Martin Luther

Galaterbrevet

Utleggelse av Paulus' brev til galaterne, 1535

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Martin Luther: *Galaterbrevet* (Utleggelse av Paulus' brev til galaterne, 1535).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Om denne utgaven 1
Luthers fortale 2
En annen kort fortale 8
Hovedsaken i Galaterbrevet 9
Kapittel 1 17
Kapittel 2 75
Kapittel 3 166
Kapittel 4 328
Kapittel 5 419
Kapittel 6 502
Tillegg: Femti fine lovord og herlige dyder 533
Om Martin Luther 535
Ordforklaringer 536

Om denne utgaven

Oversettelsen bygger på den dansk-norske utgaven som kom ut i Stavanger i 1851, og som selv bygger på Walchs tyske utgave. Hele teksten er kontrollert mot Luthers latinske original fra 1535, i Middletons engelske oversettelse og i den tyske St. Louis-utgaven, og den er sammenlignet med en nyere dansk oversettelse fra latin.

Noen steder tar 1851-utgaven seg friheter som rører ved selve hovedsaken i boka: læren om hvordan et menneske blir rettferdig for Gud. Der følger vi Luthers egne ord.

Fortalene fra utgiverne, randtekstene og registrene er utelatt, og språket er gjort moderne.

Luthers fortale

Det forundrer meg selv, og jeg kan nesten ikke tro det, at jeg har forklart dette brevet av Paulus så vidløftig og med så mange ord da jeg holdt offentlige forelesninger over det ved vår skole i Wittenberg. Men det ser jeg nå av denne boken. Og likevel kjenner jeg igjen mine egne tanker i alt det som noen gode venner så nøye og flittig har skrevet ned og samlet her. Jeg må derfor innrømme at jeg har sagt alt dette i forelesningene, og vel enda mer enn det som står her.

For i mitt hjerte hersker, og skal alene herske, denne ene artikkelen: *troen på min kjære Herre Kristus*. Den er begynnelsen, midten og enden på alle de åndelige og gudelige tankene jeg alltid har, både natt og dag. Og selv om jeg har talt mye om den, merker jeg likevel at jeg bare med nød og neppe har nådd så langt at jeg har rørt litt ved høyden, dybden og bredden i denne umåtelige, ubegripelige og uendelige visdommen (Ef 3,18). Jeg har knapt kunnet bringe noen små korn og smuler fram i lyset fra denne kostelige gruven.

Derfor skammer jeg meg også litt over at denne forklaringen min skal komme ut. Den handler jo om skriftet til en så stor apostel, Guds utvalgte redskap, og er altfor ringe for det. For jeg har verken kunnet prise de høye tingene apostelen skriver om, slik de fortjener, eller vise fram hele den iveren og alvoren han hadde for dem, så fullt som han mente dem og hadde dem på hjertet.

Likevel legger jeg all blygsel til side og er frimodig uten skam. Det blir jeg tvunget til av den store ødeleggelsen og de utallige vederstyggelighetene som alltid har voldt jammer og sorg i kristenheten, og som den dag i dag raser mot denne artikkelen, den som lærer *hvordan et menneske blir regnet som rettferdig for Gud og tatt imot til nåde*.

Den er den eneste faste klippen og den evige, urokkelige grunnvollen for hele vår frelse og salighet: Vi er gjenløst fra synden, døden og djevelen og ført til det evige liv, ikke av oss selv – langt mindre ved våre egne gjerninger og strev, som jo er enda ringere enn vi selv – men ved fremmed hjelp, nemlig *ved Guds enbårne Sønn, Jesus Kristus*.

Denne klippen angrep Satan allerede i paradiset. Der overtalte han våre første foreldre til å slippe troen på Gud og bli Gud lik ved sin egen visdom og styrke – enda det var Gud som først hadde gitt dem livet og lovet å bevare dem i det.

Slik fikk også løgnens far og morderen, som aldri legger av sin natur, den ene broren til å myrde den andre så skammelig for denne artikkelens skyld. Det var

ingen annen grunn til det enn at broren var rettroende og i tro hadde båret fram et bedre offer for Gud, et som Gud hadde større behag i. Selv var han nemlig ugudelig og ville ofre Gud sine gjerninger uten tro, og det kunne ikke behage Gud.

Siden forfulgte Satan denne troen mer og mer gjennom Kains etterkommere, og han drev det så grovt at det ikke kunne fortsette. Til sist måtte Gud rense verden ved syndfloden og verne den fromme Noah, som forkynte troen og rettferdigheten. Men ugresset var ikke dermed helt utryddet: Satan beholdt en ætt i Kam, en av Noahs tre sønner.

Og hvem kan regne opp alt? Har ikke hele verden siden rast mot denne troen? Den har funnet på utallige avguder og falske gudstjenester, der hver og en har gått sin egen vei, som Paulus sier (Apg 14,16). Alle håper å vinne nåde med sine gjerninger hos den ene eller andre guden (og noen har alltid hatt flere guder enn andre). Det vil si: Hver og en har strevd for å frelse seg selv fra synd og alt ondt ved sine egne gjerninger, uten fremmed hjelp fra Kristus. Det viser alle hedningenes skrifter og historier mer enn nok.

Men alt dette er ingenting mot Israels barn. De var Guds utvalgte folk, den hellige synagogen, framfor alle andre. Gud hadde gitt dem sikre løfter gjennom fedrene og gitt dem loven ved englene. Dessuten hadde de til stadighet mange profeter iblant seg, som underviste dem på det sikreste med forkynnelse, mirakler og mange herlige gjerninger og eksempler.

Likevel fikk Satan – det vil si det gale og avsindige jaget etter egen rettferdighet – utrettet så mye hos dem at de drepte ikke bare alle profetene, men også Guds Sønn, sin lovede Messias, Herren Kristus selv. Og de hadde ingen annen grunn til det enn at de ikke tålte denne læren. For Kristus og profetene lærte at menneskene ble tatt imot hos Gud og fant nåde for ham, ikke for sin egen rettferdighets og sine gjerningers skyld, men av bare nåde og barmhjertighet.

Ser man rett på det, er dette hovedartikkelen og summen av hele læren, den som djevelen og verden har hatt å gjøre med helt fra begynnelsen.

Begge sier de nemlig: «Vi vil på ingen måte tåle, verken høre eller se, at noen sier eller mener om oss at vi gjør urett. Vi gjør som vi vil, og Gud skal være fornøyd med det. Profetene skal si at det er godt gjort, og de skal ikke våge å si et ord mot. Vil de ikke det, skal de dø. Bort, bort med Abel, la ham bli slått i hjel, og la Kain leve! Slik byr og lærer vår lov og rett, og slik skal det gå til.» Og slik går det også, som man ser.

Men hvorfor si så mye om jødenes grusomhet? La oss heller se hvordan det har gått – og fremdeles går i dag – blant dem som er kommet fra hedningene og er kalt til å være Guds folk i den hellige kristenhet. Da skal vi sannelig finne at jødenes raseri bare har vært spøk og barnelek mot hedningenes ondskap. For jødene kjente ikke sin Messias, som Paulus vitner i 1 Kor 2,8, og korsfestet slik herlighetens Herre i uvitenhet.

Men den kirken som er kalt fra hedningene, har ikke bare tatt imot og kjent dette; den bekjenner det til og med og roser seg på det høyeste av at Guds Sønn Kristus er blitt vår rettferdighet. Den synger, leser og forkynner om det overalt, fritt og offentlig, i alle kirker, klostre, stifter og skoler.

De som vil være den hellige kristne kirke, bekjenner altså dette fritt og offentlig, av egen vilje, når de leser, skriver og forkynner. Likevel raser de mot det med mord og drap og alle slags grusomt og uhørt tyranni. De vil rett og slett ikke tåle at andre av hele sitt hjerte tror og lærer – og viser med sanne gjerninger – at Kristus er det de selv må bekjenne om ham, om enn bare med falsk munn og med påtatte, hyklerske gjerninger.

For alle vet jo, og de roser seg også selv av det, at de hersker og regjerer under Kristi navn, i hans sted og på hans vegne. Og ingen kan tvile på at hvis de kunne nå sin herlighet, makt og sitt tyranni over menneskene uten Kristi navn, ville de også utad og offentlig vise hva de mener om ham i hjertet.

For i hjertet ser de på Kristus med enda større forakt enn jødene noen gang har gjort. Jødene holder ham for en *thola*, det vil si en røver og morder som man med full rett har korsfestet. Men våre fine herrer, papistene, holder ham i hjertet ikke for annet enn løst snakk, en oppdiktet eller drømt hedensk avgud. Det kan man tydelig se, ja ta og føle på, overalt i Roma, særlig blant hoffolket ved pavens hoff, og nesten i hele Italia (ja, vel også nesten i hele kristenheten).

Når Kristus slik blir holdt for skam og skjensel i sin egen kristenhet og hellige kirke – for slik vil de rett og slett kalles, og ikke annerledes – og Kain dag etter dag uten opphør fortsetter å myrde Abel, da er det sannelig høyst nødvendig å gå flittig og raskt til verks med denne artikkelen.

Med all frimodighet må vi trosse selve djevelen like opp i ansiktet, enten vi er veltalende eller ikke, lærde eller ulærde. For det kan ikke være annerledes: Denne klippen må man bekjenne, synge og tale om. Og om alle mennesker ville tie om den, måtte de virkelige klippene og steinene selv gjøre det (jf. Luk 19,40).

Derfor gjør jeg gjerne mitt, så langt det står i min makt. Jeg lar denne forklaringen gå ut i Guds navn, hvor vidløftig og ordrik den enn er, for at den kan vekke og styrke fromme kristne mot Satans voldsomme ondskap og list.

For i disse siste tider, nå som kunnskapen om Kristus, som gjør salig, ved Guds nåde er kommet fram i lyset igjen, raser Satan så voldsomt at det nesten ser ut som om djevlene selv er blitt besatt. Hittil har djevelen fart inn i mennesker og gjort dem rasende og avsindige. Nå er det som om den ene djevelen har fart inn i den andre, og som om hver av dem er besatt av en som er enda verre. Derfor raser de nå langt heftigere og grusommere enn noen gang før.

Det er et tydelig tegn på at denne fienden av sannheten og livet kjenner at dagen er nær da han skal støtes ned i sin evige fordømmelse, mens vi skal bli forløst for evig. Da får hele hans tyranni og grusomhet en ende – en fryktelig ende for ham, men en glad og salig ende for oss. Han gruer for den dagen, men vi lengter etter den av hele vårt hjerte.

Det er derfor ikke uten grunn at han er så forskrekket at alle lemmene hans skjelver. Han er som en tyv eller en horkarl som har blitt for lenge, så dagen overrasker ham og han blir tatt på fersk gjerning.

For – for ikke å snakke om papistene nå – hvem har noen gang hørt om så mange grufulle og underlige svermerier på én gang som det vi nå ser blant gjendøperne? Der arbeider og strever Satan så hardt, som om hele hans rike skulle til å oppgi ånden. Overalt jager han sine folk fram med voldsom makt og fart.

Det er som om han ikke bare ville drukne hele verden i blod gjennom mord og opprør, men også sluke Kristus selv og hele kristenheten gjennom en endeløs rekke av sekter og svermere.

Andre lar han derimot tro og leve som de vil, uten å rase mot dem: tyver, horkarler, mordere, menedere, ugudelige, kirkeranere, vantro eller hva de nå måtte være. Slike gir han fritt leide i sitt palass. Han kaller dem sine trofaste og kjære undersåtter og er selv deres nådige herre, som de aldri kan gjøre noe galt mot, hva de enn gjør.

Slik var det også helt fra kirkens begynnelse. All slags avgudsdyrkelse i hele verden kunne han godt tåle; ja, han fostret og pleiet den. Bare Kristi kirke plaget han, på alle kanter og så grusomt han kunne. Siden lot han også alle kjettere være i fred og angrep bare den rette kristne læren.

Heller ikke i våre dager er det noe han går så hardt inn for som å forfølge vår kjære Herre Kristus, som alene er vår rettferdighet for Gud, uten noen hjelp fra våre gjerninger. Det er hans egentlige gjerning, og den har han drevet med til alle tider, slik det står skrevet om ham i 1 Mos 3,15: «Du skal knuse hans hæl.»

Likevel gir jeg ut disse tankene mine om Paulus' brev ikke så mye for å gå mot djevelens sekter som for å tjene mine kjære kristne.

Jeg vet at de vil takke meg for det arbeidet jeg i god mening har gjort i Herren, om det kan være til noen nytte for dem. Og der jeg har tatt meg for mye fore, eller ikke har truffet så godt som jeg gjerne ville og som de kanskje ønsket, vil de nok tilgi meg.

Men om de ugudelige skulle like noe av det, ville det gjøre meg inderlig vondt. Jeg vil heller at de og deres gud, djevelen, skal bli rasende over det. For jeg har strevd med dette for dem Paulus skrev brevet til: dem som er forvirret i troen, redde, plaget og anfektet, slik galaterne var. Bare de forstår nemlig denne læren rett og til bunns.

Men de som ikke er slik, får høre på sine egne lærere – papister, munker, gjendøpere og alle de andre som er mestere i den uendelige verdslige visdommen og egenrettferdigheten. De forakter jo uten videre det vi skriver og lærer for våre egne, og de bryr seg ikke om å forstå det.

For selv om de ikke vil innrømme det, er det tydelig nok at papister og gjendøpere i vår tid står sammen mot Guds hellige kirke. Begge mener at Guds gjerning får sin kraft fra den som tar imot den, alt etter om han er verdig eller ikke. Gjendøperne lærer nemlig: «Dåpen er ingenting hvis personen ikke tror.» Av det følger med nødvendighet at alle Guds gjerninger er ingenting hvis mennesket ikke er fromt og rettferdig. Dåpen er altså nok Guds verk, men etter gjendøpernes påstand kan et ondt menneske gjøre at den slett ikke er Guds verk.

Da må det også følge at ekteskapet, øvrigheten og tjenestestanden nok er Guds verk, men ikke lenger er det når menneskene i dem er onde.

Det samme gjelder sol, måne, jord, vann, luft og alt annet som Gud har lagt under mennesket og skapt til dets tjeneste. Også de ugudelige har nytte av det. Men fordi de er ugudelige, skulle etter gjendøpernes mening solen ikke være noen sol, og heller ikke månen, jorden, vannet og luften være det de er. Slik kunne man også si: Gjendøperne hadde jo legeme og sjel før de ble døpt på nytt.

Men siden de den gang ikke var fromme, var heller ikke legemet og sjelen deres noe virkelig legeme eller noen virkelig sjel.

Like lite var foreldrene deres virkelige ektefolk, slik de selv må innrømme, for de var ikke gjendøpt. Da må alle gjendøperne være født utenfor ekteskap, og foreldrene deres bare ha levd i hor. Likevel arver de foreldrenes eiendom, enda de selv vedgår at de er født utenfor ekteskap og ikke har arverett. Hvem ser ikke av dette at gjendøperne ikke bare er besatt av djevelen, men selv er djevler, besatt av andre og enda verre djevler?

På samme måte holder papistene fast på gjerningene og på hvor verdig personen er, og setter det opp mot nåden. Slik hjelper de sine kjære brødre gjendøperne, om ikke med annet, så i alle fall kraftig med ord og lære. For revene er bundet sammen med halene (jf. Dom 15,4), selv om hodene vender hver sin vei. Utad later papistene som om de er gjendøpernes svorne fiender, men i hjertet er de på samme side. Begge lærer og forsvarer det samme mot Kristus, den eneste Frelser, han som alene er vår rettferdighet.

La derfor hver den som kan, holde seg til denne ene artikkelen. De andre, som har lidd skipbrudd på troen, får vi la drive for vind og vær, til de enten kommer om bord igjen eller når land. Men om gjendøperne vil jeg si mer en annen gang, om min kjære Herre Kristus vil. Amen.

Men hvorfor si så mye? Hvor lenge og hvor mye man enn klager, blir summen likevel denne: Det blir ingen ro og ingen ende på klagene så lenge Kristus og Belial ikke kan forlikes (2 Kor 6,15). Én slekt går, en annen kommer. Slik har det vært fra verdens begynnelse, og slik vil det være til verdens ende. For djevelen sover ikke og slumrer ikke.

Jeg, som jo ikke er noe, kan med sannhet si at jeg i de tjue årene jeg har tjent min kjære Herre Kristus som forkynner, har hatt mer enn tjue sekter mot meg. Noen av dem er nå gått helt til grunne, mens andre ennå ligger og spreller, som et kryp som har mistet hodet, men fortsatt rører beina. Men djevelen, som er guden for alle slike sekter, vekker opp nye hver dag.

Og nå nylig har han vakt opp et svermeri jeg minst av alt hadde ventet: noen som påstår at man i kirken, altså blant kristne, ikke skal forkynne de ti bud. Folk skal ikke skremmes med loven, sier de, men lokkes og formanes vennlig og kjærlig med Kristi søte nåde. Slik skal det gå i oppfyllelse som profeten Hosea sier: «Likevel må ingen gå i rette med noen eller refse ham. For ditt folk er lik dem som tretter med en prest» (Hos 4,4), og Amos: «Du skal ikke profetere mot Israel og ikke tale mot Isaks hus» (Am 7,16).

Det er akkurat som om vi ikke visste, og aldri hadde lært, at de som er nedbøyd og har et sønderknust hjerte, skal trøstes og reises opp ved Kristi nåde, mens de forherdede faraoene, som ikke spør etter Guds nåde, skal skremmes med loven. Disse selvkloke skjønner jo selv at verden ikke lar seg tukte med en revehale. Derfor må de finne på noe de kaller «vredens åpenbaring» over de onde og ugudelige – som om loven var noe annet enn nettopp vredens åpenbaring! Så dumdristige og forblindet er disse forvillede menneskene, som er dømt av seg selv (Tit 3,11).

Vil Ordets tjenere bli funnet tro og varsomme på Kristi dag, må de derfor holde fast ved at Paulus ikke har sagt dette uten grunn: «For det må være partier blant dere, for at det kan vise seg hvem som er ekte blant dere» (1 Kor 11,19). Ja, hver tro forkynner og Kristi tjener må vite sikkert: Så lenge Kristus forkynnes rent og klart, vil det alltid, også blant våre egne, finnes forvillede mennesker som setter alt inn på å forvirre og ødelegge den kristne kirke.

Mot slikt anstøt må han trøste seg med at Skriften helt fra begynnelsen har sagt at det aldri kan bli fred eller enighet mellom Kristus og Belial, mellom slangens ætt og kvinnens ætt.

Ja, han må glede seg over at slike partier og opprørske ånder reiser seg mot ham, den ene etter den andre. For dette er vår ros, vår samvittighets vitnesbyrd (2 Kor 1,12): at vi står og strider på kvinnens ætts side mot slangens ætt. Om slangens ætt biter oss i hælen og ikke vil holde opp, skal heller ikke vi holde opp med å knuse dens hode ved Kristus, vår Fyrste og Herre, som i sannhet knuser det, høylovet i evighet. Amen.

En annen kort fortale

Jeg har nå i Herrens navn tatt fatt på Paulus' brev til galaterne igjen, for å lese og forklare det. Det er ikke fordi jeg vil komme med noe nytt og ukjent; ved Guds nåde kjenner dere alle Paulus' skrifter godt. Men den største faren, som jeg alltid minner om, henger nå over hodet på oss: at djevelen igjen skal ta fra oss den rene læren om troen og på ny forblinde og plage oss med læren om gjerninger og menneskebud. Derfor er det svært nyttig og nødvendig at læren om troen stadig blir lest og hørt offentlig.

For om man leser og lærer den aldri så godt, er djevelen, vår fiende, ennå ikke død; han går stadig omkring og søker noen han kan oppsluke (1 Pet 5,8). Vårt kjød lever også ennå, og anfektelser ligger over oss på alle kanter. Derfor kan man aldri innprente denne læren nok, langt mindre for mye. Går den tapt, går all kunnskap om sannheten tapt med den. Men når den blir drevet, står det godt til med alt annet – med troen, gudstjenesten og Guds ære – og da kan man dømme rett om alle stender og alle ting.

For at vi altså ikke skal sitte med hendene i fanget, vil vi begynne igjen der vi sluttet, slik det står skrevet: Når mennesket mener at det er ferdig, da må det begynne på nytt.

Hovedsaken i Galaterbrevet

Først og fremst må vi vite hva Paulus handler om i dette brevet. Han vil vise og bevise at han har lært galaterne helt rett *hvordan man ved troen på Kristus får Guds nåde, syndenes forlatelse og rettferdighet*. Slik kan vi vite sikkert *hva troens rettferdighet er, og hvordan den skiller seg fra all annen slags rettferdighet*.

For det finnes mange andre slags rettferdighet. Den første er *den borgerlige rettferdigheten*. Den hører til det verdslige styret, og etter den skal land og folk styres og dømmes; den har keiseren, fyrstene, filosofene og de lovkyndige å gjøre med. Den andre er *seremonienes rettferdighet*, som øver folk i den ytre gudstjenesten og oppdrar dem til Guds åndelige rike. Den læres ved menneskebud, som pavens og lignende.

Ingen lærer denne rettferdigheten så godt og så ufarlig som husfedre og skolemestere. De lærer den nemlig ikke som om man ved den kunne gjøre opp for synden, forsone vår Herre Gud og fortjene nåde. De bruker den bare til ytre tukt og øvelse, en god og ordnet skikk som alle kan rette seg etter. Den tredje er *lovens eller de ti buds rettferdighet*. Den lærer Moses, og den lærer vi også – men først etter at troens lære er lagt til grunn.

Utenom alle disse finnes det enda en rettferdighet, av et helt annet slag: *Kristi eller troens rettferdighet*. Den heter så fordi Gud gir oss den for Kristi skyld, og vi tar imot den ved troen. Den er noe helt annet enn alle de andre, som alle står i motsetning til den.

For de andre øves alle ved lov og bud, enten det er keiserens, pavens eller Guds egen lov. De hviler alltid på våre egne gjerninger, på det vi gjør og lar være, og de utføres av oss selv – enten bare ved våre naturlige krefter (slik sofistene taler), eller ved at Gud gir nåde og hjelper til. For også de rettferdighetene vi kan gjøre, er Guds gaver, like mye som alt annet vi har fra ham.

Men troens rettferdighet er langt bedre og høyere enn alle de andre. Gud tilregner oss den nemlig uten vår fortjeneste, bare for Kristi skyld. Den kommer verken av verdslige lover eller av seremonier, ja, ikke en gang av Guds egen lov. Den grunner seg heller ikke på våre egne gjerninger.

Den er av et helt annet slag: en rent passiv rettferdighet, mens de andre er aktive. For her gjør vi ingenting og gir ikke Gud noe. Vi vinner den ikke selv; vi bare tar imot og lar en annen, nemlig vår Herre Gud, virke i oss. Derfor kan man godt kalle Kristi eller troens rettferdighet *den passive rettferdigheten*, det vil si *en rettferdighet som vi ikke selv vinner ved vår egen flid, men bare tar imot som gave*.

Denne rettferdigheten er et dypt og skjult mysterium. Verden kjenner den ikke og forstår den ikke. Selv for de kristne er den vanskelig å begripe, og de kan aldri fatte den helt. Derfor må man stadig lære den og øve seg i den uten opphør. Og det er sikkert: Den som ikke har denne rettferdigheten, eller ikke straks griper den når samvittigheten er i angst og forskrekket over Guds dom over syndene, kan umulig holde stand. For det finnes ingen annen fast og varig trøst for elendige og skremte samvittigheter enn denne passive rettferdigheten, som vi bare tar imot, uten at vi gjør noe til den.

Men så elendig står det til med oss mennesker at vi i slik samvittighetsangst og dødsnød ikke kan se på noe annet enn våre egne gjerninger, vår verdighet og fortjeneste og det loven krever. Og fordi vi der ikke finner annet enn synd og skyld, begynner vi å gå gjennom livet vårt og hvordan vi har levd det.

Da må en stakkars synder i sin store sorg og hjertekval bryte ut i sukk, tenke med seg selv og klage: «Å Gud, hvor stor er min nød! Hvor ille har jeg ført livet mitt! Ve meg, stakkars synder! Å, om jeg bare fikk leve en tid til, hvor jeg da skulle rette og bedre meg, hvor godt jeg da skulle innrette livet mitt!»

Denne ulykken sitter så dypt i hjertet vårt at fornuften, så lenge den ser på sin egen gjerningsrettferdighet, umulig kan slå disse tankene fra seg og gripe *Kristi rettferdighet*. Den blir straks hengende fast i sin egen *gjerningsrettferdighet*. Satan har dessuten store fordeler mot den skrøpelige menneskenaturen, og når han av all makt jager disse tankene inn i hjertet, slår det aldri feil: Samvittigheten blir stadig mer motløs og redd.

For så lenge man i en slik angst kjenner synden og strides med den, kan hjertet ikke trøste seg selv eller vente seg noen nåde. Det kan ikke alltid gjendrive den lange disputten Satan pleier å føre om gjerningene, langt mindre slå den helt fra seg. Det er en kunst som langt overgår alle menneskelige krefter – ja, den er for høy selv for Guds lov.

Guds lov er riktignok den aller høyeste kunst og den herligste lære i verden. Likevel makter den ikke å trøste en bedrøvet og engstet samvittighet eller føre den til fred og ro. Tvert imot gjør den samvittigheten bare mer og mer bedrøvet, til den til sist fortviler helt og fullt. For ved loven blir synden bare større og mektigere, slik Paulus vitner i Rom 7,13.

En engstet samvittighet har derfor ingen hjelp mot fortvilelsen og den evige død, hvis den ikke griper den nåden som blir tilbudt i Kristus, det vil si *Kristi eller troens passive rettferdighet*, som vi tar imot uten noen gjerning eller flid fra vår side. Den som har den, kan frimodig si: «Selv om jeg ikke er rettferdig ved mine egne gjerninger, vil jeg ikke fortvile. Jeg innrømmer at jeg burde ha den rettferdigheten også. Men om jeg så hadde den og øvde den, kunne jeg likevel ikke stole på den eller bestå for Guds dom med den.

«Derfor gir jeg helt avkall på all den rettferdigheten jeg skulle ha ved mine egne gjerninger og av loven, og holder meg bare til den passive rettferdigheten: nådens, barmhjertighetens og syndsforlatelsens rettferdighet – kort sagt Kristi og Den Hellige Ånds rettferdighet.» Den gjør vi ikke selv. Vi bare holder stille og tar imot den. Vi har den ikke av oss selv, men får den av Gud Fader, som gir oss den ved Jesus Kristus, vår Herre.

Jorden kan ikke skaffe seg regn ved egen kraft, men må få det ovenfra som en gave fra himmelen (Hebr 6,4.7). Slik blir også denne rettferdigheten gitt oss ovenfra, uten noen gjerning eller fortjeneste fra vår side. Like lite som det tørre landet av seg selv kan bidra til å få et fruktbart regn, like lite kan vi med egne krefter og gjerninger gjøre noe for å få denne guddommelige, himmelske og evige rettferdigheten. Vi får den når vår kjære Herre Gud tilregner oss den og gir oss den av nåde, etter sin rike og usigelig milde barmhjertighet, slik han har lovt i Kristus.

Derfor er dette de kristnes høyeste kunst og visdom: Når loven anklager og skremmer dem for syndene, holder de seg bare til Kristus, som har betalt for synden, og vil ikke vite av loven eller gjerningene eller noen rettferdighet ved egne gjerninger. Utenfor Guds folk er det motsatt: Der regnes det som den høyeste visdom å kjenne loven, gjerningene og sin egen rettferdighet så godt som mulig og alltid ha dem for øye.

For verden er det noe underlig og uhørt å lære de kristne at de skal glemme loven og leve for Gud som om det ikke fantes noen lov. Men hvis du ikke på denne måten glemmer loven, skiller deg av med den og tenker at det bare finnes nåde, kan du ikke bli frelst. Ved loven kommer jo bare erkjennelse av synd (Rom 3,20).

Men i verden skal man omvendt drive på med loven og gjerningene som om det ikke fantes noe løfte eller noen nåde. Det må vi for de hardnakkede og ville menneskenes skyld, som ikke lar seg tøyle. Dem skal man ikke holde fram noe annet enn loven, så de blir skremt og ydmyket. Det er nettopp derfor loven er gitt: Den skal skremme og drepe de sorgløse og forherdede og ta hardt fatt på den gamle Adam. Slik skal begge slags ord, både nådens og vredens, deles rett, etter apostelens råd (2 Tim 2,15).

Til dette trengs en trofast og klok lærer, som vet å bruke loven slik at den ikke går lenger enn den bør og kan være til nytte.

For hvis jeg forkynte loven som om folk kunne bli rettferdige for Gud ved den, gikk jeg allerede over streken. Da blandet jeg sammen de to slags rettferdighet: den som kommer av loven og er mitt eget verk, og den som kommer av nåden uten loven, og som Gud gir meg for Kristi skyld uten noen gjerning eller flid fra min side. Da var jeg en altfor grov og udugelig lærer, som gjorde hundre til tusen og blandet det ene inn i det andre.

Men når jeg holder loven og gjerningene fram for den gamle Adam og forkynner løftet og nåden for det nye mennesket, da deler jeg rett. For kjødet, den gamle Adam, hører sammen med loven og gjerningene, slik Ånden, det nye mennesket, hører sammen med løftet og nåden.

Når jeg altså ser at et menneske har slitt nok under loven, er knust av syndene sine og lengter etter nåden, da er det på høy tid å ta loven og hans egen gjerningsrettferdighet bort fra ham. Da skal jeg ved evangeliet vise ham den andre rettferdigheten, som Gud gir ham av bare nåde for sin Sønns skyld, uten noen gjerning, fortjeneste eller flid fra hans side.

For denne rettferdigheten befaler Moses og hans rettferdighet å vike, og holder fram løftet om Kristus for det mennesket som loven har skremt. Kristus er

kommet nettopp for slike elendige samvittigheter og stakkars synderes skyld. Slik blir mennesket hjulpet: Han får et frimodig håp og en god tillit, og nå er han ikke lenger under loven, men under nåden (Rom 6,14).

Men hvordan er han ikke lenger under loven? Svar: etter det nye mennesket, som loven slett ikke har noe med, for det er vendt bare mot Kristus. For loven har sine grenser og gjelder bare fram til Kristus, som Paulus sier: «Kristus er lovens ende» (Rom 10,4). Når han kommer, må Moses vike med loven, omskjærelsen, offeret og sabbaten – ja, også alle profetene.

Dette er altså vår teologi: Med særlig flid lærer vi å skille mellom disse to *slags rettferdighet*. *Den ene* grunner seg på *vår egen gjerning*. *Den andre* tar vi bare imot av Gud, *uten vår egen gjerning*. Slik skal man ikke uten orden blande sammen det som skal læres atskilt: et ytre hederlig liv og troen, gjerninger og nåde, det verdslige styret og den åndelige gudsdyrkelsen. Begge deler er nødvendige og må læres, men hver for seg og innenfor sine grenser, når og der det hører hjemme.

For den kristne rettferdigheten hører bare til *det nye mennesket*, mens lovens rettferdighet hører til *det gamle mennesket*, som er født av kjøtt og blod. På det gamle mennesket skal loven legges som en bør på et esel, så den holder det nede. Det skal ikke få nyte Åndens og nådens frihet, med mindre mennesket først har ikledd seg det nye mennesket ved troen på Kristus – og det skjer aldri fullkomment i dette livet. Da kan han ta riket i eie og nyte den usigelig store nådegaven.

Dette sier jeg for at ingen skal tro at vi forkaster og forbyr gode gjerninger. Det beskylder papistene oss urettferdig for, enda de ikke forstår hva de selv sier, langt mindre hva vi lærer. De kjenner ikke til noe annet enn lovens rettferdighet. Likevel våger de å dømme om den læren som er umåtelig mye høyere enn loven, og som ingen i verden kan dømme om uten Den Hellige Ånd.

Derfor slår det aldri feil at de tar anstøt av den. For de kan ikke komme lenger enn loven lærer, og alt som er høyere enn loven, blir dem derfor til det største anstøt.

Men vi lærer om dette som om det fantes to verdener, en himmelsk og en jordisk, og vi fordeler de to slags rettferdighet mellom dem, så hver har sitt sted. *Lovens rettferdighet* er en *jordisk rettferdighet*. Den har med jordiske ting å gjøre, og ved den gjør vi gode gjerninger. Men jorden bærer ingen frukt uten velsignelsen ovenfra. Jorden kan ikke dømme over himmelen eller styre den. Tvert imot må den la seg styre av himmelen for å bli fruktbar og gjøre det Gud vil.

Slik gjør vi også mye etter loven, og likevel er ingenting gjort. Vi oppfyller mye, og likevel blir loven ikke oppfylt – hvis vi ikke først, uten noen gjerning eller fortjeneste fra vår side, blir rettferdiggjort ved Kristi rettferdighet. Den har slett ingenting med lovens rettferdighet å gjøre, for lovens rettferdighet er noe jordisk og vårt eget verk. Kristi rettferdighet derimot er en *himmelsk rettferdighet*. Den har vi ikke av oss selv, og vi kan ikke skaffe den til veie ved vårt eget verk. Vi må få den ned fra himmelen, uten noen egen gjerning, nemlig ved troen. Ved den kommer vi opp og løftes over all lov og gjerning.

Paulus sier i 1 Kor 15,49: «Og likesom vi har båret bildet av den jordiske», Adam, «så skal vi også bære bildet av den himmelske», han som er et nytt menneske i en ny verden. Der finnes det ingen lov, ingen synd, ingen død, men bare glede, rettferdighet, nåde, fred, liv, salighet og herlighet.

Men om noen spør: «Gjør vi da ingenting for å få denne rettferdigheten?» – da svarer jeg: Nei, slett ingenting. For denne rettferdigheten består nettopp i at vi ikke gjør noe, ikke hører noe og ikke vet noe av loven eller gjerningene. Vi bare vet og tror at Kristus er gått bort til Faderen og ikke lenger ses. Han sitter i himmelen ved Faderens høyre hånd, ikke som dommer, men som den som «for oss er blitt visdom fra Gud, rettferdighet og helliggjørelse og forløsning» (1 Kor 1,30).

Kort sagt: Han er vår yppersteprest, som taler for oss og ber for oss, og som hersker og regjerer over oss og i oss ved sin nåde. Da ser man ingen synd og kjenner ingen angst eller nag i samvittigheten. For det er umulig at denne himmelske rettferdigheten skulle være besmittet av synder. Det finnes jo ingen lov for den, og der det ikke er noen lov, er det heller ingen overtredelse (Rom 4,15). Og når det ikke er noen synd, kan det heller ikke være noen ond samvittighet, ingen angst, frykt eller bedrøvelse. Det er dette Johannes mener når han sier i 1 Joh 3,9: «Hver den som er født av Gud … kan ikke synde.»

Men om samvittigheten likevel uroer oss, eller vi kjenner frykt og skrekk, er det et sikkert tegn på at vi har mistet denne nåden og rettferdigheten av syne, og at Kristus er skjult i mørket og ikke ses.

Men der Kristus fremdeles er for øye og blir rett kjent, der må det også i sannhet være en fullkommen glede og fred i hjertet. Da sier hjertet: «Selv om jeg er en synder mot loven og mangler lovens rettferdighet, vil jeg ikke av den grunn fortvile eller dø. For Kristus lever jo fremdeles, han som er min himmelske, evige rettferdighet og mitt liv. I den rettferdigheten og det livet har jeg sannelig ingen synd, ingen dårlig samvittighet og ingen død.

«Det er riktignok sant at jeg i dette nåværende livet er en synder og urettferdig, slik som Adams andre barn også er. Loven anklager meg nok, og døden kan herske over meg og sluke meg. Men utenom dette nåværende livet har jeg en annen rettferdighet og et annet liv, som er Guds Sønn. Han vet verken av synd eller død, men er en evig rettferdighet og et evig liv. For denne rettferdighetens og dette evige livets skyld skal mitt legeme, selv når det er dødt, bli vakt opp til livet igjen, bli helt befridd fra lovens og syndens fengsel og bli helliget sammen med ånden.»

Så lenge vi lever her på jorden, blir begge deler stående. Kjødet og hele den adamittiske naturen blir anklaget, pint, plaget og engstet av lovens rettferdighet, den vi skulle gjøre. Men ånden hersker og er glad og salig i Kristi rettferdighet. For den vet og er helt viss på at den har en Herre som sitter der oppe i himmelen ved Faderens høyre hånd. Han har avskaffet loven, tråkket synd, død og all ulykke under føttene, tatt dem til fange og overvunnet dem herlig ved seg selv.

Derfor vil Paulus i dette brevet *grundig undervise oss, styrke oss og holde oss fast i den rette og fullkomne kunnskapen om Kristi rettferdighet*, som langt overgår

all annen rettferdighet. For går artikkelen om hvordan man blir fri for synd og rettferdig for Gud, tapt, da går hele den kristne lære tapt, og alle mennesker på jorden går fortapt. De som ikke har denne læren, er i virkeligheten jøder eller tyrkere, papister eller svermere og kjettere.

For kort sagt: Det finnes ingen middelvei mellom disse to slags rettferdighet – lovens, som vi gjør, og Kristi, som blir gitt oss ovenfra uten vår gjerning. Derfor må enhver som faller fra Kristi rettferdighet, nødvendigvis havne i sin egen gjerningsrettferdighet. Det vil si: Når han har mistet Kristus, må han falle tilbake på tillit til sine egne gjerninger og sin egen fortjeneste.

Dette ser man godt i vår tid på svermerne og sektene. De lærer ingenting om nådens rettferdighet og vet heller ikke hvordan de skal lære den. Ordene kan de nok si etter oss, slik de har hørt dem av oss eller lest dem i skriftene våre. Men å innprente dem slik at de trenger igjennom og virker noe hos folk – det makter de ikke. For de forstår det ikke og kan ikke forstå det; de blir bare hengende ved loven og sine egne gjerninger. De er og blir gjerningsforkynnere, som aldri kommer høyere enn til sin egen gjerningsrettferdighet.

De er derfor de samme som de var under pavedømmet; den eneste forskjellen er at de finner på andre navn og andre gjerninger. I bunn og grunn er de ett med pavedømmet, som før. Slik gjør jo tyrkerne andre gjerninger enn papistene, og papistene andre enn jødene. Men hvor ulike alle disse gjerningene enn ser ut – den ene flokkens skinner mer og veier tyngre enn den andres – er de i grunnen ett og det samme. Hver gir gjerningene sine et eget skinn og navn, men grunnen og vesenet er likevel gjerningene.

De som holder seg til gjerningene, er ikke kristne som søker rettferdighet, nåde og frelse i Kristus. De er gjerningshelgener, som vil være rettferdige for Gud og vinne nåde og frelse ved sine egne gjerninger, enten de er jøder, muhammedanere, papister, svermere eller andre.

Derfor gjentar og innprenter vi så ofte læren om *den kristne rettferdigheten og troen*, for at den alltid skal være i øvelse og holdes nøye atskilt fra lovens eller våre egne gjerningers rettferdighet. For ved denne læren alene blir kirken plantet, utbredt og holdt oppe. Uten den får vi aldri den rette teologien eller en sikker forståelse av Den hellige skrift. Da blir vi snart bare jurister, munker, lovlærde og papister. Kristus blir helt borte, og ikke noe menneske i hele kristenheten kan bli rett lært eller trøstet.

Skal vi lære og forkynne for andre, er det derfor svært viktig at vi forstår dette rett og gir godt akt på det, så vi vet å skille mellom disse *to slags rettferdighet, Kristi og lovens*. Det er lett å si, men når det skal prøves i praksis, blir det altfor tungt, hvor mye umak man enn gjør seg. For i dødsnød og andre samvittighetskamper kommer disse to slags rettferdighet hverandre nærmere enn noen kunne ønske.

Derfor formaner jeg dere som med tiden skal bli sjelesørgere og veilede samvittigheter, og hver enkelt for sin egen del: Studer flittig, les, legg vinn på dette og be, så dere kan undervise og trøste både deres egen og andres samvittighet og føre dem fra loven til nåden, fra egen gjerningsrettferdighet til den rettferdig-

heten vi får av Kristus uten gjerninger. Kort sagt: Lær å føre dem fra Moses til Kristus.

For det er djevelens gamle vane at han i slik angst skremmer oss med loven og holder fram for oss vår syndige samvittighet, vårt onde liv, Guds vrede og dom, helvete og den evige død. Slik vil han drive oss til fortvilelse, overvinne oss og rive oss bort fra Kristus. Han pleier til og med å gripe noen ord fra evangeliet der Kristus krever gjerninger, og der de som ikke har gjort slike gjerninger, med klare ord blir truet med fortapelse.

Den som da ikke skiller rett mellom disse to slags rettferdighet, og ikke ved troen kan gripe Kristus, som sitter ved Guds høyre hånd, er vårt liv og vår rettferdighet og ber for oss syndere hos Faderen – han er under loven og ikke under nåden. Han har ikke lenger en frelser i Kristus, men en dommer. Da er det ingen frelse å vente, men bare fortvilelse og evig død.

Vi må derfor lære denne kunsten godt: å skille rett mellom disse to slags rettferdighet, så vi vet hvor langt vi skal være loven lydige. Jeg har sagt før at loven hos en kristen skal ha sine bestemte grenser, som den ikke må gå over. Den skal bare ha makt over kjødet og den syndige naturen, som skal være og bli under loven. Da holder loven seg innenfor sitt område og har rett. Men vil den gå for høyt og herske også over samvittigheten, må du være på vakt, så du ikke gir loven mer enn den har krav på.

Da skal du si til den: «Hør nå, kjære lov, du er altfor dristig! Du vil også herske i samvittigheten, anklage den for syndens skyld, ta fra hjertet den gleden det har ved troen på Kristus, og føre meg i fortvilelse, så jeg skal gå fortapt. Det er mer enn du har krav på, og du har ingen rett til det. Tenk deg derfor om og bli på ditt eget område, i din egen stall. Hersk der over det gamle eselet, kjødet, men la meg få beholde samvittigheten i ro.

«Du må vite at jeg er døpt og kalt ved evangeliet til fellesskap i rettferdigheten og det evige livet i Kristi rike. Det er min samvittighets stolthet, og det stoler den på. For der er det ingen lov, men bare syndenes forlatelse, fred, ro, glede, evig liv og salighet. La meg derfor være i fred! For i min samvittighet skal ingen lov råde og regjere, som en grusom, fryktelig og fiendtlig tyrann og slavedriver. Der skal bare min kjære Herre Jesus Kristus, Guds Sønn, råde og regjere, han som er fredens og rettferdighetens konge, en mild frelser og mellommann. Han skal også fredelig og med glede holde min samvittighet oppe i evangeliets salige og rene lære og i en sikker kunnskap om denne rettferdigheten, som jeg har av ham, uten noen egen gjerning. Amen.»

Og når jeg har denne rettferdigheten, kommer jeg ned som et fruktbart og velsignet regn fra himmelen, som gjør jorden fruktbar. Det vil si: Jeg trer fram, kommer liksom inn i en ny verden og et annet rike og gjør alle slags gode gjerninger, slik de kommer for. Er jeg forkynner og sjelesørger, lærer jeg, trøster de motløse, forvalter sakramentene og så videre. Er jeg husfar, styrer jeg tjenestefolkene mine og oppdrar barna mine i gudsfrykt og ærbarhet. Er jeg øvrighet, tar jeg vare på det embetet Gud har betrodd meg. Er jeg tjener, utfører jeg min herres saker så godt og trofast jeg kan.

Kort sagt: Den som vet og tror fast at Kristus er hans rettferdighet for Gud, gjør ikke bare av hjertet og med glede det som hører til hans stand og kall. Han underordner seg også villig, i kjærlighet, under ugudelige herskere og deres lover. Ja, når det trengs, våger han seg ut i plager og farer for liv og legeme. For han vet sikkert at Gud vil det slik, og at Gud har nådig velbehag i en slik lydighet.

Dette får være nok sagt om hovedsaken Paulus har satt seg fore å behandle i dette brevet. Foranledningen var de falske lærerne, som helt hadde undertrykt og formørket troens rettferdighet hos galaterne. Derfor framhever han mot dem sitt embete og det oppdraget han hadde fått av Gud.

Kapittel 1

V. 1. Paulus, apostel, ikke av mennesker eller ved noe menneske, men ved Jesus Kristus og Gud Fader, som reiste ham opp fra de døde

Nå har vi vist tydelig nok *hva Paulus handler om i dette brevet, og hva som er hele innholdet*. Før jeg begynner å legge ut brevet, vil jeg derfor kort vise *hva som fikk Paulus til å skrive det*. Årsaken er denne: Paulus hadde plantet læren om evangeliet og troens rettferdighet hos galaterne. Men så snart han hadde dratt, snek noen falske lærere seg inn hos dem og vrengte og ødela alt det han hadde lært dem rett.

For djevelen kan ikke annet enn å angripe og forfølge evangeliets lære på det mest fiendtlige, både med makt og med list. Han gir seg ikke så lenge det er en gnist igjen av den. Enten rydder han den helt ut ved tyranni, eller så forfalsker han den ved sekterere. I stedet for den salige læren lærer han da de intetanende menneskene sin gudsbespottende løgn og skadelige villfarelse – i all hemmelighet og med svik, og under skinn av hellighet. Derfor må vi også tåle at verden, djevelen og hans trofaste apostler, svermerne, skader oss fra alle kanter – bare fordi vi lærer evangeliet rent og klart.

Men *evangeliet* lærer noe langt høyere og mer skjult enn all den visdom, hellighet og gudsdyrkelse som verden kjenner, nemlig *syndenes forlatelse*, som vi får av bare nåde for Kristi skyld. Det kjære evangeliet er en så stille og fredelig lære at det lar alt det verden setter høyt, beholde sin verdi; ja, det roser det attpåtil. Men verden har den ulykke at den setter disse Guds skapninger og gaver høyere enn Skaperen selv. Med dem vil den på mesterlig vis dekke over sine synder, frelse seg fra den evige død og vinne det evige liv.

Det kan evangeliet ikke tåle; det fordømmer det som gudsbespottelse og djevelsk villfarelse. Men verden vil heller ikke finne seg i at det beste den har, dens herligste dyder og gaver, skal foraktes og fordømmes slik. Derfor setter den straks en skamplett på evangeliet: Det skal være en villfarende og opprørsk lære som bryter ned all styring og orden, fyrstedømmer, kongeriker, keiserriker og gudstjeneste. Dermed, heter det, gjør evangeliet urett både mot Gud og keiseren. Det opphever all lov og rett, ødelegger god tukt og ærbarhet og gir enhver fritt fram til å leve i trass, uten skam og uten frykt for straff.

Derfor ser det ut som om verden har god grunn og rett nidkjærhet til å hate denne læren. Når den forfølger den, fordømmer alle som lærer og tar imot den, og overgir dem til Satan som den verste gift og pest jorden har båret, ser det ut som om den gjør noe Gud har behag i.

Dessuten blir djevelen selv angrepet ved denne læren, og hans rike blir brutt ned. Loven, synden og døden – de tre mektige og uovervinnelige tyrannene som han har lagt hele menneskeslekten under seg med – blir tatt fra ham med makt. Og de han holdt fanget i mørkets rike til evig trelldom, blir ført over til lysets og frihetens rike. Skulle ikke alt dette gjøre djevelen vondt? Skulle han sove det bort og tie stille? Skulle han ikke heller, som løgnens far, sette inn alle sine kunster og krefter for å rydde helt ut denne læren, som all frelse, salighet og evig liv kommer fra?

Det er sikkert at Paulus i dette og alle sine andre brev klager mest over nettopp dette: Satan utrettet så mye ved sine apostler allerede mens Paulus levde, og Paulus måtte selv se på det.

Også i dag er dette vår største klage: Satan har dessverre skadet vårt evangelium mer ved sine tjenere, kjetterne og svermerne, enn ved alle tyranner, konger, fyrster og biskoper som har forfulgt det med makt og ennå forfølger det. Hadde ikke vi her i Wittenberg våket og arbeidet så flittig og trofast for å plante og fremme denne læren om troen, hadde vi ikke holdt sammen så lenge. Men fordi vi, Gud være lovet, står fast på denne læren, blir ved den og stadig driver på med den, holder den oss sammen i god fred og enighet.

De andre derimot, som enten slipper læren helt eller vil lære noe høyere etter sitt eget hode, havner alle i mange skadelige villfarelser og sekter. Dem kommer de ikke ut av igjen, men går til grunne i dem. Dette har jeg villet vise i forbifarten, så man kan forstå hvorfor djevelen og verden er så fiendtlige mot det søte evangeliet – enda det ikke forkynner annet enn salighet og evig liv.

Jeg har sagt hva som fikk Paulus til å skrive dette brevet om den kristne rettferdighet: de falske lærerne og forkynnerne. Etter at han dro, hadde de på kort tid revet ned hos galaterne det som den gode, fromme apostelen hadde bygd opp med stor møye over lang tid.

Disse falske lærerne og løgnpredikantene var slett ikke ringe og foraktede folk. De hadde stor anseelse og var for det meste jøder av fariseernes orden. Uten tvil har de skrytt med store og oppblåste ord av at de hørte til det hellige og utvalgte jødiske folket: De var de rette israelittene og Abrahams ætt, og de hadde løftene fra Gud og de hellige fedrene.

De skrøt også av at de var Kristi rette tjenere og disipler av de rette apostlene. De hadde levd sammen med dem og selv sett de under og tegn apostlene gjorde. Kanskje hadde de også gjort under selv, for Kristus vitner at også ugudelige kan gjøre tegn (Matt 7,22). Dessuten gjorde de alt de kunne for å bryte ned Paulus' anseelse hos galaterne. De sa:

«Hvorfor roser og akter dere Paulus så høyt? Hvem er nå Paulus? Er han ikke den aller siste, han som ble omvendt til Kristus etter alle andre? Vi derimot er apostlenes disipler, vi har daglig vært sammen med dem og med egne øyne sett Kristus gjøre under. Paulus må derfor være yngre og ringere enn vi. Og det er

ikke mulig at Gud skulle la oss fare vill. Vi er jo av det hellige folk, vi er Kristi tjenere, vi har fått Den Hellige Ånd, og vi er så mange.

«Paulus er derimot ett eneste menneske, som verken har vært sammen med apostlene eller – enda mindre – selv har sett og hørt Kristus. Ja, han har tvert imot forfulgt Kristi menighet. Skulle da vår Herre Gud la så mange kristne menigheter og forsamlinger fare vill for denne ene Paulus' skyld?»

Når slike store og anselige folk kommer til en by eller et land, gjør alle straks store øyne. Og fordi de ser ut som store helgener, bedrar de ikke bare den enfoldige allmuen, men også dem som er lærde og godt grunnfestet i troen. Det gjelder særlig når de, slik som disse, skryter av at de stammer fra de hellige patriarkene, at de er Kristi tjenere og apostlenes disipler.

Slik gjør også paven i dag. Han har ikke noe skriftord å forsvare sin villfarelse, sitt misbruk og sin styggedom med. Derfor humper han av sted med ett eneste argument og roper: *Kirken, kirken!* «Kjære deg», sier han, «tror du at vår Herre Gud er så ubarmhjertig at han vil forkaste sin hellige kirke for noen få lutherske kjetteres skyld? Tror du han har latt den være i villfarelse i så mange hundre år?» Ikke noe hamrer han hardere på enn at kirken ikke kan gå under (jf. Matt 16,18).

Dette argumentet går mange til hjertet, uroer dem dypt og gir dem nok å stri med. På samme måte har de falske apostlene med slike ord gjort de enfoldige og uforstandige galaterne den største skade. De fikk dem til å forakte Paulus og gjorde samtidig læren hans mistenkt, som om den ikke var vel grunnet.

Mot det ugudelige snakket og den stinkende selvrosen til disse løgnpredikantene og falske apostlene løfter Paulus fram sitt apostelembete med all frimodighet og uforferdet samvittighet. Uten blygsel roser han sitt kall med all ære og herlighet. Han forsvarer embetet sitt så trassig at han her – noe han ellers aldri gjør – ikke vil vike for noen, ikke engang for de kjente og uomstridte apostlene, langt mindre for disiplene deres.

For å felle deres høytravende, fariseiske stolthet og skamløse skryt går han i bredden og er ikke redd for å vekke anstøt. Han forteller hele historien om det som skjedde i Antiokia: Der sto han Peter imot, refset ham og fikk ham til å vike. Han tok ikke hensyn til at Peter var den fremste av apostlene, at han hadde sett Kristus og daglig vandret med ham.

Det er som om han ville si: Skal det bety noe for saken, er også jeg en apostel – det vet jeg sikkert – og det en apostel som ikke spør etter hva de andre er. Jeg har til og med våget å refse ham som rager over alle apostlene, slik Saul ruvet over folket.

Kort sagt gjør han i de to *første kapitlene* ikke annet enn å *rose sitt kall, sitt embete og sitt evangelium* og opphøye det. Det har han ikke fått fra mennesker, heller ikke ved mennesker, men ved Jesu Kristi åpenbaring. Så sikker er han på det at han sier: «Selv om vi eller en engel fra himmelen skulle forkynne dere et annet evangelium enn det vi har forkynt dere, han være forbannet!» (Gal 1,8).

Om kallet

Men noen vil kanskje spørre: Hva skal det være godt for at Paulus roser seg selv så mye? Er ikke det for mye? Svar: Denne rosen er ikke tom og forfengelig tale. Den er et herlig lærepunkt og et av hovedstykkene i den kristne lære og i evangeliet. Ved den kan hver lærer og sjelesørger bli viss på sitt kall og embete, så han både for Gud og mennesker tør rose seg av at han i sannhet er kalt og sendt til å forkynne evangeliet.

Slik pleier også en jordisk konges sendemann å rose seg av at han ikke kommer i eget ærend som en vanlig mann, men som kongens utsending. Og nettopp fordi han er kongens utsending, gir man ham den æren at han går foran og sitter øverst – noe han ellers ikke ville fått, om han kom for seg selv som en vanlig mann.

Derfor skal *en forkynner av evangeliet være viss på at han har sitt kall fra Gud*. Og det er godt og nyttig at han også vet å prise dette kallet høyt for menneskene, slik en konges sendemann setter sitt oppdrag og sin fullmakt høyt. Det er ikke lettsindig og tom ros, men nødvendig og nyttig. For han roser seg jo ikke av seg selv, men av sin herre, kongen, som har sendt ham, og som han gjerne vil se æret og høyt aktet av alle.

Når han på kongens vegne krever noe av undersåttene, sier han ikke: «Nådige herre, jeg ber dere gjøre det og det.» Nei, han sier: «Vi befaler alvorlig og vil …» Men når han taler for seg selv som privatmann, sier han nok: «Jeg ber vennligst …»

Slik er det også her. Når Paulus opphøyer sitt kall og embete, roser han ikke sin egen person som en ærgjerrig mann, slik noen mener. Han priser bare sitt embete, og det er en nødvendig og hellig stolthet. Derfor sier han: «Så sant jeg er hedningenes apostel, priser jeg min tjeneste» (Rom 11,13). Det vil si: Jeg vil at dere skal akte meg, ikke som Paulus fra Tarsus, men som Paulus sendebudet, Jesu Kristi utsending og apostel.

Han har også svært gode grunner til dette. Han vil skaffe seg anseelse hos dem han forkynner for, så de hører ham villigere og lettere forstår læren hans. For da hører de ikke det ringe og enfoldige mennesket som heter Paulus, men i Paulus hører de ham som har sendt ham, Kristus og Gud Fader selv. Alle mennesker skylder å ære den guddommelige majestet. Derfor skylder de også å høre og ta imot hans sendebud og apostel med all ærbødighet, for han bærer denne majestetens ord og går hans ærend.

Det er derfor noe herlig ved at han gjør seg så stor av sitt kall og embete at han ikke regner alle andre for noe ved siden av seg. Om noen ellers på verdens vis hovmodet seg slik over andre, foraktet dem og holdt seg selv for bedre i alle ting, ville det være stor dårskap og synd.

Men i denne saken er slik ros høyst nødvendig. Den gjelder slett ikke Paulus' person, men skjer bare for vår og for vår Herre Guds skyld. For ved den bæres et kostelig lov- og takkoffer fram for vår Herre Gud, og hans hellige navn, nåde og barmhjertighet blir gjort kjent for verden. Men la oss nå gå til brevet. Apostelen begynner slik:

Paulus, apostel, ikke av mennesker

Helt i begynnelsen av brevet går han løs på løgnpredikantene og de falske apostlene. De skrøt stadig av at de var disipler av de rette apostlene og sendt ut av dem. På Paulus derimot så de ned, fordi han ikke var noen apostels disippel og heller ikke sendt ut av noen av dem for å forkynne evangeliet. Han hadde, sa de, bare gått ut på egen hånd og trengt seg inn i dette embetet av egen klokskap.

Derfor forsvarer Paulus seg og sier: Lærerne og predikantene deres ser ned på mitt kall og embete. Men det er helt sikkert: Uansett hvem som er kommet til dere, er de i virkeligheten sendt enten av mennesker eller ved mennesker. Rett ut sagt: Enten har de gått ut for å forkynne på egen hånd, ukalt og uten oppdrag, eller så er de sendt ut av mennesker. Men mitt kall er verken av mennesker eller ved mennesker. Det er langt høyere enn noe kall som kan komme etter apostlenes, for det er skjedd ved Jesus Kristus selv og Gud Fader.

Når Paulus sier «av mennesker», forstår jeg det om dem som gjør seg selv til lærere og trenger seg inn i prekenembetet, uten at verken Gud eller mennesker kaller eller sender dem. De løper og sniker seg omkring på egen hånd og sier det de drømmer.

Slik gjør sekteråndene i dag. De kryper omkring i krokene og leter etter et sted der de kan spy ut giften sin og forgifte folk, men de skyr de kristne menighetenes offentlige forsamlinger. Eller så trenger de seg inn der evangeliet allerede er plantet. Det er disse jeg mener Paulus kaller *sendt av mennesker*. Med dem som er sendt *ved* mennesker, mener jeg derimot dem som har et guddommelig og rett kall til embetet sitt, selv om kallet er kommet gjennom mennesker.

Det guddommelige og rette *kallet* skjer altså på *to måter*: *middelbart og umiddelbart*, det vil si med eller uten mellomledd. I dag kaller vår Herre Gud oss til prekenembetet middelbart, nemlig ved mennesker. Men apostlene ble kalt umiddelbart av Kristus selv, slik profetene i Det gamle testamente ble kalt umiddelbart av Gud selv. Siden kalte apostlene sine disipler, slik Paulus kalte Timoteus og Titus. Disse kalte igjen biskoper (Tit 1,5), og biskopene kalte sine etterfølgere, og slik har det gått helt fram til vår tid. Slik skal det også fortsette til verdens ende. Dette er det middelbare kallet, og det er ikke mindre guddommelig for det.

Slik er det også når en fyrste eller øvrighet, eller jeg selv, setter noen inn i prekenembetet: Han har da sitt kall ved et menneske. Siden apostlenes tid er dette den vanlige måten å kalle og innsette predikanter på i hele verden. Den skal man la stå og ikke forandre på noen måte.

Man skal holde den høyt i ære som noe stort og dyrebart, særlig på grunn av sekterne våre. De forakter et slikt kall og roser seg i stedet av et annet og langt bedre kall: at de blir drevet av Den Hellige Ånd selv til å forkynne. Men de lyver, de skurkene! Det kan godt være at de blir drevet av en ånd, men det er ikke en god ånd; det er en ond ånd.

Som doktor kunne jeg nok ha rett til å forkynne i hele pavedømmet, om de ikke hindret meg med makt. Likevel sømmer det seg på ingen måte for meg å forlate menigheten jeg har fått betrodd, og gå ukalt til en annen by for å forkynne der. Selv om jeg hørte at det ble lært falskt der, så sjelene ble ført vill

til djevelen og helvete, og jeg kunne hindre alt dette med min salige lære, skulle jeg likevel la være.

Jeg bør overlate saken til vår Herre Gud. I sin tid vil han finne en måte å kalle og sende sine tjenere på i rett orden og gi nåde og frelse ved sitt ord. For han er høstens herre, som nok vil sende arbeidere ut til sin høst; vår del er bare å be om det (Matt 9,38).

Den ene må derfor ikke trenge seg inn i den andres høst. Det er slik djevelen gjør ved sine sekter. De påstår stadig at de blir drevet av en brennende nidkjærhet: Det gjør dem vondt i hjertet at folk blir så jammerlig forført, sier de, og derfor kan de ikke holde seg, men må forkynne den rette sannhet og fri de forførte ut av Satans snarer.

Men slik går det: Selv om noen av hellig nidkjærhet og i beste mening ville hjelpe de forførte til rette med en salig lære, gir et slikt eksempel likevel de ugudelige lærerne og løgnpredikantene et påskudd til å trenge seg inn etterpå. Slik får Satan prekestolene i sin makt, og eksempelet gjør stor skade.

Men når en fyrste eller en annen øvrighet kaller meg og setter meg inn, kan jeg med trygg samvittighet rose meg overfor djevelen og alle evangeliets fiender av at jeg er kalt på Guds befaling ved et menneskes røst. For da er det Guds befaling som lyder til meg gjennom fyrstens munn, og et slikt kall er også rett. Derfor er vi trygge og kan med sannhet rose oss av at vi er kalt med guddommelig myndighet – riktignok ikke *umiddelbart ved Kristus* selv, slik apostlene ble det, men *middelbart*, nemlig *ved mennesker*.

Det er altså høyst nødvendig å kjenne dette lærestykket: at hver og en må være viss på sitt kall. Det trengs på grunn av de giftige og djevelske svermerne, som er så raske til å skryte av at de er kalt fra himmelen og drevet av Ånden. Med slikt snakk bedrar de mange, enda det bare er skittent oppspinn og løgn.

Vi trenger derfor å være visse på vårt kall, så hver og en kan rose seg og frimodig si med døperen Johannes: «Herrens ord er kommet til meg» (jf. Luk 3,2). Når jeg nå forkynner, døper og forvalter sakramentet, gjør jeg det på befaling; jeg er satt og kalt til det. For Guds ord har befalt meg det – ikke i en mørk krok, i hemmelighet, men gjennom munnen til et menneske som står i et ordnet embete.

Men om én eller to borgere ba meg forkynne, må jeg likevel ikke følge et slikt kall. For da åpner man døren for Satans apostler og tjenere, så de senere kan gjøre skade etter dette eksempelet, som sagt. Men blir jeg bedt av dem som sitter i et offentlig embete, da bør jeg gjøre det.

Når han altså sier: «Paulus, apostel, ikke av mennesker eller ved noe menneske», slår han løgnpredikantene og de falske apostlene i hodet. Det er som om han ville si: Disse giftige øglene kan rose seg så høyt de vil – hva har de vel å rose seg av, annet enn at de er sendt enten av mennesker, det vil si kommet av seg selv, ukalt og uten oppdrag, eller ved mennesker, det vil si av andre? Ingen av delene bryr jeg meg stort om, og jeg vil ikke at dere skal gjøre det heller.

For jeg er kalt til mitt embete og sendt ut verken av mennesker eller ved mennesker, men *umiddelbart*, *ved Jesus Kristus selv*. Og mitt kall er i ett og alt skjedd på samme måte som de andre apostlenes, så jeg er sannelig også en apostel.

Slik behandler Paulus grundig dette stykket *om apostlenes kall og embete*. Andre steder skiller han apostelembetet fra andre åndelige embeter: «Gud satte i menigheten først noen til apostler, for det andre profeter» (1 Kor 12,28; Ef 4,11). Han setter altså apostelembetet først, og vil med det vise at apostlene er kalt av vår Herre Gud selv, uten mellommenn.

Slik ble også *Mattias* kalt direkte av Gud. Da de andre apostlene hadde stilt fram to menn, våget de ikke å velge selv. De kastet bare lodd mellom dem og ba vår Herre Gud vise hvem han hadde utvalgt; for skulle han være apostel, måtte han være kalt av Gud (Apg 1,26). Slik er også Paulus, hedningenes apostel, blitt kalt. Derfor kalles *apostlene* hellige: De var visse på sitt kall og sin lære og ble trofast og standhaftig i embetet sitt – alle unntatt Judas. *For deres kall er hellig*.

Dette er altså det første slaget Paulus feller de falske apostlene med, de som løper omkring på egen hånd, ukalt og usendt. Man skal derfor ikke regne kallet for en ringe ting. For den som bryter inn av seg selv uten kall, kommer ikke for noe annet enn å myrde og ødelegge.

Vår Herre Gud gir heller aldri lykke og velsignelse til lærere som trer fram av seg selv, uten et ordnet kall. Selv om de iblant legger fram noe som er godt og rett, gjør det ingen nytte. Slik taler også sekteråndene våre om troen, men utretter ikke noe godt med det. For all deres møye og flid går bare ut på å prente inn i folk sine egne villfarende meninger.

Selv de som har et visst og hellig kall fra Gud og i tillegg den sanne og rene lære, må ofte holde ut mang en hard kamp mot djevelens utallige knep og verdens tyranni. Hva skulle da den kunne utrette som er uviss på sitt kall, og som attpåtil har en falsk og uren lære?

Derfor er dette vår trøst, vi som i dag står i prekenembetet: Vi har et hellig og himmelsk embete, og vi er kalt til det i rett orden. Det kan vi trygt holde fram, selv mot helvetes porter.

Men det er fryktelig når samvittigheten sier: «Å, Herre Gud, hva har du nå gjort? Det og det har du gjort uten kall og oppdrag.» Da griper en slik redsel og angst samvittigheten at en lærer som ikke er kalt, skulle ønske han aldri i sitt liv hadde hørt eller lest det han lærer. For ulydighet gjør alle gjerninger onde, hvor gode de ellers er i seg selv; selv de største og beste gjerninger blir da til de groveste synder.

Nå ser du altså hvor nødvendig denne rosen er for vårt embete. Da jeg var en ung teolog og nybakt doktor, syntes jeg ikke det var pent av Paulus å gjøre så mye ut av kallet sitt i alle brevene. Jeg forsto slett ikke hva han mente med det, eller hvorfor han gjorde det.

For den gangen visste jeg ennå ikke hvor viktig prekenembetet er. Jeg visste heller ingenting om hva læren om troen eller en god samvittighet var. Det ble jo ikke lært noe sikkert om det på den tiden, verken i skolene eller i kirkene. Overalt hørte man bare oppspunnet og løst snakk fra sofistene og kanonistene, og det Sentensmesteren hadde drømt.

Derfor kunne ingen forstå hva denne hellige og åndelige rosen av kallet betydde, og hvor mye den betydde. Den skal først og fremst tjene til Guds ære og dermed til vårt embetes pris, og dernest til vår nytte og trygghet.

For med denne rosen søker vi slett ikke å være noe for verden. Vi søker ikke ære hos mennesker, verken penger, gods eller verdens vennskap. Men det er høyst nødvendig at folk er visse på vårt kall, så de kan vite sikkert at vår lære er Guds eget ord. Derfor roser vi kallet vårt så høyt. Det er ikke forfengelig ros, men en hellig stolthet, som vi bare bruker til trass for djevelen og verden. For vår Herre Gud er det en rett og sann ydmykhet.

Og Gud Fader, som reiste ham opp fra de døde

Paulus er så forbitret på de falske apostlene at han ikke klarer å vente til han kommer fram til selve hovedsaken. Allerede i hilsenen bryter han ut og sier det han har på hjertet. For i dette brevet ville han handle om *troens rettferdighet* og forsvare den, og samtidig rive ned til grunnen den rettferdigheten som kommer av loven og gjerningene. Dette ligger ham så på hjertet at han ikke kan tenke på noe annet.

Hjertet hans er fullt av denne himmelske, høye og herlige visdommen; han kjenner ikke noe annet enn denne kunnskapen om Kristus. Derfor renner munnen hans over av den. Han kan ikke tie, og han kan heller ikke tale om noe annet. En slik brann og glød kan umulig holdes skjult i hjertet og la ham tie. Derfor legger han til disse ordene: «og ved Gud Fader, som reiste ham opp fra de døde».

Det kunne nesten se ut som om Paulus godt kunne ha sløyfet ordene «og Gud Fader, som reiste ham opp fra de døde». Men som jeg sa: Det hjertet er fullt av, renner munnen over av. Hjertet og sinnet hans brenner slik at han allerede i hilsenen vil øse ut den uransakelige rikdommen i Kristi nåde og forkynne den Guds rettferdighet som heter de dødes oppstandelse. For Kristus, som lever og er stått opp fra de døde, taler selv gjennom ham og driver ham. Derfor er det ikke uten grunn han legger til at han er apostel også ved Gud Fader, som har reist Jesus Kristus opp fra de døde.

Det er som om han ville si: Her må jeg kjempe mot Satan og den giftige slangeyngelen, hans redskaper. De vil rive fra meg rettferdigheten fra Kristus, min Herre, han som er reist opp fra de døde ved Gud Fader. Bare ved denne rettferdigheten kan vi bli rettferdiggjort for Gud og vekkes opp fra de døde til det evige liv. Men når de våger å rive den ned, står de imot både Faderen og Sønnen og det som er begges gjerning.

Straks han åpner munnen, bryter han altså ut med hele saken, hovedsaken i dette brevet. Og hovedsaken er Kristi oppstandelse: Han ble «reist opp til vår rettferdiggjørelse» (Rom 4,25) og har dermed overvunnet loven, synden, døden og all ulykke. Hans seier er en seier over loven, synden, vårt kjød, verden, djevelen, døden, helvete og alt ondt. Og denne herlige og gledelige seieren har han gitt oss og gjort til vår.

Derfor er det, Gud være lovet, ingen fare med oss lenger. Disse tyrannene og fiendene kan nok anklage og skremme oss, men de kan ikke drive oss til fortvilelse eller fordømmelse. For Kristus, som er stått opp fra de døde og har overvunnet dem alle, er vår rettferdighet. Derfor takker og lover vi Gud i evighet, han som har gitt oss en så gledelig seier ved Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Men legg nøye merke til hvor treffende og nøkternt Paulus taler. Han sier ikke at han er sendt av Gud, som har skapt himmel og jord, som er englenes Herre, som befalte Abraham å dra ut fra sitt fedreland, som sendte Moses til farao og førte Israel ut av Egypt. Slik talte de falske apostlene. De skrøt av at Gud var deres fedres Gud, som skaper, opprettholder og utretter alt, og som hadde gjort så mange tegn og under blant folket deres.

Paulus nevner ikke noe av dette. Han hadde noe helt annet og større i tankene, noe som lå ham mer på hjertet, nemlig *Kristi rettferdighet*. Den lærte og forsvarte han, slik en apostel skal. Derfor bruker han også ord som passer til saken: «Jeg er apostel, ikke av mennesker eller ved noe menneske, men ved Jesus Kristus og Gud Fader, som reiste ham opp fra de døde.»

Her ser vi tydelig hvor sterkt Åndens glød brenner i ham, og hvordan den driver ham i denne saken. Den vil han ikke bare plante, men også forsvare mot hele helvetes rike, mot all verdens makt og visdom, mot djevelen og alle hans apostler.

V. 2. Og alle brødrene som er sammen med meg

Også dette sier han for å ramme de falske apostlene. For alt han fører fram, går ut på å opphøye sitt eget embete og samtidig gjøre de falske apostlene og deres embete til intet.

Det er som om han ville si: Det er mer enn nok at jeg er en apostel kalt fra himmelen og sendt ved Jesus Kristus og Gud Fader. Likevel tar jeg til overmål med meg også de andre brødrene mine i Kristus. De er ikke apostler, men de vandrer med meg for evangeliets skyld og hjelper til å fremme det. De skriver dette brevet sammen med meg og er med på å bevitne at min lære er guddommelig og rett.

Derfor er vi helt visse på at Kristus er til stede midt iblant oss, og at han selv lærer og taler i vår menighet. Og selv om de falske apostlene skulle være noe, er de likevel bare utsendt av mennesker eller ved mennesker. Jeg derimot er sendt av Gud Fader selv og ved Jesus Kristus, han som er vårt liv og vår oppstandelse. Brødrene som er med meg og skriver brevet sammen med meg, er også kalt og utsendt av Gud, men ved et menneske, nemlig ved meg.

De skal altså ikke kunne si at jeg står alene og opphøyer meg mot så mange av dem. Derfor har jeg også noen brødre på min side, som er enige med meg i troens lære, og som trofaste vitner hjelper til med å forkynne, skrive og bekjenne den. Dette får være nok om *avsenderen*. Nå følger mottakeren.

Til menighetene i Galatia

Paulus hadde forkynt rundt om i hele Galatia. Selv om han ikke hadde omvendt alle til Kristus, hadde han likevel menigheter der, og blant dem hadde de falske apostlene, djevelens sendebud, sneket seg inn overalt.

Slik sniker svermerne og sektene seg inn i vår tid også. De går ikke dit der øvrigheten og herskapet står evangeliet imot. Nei, de oppsøker kristne og fromme folk der de finnes – også når disse bor under tyranner og ugudelige fyrster som forfølger evangeliet. I mørket kryper og sniker de seg ubemerket inn, i ett hus her og et annet der. Som blinde og skadelige muldvarper roter de seg gjennom

alt, til de har fått spredt giften sin i alle kroker blant vanlige folk. De besmitter og forgifter alt og roter det opp, så nesten alt faller sammen i en haug.

Men hvorfor drar de ikke heller til pavekirkens byer, land og fyrstedømmer og bekjenner og forsvarer læren sin der, fritt og åpent – for de ugudelige fyrstene og biskopene og deres lærde ved universitetene, slik vi ved Guds nåde har gjort? Nei, disse bortskjemte martyrene er redde for skinnet sitt og skyr faren. Derfor kommer de bare dit der evangeliet allerede har fått rom og er tatt imot. Der kan de luske omkring i full trygghet.

Slik gjorde de falske apostlene også. Ingen av dem var dristig nok til å dra til Jerusalem og stå fram for Kaifas, eller til Roma og stå fram for keiseren, eller til andre steder der evangeliet ennå ikke var forkynt, slik Paulus og de andre apostlene gjorde. Nei, de dro til galaterne, som Paulus med så mye slit og så stor fare først hadde ført til Kristus, og til de kristne i Asia og Korint. Det var fromme, kristne folk som ikke forfulgte noen, men selv måtte lide forfølgelse. Der dukket de opp, og der kunne disse fiendene av Kristi kors gjøre hva de ville, helt uten fare.

Lær derfor av dette hvordan det vanligvis går med trofaste forkynnere. De blir forfulgt av den skamløse, onde og utakknemlige verden, og de må bygge opp Kristi menighet med surt og tungt arbeid og stor fare.

Men i tillegg må de tåle at det gode de så vidt har klart å bygge opp med så mye slit og fare, i en fart blir revet ned og ødelagt til grunnen av disse fordømte svermerne og sektene. Etterpå får svermerne frie tøyler; de hersker og spiller herrer og blir aktet langt, langt høyere enn de fromme og trofaste forkynnerne. Og denne plagen gjør de trofaste forkynnerne langt mer vondt enn noen forfølgelse fra tyrannene.

Den som ikke vil finne seg i dette og ikke kan tåle det, får heller la være å bli lærer i evangeliet; og er han det allerede, får han legge ned embetet og overlate det til en annen. Som enhver kan se, blir vi i vår tid plaget på det verste: utenfra av ugudelige voldsmenn, innenfra av våre egne – av dem vi ved evangeliet har befridd fra mange slags byrder og snarer – og dessuten av falske brødre.

Likevel er dette vår eneste trøst og vår ære: at vi er kalt av Gud og har løftet om det evige liv. Etter dette løftet venter vi en lønn som intet øye har sett og intet øre hørt, og som ikke kom opp i noe menneskes hjerte (1 Kor 2,9). For når Kristus, vår høyt elskede overhyrde, åpenbarer seg i sin herlighet, skal vi få ærens uvisnelige krans (1 Pet 5,4). Og i mellomtiden vil han også her på jorden holde oss oppe og sørge for oss.

Hieronymus reiser her et stort spørsmål: Hvorfor regner Paulus galaterne blant de kristne menighetene, når de ikke er kristne menigheter? For Paulus skriver jo, sier Hieronymus, til galatere som hadde falt fra Kristus og fra nåden og vendt tilbake til Moses og loven. Til det svarer jeg at Paulus her bruker den talemåten som kalles *synekdoke*, der helheten får navn etter en del av den. Den er svært vanlig i Skriften.

Slik skriver han også til korinterne og gleder seg sammen med dem over Guds nåde i Kristus, at de «i ham er blitt rike på alt, på all tale og all

kunnskap» (1 Kor 1,5). Likevel var mange av dem forført av de falske apostlene og trodde ikke at det fantes noen oppstandelse fra de døde.

På samme måte kaller vi i vår tid fremdeles den romerske kirken og hvert bispedømme hellig, selv om den er forført og tjenerne dens er ugudelige. For vår Herre Gud hersker midt iblant sine fiender (Sal 110,2), og Antikrist sitter i Guds tempel (2 Tess 2,4); ja, Satan er til og med midt blant Guds barn.

Kirken eller kristenheten kan altså være midt i en vrang og forvendt slekt (Fil 2,15), og den kan ligge midt blant ulver og mordere, det vil si blant åndelige fiender og tyranner – og likevel er og blir den en hellig kristenhet, Kristi kirke og menighet. I byen Roma, om den så er verre enn Sodoma og Gomorra, er og blir jo den hellige dåp, sakramentene, evangeliets ord og tekst, Den hellige skrift og Kristi og Guds navn og embete. Den som har det, han har det. Men den som ikke har det, er ikke dermed unnskyldt, for skatten finnes der.

Den romerske kirken er altså hellig fordi den har Guds hellige navn, evangeliet og dåpen. Når disse tingene finnes hos et folk, kalles det folket med rette hellig. Slik er også vår by Wittenberg og vi som bor her, virkelig hellige, fordi vi er døpt, har fått sakramentet og evangeliets lære og er kalt av Gud. Kort sagt: Vi har Guds gjerninger blant oss, og de gjør oss hellige.

Dette sier jeg for at vi heretter skal forstå rett hva de kristnes hellighet er, sammenlignet med annen hellighet. Munkene har kalt ordenene sine hellige, enda de slett ikke er det; seg selv har de likevel ikke kunnet kalle hellige. For, som vi hørte i innledningen, er *de kristnes hellighet* ikke en aktiv, men en passiv hellighet: Den kommer ikke fra dem selv eller fra deres egen flid. Den kommer et annet sted fra, uten at de selv bidrar med noe.

Derfor må ingen skryte av å være hellig på grunn av sin orden, sitt levesett eller sine gjerninger – fordi han faster, ber, tukter kroppen sin og gir almisse til de fattige. For i så fall hadde også fariseeren i Luk 18,11 vært hellig. Slike gjerninger er riktignok gode, og Gud vil ha dem og krever dem av oss. Men de gjør oss ikke hellige.

At jeg og du er hellige, at kirken, en by eller et folk er hellig, skyldes ikke vår eller deres egen hellighet. Det er en annens hellighet, som verken vi eller de har vunnet ved gjerninger og flid. Vi får den et annet sted fra, uten våre gjerninger og uten at vi bidrar med noe. Den kommer av at vi har det blant oss som gjør oss hellige: det guddommelige kallet til vårt embete, evangeliet og dåpen.

Selv om galaterne var forført, var altså dåpen, Guds ord og Kristi navn blitt værende hos dem. Det fantes også noen fromme blant dem som ikke hadde falt fra Paulus' lære. De hadde bevart og brukt ordet og sakramentene rent og rett, så ordet og sakramentene ikke var blitt besmittet eller vanhelliget av dem som hadde falt fra.

For selv om noen personlig blir besmittet og vanhellige, eller har en gal oppfatning av evangeliet eller sakramentet, blir dåpen og evangeliet ikke vanhellige av den grunn. De er og blir alltid rene og hellige i seg selv, enten de er hos fromme eller ugudelige; verken de fromme eller de ugudelige kan gjøre dem hellige eller vanhellige. Riktignok blir de vanæret og vanhelliget, eller æret og

helliget, i de ukristnes øyne ved vårt onde eller gode liv – men ikke for vår Herre Gud.

Derfor er kirken hellig overalt, også der svermere og sekter rår, så sant de ikke helt fornekter og forkaster ordet og sakramentene. For de som fornekter dem helt, er ikke lenger noen kirke. Men der ordet og sakramentene selv blir værende, der blir det også værende en hellig kirke – selv om Antikrist regjerer der. For han sitter ikke i en djevelstall eller en svinesti eller blant en vantro flokk, men på det aller beste og helligste stedet, i Guds tempel (2 Tess 2,4).

Av dette er det helt klart at Guds tempel må være og bli værende også under de geistlige tyrannene som hersker og farer grusomt fram i det. For overalt, også under disse tyrannene, finnes det jo noen som tror rett. Hieronymus' spørsmål kan derfor besvares kort: Kirken er overalt i hele verden der evangeliet og sakramentene finnes. Men jøder, tyrkere, sekter og kjettere er ikke kirken, for de fornekter disse tingene og gjør dem til intet. Nå følger hilsenen.

V. 3. Nåde være med dere og fred fra Gud Fader og vår Herre Jesus Kristus

Jeg håper alle forstår hva ordene «nåde» og «fred» betyr hos Paulus. Han bruker dem titt og ofte, og de er heller ikke vanskelige. Jeg har ikke tatt på meg å forklare dette brevet fordi det er nødvendig, som om brevet var så tungt at det ikke kunne forstås uten min forklaring. Jeg gjør det bare for at samvittighetene våre skal være rustet mot de mange sektene og kjetteriene vi må vente oss med tiden. Derfor må vi ikke synes det er tungt eller kjedelig å gjenta her det vi ellers lærer, forkynner, synger og skriver andre steder.

For når denne artikkelen, læren om rettferdiggjørelsen, blir forsømt, er alt forsømt. Derfor er det helt nødvendig at vi lærer den daglig og innprenter den godt, slik Moses befaler om sin lov (5 Mos 6,7). Vi kan aldri holde fast ved den og fatte den godt nok, langt mindre for mye. Ja, selv om vi lærer den og øver oss i den så flittig vi kan, er det likevel ingen som fatter den fullt ut og tror den helhjertet. Så glatt og ustø er vår natur, og så motvillig til å bøye seg for Ånden i lydighet.

Dette er altså en hilsen som er særegen for apostlene. For verden er den helt fremmed, og den var aldri hørt før evangeliet begynte å bli forkynt. I de to små ordene «nåde» og «fred» er hele den kristne lære sammenfattet. Nåden tilgir syndene, og freden gir samvittigheten ro. For det er to djevler som plager oss hardt: *synden og samvittigheten*. Begge disse grusomme tyrannene har Kristus overvunnet og tråkket under føttene, både i denne verden og i den kommende.

Men siden verden ikke vet noe om dette, kan den heller ikke lære noe sikkert om hvordan man overvinner synden, den onde samvittigheten og døden. Denne læren finnes bare hos de kristne. De øver seg i den og blir ved den rustet til å overvinne synden, fortvilelsen og den evige død. Og den er ikke oppspunnet av den frie vilje eller av menneskelig fornuft og visdom, men gitt direkte av vår Herre Gud selv.

Disse to ordene, «nåde» og «fred», rommer derfor hele kristendommen. Nåde er *syndenes forlatelse*, fred er *en glad og rolig samvittighet*. Fred kan vi aldri få

uten at synden er tilgitt. Men synden blir ikke tilgitt ved at vi holder loven, for ingen kan oppfylle loven. Tvert imot anklager loven alltid samvittigheten og skremmer den for syndens skyld; den forkynner Guds vrede og driver samvittigheten til fortvilelse.

Blir synden ikke tilgitt ved loven, blir den enda mindre tilgitt ved menneskenes egne gjerninger, som ikke er annet enn avguderisk misbruk og avgudsdyrkelse. Ved dem tar synden tvert imot bare til og blir større. For jo hardere de som vil bli hellige ved gjerninger, sliter for å utslette og avverge synden, desto verre blir det med dem. Men ved nåden blir de kvitt synden, og ikke på noen annen måte.

Derfor ønsker Paulus overalt «nåde» og «fred» i *hilsenene* i *brevene sine*, så vi kan holde stand mot synden og den onde samvittigheten. Ordene er lette nok. Men å få det inn i hjertet i anfektelsen og tro fast at vi har syndenes forlatelse og fred med Gud av bare nåde, uten noen gjerning og uten hjelp fra noe annet i himmelen eller på jorden – det er en overmåte vanskelig ting.

Verden vet og forstår ikke det minste av denne læren. Derfor vil den heller ikke ha den og kan ikke tåle den; ja, den fordømmer den som det verste kjetteri og den mest ugudelige villfarelse. I stedet opphøyer den den frie vilje, naturens lys, våre egne krefter og gode gjerninger, som om vi ved dem selv kunne fortjene nåde og fred, det vil si syndenes forlatelse og en glad samvittighet. Men samvittigheten kan umulig bli rolig og glad uten at den får fred ved denne nåden, det vil si ved syndenes forlatelse, som er lovet oss i Kristus.

Mange har riktignok strevd hardt for å få det til. De har funnet opp mange slags ordener og mange underlige nye gjerninger for å hjelpe samvittigheten til fred. Men de er bare kommet dypere og dypere inn i jammer og angst, ja, i enda større nød og elendighet. For alle slike selvlagde gjerninger fører til slutt bare samvittighetene ut i fortvilelse og evig fortapelse.

Derfor kan ingen av oss ha fred og ro helt inn i marg og bein uten at vi hører det ordet som forkynner oss denne nåden, og holder oss til det med fast og stadig tro og tillit. Gjør vi det, kommer vi til fred og ro.

Men legg merke til at apostelen her taler om en helt særegen nåde og fred, ulik all annen nåde og fred. Han ønsker ikke galaterne nåde og fred fra keiseren, konger eller fyrster, for de forfølger ofte de fromme og gudfryktige og reiser seg fiendtlig «mot Herren og mot hans salvede» (Sal 2,2). Han ønsker dem heller ikke nåde eller fred fra verden, for «i verden har dere trengsel», sier Kristus (Joh 16,33).

Nei, han ønsker dem nåde og fred fra Gud, vår Far, det vil si en guddommelig og himmelsk fred. Slik sier Kristus: «Fred etterlater jeg dere. Min fred gir jeg dere. Ikke som verden gir, gir jeg dere» (Joh 14,27).

Verdens fred gir ikke mer enn at liv og eiendom er trygge, og at vi kan ha lyst og glede i dette kjødelige livet, så hver kan bruke det han har så godt han kan, i sitt hus, på sin gård og med sitt gods. Men når det virkelig gjelder og den siste timen er kommet, sier denne verdens nåde og fred farvel. Den kan ikke hjelpe oss i angsten og dødsnøden, men lar oss bli liggende i den og fortvile helt.

Men når Guds nåde og fred er der, gir den mennesket mot. Da går han uforferdet og frimodig gjennom søtt og surt og tar imot alt like godt, både kors og fred, glede og trengsel. For da blir han modig og sterk i den seieren Kristus vant ved sin død, og ved troen begynner han å herske over synd og død i samvittigheten. Han er jo sikker på at han har syndenes forlatelse, og den gjør samvittigheten helt glad og frimodig.

Og når mennesket på denne måten er blitt trøstet og har fått frimodighet i samvittigheten ved Guds nåde, det vil si ved syndenes forlatelse og fred, kan han med kraft overvinne alle trengsler, ja, til og med døden. Men denne Guds fred er ikke gitt til verden, som heller ikke spør etter den, men bare til de troende – og ikke ved noe annet enn Guds nåde.

En regel det er viktig å merke seg

Men hva betyr det at apostelen legger til: «og fra vår Herre Jesus Kristus»? Var det ikke nok å si: fra Gud, vår Far? Hvorfor måtte han sette Gud Fader og Jesus Kristus sammen? Dere har ofte hørt meg si at vi må legge nøye merke til denne regelen i Den hellige skrift: Vi skal holde oss borte fra å granske Guds majestet. For den er helt uutholdelig for menneskenaturen, og enda mer for samvittigheten. Derfor sier Skriften: «Intet menneske kan se meg og leve» (2 Mos 33,20).

Paven, tyrkerne, jødene og alle sekter og kjettere holder seg ikke til denne regelen. De skyver mellommannen Kristus helt til side og taler om Gud uten ham. De ber, avlegger løfter og gjør alt for Gud uten denne mellommannen.

En munk tenker slik: Disse gjerningene jeg gjør, behager Gud; for deres skyld vil han se til klosterløftet mitt og frelse meg. En tyrker tenker slik: Lever jeg slik og slik, bader og vasker meg på denne måten, kort sagt: holder jeg det Koranen befaler meg, da vil vår Herre Gud ta meg til nåde og gi meg det evige liv. Jøden tenker slik: Holder jeg Moseloven, har jeg en nådig Gud og blir frelst.

Og våre sekter og svermere, som er så flinke til å skryte av Ånden, syner og jeg vet ikke hva mer, gir seg også bare i kast med store ting som er altfor høye for dem. Og siden de er nye munker, finner de også opp nye kors og nye gjerninger som de vil behage Gud med og få nåde ved.

Kort sagt: Alle som ikke fatter artikkelen om rettferdiggjørelsen, forkaster Kristus som mellommann. De lar ikke ham alene være den vi blir forsonet med Gud og får nåde ved. I stedet vil de gripe Gud i hans majestet med sine egne tanker og gjøre ham nådig med sine egne gjerninger.

Men den kristne lære, som alene er den rette teologi, framstiller – som jeg ofte sier – ikke Gud for oss bare i hans majestet, slik Moses og andre lærere gjør. Den befaler oss ikke å granske hans guddommelige natur og vesen, men bare å kjenne hans vilje slik han legger den fram for oss i Kristus. Ham har Gud latt bli menneske og dø for våre synder, og siden latt forkynne blant alle hedningene. For han visste godt at verden ved sin visdom ikke kunne kjenne Gud i hans visdom. Derfor fant han for godt å «frelse dem som tror, ved forkynnelsens dårskap» (1 Kor 1,21).

Derfor er ingenting farligere, når du for Gud skal stride mot loven, synden og døden, enn å flagre opp til himmelen med tankene og uten Kristus driste seg til

å granske Guds ubegripelige makt, visdom og majestet – hvordan han har skapt og holder oppe hele verden. Vil du på den måten gripe og kjenne Gud og våge å forsone ham uten mellommannen Kristus, og setter du dine egne gjerninger, din faste, kappe og hette mellom hans dom og dine synder, da kan det ikke gå annerledes: Du må falle som Lucifer og i din forferdelige fortvilelse miste både Gud og alt.

For likesom Guds vesen er ubegripelig og ikke kan fattes av hele verden og alle skapninger, slik er det også uutholdelig for menneskenaturen å ville gripe hans uendelige og ubegripelige vesen, majestet og herlighet med sansene.

Vil du derfor handle klokt og trygt, uten fare for din samvittighet og din frelse, hold deg borte fra slike spekulasjoner og slik gransking. Lær å gripe vår Herre Gud slik Skriften lærer oss, som det står skrevet: «For da verden ved sin visdom ikke kjente Gud i Guds visdom, fant Gud for godt å frelse dem som tror, ved forkynnelsens dårskap. For jøder krever tegn og grekere søker visdom, men vi forkynner Kristus korsfestet, for jøder et anstøt og for hedninger en dårskap. Men for dem som er kalt, både jøder og grekere, forkynner vi Kristus, Guds kraft og Guds visdom» (1 Kor 1,21–24).

Begynn derfor der Kristus begynte: der han ligger i sin jomfruelige mors liv, i krybben og ved sin mors bryst. For det er nettopp derfor han er kommet ned fra det høye, har levd blant menneskene her på jorden, har lidd, er korsfestet og død: for å stille seg fram for øynene våre og vende hjertets øyne – det vil si alle våre sanser og tanker – mot seg. Slik ville han hindre at vi så dumdristig og uforstandig skulle våge oss til å granske majesteten i himmelen.

Når du derfor arbeider med denne saken, *rettferdiggjørelsen*, og drøfter med deg selv hvor du kan finne den Gud som rettferdiggjør syndere og tar dem til nåde, se til at du ikke vet om eller spør etter noen annen Gud enn mennesket *Jesus Kristus*. Grip bare ham, heng fast ved ham med hjertet ditt, og la alle tanker og spekulasjoner om majesteten fare. For som Salomo sier: «Den som gransker høye ting, ham blir det for høyt» (Ordsp 25,27).

Dette har jeg selv erfart, og jeg vet at det er slik. Men svermerne, som vil ha med Gud å gjøre uten mennesket Kristus, tror meg ikke. Kristus sier jo selv: «Jeg er veien og sannheten og livet. Ingen kommer til Faderen uten ved meg» (Joh 14,6). Utenom denne veien, som er Kristus, finner du derfor ingen annen vei til Faderen, bare avveier og forførelse; ingen sannhet, bare hykleri og løgn; intet liv, bare den evige død.

Legg derfor godt merke til dette: I denne saken – når vi vil bli rettferdige for Gud og få nåde, og når vi alle har med loven, synden og djevelen å gjøre – må vi ikke vite om noen annen Gud enn den Gud som også er menneske.

Men skal du utenom denne saken om *rettferdiggjørelsen* drøfte Guds visdom og makt med jøder, tyrkere, sekter og kjettere, bruk all din kunst så godt du kan. Vær så skarp, kløktig og spissfindig du bare kan; det er ingen fare med det, for da gjelder det et annet emne.

Men i saken om rettferdiggjørelsen – og det er den jeg uttrykkelig taler om her og vil ha forstått – er det annerledes. Når vi for Gud skal forsvare vår samvittighet mot loven, vår rettferdighet mot synden og vårt liv mot døden og djevelen,

eller når vi skal finne ut hvilken betaling det finnes for synden, så den blir oss tilgitt, og hvordan vi blir forsonet med Gud og evig frelst – da, sier jeg enda en gang, skal du vende hjertet, sinnet og alle tankene helt bort fra den høye majesteten. Se bare rett på det mennesket som stiller seg fram som mellommann for oss og sier: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære» (Matt 11,28).

Gjør du det, skal du ikke finne annet enn Guds kjærlighet, barmhjertighet og mildhet. Du skal se Guds visdom, makt og herlighet stilt fram for deg så vennlig og kjærlig at du godt kan tåle og forstå alt i dette bildet og se på det med bare lyst og glede. Slik sier Paulus at i Kristus «er alle visdommens og kunnskapens skatter skjult til stede» (Kol 2,3), og at «i ham bor hele guddommens fylde legemlig» (Kol 2,9).

Dette forstår ikke verden. Derfor gransker den etter Guds vilje utenom løftet om Kristus, til stor fare og skade for seg selv. For ingen kjenner Faderen uten Sønnen, og den som Sønnen vil åpenbare det for (Matt 11,27).

Det er derfor Paulus har den gode vanen å sette Kristus og Gud Fader sammen. Slik vil han lære oss hva slags kunnskap og visdom den kristne tro og religion er. Den begynner ikke ovenfra, i det høyeste, og går nedover, slik alle andre religioner gjør. Den begynner nedenfra og byr oss å stige oppover, likesom på Jakobs stige: Gud sto øverst, mens stigen sto nede på jorden ved hodet til Jakob (1 Mos 28,12–13).

Når du vil tenke på din frelse eller arbeide med den, slå fra deg alle tanker og spekulasjoner om Guds majestet, alle tanker om gjerninger, de verdslige vismenns regler, menneskelig fornuft, ja, til og med Guds lov. Løp rett til krybben og til morens fang. Der finner du barnet, jomfruens sønn, og ser hvordan han blir født, vokser opp, lever blant mennesker, lærer, lider, dør, står opp igjen, farer opp over alle himler og blir en veldig Herre over alle ting.

Slik kan du drive bort all frykt og kjenne igjen og unngå all villfarelse og forførelse, likesom den klare, vakre solen driver alt mørke bort fra skyene og gjør alt lyst. Og dette synet holder deg også på rett vei, så du virkelig kan følge Kristus og komme dit han er.

Dette er altså det første Paulus vil vise når han ønsker galaterne nåde og fred, ikke bare fra Gud Fader, men også fra vår Herre Jesus Kristus: Vi skal holde oss borte fra alle tanker og spekulasjoner om Guds majestet, fordi ingen kjenner Gud. I stedet skal vi høre Kristus, som er i Faderens favn og åpenbarer oss hans vilje. Faderen selv har innsatt ham til å være vår lærer, så vi skal høre ham (Joh 1,18; Matt 11,27).

Kristus er sann Gud av natur

Det andre Paulus lærer her, er et bevis for trosartikkelen om *Kristi guddom*: *at Kristus er sann Gud*. Slike skriftord om Kristi guddom må vi akte nøye på og holde fast ved – ikke bare mot svermerne og de arianske kjetterne, både de som har vært og de som skal komme, men også for å styrke våre egne hjerter og samvittigheter.

For Satan kan ikke la være å angripe hver eneste trosartikkel i hjertet vårt så lenge vi lever. Så fiendtlig er han mot troen, for han vet godt at den er «den seier

som har seiret over verden» (1 Joh 5,4). Derfor er det helt nødvendig at vi griper troen klart og sikkert og styrker den dag for dag ved stadig øvelse i Guds ord og i bønnen, så vi kan stå imot djevelen.

At *Kristus er sann Gud*, følger ugjendrivelig av at Paulus tilskriver ham nøyaktig det samme som han tilskriver Faderen, nemlig *guddommelig makt*. Kristus kan gi *nåde, fred i samvittigheten, syndenes forlatelse, liv og seier over synden, døden og djevelen*. Noe av dette ville Paulus aldri ha våget å tilskrive ham hvis Kristus ikke var sann Gud – da ville han ha røvet Guds ære og gitt den til en som ikke var Gud. For Gud sier selv: «Jeg gir ikke noen annen min ære» (Jes 42,8). Og ingen kan gi andre det han ikke selv har.

Men når Kristus gir nåde, fred og Den Hellige Ånd, og frelser fra synden, døden og djevelens makt, da er det sikkert at han har en uendelig, umåtelig og allmektig guddommelig makt, helt lik Faderens.

Kristus bringer heller ikke fred slik apostlene gjør, gjennom forkynnelsen. Han gir den slik en Skaper gir til sin egen skapning. Faderen gir *liv, nåde og fred*, og de samme gavene gir også Sønnen. Å gi nåde, fred og evig liv, å forlate synder, å rettferdiggjøre, å gjøre levende og å frelse fra døden og djevelen – det er ikke noen skapnings verk, men den guddommelige majestets gjerning alene. Ikke engang englene kan skaffe eller gi slikt.

Disse gjerningene hører derfor bare til den høye, majestetiske Guds ære og herlighet, han som er den eneste sanne Skaper av alle ting. Når Paulus nå sier at Kristus har samme makt og myndighet som Faderen til å gi alt dette, følger det helt sikkert at *han er sann Gud av natur*.

Johannesevangeliet har mange slike argumenter. Der blir det kraftig bevist ut fra de *gjerningene* som tilskrives både Sønnen og Faderen, at *Sønnen er én sann Gud med Faderen*. Vi får altså ikke noe annet av Faderen enn av Sønnen; det vi får fra dem begge, er ett og det samme. Ellers måtte Paulus ha sagt omtrent slik: «Nåde være med dere fra Gud Fader, og fred være også med dere fra Herren Jesus Kristus.» Men det gjør han ikke. Han knytter begge deler sammen og tilskriver dem Faderen og Kristus på én gang.

Dette minner jeg så nøye om fordi det dessverre er grunn til å frykte at de gamle kjetteriene til Arius, Eunomius, Makedonius og andre med tiden vil bli dratt fram igjen og skade kristenheten med sine kløktige argumenter. Det dukker jo opp så mange villfarelser og underlige, grufulle partier og kjetterier.

Arianerne var nemlig skarpsindige folk. De innrømmet gjerne at Kristus hadde to naturer og ble kalt «Gud av sann Gud». Men etter deres mening hadde han ikke mer av guddommen enn selve navnet, uten guddommelig og evig vesen, makt og herlighet. De sa nemlig at han nok var en skapning, men langt bedre, edlere og fullkomnere enn englene: Gud skulle først ha skapt ham og deretter skapt himmel og jord og alle ting ved ham.

Også Muhammed bruker store og herlige ord om Kristus. Men alt sammen er bare tomme og forfengelige tanker og ord. Den menneskelige fornuften liker å høre slikt og kildres av det, og med slikt bedrar og forhekser kjettere og svermere den jevne mann, som er enfoldig og uforstandig.

Men Paulus taler helt annerledes om Kristus. Han sier: Dere har god grunn til å være visse på at Kristus ikke er den mest fullkomne og beste skapning, men den sanne Gud. For han gjør nettopp det som Gud alene kan og skal gjøre. Han gjør de guddommelige gjerningene, som ingen skapning har eller makter, men bare Skaperen. Han gir nåde og fred, og det er det samme som å fordømme synden, overvinne døden og tråkke djevelen under føttene. Noe slikt kan ingen engel utrette. Men når Kristus gjør det, må han nødvendigvis være Gud av natur.

V. 4. Han som ga seg selv for våre synder

I nesten hvert ord tar Paulus opp hovedsaken i dette brevet. Han har ikke annet på leppene enn *Kristus, Kristus*. Derfor er alle ordene hans så fulle av Ånd at alt i dem brenner og lever. Se nå etter, kjære venn, hvor klart og nøyaktig han setter hvert ord.

Han sier ikke: «han som har tatt imot våre gjerninger.» Nei, slett ikke. Heller ikke: «han som har tatt imot ofrene etter Moseloven, vår gudstjeneste, messe, klosterløfter, pilegrimsferder.» Nei, han sier: «som ga». Men hva ga han? Ikke gull eller sølv, ikke okser eller påskelam, ikke engang en engel. Hva da? Noe langt høyere og dyrebarere enn alt som er skapt i himmelen og på jorden. Hva er det? «Seg selv.» Og hvorfor? Ikke for en krone eller et kongerike, heller ikke for vår rettferdighet eller hellighet, men «for våre synder».

Er ikke alle disse ordene veldige tordenbrak fra himmelen mot alle mennesker og all slags rettferdighet og fromhet? Det samme er hvert ord i dette skriftstedet: «Se der Guds lam, som bærer bort verdens synd!» (Joh 1,29). Derfor skal vi gi grundig akt på hvert ord for seg og ikke fare lettvint over dem. For det er forunderlig hvor kraftig de kan trøste og styrke elendige, forskremte og engstelige samvittigheter.

Spør noen hva man skal gjøre med synden og hvor man skal gjøre av den – ikke bare andres synder, men enda mer sine egne – da svarer Paulus: Vi skal bare være ved godt mot og ikke tvile. Det finnes en mann som heter Jesus Kristus, og han har gitt seg selv for dem. Dette er store, herlige, trøsterike og tungtveiende ord, og det ble lovet oss allerede i den gamle pakt: Våre synder kan ikke utslettes på noen annen måte enn ved at Guds Sønn ofret seg selv for dem.

Med slike kanoner, feltslanger, tungt beleiringsskyts og veldige krigsvåpen må det fordømte pavedømmet stormes, og all innbilt religion, alle gjerninger og all fortjeneste rives ned til grunnen. For kunne våre synder utslettes ved fortjenesten og betalingen i våre egne gjerninger, hvorfor skulle da Guds Sønn gi seg selv for dem? Men nå har han gitt seg selv for dem, og derfor blir vi frelst ved ham. (*Eller: så skal vi ikke utslette dem med våre gjerninger.*)

Av dette følger også at våre synder er så store, umåtelige og uovervinnelige at ikke engang hele verden, så stor den er, kunne betale for dem. Da er det klart nok at vi selv på ingen måte kan betale for synden eller overvinne den. Gud har jo måttet gi en så dyrebar skatt for den: sin egen Sønn, som ga seg selv for våre synder. Ordene «som ga seg selv for våre synder» viser nettopp hvor stor syndens makt og kraft er.

Vi tar riktignok ikke synden særlig alvorlig, men slår den bort som en småting uten betydning. Og selv når synden gnager litt i samvittigheten, tenker vi likevel at den ikke er større enn at vi kan utslette den med en liten gjerning eller fortjeneste. Men så vi hvor dyrebar prisen er som er betalt for den, ville vi snart merke at synden er så stor og mektig at vi aldri kan utslette den med våre gjerninger og krefter – Guds Sønn selv har måttet gis for den.

Den som tar dette ordentlig til hjertet og tenker grundig over det, forstår godt hva ordet *synd* rommer: Guds evige vrede og hele Satans rike. Han forstår at synden ikke er en så liten og lett sak som den sorgløse verden innbiller seg.

Denne teksten viser altså med den største kraft at alle mennesker er fanget under synden og er dens eiendom – som Paulus sier: «solgt til trell under synden» (Rom 7,14). Den viser også at synden er den aller sterkeste, grusomste og mest skadelige tyrann over alle mennesker i hele verden. Om så alle skapninger, både engler og mennesker, slo seg sammen, kunne de ikke overvinne eller utrydde den. Det kan bare Jesu Kristi overveldende makt og velde, for han har gitt seg selv for den.

Dessuten gir denne teksten stor trøst til alle stakkars samvittigheter som er skremt av hvor mange syndene er. For synden får være en så grusom og uovervinnelig tyrann den vil – Kristus har jo overvunnet den ved sin død, og derfor kan den ikke skade dem som tror på ham. Og når vi, godt rustet i denne troen, av hele vårt hjerte holder fast ved det mennesket som heter Jesus Kristus, da går det rette lyset opp for oss. Da kan vi virkelig forstå hvordan det står til med alle menneskers liv og vesen, i alle stender på jorden.

For når vi hører at synden er en slik tyrann, som med sin makt er herre over hele verden, må vi uten tvil slutte slik: Er dette sant, hva gjør da alle papister, munker, nonner, prester, muhammedanere, gjendøpere, sekter og kjettere i verden, som vil utslette og overvinne synden med sine lover, fortjenester og botsgjerninger? Da ser vi straks at alle disse partiene til sammen er rent intet, ja, skadelige og fordervelige. For ved dem blir Guds ære og Kristi fortjeneste ikke bare formørket, men helt opphevet og gjort til intet, mens vår egen ære blir opphøyet.

Men, kjære venn, ta for deg Paulus' ord og tenk grundig over hvert av dem, og legg særlig merke til ordet «våre». For alt kommer an på at vi gir akt på uttrykk i Den hellige skrift som *for meg*, *for oss*, *for våre synder* og lignende, som sies om oss. Dem skal vi anvende på oss selv og holde fast ved i troen. For det slår aldri feil: Overalt ligger det noe stort og merkverdig skjult i slike ord, og det må vi legge særlig merke til.

Du kan nok lett få det inn i hjertet å tro at Kristus, Guds Sønn, er gitt for syndene til Peter, Paulus og andre hellige, som har vært verdige til denne nåden. Men det er overmåte tungt for deg selv, en fattig, uverdig og fordømt synder, av hjertet å tro fast, holde for sant og si: Kristus, Guds Sønn, er gitt for mine mange og grove synder – enda du aldri har vært verdig til en slik nåde. Det, sier jeg, er tungt og et stort strev.

Det er altså lett å prise Kristi velgjerninger i sin alminnelighet: at han er gitt for synden – men for andres synder, for dem som har fortjent det og vært verdige

til det. Men når det skal sies rett ut: «Han døde for *våre* synder», da stusser naturen. Fornuften viker tilbake og våger ikke å tre fram for Guds ansikt. Den kan knapt få inn i hjertet at en slik skatt blir skjenket av nåde for Kristi skyld, uten fortjeneste og egen verdighet. Derfor vil den ikke ha noe med Gud å gjøre før den først er helt ren og syndfri.

Selv når den hører eller leser ordene «som ga seg selv for våre synder» eller lignende, bruker den likevel ikke ordet «våre» *om seg selv*. Den mener at det bare er sagt om andre, som er hellige og verdige til en slik nåde. Derfor bestemmer den seg for å vente til den ved sine gjerninger kan bli verdig til nåden.

Dette betyr ikke annet enn at menneskets fornuft gjerne ville at synden ikke var så stor og mektig som Gud gjør den i Skriften, men en liten og maktesløs ting, slik fornuften selv drømmer om den. Det viser seg tydelig hos hyklerne, som ikke vet noe om Kristus. Selv om de kjenner hvordan synden gnager, tenker de at det ikke er noen fare: De skal nok utslette disse syndene med sine egne gjerninger.

I det stille ønsker de at ordene «som ga seg selv for våre synder» ikke var ment helt alvorlig, men bare på spøk, og at de ikke var så grove syndere at Guds Sønn måtte gi seg selv for dem. Med disse ordene vil de nok bekjenne seg som syndere, men ikke for alvor, bare av en slags ydmykhet. Og de vil at Gud ikke skal regne syndene deres som virkelige og sanne synder, men bare som oppdiktede.

Kort sagt: Menneskets fornuft ville gjerne stille fram for vår Herre Gud en synder som med munnen sier: «Jeg er en synder», men i hjertet mener at han ikke er det. Han kjenner ingen synd hos seg og lar seg ikke skremme av noen synd, men er i alle måter ren, frisk og sunn og trenger ingen lege. Kunne det være slik, ville fornuften gjerne tro at Kristus er gitt for våre synder.

Slik er hele verden innstilt, og særlig de som vil være de aller beste og helligste i verden, nemlig munkene og gjerningshelgenene. De bekjenner alle med munnen at de er syndere og synder hver dag, men ikke så grovt og så mye at de ikke selv kan betale for syndene og utslette dem med sine egne gjerninger. Ja, mer enn det: I tillegg til denne betalingen for synden vil de også bære fram sin egen særlige rettferdighet og fortjeneste for Kristi domstol og kreve evig liv av ham som lønn.

Men for ikke å gjøre seg helt rene og uskyldige, og for med rette å kunne be sammen med den stakkars tolleren: «Gud, vær meg synder nådig!» (Luk 18,13), finner disse ordensbrødrene av påtatt ydmykhet på noen særskilte synder å be for. Slike hyklere holder Paulus' ord «for våre synder» for helt tomme eller falske. Derfor kan de aldri forstå dem rett eller trøste seg med dem når de i anfektelsen virkelig kjenner sin synd; da må de fortvile helt.

Derfor er dette den aller største kunst og de kristnes sanne visdom: å kunne ta disse ordene av Paulus på fullt alvor og tro dem sikkert og fast. Kristus er overgitt til døden, ikke for vår rettferdighet og hellighet, men bare for våre synders skyld – virkelige, store, grove, mange, ja, utallige og uovervinnelige synder. Du må derfor ikke innbille deg at dine synder er så små og ubetydelige at du kan utslette dem med dine egne gjerninger. Men du skal heller ikke fortvile om de

er overmåte store – og det får du først virkelig erfare når du en gang, i livet eller i døden, kjenner dem for alvor.

Lær her av Paulus å tro at Kristus har gitt seg selv, ikke for drømte eller malte synder, men for virkelige; ikke for små og ubetydelige, men for overmåte store og grove; ikke for én eller to, men for alle; ikke for overvunne og utslettede, men for uovervunne, sterke og mektige synder. For intet menneske, ja, ikke engang en engel, kan overvinne én eneste synd, selv den aller minste. Og hvis du ikke er blant dem som sier «for våre synder» – det vil si blant dem som har, lærer, hører, elsker og tror denne troslæren – da kan du være sikker på at det er ute med din frelse.

Tenk derfor over dette og rust deg med flid, så du alltid er beredt – ikke bare når du er uten anfektelse og har fred i samvittigheten, men også når du i ytterste nød og fare må stride med døden. Da minner samvittigheten deg om syndene du har gjort, og blir forskrekket. Satan stiller seg med makt foran deg og vil overvelde deg med dine synders store byrde som med en syndflod. Han vil skremme deg, jage deg bort fra Kristus og til slutt drive deg ut i fortvilelse.

Sørg da, sier jeg, for at du med frimodig hjerte og sterk tro kan si: Kristus, Guds Sønn, er gitt, ikke for de helliges rettferdighet, men for stakkars synderes urettferdighet. Var jeg rettferdig og hadde ingen synd, da trengte jeg ikke Kristus som mellommann til å forsone meg med Gud. Hvorfor vil du da, fordømte Satan, på en så forvrengt måte gjøre meg til en helgen og kreve ren rettferdighet av meg, når jeg ikke har annet enn synd? Og det er ikke oppdiktede, men virkelige og sanne synder, ikke lette og små, men store, grove og overmåte tunge synder.

Det er synder som disse: stor vantro – at jeg ikke tror Gud, tviler på hans miskunn, daglig forakter ham, er fiendtlig mot ham, aldri kjenner ham rett, spotter ham, er utakknemlig mot ham, misbruker hans navn, forsømmer hans hellige ord, blir lei av det og forakter det. Alt dette er store, grove og tunge synder mot den første tavle.

I tillegg kommer de grove og kjødelige syndene mot den andre tavle: at man ikke ærer foreldrene, ikke er lydig mot øvrigheten, begjærer en annens eiendom og hustru. Riktignok er slike synder små og lette sammenlignet med syndene mot den første tavle. Og selv om jeg ikke i gjerning har begått mord, hor, tyveri og andre slike grove stykker mot den andre tavle, har jeg likevel syndet mot den med hjertet. Derfor har jeg overtrådt alle Guds bud.

Mine synder er dessverre så mange at de ikke alle kan skrives på en kuhud. Ja, de kan ikke telles, for de er flere enn sanden i havet (Manasses bønn 9). Dessuten er djevelen en så forunderlig kunstner og behendig mester at han kan gjøre selv mine aller beste gjerninger og min rettferdighet til de aller største synder.

Mine synder veier altså svært tungt. De er virkelige, store, grove, avskyelige, utallige og uovervinnelige synder, og min egen rettferdighet kan ikke hjelpe meg, men snarere skade meg. Derfor er Kristus, Guds Sønn, overgitt til døden for dem, for å utslette dem og frelse meg og alle som tror. Ham være lov og ære for denne hans uutsigelige kjærlighet! Amen.

Hele frelsens kraft og styrke ligger derfor i at disse ordene blir tatt alvorlig og holdt for sanne. Dette sier jeg ikke uten grunn. For jeg har selv ofte erfart, og erfarer stadig mer for hver dag, hvor overmåte tungt det er å tro – særlig når samvittigheten er engstelig og i klemme – at Kristus er gitt, ikke for de hellige, rettferdige og verdige, for hans venner, men for de ugudelige, syndere og uverdige, for hans fiender, som har fortjent Guds vrede, den evige død og fordømmelse.

Derfor må vi ruste hjertene våre godt med dette og lignende ord av Paulus. Når djevelen en dag kommer og anklager oss: «Se, du er en synder, derfor må du fordømmes», kan vi da gå ham i møte og svare: «Ja, gode Satan, nettopp fordi du vil anklage og fordømme meg som synder, vil jeg være rettferdig. Jeg skal ikke bli fordømt, men snarere frelst.»

Og fortsetter han: «Du må uten videre fordømmes», da kan du stå fast og si: «Nei, slett ikke! For jeg holder meg til Kristus, som har gitt seg selv for mine synder. Derfor, lede Satan, oppnår du ingenting når du holder fram for meg hvor store mine synder er. Du vil skremme og engste meg og drive meg ut i fortvilelse, så jeg blir fiendtlig mot Gud, forakter og spotter ham.

«For nettopp når du sier at jeg er en stakkars og grov synder, gir du meg sverd og våpen i hånden. Med dem kan jeg overvinne deg med kraft, ja, slå deg ned og drepe deg med ditt eget sverd. Sier du at jeg er en stakkars synder, svarer jeg at Kristus er død for syndere.

«Dessuten priser du selv Guds ære og herlighet for meg når du minner meg om hans farskjærlighet til meg, en stakkars, grov og fordømt synder: ‹Så har Gud elsket verden› at han ikke sparte sin egen Sønn, men ga ham for våre synder (Joh 3,16). Du minner meg også om min Frelser Jesu Kristi velgjerninger. Det er på hans skuldre og ikke på mine at alle mine synder ligger. For ‹Herren lot den skyld som lå på oss alle, ramme ham›, og for hans folks misgjerning ble han rammet (Jes 53,6.8). Derfor skremmer du meg slett ikke ved å kalle meg en synder. Tvert imot trøster du meg med det.»

Gode Gud! Den som virkelig kunne denne kunsten, ville lett jage Satan på dør med alle hans knep og listigheter. Ellers holder han syndene fram for folk og får dem til å gremme seg til døde og fare til helvete i fortvilelse – med mindre de er godt rustet og kan stå ham imot med denne guddommelige kunst og visdom. For bare ved den blir synden, døden og djevelen overvunnet.

Men den som ikke kan slå synden ut av sinnet og tankene, havner for alvor i Satans snarer. Han holder den fast i minnet og piner og plager seg med tanker om hvordan han kan hjelpe seg selv ved egne krefter og gjerninger, eller han vil vente til samvittigheten er fornøyd og har fått ro. Slik plager han seg selv innvortes, og når anfektelsen med tiden blir større og ikke vil gi seg, faller han helt i fortvilelse. For djevelen holder ikke opp med å anklage samvittigheten før han har fått gjort sitt: ført menneskene ut i fortvilelse.

Mot en slik anfektelse må vi bruke Paulus' ord på dette stedet. Her maler han Kristus nøyaktig for oss, hvem og hva han er: Han er Kristus, Guds og jomfru Marias Sønn, som er gitt og døde for våre synder. Vil djevelen si at Kristus er

annerledes enn Paulus her maler ham, si til ham at han har tatt feil og løyet i hvert ord og hver bokstav, og at du derfor ikke vil høre på ham.

Jeg er så utførlig om dette, og ikke uten grunn. Jeg vet godt hvorfor jeg så sterkt formaner til at vi virkelig skal lære å kjenne Kristus ut fra Paulus' ord. Er du en synder, slik vi i sannhet alle er, må du for all del ikke forestille deg Kristus sittende på regnbuen som dommer, for da må du bli forskrekket og fortvile. Nei, ta imot ham i hans rette skikkelse, slik at du ser og kjenner ham som Guds og jomfru Marias Sønn.

I den skikkelsen skremmer han ingen, langt mindre piner eller plager han noen. Han forakter ikke engang oss stakkars syndere og krever ikke regnskap av oss for det onde livet vi har ført. Han er den som har tatt bort hele verdens synd, korsfestet den i seg selv og utslettet den.

Lær derfor å kjenne rett *hvem og hva Kristus er*. Og lær særlig å ta ordet «våre» til deg, så du vet sikkert at Kristus ikke bare har tatt bort noens synder, men hele verdens synder. For han har virkelig gitt seg selv for hele verden, selv om ikke hele verden tror det. Det er derfor ikke nok at du erkjenner syndene dine som virkelige synder; du skal også vite at de er dine egne og ikke noen annens. Det vil si: Du skal tro at Kristus er gitt, ikke bare for andre menneskers synder, men nettopp for dine.

Bli fast ved dette, og la deg for all del ikke vende bort fra dette bildet av Kristus, som selv de hellige englene i himmelen fryder seg over. I sin rette skikkelse er Kristus ikke en Moses, ikke en tuktemester eller bøddel. Han er en mellommann som forsoner oss stakkars syndere med Gud og gir nåde, liv og rettferdighet. Han har gitt seg selv, ikke for vår fortjeneste, hellighet, rettferdighet, ære og gode liv, men for våre synder. Riktignok forklarer Kristus av og til loven, men det er ikke hans egentlige embete, det som Faderen sendte ham for å utføre.

Dette kan vi nok alle si; ordene er lette. Men når det blir alvor, og djevelen i anfektelsen skjuler Kristus for oss – ja, river nådens ord ut av hjertet vårt – da merker vi først hvor mye vi ennå mangler, og at vi aldri har lært det rett. Kunne vi da kjenne Kristus rett, holde ham høyt og se ham, ikke som en streng dommer, men som den mildeste og kjæreste Frelser og yppersteprest, hadde vi allerede overvunnet all ulykke og nød og var kommet inn i himmelen. Men ingenting i verden er tyngre enn å gjøre nettopp dette i anfektelsen.

Det jeg sier her, har jeg delvis erfart selv, for jeg kjenner djevelens listige grep svært godt. Han nøyer seg ikke med å blåse oss loven i øret for å skremme oss og gjøre bjelker av små flis. Av det som kanskje slett ikke er synd, eller bare en helt liten synd, lager han et helt helvete. Han er en sann tusenkunstner til å gjøre synden stor og tung, ja, til å skape synd der det ikke er noen, og slik engste samvittigheten.

Men han kan også stille Kristus, vår mellommann, slik fram for oss – ja, forkle seg som ham – at vi blir redde for ham. Han tar et skriftord eller en av Kristi trusler, og før vi vet ordet av det, gir han oss med det et så hardt støt i hjertet at vi mister alt lys og syn. Da innbiller vi oss at det er Kristus selv som gir oss slike tanker, enda det er den lede djevelen.

Bak denne masken kan han holde oss fast lenge, skremme oss og gjøre narr av oss. Han holder oss i den innbilningen at samvittigheten vår gjerne kunne sverge tusen eder på at det var den virkelige Kristus – han som djevelen låner ordene fra.

Endelig hører også dette med til den arge skurkens list og bedrag: Han viser oss bare en del av Kristus, ikke hele Kristus. Han sier nok at Kristus er Guds Sønn, født som et sant menneske av jomfru Maria, men går ikke videre til at han er gitt for våre synder. Der bryter han av og lapper inn noe som ikke hører hjemme der: et av de ordene Kristus truer de ugudelige med, som dette: «Men hvis dere ikke omvender dere, så skal dere alle omkomme på samme måten» (Luk 13,3.5).

Slik spyr han sin gift over den rene og sikre kunnskapen om Kristus og forgifter den. Han får det til at Kristus blir en grusom tyrann og tuktemester i samvittigheten vår, selv om vi tror at han er vår mellommann og Frelser. Slik bedrar fienden oss, så vi helt mister det milde og kjærlige trøstebildet av Jesus Kristus, vår yppersteprest og mellommann. Og når det har skjedd, blir vi like redde for Kristus som for djevelen selv.

Dette er den eneste grunnen til at jeg så ofte og alvorlig formaner dere til å lære Kristus rett å kjenne ut fra disse ordene av Paulus: «som ga seg selv for våre synder». For når han har gitt seg selv i døden for våre synder, er han slett ingen tyrann eller dommer som vil fordømme oss for syndens skyld og gjøre de elendige enda mer bedrøvet. Tvert imot hjelper han de falne opp, forsoner og trøster dem. Ellers måtte Paulus lyve når han sier: «Han ga seg selv for våre synder.»

Når jeg ser Kristus slik for meg, har jeg det rette bildet av ham, og da har jeg tatt imot den sanne Kristus. Da slipper jeg alle tanker og spekulasjoner om Guds majestet og herlighet og holder meg fast ved Kristi menneskenatur alene. Der er det ingen forskrekkelse, bare mildhet og glede. Og ved det får jeg et slikt lys og en slik kunnskap at jeg virkelig kan kjenne hva Gud er, hva jeg selv er, hva alle skapninger er, og hva all ondskap og alt bedrag i djevelens rike er.

Det jeg lærer her, er ikke noe nytt, men nøyaktig det samme som apostlene og alle kristne lærere før oss har lært. Vi gjentar det så ofte for at det skal bli forstått rett. Gud gi at vi kunne gjøre det rett, og lære det så grundig at vi ikke bare sier det med munnen, men mener det fast i hjertet, og at det til slutt kan komme oss til nytte i dødsangsten. Amen.

For å fri oss ut fra den nåværende onde verden

Også med disse ordene tar Paulus opp hovedsaken i dette brevet. Hele verden – slik den har vært, er nå og skal være – kaller han en *nåværende* verden, til forskjell fra den verden som skal komme og vare evig. Videre kaller han den en *ond* verden, fordi alt i den er underlagt djevelens ondskap; han hersker og regjerer overalt i den. Derfor kalles den også djevelens rike. Der vet man ikke noe om Gud; man forakter, spotter og hater ham og er ulydig mot alle hans ord og gjerninger. I dette riket er vi, og vi er underlagt dets konge.

Her ser du igjen at ingen kan utslette synden ved egne krefter eller gjerninger. For denne nåværende verden er ond; som Johannes sier: «Hele verden ligger i det onde» (1 Joh 5,19). Alle som er i verden, er underlagt synden og djevelen, ja, de er djevelens lemmer. Han holder alle mennesker fanget etter sin vilje under sitt tyranni og herredømme.

Hva har det da hjulpet å stifte så mange ordener for å utslette synden og finne på så mange store og tunge gjerninger – å gå i hårskjorte, piske kroppen med svøper til blodet renner, eller gå pilegrimsferd til Sankt Jakobs grav i full rustning? For selv om du gjør alt dette, er det like sikkert at du fremdeles er i denne nåværende onde verden og ikke i Kristi rike. Og er du ikke i Kristi rike, hører du ennå til djevelens rike, som er den onde verden.

Da er alle de gavene du har, både åndelige og legemlige – som visdom, rettferdighet, hellighet, veltalenhet, makt, skjønnhet, rikdom og lignende – bare redskaper for djevelens og helvetes tyranni. Med dem må du tjene djevelen og fremme hans rike.

For det første formørker du kunnskapen om Kristus og hans visdom med din visdom. Du forfører folk med ugudelig lære, så de ikke kan komme til nåden og kunnskapen om Kristus. Du priser din egen rettferdighet og hellighet, men Kristi rettferdighet og hellighet, som alene gjør oss rettferdige og hellige, forbanner og fordømmer du på det verste, som om den var noe ugudelig og djevelsk. Til slutt river du ned Kristi rike med din makt. Du misbruker den til å utrydde evangeliet og til å forfølge og drepe Kristi tjenere og alle som hører dem til.

Når du er utenfor Kristus, er din visdom derfor bare dobbel dårskap, og din rettferdighet dobbel synd og ugudelighet. For den vet ikke noe om Kristi visdom og rettferdighet, og i tillegg formørker, hindrer, spotter og forfølger den dem. Derfor har Paulus god grunn til å kalle verden ond: Når den vil være aller mest from og best, er den aller verst. Hos de geistlige, de vise og de lærde vil den være aller mest from og best, og likevel er den dobbelt ond.

Jeg skal nå ikke snakke om de grove kjødelige lastene mot den andre tavle, som verden er full av: ulydighet mot foreldre og øvrighet, hor, utukt, gjerrighet, tyveri, mord, misunnelse og hat. Alt dette er likevel små synder mot det vi nå har talt om: den visdommen og rettferdigheten som de ugudelige synder mot den første tavle med.

Det er den vakre, hvite djevelen som gjør mest skade, han som fører folk til åndelige synder som ikke regnes for synd, men for ren rettferdighet. Han gjør langt mer skade enn den svarte djevelen, som bare forfører folk til grove kjødelige synder – så grove at selv verden ser at det er synd.

Med ordene «for å fri oss ut fra den nåværende onde verden» viser Paulus altså svært vakkert hva som er hovedsaken i dette brevet: at vi trenger Guds og Kristi nåde, og at ingen skapning, verken menneske eller engel, kan fri oss ut fra denne onde verden. At Kristus har utslettet synden og fridd oss ut fra djevelens tyranni og rike, er ikke noe en skapning har gjort, verken menneske eller engel; det er Guds høye majestets gjerning alene.

Et slikt djevelens rike er denne skjendige verden. Den vil til og med være sin guds – det vil si djevelens – trofaste, villige og lydige tjener. Alt det denne morderen og løgnens far gjør og sier, det gjør verden, hans kjære, artige og lydige barn, mesterlig etter ham. Derfor er den også, som sagt, full av all synd og last; den vet ikke noe om Gud, er fiendtlig mot ham og spotter og forakter ham og hans ord.

Dessuten lever den i grove kjødelige synder, som mord, hor, utukt, ran, tyveri, løgn og bedrag. For den slekter på sin far, djevelen, som er en løgner og morder. Og jo klokere, rettferdigere og helligere folk er utenfor Kristus, desto mer skader de evangeliet. Kort sagt: Verden er en dobbel skurk, selv når den er aller best og aller mest from. Slike doble skurker var også vi under pavedømmet, før det kjære evangeliet gikk opp for oss – og likevel bar vi navn av å leve et hellig og geistlig liv.

Kjære venn, ta også disse ordene av Paulus som sagt i fullt alvor. Hold det ikke for oppspinn eller en drøm når han sier at verden er ond, selv om mange mennesker i den kan ha mange vakre og herlige dyder. Om det i det ytre kan se ut som det er mye hellighet og glans hos dem, la ikke noe av dette bedra deg.

Hør heller hva Paulus sier. Ut fra hans ord kan du med full visshet slå fast at hele verden med all sin visdom, rettferdighet og makt er den lede djevelens eget rike, og at ingen kan fri oss ut av det, unntatt vår Herre Gud alene ved sin egen og eneste Sønn.

Derfor bør vi med rette love og takke Gud, vår Far, for hans uutsigelige barmhjertighet: at han ved sin elskede Sønn har løst oss ut fra djevelens rike, der vi alle lå fanget og ikke kunne bli fri ved egne krefter. Og sammen med Paulus må vi bekjenne rett ut at alle våre gjerninger og all vår rettferdighet er bare skarn og urenhet (Fil 3,8). Om vi så smeltet dem sammen i én haug, kunne vi likevel ikke rokke et hår på djevelens hode med dem.

Vi skal også frimodig forkaste all lære om den frie viljes krefter, all hyklersk rettferdighet og all munkestand, messer, geistlighet, gudstjenester, klosterløfter, hårskjorter og annet narreverk fra paven, som han har undertrykt den rene læren med. Alt dette skal vi tråkke under føttene som et skittent klesplagg og som djevelens gift og pest. Derimot skal vi prise og opphøye vår kjære Herre Jesu Kristi herlighet og uutsigelige velgjerning. Ved sin død har han fridd oss ut, ikke fra en dum, enkel og ufarlig verden, men fra en listig og ond verden.

Når Paulus kaller verden «ond», viser han altså at verdens eller djevelens rike er et rike av urettferdighet, blindhet, villfarelse, synd, død, gudsbespottelse, fortvilelse og evig fordømmelse. Kristi rike er derimot et rike av rettferdighet, lys, nåde, syndenes forlatelse, fred, trøst, evig liv og salighet. Dit kommer vi ved vår kjære Herre Jesus Kristus. Ham alene være ære og lov i all evighet! Amen.

Etter vår Guds og Fars vilje

Paulus velger alle ordene sine med den største omhu, så han kan forsvare sin lære om evangeliet, og særlig hovedstykket om rettferdiggjørelsen, mot de falske lærerne og forførerne. Kristus, sier han, har fridd oss ut fra djevelens

svikefulle og onde rike og fra denne verden. Og at han gjorde det, var etter Faderens behag; det var Faderen som ville det og befalte det.

Av det følger at vi ikke er fridd ut fordi vi selv ville eller strevde, ikke ved eget råd, egen vilje eller kraft, men ved Guds nåde og barmhjertighet. Det sier også Johannes i sitt første brev: «I dette er kjærligheten, ikke at vi har elsket Gud, men at han har elsket oss og sendt sin Sønn til soning for våre synder» (1 Joh 4,10). Det er altså bare nåde at vi er fridd ut fra denne onde verden, og slett ikke vår egen fortjeneste.

Så kraftig og rikt behandler Paulus læren om Guds nåde at nesten hvert eneste ord han bruker, er kvesset mot de falske apostlene for å kaste deres falske lære over ende.

Men Paulus har også en annen grunn til å tale om Faderens vilje, en grunn som kommer fram mange steder i Johannes' evangelium. Når Kristus vil opphøye sitt embete, sin lære og sine gjerninger så vi skal akte dem høyt, viser han oss til Faderens vilje. Han vil at vi i både hans ord og hans gjerninger skal se mer på Faderen enn på ham selv.

For Kristus kom til verden og tok på seg menneskenaturen for å gi seg selv som offer for hele verdens synder. Slik skulle han forsone oss med Faderen og vise oss at dette skjedde bare etter Faderens nådige vilje. Da skulle vi se på Kristus alene og ved ham bli dratt til Faderen.

For som jeg har sagt før: Med egne, nakne tanker om Guds majestet kan du aldri håpe å finne noe salig og trøsterikt hos Gud, hvis du ikke griper Kristus, som etter Faderens vilje har gitt seg selv i døden for våre synder. Men så snart du griper denne kunnskapen i fast tro, forsvinner all vrede, frykt og beven på et øyeblikk. Da ser du ikke annet enn ren barmhjertighet hos Gud, for etter det råd han hadde fattet på forhånd, har han villet la sin elskede Sønn dø for oss, så vi skulle leve ved ham.

Denne kunnskapen gjør hjertet riktig glad og frimodig, så det kan tro fast at Gud ikke vil trette med oss fattige syndere, men har oss så inderlig kjær at han til og med har gitt sin egen Sønn for oss. Her ser vi at Paulus ikke uten grunn sier så ofte at Kristus er gitt for våre synder etter Faderens nådige vilje.

Men de høye og usikre spekulasjonene om Guds majestet og hans forferdelige dommer – at han ødela hele verden ved syndfloden, og Sodoma og Gomorra med ild og svovel fra himmelen – er svært farlige og skadelige. Som jeg har vist før, vil de uten tvil til sist styrte menneskene i fortvilelse.

Vår Guds og Fars

Ordet «vår» skal knyttes til begge ordene, både «Guds» og «Fars», slik at meningen er: vår Guds og vår Fars. For den samme som er Kristi Far, er også vår Far. Slik sier Kristus til Maria Magdalena: «Gå til brødrene mine og si til dem: Jeg farer opp til min Far og deres Far, min Gud og deres Gud» (Joh 20,17). Gud er altså virkelig vår Far og vår Gud – men begge deler ved Kristus alene. Dette er også den rette måten å tale på, og slik pleier apostlene, særlig Paulus, å gjøre: De bruker ikke fine og prektige ord, men taler likevel treffende, tydelig og kraftig om saken.

V. 5. Ham være ære i all evighet! Amen.

Jødene pleier etter sin egen skikk å flette mye lovprisning og takk inn i skriftene sine. Denne skikken fulgte også apostlene, siden de selv var jøder; det kan man se mange steder i Paulus' brev. For man skal ære Herrens navn og aldri nevne det uten lovprisning og takk. Dette er en vakker måte å ære og tilbe vår Herre Gud på.

Også i det verdslige liv viser man jo ærbødighet når man nevner navnet på store konger eller fyrster: Man tar av seg hatten eller bøyer kne. Da må vi så mye mer bøye hjertene våre for Gud når vi taler om ham, og nevne navnet hans med all ærbødighet og takk.

V. 6. Jeg undrer meg over at dere så snart vender dere bort fra ham som kalte dere ved Kristi nåde, til et annet evangelium,

Her ser du Paulus' mesterlige kunst: hvor godt og varsomt han vet å behandle galaterne, som var blitt forført av de falske apostlene og hadde gått så grovt vill. Han farer ikke løs på dem med brå og skremmende ord, men taler helt faderlig og vennlig til dem. Han bærer ikke bare over med fallet og villfarelsen deres, men unnskylder dem til og med på en måte.

Han tar seg av dem som en mor tar seg av barnet sitt, og taler vennlig med dem – men slik at han samtidig refser dem. Han er svært varsom og velger ordene så skånsomt at han ikke går for hardt fram mot dem eller gjør dem altfor bedrøvet.

Men mot dem som hadde forført de stakkars menneskene med falsk lære, er han full av nidkjærhet og harme. Dem gir han hele skylden for alt dette onde.

Derfor bruker apostelen så harde og strenge ord allerede i begynnelsen av brevet. Som med et tordenslag vil han straks slå alle deres villfarelser i grus, og han sier: «Om noen forkynner dere et annet evangelium enn det som dere har mottatt, han være forbannet!» (Gal 1,8–9). Siden truer han dem med dom og straff og sier: «Den som forvirrer dere, skal bære sin dom, hvem han så er» (Gal 5,10). Han forbanner dem også med forferdelige ord: «Måtte de bare skjære seg fordervet, de som oppvigler dere!» (Gal 5,12). Dette er jo forferdelige ord mot den rettferdigheten som kommer av våre egne gjerninger eller av loven.

Paulus kunne nok ha talt mer brått, heftig og hardt til galaterne, omtrent slik: «Skam dere! For et skammelig frafall! Jeg må jo skamme meg over dere. Hvor inderlig vondt det gjør meg og sårer meg at dere er så grove og utakknemlige mennesker!» Eller han kunne ha jamret og klaget over dem slik man gjør i tragediene, som om de var så fullstendig fordervet at han ikke lenger kunne vente noe godt av dem.

Men målet hans er å føre dem ut av villfarelsen de var falt i, hjelpe dem til rette og så å si føde dem på ny ved evangeliet. Derfor går han vennlig og varsomt fram og holder seg fra slike harde ord, særlig i innledningen til brevet. Han bruker de vennligste og mildeste ordene han kan finne.

Galaterne hadde jo nettopp fått skaden sin. Da hadde det ikke passet at han som en ubesindig lege smurte en uegnet salve på de friske sårene, så de sved enda mer, og slik bare gjorde vondt verre. Han ville ikke ha oppnådd annet enn å gjøre dem reddere for seg og gjøre seg selv enda mer fiendtlig mot dem. Blant alle milde og skånsomme ord kunne han derfor knapt ha funnet ett som passet bedre enn: «Jeg undrer meg.» Likevel lar han dem med dette forstå at det både gjør ham vondt og mishager ham at de har falt fra ham.

Her husker Paulus vakkert på det han selv lærer senere i brevet: «Brødre! Om også et menneske skulle bli overrumplet av en eller annen synd, da hjelp ham til rette, dere åndelige, med ydmyk ånd» (Gal 6,1). Dette eksemplet bør også vi følge. Mot stakkars forførte disipler skal vi være som foreldre mot barna sine, så de kan se at vi har en fars nidkjærhet for dem og et morshjerte mot dem, og at vi ikke søker deres undergang, men deres frelse og salighet.

Men mot djevelen og hans tjenere, som forårsaker slike forførelser og sekter, skal vi være nidkjære, harde, skarpe og ubarmhjertige, slik apostelen selv er. Så snart vi kan, skal vi legge deres bedrag og falskhet for dagen, og forbanne og fordømme dem. Det er som når et barn blir bitt av en hund: Da jager foreldrene bare etter hunden, skjeller den ut og slår den, men det stakkars barnet som gråter og har vondt, trøster de med de beste og søteste ord de har.

Paulus er altså en underfull og fremragende mester i å ta seg av stakkars forførte og bedrøvede samvittigheter. Men paven brøyter seg fram som en tyrann, som en rasende, gal og glupsk ulv. Han kjenner ingen annen vei enn å bruke bann og bannlysning som torden og lyn og slå de stakkars, elendige samvittighetene til jorden med dem. Det kan man se av bullene hans, særlig av nattverdsbullen (*In coena Domini*).

De andre biskopene er ikke bedre enn paven til å forvalte embetet sitt. De lærer jo ikke evangeliet, og de bryr seg lite om de stakkars sjelenes frelse. De streber bare etter stor makt og herredømme i verden. Derfor må de også tale og handle slik at de kan skaffe seg slik makt og holde fast på den. Slik er også alle ærgjerrige og storpratende lærere sinnet.

At dere så snart

Her ser du hvordan Paulus klager over hvor fort og lett vi kan snuble og falle i troen. Derfor advarer han også de kristne et annet sted: «Den som mener seg å stå, han se til at han ikke faller!» (1 Kor 10,12). Vi ser også alle hver dag hvor tungt det er for et menneskehjerte å gripe troen og holde fast ved den – ja, hvor besværlig det er å forberede et folk vel skikket for Herren (Luk 1,17).

Man kan gjerne ha hendene fulle i ti år med å lære, formane og refse før man noe sted får bygd opp en menighet der alt går vakkert, ordentlig og kristelig til. Og når man endelig med stort strev har nådd så langt, kommer det en fordømt svermer – gjerne et stort, grovt esel som ikke kan annet enn å baktale de rette lærerne – og snur det hele opp ned på et øyeblikk. Hvem kan vel unngå å kjenne inderlig sorg over en slik elendighet?

Her i Wittenberg har vi nå ved Guds nåde fått ordnet alt slik det skal være i en sann kristen menighet. Det rene evangeliet og Guds ord blir forkynt, sakra-

mentene blir rett forvaltet, det blir formant, og det blir bedt for alle stender. Kort sagt: Gud være lovet, alt går vakkert og godt til, slik det skal. Likevel kunne det komme en fordømt svermer og med ett ødelegge alt som nå er i så god og nyttig bruk. På et øyeblikk kunne han så å si rive ned det vi med så stort strev i så mange år knapt har kunnet bygge opp.

Slik gikk det jo Paulus selv, han som var Kristi utvalgte redskap. Da han med stor omsorg og mye arbeid hadde grunnlagt menighetene i Galatia og tatt farvel med dem, kom de falske apostlene og veltet alt over ende på kort tid. Det vitner dette og andre av brevene hans om mange steder.

Så elendig, skrøpelig, usikkert og ustadig er vårt liv i denne verden. Slik har Satan satt ut garnene sine overalt og lagt snarer for oss hvor vi enn snur oss. Én eneste svermer kan ofte på et øyeblikk rive helt ned det som fromme, oppriktige og trofaste tjenere av Kristus med hardt arbeid dag og natt knapt har fått bygd opp i lang tid. Dette må vi dessverre erfare i vår tid, til skade og stor hjertesorg, og likevel kan vi ikke hindre denne elendigheten.

Fordi kristendommen er så svak og skrøpelig at det kan være ute med den så fort og på så ussel en måte, må vi alltid holde nøye øye med slike svermere og sekter. Når de bare har hørt en preken eller to eller lest en liten bok eller to, mener de at de allerede er mestere over alle andre mestere og disipler – enda ingen noen gang har innsatt, kalt eller sendt dem til det.

Ja, noen ulærde håndverkere er så dumdristige at de lettsindig trenger seg inn i dette store, høye, tunge og farlige embetet. Og det enda de aldri i sitt liv har vært i noen virkelig anfektelse eller for alvor er blitt skremt av Guds vrede og dom, og langt mindre har smakt hans nåde.

Men fordi de bare er løst pakk uten Ånden, lærer de i vei etter eget forgodtbefinnende – det de selv synes er godt, og det folk flest gjerne vil høre. Og fordi folk flest gjerne vil høre det som er nytt og merkelig, finner de behag i slike nye påfunn, og så blir det en hel flokk svermere av det. Ja, selv de som mener de har grepet troens lære fullt ut, og som er øvd og prøvd i anfektelser, kan bli bedratt og forført av slike rasende svermere.

Paulus lærer oss altså av det han selv har erfart, hvor fort Kristi menighet kan bli vendt bort og forført, enda den er bygd opp med langt og hardt arbeid. Derfor må vi våke med den største flid og ta oss godt i vare for djevelen, som sniker seg omkring blant oss på alle kanter, så han ikke kommer mens vi sover og sår ugresset sitt blant vår gode hvete (Matt 13,25). De kristne er dessuten i fare nok fra djevelen, selv om sjelesørgerne og hyrdene alltid våker trofast over dem.

For som jeg har sagt: Paulus hadde med den største flid og møye grunnlagt noen menigheter i Galatia. Han hadde knapt snudd ryggen til før de falske apostlene kom og vendte noen av dem bort fra ham, og disse dro siden mange andre med seg i fallet. Ingen kan tvile på at dette brå og dype fallet hos galaterne smertet den gode apostelen så sterkt at han heller hadde villet dø.

La oss derfor våke og ta oss godt i vare: først hver og en for seg selv, og dernest de som står i læreembetet og er sjelesørgere, ikke bare for seg selv, men også for hele menigheten og alle lemmene i den kirken som er betrodd dem, så vi ikke faller i fristelse.

Vender dere bort

Heller ikke her bruker Paulus noe hardt, sint eller uvennlig ord. Han sier ikke: «Jeg undrer meg over at dere så snart faller fra, at dere kan være så ulydige, lettsindige, ustadige og utakknemlige.» Han sier ganske enkelt: «Jeg undrer meg over at dere så snart lar dere vende bort.» Det er som om han ville si: Dere er i grunnen gode folk som ikke selv har gjort noen skade; dere har bare latt dere skade, bedra og forføre. Han skjeller altså ikke ut de stakkars menneskene som har lidd skade, men de falske apostlene og forførerne som har voldt den.

Likevel klandrer han dem, høflig og skånsomt, for at de har vært så glemsomme og uforsiktige og latt seg vende bort. Det er som om han ville si: Jeg elsker dere inderlig, som en far elsker barna sine, og jeg vet godt at det ikke er dere selv, men de falske apostlene, som har skylden for at dere er forført og farer vill.

Likevel skulle jeg gjerne sett at dere hadde vært bedre grunnfestet i Kristi salige lære og stått mye fastere. Dessverre har dere ikke grepet ordet så godt som dere burde, så det kunne slå rot hos dere. Derfor har et lite vindpust vært nok til å vende dere bort så snart.

Hieronymus mener at Paulus med ordet «la seg vende bort» spiller på galaternes navn, som lyder som det hebraiske ordet *galah* (גלה, «avvendt»). Det er som om han ville si: Dere er ekte galatere, slik navnet deres sier – gode folk som lett lar seg vende bort.

Noen mener at vi tyskere stammer fra galaterne, og det er nok ikke langt fra sannheten. For vi tyskere er av nesten samme art, og ærlig talt var det å ønske at våre gode tyskere var noe modigere og mer standhaftige. Det er nemlig vår måte: Når noe nytt kommer opp, er vi raske og ivrige etter det. Vi løper i fullt sprang og går gjerne både i ild og vann som en blind hest.

Men så snart den første heten har kjølnet litt, gir vi oss og blir trette. Og like raske som vi var til å begynne med, like fort slipper vi det igjen. Ja, det som i begynnelsen falt oss godt i smak, blir vi med tiden så lei av at vi verken gidder høre eller se det.

For å gi et eksempel: Hvor flittige, alvorlige og ivrige var ikke folk til å høre preken i begynnelsen, og hvor høyt æret de ikke predikantene, da det salige evangeliet om Guds nåde gikk opp for oss etter det fæle pavelige mørket og den fordømte menneskelæren!

Men nå, da den kristne læren er blitt så godt renset og har vokst så rikt, er det mange som før tok imot den, men som nå ikke bare forakter den – de er også fiendtlige mot den og mot dem som lærer og forkynner den. De forakter ikke bare Den hellige skrift, men også alle andre skrifter og all annen lærdom. De blir rene storetere og lever som svin, og dem kan man med god grunn sammenligne med de «uforstandige galaterne» (Gal 3,1).

Fra ham som kalte dere ved Kristi nåde

Teksten er noe dunkel her, så ordene kan forstås på to måter: enten «fra Kristus, som kalte dere til nåden», eller «fra ham (nemlig Gud) som kalte dere ved Kristi nåde».

Selv holder jeg den første for den beste, og jeg synes den passer svært godt. Like før har Paulus talt om Kristus – at han har fridd oss ut fra denne onde verden, og at han sammen med Gud Fader gir oss nåde og fred. Slik sier han også her om Kristus at han kaller oss til nåden. For dette er hovedsaken for Paulus: å prente Kristus og hans velgjerninger inn i oss, for ved ham kommer vi til Faderen og lærer Faderen å kjenne.

Disse ordene, «fra Kristus, som kalte dere til nåden», har også noe særlig viktig i seg og fortjener å bli tenkt godt igjennom. Det ser man når man holder den nåden som Kristus hadde kalt galaterne til, opp mot loven som de falske apostlene lærte. Det er som om Paulus ville si: Å, hvor lett lar dere dere vende bort fra Kristus! Han har jo ikke kalt dere til loven eller gjerningene, ikke inn under synd, vrede eller fordømmelse slik Moses gjør, men bare til nåde og barmhjertighet.

Slik må også vi i vår tid klage med Paulus over den forferdelige blindheten og forvillelsen i verden. Nesten ingen vil ta imot læren om nåden og saligheten, og de få som tar imot den, faller så fort og lettsindig fra igjen. Og det enda den fører med seg alle slags gode ting, både legemlige og åndelige: syndenes forlatelse, sann rettferdighet, fred i hjertet og evig liv.

Den gir oss også lys og sikker kunnskap om alle ting. Den forvisser oss om at det verdslige styret og alle stender som Gud har innsatt, som husholdningen og andre, er til behag for Gud, og at vi kan bruke dem med god samvittighet. Den driver ut alle skadelige lærdommer som fører folk inn i villfarelse, synd, død, skam og skade. Den avslører og ødelegger alle djevelens gjerninger, viser oss i Kristus Guds nådige vilje, kjærlighet og velgjerninger mot oss, og bygger ikke opp annet enn Guds gjerning.

Hvilken jammer og hvilket vanvidd er det da ikke at verden hater dette ordet, Kristi evangelium, så overmåte og spotter og forfølger det med djevelsk grusomhet – enda det ikke fører annet med seg enn evig trøst, nåde, liv og salighet!

Men på dette spørsmålet har Paulus allerede svart godt nok, der han sier at denne nåværende verden er en ond verden (Gal 1,4) – det vil si bare skalkaktighet og ondskap, et djevelens rike. For var den ikke det, ville den sette pris på Guds velgjerning og barmhjertighet. Men nå er den under djevelens makt og kan slett ikke tåle den. Den støter den fra seg og forfølger den, og elsker mørket, villfarelsen og djevelens rike mer enn lyset, sannheten og Kristi rike. Derfor er det ikke villfarelse eller uforstand hos den, men ren djevelsk skalkaktighet og ondskap.

Det ser man godt av dette: Kristus, Guds Sønn, har gitt seg selv i døden for alle våre synder. Likevel får han ingen annen takk av verden enn at den spotter ham for denne store, usigelige velgjerningen, forfølger hans salige ord og gjerne ville korsfeste ham enda grusommere enn før, om den kunne. Derfor vandrer verden ikke bare i mørket; den er selv mørket (Joh 1,5).

Paulus legger derfor stor vekt på disse ordene: «fra Kristus, som kalte dere til nåden». Underforstått vil han at vi skal holde forkynnelsen av loven opp mot forkynnelsen av nåden. Det er som om han ville si: Som lærer har jeg ikke tynget

dere med Moses' harde og uutholdelige lover, og jeg har aldri lært dere å slite og trelle under lovens åk. Jeg har ikke forkynt dere annet enn nåde og frihet fra loven og synden: at Kristus i sin barmhjertighet har kalt dere til nåden, så dere skulle være hans frigjorte barn og ikke livegne treller under Moses.

Men nå har deres falske apostler gjort dere til Moses' disipler og tilhengere igjen. Ved loven kaller de dere slett ikke til nåden, men til Guds vrede, så dere blir Guds fiender og må gå fortapt i syndene deres til den evige død.

Kristus derimot kaller dem som tror hans ord, til nåde og salighet. Han fører dem fra loven til evangeliet, fra vrede til nåde, fra synd til rettferdighet, fra døden til livet. Hvordan kan det da ha seg at dere så snart og lettsindig lar dere vende bort fra denne levende og rike kilden til nåde og salighet? Og kaller Guds egen lov oss til Guds vrede og til synden, hvor kaller da paven oss hen med sine menneskelover og djevelslover?

Den andre meningen, at Gud Fader kaller til Kristi nåde, er også god. Men den første, om Kristus, er bedre og gir mer trøst til stakkars bedrøvede samvittigheter.

Til et annet evangelium

La oss her for alvor lære djevelens list og bedrag å kjenne. Ingen kjetter gir seg ut for å komme fra djevelen og ville føre oss vill. Djevelen selv kommer ikke engang som en djevel – i alle fall ikke når det er en av de riktig svikefulle, hvite og vakre djevlene. Ja, selv den svarte og stygge djevelen legger alltid et slør over saken når han vil lokke folk til store, åpenbare synder og skjendige gjerninger. Da virker synden de vil gjøre eller allerede har gjort, langt mindre enn den er.

En morder i sitt raseri og sin grusomhet ser ikke hvor stor og avskyelig en synd mord er; djevelen har skjult det så godt for ham at han ikke kan se det. Horkarer, tyver, gjerrige og drankere – alle har de noe i sin synd som de elsker, og som forblinder dem. Slik har selv den rette, svarte og stygge djevelen sin egen maske og sminke i alt han gjør og finner på. Med den pynter han seg og bedrar folk, så de ikke kjenner ham igjen eller ser hvor ond og vederstyggelig synden er, men innbiller seg at den ikke er så farlig.

Men i de åndelige syndene kommer Satan snikende, ikke svart og stygg, men helt hvit og vakker, som en lysets engel, ja, som Gud selv. Der kan skalken skjule seg så mesterlig og forstille seg så godt at han gir sin dødelige pestgift ut for ren nåde, for Guds ord og Jesu Kristi evangelium. Derfor kaller Paulus også den villfarende læren til de falske apostlene, djevelens tjenere, for et evangelium og sier at galaterne har latt seg vende bort «til et annet evangelium».

Men han mener det ikke bokstavelig, som om djevelens lære skulle være et evangelium; han sier det ironisk, for å spotte den. Det er som om han ville si: Nå vel, gode galatere, nå har dere fått nye evangeliske lærere og et nytt evangelium. Så må jeg være dørmatten deres, og mitt evangelium skal foraktes; det duger ikke lenger.

Av alt dette ser man lett at de falske apostlene hadde forkastet og fordømt Paulus' evangelium hos galaterne. De hadde sagt: «Paulus har nok gjort en god begynnelse med læren, men hva er det? Det er ikke nok å begynne; man må også

fortsette. Det står ennå igjen mye høyere og større ting som man må vite og ha, og dem vet Paulus ingenting om.»

Derfor sa de også: «Det er ikke nok å tro på Kristus og være døpt. Dere må i tillegg la dere omskjære. Hvis dere ikke blir omskåret etter den skikk vi har fra Moses, kan dere ikke bli frelst» (Apg 15,1). Det er det samme som å si: «Kristus er nok en flink tømmermann som har begynt godt på bygningen, men han kan ikke fullføre den. Skal den bli ferdig, må Moses' lov gjøre det.»

Slik gjør også vår tids svermere og sekter. Fordi de ikke kan fordømme oss åpent, sier de: «De lutherske er altfor feige. De tør ikke si sannheten rett ut og bryte igjennom; vi må holde ut og trenge igjennom. De har nok lagt en god grunnvoll i begynnelsen, nemlig troen på Kristus, men hva hjelper det bare å begynne? Begynnelse, midte og slutt – å begynne, holde ved og fullføre – må følges ad. Men det er ikke deres verk; det er gitt oss av Gud.»

Slik vet disse forvillede djevelens folk å pynte på sitt ugudelige og forføreriske bedrag. De kaller det Guds ord, så de under Guds navn kan gjøre desto større skade. For djevelen vil slett ikke være svart og stygg i sine tjenere, men ren, vakker og hvit. Og for å bli sett slik, gir han ut alle sine ord og gjerninger for å være Guds egen sannhet, Guds ord og gjerninger. Derfra kommer også det tyske ordtaket: «I Guds navn begynner all ulykke.»

Vi må derfor merke oss godt at dette er djevelens egen måte: Når han ikke kan gjøre skade med forfølgelse og ødeleggelse, gir han seg ut for å bygge om og gjøre det bedre enn Gud selv har gjort det og vil ha det. Slik bærer han seg at i vår tid. Han forfølger oss med vold og tyranni: Først vil han myrde og ødelegge oss med sverdet, og så ikke bare formørke evangeliet, men kaste det helt over ende. Men – Gud være lovet – hittil har han ikke utrettet noe med det.

Riktignok har han tatt livet av mange fromme mennesker fordi de bekjente evangeliet. De har stått som helter og fritt bekjent at denne vår lære er hellig og guddommelig. Men med dette blodet har han likevel ikke kunnet utslette kristendommen; tvert imot har han gjort den fruktbar og fått den til å vokse.

Nå ser denne listige ånden godt at han ikke kommer noen vei og ikke kan gjøre ende på kristendommen på denne måten. Derfor vekker han opp falske lærere. Til å begynne med slutter de seg til vår lære og lærer den i enighet med oss. Men siden sier de at vi bare er kalt til å gjøre begynnelsen – å lære den kristne lære og legge grunnvollen. Skriftens egentlige hemmelighet er derimot åpenbart for dem, og de er kalt til å åpenbare den for verden og virkelig fullføre verket.

Slik hindrer den lede Satan det kjære evangeliet på alle kanter, både fra høyre og fra venstre. Men fra høyre gjør han langt større skade med sin ombygging og forbedring enn fra venstre med mord og forfølgelse. Derfor burde vi uten opphør be, lese og holde fast ved Kristi ord, så vi kan stå imot og overvinne djevelens list, som han anfekter oss med fra begge sider. «For vi har ikke kamp mot kjøtt og blod, men mot maktene, mot myndighetene» (Ef 6,12).

V. 7. Skjønt det ikke finnes noe annet – det er bare noen som forvirrer dere

Her unnskylder Paulus igjen galaterne så langt han kan, men skjeller hardt ut de falske apostlene. Det er som om han ville si: Dere galatere har latt dere overtale til å tro at det evangeliet dere har hørt av meg, ikke er det sanne og rette. Derfor mener dere at dere gjør rett når dere tar imot det nye som de falske apostlene forkynner, og tror at det er langt bedre enn det jeg har lært dere. Skylden ligger altså ikke så mye hos dere som hos dem som forvirrer samvittigheten deres på denne måten og river dere ut av min hånd.

Her ser du igjen hvor harm apostelen er på forførerne, og hvor harde og skarpe ord han bruker om dem. Han sier at de bare forvirrer Kristi menighet og fører de kristnes samvittigheter vill. De gjør ikke annet enn å forføre og forvirre samvittighetene uten ende, og de volder stor elendighet, skade og sorg i kristenheten. Den samme jammeren må vi dessverre erfare også i vår tid, og vi kan ikke avverge den eller råde bot på den, like lite som Paulus kunne.

Her ser man tydelig at de falske apostlene hadde snakket Paulus ned hos galaterne. De fremstilte ham ikke som en fullgod apostel, men som en svak lærer uten fast grunn, som selv ennå fór vill på mange punkter og ikke var ferdig utlært. Derfor går han løs på dem også her og kaller dem forvirrere av kristenheten og ødeleggere av Kristi evangelium. Slik fordømte de hverandre: De falske apostlene fordømte Paulus, og Paulus fordømte dem.

Slik splid, der den ene parten fordømmer den andre, har det alltid og overalt vært i kristenheten, særlig når evangeliets lære har stått i blomst. De ugudelige lærerne har fordømt og undertrykt de fromme og rettskafne, og de fromme lærerne har på sin side frimodig fordømt og refset de ugudelige forførerne. I vår tid er papistene og svermerne våre dødsfiender og fordømmer oss fullstendig. Og vi er av hjertet fiender av disse fordømte og gudsbespottende lærerne og fordømmer dem stadig sammen med djevelen ned i helvetes avgrunn.

I mellomtiden går det stakkars enfoldige folket omkring og svever liksom mellom himmel og jord. Det kjenner ikke saken, er usikkert og vet ikke hvilken part det skal følge for å handle rett og klokt. For ikke alle har kunnskap og forstand nok til å dømme kristelig og sikkert om disse høye, store, viktige og farlige tingene.

Men det er klart nok hvilken part som har lært rett og med rette fordømt den andre – om man bare ville se det. Den fordelen har vi, Gud være lov: Vi vet sikkert at vi ikke forfølger noen, ikke undertrykker noen og ikke tar livet av noen. Vår lære forvirrer heller ikke samvittighetene; tvert imot hjelper den dem til rette, så de blir satt fri fra utallige villfarelser og fra djevelens snarer. Det skal mange gode folk trofast vitne om sammen med oss, og de skal takke vår gode Gud og Herre for at de gjennom vår lære har fått en sikker og varig trøst for samvittigheten.

Den gang var det ikke Paulus' skyld, men de falske apostlenes skyld, at kristenheten ble ført vill. Slik er det heller ikke nå vår skyld, men papistenes, gjendøpernes, sakramentsvermernes og de andre svermernes og sektenes skyld at det her og der dukker opp så mange villfarelser og uroligheter i kristenheten.

Men legg godt merke til dette: Alle som lærer at man skal bli rettferdig ved loven og gjerningene, oppnår ikke annet enn å føre samvittighetene og kristenheten vill. Hvem skulle vel noen gang ha trodd at paven med sine kardinaler, biskoper og munker og hele denne djevelens skole skulle ha forvirret og ødelagt samvittighetene? Det gjelder særlig dem som stiftet de hellige ordenene – enda vår Herre Gud på underfullt vis har kunnet redde noen av dem. Og hva synes du: Gjør de det ikke enda verre enn de falske apostlene?

De falske apostlene lærte at man i tillegg til troen på Kristus også måtte ha gjerninger etter Guds lov for å bli frelst. Men papistene har lukket troen på Kristus helt ute. I stedet for de gjerningene Gud har befalt, har de lært andre gjerninger, som de selv har funnet på uten Guds ord, ja, mot Guds ord. Og de har ikke bare villet at disse ugudelige, selvlagde gjerningene skulle regnes som Guds gjerninger; de har til og med hevet dem langt, langt over Guds egne.

Men selv om jeg holder de falske apostlene for bedre enn papistene, forsvarer jeg ikke deres villfarelse. For jo helligere og større skinn kjettere og svermere har i det ytre, desto større skade gjør de. De falske apostlene hadde store og herlige gaver, et stort skinn og en from mine av hellighet, og de ga seg ut for å være Kristi tjenere, de sanne apostlenes disipler og rettskafne forkynnere av evangeliet. Uten det hadde de ikke så lett kunnet bryte ned Paulus' myndighet eller bedra de stakkars galaterne så stygt.

Grunnen til at Paulus taler så hardt til de falske apostlene og kaller dem forvirrere av Kristi menighet, er at de lærte at man i tillegg til troen på Kristus også måtte la seg omskjære og holde Moseloven for å bli frelst. Det vitner Paulus selv om senere (Gal 5,2 ff.). Lukas forteller det samme: «Det kom da noen ned fra Judea og lærte brødrene slik: Hvis dere ikke blir omskåret etter den skikk vi har fra Moses, kan dere ikke bli frelst» (Apg 15,1).

De falske apostlene gjorde seg derfor stor umak og presset på med all makt for at man skulle holde loven. Det fikk straks jødenes bifall, for de mente det samme: Man måtte holde loven, ellers kunne man ikke bli frelst. Og siden har de på en stygg måte overtalt dem som ikke var fast grunnfestet i troen, til å tro at Paulus ikke kunne være noen sann lærer, siden han ikke også lærte loven.

For de syntes det var helt urimelig at Guds lov skulle oppheves, og at jødene, som så lenge hadde vært regnet som Guds folk og hadde fått Guds løfter, skulle bli forkastet. Enda mer urimelig syntes de det var at de ugudelige, avguderiske hedningene skulle få den herlighet å være Guds folk uten omskjærelse og lovgjerninger – av bare nåde og ved troen på Kristus alene.

Dette gjorde de falske apostlene et stort nummer av, og de pyntet på det så godt de kunne for å bringe Paulus i forakt og unåde hos galaterne.

For å gjøre galaterne enda mer forbitret på ham sa de at han forkynte hedningene frihet fra loven – mot Guds lov, mot det jødiske folkets skikk, mot alle apostlene, ja, til og med mot sitt eget eksempel. Og det gjorde han bare for å spotte, sa de, så han kunne gjøre både Guds lov og hele det jødiske rike til intet. Derfor burde man flykte fra ham og sky ham som en åpenbar gudsbespotter og en opprører som ødela hele den jødiske samfunnsordningen.

Dem selv derimot burde man høre, for de lærte oppriktig det sanne evangeliet og var disipler av de rette apostlene, som Paulus aldri hadde hatt noe med å gjøre.

Ved slike knep og renker snakket de Paulus ned hos galaterne og gjorde ham mistenkt, helt til de fikk galaterne til å falle fra ham. Skulle evangeliets sannhet nå bevares ren og klar hos galaterne, måtte Paulus sette seg opp mot de falske apostlene. Og fordi han hadde god grunn for sin lære og var fullt viss på den, trøster han seg med det og fordømmer dem frimodig som slike som bare fører Kristi menighet vill og forvrenger Kristi evangelium, slik det følger like etter.

Og vil forvrenge Kristi evangelium

Det vil si: De er ikke bare oppsatt på å føre dere vill; de vil også gjerne kaste Kristi evangelium over ende og rydde det helt ut. Dette er nemlig de to tingene Satan vanligvis tar sikte på: Han nøyer seg ikke med å forvirre og forføre mange mennesker ved sine falske apostler, men tar seg også fore å forvrenge evangeliet fullstendig og ta det bort, og han får ingen ro før han har fått det gjort.

Likevel tåler de som forvrenger evangeliet, slett ikke å høre at noen kaller dem djevelens apostler. Ja, de roser seg trassig av at de er Kristi rette apostler og de reneste evangeliske lærerne i hele verden.

Men de kan ikke være annet enn forvrengere av evangeliet, for de blander loven og evangeliet sammen. Det må nødvendigvis være enten–eller: Enten må Kristus bestå og loven falle, eller loven bli stående og Kristus falle bort. Kristus og loven kan aldri herske sammen i samvittigheten på samme tid. Der lovens rettferdighet har plass, kan nådens rettferdighet ikke ha plass; den ene må vike for den andre.

Kan du ikke tro at Gud vil tilgi deg syndene dine for Kristi skyld – han som har betalt så dyrt for dem at han døde og utøste sitt blod for dem? Hvordan skulle du da noen gang kunne tro at Gud vil tilgi deg syndene for lovens skyld eller for dine egne gjerningers skyld? Dem har du jo aldri gjort slik loven krever, og du må selv innrømme at du aldri kan bestå for Guds dom med dem.

Derfor er det ikke mulig at forkynnelsen av loven og forkynnelsen av evangeliet kan stå side om side, så begge sammen skulle gjøre mennesket rettferdig og salig. Man må for all del slippe den ene og holde seg til den andre alene.

Men slik jødene avskydde denne læren om nåden og troen, slik kan heller ikke vi i våre dager finne oss i den. Vi tenker: «Jeg vil gjerne ha begge slags rettferdighet – både den som gjør meg rettferdig ved nåden, og den som gjør meg velbehagelig for Gud ved lovens gjerninger.» Men å blande lovens rettferdighet sammen med nådens rettferdighet er ifølge Paulus ikke annet enn å forvrenge Kristi evangelium.

Og likevel går det slik når det kommer til strid om saken: Den største flokken vinner, selv om den minste har rett. For Kristus med sin flokk er altfor svak, og forkynnelsen av evangeliet er en dåraktig forkynnelse. Men verden og dens fyrste, djevelen, er sterke, og det djevelen lærer og legger fram ved sine apostler, har alltid større skinn og anseelse enn det Kristus lærer ved sine. Derfor slipper

man troens og nådens rettferdighet, og setter i stedet opp og forsvarer den andre, lovens og gjerningenes rettferdighet.

Men vi trøster oss med dette: Uansett hvor sterke djevelen og hans lemmer er, kan han likevel ikke utrette det han har i sinne. Riktignok kan han forvirre samvittighetene hos noen stakkars enfoldige mennesker og føre dem vill, men Kristi evangelium må han likevel la forbli uforvrengt. For selv om sannheten ofte må lide nød, kan den aldri undertrykkes helt. «Herrens ord blir til evig tid» (1 Pet 1,25).

Det kan se ut som en liten og ufarlig ting å blande sammen loven og evangeliet, troen og gjerningene. Men ser man grundig på det, gjør denne læren, som driver på gjerningene som noe nødvendig til frelse, større skade enn den menneskelige fornuft noen gang kan fatte. For ved den blir ikke bare kunnskapen om nåden formørket; også Kristus med alle sine velgjerninger blir tatt bort, og hele evangeliet blir forvrengt, slik Paulus her stadfester.

Og årsaken til denne store ulykken er ingen annen enn vår egen natur. Når synden nager og skremmer den, ser den ingen annen utvei enn gjerningene. Derfor vil den leve i lovens rettferdighet og bestå i tillit til sine egne gjerninger. Forkynnelsen og læren om troen og nåden vet og fatter den slett ingenting av – og uten den er det umulig for et menneskes samvittighet å få ro og fred.

Av disse ordene hos Paulus, «og vil forvrenge Kristi evangelium», går det også tydelig fram at de falske apostlene var riktig dumdristige og uforskammede folk, siden de satte seg opp mot ham med all makt. Derfor oppmuntrer han seg selv i Ånden og trøster seg med at han er viss på sitt evangelium og sin kunnskap om Kristus. Så går han på nytt løs på dem med full kraft, opphøyer og priser sitt embete i høyeste grad og sier:

V. 8. Men selv om vi eller en engel fra himmelen skulle forkynne dere et annet evangelium enn det vi har forkynt dere, han være forbannet!

Paulus er overmåte ivrig og helt forbitret her – han våger til og med å forbanne en engel. Han sier rett ut: Selv om det gjelder oss selv – meg og mine brødre Timoteus og Titus og alle andre som forkynner Kristus rent sammen med meg (dem som forvirrer samvittighetene og fører dem vill, vil jeg ikke tale om nå) – ja, selv om det gjelder en engel fra himmelen, vil jeg heller at jeg selv, mine brødre og en engel blir forbannet, enn at mitt evangelium blir forvrengt. Det er stor nidkjærhet å våge så dristig å forbanne ikke bare seg selv og sine brødre, men også en engel fra himmelen.

Det greske ordet *anathema* heter *herem* på hebraisk (חרם, «bann») og betyr noe som er forbannet, fordømt og helt skilt fra alt samfunn med Gud. Slik sier Josva at byen Jeriko skulle ligge under bann for evig, det vil si være forbannet og aldri i evighet bygges opp igjen (Jos 6,26). Og i 3 Mos 27,28–29 heter det: «Et menneske som er lyst i bann, skal ikke løses, men lide døden.» Slik måtte også Amalek og andre steder som etter Guds dom var lyst i bann, rives ned til grunnen (2 Mos 17,13–14).

Paulus mener altså: Jeg vil heller at jeg og andre, ja, en engel fra himmelen, blir forbannet i evighet og skilt fra Gud, enn at vi skal forkynne et annet evangelium enn det vi har forkynt før. Det er ikke uten grunn at Paulus setter seg selv først og vil være den første som blir forbannet, hvis han gjør urett her. Slik gjør alle gode mennesker: Først refser de sine egne feil, så kan de desto bedre refse andres.

Paulus slutter altså at det ikke finnes noe annet evangelium enn det han har forkynt, og at ikke noe annet må forkynnes, verken av ham selv eller av andre – ikke engang av en engel fra himmelen.

Det evangeliet han har forkynt, har han ikke funnet på selv, men Gud hadde lovt det fra begynnelsen av ved sine hellige profeter i Den hellige skrift (Rom 1,2). Derfor feller han denne dommen: Om han selv, en annen eller til og med en engel fra himmelen forkynner et annet evangelium enn det som er forkynt før, skal han være forbannet. For evangeliets ord, som Gud én gang har sendt fra himmelen, vil han aldri kalle tilbake før den ytterste dag.

V. 9. Som vi før har sagt, så sier jeg nå igjen: Om noen forkynner dere et annet evangelium enn det som dere har mottatt, han være forbannet!

Han gjentar de samme ordene, men skifter personer. Før forbannet han seg selv, sine brødre og en engel fra himmelen. Her sier han: Finnes det ellers noen andre blant oss som vil forkynne et annet evangelium enn det dere har mottatt av oss, skal også de være forbannet. Forbannet være altså alle lærere som lærer mot evangeliet – enten det er Paulus selv, hans brødre, en engel fra himmelen eller hvem det ellers måtte være.

Apostelen mener det bitter alvor når han våger å forbanne alle lærere i hele verden, ja, også i himmelen, som forvrenger hans evangelium og lærer et annet. Enten skal de tro det evangeliet han, Paulus, har forkynt, eller så skal de alle være forbannet og fordømt. Gud gi at de som forvrenger Paulus' evangelium, ville la seg skremme av denne alvorlige og forferdelige dommen – for verden er dessverre full av dem i vår tid.

Her må man også legge merke til *skiftet av personer*: Paulus taler litt annerledes i den første forbannelsen enn i den andre. I den første sier han: Selv om vi eller en engel fra himmelen skulle forkynne et annet evangelium «enn det vi har forkynt dere» osv. Men her sier han: «enn det som dere har mottatt» osv. Det gjør han med overlegg, for at galaterne ikke skulle si: «Kjære Paulus, vi har slett ikke forandret det evangeliet du forkynte for oss; vi har latt det stå nøyaktig slik du forkynte det. Men vi forsto ikke alt i prekenene dine helt, og de lærerne som kom til oss etter at du dro, har vist oss den rette meningen.»

«Det tåler jeg slett ikke», sier Paulus. «Deres falske lærere skal ikke legge noe til eller forbedre noe. Det ordet dere har hørt av meg, skal dere holde for Guds faste og rene ord og la det stå uforandret og uforbedret. Jeg vil ikke forkynne evangeliet annerledes for dere, og dere skal ikke ta imot det annerledes. Hører dere derfor noen som lærer et annet evangelium enn det dere har hørt av meg,

eller som skryter av å ha noe bedre å komme med enn det dere har mottatt av meg, han være forbannet sammen med sine disipler.»

Slik går djevelens sendebud fram, og med denne kunsten sniker de seg inn i menneskenes hjerter: De innrømmer at de første som lærte evangeliet, begynte rett. Men det er ikke nok, sier de; nå vil de vise den rette grunnen, så tilhørerne skal komme langt videre. Slik roser også svermerne og sektene oss i dag – om enn motvillig – så mye at de innrømmer at vi har begynt evangeliets sak godt. Men fordi vi fordømmer deres gudsbespottende lære, kaller de oss hyklere og papister som er dobbelt så ille som de gamle.

Slik skaffer disse tyvene og morderne seg adgang til Herrens sauekve, der de vil stjele, slakte og ødelegge (Joh 10,1.10). Først er de enige med oss og roser vår sak; siden later de som om de vil gjøre alt tydeligere og bedre, for vi har ikke forklart det godt nok – eller, som de pleier å lyve, vi har ikke forstått det riktig.

På samme måte skaffet de falske apostlene seg adgang hos galaterne. «Paulus», sa de, «har riktignok lagt grunnen til den kristne lære. Men hvordan man blir rettferdig for Gud, vet han ikke skikkelig, for han lærer at man skal la loven fare. Lær derfor av oss det han ikke har kunnet lære dere riktig» osv.

Men Paulus vil ikke at noen skal lære noe annet enn det han hadde lært galaterne, eller at de skal høre og ta imot noe annet enn det de hadde fått av ham. «Den som lærer eller tar imot noe annet», sier han, «han være forbannet.»

I de to *første kapitlene* gjør Paulus nesten ikke annet enn å forsvare seg selv og sitt embete og tilbakevise de falske apostlenes løgnaktige snakk. Først mot slutten av kapittel 2 tar han fatt på hovedartikkelen, den som lærer *hvordan man skal bli rettferdig for Gud* osv.

Men dette ordet minner oss om at alle er forbannet som sier at paven er dommer over Skriften, eller at kirken har makt over Den hellige skrift – slik kanonistene og skolastikerne uforskammet skriver mot Gud. Deres eneste begrunnelse er denne: «Kirken har bare godkjent fire evangelier, derfor finnes det bare fire. Hadde den godkjent flere, var det flere. Men når kirken har hatt makt til å godkjenne hvilke og hvor mange evangelier den ville, etter eget forgodtbefinnende, følger det at den også har makt over evangeliet.»

Det rimer like godt som en knyttneve på et øye. Kjære, hva er det for en slutning? «Jeg tar imot Skriften og godkjenner den, det vil si, jeg bekjenner at den er rett og er Guds ord – derfor har jeg makt over den»? Eller: «Døperen Johannes godkjenner Kristus, det vil si, han bekjenner ham, tar imot ham og vitner om ham at han er Messias og verdens frelser – derfor er han mer enn Kristus og har makt over ham»? Eller: «Kirken godkjenner Kristi tro og lære, det vil si, den tar imot den, tror og bekjenner at den er rett – altså er kirken mer enn Kristi lære og tro»? Å, for noen fine, kunstferdige og mesterlige logikere!

Mot denne ugudelige og gudsbespottende læren har du her en klar tekst; med den slår Paulus den til jorden som med et tordenslag. For han setter seg selv og alle lærere og mestere i verden under Den hellige skrift. Denne keiserinnen skal herske, og alle andre, hva de så kalles, skal lyde henne. De skal ikke være hennes mestere og dommere, men bare vitner, disipler og bekjennere – enten det er paven, Luther, Augustin, Paulus eller en engel fra himmelen. I kristenheten må

ingen annen lære høres og forkynnes enn Guds rene ord. Ellers skal både lærere og tilhørere være forbannet sammen med sin lære.

V. 10. Søker jeg nå å bli anerkjent av mennesker – eller av Gud? Eller søker jeg å gjøre mennesker til lags? Dersom jeg ennå søkte å være mennesker til lags, da var jeg ikke Kristi tjener.

Paulus fortsetter like ivrig og alvorlig som han begynte. Det er som om han ville si: Er jeg, Paulus, så ukjent, jeg som har lært offentlig i så mange menigheter? Kjenner ikke alle den åpne striden jeg har hatt med jødene? Ut fra mine mange prekener og alle mine store trengsler skulle man da kunne skjønne om jeg tjener mennesker eller vår Herre Gud.

Enhver ser jo at min forkynnelse ikke har vakt annet enn fiendskap og forfølgelse mot meg overalt, så hele verden er blitt mine dødsfiender – og særlig mitt eget folk, jødene, mine landsmenn og slektninger. Det beviser til fulle at jeg ikke søker menneskers gunst og verdens nåde med min forkynnelse; jeg vil bare kunngjøre og prise Guds nåde og velgjerninger for hele verden.

Heller ikke vi søker – det er sagt uten skryt – noen gunst hos mennesker med vår lære. Vi lærer jo at alle mennesker er ugudelige og vredens barn. Vi fordømmer den frie vilje, menneskelige krefter, visdom og rettferdighet, all selvlaget gudsdyrkelse og alt annet slikt, også det beste i verden. Kort sagt: Vi sier at det ikke finnes noe i oss som kan fortjene nåde og syndenes forlatelse; den blir gitt oss av Guds rene barmhjertighet. For slik forteller himlene Guds ære og hans gjerninger (Sal 19,2): ved å fordømme alle mennesker og deres gjerninger.

Det kan ikke kalles å forkynne for å gjøre mennesker eller verden til lags. For verden blir aldri mer opprørt og forbitret enn når man angriper og fordømmer dens visdom, rettferdighet, gudsdyrkelse, evne og egne krefter. Å fordømme disse verdens høyeste gaver er ikke å smiske og logre for verden; det er å be om hat og ulykke, og det får man nok av. For den som fordømmer menneskene og alle deres gjerninger, kommer uten tvil til å støte an: Han drar over seg slikt hat og fiendskap at han blir forfulgt, fordrevet, lyst i bann, fordømt og til slutt kanskje også drept.

Paulus vil altså si: Når de kan se alt annet så skarpt, hvorfor skjønner de da ikke at det jeg lærer, er guddommelig og ikke menneskelig? Med min lære søker jeg ikke ære hos mennesker, men bare Guds ære, og jeg forkynner bare hvor stor barmhjertighet Gud har vist oss ved Kristus. For hvis jeg søkte menneskers gunst, ville jeg ikke fordømme deres vesen så fullstendig.

Men nettopp ved å fordømme menneskenes gjerninger drar jeg over meg et evig og uforsonlig hat fra alle mennesker. For ut fra Guds ord, som jeg er tjener og apostel for, feller jeg Guds dom: Alle mennesker er syndere, ugudelige, urettferdige, vredens barn, djevelens egne og fordømte, og de blir rettferdige, ikke ved gjerningene og ikke ved omskjærelsen, men av bare nåde ved troen på Kristus. Ingenting vil de så nødig høre og tåler så dårlig som at de er slike folk. De vil at man skal forkynne at de er vise, rettferdige og hellige osv. Det viser til fulle at jeg ikke lærer for å gjøre mennesker til lags.

Slik sier også Kristus i Joh 7,7: «Verden kan ikke hate dere. Men meg hater den, fordi jeg vitner om den at dens gjerninger er onde.» Og i Joh 3,19: «Og dette er dommen, at lyset er kommet til verden, og menneskene elsket mørket fremfor lyset, for deres gjerninger var onde.»

Men at jeg lærer for å behage Gud, ser man av at jeg ikke forkynner annet enn Guds nåde, barmhjertighet, velgjerninger og herlighet. Dessuten: Den som sier og gjør det hans herre har befalt, og som ikke priser seg selv, men ham som har sendt ham, han forkynner virkelig Guds ord (Joh 7,18).

Nå lærer jeg bare det Gud har befalt meg, ikke noe annet. Jeg priser ikke meg selv, men ham som har sendt meg, og drar dermed vrede og unåde over meg både fra jøder og hedninger. Derfor er det sikkert at min lære er rett, ren, fast og guddommelig. Ingen annen lære kan være like rett og guddommelig som min, langt mindre bedre.

Derfor må all annen lære, som ikke lærer slik min gjør – at alle mennesker er syndere og blir rettferdige ved troen på Kristus alene – være falsk, uviss, ugudelig, gudsbespottende, forbannet og djevelsk. Det samme gjelder alle som hører og tar imot en slik lære.

Slik sier også vi med full visshet sammen med Paulus at all lære som ikke stemmer med vår, er forbannet og djevelsk. Med vår forkynnelse søker vi jo ikke menneskers gunst eller fyrsters og biskopers nåde osv. Vi søker bare at vår Herre Gud vil være oss nådig, og det er hans nåde og gave alene vi forkynner, mens vi forkaster alt som er vårt eget. Om den som lærer annerledes enn vi, eller mot vår lære, sier vi frimodig og uten blygsel at han er sendt av djevelen og må være forbannet.

Eller søker jeg å gjøre mennesker til lags?

Det er det samme som å si: Tjener jeg mennesker, eller tjener jeg vår Herre Gud? Her sikter han fortsatt bare til de falske apostlene. Han vil si: De kan ikke annet enn å smigre menneskene og prøve å gjøre dem til lags. De gjør det nemlig for at menneskene i sin tur skal rose dem for deres kjødelige vesen og livsførsel. Dessuten er de forkjælte helgener som nødig vil bli hatet og forfulgt. Derfor lærer de at man skal la seg omskjære – så slipper de selv å lide forfølgelse og motgang for Kristi kors' skyld, slik han også sier senere (Gal 5,11).

Slik finnes det også i vår tid mange som søker å gjøre menneskene til lags. De preker det folk vil høre, for å holde sitt timelige liv og velferd i sikkerhet. De lærer det som er ugudelig og urett, eller de gir i det minste – mot sin egen samvittighet – sitt samtykke til motstandernes gudsbespottelse og til den ugudelige dommen de feller over Guds ord. Alt dette gjør de for å vinne fyrstenes og biskopenes gunst, gods og ære.

Men vi, som søker å være Gud til lags og ikke menneskene, vekker bare djevelens og helvetes hat mot oss og må tåle all slags hån, skjellsord, død og plager av verden.

Paulus vil altså si: Jeg søker ikke å gjøre menneskene til lags, så de skal tenke høyt om læren min og rose meg som den beste læreren. Jeg søker bare å være vår Herre Gud til lags. Men den som vil være Gud til lags, kan trygt regne med

at menneskene blir hans bitre fiender. Det får jeg tydelig erfare: Den lønnen jeg får av dem for min trofaste tjeneste, er hån, baktalelse, fengsel og sverd.

De falske apostlene derimot lærer det som behager menneskene, det som fornuften har smak for. Det gjør de for å få fred og for at folk flest skal like dem. Og de får det de søker, for slike folk vinner prisen og høster takk hos alle.

Slik sier også Kristus at hyklerne gjør alt «for å bli æret av mennesker» (Matt 6,2). Og han refser dem kraftig: «Hvordan kan dere tro, dere som tar ære av hverandre? Og den ære som er av den eneste Gud, den søker dere ikke» (Joh 5,44).

Det Paulus har sagt hittil, er for det meste eksempler. Men overalt holder han fast ved at læren hans er sann og rett. Derfor formaner han galaterne til å vokte seg så de ikke forakter den og tar imot en annen.

Dersom jeg ennå søkte å være mennesker til lags, da var jeg ikke Kristi tjener.

Alt dette må forstås om Paulus' embete som apostel og forkynner, som han her stiller opp mot sin tidligere stand og ferd i jødedommen. Det er som om han ville si: Tror dere at jeg ennå hykler for menneskene og lever slik de vil?

Slik sier han også senere: «Dersom jeg ennå forkynner omskjærelse, hvorfor blir jeg da ennå forfulgt?» (Gal 5,11). Han vil si: Ser og hører dere ikke hvor mye strid, bitter forfølgelse og motgang jeg har hver dag? Helt siden jeg ble omvendt og kalt til apostel, har jeg aldri forkynt for å gjøre menneskene til lags, men bare søkt å være Gud til lags. Med embetet og tjenesten min søker jeg ikke gunst og ære hos mennesker, men hos Gud.

Alt dette sier Paulus for å vise hvor listig og lumsk de falske apostlene gikk fram for å vende galaterne mot ham. De hadde nemlig gransket skriftene og prekenene hans nøye for å finne utsagn som motsa hverandre – slik våre motstandere nå pleier å klistre sammen slikt fra bøkene våre. Med det ville de bevise at han hadde lært motstridende ting og talt mot seg selv. Derfor sa de at Paulus ikke var til å stole på, og at man heller burde holde loven og omskjærelsen.

Det hadde jo Paulus selv vist med sitt eget eksempel, sa de: Han hadde latt Timoteus omskjære etter loven, han hadde renset seg sammen med fire andre menn i templet i Jerusalem, og han hadde klippet håret i Kenkreæ. Disse baktalerne og løgnerne påsto at Paulus hadde vært nødt til å gjøre dette, tvunget av de andre apostlenes befaling og myndighet. Men han hadde gjort det frivillig og uten noen frykt, for å hjelpe de svake til rette så de ikke skulle ta anstøt; de forsto seg nemlig ennå ikke på den kristne frihet.

Derfor svarer han slik på denne baktalelsen og de løgnaktige påstandene: Hvor mye sannhet og grunn det er i det de falske apostlene finner på om meg for å velte evangeliet mitt og reise loven og omskjærelsen opp igjen, ser enhver av saken selv. For om jeg ennå forkynte loven og omskjærelsen og opphøyde menneskenes krefter og gjerninger, ville menneskene ikke være så fiendtlige mot meg, men holde av meg.

V. 11. Jeg kunngjør dere, brødre, at det evangelium som er blitt forkynt av meg, ikke er menneskeverk.

V. 12. Heller ikke har jeg mottatt det eller lært det av noe menneske, men ved Jesu Kristi åpenbaring.

Hovedsaken her, og helt til slutten av kapittel 2, er at Paulus vil svare på de falske apostlenes påstander og forsvare sitt evangelium og sitt apostelembete. Det hele er ikke annet enn en historisk beretning som Paulus forteller i ett kjør. Hieronymus gjør seg stor umak for å få den til å stemme og sette den i orden. Men selve hovedsaken lar han fare og sier ingenting om; han tenker ikke over hva Paulus vil si med dette, og hva han sikter til med det hele.

Det skjer ofte at historier og hendelser i Den hellige skrift ikke blir fortalt utførlig, men nokså uordnet og om hverandre, så man vanskelig kan føre dem sammen eller sette dem i rett rekkefølge. Det ser vi i fortellingen om Peters fornektelse i Kristi lidelseshistorie og mange andre steder. Slik forteller heller ikke Paulus hele sin historie her. Derfor gjør jeg meg ingen umak med den og bryr meg nesten ikke om å fylle ut historien eller ordne den. Jeg legger bare merke til hva Paulus mener med den, hvorfor han forteller den, og hva han til sist vil oppnå.

Saken det handler om her, er denne: Mitt evangelium er ingen menneskelig lære, og jeg har heller ikke fått det av noe menneske, men ved Jesu Kristi åpenbaring. Denne saken vil han føre grundig, ta seg god tid til og utnytte godt. Ja, han bekrefter den til og med med en ed: Han har ikke lært evangeliet sitt av noe menneske, men fått det ved Jesu Kristi åpenbaring.

Og han sverger ikke uten grunn. Han var nødt til det, for at galaterne skulle tro ham og ikke de falske apostlene. Dem avslører han som løgnere, for de hadde sagt at Paulus hadde fått og lært evangeliet sitt av de andre apostlene.

Når han sier at evangeliet hans ikke er menneskeverk, mener han ikke at det ikke var funnet på av mennesker. Det sa seg selv, for selv de falske apostlene skrøt av at læren deres var fra Gud og ikke fra mennesker.

Nei, Paulus vil bare si at han har lært evangeliet sitt uten hjelp fra noe menneske og ikke fått det ved menneskelige midler, slik man ellers lærer. Alle vi andre lærer jo ved hjelp av mennesker og ved menneskelige midler – noen ved å høre, andre ved å lese, skrive og tegne. Men han hadde fått sitt evangelium ved Jesu Kristi egen åpenbaring. Vil noen skjelne og forklare det annerledes, har de gjerne lov for meg.

Når Paulus sier at han ikke har fått evangeliet sitt av noe menneske, viser han samtidig klart at Kristus ikke bare er et menneske, men sann Gud og menneske på én gang.

Paulus fikk sitt evangelium på veien til Damaskus, da Kristus åpenbarte seg for ham og talte med ham. Senere talte Kristus også med ham i templet i Jerusalem. Men det var på veien han fikk evangeliet, slik Lukas forteller. Der sier Kristus til ham: «Men reis deg og gå inn i byen, så skal det bli sagt deg hva du må gjøre!» (Apg 9,6). Han ber ham ikke gå inn i byen for å lære evangeliet

av Ananias. Ananias skulle bare døpe ham, legge hendene på ham, overgi ham prekenembetet og stille ham fram for Kristi menighet.

Evangeliet skulle Ananias ikke lære ham. Det hadde han allerede fått på veien ved Jesu Kristi åpenbaring, og det er nettopp det han roser seg av her. Det bekjenner også Ananias selv: «Saul, bror! Herren har sendt meg, Jesus, han som viste seg for deg på veien der du kom, for at du skal få synet igjen» (Apg 9,17).

Han fikk altså ikke læren sin av Ananias. Han var allerede kalt, opplyst og undervist av Kristus på veien, og først da ble han sendt til Ananias – bare for at han også skulle ha et vitnesbyrd fra mennesker om at Gud hadde kalt og sendt ham til å forkynne Kristi evangelium.

Dette må Paulus fortelle for å gjøre ende på de falske apostlenes løgnaktige snakk. De gjorde alt de kunne for å sverte ham hos galaterne, og påsto at han sto langt under de andre apostlenes disipler.

De selv lærte og gjorde nemlig ikke annet enn det de hadde fått av apostlene, som de lenge hadde levd sammen med og sett hvordan de levde. Det samme hadde også Paulus fått av dem, sa de, enda han hardnakket nektet for det. Derfor spurte de: Hva tenker dere på, gode galatere, når dere vil følge Paulus, som jo er langt ringere, og forakte apostlenes store myndighet? De er jo ikke bare deres øverste biskoper og lærere, men alle kristne menigheters!

Denne påstanden, der de falske apostlene påberopte seg de sanne apostlenes makt og myndighet, hadde virkelig stor glans. Med den kunne galaterne lett bli vendt bort nærmest på et øyeblikk, særlig i denne saken. Hadde jeg ikke sett det på de store og skremmende eksemplene fra så mange menigheter i Galatia, Korint og Asia, kunne jeg aldri ha trodd det: at de som først hadde tatt imot Ordet med slik glede – og blant dem var det uten tvil mange fine og gode folk – så raskt og lett kunne bli vendt bort.

Gode Gud, bevar oss! Hvor fort er det ikke gjort å volde så umåtelig skade og stifte så mye jammer og elendighet med ett eneste argument! Det kan skremme og engste en samvittighet slik at den på et øyeblikk mister alt, når Gud trekker sin nåde tilbake. Det skulle derfor ikke stor umak til for de falske apostlene å bedra de stakkars enfoldige galaterne med dette falske skinnet. De var jo ennå ikke godt grunnfestet, men fortsatt svake.

Dessuten er denne artikkelen – om hvordan man blir rettferdig for Gud – både vanskelig og farlig. Ikke på grunn av læren, for den er i seg selv helt sikker og fast, men på grunn av oss selv.

Det erfarer jeg ofte. Jeg vet godt hvordan lyset av og til slukner for meg, og hvor hard en kamp jeg må holde ut. Jeg vet hvor ofte det går så langt at all nådens og evangeliets glans blir borte for meg, som når tykke, mørke skyer trekker seg sammen foran solen. Ja, jeg vet også at selv de som er godt prøvd, og som mener de står støtt, ofte kan snuble og vakle i denne saken.

Riktignok har vi god forstand på denne saken, siden vi kan lære den til andre. Det er et sikkert tegn på at vi selv forstår den, for det man ikke selv forstår, kan man ikke lære andre. Som det heter: *Signum scientis est posse docere*, det vil si: At man forstår noe, ser man av at man kan lære det til andre.

Men uansett hvordan det er med det: Når man i hard samvittighetskamp og anfektelse skal reise seg ved evangeliet, nådens, trøstens og livets ord, da skjer det ofte at loven kommer evangeliet i forkjøpet – loven, som er vredens, angstens og dødens ord. Den slår slik alarm og skremmer samvittigheten så sterkt at det ikke står tilbake for det grufulle som skjedde ved Sinai-fjellet. Ett eneste truende skriftord kan da formørke alle trøsteord og gjøre hjertet vårt så nedslått at vi helt glemmer hvordan man blir rettferdig for Gud, og hva nåde, Kristus og evangeliet er.

Når det står så ustøtt til med oss, blir saken vanskelig for vår del, med tanke på det vi selv skal gjøre. Dessuten står vi oss selv i veien. For fornuften vår strider av all kraft rett mot den. Og kjødet står Ånden imot og kan ikke få inn i hjertet at Guds løfte er sant og sikkert. Derfor kjemper det mot Ånden og tar den til fange, så den ikke kan tro så fast som den gjerne ville, slik Paulus sier (Rom 7,23).

Derfor lærer vi med flid at kunnskapen om Kristus og troen på ham ikke er noe menneskeverk, men Guds gave. Det er Gud som må virke troen i oss og siden holde den oppe. Slik han i begynnelsen skaper troen i oss ved Ordet, slik øver, øker og fullkommer han den også ved Ordet. Derfor er dette den største gudstjeneste og den helligste sabbat: å øve seg godt i Ordet, det vil si å høre Ordet og tenke over det med flid. Og omvendt finnes det ikke noe farligere enn å kjede seg ved Ordet og bli lei av det.

Når noen blir så sløv at han mener han har fattet Ordet så godt at han har nok, og så begynner å forakte det, da har han allerede mistet både Kristus og evangeliet. Det han innbiller seg at han vet, er ingen sann og sikker kunnskap, men snarere en tom og bedragersk drøm. Han ligner «en mann som ser på sitt naturlige ansikt i et speil – han så på seg selv og gikk bort, og glemte straks hvordan han så ut» (Jak 1,23–24). Slike folk ender til sist som svermere og løgnere.

Ethvert fromt og gudfryktig menneske bør derfor legge all vinn på å fatte og beholde denne læren rett og sikkert. Til det må han påkalle vår Herre Gud i ydmyk bønn og stadig øve seg i Guds ord, lese det og tenke over det. For selv når vi gjør vårt beste og tar det på største alvor, blir det surt og tungt nok, og vi må svette for å holde fast ved det.

Vi har nemlig fiender som slett ikke er å forakte. De er store og mektige og vil aldri la oss være i fred: vårt eget kjød, verden med alle dens farer, dernest loven, synden, døden, Guds vrede og dom, og til sist den lede djevelen selv. Han hviler aldri, men frister oss alltid – innvortes med sine brennende piler, utvortes ved de falske apostlene. Kan han ikke felle oss alle, lykkes han i det minste med mange.

Det var derfor et sterkt argument med stor glans som de falske apostlene førte fram, og galaterne ble kraftig grepet av det.

Slik blir også mange grepet i våre dager når de hører motstanderne våre skryte: «De hellige fedrene og deres etterfølgere har lært slik og slik, og kirken, hele kristenheten, følger dem i dette. Det er umulig at Kristus skulle la sin kirke fare vill i så mange hundre år. Og du, som bare er én, kan da ikke være visere enn så mange hellige fedre og hele kristenheten! Hele den hellige kristenhet har lært og trodd slik i så mange hundre år, slik den har fått det fra de første og

eldste fedrene og lærerne – og de var svært hellige menn og langt lærdere enn du. Hvem er så du, som våger å føre fram en annen mening enn de?»

Den som hører det, blir grepet i hjertet. For hvem skulle ikke bli beveget av navnene «de hellige lærerne og fedrene», og særlig «den hellige kirke»? Men navnet alene avgjør ikke saken; ellers måtte de falske apostlene også ha hatt rett. De førte jo et stort navn og ga seg ut for å være Kristi tjenere og disipler av apostlene i Jerusalem. Likevel legger Paulus ingen vekt på det. Han sier rett ut: Siden de forkynner et annet evangelium enn det vi har fått av Kristus, er de forbannet, uansett hvor mye de skryter av å være Kristi tjenere og apostlenes disipler.

Slik sier også vi: Papistene kan rope «Fedrene, fedrene! Kirken, kirken!» så lenge de vil. De forkynner ikke evangeliet; de forfølger og spotter det attpåtil. De vil bare holde prakten sin ved like og bryr seg ikke det minste om Kristi velgjerninger og ære eller om de arme sjelers frelse. Derfor hjelper rosen deres dem like lite som den hjalp de falske apostlene.

Men jeg vet sikkert at vi ikke forkynner for å være mennesker til lags, men Gud. Vi tilskriver Gud alene alt, og vi ønsker inderlig at hele verden skulle kjenne den usigelige nåde og velgjerning som den barmhjertige Far har vist oss i vår Herre Jesus Kristus. Dit sikter all vår lære, forkynnelse og skriving. Og nettopp derfor blir verden vred på oss: Vi gir Gud all ære og lar ikke verden beholde noe.

Jeg husker godt at dr. Staupitz, augustinernes generalvikar, sa til meg i begynnelsen, da evangeliets lære kom fram i dagen igjen: «Det som trøster meg mest, er at denne læren som nå kommer fram igjen, gir Gud alene all ære og menneskene ingenting.» Og det er jo helt klart at man aldri kan gi Gud for mye ære eller tillegge ham for stor miskunn. Slik trøstet han meg den gangen. Og det er sant: Evangeliets lære tar all ære, visdom og rettferdighet fra menneskene og tilskriver det den eneste rette Skaper, han som skaper alt av intet.

Det er langt tryggere å tilskrive vår Herre Gud for mye – enda man aldri kan tilskrive ham for mye – enn å tilskrive menneskene for mye. For da kan jeg frimodig si: La det være at kirken, Augustin og andre lærere, ja Peter, Apollos, ja til og med en engel fra himmelen lærer annerledes. Min lære er likevel slik at den lærer å kjenne den ene Gud alene og dyrke ham rett, og den fordømmer alle mennesker i deres egen visdom og rettferdighet. Da kan jeg ikke fare vill eller synde, for jeg gir både Gud og menneskene det som rettelig tilkommer dem.

Men du sier: «Kirken er da hellig, og fedrene er også hellige.» Det er riktig, og hvem sier noe annet? Men uansett hvor hellig kirken er og kan bli, må den likevel be: «*Forlat oss vår skyld.*» Og fedrene kan være så hellige de vil, de må likevel tro syndenes forlatelse. Derfor skal man verken tro meg eller kirken eller fedrene eller apostlene, ikke engang en engel fra himmelen, om vi lærer noe mot Guds ord. Guds ord selv skal stå fast og bli i evighet. Ellers hadde de falske apostlenes argument mot Paulus' lære vært altfor sterkt.

For det var en stor ting, ja virkelig noe stort, at de overfor galaterne stilte hele kirker, ja alle apostlene, opp mot Paulus. Han var bare én mann, nylig omvendt og med liten anseelse. Derfor var det et tungt og sterkt argument, som syntes å

avgjøre saken. For ingen ville våge å si at kirken fór vill. Og likevel må man si at den farer vill når den lærer noe som ligger utenfor Guds ord eller går mot det.

Peter, den fremste blant apostlene, handlet mot Guds ord og fór altså vill. Og selv om det så ut til å være en liten villfarelse, ville Paulus ikke tie om det, for han så at det ville bli til skade og anstøt for hele menigheten. Derfor sa han ham imot like opp i ansiktet og irettesatte ham fordi han ikke gikk rett fram etter evangeliets sannhet, slik vi skal se i kapittel 2. Der hører du at den store apostelen Peter fór vill. Derfor vil jeg verken følge kirken eller fedrene eller apostlene eller en engel, unntatt så langt de lærer og legger fram Guds rene ord.

Det samme argumentet gjør oss også stor skade i våre dager og volder oss mye strev. For skal man verken tro paven eller fedrene eller Luther, unntatt når de forkynner Guds rene ord, hvem skal man da tro? Hvem vil gi samvittigheten full visshet om hvem som lærer Guds ord rent, vi eller motstanderne våre? For de skryter jo også av at de har og lærer Guds rene ord. Men der lyver de, for man ser tydelig at de spotter og fordømmer det som kjetteri. Nettopp derfor er de våre dødsfiender og forfølger oss til det ytterste som de giftigste kjettere og skadeligste forførere.

De holder oss altså for slike og fordømmer oss, og vi på vår side holder dem for gudsbespottere og de verste fiender av Guds hellige kirke.

Hva skal man så gjøre? Skal man la hver svermer lære hva han har lyst til, siden verden slett ikke vil tåle å høre vår lære? Vi kan rose oss med Paulus så mye vi vil av at vi lærer Kristi rette evangelium. Keiseren, paven, sektene, fedrene og kirken burde ikke bare vike for dette evangeliet og gi det rett. De burde ta imot det med hjertelig lengsel og takk, tilbe det, fremme det med all flid og sørge for at det ble spredt til andre folk. Og lærer noen noe annet, enten det er paven, Augustin, en apostel eller en engel fra himmelen, så er han forbannet med sitt evangelium.

Likevel utretter vi ingenting, men må høre at denne rosen vår er altfor stor, lettsindig og tom, ja gudsbespottelig og djevelsk. Men ydmyker vi oss og viker for motstandernes grusomhet og tyranni, blir både papistene og sektene overmodige uten grenser. Da våger sektene straks å komme med noe nytt som verden aldri før har hørt om. Og papistene vil straks reise sin styggedom opp igjen og ikke gi etter i noe, men ha alt sammen igjennom, det minste så vel som det største.

Derfor må hver og en se seg godt for, så han kan være viss i sin sak. For det gjelder ikke ære, gods, liv og velferd, men evig fortapelse eller frelse. Og du kan være viss i saken når du frimodig kan si: Dette er den rene sannhet. På den vil jeg leve og dø. Og den som lærer annerledes, kan være hvem han vil – han er forbannet.

Hittil har Paulus lagt fram hovedsaken han har satt seg fore å handle om her: at han ikke fikk evangeliet sitt av noe menneske, men ved Jesu Kristi åpenbaring. Det vil han nå bevise grundig ved å regne opp mange hendelser fra sitt liv.

V. 13. Dere har jo hørt hvordan jeg en gang levde som jøde, hvor hardt jeg forfulgte Guds menighet og forsøkte å utrydde den.

V. 14. Jeg gikk lenger i jødedommen enn mange jevnaldrende i mitt folk.

Denne teksten inneholder ingen egen lære, men Paulus trekker fram sitt eget eksempel og sier: Jeg har kjempet for fariseernes stand og jødedommen langt sterkere og mer standhaftig enn dere galatere og de løgnaktige lærerne deres noen gang kan gjøre. Hvis den rettferdighet som kommer av loven, var noe verd, ville jeg ha blitt ved den og ikke vendt meg bort fra den. Før jeg lærte Kristus å kjenne, var jeg jo så øvet i den at jeg overgikk mange jevnaldrende i mitt folk.

Jeg gikk så ivrig inn for å forsvare fedrenes lov og fariseervesenet at jeg forfulgte Guds menighet på det mest fiendtlige og prøvde å utrydde den. Jeg fikk fullmakt fra de øverste, kastet mange hellige i fengsel og felte dommen over dem når de skulle slås i hjel. Jeg forfulgte dem i alle synagogene og tvang dem til å spotte Gud. Og ikke nok med det: Jeg raste enda mer mot dem og forfulgte dem helt til andre byer (Apg 26,10–11).

Og var enda mer nidkjær for overleveringene fra fedrene.

Når Paulus her taler om «overleveringene fra fedrene», mener han ikke fariseernes eller menneskers lover, slik Hieronymus tror. Han taler her ikke om fariseernes forordninger, men om langt høyere ting. Derfor kaller han den rette og hellige *Mose lov* for «fedrenes lov» eller «overleveringer», fordi han hadde fått den fra fedrene og på en måte arvet den. For denne loven, sier han, var jeg overmåte nidkjær i jødedommen.

Slik taler han også i Fil 3,5–6: «I forhold til loven en fariseer, i nidkjærhet en forfølger av menigheten, i rettferdighet etter loven ulastelig.» Det er som om han ville si: Jeg kunne uten skam og med sannhet rose meg og by hele det jødiske folket trass: De kunne ikke vise fram én eneste blant seg som kjempet sterkere og mer alvorlig for Mose lov enn jeg. For jeg var særlig nidkjær for fedrenes lov, det vil si: Jeg gjorde meg den største umak for å bli from og rettferdig ved loven.

Dette burde ha fått dere galatere til ikke å sette lit til de forførerne og bedragerne som roser lovens gjerninger så høyt, som om de var noe herlig og så mye hang på dem. For jeg kunne med langt større rett rose meg enn de, hvis det var noe å rose seg av i lovens rettferdighet.

På samme måte kan også jeg med sannhet si om meg selv: Har noen under pavedømmet, før evangeliet kom fram igjen, aktet pavens og fedrenes forordninger høyt og holdt nidkjært fast ved dem, så var det jeg fremfor noen. Jeg holdt på dem med hjertets iver, som om de var selve helligheten og helt nødvendige til frelse. Selv gjorde jeg mitt ytterste for å holde dem, og jeg pinte kroppen min med faste, våking, bønn og andre øvelser – langt mer enn alle dem som nå

er mine verste fiender og forfølgere fordi jeg lærer at slikt narreverk ikke kan gjøre noen rettferdig for Gud.

Jeg var så ivrig etter å holde dette narreriet at jeg falt helt hen i overtro og la mer på kroppen enn den kunne tåle uten å ta skade. Paven tilba jeg med inderlig alvor – ikke for å få fete stillinger, kirkelige len og høye embeter. Det jeg gjorde, gjorde jeg av et oppriktig og enfoldig hjerte, av god nidkjærhet, og fordi jeg mente det var vel gjort og til Guds ære. Men det som da var en vinning for meg, regner jeg nå sammen med Paulus som tap, fordi det å kjenne min kjære Herre Jesus Kristus er så mye mer verd (Fil 3,7–8).

Men våre motstandere er sorgløse folk, vant til det rolige preste- og klosterlivet. De har aldri i sitt liv smakt en virkelig åndelig anfektelse. Derfor tror de ikke at jeg eller andre har erfart slikt: at vi har strevd så hardt for å gi hjertet og samvittigheten fred for Gud, og likevel aldri fant den freden noe sted i dette grufulle mørket.

V. 15. Men da han som utvalgte meg fra mors liv og kalte meg ved sin nåde, etter sin gode vilje besluttet …

Dette er Paulus' første reise for å forkynne evangeliet. Hieronymus gjør seg stor umak med å påpeke at Lukas ikke nevner denne reisen til Arabia i Apostlenes gjerninger – akkurat som om Lukas skulle ha skrevet ned hva Paulus gjorde hver eneste dag! Det er umulig. Vi må være fornøyd og takke Gud for at vi i det minste har noen deler av historien, som vi kan hente eksempler og veiledning fra.

Paulus vitner altså selv at da han ved Guds nåde var kalt til å forkynne Kristus blant hedningene, dro han straks til Arabia. Han rådførte seg ikke med noen om det embetet han var kalt til. Her ser du i teksten hvem han ble undervist av, og hvordan han kom til kunnskap om evangeliet og til apostelembetet.

«Etter sin gode vilje», sier han. Det er som om han ville si: Jeg fortjente ikke denne nåden hos Gud eller gjorde meg verdig til den ved at jeg i uforstand og blindhet var nidkjær for fedrenes lov. Tvert imot: Denne dåraktige og ugudelige nidkjærheten blindet meg så sterkt at jeg – slik Gud tillot det – falt i grusomt raseri og mange skammelige og onde gjerninger.

Jeg forfulgte Guds menighet, var Kristi fiende og spottet hans hellige evangelium. Til slutt var jeg også skyld i at mye uskyldig blod ble utøst. Det var min fortjeneste og verdighet!

Men midt i et slikt raseri ble jeg kalt til denne nåden. Og hvorfor? For mitt vanvittige raseris skyld? Slett ikke. Men hans overstrømmende nåde, som forbarmet seg over meg og kalte meg, har tilgitt meg denne gudsbespottelsen. Og til gjengjeld for denne grufulle og skrekkelige synden min – som jeg den gang holdt for den største hellighet og den gudsdyrkelse som behaget Gud aller mest – har han rikelig gitt meg nåde og erkjennelse av sannheten og kalt meg til apostelembetet.

Ved nettopp slike fortjenester er også vi kommet til å kjenne nåden. Da jeg var munk, korsfestet jeg Kristus hver dag og spottet ham med min falske tillit, som stadig hang ved meg. I det ytre var jeg «ikke som andre mennesker: røvere, urettferdige, horkarer» (Luk 18,11). Jeg holdt fast ved kyskhet, lydighet og fat-

tigdom. Dessuten brydde jeg meg ikke det minste om dette livet; jeg hadde gitt meg helt over til faste, våking, bønn og messelesning.

Likevel bar jeg under all denne helligheten og den falske tilliten til min egen rettferdighet en skjult mistillit og tvil i hjertet: Jeg var redd for Gud, fiendtlig mot ham og spottet ham. Og denne rettferdigheten min var ikke annet enn en latrine, en møkkagrop, som djevelen hadde sin fornøyelse i.

For slike helgener holder Satan mye av; de er hans kjæreste tidsfordriv. De ødelegger selv både sjel og legeme, og samtidig forspiller de all Guds velsignelse og alle himmelske gaver. Innvortes er de fulle av ugudelighet, blindhet, tvil og forakt for Gud. De forstår ikke et ord av evangeliet, de vanhelliger de høyverdige sakramentene, spotter Kristus og tråkker ham under føttene og misbruker alle Guds gode gaver.

Kort sagt: Slike helgener er ikke annet enn Satans fanger og treller. Derfor må de si og gjøre det han vil, selv om de i det ytre gir seg ut for å være langt bedre enn andre på grunn av gjerningene og det strenge livet sitt.

Slik var også vi under pavedømmet, og vi har ikke vanæret og spottet Kristus og hans evangelium mindre enn Paulus selv – for ikke å si mer. Det gjelder særlig meg. Jeg aktet paven så høyt at jeg mente at den som ikke holdt med ham i selv den minste artikkel, måtte bli fordømt i evighet og høre djevelen til.

Ut fra denne ugudelige oppfatningen holdt jeg Jan Hus for en så forbannet kjetter at jeg mente det var synd mot Gud bare å tenke på ham. Jeg var så nidkjær for paven at jeg ville ha båret fram ved, ild og stein for å få Jan Hus drept – om ikke i gjerning, så i det minste med hele mitt hjertes vilje. Og jeg ville ha trodd at jeg dermed tjente vår Herre Gud på en måte han hadde behag i.

Derfor kan du gjerne holde tollere og skjøger for fromme og hellige folk når du sammenligner dem med disse oppdiktede, falske og hyklerske helgenene. For de kjenner i det minste anger i samvittigheten og innrømmer at det er galt når de synder, og de er langt fra så frekke at de vil rettferdiggjøre seg selv med sine ugudelige gjerninger.

Men disse andre ser slett ikke sin styggedom, sin avgudsdyrkelse og sin ugudelige hellighet som synd. De våger til og med å rose seg av den og forkynne den for hele verden, som om en slik styggedom var den gudsdyrkelse vår Herre Gud likte aller best. Selv dyrker de den som den største hellighet, andre lover de frelse ved den, og de selger den for penger som en kostbar og nyttig vare.

Se, dette er altså vår store og vidt berømte rettferdighet, den store fortjenesten som har ført oss til å kjenne nåden: at vi så fiendtlig og djevelsk har forfulgt, spottet, tråkket ned og fordømt Gud selv, Kristus, evangeliet, troen, sakramentene, alle rettroende og den rette gudsdyrkelse, og i stedet lært og innført det stikk motsatte. Jo helligere vi ville være, desto blindere ble vi, og desto mer tilba vi djevelen selv. Det fantes ingen av oss som ikke var en blodhund – om ikke i gjerning, så i hvert fall i hjertet.

«Etter sin gode vilje» – det vil si: Det er bare Guds overstrømmende og ufattelige nåde at han ikke bare har spart meg – en slik slyngel, en gudsbespotter og forfølger, en som røvet fra Gud det som var hans – men til og med tilgitt meg alt dette og holdt meg det til gode. Attpåtil har han rikelig gitt meg den evige

kunnskap om sin nåde, sin Hellige Ånd i sin Sønn Kristus, apostelembetet og det evige liv.

Slik har også vår kjære Herre Gud handlet med oss etter sin store barmhjertighet. Vi var skyldige i de samme syndene, men han har ikke bare tilgitt oss all vår synd og alt vårt ugudelige vesen – av ren nåde, bare for Kristi skyld – han har også rikelig utøst over oss Åndens største og herligste gaver.

Men dessverre har mange av oss ikke bare glemt at de er renset fra sine gamle synder, og glemt den nåden de har fått (2 Pet 1,9); de åpner også døren for djevelen og begynner å forakte Ordet. Noen forfalsker det og stifter nye sekter, og med dem blir det til sist uten tvil langt verre enn det var i begynnelsen (2 Pet 2,20).

Han som utvalgte meg fra mors liv.

Dette er en hebraisk talemåte og betyr: Gud har utvalgt meg og gjort meg rede. Det vil si: Da jeg ennå var i mors liv, hadde Gud forutsett at jeg skulle rase så grusomt mot Kristi menighet, og at han siden av bare nåde ville kalle meg ut av mitt raseri og min gudsbespottelse til sannhetens og frelsens vei. Kort sagt: Før jeg ble født, var jeg apostel for Gud, og da tiden kom, ble jeg også kjent for verden som apostel.

Slik rydder Paulus all fortjeneste til side og gir Guds nåde all ære og seg selv all vanære. Det er som om han ville si: Alle gaver, store og små, åndelige og legemlige, som Gud i sin nåde ville gi meg, og alt det gode jeg skulle gjøre i hele mitt liv, det hadde vår Herre Gud forutsett mens jeg ennå var i mors liv – da jeg verken kunne tenke, søke eller gjøre noe godt, men bare var et ufullkomment foster. Derfor har jeg fått denne gaven av bare Guds nåde; han har forbarmet seg over meg og skilt meg ut til dette før jeg var født.

Senere, etter at jeg var født, har han båret over med meg, enda jeg levde i mange store, grufulle og skrekkelige synder. Og for å vise hele verden klart og tydelig hvor overmåte stor og uendelig barmhjertighet han hadde med meg, har han av bare nåde tilgitt meg utallige grove synder og samtidig utøst sin nåde over meg i overflod og uten mål. Slik skulle jeg ikke bare selv kjenne hvor stor nåde vi har fått ved Kristus, men også forkynne den for andre.

Slik er alle menneskers fortjeneste, akkurat som Paulus' var – og særlig de gamle narrenes, som mer enn andre har slitt seg ut i den menneskelige rettferdighetens gjørme. Skal de bli frelst, må det skje av Guds rene nåde ved Kristus, slik Paulus her viser oss på seg selv som i et klart speil.

Og kalte meg ved sin nåde

Legg merke til hvor omhyggelig apostelen uttrykker seg. «Han kalte meg», sier han. Men hvordan? På grunn av min stand som fariseer? På grunn av mitt ulastelige og hellige liv? På grunn av mine bønner, min faste eller mine fine gjerninger? Nei, slett ikke – og langt mindre på grunn av min gudsbespottelse, min forfølgelse og mitt raseri. Hvordan da? «Ved sin nåde.»

V. 16. Å åpenbare sin Sønn i meg

Her hører du hvilken lære Paulus har fått betrodd: evangeliet, som er åpenbaringen av Guds Sønn, slik det står skrevet: «Jeg vil kunngjøre det som er fastsatt. Herren sa til meg: Du er min Sønn, jeg har født deg i dag!» (Sal 2,7), og senere: «Hyll Sønnen» osv. (Sal 2,12). Dette er en helt annen lære enn alle andre. Moses åpenbarer ikke Guds Sønn for deg. Ved loven åpenbarer han synden, samvittigheten, døden, Guds vrede og dom, og helvete attpå. Men ikke noe av dette er Guds Sønn. Derfor er evangeliet en lære som slett ikke har noe av loven i seg.

Å Gud, om vi bare virkelig visste dette og kunne skjelne rett mellom de to! Da ville vi ikke lete etter noen lov i evangeliet, men skille lov og evangelium så langt fra hverandre som himmelen er fra jorden.

I seg selv er det lett å skille disse to slags lære fra hverandre, men for oss er det tungt, ja, nesten ubegripelig. Det er lett å si at evangeliet ikke er noe annet enn åpenbaringen av Guds Sønn og den sanne kunnskapen om Jesus Kristus, og ikke en åpenbaring av loven. Men når det kommer til kamp i samvittigheten og det skal prøves i praksis, er det overmåte vanskelig å holde fast ved dette – selv for dem som er godt prøvd.

Men er *evangeliet en åpenbaring av Guds Sønn*, slik Paulus kaller det her, da er det sikkert at det ikke anklager eller skremmer de engstelige samvittighetene. Det truer ingen med døden og driver ingen til fortvilelse, slik loven gjør. Det lærer om Kristus alene, og han er ingen lov og ingen gjerning, men vår «visdom fra Gud, rettferdighet og helliggjørelse og forløsning» (1 Kor 1,30).

Dette er like klart som solen midt på dagen. Likevel har papistene vært så gale og forblindet at de har gjort evangeliet til en kjærlighetens lov og Kristus til en lovgiver som skal ha gitt langt tyngre lover enn Moses selv.

Men la disse narrene fare med sin blindhet, og lær av Paulus hva evangeliet lærer om Kristus: at han ikke kom for å gi nye lover og bud som vi skulle leve etter, men for «å gi seg selv som offer for hele verdens synder». Han kom for at synden skulle bli oss tilgitt og det evige liv gitt oss for hans skyld – ikke for våre gjerningers skyld, som loven lærer, og heller ikke for vår egen rettferdighets skyld.

Det er først og fremst denne dyrebare skatten, gitt oss av nåde, evangeliet lærer om. Derfor lar det seg ikke lære eller fatte ved noe menneskelig strev eller noen menneskelig visdom, ja, ikke engang av Guds lov. Det blir åpenbart av Gud alene, slik Paulus sier her: først utvortes ved Ordet, deretter innvortes ved Den Hellige Ånd.

Evangeliet er altså et guddommelig ord som kommer ned fra himmelen og blir åpenbart ved Den Hellige Ånd, som er sendt nettopp til dette – men slik at det ytre ordet går foran. Også Paulus hørte jo først Ordet utvortes: «Saul, Saul, hvorfor forfølger du meg?» (Apg 9,4). Først etterpå fikk han den skjulte, indre åpenbaringen. Han hadde altså først det ytre ordet, og så fulgte åpenbaringen, kunnskapen om Ordet, troen og de andre åndelige gavene.

For at jeg skulle forkynne evangeliet om ham blant hedningene

Legg merke til hvor vakkert Paulus fører ordene sine videre: «Da det behaget Gud å åpenbare sin Sønn i meg.» Til hva? Ikke bare for at jeg skulle tro på hans Sønn, men «for at jeg også skulle forkynne ham blant hedningene». Hvorfor ikke blant jødene? Her ser du at Paulus særlig er sendt for å være hedningenes apostel, selv om han også forkynte Kristus blant jødene.

Her sier han med færrest mulig ord, slik han ofte gjør, hva hans teologi er: ikke noe annet enn «å forkynne Kristus blant hedningene». Det er som om han ville si: Jeg vil ikke tynge hedningene med loven, for jeg er hedningenes apostel og en evangeliets lærer, ikke hedningenes lovgiver.

Alle ordene hans er altså rettet mot de falske apostlene. Det er som om han ville si: Kjære galatere, dere har aldri hørt meg lære om den rettferdigheten som kommer av loven og gjerningene. Den hører Moses til, ikke meg, for jeg er hedningenes apostel. Jeg er betrodd det embetet å forkynne evangeliet blant dere, og den samme åpenbaringen som jeg har fått, skal jeg forkynne for dere. Hør derfor ikke på noen lærer som forkynner loven for dere. Blant hedningene skal det ikke forkynnes lov, men evangelium; ikke Moses, men Guds Sønn; ikke rettferdighet av gjerninger, men av tro. Det er den rette forkynnelsen, den som hører hedningene til.

Da samrådde jeg meg ikke med kjøtt og blod

Her har Hieronymus en stor strid med Porfyrios og Julian. De anklaget Paulus og kritiserte ham skarpt: Her brukte han altfor store ord og var altfor ærgjerrig, siden han ikke ville rådføre seg med de andre apostlene om sitt evangelium, og han skulle til og med ha kalt apostlene «kjøtt og blod». Men kort sagt: Når Paulus her nevner «kjøtt og blod», taler han ikke om apostlene. For like etter sier han: «Heller ikke dro jeg opp til Jerusalem til dem som var apostler før meg.»

Han vil altså bare vise oss at han ikke rådførte seg med noe menneske i Damaskus om evangeliet etter at Kristus hadde gitt ham denne åpenbaringen, og langt mindre ba om å lære det av noen. Han dro heller ikke til Jerusalem til Peter eller de andre apostlene for å lære evangeliet av dem. Men da Ananias hadde døpt ham og lagt hendene på ham – for han måtte jo også ha et ytre tegn og vitnesbyrd om sitt kall – forkynte han i Damaskus at *Jesus er Guds Sønn*, slik også Lukas skriver (Apg 9,20).

V. 17. Heller ikke dro jeg opp til Jerusalem til dem som var apostler før meg. I stedet dro jeg straks av sted til Arabia, og vendte siden tilbake til Damaskus.

Det betyr: Før jeg hadde sett noen apostel og rådført meg med dem, dro jeg til Arabia og tok straks fatt på mitt embete: å forkynne evangeliet blant hedningene. Til det var jeg kalt, og om det hadde jeg fått guddommelig åpenbaring. Dermed er det klart at Hieronymus ikke trengte å spørre hva Paulus gjorde i Arabia. For hva skulle han vel ha gjort der annet enn å forkynne Kristus? Han

sier jo selv at Guds Sønn ble åpenbart for ham for at han skulle forkynne ham blant hedningene.

Derfor drar han også straks fra Damaskus, som var en hedensk by, til Arabia, der det også bodde hedninger. Der forkynte han Kristus og tok seg trofast av embetet sitt. Han går ikke først til et menneske for å la seg lære evangeliet, ikke engang til apostlene, og han ber dem ikke om lov eller fullmakt. Det er nok for ham at han er kalt fra himmelen og har fått åpenbaring fra Kristus.

Med alt dette har Paulus bare ett siktemål: å gjendrive det argumentet de falske apostlene hadde ført mot ham. De påsto at han var en disippel av de andre apostlene, som alle levde etter Moseloven, og at han selv også hadde levd etter loven. Derfor, sa de, kunne det ikke være annerledes: Også hedningene måtte holde loven og la seg omskjære.

For å gjøre dette løse påfunnet til intet forteller han hele denne lange historien: Før jeg ble omvendt, lærte jeg ikke mitt evangelium av apostlene eller av andre troende. Jeg forfulgte jo av all min kraft både denne læren og Guds menighet og prøvde å ødelegge den. Og heller ikke etter min omvendelse har jeg lært det av dem eller av noen annen, for like etterpå forkynte jeg Kristus i Damaskus, før jeg hadde rådført meg med noen eller sett noen apostel.

Slik kan også vi rose oss av at vi ikke har fått vår lære fra paven. Riktignok har vi Den hellige skrift og sakramentene, de ytre tegnene, fra ham. Men læren har vi ikke fra ham; den har Gud alene gitt oss. Dessuten har vi gjort vårt: Vi har studert, lest og flittig gransket Skriften.

Derfor er det helt usant når motstanderne våre nå sier: Hvem skulle vel tro på læren deres, dere lutheranere, når dere ikke har noe offentlig embete? Dere burde ta læren fra paven og biskopene, som er satt til det og står i et ordnet embete osv. Hadde Paulus ventet til han fikk læren sin fra yppersteprestene, ville han aldri ha våget å forkynne.

V. 18. Deretter, tre år senere, dro jeg opp til Jerusalem for å besøke Peter, og jeg ble hos ham i femten dager.

V. 19. Men noen annen av apostlene oppsøkte jeg ikke, bare Jakob, Herrens bror.

Paulus nekter ikke for at han har vært hos apostlene. Tvert imot innrømmer han det – men ikke hos alle. Likevel viser han at han dro opp til dem i Jerusalem frivillig og ikke på befaling, og ikke for å lære noe av dem, men bare for å besøke Peter.

Det samme skriver Lukas: Barnabas førte Paulus til apostlene og «fortalte dem hvordan Saulus på veien hadde sett Herren, og at Herren hadde talt til ham, og hvor frimodig han i Damaskus hadde talt i Jesu navn» (Apg 9,27). Det vitnesbyrdet ga Barnabas ham. Hvert ord er altså valgt for å bevise at hans evangelium ikke er av mennesker. Han innrømmer at han har sett Peter og Jakob, Herrens bror, men ingen andre – og at han heller ikke lærte noe av dem.

Han vedgår altså at han har vært i Jerusalem hos apostlene, og på det punktet har de falske apostlene rett. Han innrømmer dem enda mer: at han har rettet

seg etter jødisk skikk og vane – men bare blant jødene. For Paulus fulgte overalt regelen i ordtaket: *Cum fueris Romae, Romano vivito more*, det vil si: Den som kommer til Rom, får leve som romerne. På norsk sier vi: Skikken må en følge eller landet fly.

Dette vitner han selv om: «For selv om jeg er fri overfor alle, så har jeg gjort meg til alles trell, for å vinne så mange som mulig. For jødene er jeg blitt som en jøde» osv. «For dem alle er jeg blitt alt, for i alle fall å frelse noen» (1 Kor 9,19–22).

Så langt gir han altså de falske apostlene rett: Han har vært hos apostlene i Jerusalem. Men han innrømmer ikke at han lærte sitt evangelium av dem, eller at han ble tvunget til å lære det slik de skulle ha foreskrevet ham. Alt ligger derfor i ordet *videre* («se», «besøke»). Han sier: «Jeg dro opp til Jerusalem for å besøke Peter», ikke: for å lære av ham. Altså, sier han, har verken Peter eller Jakob vært min læremester, og av de andre har jeg ikke sett noen.

Men hvorfor gjør Paulus så mye ut av at han ikke har mottatt sitt evangelium fra noe menneske, ikke engang fra apostlene? Man kunne jo snart bli lei av å høre det. Men alt han vil, er å gjøre menighetene i Galatia visse på at hans evangelium er det rette og sanne Guds ord. Derfor holder han så ivrig på med det, og hadde han ikke stått så fast på dette punktet, kunne han aldri ha stoppet munnen på de falske apostlene.

For de hadde rippet opp i dette overalt, avvist ham og sagt: Vi er på alle måter like gode som du, for vi er like mye apostlenes disipler som du. Dessuten er du bare én, mens vi er mange og står samlet. Vi er deg langt overlegne både i anseelse og i antall.

Derfor måtte Paulus bruke store ord og rose seg, ja, sverge dyrt og hellig på at han slett ikke hadde mottatt sitt evangelium fra noe menneske, ikke engang fra apostlene. Og det var høyst nødvendig å tale så stort – ikke for tom æres skyld, slik Porfyrios og Julian sier i sin spott. De har aldri sett hvor mye det kom an på for Paulus med denne rosen. Det har ikke engang Hieronymus riktig fattet.

For så mye sto på spill: Hadde han ikke holdt fast på dette, ville apostelembetet hans ha blitt foraktet, og de kristne menighetene ville ha blitt forført til villfarelse og blitt værende i den til sin egen fortapelse. For sitt apostelembetes og alle Kristi menigheters skyld måtte han derfor rose seg med en hellig ros: Han hadde fått sitt kall og åpenbaringen av evangeliet fra Kristus selv. Slik kunne de som hørte ham, bli visse i samvittigheten på at hans lære var sann og virkelig Guds ord.

Det var ingen spøk, men en viktig og alvorlig sak å holde alle Kristi menigheter fast i den salige læren. Kort sagt var det et spørsmål om evig liv eller evig død. For mister man det rene og sanne Guds ord, har man ikke lenger noen trøst, noen frelse eller noe liv.

Med dette ville Paulus altså holde Kristi menigheter fast i den rette læren; han kjemper ikke for sin egen ære, slik Porfyrios spottende sier. Derfor ville han straks med denne historien vise at han ikke hadde fått sitt evangelium fra noe menneske, og at han ved guddommelig åpenbaring i noen år – omtrent tre eller fire – hadde forkynt det samme evangeliet som de andre apostlene, i Damaskus og Arabia, før han noen gang hadde sett noen av dem.

Hieronymus fryder seg her over *en hemmelig betydning i de femten dagene*. Han sier også at Paulus i løpet av de femten dagene lærte av Peter og ble innviet i hemmeligheten ved åttetallet og sjutallet.

Men det har ingenting med saken å gjøre. Paulus sier uttrykkelig at han kom til Jerusalem bare for å se Peter, og at han ble hos ham i femten dager. Hadde han først da skullet lære evangeliet av Peter, måtte han nok ha blitt hos ham i noen år. På femten dager kunne han ikke ha blitt en så stor apostel og en så mektig og sterk lærer for hedningene – for ikke å tale om at han, som Lukas forteller, «forkynte frimodig i Herrens navn» og «talte med de gresktalende jødene og lå i ordskifte med dem» (Apg 9,28–29).

V. 20. Det jeg her skriver til dere – se, det vet Gud at jeg ikke lyver!

Hvorfor sverger Paulus på dette? Svar: Fordi han forteller en historie, må han sverge på den. Ellers ville menighetene ikke tro ham, og de falske apostlene kunne si: Hvem vet om alt det Paulus sier, er sant?

Her ser du at Paulus, så stor en Kristi apostel han var, ble så lite aktet at han måtte sverge overfor sine galatere, som han selv hadde forkynt Kristus for, for at de skulle tro at han talte sant. Også apostlene hadde altså folk som foraktet dem, kanskje til og med store, fornemme og framstående menn, som var frekke nok til å beskylde dem for løgn. Da er det ikke så rart om det går oss på samme måte, vi som ikke er verdige til å sammenlignes med apostlene.

Det kan nok se ut som om han sverger i en liten sak: at han ble hos Peter, ikke for å lære noe av ham, men bare for å se ham. Men ser man nøye etter, er det en alvorlig og viktig sak, slik det som er sagt ovenfor, viser. Etter Paulus' eksempel sverger også vi og sier: *Gud vet at vi ikke lyver.*

V. 21. Deretter dro jeg til bygdene i Syria og Kilikia.

Syria og Kilikia er landskaper som ligger nær hverandre. Her som ellers vil Paulus vise at han har forkynt evangeliet både før og etter at han hadde sett apostlene – det evangeliet som han hadde fått ved Kristi åpenbaring, og som han aldri hadde lært av noen, slik en disippel gjør.

V. 22. Personlig var jeg ukjent for de judeiske menighetene i Kristus.

V. 23. De hadde bare hørt at det ble sagt: Han som før forfulgte oss, han forkynner nå den troen som han før prøvde å utrydde.

V. 24. Og de priste Gud for meg.

Dette legger han til for at historien skal gi beviset hans desto større kraft. Han sier at han forkynte i Syria og Kilikia etter at han hadde sett Peter, og at han forkynte slik at alle de kristne menighetene i Judea ga ham vitnesbyrd for det.

Det er som om han ville si: Jeg viser til vitnesbyrdet fra alle de kristne menighetene, også dem i det jødiske landet. Ikke bare i Damaskus, Arabia, Syria og Kilikia, men også i Judea bekjenner og vitner menighetene at jeg har forkynt den troen som jeg før forfulgte og ødela.

«Og de priste Gud for meg» – ikke fordi jeg har lært folk å holde omskjærelsen og Moseloven, men for den troen jeg har forkynt, og for de menighetene jeg har bygd opp i Kristus ved mitt embete som evangeliets forkynner. Dere har altså vitnesbyrd ikke bare fra dem i Damaskus og Arabia osv., men fra hele den kristne kirke i det jødiske landet.

Kapittel 2

V. 1. Fjorten år senere dro jeg igjen opp til Jerusalem

Etter det evangeliet han hadde fått fra Kristus, lærte Paulus at «hedningene blir rettferdige ved troen alene, uten lovens gjerning». Dette forkynte han mange steder blant hedningene, og så kom han også til Antiokia og forkynte det for disiplene der. Da sto noen opp mot ham. De var oppdratt under loven fra ungdommen av og kunne ikke tåle at denne friheten fra loven ble forkynt for hedningene. Slik oppsto det en stor strid om saken, og den fikk Paulus siden mye å bale med. Men han og Barnabas sto fast og vitnet:

Overalt der vi har forkynt blant hedningene, er Den Hellige Ånd kommet og falt på dem som hørte Ordet; det har skjedd i alle hedningenes menigheter. Men vi har ikke forkynt omskjærelsen og heller ikke befalt at man skal holde Moseloven. Det eneste vi har lært og forkynt, er at man skal tro på Kristus. Og for å stadfeste denne forkynnelsen om troen har Gud gitt sin Hellige Ånd.

Dermed er det klart at Den Hellige Ånd har vitnet om at hedningenes tro var ham til behag, også uten loven og omskjærelsen. For hadde ikke denne evangelieforkynnelsen og hedningenes tro på Kristus vært ham til behag, ville han ikke så synlig ha falt på de uomskårne som hørte Ordet. Men nå er han kommet over dem bare ved forkynnelsen av troen. Da er det helt sikkert at Ånden med dette tegnet har vitnet om at denne troen er ham til behag. Noe slikt hadde aldri før skjedd der loven ble forkynt. Dette var Paulus' og Barnabas' bevis.

Jøder og mange fariseere var blitt troende, men de var likevel svært nidkjære for at loven skulle holdes i hevd. Nå gikk de hardt mot Paulus, som lærte at hedningene blir rettferdiggjort ved troen på Kristus alene, uten lovens gjerninger. De sto steilt på at man måtte holde loven og omskjære hedningene; ellers kunne de ikke bli frelst.

Det var ikke noe å undre seg over. Bare navnet «Guds lov» har stor glans i alle menneskers øyne. Selv en hedning som aldri i sine dager har lært noe om Guds lov, blir grepet når han hører: Denne læren er loven fra den Gud som har skapt himmel og jord. Hvordan skulle da de som hele livet har vært oppdratt i den og vant til den, og som har fått den innprentet helt inn i marg og bein, kunne unngå å bli grepet og holde strengt fast ved Guds lov?

Vi ser jo i vår tid hvor hardnakket papistene forsvarer sine menneskelige skikker og djevlelærdommer. Da er det enda mindre å undre seg over at jødene

med så stor iver holdt fast ved sin lov og ville forsvare den. Den hadde de jo ikke funnet på selv, men fått fra Gud.

Dessuten er vanen en overmåte sterk makt. Den får naturen til å holde enda fastere på det den alt er tilbøyelig til, så den slett ikke lar seg dra bort fra det. Av seg selv er naturen tilbøyelig til loven. Når den så i lang tid har hatt med loven å gjøre og er blitt vant til den, blir den dobbelt så stiv.

Derfor var det umulig for jødene å slippe loven med det samme de ble omvendt til Kristus. Selv om de tok imot troen på Kristus, mente de at man i tillegg måtte holde loven; ved troen på Kristus alene, uten loven, kunne man etter deres mening ikke bli frelst.

Denne skrøpeligheten bar vår Herre Gud over med en tid, til evangeliets lære kunne bli helt skilt fra loven. Slik hadde han også tålmodighet med Israels skrøpelighet på Akabs tid, da folket haltet til begge sider (1 Kong 18,21). Han har også båret over med vår skrøpelighet og ugudelighet under pavedømmet, for han er en Gud som har tålmodighet med oss og er rik på barmhjertighet og langmodighet. Men vi skal ikke misbruke Guds godhet, barmhjertighet og langmodighet til trassig å bli værende i vår skrøpelighet og villfarelse når sannheten blir åpenbart for oss ved evangeliets lys.

De som var mot Paulus og sto på at hedningene måtte omskjæres, hadde dessuten fedrenes bud og apostlenes eksempel på sin side, og til sist Paulus' eget: Han hadde jo latt Timoteus omskjære (Apg 16,3). Paulus kunne nok si at han ikke hadde gjort det av nødvendighet, men frivillig og av kristen kjærlighet, for at de som ennå var svake i troen, ikke skulle ta anstøt.

Men hvem ville forstå eller tro det? Hele forsamlingen kunne gå ham midt imot og svare: Alle vet at du har omskåret Timoteus. Si hva du vil – du har nå gjort det. Dette ble for mye for vanlige folk; det var for høyt for dem å fatte.

Dessuten gjør man vondt verre når man forsvarer seg mye uten å ha folk flest med seg, eller først prøver det etter å ha falt i unåde. Særlig gjelder det når saken i seg selv er slik at folk helst ikke vil høre om den eller se den.

Paulus merket at striden vokste fra dag til dag, og i tillegg var han blitt advart ved en guddommelig åpenbaring. Derfor dro han opp til Jerusalem, fjorten år etter at han hadde forkynt i Damaskus og Arabia, og talte med apostlene om sitt evangelium – ikke for sin egen skyld, men for folkets.

Sammen med Barnabas. Jeg tok også Titus med

Han tar to vitner med seg, *Titus og Barnabas*. Barnabas var Paulus' medarbeider og hjalp ham å forkynne friheten fra loven blant hedningene. Han var også vitne til alt Paulus hadde gjort. Han hadde sett at Den Hellige Ånd var blitt gitt hedningene bare ved forkynnelsen av troen på Kristus, enda de var uomskåret og fri fra loven.

Og han alene holdt med Paulus i denne artikkelen: at det ikke var nødvendig å legge loven på hedningene, men nok at de trodde på Kristus. Derfor kunne han av egen erfaring vitne sammen med Paulus mot de lovnidkjære jødene: Hedningene ble Guds barn og ble frelst uten lov og omskjærelse, bare ved troen på Kristus.

Titus var ikke bare en kristen, men også erkebiskop. Paulus hadde pålagt ham å innsette og ordne alt i menighetene på øya Kreta (Tit 1,5). Denne Titus hadde vært hedning.

V. 2. Jeg gikk dit opp etter en åpenbaring

Ellers ville Paulus nok ha stått så urokkelig fast at han aldri hadde dratt dit opp. Men fordi vår Herre Gud ved en særskilt åpenbaring formante ham og befalte ham å reise, dro han. Han ville stoppe munnen på de troende jødene som sto på at omskjærelsen var nødvendig for å bli frelst – eller i det minste berolige dem noe. Slik skulle evangeliets sannhet skinne desto klarere og lenger fram og bli desto bedre stadfestet.

Og jeg forela dem det evangelium

Der hører du at han først etter atten år kom til Jerusalem og talte med apostlene om sitt evangelium.

Som jeg forkynner blant hedningene

For blant jødene lot han ennå en tid loven og omskjærelsen være i fred, slik også de andre apostlene gjorde. Han sier jo: «For dem alle er jeg blitt alt» osv. (1 Kor 9,22). Men det gjaldt bare så langt det kunne skje uten skade og avbrekk for evangeliets lære. For den lærens skyld krevde han rett ut at både lov, omskjærelse, apostel og engel fra himmelen skulle vike og gi den rom.

Slik taler han til jødene: «Ved ham forkynnes syndenes forlatelse for dere», og han legger uttrykkelig til: «fra alt det som dere ikke kunne rettferdiggjøres fra ved Mose lov» (Apg 13,38–39). Overalt holder han fast på evangeliets lære og lar den ikke noe sted bli undertrykt.

Likevel drev han den ikke igjennom med det samme, men tok hensyn til de svake og skånte dem. For at de ikke skulle ta anstøt, har han uten tvil talt slik til jødene når han forkynte for dem: Vil dere endelig ha gudstjenesten etter Moseloven, som ikke lenger trengs nå som Kristus selv er kommet, vil jeg ikke ta den fra dere. Behold den så lenge dere vil – bare hedningene, som ikke har loven, ikke blir tynget med den osv.

Paulus vedgår altså at han har talt med apostlene om sitt evangelium, men sier at de ikke har gitt ham noe av sitt eller lært ham noe. For at evangeliets sannhet skulle bli stående og bli forsvart, sier han, sto jeg og mine medarbeidere så hardt vi kunne mot dem som med makt ville tynge hedningene med loven. Og her fikk jeg rett og fikk de andre apostlene med meg.

Derfor er det løgn når deres falske apostler sier at jeg omskar Timoteus av nødvendighet, at jeg lot håret mitt klippe i Kenkreæ (Apg 18,18), og at jeg dro opp til Jerusalem på apostlenes befaling. Overfor dem roser jeg meg snarere av at jeg dro opp til Jerusalem etter en guddommelig åpenbaring og ikke på apostlenes bud, og at jeg talte med dem om evangeliet. Jeg har altså gjort det stikk motsatte: Det var apostlene som ga meg og mine medarbeidere sin tilslutning, og ikke jeg dem.

Saken som ble drøftet i denne samtalen om evangeliet, var denne: *Er det mulig at mennesker kan bli til behag for Gud uten loven*? Eller også: *Er det nødvendig for*

frelsen å holde loven? Til det svarer Paulus: Etter det evangeliet jeg har fått fra Gud, har jeg lært hedningene å tro på Kristus, ikke å holde loven. Og ved denne forkynnelsen av troen har de fått Den Hellige Ånd; det har jeg Barnabas som vitne på. Derfor fastholder jeg at man skal la hedningene være fri fra loven og omskjærelsen og ikke legge noen byrde på dem.

Men dermed vil jeg ikke forby jødene det. Vil de, kan de godt holde loven og la seg omskjære – bare de ikke gjør det som noe nødvendig, men med fri samvittighet. Slik har jeg både lært og levd: For jødene er jeg blitt som en jøde osv. (1 Kor 9,20). Men jeg har vært varsom og tatt det forbehold at det ikke måtte bli til skade, krenkelse eller anstøt for mitt evangelium.

Og særskilt dem som gjaldt mest

Det betyr: Jeg har ikke bare talt med de ringeste av brødrene, men også med dem som var de fremste.

Om jeg på noen måte løp eller hadde løpt forgjeves

Paulus sier ikke dette fordi han var redd for å løpe eller ha løpt forgjeves; han hadde da allerede forkynt i atten år. Og like etter står det i teksten at han sto urokkelig fast på sin mening og fikk rett.

Men mange mente at han i alle disse årene hadde forkynt forgjeves, fordi han gjorde hedningene fri fra loven. Og innbilningen om at loven var nødvendig for frelsen, vokste dag for dag. Derfor dro han opp etter den guddommelige åpenbaringen for å bøte på dette onde. Samtalen skulle vise alle at hans evangelium ikke stred mot de andre apostlenes lære. Slik kunne han stoppe munnen på motstanderne, som ellers ville ha sagt at han løp eller hadde løpt forgjeves.

Samtidig merker vi oss at den rettferdigheten vi kan øve etter loven av egne krefter, ikke makter mer enn dette: De som lærer den, løper forgjeves. De strever forgjeves og utretter ikke noe godt med det, bare hjertesorg og elendighet.

V. 3. Men ikke engang Titus, som var med meg, han som var greker, ikke engang han ble tvunget til å la seg omskjære.

Ordet «tvunget» viser tydelig hva de hadde drøftet, og hva de kom fram til: Hedningene skulle ikke uroes med omskjærelsen, men få være i fred. Jødene skulle likevel få beholde den en tid – ikke fordi den var nødvendig for å bli rettferdig, men av ærbødighet for de hellige fedrene og av kjærlighet, så de svake ikke skulle ta anstøt før de også var blitt sterke i troen. Det ville ha tatt seg svært ille ut om de brått hadde sluppet fedrenes gamle gudstjeneste, som Gud selv en gang hadde gitt folket med så stor herlighet.

Paulus har altså ikke forkastet omskjærelsen som noe fordømmelig og ugudelig, og han har heller ikke med ord eller gjerning nektet jødene den. Han sier jo: «Den som ble kalt som omskåret, skal ikke trekke forhud over» (1 Kor 7,18). Han forkastet den som noe man godt kunne være foruten, noe man ikke trengte for å bli rettferdig; for uten den kunne man like fullt bli rettferdig og til behag for Gud. Heller ikke fedrene ble rettferdige ved den. Gud ga dem den bare som

segl på den rettferdighet som kommer av troen (Rom 4,11), et guddommelig tegn og vitnesbyrd som de skulle øve sin tro ved.

Men de jødene som var kommet til tro, var fremdeles svært nidkjære og holdt hardt på loven. Når de hørte at omskjærelsen ikke var nødvendig for rettferdigheten, kunne de ikke forstå det annerledes enn at den da måtte være helt unyttig og fordømmelig. Og de falske apostlene styrket de svake i denne tanken. På den måten ville de gjøre folk flest forbitret over noe som så ut som en urimelig påstand, og gjøre Paulus' lære mistenkt hos alle.

På samme måte forkaster heller ikke vi i dag faste og andre gode gjerninger som de kristne øver seg i, som om de var noe fordømt. Vi lærer bare at vi ikke kan få syndenes forlatelse ved slik øvelse eller for slike gjerningers skyld. Når folk flest hører det, tror de straks at vi fordømmer gode gjerninger, og motstanderne våre styrker dem i det med prekener og skrifter. Men de lyver og gjør oss urett. For på mange hundre år har ingen lært så kristelig og riktig om gode gjerninger som vi, Gud være lovet, gjør nå.

Paulus har altså ikke fordømt omskjærelsen, som om det var synd å la seg omskjære; det ville ha støtt jødene sterkt. Men det ble endelig vedtatt at den ikke lenger skulle gjelde som noe nødvendig for å bli rettferdig for Gud. Derfor skulle man heller ikke uroe hedningene med den, men la dem være i fred.

Slik fant de den gangen en mellomvei, en rimelig ordning: Jødene skulle en tid beholde loven og omskjærelsen av ærbødighet for fedrene og av kjærlighet til de svake i troen. Men de måtte ikke tro at de ble rettferdige og til behag for Gud ved det, og de måtte heller ikke legge denne byrden på hedningene. For hedningene ville den ha vært noe nytt, og dessuten et åk de ikke var i stand til å bære, som Peter sier (Apg 15,10). Kort sagt: Ingen skulle tvinges til omskjærelsen, og ingen skulle med makt hindres i å la seg omskjære.

Hieronymus og Augustin strides heftig om dette stedet. Men ordet «tvunget» gir Augustin rett; Hieronymus har ikke forstått saken. Her blir det nemlig ikke drøftet hva Peter eller Paulus oppnådde ved å la folk bli omskåret eller uomskåret, slik Hieronymus mener.

Derfor undrer han seg over at Paulus kunne våge å refse Peter for det han selv hadde gjort. For Paulus, sier han, omskar jo Timoteus og levde som hedning med hedningene og som jøde med jødene osv. Han mener bestemt at striden Paulus forteller om her, bare var spill, og slutter derfor at ingen av dem syndet. Videre påstår han at begge parter hyklet for å vinne folks gunst. Men det er ikke meningen. Alle disse drøftingene gjaldt alvorlige og svært viktige saker om de største ting; derfor gikk de ikke fram med hykleri.

Hovedsaken her var dette: *Er loven nødvendig for å bli rettferdig, eller ikke*? Striden mellom Paulus og Peter gjelder altså den viktigste artikkelen i den kristne lære, den som det meste av læren bygger på. Paulus var altfor modig og klok til å refse Peter for en bagatell, og det offentlig for hele menigheten i Antiokia. Når han gikk så hardt mot ham, var det for den viktigste artikkelen i hele den kristne lære.

For Peter gjorde slik: Når det ikke var jøder til stede, spiste han med hedningene, men når det kom jøder, trakk han seg unna og holdt seg for seg selv osv.

Paulus refser ham fordi han med dette hykleriet tvang hedningene til å leve som jøder. Hele tyngden på dette stedet ligger altså i ordet «tvinge», og det har Hieronymus ikke sett.

Paulus har altså ikke med makt nektet noen omskjærelsen når de ønsket den. Han ville bare at folk skulle vite at den ikke var nødvendig for å bli rettferdig for Gud, og at ingen måtte tvinges til den som noe nødvendig. Han lot gjerne jødene holde loven så lenge de ville, med fri samvittighet. For overalt har han lært både jøder og hedninger at de i samvittigheten skulle være helt frie fra loven og omskjærelsen. Slik var også patriarkene og de andre hellige i Det gamle testamente frie fra dem i samvittigheten. De ble ikke rettferdiggjort ved loven eller omskjærelsen, men ved *troen på Kristus*.

I og for seg kunne Paulus godt ha latt Titus bli omskåret. Men da han så at de ville tvinge ham til det, ville han nettopp derfor ikke. Hadde de som sto så hardt på omskjærelsen, fått viljen sin her, ville de straks ha sluttet at omskjærelsen var nødvendig for å bli rettferdiggjort for Gud. Og fordi han hadde gitt etter, ville de ha krevd å få rett og tatt overtaket.

Slik lar også vi enhver ta på seg munkekappen eller legge den av, gå i kloster eller ut av det, spise kjøtt eller grønnsaker osv., etter som han vil. Men det må skje fritt, uten anstøt for samvittigheten og uten fare for troen – til tjeneste for nesten eller som et eksempel på kjærlighet. Og man må vite at man ikke kan gjøre opp for synden eller fortjene nåde med noe av dette, enten man gjør det eller lar det være.

Men de falske apostlene ville den gangen ikke la loven og omskjærelsen være fri. De sto med all makt på at man måtte holde dem, ellers kunne man ikke bli frelst. På samme måte står våre motstandere nå hardt på at man må holde menneskelige skikker og forordninger i alt, ellers blir man fordømt. Slik gjør de det som er et eksempel på kjærlighet, til en trossak. Men troen har bare ett forbilde: at man tror på Jesus Kristus. Og siden bare troen er nødvendig til frelse, må alle som vil bli frelst, ha den.

Men våre motstandere vil heller tilbe djevelen ti ganger i stedet for Gud enn innrømme dette. Derfor blir de mer forherdet for hver dag. De vil straks ha sitt ugudelige vesen og sin gudsbespottelse tilbake slik det var, og forsvare det med makt, enten Gud er med eller mot. De vil ikke vike en fingerbredd.

Derfor vil vi være like stive som de, ja, stivere, og uforferdet hugge oss gjennom i vår gode Guds navn. Han er hærskarenes Gud – en som ikke bare vredes og truer, men som også kan slå til med makt når hans time kommer. Vi vil forkynne og opphøye vår Herre Kristi ære og herlighet og stride mot Antikrists avskyelige rike med Ordet og bønnen, så Guds navn kan bli helliget, hans rike til sist komme og hans vilje skje. Det ber vi om av hjertet, med inderlige sukk og lengsel: Å, kom, kjære Herre, kom! Amen.

Dette var altså en herlig triumf for Paulus: Titus, en hedning, sto der midt blant alle apostlene og de troende, og enda saken ble drøftet så heftig, slapp han å la seg omskjære. Denne seieren og æren vant Paulus. Han kan også si at det på dette møtet om hans evangelium ble vedtatt, med samtykke fra alle apostlene og de troende, at Titus ikke skulle omskjæres.

Dette er derfor et sterkt argument, og Paulus bruker det godt: Med det gjendriver han mesterlig motstanderne sine og får dem til å tie. Han sier: «Ikke engang Titus ble tvunget til å la seg omskjære» osv. Det er som om han ville si: For en løgn deres falske apostler farer med om meg – at jeg måtte holde omskjærelsen fordi apostlene påla meg den! Jeg har jo alle de troende i Jerusalem, og apostlene selv, til vitner på at jeg i denne saken fikk gjennomslag for det stikk motsatte: Omskjærelsen og loven er ikke nødvendige til frelse, men troen på Jesus Kristus er nok alene.

Jeg fikk ikke bare rett i at Titus ikke måtte la seg omskjære; apostlene selv måtte også godta at min mening var riktig og i samsvar med Kristi evangelium. Derfor lyver deres falske apostler, som i apostlenes navn har baktalt meg hos dere og dermed ført dere bak lyset. Jeg har jo ikke apostlene og de troende mot meg; de står på min side, og det kan jeg bevise med Titus som eksempel.

Likevel har Paulus verken fordømt omskjærelsen eller tvunget noen til den. For det er verken synd eller rettferdighet å være omskåret eller uomskåret. Slik er det også med mat og drikke: Kroppen trenger dem for å holde seg i live, og likevel er det verken synd eller rettferdighet i dem. «Ikke vinner vi noe om vi eter, og ikke taper vi noe om vi ikke eter» (1 Kor 8,8). Men om noen ville gjøre det til synd eller rettferdighet og si: «Spiser du, synder du, men spiser du ikke, er du til behag for Gud», eller omvendt osv., da var han ikke bare tåpelig, men også ugudelig.

Det er derfor galt og mot Gud å bruke seremonier slik at folk blir til behag for Gud om de holder dem, og syndere om de ikke holder dem. Slik gjør paven. Han tordner med trusler i bannbullene sine: Den som ikke underordner seg og lyder lovene til paven i Roma, setter sin sjels frelse i fare. Han vil altså at alle lovene hans skal være nødvendige til frelse. Derfor er det også sikkert at djevelen selv taler gjennom pavens munn i hans dekreter og påbud. For består frelsen i at vi holder pavens bud, hva trenger vi da Kristus til for å gjøre oss rettferdige og frelste? osv.

Kort sagt: Apostlene lot fortsatt omskjærelsen være i bruk blant jødene. Det gjorde ikke Paulus, for han var først og fremst hedningenes apostel. Men han lot apostlene stå fritt til å omskjære dem som var født jøder. For apostlene var kloke nok til å skille *evangeliet* fra *loven*, så det ene ikke ble blandet sammen med det andre.

Derfor mener jeg at hvis de jødene som var kommet til troen, hadde holdt Moseloven med det forbeholdet og måteholdet som apostlene tillot, ville jødedommen ha stått den dag i dag, og hele verden ville ha tatt opp jødenes seremonier. Men de sto så hardt på at man måtte holde loven og omskjærelsen for å bli frelst, og gjorde det til en gudsdyrkelse, ja, til en regelrett avgud. Det kunne Gud ikke tåle. Derfor har han snudd opp ned på alt og lagt templet, loven, gudstjenesten og den hellige byen Jerusalem i grus, så det ikke engang er blitt liggende stein på stein.

V. 4–5. For de falske brødres skyld som hadde sneket seg inn. De var kommet for å lure på vår frihet, den som vi har i Kristus Jesus, for å kunne gjøre oss til treller. Men ikke et øyeblikk vek vi eller ga etter for dem, for at evangeliets sannhet skulle stå fast hos dere.

Her viser Paulus hvorfor han dro opp til Jerusalem og drøftet evangeliet sitt med apostlene, og hvorfor han ikke ville la Titus omskjære. Det var ikke for at apostlene først skulle forsikre ham om at evangeliet hans var riktig – det var han slett ikke i tvil om – men for at evangeliets sannhet kunne bestå hos galaterne og i alle de andre hedningemenighetene. Du ser altså at dette ikke var noen spøk eller noen bagatell for Paulus.

Evangeliet i seg selv er riktignok ett og det samme, rent og riktig. Men onde mennesker, djevelens tjenere, forvrenger og forfalsker det. Når Paulus sier at evangeliets sannhet skulle stå fast hos dere, viser han derfor samtidig at det finnes to *slags evangelium*: ett som er riktig, og ett som er falskt. Det er som om han ville si: De falske apostlene forkynner også troen og evangeliet, men deres evangelium er falskt. Men fordi jeg trassig sto så stivt imot dem og ikke ville vike, har jeg – Gud være lovet! – oppnådd at evangeliets sannhet står fast hos dere.

På samme måte skryter både paven og sektene i dag av at de lærer troen på Kristus. Og det gjør de jo også – men slett ikke bedre enn de falske apostlene, som Paulus sier bare forvirrer menighetene og forvrenger Kristi evangelium. Om seg selv sier han derimot at han lærer evangeliets sannhet, det vil si det rette og rene evangeliet. Det er som om han ville si: Uansett hva de falske apostlene lærer, er det bare løgn, om de så sverget tusen eder på at det er sant. Derfor får alle som hører på dem, bare løgn og bedrag i stedet for sannhet.

Slik pleier alle kjettere å pynte på villfarelsene sine og skjule dem bak Guds, kirkens eller Kristi hellige navn osv. Også de påstår at de ikke vil lære løgn og villfarelse, men den sikre sannheten og det aller reneste evangeliet.

Dette er altså *evangeliets sannhet*: Vår rettferdighet kommer bare ved troen, uten noen slags lovgjerninger. Men *evangeliets forfalskning* er det når man lærer at vi riktignok blir rettferdige for Gud ved troen, men slik at lovgjerningene også må være med og hjelpe til. Det var med et slikt tillegg de falske apostlene forkynte evangeliet.

Det samme har våre papister og sofister lært: Man skal tro på Kristus, og troen er grunnvollen for frelsen. Men denne troen kan likevel ikke gjøre noen rettferdig uten at den er formet av kjærligheten (*fides formata*), det vil si uten at den først har fått sin rette skikkelse av kjærligheten. Det er ikke sannhet, men et tomt, oppdiktet skinn og en bedragersk forfalskning av evangeliet.

Men det rette og sanne evangeliet er dette: Gjerningene eller kjærligheten er ikke troens drakt, pryd eller fullkommenhet. Troen er i seg selv en Guds gave og gjerning i hjertet, og den gjør rettferdig fordi den tar imot Kristus, Frelseren.

Menneskelig fornuft ser straks på loven og tenker bare slik: Det har jeg gjort, det har jeg ikke gjort. Men når *troen* gjør sitt, har den ikke noe annet for øye

enn *Kristus Jesus, Guds Sønn*, som er gitt for verdens synder. Den ser ikke på kjærligheten. Den sier ikke: Hva har jeg gjort? Hvordan har jeg syndet? Hva har jeg fortjent? Men den sier: Hva har Kristus gjort? Hva har han fortjent? Til det svarer evangeliets sannhet: Han har forløst deg fra synden, djevelen og den evige død osv.

Slik vet troen at den har syndenes forlatelse og et evig liv i den personen som heter Jesus Kristus. Den som mister dette bildet av syne, har ikke lenger noen rett tro, bare et skinn og en tom innbilning. Han vender seg bort fra løftet og ser bare på loven, som skremmer ham og til sist driver ham helt til fortvilelse.

Det de gale sofistene har lært om en tro som skal få sin rette art og skikkelse av kjærligheten, er derfor bare uhørt og unyttig sludder. Det er nemlig bare den troen som griper Kristus ved Ordet og blir smykket med ham, som gjør rettferdig – ikke den troen som rommer kjærligheten i seg. Skal troen være fast og stø, må den ikke gripe eller holde seg til noe annet enn Kristus alene. For i samvittighetsnød kan den ikke stå på noen annen grunn enn denne kostbare perlen alene.

Loven og syndens byrde kan derfor skremme et menneske så mye de vil; når han har grepet Kristus i troen, kan han likevel rose seg av at han er rettferdig og til behag for Gud. Men hvordan går det til, og hva gjør ham rettferdig? Svar: Den dyrebare skatten og perlen som heter Jesus Kristus, og som han eier ved troen.

Dette forstår våre motstandere slett ikke. Derfor kaster de denne perlen, Kristus, bort og setter kjærligheten i hans sted, og sier at den er den dyrebare perlen. Men fordi de selv ikke vet hva troen er, kan de umulig ha den, langt mindre lære andre den. Det de har i stedet for troen, er bare en tom drøm, innbilning og naturlig fornuft – alt annet enn tro.

Alt dette sier jeg for at dere skal merke dere at Paulus med ordene «evangeliets sannhet» vil si noe særskilt: Mange misbruker evangeliet og forfalsker det. Derfor gir han de falske apostlene et rapp og skjeller dem kraftig ut fordi de hadde forkynt et falskt evangelium. De påsto nemlig at man måtte holde loven og omskjærelsen som noe nødvendig til frelse. Med all slags list lå de på lur etter Paulus: Ville han omskjære Titus eller ikke? Og våget han å sette seg opp mot dem mens de andre apostlene var til stede?

Da Paulus merket dette, gikk han løs på dem med alvorlige og harde ord: De ville lure på vår frihet, den som vi har i Kristus Jesus, for å kunne ta oss til fange. Siden han taler så alvorlig om dem, har de uten tvil rustet seg så godt de kunne mot ham, for å gjøre ham til skamme og få overtaket over ham for hele menigheten.

Dessuten har de nok misbrukt de sanne apostlenes navn og myndighet og sagt: «Paulus fører den uomskårne Titus fram for hele menigheten. Dermed fornekter og fordømmer han loven og omskjærelsen offentlig – og det mens apostlene ser på! Våger han slikt her, hva våger han da ikke blant hedningene når apostlene ikke er til stede?»

Da han merket at de gikk fram mot ham med slik list, sto han dem kraftig imot og sa: Vi har ikke villet la vår frihet, den som vi har i Kristus, bli under-

trykt, selv om de falske brødrene la sterkt an på å fange oss og ville tvinge oss med makt. Vi har overvunnet dem og fått rett mot dem, og det har også de andre sanne apostlene måttet gi oss medhold i.

Vi har ikke et øyeblikk villet underordne oss dem. (De har nok også bedt ham om det: «Kjære Paulus, legg nå denne friheten din til side, bare for en kort tid!») For vi så at de sto så hardt på loven, som om man ikke kunne bli frelst uten den.

Hadde de derimot bedt ham føye dem i dette av broderlig kjærlighet, ville Paulus ha gitt etter. Men de var ute etter noe helt annet: De ville ta Paulus og alle som tok imot læren hans, til fange. Derfor var han så hard og stiv at han ikke et øyeblikk ville vike for dem.

Slik tilbyr også vi papistene å gjøre alt vi kan og bør, ja, mer enn vi er forpliktet til – bare vi får beholde den samvittighetsfriheten vi har i Kristus Jesus. For vi vil ikke la oss tvinge til noen gjerning eller la samvittigheten bindes til den. Vi vil aldri innrømme at vi blir rettferdige når vi gjør det eller det som paven påbyr, eller at vi er fordømt når vi lar det være.

Vi vil gjerne spise det de spiser og faste og holde helligdag med dem. Men da må de la oss gjøre det av fri vilje og slutte med de skrekkelige truslene som de hittil har skremt hele verden med og lagt den under seg: «Vi byr og befaler, vi besverger og besverger igjen, vi forbanner» osv. Men den friheten får vi ikke av dem, like lite som Paulus fikk den. Derfor gjør vi som han: Da han på ingen måte kunne få den friheten, ville han heller ikke et øyeblikk vike for de falske apostlene.

Når motstanderne ikke vil la det stå urørt at troen på Kristus alene gjør rettferdig, kan og vil heller ikke vi vike for dem. Vi kan ikke gi dem rett i at det er den troen som har fått sin rette skikkelse av kjærligheten, som gjør rettferdig. Her vil og må vi stå imot og motsi dem av all kraft.

For gjorde vi ikke det, ville vi miste evangeliets sannhet og vår frihet. Den har vi ikke fra keiseren, konger, fyrster, paven, verden eller noe jordisk, men bare i Kristus Jesus alene. Vi ville også miste troen på Kristus – den troen som, slik jeg har sagt før, ikke griper noe annet enn den edle skatten og dyrebare perlen som heter Kristus Jesus.

Vil motstanderne våre la det stå fast at det er ved denne troen vi blir født på ny, rettferdiggjort for Gud og innlemmet i Kristus Jesus, da vil vi av hele vårt hjerte gjerne gjøre alt vi bør, så sant det ikke strider mot denne troen. Men det får vi aldri til hos dem; de ville heller ta tyrken til herre enn innrømme oss dette. Derfor vil heller ikke vi vike en hårsbredd for dem.

For det vi her strides om, er ingen spøk eller barnelek, men en overmåte stor sak, ja, den aller største og høyeste: Guds Sønns død. Etter sin himmelske Fars vilje og befaling er han blitt menneske, korsfestet og død for hele verdens synder. Viker troen her, er Guds Sønns dyrebare død forgjeves. Da er det bare et oppdiktet eventyr når man forkynner at Kristus er verdens Frelser. Og til sist blir Gud selv gjort til en løgner som ikke har holdt sitt løfte.

Derfor er det rett og godt, ja, det behager Gud som en hellig gudstjeneste, at vi er stive og trassige i denne saken. For vi søker jo bare å beholde den friheten vi

har i Kristus Jesus, så evangeliets sannhet kan bestå. Mister vi den, har vi mistet Gud, Kristus, alle løftene, troen, rettferdigheten og det evige liv.

Men her vil kanskje noen si: Hva sier du da om Guds lov, når du ikke vil la pavens bud gjelde noe? Bidrar ikke den til at vi blir til behag for Gud og rettferdige for ham? Svar: Den er helt igjennom hellig og god, og den skal gjerne få beholde sin pris og verdighet. Men ingen lov, uansett hvor guddommelig og hellig den er, er så god at den skal lære meg at jeg kan bli rettferdig og frelst ved dens lære og gjerninger.

Jeg innrømmer gjerne at den kan lære meg at jeg skal elske Gud og min neste og være kysk og tålmodig osv. Men at den skulle vise meg hvordan jeg blir forløst fra synden, djevelen, døden og helvete, det vil jeg aldri høre av den. Her skal man søke råd hos evangeliet og lytte til det. Det lærer meg ikke hva jeg selv skal gjøre – det er lovens oppgave – men hva en annen har gjort for meg: Jesus Kristus, Guds Sønn, har lidd og er død for meg for å forløse meg fra synden og døden.

Det kaller jeg å ta imot og tro evangeliet på rett måte, og det er evangeliets rette sannhet. Artikkelen om at Kristus ved sin død og oppstandelse har forløst oss fra våre synder og fra døden, er altså den viktigste kristne lære; i den er all kunnskap om gudsfrykt innbefattet. Det er da aller viktigst å kjenne den godt og prente den stadig bedre inn i seg. For den tåler lite pirking og tar lett skade, slik Paulus fikk erfare. Derfor har han også på alle måter prøvd å holde evangeliets sannhet – denne artikkelen – ren og uforfalsket.

Kort sagt: Paulus ville ikke la Titus omskjære av noen annen grunn enn den han selv oppgir: Noen falske brødre hadde sneket seg inn for å lure på friheten osv., og de ville tvinge Paulus til å omskjære Titus. Han merket tvangen, at de ville ha det fram med makt som noe nødvendig. Derfor ville han ikke vike for dem et eneste øyeblikk, men sto dem imot med all sin makt og myndighet. Det er det han mener når han sier: «Men ikke engang Titus, som var med meg, han som var greker, ikke engang han ble tvunget til å la seg omskjære» osv.

Hadde de bedt ham gjøre dem denne tjenesten av kjærlighet og broderlig velvilje, ville han ikke ha nektet. Men de sto hardt på det og ville ha det fram med makt, som noe nødvendig og rettmessig. Det ville ha vært et ondt og skadelig eksempel; det ville ha tatt samvittighetene til fange og ødelagt hele evangeliet. Derfor satte han seg heftig mot det, trengte igjennom og fikk gjennomslag for at Titus ikke skulle omskjæres.

Det ser nok ut som en ubetydelig ting om man er omskåret eller ikke. Men når tillegget kommer til – at man stoler på omskjærelsen når man er omskåret, eller frykter at det er synd og urett når man ikke er det – da blir det død og djevel av det. Da fornektes Gud, Kristus, nåden og alle Guds løfter. Hadde det bare gjeldt omskjærelsen i seg selv, uten dette onde tillegget, hadde det ikke vært noen fare.

Slik ville det heller ikke ha vært noen fare om paven bare ville ha forordningene sine holdt som rene seremonier. Det ville ikke være noen stor sak å gå med munkekappe og raket hode; vi har og bruker jo seremonier uansett. Men å legge dette store onde til – at evig død eller evig liv skal avhenge av en slik verdiløs

bagatell – det er av djevelen selv og den rene gudsbespottelse. Derfor skal enhver som tier til det og ikke motsier det, være forbannet og fordømt.

Jeg vil gjerne spise og drikke med dem, gå med kappe og gjøre alt paven vil, så sant han lar meg være fri i alt sammen. Men krever han det av meg som noe som er nødvendig til frelse, binder samvittighetene til det og gjør en gudstjeneste av det, da må man stå imot. Det skader ikke å lage et bilde av tre eller stein. Men å opprette en gudstjeneste med det og gjøre bildet til en gud, det er ikke annet enn å dyrke en avgud i stedet for Gud.

Derfor må man legge godt merke til *hva Paulus handler om her*, så man ikke taler så urimelig om saken som Hieronymus. Han mente at det her gjaldt bruken av omskjærelsen og andre seremonier, og der tok han feil. Striden gjelder ikke om tre er tre og stein er stein, men tillegget, nemlig *hvordan man skal bruke slike ting: Er et stykke tre eller en stein også Gud?*

Til det svarer vi: Tre er tre osv. Slik «er omskjærelsen ingenting, og forhuden er ingenting», som Paulus sier (1 Kor 7,19). Men å sette sin lit til omskjærelsen, som om man ble rettferdig og til behag for Gud ved den, å gi den æren for at man blir frelst, og å frykte for at man har fortjent den evige død om man ikke er omskåret – det er ikke annet enn å gjøre omskjærelsen og andre seremonier til en gud.

Derfor kan vi ikke vike for motstanderne, ikke engang i det aller minste, like lite som Paulus vek for de falske apostlene. For til den rettferdigheten som skal bestå for Gud, hører verken omskjærelse eller forhud, verken kappe eller kalott, men alene den rene og bare nåde. Og dette er evangeliets rette sannhet.

V. 6. Men de som gjaldt for å være noe – hvor store de var, er meg det samme.

Det ser ut som Paulus her har latt noen ord falle ut, så han ikke sier helt hvem han mener: «Men de som gjaldt for å være noe – hvor store de var, er meg det samme.» Men det må vi nok tilgi Den Hellige Ånd, som taler gjennom Paulus, om han ikke alltid følger grammatikken. Han taler med stor iver og alvor, og den som har en så viktig sak for seg, kan ikke alltid passe på at hvert ord står etter kunstens regler.

Dette forsvaret er altså svært heftig og litt stolt. Paulus gir ikke engang de sanne apostlene noen høy tittel, men ser ut til å tale nokså foraktelig om dem når han sier: «De som gjaldt for å være noe» – det vil si de fremste, de som hadde makt til å bestemme i alle ting – «hvor store de var, er meg det samme.» Men det var slett ikke hans mening å svekke apostlenes anseelse, som virkelig var meget stor hos alle, eller å gjøre dem foraktet.

Når han tilsynelatende taler så foraktelig om dem, er det for de falske apostlenes skyld. I alle menighetene gjorde de nemlig mye ut av den anseelsen de andre apostlene og deres disipler hadde. Slik ville de gjøre Paulus foraktet, rive ned anseelsen hans og gjøre hele apostelembetet hans mistenkt.

Dette kunne Paulus på ingen måte tåle, for evangeliets sannhet og samvittighetens frihet i Kristus skulle stå fast, ikke bare hos galaterne, men i alle menig-

hetene blant hedningene. Derfor svarer han at han ikke bryr seg det minste om hvor store de andre apostlene var, eller hva de hadde vært før.

Det anfekter ham heller ikke at man vil gjøre så mye av apostlenes tittel og myndighet mot ham. Apostlene hadde riktignok stor verdighet, og det var rett å holde dem i ære. Men han kunne heller ikke tåle at hans evangelium eller apostelembete ble forringet for noens tittel eller verdighet, uansett hvor høy den var – om det så var en apostel, ja, en engel fra himmelen.

Dette var nemlig et av de sterkeste argumentene de falske apostlene brukte: Apostlene har vandret med Kristus i hele tre år. De har hørt alle prekenene hans og sett alle undrene hans. Ja, de har selv forkynt og gjort under mens Kristus ennå var i verden, lenge før Paulus. Han hadde aldri sett Kristus og ble først omvendt noen år senere. Hvem skal man da helst tro? Paulus alene, som bare var en disippel og kom sist av alle? Eller de høyeste og største apostlene, som Kristus selv hadde sendt ut og innsatt lenge før Paulus?

Til dette svarer Paulus: Hva så? Av dette argumentet følger ingenting. Om de så er store apostler, ja, engler fra himmelen, bryr jeg meg ikke det minste om det. Her gjelder det Guds ord og evangeliets sannhet. Det er det vi er opptatt av: at den skal stå fast. Derfor må den gå foran alt annet, enten det er apostel eller engel.

Vi bryr oss altså ikke om hvor store menn Peter eller de andre apostlene har vært, eller hvor mange og store under de har gjort. Det vi står og strider for, er at evangeliets sannhet skal stå fast hos dere.

Likevel virker dette forsvaret nokså svakt. Med vilje avfeier han de store apostlene som de falske apostlene setter opp mot ham, og deres sterkeste argument gjendriver han bare med dette: «De som gjaldt for å være noe – hvor store de var, er meg det samme.» Men han gir også grunnen til forsvaret sitt og sier:

Gud gjør ikke forskjell på folk.

Dette ordet henter han fra Moseloven, og han bruker det ofte: «Dere skal ikke gjøre forskjell på folk når dere dømmer. Den minste som den største skal dere høre på» (5 Mos 1,17). Det er et fint ord, og det gjelder alt man gjør for Gud eller har med ham å gjøre: Gud ser ikke på personen.

Med det stopper Paulus munnen på de falske lærerne, som om han ville si: Dere kaster dette i ansiktet på meg og snakker så mye om dem som står i høy anseelse. Men Gud bryr seg ikke om slikt. Han legger ikke vekt på om man er apostel, biskop eller fyrste; han ser ikke på verdighet eller anseelse.

Som bevis lot han en av de fremste apostlene, Judas, falle og bli fordømt. Det samme gjorde han med en av de største kongene, ja, den aller første, Saul. Han forkastet også Ismael og Esau, som begge var førstefødte. Slik kan du se gjennom hele Skriften at Gud har forkastet dem som i det ytre var de fromste og helligste.

Etter fornuftens dom kan Gud noen ganger virke altfor vred og hard i slike eksempler. Men det er helt nødvendig at slike Guds dommer og under skjer og blir skrevet ned. For av naturen er vi tilbøyelige til å se på personen og dømme

etter anseelse. Vi lar oss alltid bevege mer av personen og den ytre anseelsen enn av Ordet, enda Gud vil at vi skal holde oss til hans ord alene og se på det.

Han vil at vi skal lete etter kjernen og ikke nøye oss med skallet, at vi skal se mer på husbonden enn på huset. Hos Peter eller Paulus skal vi ikke se på embetets verdighet, men snarere på Kristus, som taler gjennom dem, og på Guds ord, som går ut av deres munn.

Men dette kan intet verdslig menneske forstå med sin naturlige fornuft og sine sanser; det krever et åndelig menneske. Bare han kan skille personen fra Ordet, og skille Gud selv og hans gjerninger fra de maskene vår Herre Gud pleier å skjule seg under og virke gjennom. For ennå omgås vi Gud slik at han er skjult for oss; i dette livet kan vi ikke ha med ham å gjøre ansikt til ansikt. Men, som Paulus sier: «For nå ser vi som i et speil, i en gåte, men da skal vi se ansikt til ansikt» (1 Kor 13,12).

Kort sagt er alle skapninger bare masker som Gud skjuler seg bak og handler med oss gjennom. Men her må man være varsom, så man virkelig lærer å kjenne vår Herre Gud og skille ham fra maskene. Den visdommen har ikke verden; derfor kan den heller ikke skille vår Herre Gud fra maskene eller kjenne ham rett.

Den gjerrige, som tjener sin avgud, buken, hører nok at «Mennesket lever ikke av brød alene, men av hvert ord som går ut av Guds munn» (Matt 4,4). Likevel spiser han brødet sitt uten noen gang å merke vår Herre Gud i det. Han ser bare det nakne brødet, som Gud er skjult i og virker gjennom, og det setter han høyt og tilber. Slik gjør han også med gull, sølv og andre skapte ting: Så lenge han har dem, er han kry og stoler på dem, men når de er borte, fortviler han. Han tilber altså ikke Skaperen, men skapningen; ikke Gud, men buken i Guds sted.

Dette sier jeg ikke for at noen skal tro at Paulus forakter og forkaster disse maskene. Han sier ikke at de ikke skal finnes, men at de ikke gjelder noe og ikke regnes med for Gud. Masker eller personer må det være; vår Herre Gud har selv gitt dem, og de er hans gode skapninger. Men vi skal ikke dyrke eller tilbe dem. Alt kommer an på at man bruker dem rett.

Som jeg har sagt før: Omskjærelsen er i seg selv ikke urett eller synd, like lite som det er synd å være uomskåret. For «omskjærelsen er ingenting, og forhuden er ingenting» (1 Kor 7,19). Det kommer an på at man bruker begge deler rett. Men å dyrke og tilbe omskjærelsen i stedet for Gud, mene at man blir rettferdig og til behag for Gud ved den, og omvendt at det er synd ikke å la seg omskjære – det er et fordømmelig misbruk som slett ikke må tåles. Er dette misbruket tatt bort, er både omskjærelse og forhud ikke bare ufarlige, men også gode.

På samme måte er all øvrighet – keiser, konge, fyrste, borgermester, doktor, predikant, far, mor, husbond, husmor, skolemester – bare slike masker eller personer. Gud vil at de skal holdes i ære og anerkjennes som hans skapninger, som vi slett ikke kan unnvære i dette livet. Men han vil ikke at vi gjør guder av dem, det vil si frykter og ærer dem som Gud og setter vår lit til dem, så vi glemmer ham.

Derfor lar vår Herre Gud det også skje at slike masker av og til faller hardt og synder grovt. Slik blir vi minnet om å skille mellom Gud og hans masker. David, den fromste av alle konger, falt i grufulle synder som hor og mord, for at ingen skulle tro at han var en person man kunne stole på. Slik fornektet også Peter Kristus.

Disse og mange andre eksempler i Den hellige skrift advarer oss mot å henge ved personene, eller tro at vi straks har alt fordi vi har personene eller maskene. Det ser man tydelig i pavedømmet, der man gjør og innretter alt etter ytre anseelse og masker. Derfor er det heller ikke annet enn et forkledningsspill og et maskeradeball, der man bare ser på de ytre maskene og anseelsen.

Vår Herre Gud har skapt og gitt oss alle skapninger for at vi skal nyte og bruke dem, ikke for at vi skal ære og dyrke dem som guder. Bruk derfor brød, vin, klær, eiendom, gull og penger, men sett ikke din lit til dem og heng ikke ved dem med hjertet. Med hjertet skal man henge ved Gud alene: stole på ham, elske ham alene, frykte og ære ham.

Når Paulus her taler om menneskers anseelse, mener han apostlenes embete. De hadde gjort mange store under, lært mye, omvendt mange til troen og levd sammen med Kristus selv. Kort sagt mener han med anseelsen ikke bare apostlenes ytre ferd og liv, som visselig var hellig, men også deres autoritet, det vil si embetets fullmakt og myndighet, som slett ikke var liten, men virkelig stor.

Men uansett hvor hellig, herlig og stor alt dette er, regner vår Herre Gud det likevel for ingenting – ikke slik at han ikke bryr seg om det, men i det ene stykket, rettferdiggjørelsen, regner han det ikke for noe.

Dette skillet må vi merke oss godt: I teologien, der det gjelder Guds åndelige rike, taler vi helt annerledes om alle ting enn i politikken, der det gjelder saker som bare hører til det timelige og Guds verdslige rike. I politikken, verdens ytre rike, vil vår Herre Gud at man skal akte og ære slike personer og slik anseelse som hans egne masker og redskaper, som han virker og regjerer i verden gjennom.

Men når det gjelder gudstjeneste, samvittighet, gudsfrykt og tro, må hver og en vokte seg vel så han ikke frykter noe menneskes person, anseelse eller maske. Han må ikke stole på noen av dem, ikke trøste seg ved dem og ikke sette sin lit og sitt håp til dem, som om de kunne fri ham fra åndelig eller legemlig nød og fare.

Derfor vil vår Herre Gud heller ikke at man skal gjøre forskjell på folk når man dømmer, eller la seg bevege av personen. For rett og dom er en guddommelig gjerning. Jeg skal derfor verken elske dommeren eller frykte ham. Min frykt og tillit må vende seg mot en som er større enn dommeren og står over ham, nemlig Gud, som selv er den rette og sanne dommer.

Jeg kan godt frykte og ære en jordisk dommer for Guds skyld, som Guds maske og redskap. Men min samvittighet må ikke bygge på hans rettferdighet eller fromhet og sette sin lit til den. Den må heller ikke frykte hans grusomhet og urett så mye at jeg handler mot Gud og bevisst vekker hans vrede – ved å lyve, vitne falskt eller fornekte sannheten. Alt annet jeg kan gjøre til ære og tjeneste for en jordisk dommer uten å vekke Guds vrede, gjør jeg gjerne.

Slik vil jeg også gi paven den ære som tilkommer ham, og ha respekt for masken hans – men bare så lenge han lar meg beholde samvittigheten fri og ikke tvinger meg til å vekke Guds vrede. Men det gjør han ikke. Han krever å bli æret og fryktet slik at Guds høye majestet blir krenket og vakt til vrede, samvittigheten blir såret og jeg blir gjort til syndens tjener. Må jeg da gi slipp på det ene av de to, får heller masken fare, så jeg kan beholde Gud.

Vi vil gjerne tåle og anerkjenne pavens myndighet og herredømme. Men han misbruker makten sin så ille: Han vil tvinge oss til å fornekte og spotte Gud og anerkjenne paven alene som herre, og han vil binde samvittigheten vår mot gudsfrykten og troen. Derfor tvinger Guds bud oss til å stå ham imot. Det står jo skrevet: «En skal lyde Gud mer enn mennesker!» (Apg 5,29).

Derfor er dette også vår trøst: Vi står imot paven og forakter ham med god samvittighet. Riktignok ville også svermerne i Münster og noen andre sekter utrydde paven. Men de våget å gjøre det med makt og ikke med Ordet. Derfor gikk de mot ham bare for hans person og maske, ikke for Guds skyld.

Men vi vil gjerne unne denne Behemot (Job 40,10) og skjellene hans, det vil si paven og biskopene hans, all deres ære og herlighet – om de bare lar oss beholde Kristus, det vil si om de bare holder opp med å spotte og fordømme hans søte evangelium så grufullt. Men siden vi ikke får det til hos dem, forakter vi også maskene deres og sier frimodig med Paulus: «Gud gjør ikke forskjell på folk.»

I dette skriftordet kommer altså alt an på ordet «Gud». I trossaker, når det gjelder Guds ord, må man på ingen måte la seg forføre av personen. Men utenfor trossakene, når det ikke gjelder Gud selv, må man se på personen og gjøre forskjell på folk. Ellers blir alt uordentlig, vilt og dyrisk, og all ærbødighet og god orden blir veltet over ende.

For i menneskenes liv her på jorden og i det timelige vil Gud at man skal holde orden, vise ærbødighet og gjøre forskjell på personer. Ellers ville en sønn, en skolegutt, en tjener eller en undersått straks si: Jeg er like mye en kristen som min far, skolemester, herre og husbond. Hvorfor skal jeg da ære dem og gjøre så mye stas av dem?

Derfor vil vår Herre Gud at det skal gjøres forskjell på folk oss imellom, men ikke at forskjellen skal gjelde for ham. For når det kommer til ham, forsvinner all forskjell, og alle blir like: «Her er ikke jøde eller greker … For dere er alle én i Kristus Jesus» (Gal 3,28).

Slik gjendriver Paulus det argumentet de falske apostlene hadde kastet i ansiktet på ham om den store anseelsen de sanne apostlene hadde. Argumentet passer ikke her, sier han, for her gjelder det en helt annen sak enn apostlenes anseelse, nemlig en guddommelig sak: Gud selv og Guds ord.

Er det ikke rimelig at den skal aktes høyere enn apostlenes anseelse? Eller skulle apostlenes anseelse gjelde mer enn Gud og hans ord? Paulus svarer: For at evangeliets sannhet skal stå fast, og Guds ord og troens rettferdighet bli bevart rene og uforfalsket, må vi la all apostlenes anseelse fare – ja, en engel fra himmelen, Paulus, Peter og alt annet, hva det så er.

For de som gjaldt for å være noe, la ikke noe til min lære.

Paulus vil her si noe slikt som dette: Jeg har talt og rådført meg med apostlene, men ikke for at de skulle lære meg noe. Hva skulle de vel ha lært meg? Kristus hadde allerede ved sin åpenbaring lært meg alt, rikelig og mer enn nok. Dessuten hadde jeg da forkynt evangeliet blant hedningene i hele atten år, og Kristus hadde gjort mange under gjennom meg og stadfestet læren min med dem.

Av dette kan man trygt slutte at samtalen vår ikke var noen disputas der jeg lærte noe av dem, langt mindre tok noe tilbake eller måtte forsvare meg. Jeg fortalte dem bare hva Gud hadde utrettet gjennom meg: Jeg hadde forkynt for hedningene at de skulle tro på Kristus alene og være fri fra loven, og ved denne forkynnelsen var Den Hellige Ånd straks kommet over hedningene, så de talte i mange slags nye tunger. Da apostlene hørte det, innrømmet de at jeg hadde lært rett. Derfor gjør de falske apostlene meg urett når de vrir på alt dette.

At Paulus så sterkt roser seg av at han ikke hadde lært noe av de andre apostlene, skal man ikke laste ham for; det var helt nødvendig. Hadde han veket her, ville evangeliets sannhet ha lidd og blitt undertrykt. Paulus ville jo på ingen måte vike for de falske apostlene på dette punktet, enda de skrøt av de sanne apostlenes anseelse. Langt mindre bør vi i vår tid vike for de ugudelige papistene, som så uforskammet vil heve seg over oss i kraft av anseelsen og myndigheten til sin avgud, paven.

Gud være lovet, jeg vet godt at gudfryktige kristne skal være ydmyke. Men mot paven vil jeg være modig og trassig, og jeg er viss på at det er en hellig stolthet og et hellig overmot når jeg sier til ham: Hør nå her, pave! Jeg vil slett ikke være deg underdanig og på ingen måte anerkjenne deg som min læremester, for jeg er viss på at min lære er ren og guddommelig. Det vil jeg bevise og gi gode grunner for.

Men paven vil ikke høre noe av dette. Han vil tvinge meg til å høre på ham, og hører jeg ikke, lyser han meg i bann som kjetter og frafallen fra kirken. Derfor er det helt nødvendig at vi er stolte og trassige mot paven. Var vi ikke ved Den Hellige Ånd så modige og trassige at vi foraktet ham og læren hans sammen med djevelen, hans far, som taler løgn gjennom ham, kunne vi ikke holde fast ved artikkelen om troens rettferdighet.

Det betyr ikke at vi vil våge å herske over paven eller heve oss over øvrigheten. Vi lærer jo helt klart at enhver skal bøye seg for øvrigheten, være den underdanig og tjene den. Men dette søker vi med vår lære: at Guds ære og den rettferdighet som kommer av troen, skal bli bevart helt uavkortet, så både de og vi kan bli frelst ved den.

Kunne vi bare få paven til å godta at Gud alene gjør oss rettferdige og velbehagelige for seg, av bare nåde og barmhjertighet for Kristi skyld, ville vi ikke bare bære ham på hendene, men også gjerne kysse føttene hans. Men siden vi ikke kan oppnå det, er vi i Guds navn så overmåte stolte, modige og trassige at vi ikke vil vike en fotsbredd – verken for alle englene i himmelen eller for alle helvetes porter, heller ikke for Peter eller Paulus, for hundre keisere eller tusen paver, ja, ikke engang for hele verden.

For de prøver jo bare å skille oss fra vår største ære og herlighet, Gud selv, som har skapt oss og gitt oss alt, og fra vår kjære Herre Kristus, som har gjenløst oss med sitt blod. Det er summen av det hele.

Om det var nødvendig, kunne vi godt tåle at de tok fra oss vårt timelige gods, vår ære, vårt liv og hva annet vi har. Men at vi skulle la dem ta fra oss det søte og trøstefulle evangeliet, troen og Kristus selv, det er altfor mye. Det kan, må og vil vi ikke tåle. Den skadelige, fordømte og gudsbespottelige ydmykheten som vil la seg tvinge og vike i denne saken, skal være evig forbannet ned i helvetes avgrunn. Den som ikke vil fornekte Kristus, må i dette være stolt og modig, stiv og trassig.

Derfor skal mitt hode, om Gud vil, i denne saken være hardere enn alle mine fienders hoder, om de så var dobbelt så mange. Ingen skal her tenke annet om meg enn at jeg er helt egenrådig, hard, stiv og stolt.

Og dette skal være mitt motto: *Cede nulli*, det vil si: Vik unna, her kommer en som ikke viker for noen! Det gleder riktig mitt hjerte når folk i denne saken kaller meg trassig og egenrådig. For jeg bekjenner offentlig at jeg på dette punktet er stiv, trassig og egenrådig. Og denne hardnakkenheten vil jeg, om Gud vil, beholde og ikke vike en hårsbredd, gå det som det vil.

Kjærligheten, som «utholder alt, tror alt, håper alt, tåler alt» (1 Kor 13,7), den viker nok og skal vike. Men troen må ikke det; den kan og må på ingen måte finne seg i noe. Som et gammelt ordtak sier: *Non patitur jocum, fama, fides, oculus*, det vil si: Æren, troen og øyet tåler ikke spøk.

Derfor skal også en kristen være stiv og stolt, modig og egenrådig når det gjelder troen. Her skal han ikke finne seg i noe og ikke vike en hårsbredd for noen. For ved troen blir mennesket til Gud, så det får «del i guddommelig natur» (2 Pet 1,4). Men Gud finner seg ikke i noe og viker for ingen, for han er uforanderlig. Slik må også troen være: Den må ikke finne seg i noe eller vike for noen. Men i kjærligheten skal en kristen alltid vike og tåle alt, for der er han ikke annet enn et menneske.

V. 7. Tvert imot: De så at jeg var blitt betrodd å forkynne evangeliet for forhuden, likesom Peter for omskjærelsen.

Dette er virkelig et kraftig forsvar mot de falske apostlenes angrep. De søkte støtte i de sanne apostlenes anseelse og påberopte seg dem. Nå påberoper Paulus seg dem også. Han gjør et riktig mestergrep: Han tar deres egne våpen og går løs på dem med dem.

Han sier: De falske apostlene snakker mye om at de sanne apostlene står på deres side mot meg. Men jeg sier at de ikke holder med dem mot meg, men står med meg mot dem. Det kan jeg bevise: Så snart apostlene så at det var betrodd meg å forkynne evangeliet blant hedningene, og forsto den nåde som var gitt meg, ga de meg og Barnabas samfunnshånd. De ble enige med oss, godtok apostelembetet mitt og takket vår Herre Gud for de gavene jeg hadde fått.

Det er virkelig mesterlig å snu motstandernes beste argument mot dem selv og drepe dem med deres eget sverd. Og med dette vil han si: Når det er slik, skal

dere, mine gode galatere, ikke tro dem som så sterkt påberoper seg apostlenes anseelse mot meg.

Dette er svært ivrige ord. Man ser godt av dem at han brant langt sterkere i sinnet enn han har kunnet få fram med ord. I sin iver har Paulus derfor ikke kunnet passe så godt på ordene, og talen hans er blitt noe uordentlig og sær.

Når Paulus sier at de gjaldt for å være *støtter*, er det ikke smiger, men fullt alvor. Man holdt virkelig apostlene for støtter: De var høyt aktet og ansett i alle de kristne menighetene. Det sto i deres makt å la den rette læren bli forkynt offentlig i menighetene, og å fordømme og fjerne det som var falskt.

Men det virker noe underlig at Paulus her sier at det var ham betrodd å forkynne evangeliet for forhuden, og Peter for omskjærelsen. Begge forkynte jo for begge parter: Paulus forkynte overalt for jødene i synagogene deres, og Peter likeså for hedningene. Begge deler står i Apostlenes gjerninger. Peter omvendte jo høvedsmannen Kornelius og husfolket hans i Cæsarea, og Kornelius var en hedning. Peter har dessuten skrevet til hedningene, som hans første brev tydelig viser.

Og omvendt: Selv om Paulus forkynte Kristus for hedningene, gikk han også inn i jødenes synagoger og lærte evangeliet der. Kristus gir alle apostlene samlet befaling: «Gå ut i all verden og forkynn evangeliet for all skapningen!» (Mark 16,15; Matt 28,19). Og Paulus sier at evangeliet «er blitt forkynt for hver skapning under himmelen» (Kol 1,23). Hvordan kan han da kalle seg bare hedningenes apostel, og Peter og de andre jødenes apostler?

Men dette spørsmålet er slett ikke vanskelig. Paulus mener at de andre apostlene først og fremst ble i Judea og Jerusalem, til vår Herre Gud kalte dem bort derfra og de dro andre steder. De ble altså i Judea bare en tid, så lenge det jødiske styret varte. Men da det så ut til at Jerusalem og jødedommen snart skulle gå under, dro de ut i hele verden. Paulus derimot ble ved en særlig befaling utvalgt til å være hedningenes apostel (Apg 13,2), og han skulle straks dra omkring blant hedningene utenfor Judea.

Jødene var på den tiden spredt over nesten hele verden og bodde her og der i hedningenes land og byer. Når Paulus kom til disse byene, pleide han først å gå inn i synagogene, som man kan lese i Apostlenes gjerninger. Slik fikk han anledning til å bringe dem, som rikets barn, det glade budskapet: Løftet Gud hadde gitt fedrene, var nå oppfylt ved Kristus.

Når de ikke ville høre eller ta imot det, gikk han derfra til hedningene. Det vitner Lukas om når han forteller hvordan Paulus talte til jødene, som var nidkjære for loven og motsa forkynnelsen hans: «Det var nødvendig at Guds ord ble talt først til dere. Men siden dere avviser det og ikke akter dere verdige til det evige liv, så vender vi oss nå til hedningene» (Apg 13,46). Og et annet sted: «Brødre, dere vet at Gud for lenge siden utvalgte meg blant dere, så hedningene av min munn skulle høre evangeliets ord og komme til tro» (Apg 15,7).

Han ble altså først og fremst sendt til hedningene. Men fordi han sto i gjeld til alle og var blitt alt for alle (Rom 1,14; 1 Kor 9,22), gikk han inn i jødenes synagoger når det lot seg gjøre. Der hørte ikke bare jødene, men også hedningene ham forkynne om Kristus. Ellers forkynte han også offentlig for hedningene på

torget, i husene og ved stranden. Etter sitt kall var han derfor først og fremst hedningenes apostel, likesom Peter var jødenes. Likevel forkynte også Peter Kristus for hedningene når han kunne og fikk anledning.

Paulus kaller *hedningene forhuden og jødene omskjærelsen*. Han bruker her talefiguren *synekdoke*, som er mye brukt i Den hellige skrift: Man nevner en del av en ting og mener hele tingen. *Evangeliet for forhuden* er altså det evangeliet som skulle forkynnes for de uomskårne hedningene, og det var betrodd ham, likesom *evangeliet for omskjærelsen*, det vil si for de omskårne jødene, var betrodd Peter. For likesom Peter har utbredt Kristi evangelium blant jødene, slik har Paulus utbredt det blant hedningene.

Paulus taler altså her på hebraisk vis når han sier: *Evangelium praeputii et circumcisionis*, det vil si forhudens og omskjærelsens evangelium. Hebreerne brukte slike vendinger på mange måter, og derfor virker meningen ofte dunkel og uviss. Det ser man overalt i Paulus' skrifter og ellers også, for eksempel i uttrykket *Gloria Dei*, Guds ære eller pris. Det er dunkelt og kan forstås på to måter: enten som den ære og pris Gud har i seg selv, eller som den pris og ære vi har i Gud eller fra ham.

Slik er det også med *Fides Christi*, Kristi tro. Vi pleier å forklare slike vendinger slik at de peker fra Gud til oss. Når det for eksempel står *Fides Christi*, Kristi tro, skal det forstås om den tro vi har på Kristus. Slik kalles også evangeliet Guds evangelium fordi Gud gir det og sender det ut i verden. Og forhudens og omskjærelsens evangelium heter det fordi det ble sendt til de uomskårne hedningene og de omskårne jødene, og ble trodd og tatt imot av dem.

Paulus står særlig hardt på dette: Jakob, Peter og Johannes, som gjaldt for å være støtter, hadde ikke lært ham noe. De hadde heller ikke som øvrighet og overordnede pålagt ham forkynnerembetet. Derfor regner han dem heller ikke som sine lærere eller som noen som hadde noe å befale over ham. Men de merket og så selv, sier han, at evangeliet var betrodd meg, ikke av Peter, men av Gud.

For likesom jeg ikke har lært eller fått mitt evangelium av noe menneske, har jeg heller ikke fått befaling av noe menneske om å forkynne det. Begge deler har jeg fått direkte av Kristus selv – på alle måter likesom Peter fikk kunnskapen om evangeliet av Gud og befaling om å forkynne det blant jødene.

Her har vi altså teksten, og den vitner klart om at *alle apostlene har hatt ett og samme kall til sitt embete, og ett evangelium*. Peter har ikke forkynt noe annet evangelium enn de andre, og han har heller ikke gitt de andre apostlene befaling om å forkynne. I alt har det vært likhet mellom dem, for alle er de både opplært og kalt av Gud; hver av dem har fått sitt kall og sin befaling fra Gud.

Derfor er heller ingen apostel større enn den andre, og ingen av dem har noe fortrinn framfor de andre. Det er altså en uforskammet og grov løgn når paven skryter av at Peter var den fremste av apostlene, og bruker det til å styrke sin egen overmakt og sitt herredømme.

V. 8. For han som ga Peter kraft til aposteltjeneste

Med dette slår Paulus ned enda et av de falske apostlenes argumenter. De falske apostlene kan gjerne rose seg og snakke mye om at Peters evangelium har vært kraftig, sier han, at mange er blitt omvendt ved ham, at han har gjort mange store under, vekket opp døde og helbredet syke med sin skygge. Alt dette innrømmer jeg. Men Peter har fått denne makten ovenfra, fra himmelen. Det er vår Herre Gud som har lagt kraft i hans røst, så mange er kommet til tro og så mange under har skjedd ved ham.

Men jeg har hatt den samme kraften, like stor, og den har jeg ikke fått av Peter. Den samme Gud og Ånd som var virksom i Peter, har også vært virksom i meg. Jeg har hatt den samme nåden, har undervist mange og gjort mange under, og jeg har også helbredet syke ved min skygge. Det stadfester også Lukas: «Gud gjorde helt uvanlige kraftgjerninger ved Paulus' hender, så at folk til og med tok svetteduker eller arbeidsforklær som han hadde hatt på seg, og bar til de syke. Og sykdommene forlot dem, og de onde åndene for ut av dem» (Apg 19,11–12). Les også Apg 13, 16, 20 og 28.

Kort sagt: Paulus vil ikke stå tilbake for de andre apostlene på noe punkt. Og her viser han en stolthet og et hovmod som er hellig og behager Gud. Julian og Porfyrios har derfor med urette klandret Paulus for å være altfor stiv og kjepphøy mot dem som var de fremste blant apostlene. Men så stolt og stiv måtte han være mot Peter for Guds skyld: Nidkjærheten for Guds ære tvang ham til å tale så stort.

Dette har disse baktalerne og spotterne ikke forstått. De mente at Paulus' selvros ikke var annet enn tom, kjødelig ærgjerrighet og lettsindig stortalenhet, slik paven og biskopene hans er ærgjerrige og stortalende i våre dager. Men her gjaldt saken ikke Paulus' person, men troen. Og når troen står i fare og lider nød, må vi være stive og egensindige og ikke la oss bøye eller lede av noen, enda mindre vike. Her burde vi, om vi kunne, være hardere enn noen diamant.

Men når det gjelder *kjærligheten*, skal vi tvert imot være smidigere og mer bøyelige enn noe siv eller blad, og villige til alt. Her er det altså ikke snakk om Paulus' stolthet, hans ære eller forrang, slik det går for seg blant papistene. Det gjelder Guds ære, Guds ord, den rette gudstjenesten, troen og troens rettferdighet. Her skal den som kan, holde fast, så dette blir stående og bevares rent.

V. 9. Da de ble kjent med den nåde som var meg gitt

Det betyr: De hørte at jeg var kalt av Gud og hadde fått befaling om å forkynne evangeliet blant hedningene, og at Gud hadde gjort så mange tegn og under ved meg. De hørte også at så mange hedninger ved min tjeneste var kommet til kunnskap om Kristus og hadde fått Den Hellige Ånd uten loven og uten omskjærelsen, bare ved forkynnelsen av troen. Da priste de Gud for den nåde som var meg gitt.

Ordet «nåde» omfatter alle de gavene Gud hadde gitt Paulus: at han, som hadde forfulgt og ødelagt kristenheten, var blitt en apostel, lært av Kristus selv og utrustet med åndelige gaver.

Dermed viser Paulus at Peter har vitnet om at han var en rett og sann apostel, lært opp og sendt ut ikke av Peter eller de andre apostlene, men av Gud selv. Peter har i all ydmykhet erkjent og godtatt Paulus' apostelembete som rett. Ja, han har også stadfestet det med alle sine gaver – ikke som overherre eller mester, men bare som vitne og bror. Det samme gjorde Jakob og Johannes. De står altså ikke mot Paulus, men står alle med ham som én mann.

Ga de meg samfunnshånd

Det vil si: De har bekjent og sagt: «Kjære Paulus! Vi forkynner det samme evangeliet som du, på alle punkter. Derfor er vi enige i læren og holder sammen. Vi har den samme læren, det samme evangeliet, den samme dåpen, den samme Kristus og den samme troen som du har og lærer. Vi har derfor ikke noe å lære deg eller pålegge deg; vi er jo allerede enige på alle punkter. Vi lærer ikke noe annet, bedre eller høyere enn du. Vi finner hos deg de samme gavene som vi selv har.

Den eneste forskjellen er at du har fått i oppdrag å forkynne dette evangeliet for forhuden, det vil si blant de uomskårne hedningene, og vi for omskjærelsen, det vil si blant de omskårne jødene. Men én ting slår vi fast i full enighet: Vårt fellesskap og brorskap skal ikke hindres eller brytes for omskjærelsens eller forhudens skyld. For vårt evangelium og ditt er ett og det samme på alle punkter.»

Her har vi altså klare ord for at jøder og hedninger, munker og lekfolk, unge og gamle, menn og kvinner alle har ett og samme evangelium. Her gjør Gud ikke forskjell på folk. Det er et felles ord og én lære for alle mennesker. Den som hører og tror det, blir frelst, enten han er omskåret eller uomskåret.

Hittil har Paulus bevist – ikke bare med Guds vitnesbyrd, men også med de andre apostlenes menneskelige vitnesbyrd – at han har lært evangeliet rett, slik Gud vil. Dermed viser han at alt det de falske apostlene hadde sagt hos galaterne for å rakke ned på ham, bare var løgn og snakk. De andre apostlene hadde med sitt vitnesbyrd og sin bekjennelse gitt ham medhold og stått på hans side, ikke på de falske apostlenes. Men fordi det bare er han selv som sier alt dette, sverger han på det og kaller Gud til vitne på at det virkelig har gått slik til.

V. 10. Vi skulle bare huske på de fattige, og nettopp det har jeg lagt vinn på å gjøre.

Når en tro hyrde og sjelesørger først og fremst har sørget for at folket hans får høre evangeliet, skal hans viktigste omsorg dernest være at også de fattige får mat og det de trenger.

For det slår aldri feil: Der det er en kirke eller en Guds menighet, der er det også fattige. Og det er gjerne de som er evangeliets rette disipler og tilhengere, slik Kristus selv vitner: «Evangeliet forkynnes for fattige» (Matt 11,5). Og: «Det dåraktige i verden» (1 Kor 1,27). For onde mennesker og djevelen forfølger Guds kirke og menighet og gjør mange til fattigfolk, og siden blir de så forlatt at ingen vil ta seg av dem eller gi dem noe.

Dessuten er det bare ganske få som for alvor arbeider for at prekenembetet skal bestå, det vil si bli ordnet slik at det kan brukes rett også blant våre etterkommere når vi er døde. Det kan bare skje ved at prekenembetets tjenere får det de trenger for å leve. Og skolene i alle byer og bygder, som skal gi oss folk til både det åndelige og det verdslige styret, må få gudfryktige og lærde menn, og de må ha underhold for sitt tunge og slitsomme, men høyst nyttige og nødvendige arbeid.

Men dette er man svært lite villig til. Det som gjelder Guds ære og våre sjelers frelse, vil ingen fremme. Ja, man hindrer det heller av hjertens lyst, så sant man kan. Men skal man grunnlegge villfarelse, løgn, falsk gudsdyrkelse og avgudsdyrkelse, da bærer man til fra alle kanter, og det med stor villighet og andakt. Det ser man i pavedømmet. Der er det stiftet så mange altere, kapeller, klostre, domkirker og bispedømmer, og så mange avgifter og renter er lagt til underholdet av dem, at det ikke lar seg beskrive. Og likevel er det fylt av ugudelighet. Ja, djevelen selv regjerer og hersker der, lys levende.

Men når en by nå skal ha en eller to evangeliets tjenere, klager man høylytt. Før, under det ugudelige og djevelske vesenet, ble klostre fulle av munker og en utallig mengde messeprester rikelig og prektig underholdt uten noen klage – for ikke å tale om stiftene i de store byene. Og da nevner jeg ikke engang alt det som i tillegg ble gitt til de omvandrende tiggermunkene, relikviekremmerne, Valentins-budene og alle de andre.

Kort sagt: Der den rette troen og gudstjenesten er, der er det alltid knappest. Derfor klager Kristus selv over at han var tørst, fremmed, naken og syk (Matt 25,35–36). Det ugudelige vesenet står derimot i fullt flor, i all sin prakt, og har alt det hjertet kan ønske seg. Og fordi de kristne her på jorden gjerne er elendige, fattige og forlatt, bør en rettsindig biskop sørge for dem, så de ikke lider nød. Det sier Paulus her at han har gjort.

V. 11. Men da Kefas kom til Antiokia, sa jeg ham imot like opp i ansiktet, fordi han opptrådte klanderverdig.

Paulus fortsetter å stoppe munnen på de falske apostlene og gjendrive den tomme sladderen deres. Han sier at han ikke bare har vitnesbyrd fra Peter og de andre apostlene i Jerusalem, men at han til og med har gått imot Peter i Antiokia, mens hele menigheten var til stede. Og han forteller hvordan det gikk til – ikke i hemmelighet i en krok, men åpent for menigheten.

Det er en underlig historie, og den har gitt mange – Porfyrios, Julian og flere – anledning til å klandre Paulus. De sier at han var stolt og uforstandig nok til å skjelle ut den fremste av apostlene, og det for hele menigheten. Dermed skulle han ha gått altfor langt og glemt den beskjedenhet og ydmykhet som sømmer seg for en kristen. Men det er ikke rart at de tenker og taler slik, når de ikke forstår hva saken her egentlig gjelder.

Paulus taler her ikke om en ringe ting, og han taler heller ikke for brødets skyld. Det gjelder den største og viktigste artikkelen i hele den kristne læren – så viktig at den som forstår og tenker over den rett, regner alt annet for skrap og lar det fare. For hva er Peter og Paulus, hva er en engel fra himmelen, hva er

alle skapninger, sammenlignet med denne artikkelen? Den lærer hva som gjør oss rettferdige for Gud og frelser oss, og hvordan det skjer.

Forstår vi denne artikkelen rent og rett, har vi den rette himmelske sol. Men mister vi den, har vi ikke noe annet enn helvetes mørke. Når du ser at den blir svekket, skal du derfor ikke bry deg om verken Peter eller Paulus, ja, ikke engang om en engel fra himmelen, men stå dem imot. For vi kan aldri holde den høyt nok eller forsvare den for mye.

Men de andre dårene, som Porfyrios og flere, ser bare på Peters ære og verdighet, på hans person. Derfor glemmer de, ja, går helt forbi den høye herligheten og majesteten i denne trøsterike og dyrebare artikkelen. Men for Paulus var den mer verd enn alle apostlers og engles ære og herlighet. Da han så at denne *høye artikkelen om rettferdiggjørelsen* ville bli svekket av hensyn til Peters person og anseelse, lot han Peter og hans anseelse fare, bare han kunne holde artikkelen ren og ukrenket og forsvare den. Likevel irettesetter han ham ikke for hardt, men gjør det med måte.

Slik gjør også vi: Vi våker over denne artikkelen, så den kan forbli ren og ukrenket, og vi ville heller dø ti ganger enn tåle at den blir krenket. Og vi vet at vi gjør rett i dette. For Kristus sier at den som elsker far eller mor eller sitt eget liv mer enn ham, er ham ikke verd (Matt 10,37; Luk 14,26). Og: «Hver den som bekjenner meg for menneskene …» (Matt 10,32).

Når det gjelder å forsvare evangeliets sannhet, skammer vi oss derfor slett ikke. Hyklerne, våre motstandere, kan gjerne klandre oss aldri så mye for å være stolte, trassige og halsstarrige – for at vi vil være de eneste kloke og ha rett, og ikke vil vike for noen eller høre på noen.

For her er det høyst nødvendig å være stiv og stolt og ikke la seg vri eller bøye av noen. Den saken som gjør at vi står mot mennesker og ikke bryr oss om deres høyhet og anseelse i verden, er så stor at vår Herre Gud regner disse syndene mot menneskers anseelse og person – som folk holder for de aller største – for de aller største dyder og gode gjerninger.

Vi gjør rett i å ære våre foreldre og øvrigheten, og i å holde Peter og andre av Ordets tjenere i ære. Men her gjelder det ikke Peters, foreldrenes, keiserens, verdens eller noen skapnings sak, men Guds egen sak. Da gjør jeg rett i ikke å vike, verken for foreldre eller keiser eller en engel fra himmelen.

Hvorfor? Tenk bare over hva Gud er, og hva skapningen er. Hva er vel alle skapninger mot Gud? Hva er en liten dråpe mot hele havet? Hvorfor skulle jeg da legge så stor vekt på Peter, som knapt er en liten dråpe, og dermed forlate Gud, som er et helt hav? Den lille dråpen burde med rette vike for hele havet, og Peter for Gud, vår Herre.

Dette sier jeg for at vi skal tenke godt over hva Paulus her handler om: Guds ord, som et menneske aldri kan prise og opphøye høyt nok. *Augustin* har forstått denne handlingen til Paulus bedre enn *Hieronymus*, som bare så på Peters person og anseelse og sluttet slik: Fordi Peter var den fremste apostelen, burde Paulus ikke ha irettesatt ham – eller om han gjorde det, burde det ikke ha vært for alvor, bare på spøk.

Slik anklager Hieronymus Paulus for å ha forstilt seg: Han skulle bare for syns skyld ha latt som om Peter var å klandre, for slik å fremme sitt apostelembete og bedre verne om anseelsen til sine hedningekristne. Peter derimot frikjenner han og sier at han gjorde rett i alt.

Men det er å gjøre vold på teksten og forvrenge den. Den sier jo klart at Peter var å klandre og hadde fart vill fra sannheten, og at noen andre jøder hyklet sammen med ham, så til og med Barnabas ble revet med av hykleriet deres. Disse klare og tydelige ordene kan Hieronymus ikke se. Han tenker bare slik: Peter var en apostel, derfor kunne ingen klandre ham, og han kunne ikke fare vill eller synde.

Augustin går med rette imot denne meningen og sier: Det duger ikke å anklage Paulus for å ha opptrådt slik mot Peter bare for syns skyld, uten å mene det; han stadfester jo med ed at det han sier, er sant.

Derfor gjør både *Hieronymus* og *Erasmus* Paulus stor urett når de forklarer ordene «like opp i ansiktet» slik at han ikke mente det for alvor da han gikk imot Peter, men bare ville si noe for å blidgjøre og narre folk, så de andre ikke skulle ta anstøt – noe de ville ha gjort om han hadde tiet helt stille. Men uttrykket *secundum faciem*, «like opp i ansiktet», betyr det samme som «i påsyn», «mens han var til stede». Han gikk imot Peter like opp i ansiktet – ikke bak hans rygg eller i en krok, men offentlig, mens Peter selv og hele menigheten var til stede.

Ordene «like opp i ansiktet» føyer han uttrykkelig til mot de giftige øgleungene, Satans sendebud, som baktaler og sverter folk bak deres rygg, men ikke tør åpne munnen når de står ansikt til ansikt med dem. Slik gjorde også de falske apostlene, som han også rammer her: De våget ikke å si noe mot ham når han var til stede, bare når han var borte.

Den rette meningen med ordene «sa jeg ham imot like opp i ansiktet» er derfor: Jeg har ikke sagt noe om Peter bak hans rygg mens han var borte, men har gått imot ham fritt og offentlig – ikke med påtatte, hyklerske miner, ikke av ærgjerrighet eller kjødelig hat, men bare fordi han var å klandre og det var kommet klager på ham.

La andre disputere så lenge de vil om *en apostel også kan synde*. Vi skal ikke gjøre Peters synd mindre enn den er. Også profetene tok feil og syndet av og til. Slik gikk det med Natan da han på egen hånd sa til David at han skulle bygge Herren et hus (2 Sam 7,3). Men denne profetien ble snart endret ved en guddommelig åpenbaring: Ikke David, som hadde vært en krigsmann og utøst mye blod, men hans sønn *Salomo* skulle bygge Herren et hus (2 Sam 7,4.13).

På samme måte for også apostlene vill da de drømte om at Kristus skulle opprette et jordisk rike: «Herre, er det på den tiden du vil gjenreise riket for Israel?» (Apg 1,6). Og selv om Peter hadde hørt at apostlene skulle gå ut i all verden (Mark 16,15), ville han likevel ikke ha gått til Kornelius hvis ikke Gud selv hadde formant ham ved et syn (Apg 10,10 ff.).

Og i denne saken har Peter ikke bare fart vill, men også syndet alvorlig og grovt. Hadde ikke Paulus gått imot ham, ville alle troende fra hedningene ha måttet ta imot omskjærelsen og loven. Og de troende jødene ville ha blitt styrket i sin falske innbilning om at man måtte holde disse tingene for å bli frelst.

Slik ville de igjen ha tatt imot loven i stedet for evangeliet, og Moses i stedet for Kristus. Denne store, usigelige skaden og synden ville Peters hykleri ha gitt støtet til. Vi må derfor aldri regne de hellige for så fullkomne at de ikke kan synde.

Lukas forteller at det ble en slik strid mellom Paulus og Barnabas at de måtte skilles (Apg 15,37 ff.). Og likevel var begge skilt ut av Gud til å forkynne evangeliet blant hedningene, og de hadde allerede dratt gjennom mange land og forkynt det. Da må enten Paulus eller Barnabas ha forsett seg og hatt urett. Og det må ha vært en svært stor uenighet som kunne skille disse to, som ellers holdt så trofast sammen, slik også teksten viser.

Slike eksempler er skrevet ned for å trøste oss. For det er jo svært trøsterikt å høre at så store hellige også har syndet. De som sier at de hellige ikke kan synde, vil ta denne trøsten helt fra oss.

Samson, *David* og flere andre store og fremragende menn, som også var fylt av Den Hellige Ånd, falt i store synder. *Job* og *Jeremia* forbannet den dagen de ble født. *Elia* og *Jona* var lei av å leve og ønsket seg døden. De helliges villfarelser og synder blir altså holdt fram for oss for at de elendige og bedrøvede, som lett kunne fortvile over sine synder, skal få trøst av dem, mens de sorgløse og hovmodige åndene skal få en skrekk.

Ingen har noen gang falt så dypt at han ikke kunne reise seg igjen, og ingen har stått så fast at han ikke kunne falle. Har Peter falt, kan også jeg falle. Har han reist seg igjen, kan også jeg reise meg.

Til disse eksemplene skal mismodige og forskrekkede samvittigheter derfor holde seg og regne dem for svært dyrebare. Slik lærer de bedre å forstå hva de ber om når de sier «Forlat oss vår skyld», og hva troens artikkel om syndenes forlatelse betyr. Den artikkelen har også apostlene og alle de hellige trodd, og de har bedt «Fader vår» like så vel som vi.

For de har ikke hatt noe fortrinn framfor oss, bortsett fra sitt *embete*: De var *apostler* og hadde derfor mer å svare for enn andre. For «den som har fått mye betrodd, av ham skal dess mer fordres» (Luk 12,48). Ellers har vi de samme goder som de har hatt: den samme Kristus, dåp, Ord og syndenes forlatelse. Alt dette trengte de, og ved det er de blitt hellige og frelst, like så vel som vi.

Dette sier jeg mot den umåtelige ros som de vettløse sofistene og munkene øser over de hellige for å opphøye dem. De har til og med gått så langt at de sier: Kirken er så hellig at den slett ikke har noen synd. Kirken er ganske visst hellig, slik vi bekjenner i trosartikkelen: «Jeg tror på en hellig, allmenn kirke.» Men den har likevel synd. Derfor tror den også på syndenes forlatelse og ber: «Forlat oss vår skyld.»

Den kalles altså ikke hellig fordi den i seg selv er hellig, slik man kaller en vegg hvit fordi den er malt hvit. Den helligheten kirken har i og av seg selv, er ikke nok. Dens rette og fullkomne hellighet *er Kristus*. Den har ikke nok i sin egen hellighet, men den har Kristus, og ved ham er den virkelig fullkomment hellig (1 Kor 1,30).

V. 12. Før det kom noen fra Jakob, åt han sammen med hedningene.

Hedningene som var omvendt til troen, spiste mat som loven forbød. Da Peter var hos dem, spiste han den også, og han drakk dessuten vin, som var forbudt – og han visste godt at han gjorde rett i det. Så lenge han var hos hedningene, handlet han frimodig mot loven.

Paulus sier at han selv har gjort det samme: «For jødene er jeg blitt som en jøde … For dem som er uten lov, er jeg blitt som om jeg var uten lov» (1 Kor 9,20–21). Det vil si: Sammen med hedningene spiste og drakk han som en hedning og lot seg ikke binde av noen lov. Men blant jødene holdt han seg etter loven borte fra alt den forbød. For han ville gjerne være alle til lags, så han kunne vinne alle for troen.

Peter syndet altså ikke i dette. Han gjorde det som var rett, og visste at han hadde lov til det. Med dette eksemplet på frihet viste han at loven ikke var nødvendig til rettferdighet for Gud, og at hedningene ikke trengte å holde den. For når Peter våget å bryte loven på ett punkt, kunne han like gjerne gjøre det på alle de andre. Og Paulus klandret ikke Peter for denne overtredelsen, men for hykleriet hans, slik det følgende viser.

Men da de kom, trakk han seg tilbake og holdt seg unna, fordi han var redd for dem som var av omskjærelsen.

Her ser du hva Peter syndet i, og Paulus beskriver det nøye. Han anklager ham ikke for å ha syndet av ond vilje eller uforstand, men snarere av hykleri og svakhet. Peter holdt seg nemlig borte fra den vanlige maten og ville ikke spise den, fordi loven forbød den. Det var kommet noen jøder fra Jakob, og han var redd for at de skulle ta anstøt. Dermed tok han mer hensyn til hva som behaget hans egne jøder, enn til hva hedningene trengte. Slik ble han årsak til at den kristne friheten og evangeliets sannhet led skammelig skade og ble undertrykt.

For da han trakk seg tilbake og holdt seg helt borte fra hedningene for å slippe den forbudte maten, som han før hadde spist, ga han de troende anstøt i samvittigheten. Av det han gjorde, måtte de tenke omtrent slik: «Se, Peter vil ikke spise den maten loven forbyr. Da må jo hver den som spiser slik mat, synde og bryte loven, mens den som holder seg borte fra den, holder loven og blir rettferdig ved det. Ellers ville Peter ikke trekke seg unna. Men når han gjør det og nå skyr den maten han før spiste, er det et sikkert tegn: Alle som spiser slik mat, synder mot loven, men de som holder seg borte fra den, oppfyller loven og blir velbehagelige og rettferdiggjort ved det.»

Det er altså denne artikkelen det gjelder her, og den har Hieronymus ikke lagt merke til. Han har bare sett hva som skjedde, men ikke årsakene: *hvorfor det skjedde, og hva det til sist ville føre til*. Det Peter gjorde, var ikke ondt i seg selv. For det betyr ingenting om man spiser og drikker eller lar være. Men når man tenker slik om mat og drikke: «Spiser du ikke, gjør du rett, men spiser du, gjør du synd» – da er det en skadelig mening.

Slik er også omskjærelsen en god ting i seg selv. Men når man forklarer den slik at man enten må la seg omskjære etter Moseloven eller høre djevelen til, er

det en skadelig villfarelse. Og det var nettopp dit Peters eksempel pekte: at man ikke kunne bli frelst om man ikke holdt seg borte fra den maten loven forbød. Det kunne Paulus ikke tie til eller tåle, for da ville evangeliets sannhet ha lidd skade og blitt forvrengt. For at den skulle bestå ukrenket, sa han Peter imot like opp i ansiktet.

Her må man skjelne, for man kan holde seg borte fra mat av to grunner. *Først for å tjene nesten, når man bare ser på kjærligheten*. Da er det ingen fare. Det er godt og nyttig å hjelpe nesten i hans svakhet på den måten. Slik har også Paulus selv gjort og lært (1 Kor 9,18 ff.). *For det andre* kan det skje ut fra tanken at *når du holder deg borte fra slik forbudt mat, blir du rettferdig og frelst ved det, men skyr du den ikke, synder du og må bli fordømt*.

I så fall må all kjærlighet og tjeneste være forbannet og fordømt. For å holde seg borte fra mat på den måten er intet annet enn å fornekte Kristus, trå hans blod under føttene og spotte Den Hellige Ånd, ja, Gud selv og alt som hører Gud til. Må man altså gi slipp på det ene av de to, er det bedre å miste en god venn og bror, som jo bare er et menneske, enn å miste Gud, som alene er den rette Far. For så snart man mister Gud, den rette Far, kan heller ikke en bror, som jo er et menneske, holde stand lenge.

Fordi Hieronymus ikke har sett dette, har han heller ikke kunnet forstå verken denne artikkelen eller hele brevet. Han mente at Paulus her bare handlet om små saker, og at han ikke klandret Peter for alvor, bare for syns skyld. Derfor unnskylder han Peters synd og vil gjerne gjøre den mindre; han sier at Peter syndet av uvitenhet.

Men Peter syndet ikke av uvitenhet – han visste jo at han kunne spise alt. Nei, det var hykleri. Og med et slikt hykleri kunne han få folk til å tro at man blir rettferdig for Gud og frelst ved loven.

Slik ville han ha tvunget både jøder og hedninger bort fra evangeliets sannhet. Han ville ha gitt dem sterk grunn til å forlate Kristus helt, fornekte nåden, gå tilbake til jødedommen og igjen ta hele lovens byrde på seg. Det ville ha skjedd hvis ikke Paulus hadde irettesatt ham. Slik viste Paulus igjen til friheten i Kristus og til sannheten i Kristi evangelium – ikke bare Peter, men både jøder og hedninger, som hadde tatt sterkt anstøt av Peters eksempel.

Vil vi altså beskrive Peters synd i hele dens størrelse, var den ikke liten, men svært stor – selv om han ikke syndet av uvitenhet eller ond vilje, men det bare skjedde ham, fordi han ble redd. Så fort går det: Når én eneste mann faller og farer vill, kan han dra en stor flokk med seg om ingen stanser ham og hjelper ham til rette. Derfor må vi ikke spøke med denne artikkelen om rettferdiggjørelsen, og det er ikke uten grunn at vi lærer den og holder den så flittig fram.

Det er også et stort under at Peter, en så stor apostel, har gjort noe slikt. Det var jo han som tidligere, på apostelmøtet i Jerusalem, nesten alene ved det han sa og sto for, hadde fått slått fast denne artikkelen: at de troende blir rettferdige ved troen alene, uten loven.

Slik går det: Han som før hadde vært årsak til evangeliets sannhet og frihet, faller siden så underlig – ved å sky den maten loven forbød – og støter så hardt an

at han blir årsak til et stort og alvorlig anstøt. Slik synder han mot det han selv hadde slått fast. Derfor må hver den som står, se til at han ikke faller (1 Kor 10,12).

Ingen skulle tro hvor farlig det er med seremoniene og loven, enda man må ha dem og slett ikke kan unnvære dem. Hva er det vel i verden man trenger mer og mindre kan unnvære enn loven og dens gjerninger? Likevel må man stadig frykte at Kristus skal bli fornektet ved dem. For loven fører gjerne til at man setter sin lit til gjerningene. Og der man setter sin lit til gjerningene, kan det slett ikke være noen lit til Kristus.

Det går altså fort å fornekte og miste Kristus. Det ser vi her på Peter, som kjente denne artikkelen om rettferdiggjørelsen bedre enn vi. Likevel hadde han ved en så ussel gjerning og et så usselt eksempel nær voldt et stort fall og en stor skade: at hedningene helt hadde falt fra Paulus' forkynnelse og latt både evangeliet og Kristus fare. Og det til og med under et godt skinn.

For de kunne ha sagt: «Hør, Paulus! Hittil har du lært oss at vi blir rettferdige ved nåden alene, uten loven. Men nå ser du selv at Peter viser det motsatte. Han holder seg borte fra den maten loven forbyr, og viser dermed tydelig at vi ikke kan bli frelst uten å la oss omskjære og holde loven.»

V. 13. Og sammen med ham hyklet også de andre jødene, slik at til og med Barnabas ble revet med av hykleriet deres.

Her ser du tydelig at Paulus legger skylden på Peter og sier at han har hyklet. Hieronymus vil derimot anklage Paulus for hykleri. Men har Peter hyklet, da har han jo visst hva som var sannhet og hva som ikke var det. For den som hykler, synder ikke av uvitenhet. Han bedrar folk med vilje og stikker blår i øynene på dem, så de tror saken er annerledes enn den er.

Videre sier Paulus at også andre hyklet sammen med Peter, slik at til og med Barnabas ble forført til å hykle med dem – han som var Paulus' medarbeider og lenge hadde forkynt troen på Kristus for hedningene sammen med ham. Her har du altså Peters synd beskrevet så nøye og tydelig som mulig: Det var hykleri. Og det hykleriet ville ha ført til at evangeliet som hedningene hadde tatt imot, gikk til grunne, hvis ikke Paulus hadde satt seg imot.

Det er forunderlig at vår Herre Gud bevarte kirken og evangeliet ved *én eneste person* mens kirken ennå var så ny og ung. Her står Paulus helt alene: Han har mistet Barnabas, sin medarbeider, og har dessuten Peter mot seg. Slik kan én eneste person på et møte ofte utrette mer enn hele møtet eller konsilet til sammen. Det skriver også papistene selv, og de nevner *Pafnutius* som eksempel. Han sto imot hele konsilet i Nikea, det beste konsilet som er holdt siden apostlenes tid, og han fikk rett.

Alt dette sier jeg for at man skal gjøre seg flid med å lære artikkelen om rettferdiggjørelsen grundig og skjelne nøye mellom loven og evangeliet. I denne saken må man ikke drive noe hykleri eller vike en hårsbredd for noe menneske eller noen skapning, så sant man vil bevare evangeliets sannhet og troen ren og ukrenket. For som jeg har sagt før: Det er svært fort gjort å miste den.

Her må man legge fornuften til side, for den er troens verste fiende. Når man skal stride med synden og døden, vil den ikke bygge på Kristi rettferdighet eller troens rettferdighet; den skjønner seg ikke på den og vet ikke hva den er. Den stoler bare på sin egen rettferdighet, eller i beste fall på lovens. Men så snart loven og fornuften slår seg sammen, har troen mistet sin jomfruelighet og sin renhet. Ingenting står troen mer imot enn loven og fornuften. Disse to kan bare overvinnes med stor møye, men overvinnes må de, så sant man vil bli frelst.

Når samvittigheten derfor blir forskrekket av loven og strider med Guds dom, skal du vite og holde fast på at verken din egen fornuft eller loven kan hjelpe deg eller frelse deg.

Overgi deg bare til nåden og til Ordet som vår Herre Gud trøster deg med, og stol på det alene. Ta imot det, og hold deg til det som om du aldri hadde hørt et eneste ord om loven. Sving deg opp i den skjulte hemmeligheten, der verken fornuften eller loven gjelder noe, men der troens mørke ord alene hersker. Det gir deg full trygghet og lover deg at du blir frelst ved og i Kristus, uten og over all lov.

Slik fører evangeliet oss inn i mørket, inn i troens skjulte hemmelighet, utenfor og over lovens lys, der loven og fornuften ikke har noe å si. Man må nok også høre loven, men på rett sted og til rett tid. Så lenge Moses var på berget og talte med Gud ansikt til ansikt, hadde han ingen lov; han lærte ingen lov og dømte ikke etter noen. Men da han steg ned fra berget, ble han lovgiver og styrte folket etter loven. Slik må samvittigheten være fri fra loven, og bare legemet skal være lydig mot den og underordnet den.

Av alt dette ser man tydelig at Paulus ikke klandret Peter for en bagatell, men for hovedartikkelen i den kristne læren. Den hadde Peter nær veltet med sitt hykleri, for også andre jøder hyklet sammen med ham, ja, til og med Barnabas. Alle disse gjorde urett og syndet – ikke av uvitenhet eller ond vilje, men snarere av frykt for jødene. Frykten formørket hjertene deres så de ikke kunne se at de syndet.

Men det er virkelig forunderlig at så store menn som Peter, Barnabas og andre skulle falle så fort og så lett, og det i en sak som de godt visste var rett, og som de selv hadde lært andre før.

Doktor *Staupitz* pleide derfor å si, og det med god grunn: Det er svært usikkert og farlig å stole på våre egne krefter, om vi så er aldri så hellige og lærde og forstår saken aller best. For nettopp i det vi vet og forstår aller best, kan vi ta feil og fare vill, til stor skade både for oss selv og for andre. Derfor er det høyst nødvendig at vi med største flid og i all ydmykhet legger vinn på å lære Den hellige skrift, og samtidig ber inderlig om at vi ikke må miste evangeliets sannhet.

Vi er nemlig slett ingenting, om vi så har alle gaver, selv de største, hvis ikke vår Herre Gud er hos oss og med oss. Når han slipper taket i oss eller lar oss gå etter vår egen forstand og vilje, er all vår visdom og kunnskap og alt vi har, ingenting verd. Holder han oss ikke stadig oppe, hjelper ikke den største kunnskap eller den beste lærdom.

For når anfektelsens time kommer, er det gjort i en fart: Djevelen river med sin list bort alle de skriftordene vi skulle trøste oss med, og holder bare trusler

fram for oss, og det i mengder. La oss derfor lære og forstå godt at vi fort kan falle og gå til grunne hvis Gud slipper taket i oss. Ingen må derfor rose seg av sin egen rettferdighet, visdom eller de andre gavene han har. La heller enhver ydmyke seg og be med apostlene: «Å, kjære Herre, styrk og øk vår tro!» (Luk 17,5).

V. 14. Men da jeg så at de ikke gikk rett fram etter evangeliets sannhet

Dette er et forunderlig eksempel – og det med så store menn, som var søyler i kirken. Paulus er her den eneste som har øynene åpne og ser at Peter, Barnabas og flere andre synder og gjør urett når de hykler sammen med Peter. Selv ser de ikke sin synd; de mener tvert imot at de gjør rett når de i kjærlighet tar hensyn til de svake jødene.

Derfor var det helt nødvendig at Paulus ikke så gjennom fingrene med synden deres, men tok den opp og refset dem. Han irettesetter Peter, Barnabas og alle de andre offentlig og med klare ord, fordi de ikke gikk rett fram etter evangeliets sannhet – det vil si fordi de hadde veket av fra den.

Det er jo en stor ting at Peter blir refset av Paulus, og det så hardt at en som hadde falt fra sannheten, neppe kunne ha blitt refset hardere. Likevel tåler Peter det, og uten tvil har han tatt imot det med takk og tatt det i beste mening.

Jeg har sagt før at mange nok har evangeliet, men ikke evangeliets sannhet. Slik sier Paulus også her at Peter, Barnabas og de andre jødene ikke gikk rett fram etter evangeliets sannhet. De hadde den nok, men de fulgte den ikke rett. For hvor mye de enn forkynte evangeliet, satte de likevel loven i kraft igjen med hykleriet sitt, og det rimte slett ikke med evangeliet. Men å sette loven i kraft igjen er intet annet enn å oppheve og forvrenge evangeliet fullstendig.

Den som vet å skille rett mellom evangeliet og loven, kan takke vår Herre Gud og med rette regnes for en god teolog. Selv har jeg i mine anfektelser ennå ikke maktet det så godt som jeg burde. De to må skilles slik at du setter evangeliet helt opp i himmelen og lar loven bli her nede på jorden. Evangeliets rettferdighet skal du regne for himmelsk og guddommelig, men lovens rettferdighet for jordisk og menneskelig.

Du skal skille evangeliets rettferdighet like nøye fra lovens som vår Herre Gud har skilt himmelen fra jorden, lyset fra mørket og dagen fra natten. Evangeliets rettferdighet skal være lys og dag, lovens rettferdighet mørke og natt. Gud gi at vi kunne skille dem enda bedre fra hverandre!

Hver gang det er tale om troen, om den himmelske rettferdigheten og om samvittigheten, må vi derfor for all del holde loven utenfor og la den bli på jorden. Men er det tale om gjerninger, skal vi tenne lampen; den hører til gjerningenes og lovens rettferdighet og til natten. Den herlige solen, evangeliets og nådens klare lys, skal skinne om dagen, men lovens lys skal lyse om natten.

Slik må disse to også holdes atskilt i vårt sinn og hjerte. Når samvittigheten kjenner sin synd og blir forskrekket, skal den tenke slik: «Nå er du på jorden. La derfor det late eselet slite og trelle der og bære sin bør så lenge det skal.» Det vil si: La bare legemet med sine lemmer være underlagt loven så lenge det skal. «Men når du stiger opp til himmelen, la eselet med børen sin bli her nede

på jorden.» For samvittigheten skal ikke ha noe med loven, gjerningene og den jordiske rettferdigheten å gjøre.

Slik blir eselet stående nede i dalen, mens samvittigheten stiger opp på fjellet med Isak. Den vet ingenting om loven og gjerningene, men ser og venter bare på syndenes forlatelse og den rene rettferdigheten som er tilbudt og gitt oss i Kristus.

I det verdslige styret, derimot, skal man kreve lydighet mot loven og holde strengt på den. Der skal man ikke vite noe av evangeliet, samvittigheten, nåden eller syndenes forlatelse, ja, ikke engang av Kristus selv, men bare tale om Moses, om loven og gjerningene. For loven og evangeliet må holdes langt fra hverandre, og hver skal bli på sin plass, der den hører hjemme.

Loven skal holdes utenfor himmelen, det vil si utenfor hjertet og samvittigheten. Og evangeliets frihet skal holdes utenfor verden, det vil si utenfor legemet og dets lemmer. Når loven og synden kommer inn i himmelen, altså inn i samvittigheten, skal vi straks drive dem ut. For samvittigheten skal ikke vite av noen lov eller synd, bare av Kristus. Og omvendt: Når nåden og friheten kommer inn i verden, altså over legemet, skal vi si til dem: «Hør her! Du skal ikke bo i dette timelige livets grisebinge og møkkdam. Du hører hjemme i himmelen.»

Dette skillet mellom loven og evangeliet hadde Peter visket ut. Han hadde fylt de troende med gjerninger og fått dem til å mene at de skulle bli rettferdiggjort ved evangeliet og loven på en gang. Det kunne Paulus slett ikke tåle. Derfor refset han Peter – ikke for å gjøre ham til skamme, men bare for at han skulle skille disse to rett fra hverandre. Man skulle vite at loven gjør oss velbehagelige på jorden, men evangeliet for Gud i himmelen.

Men paven har gjort det langt grovere. Han har ikke bare blandet evangeliet og loven sammen, men gjort evangeliet til ren lov – og det lover som bare handler om seremonier og ikke lærer annet enn unyttig skrap. Det verdslige styret og kirkens ordning har han kastet sammen i én haug. Det er virkelig en djevelsk forvirring, rett fra helvete.

Det er helt nødvendig å vite nøyaktig hva denne artikkelen *om forskjellen mellom loven og evangeliet* går ut på, for i den ligger summen av hele den kristne læren. Derfor må enhver lære å skille rett mellom loven og evangeliet – ikke bare i ord og tale, men også i hjertet, ved øvelse og erfaring, slik at han virkelig kan holde dem fra hverandre i hjerte og samvittighet.

Med ord er det lett nok å skille dem. Men når det kommer til erfaringen, og vi skal sette det ut i livet, merker vi at evangeliet er en fremmed gjest i samvittigheten, mens loven er hjemmevant der hver dag. For fornuften kjenner loven av naturen.

Når loven skremmer samvittigheten, og synden anklager og uroer den, skal du si: «Å dø har sin tid, og å leve har sin tid. Å høre loven har sin tid, og å forakte loven har sin tid. Å høre evangeliet har sin tid, og ikke å bry seg om evangeliet har sin tid. Nå skal loven pakke seg og vike, og evangeliet skal være til stede. For nå er det ikke tid for å høre loven, men evangeliet.»

Men om loven da sier: «Hører du? Du har ikke gjort noe godt, ja, du har syndet grovt», skal du svare: «Det bekjenner jeg. Men jeg har syndenes forlatelse ved Kristus, og for hans skyld er alle mine synder tilgitt.»

Men utenfor samvittigheten, der du for verden skal gjøre det som er rett og som du skylder i den stillingen du er satt i – enten du er lærer, øvrighet, husbond, skolemester eller elev – da er det ikke tid for å høre evangeliet, men loven. Gjør da din plikt, og skjøtt embetet ditt.

Sa jeg til Kefas i alles nærvær: Når du som er jøde, lever etter hedensk skikk og ikke som jøde, hvordan kan du da tvinge hedningene til å leve som jøder?

Det vil si: Du er jøde og har plikt til å leve etter loven, på jødisk vis; du burde altså holde deg fra den maten loven forbyr. Likevel lever du som en hedning: Du handler uten blygsel mot loven, bryter den og bryr deg ikke om den. For du spiser vanlig, uren mat akkurat som en hedning som er fri fra loven – og i det gjør du rett.

Men når du nå trekker deg unna og ikke vil spise det loven forbyr, og lever etter loven bare for deres skyld som er kommet til troen fra omskjærelsen, da tvinger du nettopp med det hedningene til å leve som jøder, altså til å holde loven som noe nødvendig til frelse. For når du holder deg borte fra vanlig mat, gir ditt eksempel hedningene grunn til å tenke: «Se, nå holder Peter seg borte fra den maten han før spiste. Da må vi også holde oss fra den og leve etter loven på jødisk vis. Ellers kan vi ikke bli rettferdige og frelst.»

Du ser altså at Paulus ikke refser Peter for uvitenhet. For Peter visste meget godt at det var tillatt og uten betydning å spise hva som helst sammen med hedningene. Men Paulus refser ham for hykleriet, for med det tvang han hedningene til å leve som jøder.

Her må jeg igjen minne om at det i seg selv ikke er noen synd eller noe ondt å leve som jøde. Det er likegyldig om du spiser svinekjøtt eller noe annet. Men ville du leve som jøde i den mening at du skulle sky en eller annen mat for samvittighetens skyld, da var det intet annet enn å fornekte Kristus og forvrenge evangeliet fullstendig.

Da Paulus merket at Peter med sitt hykleri holdt på å gli over i dette, sa han ham derfor imot: «Du vet at man ikke trenger å holde loven for å bli rettferdig, men at vi får rettferdigheten bare ved Kristus. Derfor holder heller ikke du loven, men bryter den fritt og spiser det du har. Og likevel tvinger du med ditt eget eksempel hedningene til å falle fra Kristus og komme under loven. For du får dem til å tenke slik: Troen alene kan ikke gjøre rettferdig; loven og gjerningene må være med, slik Peter viser med sitt eksempel. Derfor må man holde loven i tillegg til troen, om man vil bli rettferdig for Gud.»

Med dette eksempelet har Peter altså ikke bare besmittet læren, men også krenket evangeliets sannhet og den kristne rettferdigheten. For hedningene fikk den tanken at man for all del måtte holde loven om man ville bli rettferdig. Men så lenge den villfarelsen består, er Kristus til ingen nytte.

Av dette er det helt klart hva striden mellom de to apostlene, Paulus og Peter, egentlig gjelder. Paulus mener det i fullt alvor og av hjertet; han hykler slett ikke når han refser Peter. Men Peter hadde hyklet, som teksten tydelig viser, og derfor irettesetter Paulus ham. Man må altså ikke tillegge Paulus noe hykleri, men se det som ren kristen iver og en hellig stolthet og frimodighet.

Den samme frimodigheten ville riktignok ha vært synd hvis Peter bare hadde begått en liten synd og ikke hadde handlet så grovt og forargelig mot denne hovedartikkelen i den kristne læren. Men når Peter setter evangeliets sannhet i fare, vil og kan Paulus ikke annet enn forsvare den. Og for at den skal bli bevart ren og ukrenket, bryr han seg ikke om hva Peter er eller ikke er – og heller ikke det minste om hva Barnabas eller alle de andre er.

Paulus gjorde altså helt rett i å refse Peter. Porfyrios og Julian gjør ham den største urett når de klandrer og raser mot ham, som om han hadde refset Peter av tom stolthet og ærgjerrighet. For selv fornuften må innrømme – så langt den forstår hva hovedsaken her er – at det er bedre at Peter lider litt, enn at Guds høye majestet skulle vike for ham, eller at troen skulle lide skade.

For saken gjelder dette: Enten må apostelen Peter tas strengt i rette, eller så blir Kristus tatt helt bort. Da var det jo bedre at Peter gikk til grunne og fór til djevelen – om det ene av de to nødvendigvis måtte skje – enn at Kristus skulle gå tapt. Det må både Porfyrios og alle de andre selv være enige i, og ingen kan nekte for at Paulus her har gjort helt rett og handlet gudfryktig.

Hadde striden derimot gjeldt andre frie ting uten betydning, slik som uenigheten mellom Paulus og Barnabas (Apg 15,39) – som bare var barnelek mot denne saken – da kunne Paulus nok ha gitt etter. Men i denne store og svært viktige saken kunne han ikke vike det minste.

Av Paulus' eksempel skal enhver sann kristen lære å være like hard og ubøyelig i et slikt tilfelle. Kjærligheten skal nok tåle alt, tro alt og håpe alt (1 Kor 13,7). Men troen skal slett ikke tåle noe. Den skal råde, regjere, triumfere og løfte seg høyt over alt og ikke vike for noen. Tvert imot skal alt vike for den og være underlagt den, enten det er land, folk, konger eller dommere på jorden.

Slik sier den kongelige profeten David: «Og nå, dere konger! Gå viselig fram! La dere advare, dere herskere på jorden! Tjen Herren med frykt, og juble med beven! … for at han ikke skal bli vred og dere gå til grunne på veien! For snart kunne hans vrede bli opptent. Salige er alle som tar sin tilflukt til ham» (Sal 2,10–12). Troen og kjærligheten er altså av helt motsatt art og har motsatte egenskaper.

Hele tyngden ligger derfor i dette ordet: «Du tvinger hedningene til å leve som jøder.» Det vil si: Du tvinger dem til å falle fra nåden og troen over til loven og gjerningene og til å fornekte Kristus, som om han hadde lidd og var død forgjeves. Dette ene lille ordet, «du tvinger», rommer altså all den fare og synd og alt det anstøt som Paulus taler så hardt mot i hele brevet.

For så lenge denne tvangen varer – som om man nødvendigvis måtte holde loven – kan det ikke ende annerledes enn at troen går til grunne og blir utryddet. Og blir troen utryddet, er alle Guds løfter gjort til intet og alle Den Hellige Ånds gaver tråkket under føtter. Da må alle mennesker uten unntak gå fortapt og bli

fordømt. Mange slike «dyder» og egenskaper tillegger Paulus den rettferdigheten som kommer av gjerninger, gjennom hele dette brevet.

Det er altså farlig og vanskelig å ha med loven å gjøre. Det er så fort gjort å falle like dypt og farlig som om man styrtet fra himmelen ned i helvetes avgrunn. Derfor er det helt nødvendig at hver kristen lærer å skille disse to nøye fra hverandre. Han kan godt la loven råde over legemet og lemmene sine, men ikke over samvittigheten. For den er en brud og dronning som skal være ren og ubesmittet og bevares ukrenket for sin eneste brudgom, Kristus. Slik sier Paulus et annet sted: «Jeg har jo forlovet dere med én mann, for å fremstille en ren jomfru for Kristus» (2 Kor 11,2).

Samvittigheten skal derfor ha sin brudeseng, ikke i en dyp dal, men på et høyt fjell, der Kristus alene hviler og hersker. Han skremmer og plager ikke fattige syndere, men trøster dem, tilgir synden og frelser. Derfor skal en engstet og elendig samvittighet ikke tenke på loven eller vite noe av den. Den skal ikke sette noe annet opp mot loven og Guds vrede enn *Kristi* søte og trøsterike ord, som er nådens, syndsforlatelsens, det evige livs og frelsens ord.

Men dette er tungt og koster mye strev. For samvittigheten er så redd at det hindrer oss i å gripe Kristus rett. Ofte slipper vi ham og faller tilbake i tankene om loven og synden. Slik er vår natur: Den streber alltid etter å bli fri i kjødet, i det legemlige, men i samvittigheten blir den en fange og en fattig tjenestepike.

I Peters nærvær har Paulus samlet artikkelen om rettferdiggjørelsen i en kort sum, med ordene fra «Når du som er jøde …» til «For ikke noe menneske blir rettferdiggjort av lovgjerninger» (Gal 2,14–16). Etter det vender han seg igjen til galaterne. Disse ordene talte han til Peter, ikke for å undervise ham, men bare for å formane ham til å stå fast, mens hele menigheten så og hørte på. Derfor sier han til Peter:

V. 15. Vi er av fødsel jøder, og ikke syndere av hedensk ætt

Det vil si: Vi er jøder av fødsel. Fra mors liv er vi underlagt lovens rettferdighet, Moses og omskjærelsen. Vi kan ikke selv velge om vi vil gå inn under den eller holde oss borte fra den, slik hedningene kan; lovens rettferdighet er oss medfødt. Det har Paulus også sagt om seg selv i første kapittel: Jeg var «nidkjær for overleveringene fra fedrene» (Gal 1,14).

Sammenlignet med hedningene er vi altså ikke syndere uten lov og gjerninger, slik de er; vi er født og oppfostret som jøder og rettferdige. Det vil si: Vår rettferdighet begynner med fødselen, fordi jødedommen er oss medfødt. For Gud befalte Abraham: «Åtte dager gammel skal alle som er av mannkjønn hos dere, omskjæres» (1 Mos 17,12). Senere stadfestet Moses denne loven, slik han hadde fått den fra fedrene.

Det er derfor ingen liten ting, men noe stort, at vi er jøder av fødsel. Vi har dette fortrinnet at vi er rettferdige av fødsel, fra første stund underlagt loven og gjerningene dens, og ikke syndere slik hedningene er. Likevel er vi ikke rettferdige for Gud av den grunn.

Om du så kunne vise meg den aller beste jøde, en som var født rettferdig og hadde holdt loven fullkomment helt fra fødselen, ville han likevel ikke være rettferdig for Gud av den grunn. Heller ikke omskjærelsen bidrar noe til rettferdigheten; den er bare et segl på troens rettferdighet (Rom 4,11). Barna som ble omskåret i Abrahams tro, ble ikke frelst på grunn av omskjærelsen, men på grunn av troen.

Vi er altså født som jøder og hellige, og overfor hedningene kan vi rose oss av at vi har lovens rettferdighet, gudstjenesten og løftene til fedrene – og det er en stor og herlig ros. Likevel er vi ikke rettferdige for Gud av den grunn, og vi er ikke bedre enn hedningene.

Av alt dette ser vi tydelig at Paulus her ikke bare handler om *seremoniene*, som om de etter Kristi komme skulle være skadelige og dødbringende, slik Origenes og Hieronymus har ment. Han handler om en langt større og viktigere sak, nemlig jødenes fødsel. Om jødene sier han at de ikke er rettferdige, selv om de blir født hellige, blir omskåret og holder loven. De bærer riktignok navnet Guds folk; Gud har opprettet en pakt med fedrene deres; de har den rette gudstjenesten, Gud selv, Kristus og løftet, og de kan med sannhet rose seg av alt dette.

Det gjør de også: «Vi er Abrahams ætt» (Joh 8,33), og: «Vi har én far, Gud» (Joh 8,41). Og: «Men om du kaller deg jøde, og du setter din lit til loven og roser deg av Gud …» (Rom 2,17).

Slik var Peter, Paulus og de andre apostlene riktignok Guds barn. De var rettferdige etter loven, og til slutt ble de også Kristi tjenere. Likevel var de ikke rettferdige for Gud av den grunn. Om du så samler alt dette i én haug – loven, gjerningene og all deres rettferdighet, omskjærelsen, barnekåret, Guds pakt, løftet, apostelembetet – får du likevel ikke Kristi rettferdighet ved det. For ingenting av dette er troen på Kristus, og bare den gjør rettferdig, ikke loven, slik teksten sier like etter.

Det betyr ikke at loven er ond og fordømt. Loven, omskjærelsen, gudstjenesten og det andre blir ikke fordømt fordi de ikke gjør noen rettferdig. Men de falske apostlene hevdet hardnakket at folk kunne bli rettferdige og frelst ved dem uten troen, bare ved selve den utførte gjerningen, og slik undertrykte de den rene læren. Derfor setter Paulus seg imot og sier nei.

Dette kunne på ingen måte tåles. For når troen opphører og blir undertrykt, er loven, omskjærelsen, barnekåret, templet, gudstjenesten og løftene ikke bare til ingen nytte for deg, men til skade. Ja, uten troen er selv Gud og Kristus deg til ingen nytte. Paulus refser altså ikke bare de jødiske seremoniene; han taler rett ut og generelt mot alt som strider mot troen, hva det enn heter.

V. 16. Men da vi innså at et menneske ikke blir rettferdiggjort av lovgjerninger, men ved tro på Kristus Jesus

Vi må vite at uttrykket «lovens gjerninger» rommer mye og har en vid mening. Det sier jeg på grunn av de selvsikre og skadelige sofistene og munkene. Med sine tåpelige og ugudelige forklaringer har de fordreid disse ordene i Paulus' skrifter – ja, ikke bare ordene, men hele det Paulus lærer om hvordan vi blir rettferdige for Gud – og likevel forstår de det ikke engang selv.

Uttrykket «lovens gjerninger» skal du derfor forstå helt enkelt: Det betyr alt som ikke er nåde – enten det hører til det verdslige styret, som rettslovene, eller til kirkens ordning, som seremonilovene, eller til de ti bud, eller hva det ellers heter.

Selv om du kunne gjøre en gjerning etter budet «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte» (Matt 22,37), ville du likevel ikke bli rettferdig for Gud ved det. For ikke noe menneske, sier Paulus, blir rettferdiggjort av lovens gjerninger. Ingen har noen gang nådd det, og ingen skal noen gang nå det, unntatt ved troen på Kristus. Men om det skal vi tale mer senere.

Lovens gjerninger er altså for Paulus alle slags gjerninger som loven befaler og lærer, enten det er seremonier eller de ti bud. Kan ikke gjerningene etter de ti bud gjøre rettferdig, kan omskjærelsen enda mindre gjøre det, for den er bare en gjerning etter seremoniloven.

Når Paulus derfor sier, slik han pleier: «Ikke noe menneske blir rettferdiggjort av loven» eller «av lovens gjerninger» – for ham betyr begge deler det samme – da taler han om hele loven. Han setter de to slags rettferdighet opp mot hverandre: troens rettferdighet mot rettferdigheten etter hele loven, uansett hvor høyt man kan drive den, enten ved menneskelige krefter eller med hjelp og medvirkning av Guds nåde.

Ved denne rettferdigheten, sier Paulus, blir ikke noe menneske regnet som rettferdig for Gud. Men troens rettferdighet tilregner Gud oss uten fortjeneste, av ren barmhjertighet, for Kristi skyld. Derfor har Paulus brukt uttrykket «ved lovens gjerninger» helt allment og dermed vist tydelig at han taler om hele loven.

Vi skal derfor ikke godta den meningen som Hieronymus og noen andre har, at Paulus her ikke taler om gjerningene etter de ti bud, men om seremoniene. De må jo likevel innrømme at også seremoniloven har vært hellig og god. For omskjærelsen og de andre lovene om tempeltjenesten og gudstjenestens skikker har vært rette og hellige; de var gitt og påbudt av Gud like mye som de ti bud.

Til det sier de: «Ja, men etter at Kristus er kommet, er seremoniloven ikke bare unyttig, men også skadelig og dødbringende.» Jeg svarer at dette har de funnet på selv. Paulus sier ikke et ord om at seremoniene skulle være dødbringende for hedningene. Han taler om jødene; for dem var seremoniene gode, og Paulus holdt dem også selv. Selv den gang seremoniloven ennå var hellig, rettferdig og god, kunne den altså ikke gjøre noen rettferdig (Rom 4).

Paulus taler altså ikke om en del av loven, som i seg selv også er god og hellig, men om hele loven: Heller ikke gjerninger som blir gjort etter hele loven, gjør rettferdig. Han kaller det heller ikke synd mot loven eller kjødets synd, men lovens gjerninger, det vil si gjerninger som blir gjort etter loven. Selv når man ikke slår i hjel og ikke bryter ekteskapet, gjør det likevel ingen rettferdig – enten det skjer av naturlig evne, ved menneskelige krefter og fri vilje, eller ved Guds særlige gaver og guddommelig kraft.

Slike lovgjerninger kan bli gjort enten før man er blitt rettferdig, eller etterpå. På den første måten har mange redelige, tapre og gode menn, også blant hedningene, holdt loven og gjort herlige gjerninger: Xenofon, Aristides, Fabius,

Cicero, Pomponius Atticus og andre. Cicero døde modig for en god og rettferdig sak. Pomponius Atticus var en redelig, sannferdig og standhaftig mann, som verken løy selv eller tålte å høre løgn. Sannferdighet og standhaftighet er jo vakre og ærbare dyder og herlige gjerninger, som også loven lærer. Likevel ble de ikke rettferdige ved det.

Slik gjør også Peter, Paulus og alle kristne lovens gjerninger når de ved troen er blitt rettferdige. Likevel blir de ikke regnet som rettferdige for disse gjerningenes skyld. Paulus sier: «For selv om jeg ikke vet noe med meg selv» – det vil si: Ingen kan beskylde meg for noe – «er jeg ikke dermed rettferdiggjort» (1 Kor 4,4). Det står altså klart og fast at Paulus taler om hele loven og gjerningene etter den, og ikke om syndene som blir gjort mot loven.

Sofistenes teologi

Med rette må vi fordømme papistenes ugudelige og skadelige lære og la den fare til djevelen. De våger å lære at man fortjener syndenes forlatelse ved selve den utførte gjerningen.

De sier nemlig: Når et menneske gjør en god gjerning før han er kommet i nåde hos Gud, hjelper den gjerningen ham til å fortjene nåde av rimelighet (*de congruo*). Det vil si: Han gjør seg dermed skikket til at Gud med rimelighet blir god og nådig mot ham. Og når han slik har gjort seg skikket og verdig til nåden, sier de, har de gode gjerningene han siden gjør, en slik fortjeneste hos Gud at Gud av full rett (*de condigno*) er forpliktet til å lønne dem med det evige liv.

Et eksempel: Et menneske er utenfor nåden, i en dødssynd. Så gjør han med god andakt og i god mening en eller annen god gjerning – han hører messe, gir en almisse eller noe annet slikt. Med en slik gjerning, sier de, kan dette mennesket fortjene nåde av rimelighet; det vil si at han gjør seg skikket og forbereder seg til nåden, så Gud for gjerningens skyld blir god og velvillig mot ham.

Når han så er forberedt, kan han gjøre flere slike gode gjerninger, og med dem fortjener han at Gud blir forpliktet til å gi ham det evige liv for dem. Dette pleier de å kalle fortjeneste av full rett.

Vår Herre Gud er riktignok ikke forpliktet til å lønne den første gjerningen. Men siden han er så god og rettferdig, sier de, er det likevel rimelig at han lar seg en slik god gjerning behage og viser nåde til gjengjeld, selv om den ble gjort i en dødssynd.

Men når Gud først er blitt nådig, er han forpliktet til med rette å gi oss det evige liv. For da er gjerningen ikke lenger bare gjort av den frie viljen alene; den er gjort i den nåden som gjør oss velbehagelige for Gud, det vil si i kjærligheten. Og den gjør at Gud lar seg behage av alt man gjør i hans tjeneste.

Dette er teologien i Antikrists rike. Jeg legger den fram her for at vi desto bedre skal forstå det Paulus handler om. For når vi setter to motsatte ting opp mot hverandre, som hvitt og svart, blir begge tydeligere. Jeg har også gjort det for at vi skal kunne se og kjenne på hvor langt disse blinde veilederne for blinde (Matt 15,14) farer vill fra sannheten. Med sin ugudelige og bespottelige lære har de ikke bare formørket evangeliet, men utslettet det helt, og dermed undertrykt Kristus.

For anta at jeg, mens jeg er i en dødssynd, likevel kan gjøre en gjerning som ikke bare i seg selv behager Gud, men som også kan skaffe meg nåde av rimelighet – så mye at Gud for dens skyld blir god og nådig mot meg. Og anta at jeg, når jeg har fått nåden på denne måten, kan gjøre flere gjerninger i nåden, det vil si i kjærligheten, som Gud er forpliktet til å gi meg det evige liv for. Hva trenger jeg da Guds nåde, syndenes forlatelse, løftet, Kristi død og seier til?

Da er jo Kristus meg til ingen nytte. For jeg har min frie vilje og kan av egne krefter gjøre en så god gjerning at jeg først fortjener nåde av rimelighet, det vil si at Gud blir god og nådig mot meg. Og når jeg siden gjør flere gode gjerninger i denne nåden, er han forpliktet til å gi meg det evige liv for dem av full rett.

Slik uhørt og forferdelig djevelskap og grufull gudsbespottelse hører hjemme hos tyrkerne og jødene, ikke i den kristne menighet. Den viser tydelig at paven med sine biskoper, doktorer og munker ikke har hatt noen forstand på åndelige ting. De har heller ikke brydd seg om dem, og aldri det minste om hvordan Kristi fattige, spredte får kunne bli frelst. For hadde de bare noenlunde skjønt hva Paulus kaller *synd* og *nåde*, ville de ikke ha påtvunget kristne folk en slik styggedom og ugudelig løgn.

De har ment at dødssynd ikke er annet enn en ytre gjerning mot Guds bud, som mord, hor og tyveri. Men de har ikke sett hva de egentlige dødssyndene er: at vi ikke kjenner Gud rett, at vi av hjertet er fiendtlige mot ham og forakter ham, at vi er utakknemlige mot ham, knurrer mot ham og står imot hans vilje, og at vårt kjød og vår natur ikke kan tenke, tale eller gjøre annet enn det som er mot Gud og etter djevelens vilje.

Hadde de sett disse store, tunge og grove syndene slik de sitter i menneskenaturen, da hadde de nok latt være med sitt fordømmelige og ugudelige snakk om å fortjene nåden av rimelighet og det evige liv av full rett.

Derfor må vi vite sikkert og tydelig *hva et ugudelig menneske eller en dødssynder er*. Det er egentlig et menneske som utvortes, i sin framferd, ser hellig ut, men innvortes i hjertet er en hykler og en blodhund.

Slik var Paulus da han ville dra til Damaskus og forfølge Jesus fra Nasaret. Han ville utslette evangeliet, slå de troende i hjel, utrydde kristendommen helt og snu den opp ned. Det var helt sikkert svært store og grufulle synder mot Gud, men Paulus kunne ikke se dem som synd. Han var så forblindet av en ugudelig og hyklersk nidkjærhet at han mente at denne grufulle dødssynden var den aller største rettferdighet og en gudstjeneste som vår Herre Gud hadde det største behag i. Hvem vil da påstå at slike hellige, som forsvarer de mest grufulle synder som den høyeste og største gudfryktige rettferdighet, skulle fortjene Guds nåde ved det?

Derfor sier vi med Paulus: En lære som sier at man først skal fortjene nåden av rimelighet ved gjerninger, og siden fortjene det evige liv av full rett i nåden, er bare løgn og bedrag. Vi sier også frimodig og rett ut at alle slike tanker ikke er annet enn ren djevelskap. For noe slikt har aldri hendt, og ingen har kunnet vise et eneste eksempel på det. Vår Herre Gud har aldri vist et eneste ugudelig menneske nåde av rimelighet for hans gjerningers skyld og siden gitt ham det evige liv av full rett for andre gjerningers skyld.

Disse disputtene hos sofistene og skolastikerne om nåde av rimelighet og fortjeneste av full rett er derfor bare tom skolelærdom, oppspinn og drømmer fra ørkesløse og unyttige folk. Likevel er hele pavedømmet bygd på dem, og det står på dem den dag i dag.

Hver munk tenker nemlig slik, etter sine egne drømmer: «Når jeg holder min hellige ordensregel, fortjener jeg nåde av rimelighet, det vil si at Gud blir god og nådig mot meg. Og med gjerningene jeg siden gjør i denne nåden, kan jeg samle meg en slik haug av fortjeneste hos Gud at jeg ikke bare fortjener det evige liv for meg selv, men kan dele ut av overskuddet til andre og hjelpe dem» – mot betaling, vel å merke.

Slik har alle munker lært og levd. Og papistene gjør fremdeles alt de kan for å forsvare denne gudsbespottelsen mot Kristus. Jo helligere og større hykler en av dem er, desto verre fiende er han av evangeliet om Kristi nåde.

Den rette kristne lære

Den rette kristne lære og religion ser derimot slik ut: Først lærer mennesket av loven å kjenne at det er en synder, som umulig kan gjøre en eneste god gjerning. For loven sier: Du er et ondt tre. Derfor er alt du tenker, taler og gjør, mot Gud, og du kan heller ikke fortjene noen nåde med gjerningene dine. Prøver du likevel, gjør du bare vondt verre. For et ondt tre kan ikke bære annet enn ond frukt, det vil si synd. «Alt som ikke er av tro, er synd» (Rom 14,23).

Å ville fortjene nåden med gjerninger er derfor ikke annet enn å ville forsone Gud med synd og gjøre ham nådig på den måten. Men det er bare å legge synd til synd, spotte vår Herre Gud, trosse ham og egge ham til enda større vrede.

Når mennesket slik blir undervist av loven, blir det forskrekket og ydmyket. Det ser hvor store syndene er, og finner ikke den minste kjærlighet til Gud hos seg selv. Da gir det Gud rett i hans ord: «Hvert menneske er en løgner» (Sal 116,11), og det bekjenner at det har fortjent den evige fordømmelsen. Den første delen av den kristne lære er derfor læren om omvendelsen: at et menneske skal lære å kjenne seg selv rett.

Den andre delen er denne: Vil du bli frelst, får du ikke frelsen ved gjerninger. For vår gode Gud har sendt sin enbårne Sønn til verden for at vi skulle leve ved ham (1 Joh 4,9). Han er korsfestet og død for deg, og han har båret syndene dine på sitt legeme opp på treet (1 Pet 2,24). Det finnes altså ingen forberedelse til nåden ved egne gjerninger, bare vrede, synd og død. Loven gjør ikke annet enn å åpenbare synden, skremme og ydmyke, og slik forbereder den oss til rettferdiggjørelsen og driver oss til Kristus.

For vår Herre Gud har åpenbart i sitt ord at han vil være vår nådige Far. Uten noen fortjeneste fra vår side – vi kan jo ikke fortjene noe – vil han av bare nåde og barmhjertighet tilgi oss syndene og gi oss evig rettferdighet og evig liv, bare for Kristi skyld. For han er en Gud som gir hver og en alle sine gaver for intet, og det er den største ros og pris for hans guddommelige majestet og herlighet. (*Eller: «av nåde».*)

Men denne majesteten og herligheten får han ikke beholde for gjerningshelgener og hyklere. De vil ikke ta imot nåden og det evige liv av ham for intet, men

vil heller fortjene det med egne gjerninger. Dermed vil de frarøve ham prisen for hans guddommelige majestet og herlighet, enten han vil eller ikke. For å forsvare seg mot dem må han derfor sende loven sin i forveien og med den, som med et tordenslag, skremme og knuse disse harde klippene.

Dette er i korthet vår teologi og lære om den kristne rettferdighet. Den setter vi opp mot sofistenes grufulle og uhørte djevelskap om forberedelse til nåden ved fortjeneste av rimelighet (*de congruo*) og om fortjeneste av full rett (*de condigno*), eller om gjerningene før og etter nåden.

Slike tomme drømmer kan bare selvsikre, unyttige og lediggående folk finne på. De har aldri i sitt liv kjent syndene sine rett eller for alvor blitt forskrekket over Guds dom og over døden. Derfor vet de ikke selv hva de sier eller skriver (1 Tim 1,7), og de kan ikke vise et eneste eksempel på det de lærer om gjerningene før og etter nåden. Det er bare oppdiktet løgn og bedrag, og med det bedrar papistene både seg selv og andre.

Grunnen er denne: Paulus sier her uttrykkelig at ikke noe menneske blir rettferdiggjort av lovgjerninger, enten de skjer før nåden – og det er dem han taler om her – eller etter. Her ser du altså at den kristne rettferdighet ikke er en egenskap som sitter i oss, slik de sier. For slik prater de:

Skolastikernes teologi

Når et menneske gjør en god gjerning, lar Gud seg behage av den, og for denne gjerningens skyld inngir han ham sin kjærlighet. Denne inngitte kjærligheten kaller de en egenskap som sitter i hjertet, en dyd der inne, slik vi også kan ha andre dyder og et hederlig sinn. Denne kjærligheten eller dyden i hjertet kaller de selve rettferdigheten i oss (*justitia formalis*): en rettferdighet som har sin rette art og er nøyaktig slik den skal være.

De tåler slett ikke at noen sier at en slik egenskap eller kjærlighetsdyd – som pryder hjertet slik hvitt eller en annen farge pryder en vegg – ikke er noen rettferdighet. For de kommer ikke høyere enn til den menneskelige fornuftens tanker. Derfor sier de: Mennesket er rettferdig på grunn av den rettferdigheten det har i sitt eget hjerte og er prydet med. Den kaller de den nåden som gjør mennesket velbehagelig for Gud, og det er kjærligheten.

Slik sier de at denne egenskapen i menneskets hjerte, kjærligheten, er selve rettferdigheten i oss, en rettferdighet slik den skal være for Gud. Men kjærligheten er jo en lovgjerning, for loven befaler: «Du skal elske Herren din Gud» (5 Mos 6,5). Den som har denne kjærlighetsdyden i hjertet, er etter deres mening rettferdig og velbehagelig i seg selv, slik han skal være for Gud.

Ja, de går enda lenger og sier at en slik er rettferdig også i det han gjør, det vil si for gjerningenes og livets skyld, fordi han nå kan gjøre de gjerningene man fortjener det evige liv med. Slik innbiller sofistene seg det – og det er de beste og mest hederlige av dem som mener dette.

Men de andre, som Scotus og Occam, er langt verre. De påstår at man ikke trenger den inngitte guddommelige kjærligheten for å få Guds nåde; et menneske kan av sine egne naturlige krefter elske Gud over alle ting.

Scotus argumenterer nemlig slik: Kan et menneske elske en skapning – slik en ung mann elsker en pike, eller en gjerrig elsker gull og penger, som jo bare er ringe ting – da kan det også elske Gud, som er det høyeste og største gode. Og har et menneske av naturlige krefter kjærlighet til skapningen, har det langt mer kjærlighet til skapningenes Skaper. Alle sofistene har latt seg fange av dette argumentet, og ikke én av dem har kunnet tilbakevise det. Likevel har de sagt dette:

Skriften tvinger oss til å bekjenne at Gud ikke nøyer seg med den kjærligheten vi kan elske ham med av naturlige krefter. Han krever i tillegg en annen og høyere kjærlighet av oss før han gir oss nåde. Dermed anklager de Gud for å være en grusom tyrann og en fryktelig bøddel. For etter deres lære er han ikke fornøyd med at jeg holder og oppfyller loven hans. Selv om jeg kunne oppfylle loven fullt ut, krever han i tillegg at jeg skal oppfylle den på en helt spesiell måte og være langt bedre utrustet og smykket enn jeg er – enda loven ikke har noe å utsette på meg.

Det er som om en husmor ikke ville nøye seg med at kokkepiken hadde laget maten helt riktig, men skjente på henne fordi hun ikke hadde gått i kostbare silkeklær og med en keiserlig gullkrone mens hun arbeidet på kjøkkenet. Kjære deg, hva slags kone ville det være? Kokkepiken har gjort alt hun skulle, og gjort det godt, og så vil frua likevel at hun skal gå i silke og gullbrokade, enda det er umulig for henne!

Slik spør jeg også: Hva slags Gud ville det være som ikke bare krevde at vi skulle holde loven hans fullkomment – noe vi etter deres lære godt kunne av naturlige krefter – men i tillegg ville at vi skulle oppfylle den med en pryd, stas og skjønnhet som vi slett ikke kan få tak i?

For ikke å se ut til å hugge seg selv i flanken og motsi seg selv, vrir og vender de seg og lager et skille. De sier at loven kan oppfylles på to måter. Den første er etter gjerningens innhold (*secundum substantiam facti*): at gjerningene er helt fullkomne og uten feil. Den andre er etter lovgiverens hensikt (*secundum intentionem præcipientis*): etter viljen og meningen til ham som har gitt loven.

Når det gjelder gjerningene selv, sier de: Vi kan godt gjøre alt det loven befaler, uten feil. Men etter viljen og meningen til ham som har gitt loven, kan vi ikke gjøre det. Lovgiveren skal nemlig ikke nøye seg med at du har gjort alt som er befalt i loven, enda han ikke kan kreve mer av deg etter loven. Utover lovens innhold krever han i tillegg, liksom til overmål, at du skal oppfylle loven i kjærlighet – og ikke i den kjærligheten du har av deg selv ved dine naturlige krefter, men i en overnaturlig og guddommelig kjærlighet, som han alene har inngitt deg.

Men hva er det annet enn å gjøre Gud til en tyrann og bøddel, som krever av oss det vi ikke er i stand til? Det manglet ikke mye på at de tok munnen så full at de sa rett ut: Det er ikke vår skyld, men Guds skyld, at vi blir fordømt, for han vil ha loven sin oppfylt på en slik måte.

Alt dette tar jeg opp igjen og igjen for å gjøre saken tydeligere. Da kan vi se hvor langt fra Skriftens vei de har gått seg vill, de som sier: Vi kan elske Gud

over alle ting av naturlige krefter, eller i det minste fortjene nåde og evig liv ved selve den utførte gjerningen.

Videre sier de: Vår Herre Gud er ikke fornøyd med at vi oppfyller loven etter gjerningens innhold (det vil si slik at det ikke er noen feil eller brist ved gjerningene). Han vil i tillegg at vi skal oppfylle den etter lovgiverens hensikt, det vil si etter viljen og meningen til ham som har gitt loven. Derfor, sier de, tvinger Den hellige skrift oss til å bekjenne at vi i tillegg må få en overnaturlig egenskap, altså bli utrustet på en annen måte enn vi er av naturen. Det skjer når Gud ovenfra, fra himmelen, inngir oss en ny kjærlighet.

Denne kjærligheten har de kalt selve rettferdigheten i oss, en rettferdighet som er skikket slik Gud vil ha den. Ved den, sier de, blir troen så kraftig at den for kjærlighetens skyld kan gjøre mennesket rettferdig.

Slik blir troen etter deres lære bare kroppen, mens kjærligheten er livet; troen er huset og skallet, kjærligheten kjernen; troen er fargen, kjærligheten det levende bildet. Slik har sofistene og skolastikerne drømt.

Men vi setter troen der de setter kjærligheten. De sier at troen er den første skissen, mens kjærligheten er det ferdigmalte, fullkomne bildet. Vi sier derimot at troen tar imot Kristus, og han maler den med dens rette farge og gir den dens rette skikkelse. Troen er altså ingen ledig egenskap, ingen unyttig, ørkesløs og død ting som ligger skjult i en dødssynders hjerte som unyttige agner eller et strå – eller som en død flue i en sprekk om vinteren – helt til kjærligheten kommer og vekker den til liv.

Nei, en rett og sann tro er en sikker tillit og en fast fortrøstning i hjertet, og ved den favner vi Kristus. Kristus er troens eneste og sanne gjenstand: Troen har ikke noe annet å sikte mot og holde seg til enn Kristus alene. Ja, troen er ikke bare helt vendt mot Kristus; den griper og rommer også Kristus selv i seg.

Troen er altså en kunnskap som er helt mørk og ikke ser noe. Likevel er den helt viss og ser at den i dette mørket virkelig har og griper Kristus – slik vår Herre Gud i gammel tid tronet midt i mørket på Sinai-fjellet og i templet. Den rettferdigheten som gjør at vi blir regnet som rettferdige for Gud, er altså ikke kjærligheten, som skulle gi troen dens skikkelse og verdi. Nei, den er troen selv, den skjulte og mørke kunnskapen i hjertet, det vil si tilliten til noe som ikke ses (Hebr 11,1): til Kristus, som er usynlig og likevel virkelig nærværende. Den er vår rettferdighet.

Grunnen til at denne troen rettferdiggjør, er at den griper og tar imot den edle og dyrebare skatten, Kristus, og har ham hos seg. Men hvordan han er nærværende, kan ikke utgrunnes; for som jeg har sagt, er det bare mørke, en hemmelig, høy og ubegripelig kunnskap. Der det finnes en slik sann tillit og fortrøstning i hjertet, der er også Kristus til stede hos troen i den mørke skyen. Og det er den sanne rettferdigheten, den som gjør mennesket velbehagelig og rettferdig for Gud – ikke for kjærlighetens skyld, slik sofistene prater.

Kort sagt: Sofistene sier at kjærligheten former troen, det vil si gir den dens skikkelse og verdi. Vi sier derimot at det er Kristus som gir troen dens skikkelse og verdi – ikke bare skikkelse og farge, men også rettferdighetens art og vesen. Av dette følger at *de kristnes rettferdighet er Kristus selv*. Han blir grepet ved

troen og bor i hjertet, og for denne rettferdighetens skyld regner vår Herre Gud oss for rettferdige og gir oss det evige liv.

Her finnes ingen lovgjerning og ingen kjærlighet, men en helt annen rettferdighet og et helt nytt vesen, langt høyere enn loven. For Kristus og troen er ingen lov eller lovgjerning. Denne saken har sofistene verken forstått eller skrevet om, og vi skal tale mer om den senere. Nå får det være nok at jeg kort har vist at Paulus ikke bare taler om seremoniene, men om hele loven, når han sier: «Ikke noe menneske blir rettferdiggjort av lovgjerninger» (Gal 2,16).

Samtidig har jeg villet vise hvor skadelig en villfarelse sofistene og skolastikerne har lært. De sier at mennesket kan få syndenes forlatelse og bli rettferdig når det først forbereder seg til nåden og gjør seg verdig til den ved gjerninger før nåden. Disse gjerningene kaller de fortjeneste av rimelighet. Selve nåden skal da være en egenskap i menneskets vilje, gitt av Gud i tillegg til den kjærligheten vi alle kan ha av naturens krefter. Og når et menneske har denne nåden, er det en sann kristen og så rettferdig som Gud vil ha det.

Men dette, sier jeg, er en helt ugudelig og fordømmelig villfarelse, som ikke lager annet enn tyrkere, jøder, gjendøpere og svermere. For hvem kunne ikke etter denne læren av menneskelige krefter, også uten nåde, gjøre en så god gjerning at han fortjente nåde med den? Slik har disse drømmerne gjort troen til en tom egenskap i sjelen, en ørkesløs, ja, død og unyttig tanke i hjertet, som i seg selv, uten kjærlighet, ikke var til noen nytte. Først når kjærligheten kom til, skulle den bli kraftig og gjøre mennesket rettferdig.

Om gjerningene som skjer etter nåden, har de sagt at de er så verdige og gode for Gud – fordi de skjer i nåden – at han er forpliktet av full rett til å lønne dem med det evige liv. Han tar, sier de, imot slike gjerninger som fortjeneste til det evige liv for kjærlighetens skyld, den kjærligheten han ovenfra har inngitt i menneskets vilje som en særlig, overnaturlig og guddommelig nåde. Slik pleier de nemlig å si det: Vår Herre Gud tar imot en god gjerning til evig liv, men en ond gjerning forkaster han til evig straff og fordømmelse.

De har kanskje en gang i drømme hørt hvordan man blir velbehagelig for Gud, og så har de tilskrevet det gjerningene og påstått at det måtte skje for de gode gjerningers skyld. Men alt dette er bare villfarelse og spott mot Kristus. Ikke alle taler engang så pent om det; noen har, som sagt, rett ut påstått at vi godt kan elske Gud over alle ting av egne naturlige krefter. Dette er godt å vite, så det Paulus handler om, blir lettere å forstå.

Summen av den rette kristne lære

Mot dette løse og tåpelige pratet lærer vi om troen og et rett kristent liv, slik det kort er vist før: Først og fremst må mennesket lære av loven å kjenne seg selv – hva det er, hva det kan og makter. Da kan det lære å synge rett med profeten: «Alle har syndet og mangler Guds herlighet. Det er ikke én rettferdig, ikke en eneste. Det er ikke én som er forstandig, det er ikke én som søker Gud. Alle er veket av» (Sal 14,2–3; Rom 3,23.10–12). Og videre: «Mot deg alene har jeg syndet» (Sal 51,6).

Vi lærer altså stikk motsatt. Vi lærer ikke folk å stole på egne gjerninger, og vi viser dem ikke til «fortjeneste av rimelighet», som om de med gjerningene kunne forberede seg til nåden og vinne Guds gunst. Nei, vi sier til dem at de snarere fortjener Guds vrede og unåde, og at de ikke kan gjøre annet mot ham, hvordan de enn bærer seg at.

Men når mennesket først er ydmyket ved loven og har kommet til kunnskap om seg selv, da er det blitt virkelig botferdig. For den rette bot og anger må springe ut av frykt for Guds dom. Da ser mennesket at det er en grov synder og ikke kan bli befridd fra syndene sine ved egne krefter, eget liv og egne gjerninger.

Først da forstår det rett hva Paulus mener når han sier: «Mennesket er en synder, syndens trell og fange under synden» (Rom 7,23). Og videre at «Gud har innesluttet alt under synd» (Rom 11,32), slik at hele verden skulle være skyldig og fordømt for Gud. Da ser det også at sofistenes lære om fortjeneste av rimelighet og av full rett (*de merito congrui et condigni*), det vil si om å fortjene nåden og saligheten, bare er tomt snakk, og at hele pavedømmet bare er bedrag.

Da begynner det å sukke og klage: «Å, Herre Gud, hvem kan hjelpe meg nå?» For når loven forskrekker mennesket slik, må det fortvile helt over sine egne krefter. Det ser seg om, sukker og lengter etter hjelp. Da kommer evangeliets dyrebare ord i rette tid og sier: «Vær frimodig, sønn! Dine synder er deg forlatt!» (Matt 9,2). Tro på Jesus Kristus, som er korsfestet for dine synder. Og kjenner du fremdeles synd, skal du vite at *den blir tatt bort fra deg og lagt på Kristus, og ved hans sår er du blitt legt* (Jes 53,5; 1 Pet 2,24).

Dette er begynnelsen til frelsen. Slik blir vi fri fra synden, rettferdige og frelst, ikke på grunn av egen fortjeneste og egne gjerninger, men *for troens skyld, den tro vi tar imot Kristus med*. Riktignok taler også vi om en rettferdighet som er en egenskap i hjertet. Men det er ikke kjærligheten, slik sofistene sier, men troen – og vel å merke slik at hjertet ikke ser på eller griper noe annet enn den ene Frelseren, Kristus.

Men da må du vite nøyaktig hva Kristus er. Det visste ikke sofistene, og derfor gjorde de ham til en dommer og bøddel og fant på det løse og tåpelige pratet om fortjeneste av rimelighet og av full rett.

Vil man virkelig vite hva Kristus er: Han er ingen lovgiver, men en forsoner og frelser. Det griper troen, og den tror uten tvil at Kristus har fortjent nåden og saligheten mer enn nok – både «av rimelighet» og «av full rett». Én dråpe av hans uskyldige blod hadde vært nok til å betale for hele verdens synd.

Men han ville betale for oss i fullt overmål: «Med sitt eget blod gikk han inn i helligdommen én gang for alle» (Heb 9,12). Og: «De blir rettferdiggjort for intet av hans nåde ved forløsningen i Kristus Jesus. Ham stilte Gud til skue i hans blod som en nådestol ved troen» (Rom 3,24–25).

Derfor er det noe stort å gripe Kristus ved troen – ham som bærer verdens synder. Og denne troen alene blir tilregnet oss som rettferdighet, slik Paulus sier (Rom 3,22 ff.; 4,3).

Men her må man også merke seg at disse tre hører helt sammen: troen, Kristus og at Gud tar oss inn i nåden – eller med andre ord: at Gud tilregner

oss troen som rettferdighet. For troen favner Kristus og har ham nærværende i seg, slik en ring rommer den dyrebare steinen. Den som har en slik tro, som griper Kristus i hjertet, regner vår Herre Gud som rettferdig. Dette er måten vi får syndenes forlatelse og rettferdighet på – det er vår «fortjeneste».

For slik sier vår Herre Gud: «Fordi du tror på meg, og troen din favner Kristus, som jeg har gitt deg for at han skal gjøre deg rettferdig og frelst, skal du også være rettferdig og regnes som rettferdig.» Slik tar Gud deg imot og regner deg som rettferdig bare for Kristi skyld, han som du tror på.

At Gud slik tar oss imot og ved troen tilregner oss Kristi rettferdighet, er helt nødvendig. For det første er vi ikke helt rene; så lenge vi lever, har vi fremdeles synd i naturen, og Gud arbeider daglig med å rydde den ut. For det andre blir vi av og til forlatt av Den Hellige Ånd, så vi faller i synd, slik Peter, David og andre hellige falt.

Likevel har vi alltid en tilflukt i denne artikkelen: at våre synder er skjult, og at vår Herre Gud ikke vil tilregne oss dem (Sal 32,1–2; Rom 4,7–8). Det betyr ikke at vi slett ikke har synd, slik sofistene mente; de lærte at man skulle holde på til man ikke lenger kjente noen synd i samvittigheten. Jo, synden er virkelig der, og de fromme kjenner den godt. Men den er skjult og tildekket for Gud, fordi Kristus har trådt fram foran den. Når vi har tatt imot ham i troen, skal for hans skyld ingen synd være synd.

Men der Kristus og denne troen ikke er, der er heller ingen syndenes forlatelse, og ingen synd blir skjult; tvert imot blir alle synder tilregnet, dømt og fordømt hos oss. Slik vil vår Herre Gud at hans Sønn skal bli priset i oss, og at han, Faderen selv, skal bli priset i oss ved Sønnen.

Når vi slik har lært om troen på Kristus, lærer vi også om *gode gjerninger*: Du har ved troen grepet Kristus, han som har gjort deg rettferdig. Gå nå av sted og elsk Gud og din neste igjen. Påkall Gud, takk, lov, pris og bekjenn ham, gjør godt og tjen din neste, gjør det som er befalt deg i din stand og ditt embete. Dette er de rette gode gjerningene, de som strømmer *ut av troen og hjertets lyst* når vi av nåde har fått syndenes forlatelse ved Kristus.

All motgang vi siden må lide, og alt kors vi må bære, blir da lett og søtt. For det åket Kristus legger på oss, «er gagnlig, og hans byrde er lett» (Matt 11,30). Når synden er tilgitt og samvittigheten har fått fred, kan en kristen lett bære alt annet, for innvortes er alt blitt søtt og godt for ham. Han gjør og tåler alt med lyst og god vilje etter Ånden, selv om det fremdeles faller ham tungt etter kjødet. Men når et menneske går omkring i sin egen rettferdighet, blir alt han gjør og lider, surt og tungt for ham, fordi han gjør det av tvang og med ulyst.

Vi sier altså at en sann kristen ikke er den som slett ikke har eller kjenner noen synd, men den som vår Herre Gud ikke tilregner den synden han har og kjenner, fordi han tror på Kristus. Denne læren gir fattige samvittigheter en fast og varig trøst når de blir alvorlig forskrekket over Guds vrede og dom. Derfor er det ikke uten grunn at vi så ofte gjentar at syndene blir tilgitt, og at vi blir regnet som rettferdige og velbehagelige for Kristi skyld.

Videre lærer vi at en kristen i alle sine anfektelser og vansker ikke skal ha noe med loven og syndene å gjøre, og ikke bekymre seg for noe. For så langt han er

en kristen, står han over all lov og synd. Han har grepet Kristus, Herren over loven, og har ham i sitt hjerte som en dyrebar edelstein i en gullring.

Om loven anklager ham hardt og synden bedrøver og engster ham, ser han på sin Kristus. Når Kristus bare blir grepet rett ved troen, er han alltid en nærværende, mektig Herre og seierherre over loven, synden, døden og djevelen. Han kan raskt og lett by og befale disse fiendene å la den kristne være i fred og ikke gjøre ham noen skade.

Når en kristen er *slik han skal være*, er han altså helt fri fra alle lover og ikke underlagt noen lov, verken innvortes eller utvortes. Men jeg sier uttrykkelig: *så langt han er en kristen*, ikke så langt han er mann eller kvinne. Det vil si: så langt samvittigheten hans er smykket med troen, denne store og overstrømmende rikdommen – eller som Paulus kaller den: den «usigelige gave» (2 Kor 9,15). Den kan aldri prises og opphøyes nok, for den gjør oss til Guds barn og arvinger.

For denne skattens og gavens skyld – den en kristen har i hjertet ved troen – er han så stor og herlig for Gud. Den ser liten og ringe ut, men den er langt større og kostbarere enn himmelen og jorden. For Kristus, som selv er denne gaven og skatten, er jo større enn himmelen og jorden.

Når denne læren står fast og blir lært rent og klart, så samvittighetene får fred, kan de kristne dømme all annen lære ut fra den. De er herrer over alle lover i hele verden. De kan helt fritt si at t*yrken* med sin Koran er fordømt, fordi han ikke går på den rette vei: Han bekjenner ikke at han er en fattig og fordømt synder, og han tar heller ikke imot Kristus ved troen, så syndene hans kan bli tilgitt ved ham.

Like frimodig og uten blygsel feller de også dom over paven og sier at han med hele sitt rike er fordømt og hører djevelen til. For han lærer med alle sine munker og høyskoler at vi først fortjener nåde hos Gud ved fortjeneste av rimelighet, det vil si med våre egne gjerninger. Deretter blir vi ved fortjeneste av full rett – det vil si ved andre gjerninger som vi gjør i den fortjente nåden – tatt inn i himmelriket og den evige salighet.

Til dette sier en kristen: Dette er ikke den rette måten å bli rettferdig på, og slik kommer man slett ikke inn i himmelen. Jeg kan ikke fortjene noen nåde hos vår Herre Gud av rimelighet med mine egne gjerninger, gjort uten og før nåden. Jeg kan heller ikke fortjene evig liv og salighet av full rett med de andre gjerningene, som jeg gjør i denne fortjente nåden.

Men slik er det: Den som tror på Kristus, får synden tilgitt, og troen hans blir tilregnet ham som rettferdighet. Denne troen og tilliten gjør ham til et sant Guds barn og en arving. Det evige livet er lovt ham, og det håper og venter han på. Ved denne troen på Kristus blir alt gitt oss: nåde, fred, syndenes forlatelse, evig liv og salighet. Ingenting av dette kan vi få ved vår egen fortjeneste, enten den skal kalles fortjeneste av rimelighet eller av full rett.

Derfor er hele skolastikernes lære om fortjeneste av full rett, sammen med deres gudstjeneste, messer og utallige andre ordninger i pavedømmet og det antikristelige riket, ikke annet enn grufull og avskyelig gudsbespottelse. Ved den blir vår Herre Gud frarøvet den ære han har krav på, og Kristus blir helt fornektet. Dette har Peter forutsagt: «Slik skal det også blant dere komme falske

lærere, slike som lurer inn vranglære som fører til fortapelse. De fornekter den Herre som kjøpte dem» (2 Pet 2,1).

Det er som om han ville si: Gud har løst oss ut og kjøpt oss med sitt eget blod for å gjøre oss rettferdige og frelst, og dette er den eneste rette vei til rettferdighet og frelse. Men de falske lærerne som skal komme, skal fornekte denne Herren og spotte sannhetens vei, den veien man blir rettferdig og frelst på. I stedet skal de finne på nye, løgnaktige gjerninger, som fører til fortapelse og fordømmelse. «Og mange skal følge dem til fortapelse» (2 Pet 2,2).

I hele dette kapitlet har Peter mesterlig malt et nøyaktig og gjenkjennelig bilde av pavedømmet. Det har sluppet evangeliet og troen på Kristus og forakter dem, og i stedet har det lært menneskers gjerninger og ordninger: fortjeneste av rimelighet, det vil si å fortjene nåden, og fortjeneste av full rett, det vil si å fortjene saligheten; forskjell på dager og tider, mat og personer; klosterløfter, tilbedelse av helgener, pilegrimsferder og skjærsilden. Papistene er så gjennomtrukket av disse gale meningene og drømmene om menneskelige ordninger og gjerninger at de umulig kan forstå et eneste ord i evangeliet om troen og om Kristus rett.

Det viser saken selv tydelig. For de tar til seg selv det som med rette tilhører Kristus. Det er jo han alene som befrir fra synden og gir rettferdighet og evig liv. Likevel lærer de at hver og en kan få dette ved egen fortjeneste uten Kristus: først fortjener han nåden av rimelighet, og så, i denne nåden, det evige livet av full rett. Men det, sier Peter og de andre apostlene, er ikke annet enn å føre inn skadelige sekter, fornekte Kristus, trå hans blod under føttene og spotte Den Hellige Ånd og Guds nåde.

Ingen kan derfor fullt ut se hvor avskyelig avgudsdyrkelse hele det papistiske vesenet er. Så stor og usigelig som den skatten er som blir gitt oss ved Kristus, like grufull er papistenes avgudsdyrkelse, som forderver og vanhelliger denne dyrebare skatten.

Derfor skal man ikke ta lett på denne avgudsdyrkelsen eller glemme den fort, men tenke grundig over den. Det er også nyttig: Til sammenligning blir Guds nåde og de store velgjerningene vi har ved Kristus, desto bedre kjent, og vi lærer å holde dem høyt og akte dem som hellige og dyrebare.

For jo bedre jeg forstår hvor grusomt Gud blir spottet og vanæret i den papistiske messen, desto mer hater og avskyr jeg den. Paven har helt avskaffet messens rette bruk og nytte og gjort den til et marked, et tiggeri og en handelsvare, som noe man kan selge til andres nytte.

For en messeprest – en frafallen som fornekter Kristus og spotter Den Hellige Ånd – våger å tre fram for alteret og gjøre en gjerning som skal være til trøst og nytte ikke bare for ham selv, men også for andre, levende og døde, ja, for hele kristenheten. Og det bare i kraft av den utførte handlingen: Messegjerningen skal i seg selv være så herlig og høyverdig for Gud at den kan utrette så store ting.

Bare av dette ene kan man tydelig se hvor overmåte tålmodig vår Herre Gud er, siden han ikke for lenge siden har styrtet hele pavedømmet ned i helvetes avgrunn og brent det opp med svovel og ild fra himmelen, slik som Sodoma og Gomorra.

Og disse onde skurkene er så skamløse og forvridde at de til og med våger å pynte på og skjule sin skam og sitt ugudelige vesen. Det må vi slett ikke tåle. Derfor må vi med største flid løfte fram artikkelen om rettferdiggjørelsen, så den kan lyse over dem som solens klare stråler og dra deres ugudelige vesen ut av tåken og mørket og fram i lyset. Da blir deres skjendighet og bedrag åpenbart for hele verden.

Derfor driver vi desto mer på denne artikkelen og skjerper den så godt vi kan, så papistene og alle andre sekter blir gjort til skamme, artikkelen blir desto bedre befestet, og vi blir fullt forvisset om den i hjertet. For så snart vi mister denne solen, faller vi straks tilbake i det mørket vi var i før.

Men det er grufullt og skremmende at den fordømmelige, forbannede paven har kunnet utrette så mye i kristenheten at Kristus er blitt fornektet og trådt under føtter, ja, spottet og vanæret – og det attpåtil ved det søte evangeliet og de hellige sakramentene. Dem har han formørket og forvrengt til et så skammelig og grufullt misbruk at de har måttet tjene ham mot Kristus og hjelpe ham å grunnlegge og befeste sin djevelske styggedom og vanære. Hjelp, Gud! Hjelp, Gud! For et stort, skremmende og grufullt mørke, for en overmåte hard Guds vrede er ikke dette!

Da trodde også vi på Kristus Jesus (og hvorfor?) for å bli rettferdiggjort

Dette er den rette måten å lære kristent på: «Vi blir rettferdiggjort ved troen på Kristus og ikke ved lovgjerninger.» Her må du ikke la deg forføre av sofistenes vrange og ugudelige forklaring. De sier: «Det er nok sant at troen rettferdiggjør, men ikke før kjærligheten og de gode gjerningene kommer til.» Med denne falske og giftige forklaringen har de skammelig formørket og forfalsket de herligste og mest trøsterike ordene i Paulus' skrifter.

For tenk på et menneske som hører at han skal tro på Kristus, men at troen likevel ikke kan hjelpe ham uten at kjærligheten kommer til og gir troen dens form, så den blir skikket til å rettferdiggjøre. Det kan aldri slå feil: Han må straks falle fra troen, fortvile og tenke: «Gjør troen ikke rettferdig uten kjærlighet, er den unyttig og ingenting verd, og da er det kjærligheten alene som gjør rettferdig. For uten kjærligheten, som gir den dens rette form og gjør den i stand til å rettferdiggjøre, er troen ingenting. Men er den ingenting, hvordan kan den da gjøre rettferdig?»

Motstanderne vil stadfeste denne skadelige og giftige forklaringen, og derfor anfører de dette ordet: «Om jeg taler med menneskers og englers tunger, men ikke har kjærlighet, da er jeg en lydende malm eller en klingende bjelle. Om jeg har profetisk gave og kjenner alle hemmeligheter og all kunnskap, og om jeg har all tro, så jeg kan flytte fjell, men ikke har kjærlighet, da er jeg ingenting» (1 Kor 13,1–2). Dette ordet holder de for en jernmur. Men de er noen uforstandige, grove esler, og derfor kan de verken se eller forstå noe som helst rett i Paulus' skrifter.

Med denne falske forklaringen har de ikke bare forvrengt Paulus' ord, men også fornektet Kristus og undertrykt alle hans velgjerninger. Derfor må vi vokte

oss for den som for en djevelsk gift fra helvete. Vi må slutte med Paulus at «vi blir rettferdiggjort ved troen alene», og ikke ved en tro formet av kjærligheten (*fides formata charitate*), det vil si en tro som først får kraft til å gjøre mennesket rettferdig når kjærligheten kommer til.

Det duger derfor slett ikke å tilskrive kjærligheten – som de kaller «den formen som gjør troen velbehagelig for Gud» – at den skal hjelpe troen og gi den kraft til å rettferdiggjøre mennesket for Gud. Nei, den kraften må vi tilskrive troen, fordi den i hjertet omfavner Frelseren Kristus og holder fast ved ham. Denne troen alene gjør mennesket rettferdig, uten kjærlighetens hjelp, ja, før kjærligheten kommer til.

Vi innrømmer gjerne at man også skal lære om kjærligheten og de gode gjerningene, men til rett tid og på rett sted: når man taler om gjerningene utenom spørsmålet om rettferdiggjørelsen. Men her gjelder hovedsaken ikke om man også skal gjøre gode gjerninger og elske. Spørsmålet er: *Hvordan kan et menneske bli rettferdiggjort og frelst for Gud?* Og da svarer vi med Paulus: *Vi blir rettferdige ved troen alene, og ikke av lovgjerninger eller ved kjærlighet*.

Det betyr ikke at vi forkaster kjærligheten og gjerningene helt, slik motstanderne urettmessig beskylder oss for. Vi vil bare ikke la oss lede bort fra hovedsaken og over i en annen sak, slik Satan gjerne ville. Så lenge det gjelder artikkelen om rettferdiggjørelsen, forkaster og fordømmer vi gjerningene, for denne artikkelen tåler ingen diskusjon om gjerninger. Her holder vi derfor all lov og alle lovgjerninger helt utenfor.

Men du vil kanskje si: «Loven er da god, rettferdig og hellig.» Svar: Det er riktig. Men nå gjelder spørsmålet hvordan man blir rettferdiggjort for Gud, og da passer det seg ikke å blande to ulike saker sammen ved samtidig å tale om loven.

For nå er spørsmålet *hvem Kristus er, og hva godt han har gjort for oss*. Kristus er jo ikke loven. Han er ikke min egen gjerning eller lovens gjerning. Han er ikke min kjærlighet eller lovens kjærlighet, ikke min kyskhet, lydighet eller fattigdom. Nei, han er Herre over liv og død, en mellommann og frelser for fattige syndere, og gjenløser for dem som er fanget under loven.

Ved troen bor vi i ham, og han i oss (Joh 6,56). For brudgommen Kristus skal være alene med sin brud, og tjenerskapet må holde seg ute. Men når han siden lukker opp døren og går ut, da skal alle tjenere og tjenestepiker løpe til, tjene og sette fram mat og drikke. Først da begynner gjerningene og kjærligheten.

Vi må derfor lære nøye å skille all slags lov, også Guds egen lov, fra troen og Kristus. Da vet vi sikkert hvem Kristus er: Han er ingen lov og heller ikke en som våker over loven eller vil drive oss til loven og gjerningene. Nei, han er «Guds lam, som bærer bort verdens synd» (Joh 1,29). Men dette griper vi bare ved troen, ikke ved kjærligheten. Kjærligheten skal riktignok følge troen, men bare som troens frukt og som en takk.

Seieren over synden og døden, det evige liv og saligheten beror altså ikke på loven eller lovgjerningene, heller ikke på vår egen vilje, men på Jesus Kristus alene. Derfor er det også troen alene som gjør rettferdig og salig, for det er den

alene som griper og omfavner dette. Det kan bevises helt klart ved å regne opp alle tenkelige måter å overvinne synden og døden og bli rettferdig og salig på.

Det må skje enten ved våre egne krefter og vår frie vilje, ved loven og dens gjerninger, eller ved Kristus. Men synden og døden kan ikke overvinnes ved loven og dens gjerninger, og heller ikke ved våre egne krefter og vår frie vilje. Da står bare én vei igjen: Jesus Kristus. Her finner vi oss gjerne i at motstanderne skjeller oss ut som «alene-folk» (*solarii*) fordi vi stadig sier «alene». De forstår jo ingenting av det Paulus taler om her.

Dere som en gang skal bli sjelesørgere og trøste fattige og elendige samvittigheter, må lære denne artikkelen grundig og øve dere i den uten opphør. Driv den fram og hold den opp mot de papistiske, jødiske og tyrkiske vederstyggelighetene. Da skal dere få erfare hvilket gagn den gjør.

For å bli rettferdiggjort ved tro på Kristus og ikke av lovgjerninger

Alle disse ordene bør leses med stor ettertanke, for de har alle mye i seg. Paulus taler her ikke bare om seremoniloven, men om hele loven, slik jeg også har minnet om før. Seremoniloven var Guds lov like mye som de ti bud. Omskjærelsen, prestedømmet og hele gudstjenesten var jo også befalt av Gud.

Det var også en lov da Abraham fikk befaling om å ofre sin sønn Isak. Denne gjerningen behaget Gud, slik andre seremonielle gjerninger gjorde. Likevel ble ikke Abraham rettferdiggjort ved denne gjerningen, men bare ved troen. For Skriften sier: «Abraham trodde Gud, og det ble tilregnet ham som rettferdighet» (Rom 4,3).

Men de sier at seremonilovene er blitt skadelige og fører til dødssynd etter at Kristus er kommet og åpenbart i kjødet. Ja, men da bringer alle andre lover også død, selv de ti bud, når Kristus ikke kommer til. Dessuten skal ingen lov råde i en troende kristens hjerte, unntatt Åndens lov alene, som gjør levende. Ved den blir vi i Kristus fridd fra bokstavens og dødens lov, fra dens gjerninger og fra syndene den vekker. Det er ikke slik at loven i seg selv er ond; men den kan ikke hjelpe oss til rettferdighet.

Men å ha en nådig Gud er noe overmåte stort. Derfor trenger vi en helt annen mellommann til det enn Moses, loven, vår frie vilje eller den nåden de kaller kjærlighet, gitt av Gud. Kort sagt: Vi kan ikke gjøre noe til det, annet enn ved troen å ta imot skatten, Kristus, i hjertet – selv om vi kjenner at vi er fulle av synd.

Derfor er ordene «ved tro på Kristus» store og viktige; de har mye i seg og krever stor ettertanke. Sofistene regner dem for lette og små og går derfor likegyldig forbi dem – men det er de ikke.

Til nå har Paulus gjengitt de ordene han talte til Peter. I dem har han kort sammenfattet den fremste artikkelen i hele den kristne lære, den som alene gjør sanne kristne. Nå vender han seg igjen til galaterne, som han skriver brevet til, og slutter slik: Siden det helt visst er slik og ikke annerledes at vi blir rettferdiggjort ved troen på Kristus, er det klart at intet kjød kan bli rettferdig av lovgjerninger.

For intet kjød blir rettferdiggjort av lovgjerninger

«Kjød» betyr i Paulus' skrifter ikke de grove syndene, slik sofistene mener. Slike grove synder pleier han å nevne ved navn, som hor, utukt, urenhet og lignende (Gal 5,19–21). Paulus kaller det samme kjød som Kristus kaller kjød når han sier: «Det som er født av kjødet, er kjød» (Joh 3,6). Kjød betyr altså *hele menneskets natur, med forstanden og alle dens krefter.*

Dette kjødet, hele menneskets natur, kan ikke bli rettferdiggjort av lovgjerninger, sier han. Han sier ikke at intet kjød blir rettferdiggjort av de gjerningene som skjer mot loven, som hor, fråtsing og lignende. Nei, han taler om de gjerningene som skjer etter loven og er gode.

Paulus kaller altså «kjød» *den aller beste og største fromhet, visdom, gudstjeneste, religion, forstand og vilje*, uansett hvor høyt et menneske kan bringe det med naturlige krefter. Men kan en jøde ikke bli rettferdiggjort av de gjerningene han gjør etter Guds lov, hvordan skulle da en munk bli rettferdig ved sin orden, en prest ved sin messe og sine tidebønner, en filosof ved sin kunst og visdom, en sofistisk teolog ved sitt sofisteri, en tyrker ved sin Koran?

Kort sagt: Uansett hvor klokt og godt menneskene kan leve i verden ved sin fornuft og Guds lov, blir de likevel ikke rettferdiggjort for Gud ved alle sine gjerninger, sin fortjeneste og sin messe, ja, ikke ved sin aller største rettferdighet og gudstjeneste.

Men dette tror ikke papistene. Som forblindede og forherdede folk forsvarer de sitt ugudelige vesen og sin vederstyggelighet mot sin egen samvittighet. De fortsetter i sin gudsbespottelse og roser seg trassig og med stort skrik av sine gudsbespottelige villfarelser. De sier: «Den som gjør det eller det, han fortjener syndenes forlatelse. Den som går inn i den eller den ordenen og holder dens regler, ham lover vi at han helt sikkert skal få det evige liv.»

Ingen kan med ord uttrykke hvor grufull en gudsbespottelse dette er. Det som Paulus, Kristi hellige apostel, verken vil eller kan tilskrive Guds hellige lov og dens gjerninger, det tilskriver de den djevelske læren om menneskebud og ordensregler, pavens ugudelige lover og munkenes gjerninger.

Kan ingen bli rettferdiggjort av den guddommelige lovens gjerninger, slik apostelen vitner med uttrykkelige ord, blir langt mindre noen rettferdig ved Benedikts, Frans' eller noen annen munks regler. I dem finnes ikke et ord eller en tøddel om troen på Kristus; det eneste de innskjerper, og slutten på det hele, er: «Den som holder denne regelen, skal få det evige liv.»

Jeg har derfor ofte undret meg stort over at kirken har kunnet bestå under slikt mørke og slike villfarelser, når disse fordervelige sektene har hersket i den i så mange hundre år.

Men det har likevel vært noen som Gud kalte bare ved selve evangeliets tekst, som tross alt alltid er blitt bevart på prekestolen og ved dåpen. De vandret i enfold og hjertets ydmykhet. De mente at bare munkene og prestene, som var salvet og hadde fått issen raket av biskopene, var åndelige og hellige folk, mens de selv var lekfolk og ikke verdige til å sammenlignes med dem.

Disse fattige, enfoldige folkene så ingen gode gjerninger eller noen slags fortjeneste i livet sitt som de kunne stole på for Guds dom. Derfor tok de sin tilflukt til Kristi lidelse og død, og i denne enfoldigheten ble de holdt oppe og frelst.

Men det er en hard, skremmende og overmåte stor vrede fra Gud at han gjennom så mange hundre år har straffet papistene slik for deres utakknemlighet og forakt for Kristi evangelium. Han har overgitt dem til et forvendt sinn (Rom 1,28), så de helt har fornektet og spottet Kristus – hans embete og hans velgjerninger mot oss fattige syndere. I stedet for evangeliet har de tatt imot munkereglenes vederstyggelighet og menneskebud, satt dem høyere enn Guds ord og tilbedt dem.

Til slutt er det gått så langt med denne helligheten at de er blitt forbudt å gifte seg og tvunget inn i et lastefullt, ja, urent, dyrisk og sodomittisk liv uten ekteskap. Slik er de også i det ytre, på legemet, blitt tilsølt med alle slags skjendige synder og laster: hor, utukt og den skjendige synden som en gang fantes i Sodoma, men som nå er svært utbredt i Italia, ved pavens og kardinalenes hoff. Det er den vakre frukten av de geistliges skitne stand uten ekteskap.

Gud har altså latt dem få det de fortjente. I det indre har han overgitt dem til et så forvendt sinn og til alle slags grufulle villfarelser og ugudelighet, og i det ytre har han latt dem falle i slike grove og skjendige synder og laster. Det er straffen fordi de har spottet og hånet hans enbårne Sønn. Ved ham vil Faderen bli æret, og ham har han gitt i døden for at de skulle tro på ham og bli frelst ved ham, ikke ved sin orden og sine egne gjerninger.

Gud sier: «Den som ærer meg, vil jeg ære» (1 Sam 2,30). Men *Gud blir jo æret i sin Sønn* (Joh 5,23). Den som tror at Guds Sønn er vår Herre, mellommann og frelser, han ærer Faderen, og Gud ærer ham igjen. Det vil si at han smykker ham med sine nådegaver, som syndenes forlatelse, rettferdighet, Den Hellige Ånd og evig liv. «Men de som foraktet meg», sier han videre på samme sted, «skal bli til skamme.»

Dette er altså slutningen på hovedsaken Paulus handler om her: «Intet kjød blir rettferdiggjort av lovgjerninger.» Denne tanken kan enhver føre videre gjennom alle stender: Blir intet menneske rettferdiggjort av lovgjerninger, blir langt mindre noen munk rettferdig ved sin orden og regel, noen nonne ved sin kyskhet, en borger eller vanlig mann ved sin hederlighet, en fyrste ved sin mildhet.

For Guds lov er langt høyere og helligere enn hele verden, fordi den slutter alle mennesker inn under seg. Og de gjerningene Guds lov befaler, er langt bedre enn alle gjerninger som gjerningshelgener noen gang kan finne på av egen andakt uten Guds befaling. Likevel sier Paulus at verken loven eller lovgjerningene kan gjøre rettferdig. Da følger det uimotsigelig at troen alene gjør rettferdig.

Nå som Paulus har lagt denne grunnvollen fast nok, går han videre og stadfester den enda mer med klare argumenter og bevis. Det første argumentet slutter ut fra hva motstandernes lære ville føre til: Er følgen gal, må også forutsetningen være gal. Det er som når man sier: Enten må Kristus rettferdiggjøre

de troende, eller han må bli dem til synd og skam, om han ikke gjør det – slik det følger nedenfor.

V. 17. Men dersom nå også vi, da vi søkte å bli rettferdiggjort i Kristus, selv ble funnet å være syndere, er dermed Kristus blitt en tjener for synden?

Dette er sagt på hebraisk vis, slik man vanligvis taler i Skriften og i teologien. Er det sant, sier Paulus, at vi blir rettferdiggjort ved Kristus, kan vi umulig fremdeles være syndere eller først nå få rettferdighet ved loven. Og omvendt: Må vi først bli rettferdiggjort ved loven og dens gjerninger, kan vi umulig være rettferdiggjort ved Kristus. Det ene av de to må være usant: enten at vi ikke blir rettferdiggjort ved Kristus, eller at vi ikke blir rettferdiggjort av loven. Men nå blir vi rettferdiggjort ved Kristus, og derfor ikke av loven.

Derfor argumenterer Paulus her slik: «Men dersom nå også vi, da vi søkte å bli rettferdiggjort …» Det vil si: Vil vi bli rettferdige ved troen på Kristus, og blir vi likevel, etter at vi er rettferdiggjort på denne måten, funnet å være syndere som ennå trenger loven for å bli rettferdiggjort, da må jo alle som er rettferdiggjort ved Kristus, først bli rettferdiggjort av loven.

Da følger det at Kristus ikke er vår talsmann, som trer fram for oss hos Gud og har betalt for våre synder. Da er han en lovgiver som anklager oss, og en tjener for synden som gjør syndene flere. Og da er den som er rettferdiggjort og helliget ved Kristus, ennå ikke rettferdig og hellig; loven må først rettferdiggjøre og hellige ham.

Men vi er virkelig rettferdiggjort ved Kristus. For evangeliets sannhet lærer at mennesket blir rettferdiggjort, ikke av loven, men ved troen på Kristus. Hvis de som blir rettferdiggjort ved Kristus, likevel blir funnet i synd – det vil si hører loven til og ennå er under den, slik de falske apostlene påstår – da er de ennå ikke virkelig rettferdiggjort.

For loven anklager dem som syndere og krever at de skal gjøre lovgjerninger for å bli rettferdiggjort ved dem. Av det følger at de som er rettferdiggjort ved Kristus, ennå ikke er rettferdige, men først må rettferdiggjøres av loven. Da kan Kristus ikke være en frelser fra synden, men snarere en tjener for synden.

Her refser Paulus altså de falske apostlene og alle gjerningshelgener og hyklere fordi de vender alt på hodet: De gjør nåden til lov og loven til nåde, Moses til Kristus og Kristus til Moses. De lærer nemlig at den som allerede har fått troen på Kristus og er rettferdiggjort ved ham, i tillegg må holde loven hvis han vil bli rettferdig. Da blir loven gjort til Kristus, og en slik forvrengning kan ikke tåles. For da gir man loven det som med rette tilhører Kristus.

De påstår nemlig: «Gjør du lovgjerningene, blir du rettferdiggjort. Hvis ikke, blir du aldri rettferdiggjort, om du så tror aldri så mye på Kristus.» Men er det sant at Kristus ikke gjør rettferdig, men er en tjener for synden – og det følger nødvendigvis av deres lære – da må Kristus være det samme som loven. Da får vi ikke noe annet av ham enn av loven: Han lærer oss at vi alle er syndere. Og denne Kristus, som bare lærer oss at vi er syndere, driver oss da til loven og Moses, som skal rettferdiggjøre oss.

Derfor kan det aldri bli annerledes: Alle papister og gjendøpere, og alle andre som ikke kjenner Kristi rettferdighet eller ikke forstår den rett, må til slutt gjøre Kristus til en Moses og en lov, og Moses og loven til en Kristus. For de lærer: «Troen på Kristus gjør nok rettferdig, men samtidig må Guds bud holdes. Det står jo: ‹Vil du gå inn til livet, så hold budene!› (Matt 19,17).»

Dermed er Kristus straks fornektet og troen veltet over ende, for man gir Guds bud eller loven det som tilkommer Kristus alene. Vil man tale rett om hvem Kristus er, kan man i sannhet ikke si annet enn at han gjenløser oss fra synden og rettferdiggjør oss for Gud. Tilskriver jeg nå loven dette også, er loven straks blitt min rettferdiggjører i stedet for Kristus, og den gjenløser meg fra synden fordi jeg gjør dens gjerninger.

Slik blir loven til en Kristus, og Kristus mister sitt rette navn, sitt embete og sin ære. Han blir ikke annet enn en lovens tjener, som refser og skremmer den stakkars synderen og viser ham videre til en annen som kan gjøre ham rettferdig. Men det er ikke Kristi embete; det er lovens embete alene.

Kristi eget embete er dette: Den som ved loven er blitt en synder og urettferdig, tar han kjærlig imot til nåde, og ved evangeliet frikjenner han ham fra syndene når han tror det. «For Kristus er lovens endemål, til rettferdighet for hver den som tror» (Rom 10,4). Han er «Guds lam, som bærer bort verdens synd» (Joh 1,29). Men dette forvrenger papistene og sekterne fullstendig. De kan ikke annet, for de forstår ikke læren om hvordan og ved hva man blir rettferdiggjort.

Dette er i grunnen hovedpunktet i deres lære, selv om de pynter på det med andre ord: De ser på Kristus som Moses og lærer andre det samme, og omvendt ser de på Moses som Kristus.

Og de håner oss fordi vi lærer troen så flittig og alvorlig: «Haha, tro, tro! Du kan vente lenge før du kommer til himmelen ved troen! Nei, du må høyere og videre. Du må holde Guds lov, slik det står: ‹Gjør dette, så skal du leve!› (Luk 10,28). Du må lide mye, utøse ditt blod, forlate hus og gård, kone og barn, og følge Kristi eksempel. Med deres preken om troen gjør dere bare folk sorgløse, så de blir late og dovne.»

Slik faller de fra Kristus til Moses og blir rene Moses-disipler, lærere av loven og gjerningene. De fører folket bort fra troen og Kristi løfte og over til loven og gjerningene, og gjør nåden til lov og loven til nåde. Men hvordan loven og dens gjerninger skal oppfylles hos oss, vil jeg handle om i det tredje og de følgende kapitlene.

Men hvem skulle tro at disse tingene så lett lar seg blande sammen? Ingen er jo så grov og uforstandig at han ikke ser at *lov og nåde* må holdes helt atskilt. Både deres art og selve ordene viser tydelig at de ikke hører sammen. Enhver forstår jo at «lov» og «nåde» ikke er ett og det samme, men to ting.

Det er derfor høyst underlig at papistene på en så djevelsk og grenseløst forvrengt måte har blandet loven og nåden sammen og gjort Kristus til en Moses, når forskjellen ligger så klart for dagen. Jeg har ofte sagt at denne læren om troen er svært lett, og at enhver godt kan forstå forskjellen mellom lov og nåde

så langt det gjelder ordene. Men når man skal erfare og prøve det i sitt liv og sitt hjerte, blir det så høyt og tungt at man ikke forstår noe av det.

Paven og de skolastiske lærerne hans sier riktignok at lov og nåde etter ordene er to ting. Men i praksis har han vendt det helt om og lært det motsatte. For han sier: «Troen på Kristus – enten det er en ervervet tro, som man får ved egne naturlige krefter og egen flid, eller en inngytt tro, som Gud selv har gitt oss – er likevel død og gagner ingenting uten kjærlighet.»

Hvor blir det da av forskjellen mellom lov og nåde i denne læren? Han skiller nok mellom ordene lov og nåde, men i grunnen gjør han kjærligheten, som er en lovgjerning, til nåde. Han sier jo at den troen som bare holder seg til Guds nåde og løfte og ingenting annet, ikke duger uten kjærlighet. Slik sier alle lovlærere at gjerningene gjør rettferdig. Her ser man tydelig at alle som ikke forstår artikkelen om rettferdiggjørelsen rett, ikke kan annet enn å blande loven og evangeliet sammen.

Enhver sann kristen bør derfor lære å skjelne godt mellom loven og evangeliet i sitt hjerte og å bruke hvert av dem rett. Det skal ikke bare skje med ord, slik den gale paven og våre svermere gjør. I ord skjelner de, som jeg har sagt, godt mellom dem. Men i virkeligheten blander de dem straks sammen og gjør dem til én kake, for de vil ikke innrømme at troen alene kan gjøre rettferdig.

Men er det sant, er Kristus meg til ingen nytte. For om jeg har en sann tro, kan jeg etter deres mening likevel ikke bli rettferdiggjort ved den uten også å ha kjærligheten. Da gjør ikke Kristus rettferdig, selv når troen griper ham, og nåden hjelper heller ikke. Da kan troen heller ikke være ekte uten kjærlighet – eller, som gjendøperne sier, uten kors, lidelse og blodsutgytelse. Men når kjærligheten er med, med gjerninger og lidelse, da er troen etter deres mening rett og gjør rettferdig.

Med denne læren formørker de fordømmelige, gale svermerne og sektene i våre dager igjen nåden og Kristi velgjerninger. De frarøver Kristus den æren som tilkommer ham, at han alene rettferdiggjør, og gjør ham til en tjener for synden. Det eneste de har lært av oss, er å si våre ord etter, men de forstår ikke det minste av saken de vil tale om. De vil gjelde for å lære evangeliet like rent og klart som vi, men i bunn og grunn er de lovlærere i ett og alt, slik de falske apostlene var.

De falske apostlene sto hardt på i alle menigheter at man i tillegg til troen på Kristus også måtte ha omskjærelsen og holde loven; uten det, påsto de, kunne troen ikke gjøre noen rettferdig. «Hvis dere ikke blir omskåret etter den skikk vi har fra Moses», sa de, «kan dere ikke bli frelst» (Apg 15,1).

På samme måte står sekterne og svermerne i våre dager hardt på at man sammen med troen også må holde Guds bud, som noe som er nødvendig til rettferdighet. For det står jo skrevet, sier de: «Gjør dette, så skal du leve!» (Luk 10,28), og: «Vil du gå inn til livet, så hold budene!» (Matt 19,17).

Derfor er det ikke én av dem som til bunns forstår forskjellen mellom lov og nåde, om de så innbiller seg aldri så mye at de er lærde og kloke. Erfaringen avslører dem: Når de skal bruke dette rett og handle med det, viser det seg at de ikke forstår det.

Men vi skiller her og sier at vi på dette stedet ikke drøfter *om man skal gjøre gode gjerninger eller ikke*. Vi spør heller ikke *om loven er god, rettferdig og hellig, eller om man skal holde den*. Disse spørsmålene hører hjemme et annet sted, som vi skal få høre senere. Det vi spør om, og det Paulus handler om her, er: Hvordan kan man bli rettferdig for Gud? Rettferdiggjør loven, eller hva gjør den ellers?

Men dette vil motstanderne våre verken høre eller vite av. De kan ikke og vil ikke svare oss på disse spørsmålene. De skiller heller ikke slik vi gjør, men bare skriker og roper at man skal gjøre gode gjerninger. Det vet vi også godt, Gud være lovet. Men fordi troen og gjerningene er to forskjellige ting, tillater vi ikke at man blander dem sammen og gjør dem til ett.

Vil Gud, skal vi i rett tid også handle om at og hvordan man skal gjøre gode gjerninger og holde loven. Men så lenge vi her har med artikkelen om hvordan man blir rettferdig å gjøre, lar vi gjerningene ligge til deres tid kommer. For motstanderne vil for enhver pris forsvare gjerningene og gi dem evnen til å rettferdiggjøre. Men det er ikke annet enn å stjele æren fra Kristus og gi den til gjerningene.

Derfor er det et svært fast og sterkt argument – jeg har ofte hatt god nytte av det og trøstet meg kraftig med det – når Paulus sier: «Men dersom nå også vi, da vi søkte …» Det er som om han ville si: Skulle vi, som er rettferdiggjort ved Kristus, likevel bli regnet som ikke rettferdiggjort, men fremdeles som syndere som først måtte rettferdiggjøres av loven, da følger det klart at vi ikke kan bli rettferdiggjort ved Kristus, men må få rettferdighet ved loven.

Men blir vi rettferdiggjort ved loven, kan det ikke være tale om at nåden rettferdiggjør oss. For når man regner opp alt man kan søke rettferdighet ved, finnes det bare to ting man kan bli rettferdiggjort ved: loven eller nåden.

Blir vi nå ikke rettferdiggjort av nåden, men av loven, hva har da Kristus utrettet med sitt læreembete, sin lidelse og sin seier over synden og døden, og ved å sende oss sin Hellige Ånd? Det ene av to må derfor være sant: Enten blir vi rettferdiggjort ved Kristus, eller så blir vi gjort til syndere og skyldige til dom.

Men gjør loven rettferdig, følger det ugjendrivelig at vi blir gjort til syndere ved Kristus. Da er Kristus også en tjener for synden, og da må denne artikkelen straks lyde slik: Den som tror på Herren Jesus Kristus, er en synder og skyldig til den evige død; tar han ikke sin tilflukt til loven og gjør dens gjerninger, kan han ikke bli frelst.

Den hellige Skrift, særlig Det nye testamente, lærer oss med uttrykkelige ord *troen på Kristus* og priser den høyt: «Den som tror på Kristus, skal bli frelst», «han skal ikke fortapes», «han blir ikke dømt», «han blir ikke til skamme», «han har det evige liv» (Joh 3,16–18). Men motstanderne lærer det motsatte: «Den som tror på Kristus, blir fordømt, for han har en tro uten gjerninger, og den er fordømt.»

Slik vender de alt på hodet. De gjør Kristus til en som fordømmer, og Moses til en frelser. Men det er en overmåte stor gudsbespottelse å lære: «Gjør du loven og dens gjerninger, blir du verdig til det evige liv. Men tror du på Kristus, blir du skyldig til den evige død.» Eller: «Den som holder loven, blir frelst; den som tror på Kristus, blir fordømt.»

Motstanderne våre sier det riktignok ikke så rett ut, med akkurat disse ordene. Men ser man saken i dagslys, er det nettopp dette de lærer.

For de sier at den troen de kaller inngytt, den som er gitt av Gud – og med den mener de troen på Kristus – ikke frir fra synd. Det gjør bare den troen de kaller troen formet av kjærligheten (*fides formata charitate*), det vil si den troen som kjærligheten gjør fullkommen. Av det følger jo at troen på Kristus ikke frelser uten loven og gjerningene. Og det betyr ikke annet enn at Kristus lar oss bli liggende i synden og gjør oss skyldige til den evige død.

Omvendt sier de: «Holder du loven og gjør gjerningene, da gjør troen deg rettferdig, fordi den har gjerningene med seg. Uten dem gagner troen ingenting.» Da må det følge at det er gjerningene og ikke troen som gjør rettferdig.

For regelen sier, og det med rette: *Propter quod unumquodque est tale, id magis est tale* – det som gjør en ting til det den er, er selv enda mer det. Meningen er: Det som skal gi noe annet av sitt eget, må selv ha denne kraften og egenskapen i høyere grad enn det som får den. Får troen kraften til å rettferdiggjøre fra gjerningene, da rettferdiggjør gjerningene i seg selv mer enn troen. Det er ingen ende på det vederstyggelige i denne bespottelige læren.

Paulus argumenterer derfor slik at han klart og kraftig beviser at man slett ikke kan bli rettferdig for Gud eller frelst ved loven eller gjerningene, slik de falske apostlene påsto. Enten blir man rettferdig og frelst ved troen på Kristus alene, eller så må Kristus og evangeliet, ja, hele den hellige Skrift, være falsk.

Derfor sier han: «Men dersom nå også vi, da vi søkte å bli rettferdiggjort i Kristus, selv ble funnet i synd» og ennå trengte å bli rettferdiggjort ved noe annet, nemlig ved loven, da er det klart at Kristus ikke kan rettferdiggjøre oss, men bare anklager og fordømmer oss. Da er Kristus sannelig «død uten grunn» (Gal 2,21).

Da er også disse og mange andre ord i den hellige Skrift falske: «Se der Guds lam, som bærer bort verdens synd!» (Joh 1,29), og: «Den som tror på Sønnen, har evig liv» (Joh 3,36). Ja, da er hele den hellige Skrift falsk, den som vitner at Kristus alene gjør oss rettferdige og salige.

For blir vi fremdeles funnet å være syndere etter at vi er rettferdiggjort ved Kristus, må det følge at de som holder loven, er rettferdige også uten Kristus. Men er det sant, da er vi verre enn tyrkere, jøder og tatarer, vi som bruker Kristi ord og navn bare som skalkeskjul, men i virkeligheten fornekter Kristus og hans ord helt.

Men Paulus vil jo at troen skal være oppriktig (1 Tim 1,5), uten falskhet og hykleri. Derfor er det bare villfarelse og ugudelighet å si at den inngytte troen, den som gis av Gud, ikke rettferdiggjør uten at kjærlighetsgjerninger kommer til og gjør den fullkommen. Men vil motstanderne for enhver pris holde fast på denne meningen, hvorfor forkaster de da ikke troen på Kristus helt? De holder den jo ikke for annet enn en tom egenskap, en unyttig tanke og innbilning i hjertet, som uten kjærligheten ikke utretter noe som helst.

Hvorfor sier de det ikke rett ut, slik de mener, og kaller barnet ved dets rette navn: at gjerningene gjør rettferdig, og ikke troen? Og hvorfor fornekter de ikke med én gang hele evangeliet – det gjør de jo i virkeligheten – og alt det Paulus

har lært og skrevet om at troen alene gjør rettferdig uten gjerningene? For gjør troen rettferdig sammen med gjerningene, da er alt Paulus drøfter og sier om dette, falskt, når han klart og tydelig sier at «mennesket blir rettferdiggjort, ikke av lovgjerninger, men bare ved troen på Jesus Kristus».

Er da Kristus en tjener for synden?

Også dette er sagt på hebraisk vis, og slik taler Paulus også i 2 Kor 3,6 ff. Der handler han fint og klart om de to slags embeter: bokstavens og Åndens, lovens og nådens, dødens og livets. Lovens embete, som Moses fører, kaller han et embete for synd, vrede, død og evig fordømmelse. Paulus pleier nemlig å gi loven stygge navn – ingen av de andre apostlene taler slik. Det er derfor godt at de som vil studere Den hellige Skrift, kjenner denne talemåten, som er særegen for Paulus.

En «tjener for synden» er altså en lovgiver og lærer som driver på at man skal holde loven og gjøre dens gjerninger, vise kjærlighet, bære kors og lidelse og følge Kristi og de helliges eksempel. Den som lærer slikt og driver på med det for at man skal bli rettferdig og salig ved det, er en tjener for loven, synden, vreden og døden. For med læren sin utretter han ikke annet enn å skremme og engste samvittighetene og stenge dem inne under synden.

For menneskenaturen kan umulig oppfylle loven. Ja, selv hos dem som allerede er rettferdiggjort og har fått Den Hellige Ånd, strider loven og synden i lemmene mot Guds lov (Rom 7,23). Hvor mye mer da hos de ugudelige, som ikke har Den Hellige Ånd!

Det er derfor sikkert: Alle som lærer at man skal og kan bli rettferdiggjort av loven, forstår ikke selv hva de sier, og langt mindre holder de loven. De bedrar seg selv og andre og legger på både seg selv og andre en byrde som ingen kan bære. De lærer og krever det umulige, og til slutt fører de både seg selv og sine tilhengere i fortvilelse.

Når loven for alvor rammer samvittigheten, gjør den derfor ikke annet – og kan ikke gjøre annet – enn å anklage de sorgløse og fryktløse menneskene for at de er skyldige til synd, Guds vrede og død. Da må de bli forferdet og fortvile og skjelve som et ospeløv. Så langt det står slik til med dem, er de under loven.

For loven krever fullkommen lydighet mot Gud og fordømmer alle som ikke lyder slik. Men det er sikkert at intet menneske på jorden noen gang viser eller kan vise en slik lydighet, og likevel krever Gud den strengt av oss. Derfor kan loven ikke annet enn fordømme, for den sier: «Forbannet er hver den som ikke holder fast ved alt …» (Gal 3,10). Slik er også enhver lærer av loven en tjener for synden.

Paulus kaller altså lovens embete med sitt rette navn: et embete for synden (2 Kor 3,7). For loven gjør ikke annet enn å anklage samvittighetene og åpenbare synden, som ellers, uten loven, er død. Men å kjenne synden rett – ikke slik hyklere drømmer om den i tankene, men slik at man kjenner og føler hvor sterkt vår Herre Gud er vred over synden, og på en måte smaker dødens bitterhet – å kjenne synden rett på denne måten skremmer hjertet, driver folk i fortvilelse og dreper dem (Rom 7,10–11).

Skriften kaller derfor slike lovlærere slavefogder og tyranner. For slik slavefogdene i Egypt pinte og plaget Israels barn med legemlig trelldom, slik fører disse lærerne de arme sjelene inn i en åndelig trelldom ved lovens lære. Den er langt hardere og mer utålelig, så sjelene til sist må fortvile helt og gå fortapt. Slike lovlærere kjenner verken seg selv eller lovens kraft.

Selv om de holdt alle ordensreglene, hadde stor kjærlighet, gjorde mange gode gjerninger og led mye i tillegg, kan de umulig få fred i samvittigheten når de for alvor blir skremt av Guds vrede og er i dødsangst. For loven gir seg aldri: Den skremmer og anklager samvittigheten stadig og sier: «Du har ennå ikke oppfylt loven.» Derfor blir redselen bare større og større. Får ikke slike lovlærere hjelp ved troen, må de til slutt fortvile.

Et merkelig eksempel på dette finnes i boken *Fedrenes liv* (*Vitae patrum*). Den forteller om en eremitt som kort før han døde, skal ha stått i tre hele dager og sett opp mot himmelen uten stans. Da han ble spurt hvorfor, svarte han at han var redd for døden. Disiplene hans trøstet ham: Hvorfor skulle han frykte døden? Han hadde jo ført et hellig og godt liv. Da svarte han: «Jeg har nok ført et hellig liv og holdt Guds bud, men Guds dom er en helt annen enn menneskenes.»

Se, enda denne mannen hadde ført et hellig og ulastelig liv, kunne han likevel ikke ha fred i samvittigheten da han skulle dø. For han husket at vår Herre Gud dømmer helt annerledes enn menneskene. Derfor slapp han – og måtte slippe – all den tillit han hadde satt til sine gode gjerninger og sin fortjeneste. Og det slår ikke feil: Ble han ikke reist opp ved Kristi løfte, må han ha fortvilt.

Loven kan altså bare åpenbare synden vår og anklage oss. Da finnes det ingen råd eller redning lenger, bare jammer og elendighet, og alle helgeners liv og martyrdød kan ikke hjelpe oss.

Dette ble også fint framstilt, som i et forbilde, da loven ble gitt på Sinai-fjellet (2 Mos 19–20). Der står det at Moses førte folket ut av teltene og fram mot Gud Herren, så de skulle høre Gud tale ut av mørket og skyene.

Da det skjedde, ble folket forferdet og trakk seg tilbake – enda de på forhånd hadde lovet å gjøre alt det Herren ville befale dem. Og der de sto langt borte, sa de til Moses: «Hvem kan tåle å se den forferdelige ilden og høre det skrekkelige tordenet og hornlåten? Tal du til oss, så vil vi høre. Men la ikke Gud tale til oss, så vi ikke dør!» (2 Mos 20,19)

Det er altså lovens egentlige arbeid å føre oss ut av teltene, ut av leiren vår, det vil si ut av vår selvsikkerhet, vår fred og vår tillit til oss selv. Den stiller oss fram for Guds åsyn og åpenbarer hans vrede for oss. Først da merker samvittigheten at den ikke har oppfylt loven og heller aldri kan oppfylle den, og at den derfor ikke kan tåle den Guds vrede som loven åpenbarer.

Men når loven stiller oss slik fram for Gud – når den skremmer, anklager og åpenbarer synden – kan vi umulig bli stående. Da må vi bli forferdet, flykte tilbake og rope: «Vi dør, vi dør! La ikke Herren tale til oss, men tal du til oss!»

Enhver som lærer at troen på Kristus ikke rettferdiggjør uten at man også holder loven, gjør derfor Kristus til en tjener for synden, det vil si til en lovlærer som lærer nøyaktig det samme som Moses og ikke noe annet. Da kan Kristus

ikke være noen frelser og nådens giver; han må være en grusom tyrann som krever det umulige slik Moses gjør, ting som intet menneske kan holde det minste av.

Slik gjør alle gjerningspredikanter Kristus til en ny lovgiver. De kan ikke tenke seg evangeliet som annet enn en bok med en ny lov om gjerninger, slik også tyrkerne drømmer om sin Koran. Men lov har vi allerede nok av i Mosebøkene. Evangeliet er forkynnelsen om Kristus: at han ved sin lidelse og død forsoner syndere med Gud, så de blir rettferdige og salige ved ham når de tror dette. Budene som også står i evangeliet, er ikke evangelium, men en forklaring av loven som er tatt inn i evangeliet.

Men er loven et embete for synden, slik Paulus' ord har vist, følger det at den også er et embete for vrede og død. For når loven åpenbarer for mennesket dets synd, stiller den også Guds vrede fram for det og truer det med døden.

Derfor slutter samvittigheten straks det ene av det andre: «Du har ikke holdt Guds bud. Derfor er han vred på deg, vil gå i rette med deg og fordømme deg.» Disse tre slutningene henger så tett sammen at de umulig kan skilles: Jeg har syndet og overtrådt Guds bud; dermed har jeg gjort Gud vred og er falt inn under hans dom; derfor må jeg dø.

Det embetet som vekker og åpenbarer synden i oss, viser oss altså også at vi har gjort Gud vred og fortjent døden. For der synden er, følger straks vrede, død og fordømmelse: «Se, du har syndet, derfor er Gud vred på deg. Og er han vred, vil han drepe deg og fordømme deg for evig.» Derfor er det så mange som tar livet av seg, fordi de ikke kan bære den Guds vrede og dom som de kjenner av loven. Den ene henger seg, den andre drukner seg osv.

Langt derifra!

Det er som om Paulus ville si: Kristus er slett ingen tjener for synden; tvert imot er det han som gir rettferdighet og evig liv. Paulus setter altså Kristus så langt fra Moses som mulig. Moses skal bli på jorden; han skal være en lærer av bokstaven og loven og pine og plage syndere så mye han kan. Men de troende, sier Paulus, har en annen lærer i samvittigheten sin, ikke Moses, men Kristus. Han har opphevet loven og overvunnet og utslettet synden, Guds vrede og døden.

Når vi er i nød og angst og kjenner Guds vrede, byr Kristus oss å komme til ham, så vil han gi oss hvile (Matt 11,28). Når vi da søker vern hos ham, må loven med sin skrekk straks flykte.

Moses må dø og forsvinne så fullstendig at ingen vet hvor graven hans er (5 Mos 34,6). Da kan synd og død aldri skade oss. For vår lærer Kristus er Herre over loven, synden og døden, og enhver som tror på ham, er fri og trygg for disse grusomme fiendene. Dette er altså Kristi rette og egentlige embete: å løse oss ut fra synden og døden. Det lærer Paulus stadig, og det driver han alltid på med.

Ved loven blir vi altså døde og fordømte, men ved Kristus rettferdige og levende. Loven skremmer oss og jager oss bort fra Gud, men Kristus forsoner oss med Gud og gir oss adgang til ham. For han er Guds lam, som bærer bort verdens synd (Joh 1,29).

Den som tror på Kristus, har ham som har tatt bort verdens synd. Men er hele verdens synd tatt bort, er også min synd tatt bort, fordi jeg tror på ham. Og er min synd borte, er også Guds vrede borte, den jeg har fortjent med mine synder. Og er Guds vrede borte, er også døden og fordømmelsen borte. I stedet for synd er det rettferdighet, i stedet for vrede forsoning og nåde, i stedet for døden livet, i stedet for fordømmelsen den evige salighet.

Denne forskjellen mellom Kristi embete og lovens embete skal vi ikke bare lære å tale om, men også bruke rett. For der Kristus er, der må det også være glede og en god samvittighet. Kristus er jo selv forsoningen, rettferdigheten, freden, livet og saligheten, så alt det en fattig og elendig samvittighet kan ønske og lengte etter, finnes rikt og herlig i ham. Dette argumentet fører Paulus nå videre og utdyper det, og sier:

V. 18. For dersom jeg bygger opp igjen det jeg har revet ned, da viser jeg meg selv som en lovbryter.

Det er som om han ville si: Jeg har ikke forkynt slik at jeg nå skulle bygge opp igjen det jeg først har revet ned. Gjorde jeg det, ville jeg ikke bare arbeide forgjeves; jeg ville også gjøre meg selv til en lovbryter og snu alt på hodet, slik de falske apostlene pleier – det vil si gjøre nåden og Kristus til loven og Moses, og omvendt loven og Moses til nåden og Kristus.

Nå har jeg ved evangeliet revet ned synden, samvittighetsangsten, vreden og døden. For dette har jeg lært: «Kjære menneske, samvittigheten din er fanget under loven, under syndens byrde og under døden. Men nå kommer det søte, gledelige evangeliet og forkynner deg syndenes forlatelse ved Kristus. Han har betalt det loven krevde, og tatt fra den dens rett, så den ikke lenger kan anklage og skremme deg; han har også gjort ende på synden og døden. Tro på denne Kristus, så blir du frelst og fri fra lovens forbannelse og fordømmelse, og du skal bli rettferdig og ha det evige liv.»

Slik har jeg ved forkynnelsen av evangeliet revet ned loven, så den ikke kan herske i de troendes samvittigheter. Moses er som en gammel tjener i huset: Han må flytte ut og finne seg et annet husly når den nye verten, Kristus, flytter inn, så han alene kan bo og råde der. Der Kristus er, har loven, synden, Guds vrede og døden ikke lenger noe sted eller noen rett. Der er bare nåde, rettferdighet, fred, glede, liv og en barnlig tillit til Gud som en forsonet, mild og nådig Far.

Skulle jeg nå drive Kristus ut igjen og ødelegge hans rike, som jeg selv har plantet ved evangeliet, og i stedet bygge opp loven igjen? Det ville skje om jeg lærte, slik de falske apostlene pleier, at omskjærelsen og loven måtte holdes som noe nødvendig til frelse. Da ville jeg rive rettferdigheten og livet ned til grunnen og sette synden og døden opp igjen i stedet. For loven kan ikke annet enn å gjøre synden levende og vekke vrede og død.

Og si meg, kjære: Hva er vel papistene, selv når de er på sitt beste, annet enn ødeleggere av Kristi rike og byggmestere for djevelens rike, for synden, for Guds vrede og for den evige død? De river ned den deilige kirken, som er Guds eget byggverk – ikke ved Moses' lov, slik de falske apostlene gjorde, men ved

menneskebud og demoners lærdommer (1 Tim 4,1). Det samme gjør svermerne og sektene i vår tid, og de som skal komme etter oss: De river ned det vi har bygd opp – og skal rive ned enda mer – og bygger opp igjen det vi har revet ned.

Men vi har av Guds nåde den rene og rette læren om *hvordan og ved hva et menneske blir rettferdig*, og vi vet sikkert at vi blir rettferdiggjort ved troen på Kristus. Derfor blander vi ikke sammen loven og nåden, troen og gjerningene, men holder dem langt fra hverandre. Enhver som vil ha en sikker og fast kunnskap om Gud og de guddommelige ting, må gi nøye akt på denne forskjellen mellom loven og nåden. Han må ikke bare forstå den ut fra Skriften, men også kunne leve rett etter den i praksis.

Når han for eksempel hører at man skal gjøre gode gjerninger og følge Kristus, skal han forstå det rett og kunne si: «Ja, alt det vil jeg gjerne gjøre. Men hva mer? Hva skal det være godt for? At jeg blir salig av det når jeg gjør det? Langt derifra!» Jeg innrømmer gjerne at man bør gjøre alle slags gode gjerninger og tåle alt slags ondt og motgang, ja, om nødvendig gi liv og blod for Kristi skyld. Likevel blir ingen rettferdiggjort eller salig ved det.

Gode gjerninger må derfor ikke blandes inn i læren om hvordan man blir rettferdiggjort for Gud. Det har munkene gjort: De sa at man kunne fortjene det evige liv, ikke bare med gode gjerninger, men til og med med den straff og pine som forbrytere fikk for sine misgjerninger. Når de arme menneskene ble ført ut til retterstedet, trøstet munkene dem slik: «Min sønn, lid nå med god tålmodighet denne døden som venter deg, og som er så vanærende for verden. Gjør du det, skal du få forlatelse for alle dine synder og i tillegg det evige liv.»

Men er det ikke grufullt at en stakkars tyv, morder eller røver blir ført så ynkelig vill i sin siste og største angst? Når han skal henrettes, blir han formant til å sovne frimodig inn i den tro at han helt sikkert kan vente nåde og syndenes forlatelse hvis han lider denne vanærende døden villig.

Evangeliet om Kristus, som alene kan trøste og hjelpe i all nød og angst, blir helt forbigått. Etter min mening er det bare å plage enda mer den som er i den største nød, ja, til slutt å fordømme ham helt og styrte ham ned i helvetes avgrunn ved å forføre ham til å sette sin lit til sin egen legemlige død.

Bare med dette har disse sjelemorderne vist godt nok at de selv ikke har lært én bokstav om nåden, evangeliet og Kristus, eller forstått det minste av det. De har bare beholdt navnene evangelium og Kristus som et skinn, så de lettere kunne bedra de enfoldige sjelene. I virkeligheten har de fornektet Kristus helt, trådt evangeliet under føtter og gitt menneskelærdommer større vekt enn Kristi evangelium. Det vitner alle deres gudstjenester, ordener, seremonier og gjerninger om; alle var de innstiftet for at man skulle fortjene nåde ved dem.

I skriftestolen ble det ikke sagt et ord om Kristi fortjeneste. Folk ble bare vist til menneskelig fortjeneste og botsgjerninger. Det ser man tydelig av den absolusjonen som noen munker brukte – de som ville være så mye mer åndelige enn de andre; om de andres absolusjon skal jeg ikke si noe. Denne absolusjonen vil jeg gjengi, så også etterslekten kan se hvor ubeskrivelig stor vederstyggelighet det har vært i pavedømmet.

Slik har noen munker absolvert hverandre i skriftestolen

«Gud forlate deg, min bror. Vår Herre Jesu Kristi lidelses fortjeneste, sammen med den salige jomfru Marias og andre helgeners verdighet og fortjeneste; vår hellige ordens fortjeneste; den byrde og møye du bærer og utholder i den; din ydmyke bekjennelse; den anger og ruelse du har i hjertet over dine synder; de gode gjerninger du har gjort og fremdeles skal gjøre for Herren Kristi skyld – alt dette skal tjene deg til at dine synder blir deg forlatt, din fortjeneste og nåde øket, og det evige liv gitt deg til lønn. Amen.»

Her hører du riktignok Kristi fortjeneste nevnt. Men tenker du nøye over ordene, ser du at Kristus ikke har noe der å gjøre; han blir fratatt æren og navnet som den som rettferdiggjør og frelser. Si meg: Er ikke dette å misbruke Guds navn og ta det forgjeves? Er ikke dette å bekjenne Kristus med munnen og likevel fornekte hans kraft?

Jeg har selv hatt den samme sykdommen. Jeg mente at Kristus ikke var annet enn en streng dommer, som jeg måtte forsone med mine ordensgjerninger. Likevel bekjente jeg med munnen at han hadde lidd og dødd for å løse ut menneskeslekten. Når jeg hadde holdt min bønnetid eller messe, pleide jeg derfor alltid å slutte med disse ordene: «Kjære Herre Jesus, jeg kommer til deg og ber deg: La alt det jeg gjør og lider i min orden, være deg til behag, og ta imot det som soning for min synd.»

Men nå takker jeg all barmhjertighets Far, som har kalt meg fra dette mørket til evangeliets lys og gitt meg en rik kunnskap om min kjære Herre Jesus Kristus. For hans skyld akter jeg nå med Paulus alt annet for skrap og tap, for at jeg kan vinne Kristus og bli funnet i ham – ikke med en rettferdighet fra augustinerordenens regler, men med den rettferdighet som kommer ved troen på Jesus Kristus (Fil 3,8–9). Ham være ære og pris, sammen med Faderen og Den Hellige Ånd, i all evighet. Amen.

Så slutter vi da med Paulus at vi blir rettferdiggjort ved troen på Kristus alene, uten lov og gjerninger. Men når mennesket er rettferdiggjort ved troen, har fått Kristus og vet at han er dets rettferdighet og liv, da blir det ikke lat og uten gjerninger. Som et godt tre skal det bære gode frukter.

For et troende menneske har Den Hellige Ånd, og der Ånden er, lar han ikke mennesket være lat og uvirksomt. Han driver det til alt godt der det kan øve sin tro og vise et kristent liv: til å lovprise Gud, til tålmodighet i trengsel, til å påkalle Gud og til å vise kjærlighet og tjeneste mot alle.

Derfor sier også vi at *troen* er ingenting verd *uten gjerninger*. Papistene og de svermeriske sektene forstår dette som om troen ikke kunne gjøre rettferdig uten gjerningene, eller som om troen, selv om den var rett, likevel ikke kunne utrette noe uten dem. Men det er galt. Meningen er at en tro uten gjerninger er ingenting – en tom drøm og innbilning i hjertet. En slik tro er falsk og gjør ikke rettferdig.

Hittil har vi behandlet Paulus' første argument. Med det vil han vise: Enten kan vi ikke bli rettferdiggjort av loven, eller så må Kristus være en tjener for synden. Men det siste er umulig. Altså kan vi på ingen måte bli rettferdiggjort

av loven. Jeg har villet behandle dette argumentet utførlig, for det fortjener det, og det kan aldri innprentes og forstås godt nok.

V. 19. For jeg er ved loven død for loven for å leve for Gud.

Dette er en underlig og fremmed tale, sære ord som menneskelig fornuft ikke forstår det minste av. Paulus sier dem enkelt og kort, men de rommer mye. Det ser nesten ut som han taler av en brennende ånd og iver, som om han var dypt opprørt og vred. Det er som om han ville si: «Hvorfor skryter dere slik av loven og pukker så mye på den? Jeg gidder jo ikke engang høre om den eller se den. Hva nytter det? Hva skal det være godt for at dere nærmest døver meg med den? Skal jeg endelig ha en lov, så har jeg også en – min egen.»

Med denne loven mener han *nåden*. I guddommelig iver, opprørt og vred som han er, gir han den et nytt og uhørt navn. Det gjør han bare for å håne loven, Moses og de fordømmelige falske apostlene, som stadig ropte på ordet «lov» og sto hardt på at man måtte holde den om man ville bli rettferdig og salig. Og så setter han den ene loven opp mot den andre.

Dette er en vakker og trøsterik måte å tale på. Den er vanlig i Den hellige skrift, særlig hos Paulus: Lov settes mot lov, synd mot synd, død mot død, fangenskap mot fangenskap, djevel mot djevel, helvete mot helvete, ja også alter mot alter, lam mot lam og påske mot påske.

Slik står det hos profeten Hosea at den ene døden dreper den andre: «Død, jeg vil være din død» eller «din pest; dødsrike, jeg vil være din ødeleggelse» (Hos 13,14). Men den døden som dreper den andre, er det sanne livet.

Profeten bruker også dette uttrykket fordi han er vred og harm på døden, som river bort alle mennesker og farer så grusomt fram i verden. Likevel kunne han ikke ha våget å trosse døden slik – «Død, jeg vil være din pest» – hvis ikke hjertet hans hadde vært fylt av Den Hellige Ånd. Opplyst av Ånden bryter han ut med glede og frimodighet og sier at Kristi død har overvunnet døden, som djevelen hadde ført inn i verden.

Likeså sier Paulus at Gud sendte «sin egen Sønn i syndig kjøds lignelse, for syndens skyld, og fordømte synden i kjødet» (Rom 8,3). Her taler han om to slags synd, slik profeten taler om to slags død. Den synden som fordømmer den andre, er den rette og sanne rettferdighet; likevel kaller Paulus den en synd, av et glad hjerte fullt av Ånd og tro. På samme måte taler han ut fra Sal 68,19: «Kristus for opp i det høye og tok fangenskapet til fange» (Ef 4,8). Der setter han fangenskap mot fangenskap.

Slik sier han også her at han ved loven er død for loven. Det er som om han ville si: Moses' lov anklager og fordømmer meg. Men mot den har jeg en annen lov, som er nåden og friheten. Den anklager og fordømmer i sin tur den loven som vil anklage og fordømme meg.

Skal fornuften dømme, må Paulus være den aller verste kjetter, med et kjetteri så stort at ingen har hørt maken. For han sier at den som er død for loven, lever for Gud. De falske apostlene lærte: «Lever du ikke i loven, kan du ikke leve for Gud», det vil si: Lever du ikke etter loven, er du skyldig til døden for

Gud. Paulus lærer det stikk motsatte: «Dør du ikke fra loven, kan du aldri leve for Gud.»

I vår tid fører de svermeriske sektene nøyaktig samme lære som de falske apostlene før: «Vil du leve for Gud,» sier de, «det vil si ha livet for Gud, så lev for loven, det vil si etter loven.» Men vi sier: Vil du leve for Gud, må du dø fra loven. Denne læren kan fornuften og menneskelig visdom ikke fatte. Derfor lærer fornuften det stikk motsatte: «Vil du leve for Gud, må du holde loven.» Dette er en del av den grunnvollen alle disse teologene bygger sin kunst og forstand på: «Den som lever etter loven, lever for Gud.»

Men Paulus kaster denne grunnvollen helt over ende og sier: Vi kan ikke leve for Gud uten at vi først er døde for loven. Ved troen på Kristus må vi derfor komme så langt at vi fast holder for sant at vi ikke bare står langt over loven, men er helt døde for den. Og er vi ved Kristus døde for loven, har den ikke lenger noen rett over oss, like lite som den har noen rett over Kristus, som har løst oss ut fra den så vi kan leve for Gud. Langt mindre blir vi da rettferdiggjort og salige ved den.

Men Paulus taler her, som sagt før, ikke om den seremonielle loven, men om hele loven. Han ofret jo i templet (Apg 21,24 ff), han omskar Timoteus (Apg 16,3) og klippet håret i Kenkreæ (Apg 18,18). Det ville han slett ikke ha gjort om han hadde vært død for den seremonielle loven. Derfor er hele loven, enten den gjelder seremoniene eller de ti bud, helt opphevet for enhver kristen, for han er død for den.

Det betyr ikke at loven skal gå til grunne og bli til intet. Den blir stående, lever og hersker i de ugudelige. Men den som tror på Kristus, er død for loven, slik han også er død for synden, djevelen, døden og helvete. Også de blir stående, og det skal verden og de ugudelige få merke. Bry deg derfor ikke om sofistenes snakk når de påstår at det bare er loven om seremoniene som er opphevet. Forstå saken slik: Paulus og enhver kristen er fri ikke bare fra loven om seremoniene, men fra hele loven – og likevel blir loven stående.

Dette kan belyses med en lignelse. Kristus står opp fra de døde og er fri fra graven, og likevel blir graven stående. Peter blir ført ut av fengselet (Apg 12,7 ff), den lamme reiser seg fra sengen (Matt 9,2 ff), den unge gutten fra likbåren (Luk 7,14–15), og likevel blir både fengsel, seng og båre stående. Slik blir også loven avskaffet for meg når jeg ved Kristi nåde blir fri fra den. Den blir død for meg når jeg ved den samme nåden dør fra den – og likevel blir den stående.

Men fordi jeg dør fra den ved en annen lov, det vil si ved nåden som blir gitt meg i Kristus, dør den på sin side fra meg. Kristi grav, Peters fengsel og guttens båre blir stående, og likevel dør Kristus fra graven ved sin oppstandelse, Peter kommer ut av fengselet ved sin befrielse, og gutten blir fri fra båren ved at han blir gjort levende.

Men disse ordene, «jeg er død for loven», rommer mye. Han sier ikke bare: «Jeg er løst fra loven for en tid», eller: «Jeg er herre over loven.» Han sier rett ut: «Jeg er død for loven», det vil si: Jeg har ikke lenger noe med loven å gjøre. Paulus kunne ikke ha talt sterkere mot den rettferdighet som skal komme av

loven, enn med disse ordene: Loven angår meg ikke, og den kan heller ikke rettferdiggjøre meg.

Å være død for loven er altså ikke annet enn at man ikke er bundet til loven, men helt fri fra den og ikke trenger å bekymre seg om den. Den som vil leve for Gud, må derfor se til at han kommer bort fra loven og går ut av graven med Kristus.

Vaktene ble forferdet da Kristus var stått opp av graven (Matt 28,4), og de som så at Kristus vakte opp piken, ble også forferdet (Mark 5,42). Slik må også fornuften og menneskelig visdom bli forferdet og stå som en dåre når den hører at vi ikke blir rettferdige uten at vi først er døde for loven. Den kan ikke fatte det.

Men vi lærer det når vi ved troen har grepet Kristus. Da kommer vi med samvittigheten inn under en ny lov, som helt tar bort den gamle loven vi var fanget under.

Graven som Kristus lå i mens han var død, ble funnet åpen og tom da han var stått opp. Slik står også jeg opp med ham når jeg tror på Kristus. Da dør jeg fra min grav, det vil si loven som holdt meg fanget, og loven står tom. Jeg er brutt ut av dens grav og fengsel og er blitt helt fri fra den. Derfor har den ingen rett eller makt til å holde meg lenger, nå som jeg er stått opp.

Samvittighetene må fremfor alt lære å skille rett mellom den rettferdighet som kommer av loven, og den som kommer av nåden. Nådens rettferdighet har ingenting med kjødet å gjøre. Kjødet skal ikke være fritt, men bli i graven, i fengselet og i sengen, det vil si under loven, og la seg drive og plage av egypterne (2 Mos 1,11). Men en kristens samvittighet skal være helt død for loven, det vil si helt fri fra den og ikke ha noe som helst med den å gjøre. Dette er svært nødvendig å vite, og det tjener til å trøste arme og bedrøvede samvittigheter.

Når du derfor ser et menneske som er skremt og bedrøvet over sin syndige samvittighet, si til ham: «Min bror, du skiller ikke rett når du setter loven over samvittigheten. Der hører den ikke hjemme; den skal settes over kjødet. Se derfor rett på saken, vær frimodig og tenk på at Kristus har løst deg ut fra lovens forbannelse. Tar du imot dette i troen, kan loven verken anklage eller fordømme deg, for ved den samme troen er du død for den.»

Alt dette er lett å si. Men å, salig er den som virkelig forstår det når samvittigheten kommer i nød og anfektelse – når synden går løs på ham, og loven anklager og fordømmer ham. Da kan han si: «Hva angår det meg at du, lov, anklager meg og viser meg hvor mye synd jeg har gjort og fremdeles gjør hver dag? Det er nok sant, men hva rører det meg? Jeg er døv og hører deg ikke. Du kan spare deg prekenen, for jeg er død for deg.

«Men vil du endelig strides med meg om synden, så gå til kjødet og dets lemmer, til tjenestefolkene mine. Gå løs på dem, plag og korsfest dem så mye du vil. Men samvittigheten min er en dronning, og henne skal du la være i fred. Du angår meg ikke, for jeg er død for deg og lever nå for Kristus. Hos ham står jeg under en annen lov, nådens lov, og nåden hersker over synd og lov.» Men hvordan? Ved troen på Kristus, slik Paulus senere skal vise tydeligere.

Men det er jo en underlig tale at å leve for loven skal være det samme som å dø fra Gud, og at å dø fra loven skal være det samme som å leve for Gud. Disse

to talemåtene går helt mot fornuften, og derfor kan ingen sofist eller lovlærer forstå dem.

Men se til at du lærer å forstå dem rett. Den som vil leve for loven – det vil si legge vinn på dens gjerninger og holde den for å bli rettferdig ved det – han er og blir en synder. Dermed er han skyldig til den evige død og fordømmelse. For loven kan verken gjøre ham rettferdig eller salig; den bare dreper ham når den anklager ham for alvor.

Å «leve for loven» er altså i seg selv ikke annet enn å dø fra Gud, og omvendt er å «dø fra loven» ikke annet enn å leve for Gud. Og å «leve for Gud» er å bli rettferdiggjort av nåde ved troen på Kristus, uten lov og gjerninger. Vil du leve for Gud, må du dø fra loven. Men vil du leve for loven, er du allerede død fra Gud.

Vil vi beskrive en *kristen* helt presist, er han et *Guds barn*, født av evangeliets ord. Det er et nådens ord og et ord om syndenes forlatelse; det har ikke noe med noen lov å gjøre, men står over loven, over synden, døden og helvete. Slik Kristus er fri fra sin grav og Peter fra sitt fengsel, er også en kristen fri fra loven. Som den oppstandne Kristus forholder seg til sin grav og den løslatte Peter til sitt fengsel, slik forholder også en samvittighet som er rettferdiggjort ved troen på Kristus, seg til loven.

Ved sin død og oppstandelse dør Kristus fra graven, så den ikke lenger har noen rett over ham og ikke kan holde ham. Han bryter i stykker steinen og seglet som graven var sikret med, skremmer vakten, står opp og går fritt bort. Og ved sin befrielse dør Peter fra fengselet og går fritt dit han vil. Slik blir også en kristens samvittighet fri fra loven. Slik er det med hver den som er født av Ånden (Joh 3,8). Men kjødet forstår slett ikke hvordan det går til, for det kan ikke tale eller dømme om dette annerledes enn det har lært av loven.

Men Ånden sier: «La bare loven anklage meg så lenge den vil, la synden og døden skremme meg så mye de vil – jeg fortviler likevel ikke. For jeg har en lov mot denne loven, en synd mot denne synden og en død mot denne døden.»

Når jeg derfor kjenner at synden gnager meg i samvittigheten, ser jeg opp til kobberslangen på korset, min kjære Herre Kristus. Der finner jeg en annen synd mot min synd, den som vil anklage og sluke meg. Denne andre synden er Kristus, min Herre: «Ham som ikke visste av synd, har Gud gjort til synd for oss, for at vi i ham skal bli rettferdige for Gud» (2 Kor 5,21). Denne synden er så allmektig at den fordømmer, tar bort og sluker min og hele verdens synd. Min synd er altså fordømt ved den synden, det vil si ved den korsfestede Kristus, så den aldri skal fordømme meg.

Slik finner jeg også døden i mitt kjød; den piner og dreper meg. Men mot denne døden har jeg en annen død, som er døden for min død; den korsfester og sluker den. Alt dette skjer ikke ved loven og gjerningene, men ved den korsfestede Kristus. På hans skuldrer er hele menneskeslektens ulykke lagt – lov, synd, død, djevel og helvete – og alt dette må dø bort ved ham.

Men disse velgjerningene fra Kristus må vi gripe og ta imot i en fast tro. For i dem blir det ikke tilbudt oss noen lov eller gjerninger, men Kristus selv alene. Derfor kreves det ikke annet av oss enn at vi tar imot det ved troen. Ved den

alene, og ikke ved noe annet, kan vi gripe og beholde dette: at våre synder og vår død er fordømt og utslettet ved Kristi synd og død.

Vi har altså helt faste argumenter og god grunn til å slutte at ingenting annet enn troen alene gjør oss rettferdige for Gud. For hvordan skulle loven og gjerningene kunne hjelpe til rettferdiggjørelsen, når Paulus går så sterkt mot dem begge og sier rett ut at vi må dø fra loven om vi vil leve for Gud?

Er vi døde for loven, og loven for oss, har den jo ikke mer med oss å gjøre. Langt mindre kan den hjelpe til å gjøre oss rettferdige for Gud. Vi må da si at vi blir rettferdige av nåden alene, det vil si ved troen på Kristus, som griper denne nåden uten noen lov og gjerning.

Men dette forstår ikke de blinde sofistene. Derfor drømmer de om at troen ikke gjør rettferdig uten at den også gjør kjærlighetsgjerninger. Dermed gjør de troen på Kristus helt unyttig. For de sier at den ikke kan rettferdiggjøre uten at den er en tro formet av kjærligheten (*fides formata charitate*) – det vil si at kjærligheten må være med for å gjøre den skikket til å rettferdiggjøre.

Men du gjør best i å legge loven og kjærligheten til side for en annen gang og feste tankene bare på det saken her gjelder. Og det er dette: Jesus Kristus, Guds Sønn, dør på korset og bærer min synd, loven, døden, djevelen og helvete på sitt legeme. Disse uovervinnelige fiendene og tyrannene trenger meg hardt, og jeg er bekymret for hvordan jeg skal bli fri fra dem og bli rettferdig og frelst.

Da ser jeg ingen lov, ingen gjerning og ingen kjærlighet som kan frelse meg fra dem. Det er Kristus alene som tar bort loven, sletter ut min synd og dreper min død på sitt legeme. Slik bryter han ned helvete, dømmer djevelen, korsfester ham og støter ham ned i helvetes avgrunn. Kort sagt: Alt det som før har plaget og undertrykt meg, har Kristus tatt bort, ødelagt og ført fram i triumf ved seg selv (Kol 2,15). Derfor kan det ikke lenger herske over meg, men må ligge under mine føtter og tjene meg.

Av dette ser vi tydelig at vi her ikke kan gjøre annet enn å høre hvordan alt dette er skjedd, og ta imot det i en fast tro uten tvil. En slik tro kan vi med sannhet kalle en «formet tro».

Når jeg så har grepet Kristus ved troen og selv er død for loven, rettferdiggjort fra synden og frelst fra døden, djevelen og helvete ved Kristus, da bærer jeg også gode frukter som et godt tre. Det vil si: Jeg gjør gode gjerninger, elsker Gud, takker ham og viser kjærlighet mot min neste.

Likevel er det ikke kjærligheten og gjerningene som følger etter, som gir troen min dens form og pryder den; det er troen som gir kjærligheten dens form og pryder den. Dette er vår teologi, og den lærer noe som er helt underlig for fornuften: at jeg ikke bare er blind og døv for loven, men helt død for den.

Disse ordene av Paulus, «jeg er ved loven død for loven», er fulle av trøst. Den som husker dem i fristelse og anfektelse og forstår dem rett i hjertet, kan holde stand mot all fare og dødsangst og mot all skrekk fra synden og samvittigheten – hvor hardt de enn går løs på ham, anklager ham og prøver å drive ham til fortvilelse. For alle blir anfektet slik før eller siden, om ikke mens de lever, så i hvert fall i døden. Da anklager loven og holder synden fram, og straks feller samvittigheten dommen: «Ak og ve! Du har syndet!»

Har du grepet og forstått det Paulus her lærer, kan du lett svare og si: «Det er sant, jeg har syndet.» – «Derfor vil Gud straffe og fordømme deg.» – «Nei, ikke slik.» – «Men Guds lov sier det jo, og den lyver sannelig ikke.» – «Hva angår loven meg?» – «Angår den deg ikke? Hvordan kan det ha seg?» – «Fordi jeg har en annen lov, som tvinger den loven til å tie, nemlig friheten.» – «Hvilken frihet?» – «Kristi frihet, for ved Kristus er jeg satt fri fra loven.»

Den loven som de ugudelige har og beholder, er derfor ingen lov for meg. Min lov er friheten, og den binder den andre loven, den som vil fordømme meg. Slik er den loven som før holdt meg fanget, nå selv tatt til fange av nåden – det vil si friheten, som er blitt min lov. Og friheten sier til loven som anklager meg: «Denne mannen skal du ikke ta til fange, langt mindre fordømme. Nei, jeg skal ta deg til fange og binde hendene dine, så du ikke kan gjøre noe mot ham som lever for Kristus og er helt død for deg.»

Slik blir loven fratatt brodden; spydet og alle våpnene dens blir sløve, og all makten blir tatt fra den. Likevel er og blir den en lov for de ugudelige, i ett og alt. Også for oss skrøpelige kristne beholder den sine brodder, klør og tenner, så langt vi ennå mangler noe i troen: Den skremmer og anklager oss stadig. Men den kan ikke drive oss til fortvilelse, for mot den står den gode friheten som vi har i Kristus Jesus.

En kristen kan derfor trøste seg og si: «Jeg er ved loven død for loven.» – «Ja, men du er fortsatt en synder.» – «Jeg bekjenner at jeg har syndet. Men den synden jeg har, ligger ikke lenger på meg. Den er lagt på Kristus, som er blitt til synd – en synd som ikke lar seg fordømme, men som fordømmer all annen synd.» Og den synden som fordømmer, er jo langt sterkere enn den som blir fordømt. For den er ikke annet enn nåden som gjør rettferdig, ja, den er selve rettferdigheten, livet og frelsen.

Slik er det også når jeg kjenner dødsangsten. Da sier jeg: «Hør, død, jeg har ikke noe med deg å gjøre. For mot deg har jeg en annen død, som dreper deg, min død. Og den døden som dreper, er jo langt sterkere og mektigere enn du som blir drept.»

Slik kan et troende menneske reise seg i hjertet ved troen på Gud og få en så viss og fast trøst at han uforferdet tør se synden, døden, djevelen og all ulykke i øynene. Selv om djevelen går løs på ham med all sin makt og vil knuse ham med skrekk, kan han midt i skrekken fatte mot og håp og si: «Hør, dere gode djevler, ta det med ro og vær ikke så sinte! Men vil dere likevel rase og skremme, så har jeg lært å ikke bry meg om det, men frimodig forakte dere.

«For det finnes én som heter Jesus Kristus. Kjenner dere ham? På ham tror jeg. Han er den mannen som har opphevet loven, fordømt synden, gjort døden til intet og ødelagt helvete. Og hør, min gode djevel: Han er blitt din djevel. For han har tatt deg til fange og bundet deg slik at du ikke lenger kan skade meg og alle dem som tror på ham.»

En slik tro kan djevelen ikke overvinne; tvert imot blir han overvunnet av den. For som Johannes sier: «Dette er den seier som har seiret over verden: vår tro. Hvem er den som seirer over verden, uten den som tror at Jesus er Guds Sønn?» (1 Joh 5,4–5)

Det er i stor iver og hellig harme i Ånden at Paulus kaller *nåden en lov*, enda den i seg selv ikke er annet enn nådens aller største, usigelige frihet, som vi har i Kristus Jesus. Og det er til særlig trøst for oss at han gir loven et så stygt og hånlig navn. Vi skal vite at den nå er døpt om: Den kalles ikke lenger en levende, men en død og fordømt lov.

For å gjøre dette enda kjærligere og mer trøsterikt for oss taler han om loven som om den var en forbryter, en tyv eller morder som blir ført fanget og bundet fram for retten, anklaget og dømt til døden. Fra nå av kan den altså ikke bruke makt mot oss – den kan ikke lenger anklage og fordømme oss.

Når han maler loven slik for oss, blir kristne samvittigheter ikke lenger så motløse og redde for den som før. De lærer å forakte skrekken den vil sette i dem, og med troens hellige dristighet å trosse loven og si: «Her er jeg. Kan du gjøre meg noe, så gjør det!» Slike fullkomne kristne er det riktignok svært få av; de fleste er ennå bare lærlinger i denne kunsten. Men om vi grep slike ord hos Paulus som «jeg er ved loven død for loven» i en viss og fast tro, ville de gi oss et slikt mot at vi ikke fryktet noe.

Hvorfor skulle Kristus frykte graven, når han er stått opp fra de døde? Hvorfor skulle Peter grue seg for fengselet, når han allerede var ute og satt fri? Synagogeforstanderens datter (Matt 9,25) kunne nok ha vært redd for sengen mens hun ennå lå i den og skulle dø. Men da hun var vekket opp fra de døde og var blitt frisk, var hun slett ikke redd for den.

Slik er det også med en kristen. Når han ved troen i sannhet eier Kristus, hvorfor skulle han da frykte loven? Han kan nok iblant kjenne lovens skrekk, men den overvinner ham ikke. For han trøster seg med den friheten han har i Kristus Jesus, og sier: «Jeg hører nok, min gode lov, at du knurrer kraftig og gjerne vil anklage og fordømme meg. Men det bryr jeg meg slett ikke om.

«For du kan ikke gjøre meg mer enn graven kunne gjøre Kristus da han var stått opp og gått ut av den. Jeg ser jo hvordan min lov har bundet deg på hender og føtter.» Hvilken lov? Friheten. Den kalles en lov, ikke fordi den binder meg, men fordi den binder min lov. For de ti budenes lov bandt meg. Men nå har jeg fått en annen lov, nådens lov. Den er ingen lov for meg og binder meg ikke; tvert imot setter den meg fri. Men mot den loven som fordømmer meg, er den en lov: Den binder den, så den må la meg være og ikke lenger kan binde meg.

Slik har jeg også en annen død mot den døden som binder meg og tar meg til fange. Den er det sanne livet, som gjør levende i Kristus. Denne døden løser meg fra den første dødens bånd og binder den første døden med de samme båndene. Slik er den døden som ville binde meg, selv bundet, og den som ville drepe meg, er selv drept – av den døden som er det sanne livet.

Slike vakre navn gir Skriften ofte vår Herre Kristus. Den sier at han er under loven, synden og døden, enda han i seg selv ikke er annet enn frihet, rettferdighet, evig liv og frelse. Men nettopp derfor er han en lov mot loven, en synd mot synden og en død mot døden: for å kjøpe oss fri fra lovens forbannelse (Gal 3,13), rettferdiggjøre oss og gjøre oss levende og fri fra synden og døden.

Kristus er altså både lov og frihet, synd og rettferdighet, død og liv. For nettopp ved at han lot seg anklage av loven, fordømme av synden og sluke av døden,

har han tatt bort loven, fordømt synden, drept døden og gjort oss rettferdige og frelst. Slik er Kristus på én gang en gift som lov, synd og død må dø av, og en kraftig legedom som gjør at de troende ikke bare blir fridd fra alt ondt, men også blir rettferdiggjort og frelst.

Dette er Paulus' egen måte å tale og tenke på, og den er overmåte levende og trøsterik. I Romerbrevet setter han, slik som her, to slags lov opp mot hverandre: den ene i sinnet, hellig og god, den andre som strider mot den i kjødets lemmer (Rom 7,22–23). Det er en ny og særegen måte å tale på, og derfor bør vi legge desto bedre merke til den og holde fast på den.

Det lyder også langt mer levende når han sier: «Jeg er ved loven død for loven», enn om han hadde sagt: «Jeg er ved friheten død for loven.» For med slike ord maler han for øynene våre hvordan den ene loven strider mot den andre. Det er som om han ville si: «Hør, lov! Kan du bite, binde og fengsle meg, så kan jeg sette en annen lov over deg. Den skal være din tyrann og fangevokter og i sin tur binde, bite og undertrykke deg.

«Du er riktignok min bøddel, som piner og kveler samvittigheten min. Men mot deg har jeg en annen, Kristus, som skal pine, plage og henge deg, ja, som allerede har drept deg. Og når du er drept, skal du nok la meg være i fred.» På samme måte: Om djevelen plager meg aldri så mye, har jeg en annen mot ham, som kan tvinge ham. Han er sterkere enn djevelen, og derfor overvinner han ham og tar ham til fange, så han ikke kan skade meg.

På denne måten er nåden en lov, men ikke for meg, for den binder meg ikke. Den er en lov mot min lov, for den tar den til fange og binder den slik at den heretter ikke kan fange eller binde meg.

Paulus har altså bare ett mål: Han vil lede de samvittighetene som loven har skremt, helt bort fra loven, så de verken ser på loven, synden, døden eller noe annet ondt, men fester øynene på Kristus alene.

Der skal de legge nøye merke til den underfulle striden: Den ene loven kjemper mot den andre og overvinner den, for at de skal bli fri fra lovens skrekk. Den ene synden kjemper mot den andre og overvinner den, for at de skal bli rettferdiggjort. Den ene døden kjemper mot den andre, for at de skal leve. Og Kristus, den sterkere, fanger og binder den sterke (Luk 11,21–22), for at de skal bli Guds barn; han ødelegger og knuser helvete, for at de skal være arvinger til himmelen.

For å leve for Gud.

Det vil si: for at jeg skal kunne leve for Gud. Her ser du at du ikke kan ha noe liv uten at du er uten lov – ja, uten at du i samvittigheten er helt død for loven. Men så lenge legemet lever på jorden, må kjødet likevel holdes i arbeid av loven, eller tuktes og plages av den, slik jeg ofte har sagt før.

Det indre mennesket er derimot ikke bundet til loven, men helt fritt fra den; det er et levende, rettferdig og hellig vesen. Det er det ikke i seg selv eller av sin egen natur, men i Kristus, fordi det tror på ham. Det viser det som følger:

Jeg er korsfestet med Kristus.

Dette legger han til for å vise tydelig hvilken lov det er som så mektig sluker den andre. Han lar det ikke være nok å si: «Jeg er ved loven død for loven for å leve for Gud.» Han sier i tillegg: «Jeg er korsfestet med Kristus.» Men Kristus er herre over loven, fordi han er korsfestet og død for loven. Derfor er også jeg blitt herre over loven, for også jeg er korsfestet og død for loven – med Kristus.

Men hvordan? Ved nåden og ved troen. Når jeg ved denne troen blir korsfestet for loven og dør bort fra den, mister loven alt krav den noen gang kan ha hatt på meg, slik den også har mistet sitt krav på Kristus. Kristus selv er korsfestet for loven, synden, døden, djevelen og alt det andre, så de ikke lenger har noen rett over ham. Når jeg ved troen åndelig blir korsfestet med Kristus, blir også jeg korsfestet for loven og synden og dør bort fra dem. Da kan de ikke lenger ha noen rett over meg, men må selv bli korsfestet og dø for meg.

Men Paulus taler her slett ikke om korset i den betydningen at vi skal følge Kristi eksempel. Riktignok kalles også det å bli korsfestet med Kristus, når vi følger hans forbilde; men det eksempelet gjelder den gamle Adam, slik det står: «Kristus led for dere, og etterlot dere et eksempel, for at dere skal følge i hans fotspor» (1 Pet 2,21).

Men her taler Paulus om en langt høyere korsfestelse: at synden, døden og djevelen blir korsfestet, ikke i meg, men i Kristus. Det utretter Kristus alene. Men når jeg tror det, blir jeg korsfestet med Kristus, og ved denne troen er synden, døden og alt det andre korsfestet og drept for meg, slik som for Kristus.

V. 20. Men jeg lever.

Paulus taler svært treffende og tydelig. Han sier: Det jeg har sagt om min død og korsfestelse, må ikke forstås slik at jeg nå skulle være helt død. For jeg lever ennå. Ja, nettopp ved den døden og korsfestelsen som gjør at jeg dør bort fra loven, blir jeg først virkelig levende. For når jeg ved nåden og troen på Kristus blir fridd fra loven, synden, døden og alt ondt, først da lever jeg virkelig. Det korset og den døden som skiller meg fra loven, er altså for meg en sann oppstandelse og et sant liv.

Grunnen er denne: Kristus korsfester djevelen, dreper døden, fordømmer synden og tar loven til fange. Før jeg lærte Kristus å kjenne, var alle disse mine fiender og gjorde meg alt ondt, så mitt liv ikke var noe liv, men med rette kunne kalles en død.

Nå er de overvunnet ved Kristus, og derfor kan de ikke lenger skade meg eller noen troende. For meg og for dem er de tatt til fange, korsfestet og drept, og vi på vår side er døde for dem – så vi nå først virkelig lever for Gud. Men alt dette skjer ved den nåde og frihet som Kristus har vunnet ved sitt kors og sin død.

Her må vi legge nøye merke til den særegne måten Paulus taler på, slik jeg også har minnet om før. Han sier at vi er korsfestet og døde for loven, enda meningen egentlig er at loven er korsfestet og død for oss. Men han taler slik for å trøste de bedrøvede, det vil si de kristne. De skal vite at lovens anklage og skrekk ikke angår dem, siden de ved Kristus er døde for den. Ellers lever loven videre og hersker over hele verden; den anklager og fordømmer alle ugudelige.

Det er bare de kristne som har den trøsten at de er korsfestet og døde for loven og synden.

Men ikke lenger jeg.

Det vil si: Jeg lever ikke i meg selv, av min egen natur. Her viser han klart hvordan han lever, og sier hva *de kristnes rettferdighet* er: den rettferdigheten der Kristus lever i oss, og ikke den vi har i oss selv, av egne krefter. Når vi taler om de kristnes rettferdighet, må vi derfor alltid sette vår egen person helt til side. For blir vi stående ved personen og taler om den, slår det aldri feil: Da blir det en gjerningshelgen av den, en som står under loven – hva vi så enn gjør.

Kristus og min samvittighet må derfor bli ett, så jeg ikke fester øynene på noe annet enn Jesus Kristus, den korsfestede og oppstandne. Vender jeg øynene bort fra Kristus og ser bare på meg selv, da er det ute med meg. For da kommer straks disse tankene: «Kristus er der oppe i himmelen, og du er her nede på jorden. Hvordan skal du komme opp til ham?» Fornuften sier straks: «Jeg vil leve et hellig liv og gjøre det loven befaler meg, og slik gå inn til livet.»

Men når jeg ser på meg selv på den måten og bare tenker på hva jeg er, hva jeg burde være og hva jeg burde gjøre, mister jeg straks Kristus av syne – han som alene er min rettferdighet og mitt liv. Og har jeg mistet ham, finnes det verken råd eller redning; da følger fortvilelse og evig fordømmelse.

Og denne ulykken er dessverre altfor vanlig. For så ille er det fatt med oss arme mennesker at vi, når vi er i anfektelse og dødsangst, skammelig slipper Kristus og bare ser på vårt eget liv og våre egne gjerninger. Griper troen da ikke Kristus og får trøst av ham, er det ute med oss.

Derfor må vi øve oss i å glemme oss selv når samvittigheten er i kamp og angst, og la både loven og gjerningene fare. I en slik stund får de oss bare til å se på oss selv og glemme Kristus.

I slik nød skal vi bare vende øynene mot den opphøyde slangen, Kristus på korset, og holde fast på at han er vår rettferdighet og vårt liv. Vi skal ikke la oss forføre av lovens trusler, syndens skrekk og dødens bitterhet. For Kristus, som vi ser på og er i – ja, som lever i oss – er herre over loven og har overvunnet synden, døden og alt ondt. Ved ham får vi en sikker trøst; seieren er gitt oss.

Jeg lever, men ikke lenger jeg – Kristus lever i meg.

Når Paulus her sier «jeg lever», kan det se ut som han taler om sin egen person. Derfor forklarer han seg og sier: «men ikke lenger jeg». Det vil si: Jeg lever ikke lenger i og for meg selv, «men Kristus lever i meg». Personen lever nok, men ikke i seg selv eller for seg selv.

Men hvem er så dette «jeg» han taler om når han sier: «men ikke lenger jeg»? Det er den som ennå er under loven og holder på med lovens gjerninger – en helt annen person enn Kristus. Dette «jeg» viser Paulus fra seg. For som egen person, skilt fra Kristus, hører det døden og helvete til. Derfor sier han: «men ikke lenger jeg, Kristus lever i meg.»

Kristus er min tros form og fullkommenhet; han gir min tro den rette fargen og pryder den, slik farge eller solstråler kan smykke en vegg eller en tavle. Vi må si det nokså grovt (for åndelig kan vi ikke fatte det): Kristus er oss så nær, ja inne

i oss, slik lyset eller fargen sitter på veggen. Derfor sier han: Kristus, som er meg så nær og virkelig er blitt ett med meg og blir i meg, han lever i meg. Ja, det livet jeg har, er Kristus selv. I denne saken er Kristus og jeg helt ett.

Men lever Kristus i meg, opphever han loven, fordømmer synden og dreper døden. Det kan ikke være annerledes: Der han er, må alt dette vike. For Kristus er den sanne og evige fred, trøst, rettferdighet og liv, og for ham må loven vike med sin skrekk – og med den samvittighetsangst, synd, helvete og død. Slik sluker Kristus, som lever i meg, alt det onde som piner og plager meg.

Fordi Kristus er blitt ett med meg, blir jeg fridd fra all skrekk som loven og døden vekker. Jeg legger av meg min gamle ham og hele mitt gamle vesen, blir innlemmet i Kristus og flyttet over i hans rike – et rike av nåde, rettferdighet, fred, glede, liv, evig frelse og herlighet. Og når jeg er der, kan ikke noe ondt skade meg.

Likevel blir det gamle mennesket, som jeg i det ytre bærer på, under loven. Men når det gjelder å bli rettferdig for Gud, må Kristus og jeg bli forent så nær som mulig, så han lever i meg og jeg i ham. Dette er en underlig måte å tale på.

Men fordi Kristus lever i meg, er alt det gode som finnes hos meg, hans: nåde, rettferdighet, liv, fred og frelse. Og likevel er det også mitt ved troen, som knytter meg så fast til Kristus at vi åndelig er ett legeme. Fordi Kristus lever i meg, må det sammen med ham være nåde, rettferdighet, evig liv og frelse i meg, og lov, synd og død må vike. Ja, den ene loven må bli korsfestet, slukt og gjort til intet av den andre, den ene døden av den andre, den ene djevelen av den andre.

Paulus vil altså skille oss helt fra oss selv, fra loven og gjerningene, og plante oss inn i Kristus ved troen. Når vi skal rettferdiggjøres for Gud, skal vi ikke se på noe annet enn nåden alene. Den må vi skille like langt fra loven og gjerningene som himmelen er fra jorden, for de har ikke noe her å gjøre.

Som før sagt har Paulus sin egen måte å tale på. Den er ikke menneskelig, men guddommelig og himmelsk, og de andre evangelistene og apostlene har ikke brukt den – unntatt Johannes, som også av og til taler slik. Hadde ikke Paulus gått foran, ville heller ingen av de hellige fedrene ha våget å tale slik. For det er en uvanlig og uhørt tale: «Jeg lever, jeg lever ikke; jeg er død, jeg er ikke død; jeg er en synder, jeg er ingen synder; jeg har en lov, jeg har ingen lov.»

Likevel er det en herlig tale, særlig for dem som tror på Kristus. For ser de på seg selv, er de ennå både under loven og under synden. Men ser de på Kristus, er de døde for loven og har slett ingen synd.

Skiller du derfor Kristi person og din egen fra hverandre her, der det gjelder *hvordan man blir rettferdig for Gud*, da er du allerede under loven og blir der. Da lever du i deg selv og ikke i Kristus, og det betyr at du blir fordømt av loven og er virkelig død for Gud. Det kommer av at du bare har en tro formet av kjærligheten, som sofistene kaller det – en tro som bare kan gjøre rettferdig når kjærligheten hjelper den.

Jeg taler her om troen slik de tåpelige sofistene gjør, bare som et eksempel, så man bedre kan forstå deres tomme snakk om den formede og den uformede troen (*de fide formata et informi*). For det finnes ikke et menneske i hele verden som er blitt frelst ved en slik tro. Derfor er det helt sikkert at alt sofistene lærer

om troen formet av kjærligheten – den troen som skal gjøre folk rettferdige ved kjærligheten – er rent djevelskap.

Men la oss anta at noen hadde en slik tro. Han kunne likevel ikke bli rettferdig for Gud ved den. For en slik tro består bare i å tro at Kristi historie har skjedd slik bokstaven sier – og det tror djevelen og alle ugudelige også.

Derfor må troen læres rett: Ved den blir du så nær knyttet til Kristus at han og du blir som én person, som ikke lar seg skille. Da henger du alltid ved Kristus og kan med all frimodighet si: «Jeg er Kristus» – ikke i egen person, men slik at Kristi rettferdighet, seier og liv og alt det han har, hører meg til. Og Kristus sier på sin side: «Jeg er denne arme synderen», det vil si: All hans synd og død er min synd og min død, fordi han ved troen henger ved meg og jeg ved ham, ja, lever i ham.

Derfor sier Paulus: «For vi er lemmer på hans legeme, av hans kjøtt og av hans ben» (Ef 5,30). Denne troen knytter meg altså sterkere til Kristus enn en ektemann noen gang kan bli knyttet til sin hustru. Derfor er troen heller ikke en ledig egenskap, en lat, unyttig, ørkesløs og søvnig tanke. Den er så stor og mektig at den gjør sofistenes tåpelige drømmer om en tro formet av kjærligheten, om vår fortjeneste, verdighet og duelighet, helt til intet. Om jeg bare kunne, ville jeg gjerne legge dette klart og fullstendig fram her.

Paulus' første argument går altså ut på dette: Enten må Kristus være en tjener for synden, eller så kan loven ikke gjøre rettferdig. Etter å ha ført dette argumentet til ende stiller Paulus seg selv fram som eksempel på hvordan han er død for den gamle loven ved en annen, ny lov. Nå svarer han på to innvendinger som kunne reises her.

Først svarer han på innvendingen fra de hovmodige og selvsikre åndene, som vrir på Guds ord, så de enfoldige tar anstøt. For når vi lærer at synden blir tilgitt av bare nåde, uten noen fortjeneste fra vår side, står straks onde og unyttige spyfluer klare. De laster en slik forkynnelse og sier: «La oss gjøre det onde for at det gode kan komme av det» (Rom 3,8).

For når denne onde flokken hører at vi ikke kan bli rettferdige ved loven, slutter de straks: «Da trenger vi jo ikke å holde loven. Og er det så at der synden ble stor, ble nåden enda større (Rom 5,20), så la oss bare synde i vei, så nåden kan bli desto større.» Dette er gjenstridige, slette og sorgløse mennesker, som med vilje forfalsker Den hellige skrift og det Den Hellige Ånd har talt. Slik gjorde de også mens apostlene selv levde: De forvrengte Paulus' egne skrifter, til sin egen fordømmelse (2 Pet 3,16).

Men også fromme, enfoldige og skrøpelige mennesker, som ikke forfalsker Skriften med vilje slik de andre gjør, tar anstøt når de hører at vi ikke trenger å holde loven eller gjøre gode gjerninger for å bli rettferdige. Dem må vi komme til hjelp i deres skrøpelighet og gi dem lys over saken, så de forstår hvorfor gjerningene ikke gjør rettferdig, og hvordan de skal og ikke skal gjøres.

Vi skal gjøre dem som *rettferdighetens frukter*, frukter av den rettferdighet vi allerede har fått ved troen på Kristus, uten gjerninger. Vi skal ikke gjøre dem som om de, etter troen eller ved siden av den, kunne gjøre oss rettferdige. Gjøres skal de, men ikke i den meningen at de kan gjøre oss rettferdige når vi ennå er

urettferdige. Nei, det er de som først er blitt rettferdige ved troen, som gjør dem. For treet bærer frukten, og ikke frukten treet.

Paulus hadde sagt før: «Jeg er død.» Det kunne en spottefugl vri på og si: «Er du død, Paulus? Hvordan kan du da fortsatt tale, forkynne og skrive?» Kanskje kunne også et enfoldig og skrøpelig menneske ta anstøt og si: «Hva? Er du død? Eller ser jeg ikke riktig? Du lever jo ennå, for du utfører din tjeneste.» Til det svarer han: «Jeg lever, men ikke lenger jeg, Kristus lever i meg.»

Han taler altså om to *slags* liv. Det ene, sier han, er mitt eget menneskelige og naturlige liv. Det andre er et fremmed liv, en annens liv, nemlig Kristi liv i meg. Etter mitt eget naturlige liv er jeg død og lever slett ikke. Når jeg likevel lever, er det en annens liv i meg. Jeg, Paulus, lever ikke, for Paulus er allerede død. Hvem lever da? En kristen lever.

Paulus, slik han har levd for seg selv, er altså helt død ved loven. Men fordi han lever i Kristus – eller rettere, fordi *Kristus lever i ham* – har han nå et nytt liv. For det er Kristus som taler, handler og utretter alt i ham, og alt dette skjer ikke ved Paulus' liv, men ved Kristi liv.

Ingen spottefugl eller kritiker skal derfor vri på mine ord, og ingen svak skal ta anstøt av at jeg har sagt at jeg er død. Det må forstås på to måter, for det finnes to slags liv: Det ene er mitt, det andre er en annens. Etter mitt eget liv lever jeg ikke lenger. For levde jeg etter mitt eget liv, ville loven ennå ha makt over meg, og jeg måtte være dens fange.

Men for at den ikke skal holde meg fast, er jeg død for den ved en annen lov. Og den døden gir meg et nytt liv, nemlig Kristi liv. Det er ikke medfødt, men gitt meg av Kristus i troen.

Den andre innvendingen er at noen kunne si til Paulus: «Hvordan kan du si at du ikke lever i ditt eget naturlige liv eller i kjødet, men i Kristus? Jeg ser jo ditt kjød og ikke Kristus. Vil du forhekse oss og gjøre oss blinde med åpne øyne, så vi ikke skal kjenne deg igjen, slik du står foran oss i ditt kjød og lever som før? Du har jo dine fem sanser og gjør alt det et annet menneske gjør i dette kjødelige livet.» Til det svarer Paulus:

Det liv jeg nå lever i kjødet, det lever jeg i troen på Guds Sønn

Det vil si: Riktignok lever jeg ennå i kjødet. Men det livet som ennå er i meg, får være som det vil – jeg regner det slett ikke for noe liv. Ser man rett på det, er det ikke noe liv, men snarere en maske som en annen lever under, nemlig Kristus. Han er i sannhet mitt liv, men det livet kan du ikke se, bare høre. Det er som med vinden: «Du hører den suser, men du vet ikke hvor den kommer fra og hvor den farer hen» (Joh 3,8).

Slik ser du at jeg taler, spiser, arbeider og sover, men livet mitt ser du ikke. For det livet jeg nå lever, lever jeg riktignok i kjødet, men ikke av kjødet eller etter kjødet. Jeg lever i troen, av troen og etter troen.

Paulus nekter altså ikke for at han ennå lever i kjødet. Han gjør jo alt det et vanlig menneske gjør, og han bruker de legemlige midlene som dette livet trenger, som mat, drikke og klær. Det er nettopp å leve i kjødet.

Men han sier at dette livet ikke er hans liv. Han bruker nok de midlene som holder det legemlige livet oppe, men han lever ikke av dem eller for dem. Det gjør verden: Den lever av disse tingene og innretter hele livet sitt etter dem, for den kjenner ikke noe annet liv enn dette legemlige og har ikke noe annet å håpe på eller trøste seg med.

Derfor sier han: Dette timelige livet jeg ennå lever i kjødet, får være som det vil – jeg lever likevel bare «i troen på Guds Sønn». Det vil si: Ordet som jeg taler med munnen, er nok en legemlig røst og lyd, men det er ikke kjødets ord; det er Den Hellige Ånds og Kristi ord. Når jeg ser med øynene mine, er det ikke noe kjødelig syn, for det er ikke kjødet mitt, men Den Hellige Ånd som styrer det. Det samme gjelder hørselen: Den er nok i kjødet, men den er ikke av kjødet; den er av og i Den Hellige Ånd.

En kristen sier ikke annet enn det som er tuktig, fornuftig, hellig og gudfryktig, det som kan være til nytte og tjene til Guds ære og nestens frelse. Dette kommer ikke av kjødet og er heller ikke innrettet etter kjødet, og likevel skjer det i kjødet. For jeg kan jo ikke lære, preke, skrive, be eller takke Gud uten å bruke de legemlige lemmene som slike gjerninger blir gjort med. Likevel kommer gjerningene ikke av kjødet og blir heller ikke født av det; de blir gitt og åpenbart av Gud fra himmelen.

Slik ser jeg på en kvinne med øynene mine, men i tukt, så jeg ikke begjærer henne. Det synet kommer slett ikke av kjødet mitt, selv om det skjer i kjødet – øynene er jo lemmer på legemet. Men renheten og kyskheten i dette blikket kommer bare fra himmelen.

Slik bruker en kristen verden og alle skapte ting, så det ikke synes å være noen forskjell mellom ham og et ugudelig menneske. Begge spiser, drikker, kler seg, hører, ser, taler og ter seg likt. Paulus sier jo det samme om Kristus, at han «i sin ferd var funnet som et menneske» (Fil 2,7). Og likevel er forskjellen svært stor. For selv om jeg nå lever i kjødet, lever jeg ikke av det eller av meg selv; det jeg lever, det lever jeg i troen på Guds Sønn.

Det du nå hører meg si, springer ut av en annen kilde enn det du hørte fra meg før, da jeg ennå levde i min egen hellighet. Før Paulus ble omvendt, talte han nok med den samme røsten og tungen som siden. Men da talte han gudsbespottelse og avskyelige ting mot Kristus og hans kirke.

Etter omvendelsen hadde han det samme kjødet, den samme røsten og tungen som før; ingenting av det var forandret. Men nå talte røsten og tungen ikke lenger gudsbespottelse, bare åndelige ord om Guds nåde og barmhjertighet, til lov og pris for ham. Det er ikke kjødets gjerninger, men troens og Den Hellige Ånds. Jeg lever altså nok i kjødet, men ikke av kjødet eller etter kjødets vilje. Jeg lever i troen på Guds Sønn.

Av dette er det lett å forstå hvor det kommer fra, dette nye, fremmede og åndelige livet som det naturlige mennesket ikke skjønner seg på. Han vet ikke og fatter ikke hva slags liv det er. Han hører nok vinden suse, men hvor den kommer fra og hvor den farer hen, vet han ikke. Det vil si: Han hører nok røsten til et åndelig menneske og kjenner ansiktet, minene og faktene hans. Men han ser ikke hvor ordene kommer fra – de er ikke lenger gudsbespottelse som før,

men hellige og gudfryktige – og heller ikke hvor det nye sinnet, den nye viljen og de nye gjerningene kommer fra.

For dette livet er skjult inne i hjertet ved troen. Der er alt kjød helt dødt og borte, og Kristus alene regjerer med sin Hellige Ånd. Det er han som ser, hører, taler, gjør, lider og utretter alt i den troende, selv om kjødet gjør motstand. Dette livet er derfor ikke noe kjødelig liv, selv om det er og bor i kjødet. Det er Kristi, Guds Sønns, liv, som hver kristen har boende i seg ved troen.

Han som elsket meg og ga seg selv for meg

Her finner du rett beskrevet hvordan det går til når et menneske blir rettferdig, og disse ordene er et svært vakkert vitnesbyrd om en sann og fast tro. Den som sammen med Paulus kan si: «Jeg lever i troen på Guds Sønn, han som elsket meg og ga seg selv for meg», og som holder det for like visst og sant som Paulus gjorde, han er allerede i sannhet frelst. Og nettopp med disse ordene feier Paulus fullstendig bort all lovens og gjerningenes rettferdighet, som jeg skal komme tilbake til.

Disse ordene må vi derfor legge godt merke til og tenke grundig over: Guds Sønn har elsket meg og gitt seg selv for meg. Er det sant – og det er ikke til å tvile på – at Guds Sønn har elsket meg, da følger det helt sikkert at det ikke var jeg som elsket Guds Sønn eller ga meg selv for ham. Det er det sofistene og munkene drømmer om når de skamløst påstår at de elsker Guds Sønn og gir seg selv for ham.

For de lærer at et menneske av sine egne naturlige krefter kan gjøre slike gjerninger at han av rimelighet fortjener at Gud blir ham nådig (*de congruo*), og at han kan elske Gud og Kristus over alle ting. De kommer Kristus i forkjøpet med sin kjærlighet – de elsker ham før han elsker dem. De gjør så godt de kan og blir munker. De holder ikke bare det Gud har befalt, men også det han etter deres mening har rådet til for å nå fullkommenhet, noe mer enn de budene alle mennesker er forpliktet til å holde.

De gjør mange gjerninger som de kaller overskuddsgjerninger – gjerninger de ikke selv trenger til sin egen frelse, men kan dele ut til gagn for andre. Derfor selger de det de har til overs av slike gjerninger, til lekfolk. Slik innbiller de seg at de har gitt seg selv for Kristus, og mener at de dermed gjør både seg selv og andre salige.

Disse folkene snur altså Paulus' ord helt på hodet og leser slik: Kristus har ikke elsket oss eller gitt seg selv for oss, men vi har elsket ham og gitt oss for ham. Så oppblåste blir disse elendige, ugudelige folkene av sin grove, kjødelige forstand. De brisker seg med at de gjør så godt de kan, elsker Gud og gir seg selv for Kristus.

Men med dette gjør de evangeliet til intet, fornekter og spotter Kristus, ja, de spytter ham i ansiktet og tråkker ham under føttene. Med munnen bekjenner de nok at han er den som gjør dem rettferdige og salige, men i hjertet mener de at han verken kan gjøre dem rettferdige eller salige. Det tilskriver de i stedet sine egne gjerninger og den gudsdyrkelsen de selv har funnet på og valgt. Men det er ikke å leve i troen på Guds Sønn, men i egen rettferdighet og egne gjerninger.

Når sofistene sier at det er nok at en gjør så godt en kan

Den rette måten å bli rettferdig for Gud på er altså ikke at du begynner med å gjøre så godt du kan. Slik pleier sofistene å tale: Når et menneske gjør så godt han kan, eller så mye han formår, da gir vår Herre Gud ham sin nåde – det er sikkert og slår aldri feil. Denne setningen er et av hovedpunktene sofistenes teologi bygger på, og hos dem gjelder den like mye som en trosartikkel.

Og for å vise hele verden enda tydeligere hvor lite disse grove eslene forstår av Paulus' skrifter og av evangeliet, legger de til: Dette at hver skal gjøre så godt han kan og så mye han formår, må man ikke skru for høyt, så ingen kan nå det. Man skal ta det slik det faller seg. Det er nok når et menneske gjør så mye at en god mann må innrømme at han har gjort sitt. Da skal det helt sikkert og uten tvil følge at Gud blir nådig.

Det skjer ikke, sier de, fordi gjerningen i seg selv fortjener nåden, eller fordi Gud skulle gi nåden som en rettmessig lønn for en slik gjerning. Det skjer fordi Gud er så nådig, rettferdig og barmhjertig at han ikke kan la noe godt bli uten lønn. For denne godhetens skyld skal nåden følge like sikkert. Derfra kommer det kjente verset eller ordtaket: *Ultra posse viri non vult Deus ulla requiri*, det vil si: Gud krever ikke mer av noen enn han formår.

Dette er nok rett sagt og en god nok tanke, men det hører ikke hjemme her. Det hører til det verdslige styret, til styret av land og hus, der man har med jordiske, timelige, legemlige og naturlige ting å gjøre, og der fornuften kan regjere. Når jeg styrer tjenestefolket mitt, holder huset mitt i stand eller har et embete, og gjør så mye jeg kan og så godt det er meg mulig, da er jeg unnskyldt. For også et slikt styre har sine grenser. Det er der slike talemåter egentlig hører hjemme – at man skal gjøre så godt man kan og det man formår.

Men sofistene er helt på villspor når de vil overføre slike talemåter også til det åndelige riket. Der kan mennesket jo ikke utrette annet enn å synde, for han er «solgt til trell under synden» (Rom 7,14). I de ytre sakene som hører til det verdslige styret eller husholdet, er mennesket derimot ikke en slik trell. Der er han tvert imot herre over de legemlige tingene.

Sofistene har derfor ikke gjort rett, men handlet mot Guds ord og ordning, når de har overført slike talemåter fra det verdslige til det åndelige. For man må nøye skille mellom det verdslige styret, der den menneskelige fornuften har sitt arbeid, og Guds åndelige rike.

Hvor langt menneskets krefter ennå ikke er fordervet

Videre sier sofistene: Selv om menneskets natur er fordervet, er naturens krefter ennå ikke fordervet – ikke bare hos menneskene, men også hos djevlene. Men hvis de naturlige kreftene ennå er i fullkommen god stand, da må også menneskets forstand være rett og god og viljen rett og ufordervet, og alt annet hos mennesket må ennå være fullkomment, uten feil eller lyte. Også dette bør vi vite, så læren om troen kan bli stående og bevares helt ren og klar.

Når sofistene altså sier at naturens krefter og evner slett ikke er fordervet, lar jeg det stå ved sitt verd og vil innrømme dem det, men med den forskjellen som følger nedenfor. Men vil de slutte av dette at mennesket derfor skulle kunne

oppfylle loven og elske Gud over alle ting, sier jeg nei. Den slutningen holder ikke. For det er stor forskjell på de *naturlige* og de *åndelige* kreftene, og det er med de åndelige loven skal oppfylles.

Derfor sier jeg at disse åndelige kreftene ikke bare er fordervet, men helt utslettet ved synden, både hos menneskene og djevlene. Det er ikke noe annet igjen enn en fordervet forstand og en vilje som er helt fiendtlig og stridig mot Gud. Den tenker ikke på og trakter ikke etter annet enn det som er mot Gud og mishager ham.

Det er altså nok sant, og jeg innrømmer det, at menneskets naturlige krefter ennå er ufordervet. Men hva er det for naturlige krefter? Jo: Mennesket er ellers nedsunket i ugudelighet og har blitt djevelens eiendom, men det har likevel vilje, fornuft, fri vilje og makt i husholdning og verdslig styre. Likeså kan det styre skip og gjøre andre slike ting som Gud har lagt under mennesket (1 Mos 1,28). Slike naturlige gjerninger og krefter er ikke tatt fra mennesket – å få barn, føre styret eller ha øvrighetsembete, holde hus og så videre. Tvert imot er mennesket stadfestet i dem, slik det står på det nevnte stedet.

Men sofistene har overført dette til det åndelige riket og livet. Det kan nok hende at de har funnet noe om dette hos de gode gamle fedrene. Men romanistene, som forsto mindre av det enn noen hest eller muldyr, har dratt det over på åndelige ting og slik blandet sammen det åndelige og det verdslige.

Vi bør derfor feie ut av kirken det skarnet som sofistene har slept inn, og rydde bort denne anstøtssteinen. Vi innrømmer nok at disse talemåtene er sanne og rette, så sant vi forstår og forklarer dem om det de hører til, nemlig det timelige eller legemlige riket i verden. Men vil noen dra dem over i det åndelige riket, der vi i samvittighetssaker har med Gud å gjøre og står for Gud, da sier vi blankt nei.

For der er det ikke noe rent eller godt hos oss. Alt vi er og alt vi har, er nedsunket i synd. Alt i viljen vår er ondt, og alt i forstanden vår er bare blindhet og villfarelse. I guddommelige ting har mennesket derfor ikke annet enn mørke, villfarelse, gjenstridighet, en vrang og ond vilje og uforstand. Hvordan skulle han da kunne gjøre godt og elske Gud?

Derfor sier Paulus her med rette at det ikke var vi, men Kristus som begynte å elske oss: «han som elsket meg», sier han, «og ga seg selv for meg». Det er som om han ville si: Han fant ingen god vilje eller rett forstand hos meg, men han forbarmet seg over meg. Han så godt at jeg var ugudelig og fór vill, at jeg var vendt bort fra Gud, vek stadig lenger bort fra ham og satte meg opp mot ham, og at djevelen holdt meg fanget og regjerte over meg.

Da kom han av bare nåde og barmhjertighet min fornuft, min vilje og min forstand i forkjøpet og elsket meg. Ja, han elsket meg ikke bare slik uten videre, men slik at han ga seg selv for meg, så jeg kunne bli forløst fra loven, synden, døden og djevelen.

Disse ordene, «Guds Sønn har elsket meg og gitt seg selv for meg», er altså rene torden og lyn fra himmelen mot lovens rettferdighet og gjerningslæren. Det var, vil han si, så stor ondskap, villfarelse, mørke og uforstand i min

forstand og vilje at jeg umulig kunne bli forløst uten at Gud ville koste noe så overmåte stort på det: at hans enbårne Sønn måtte gi seg selv for meg.

Hvorfor skal vi da gjøre så mye ut av at fornuften vår skal vise oss hva som er rett, at våre naturlige krefter ennå slett ikke er fordervet, at fornuften i alt heller mot det beste, og at vi utretter så store ting når vi gjør så godt vi kan?

Skal jeg virkelig bære mine strå og agner, ja, mine stygge og avskyelige synder fram for vår Herre Gud? Han er vred på meg og er, som Moses sier, «en fortærende ild» (5 Mos 4,24). Skal jeg da driste meg til å trette med ham og kreve nåde og evig liv for det? Her hører jeg jo at det onde i menneskenaturen er så overmåte stort at hele verden og alle skapninger var for lite til å forsone Gud – Guds Sønn selv måtte gis for det.

Kjære menneske, tenk nøye etter, slik du bør, hva det har kostet og hvor dyrt det har vært at du skulle bli forløst. Se hvem det er som har stilt seg i fengselet i ditt sted og gitt seg selv for deg, nemlig Jesus Kristus, Guds Sønn. Da skal du straks se og merke at han er langt større og dyrebarere enn alle skapte ting.

Kjære, hva vil du gjøre når du hører Paulus si at en så dyrebar skatt er gitt for din synd? Vil du ennå komme fram med kappen din, kalotten din, kyskheten, lydigheten og fattigdommen din? Hva er da det, og hvor mye er alt dette verd? Ja, hva er Moses' hellige lov selv med alle de gjerningene den befaler? Hva er og hva formår alle helgenenes gjerninger til sammen? Hva er alle de hellige martyrenes lidelser? Ja, hva er alle de hellige englenes lydighet og tjeneste? Hva er alt dette mot denne Guds Sønn, som har elsket deg og gitt seg selv for deg i den vanærende døden på korset og der utøste sitt dyrebare blod, ikke for din rettferdighet, men for dine synder?

Hvis du så denne skatten, ville du med rette forbanne, håne og spytte på, fordømme og støte ned i helvetes avgrunn alle kapper og kalotter, alle løfter, gjerninger og fortjenester, både før nåden og etter. Derfor er det en helt utålelig og avskyelig gudsbespottelse å finne på andre gjerninger som skal forsone Gud. Her ser du jo at han ikke vil la seg forsone med noe annet enn denne overmåte dyrebare og høyeste skatten, nemlig sin egen enbårne Sønns død og blod. Én eneste dråpe av dette blodet er mer verd enn alle skapte ting som er eller noen gang kan bli, om de så legges sammen.

For meg

«*For meg*», sier han. Men hvem mener han med det? Han vil si: Jeg fortapte og fordømte synder er blitt elsket så høyt av Guds Sønn at han har gitt seg selv for meg. Hadde jeg nå kunnet elske Gud og komme til ham ved mine egne gjerninger og fortjenester, enten av rimelighet eller av full rett (*de congruo* og *de condigno*), hvorfor skulle det da ha vært nødvendig at han ga seg selv for meg?

Nettopp av dette ser vi tydelig hvor lettvint papistene har omgått den hellige Skrift, og hvor lite de har skjønt av både Skriften og læren om troen. For hadde de bare tenkt rett over disse ordene og forstått dem – at Guds Sønn måtte gis for meg – da kunne ingen sekt eller klosterorden ha kommet opp.

Troen ville straks ha svart: Hvorfor velger du deg denne standen, denne gjerningen? Mener du at Gud vår Herre lar seg forsone med den, og at du blir

rettferdig ved den? Hører du ikke, du elendige menneske, at Guds Sønn har gitt seg selv for deg og utøst sitt blod for deg? Om troen på Kristus bare var blitt lært rett, kunne den lett ha kommet alle sekter i forkjøpet.

Derfor sier jeg gang på gang at det ikke finnes noe sikrere middel mot sekter og splittelser enn at denne artikkelen om rettferdigheten vi har i Kristus, blir lært rett. Når den er borte, er det umulig å stå imot noen villfarelse eller sekt. Det ser vi i vår tid på svermerne, gjendøperne og sakramentsfornekterne. Etter at de en gang har falt fra denne artikkelen, faller de stadig i nye villfarelser, og de kan ikke la være å føre både seg selv og andre vill, fra den ene villfarelsen til den andre.

Djevelen kommer uten tvil til å plage dem hardt også heretter, så det vil oppstå mange flere sekter og splittelser, som finner på mye nytt og mange nye gjerninger. Men si meg, kjære: Hva er alt dette – selv det beste og det som skinner mest – mot Guds Sønns død og blod, han som har gitt seg selv for meg?

Se bare, kjære, hvem Guds Sønn er, hva han er og hvor stor han er! Hva i himmelen eller på jorden kan måle seg med ham? Heller lar vi alle svermere og papister synke ned i helvetes avgrunn og fare til djevelen med all sin rettferdighet, sine gjerninger og fortjenester – om så hele verden holdt med dem – enn vi tåler at de formørker evangeliets sannhet og undertrykker Kristi ære og herlighet.

Hvorfor skryter de da så mye av sine gjerninger og fortjenester? Hadde jeg, fortapte og fordømte synder, kunnet bli forløst med en annen skatt, hvorfor skulle Guds Sønn da ha trengt å gi seg selv for meg? Men verken i himmelen eller på jorden fantes det noen annen skatt eller noe annet gode som kunne betale fullt ut for min synd. Derfor var det helt nødvendig at Guds Sønn ga seg selv for meg. Og han gjorde det helt villig, av ren kjærlighet. Derfor sier Paulus: «han som elsket meg».

Disse ordene, «han som elsket meg», er derfor fulle av sterk trøst og særlig egnet til å vekke troen hos oss. Den som bare kunne si dette ene lille ordet «*meg*» i en slik tro og ta det til seg, slik Paulus kunne, ville uten tvil kunne stride like kraftig som Paulus mot lovens rettferdighet og mot tanken om at den kan hjelpe oss noe for Gud.

For Kristus har ikke gitt et lam for meg, ikke en okse, ikke gull eller sølv, men *seg selv* har han gitt *for meg* – for meg, sier jeg, som var den aller ulykkeligste og mest fordømte synder. Fordi Guds Sønn har gitt seg selv i døden for meg, blir hjertet mitt styrket og trøstet mot Guds vrede og alt ondt.

For Paulus sier ikke disse ordene om seg selv alene, men om hele kristenheten. Derfor skal hver og en ta dem til seg og vite at det er skjedd for ham og sagt om ham. Å gripe dette uten tvil og vende det til seg selv, det er troens rette kraft. En gjerningshelgen sier ikke slik: Kristus elsket meg.

Disse ordene, som klart forkynner nåden og rettferdigheten i Kristus, setter Paulus opp mot lovens rettferdighet og gjerningene. Det er som om han ville si: Selv om loven er en guddommelig lære og har sin ære og herlighet, har den likevel ikke elsket meg eller gitt seg selv for meg. Nei, den bare straffer, anklager og skremmer meg.

Men nå har jeg en annen, som har forløst meg fra loven, så den aldri mer kan skremme meg, og fra synden og døden like så. Han har hjulpet meg til frihet, til Guds rettferdighet og til det evige liv. Og han som har gjort dette, er Guds Sønn, som har elsket meg og gitt seg selv for meg. Ham være lov og ære i evighet, amen.

Slik griper og omfavner troen Kristus, Guds Sønn, som har gitt seg selv for oss; det er det Paulus lærer her. Og har vi grepet ham ved troen, har vi også rettferdighet og evig liv. For Kristus er Guds Sønn, og han har gitt seg selv av ren kjærlighet – ikke bare for å forløse oss fra synden og døden, men også for å vinne oss evig rettferdighet og evig liv.

Med disse ordene beskriver Paulus svært levende og trøsterikt hva *Kristi embete og prestedømme* er. Hans embete er dette: Han forsoner oss med Gud, ber for syndere, gir seg selv som offer for deres synd, forløser dem, lærer og trøster dem.

Derfor må du lære å male Kristus slik han er – og ikke slik sofistene og svermerne maler ham: som en ny lovgiver som avskaffer den gamle loven og innstifter en ny. Slik gjør de ham til en slavefogd og tyrann. Men du skal male ham som Guds Sønn, som har ofret seg selv til Gud sin Far som et velbehagelig offer for oss arme syndere, for å hellige oss til evig tid – ikke for vår fortjenestes eller rettferdighets skyld, men av ren kjærlighet og barmhjertighet.

Kristus er altså ingen Moses, ingen slavefogd eller lovgiver, men en som gir nåde, en barmhjertig frelser. Kort sagt: Han er ikke annet enn ren, uutgrunnelig og overstrømmende barmhjertighet, som blir gitt oss, ja, som gir seg selv til oss. Slik maler du Kristus rett. Men lar du ham males på en annen måte, kan du lett bli overvunnet når anfektelsen kommer.

Å male Kristus rett, med hans rette farger, er den største og høyeste kunsten for en kristen – men også den aller vanskeligste. Selv faller det meg tungt å se Kristus slik Paulus tegner ham for meg. Og det enda jeg har studert dette flittig i lang tid, og enda jeg har fått oppleve denne velsignede tiden da vi av Guds nåde har fått et så rent og klart evangeliets lys. Så dypt har denne giftige læren grodd fast i meg, denne skammelige innbilningen at Kristus skulle være en lovgiver. Som en tynn olje har den trengt seg inn helt til margen og beina mine.

Dere unge er i dette langt bedre stilt enn vi gamle, for dere er ikke så tilsmusset av denne giftige læren. Jeg ble så vant til den fra barndommen av at jeg bleknet av skrekk bare jeg hørte Kristi navn. For jeg var oppdratt til å se ham som ikke annet enn en streng og vred dommer.

Derfor har jeg nå dobbelt arbeid med å se og kjenne ham rett. Først må jeg få den gamle, skadelige læren helt ut av hjertet – at Kristus ikke var annet enn en lovgiver og dommer. Den er jeg vant til og oppfostret i. Jeg må bli kvitt den i samvittigheten og vokte meg for den, for den gir seg ikke, men kommer stadig igjen, anfekter meg og vil dra meg tilbake.

Dernest har jeg også nok å gjøre med å gripe rett den salige og guddommelige læren som viser meg til Kristus, han som har elsket meg og gitt seg selv for meg. Jeg må holde fast på at Kristus alene er den rette, sanne og eneste som rettferdiggjør og frelser. Dere unge, sier jeg, kan langt lettere lære Kristus å kjenne,

om dere bare vil. For dere har ennå ikke svettet i den badstuen som paven har varmet opp med sin avskyelige menneskelære.

Kristi egentlige embete er altså å forsone oss med Gud. Derfor skal vi, som sagt, ikke legge skylden på ham når vi kjenner sorg og angst i hjertet, selv om det kan se ut som angsten angriper oss i hans navn. Skylden skal vi legge på djevelen. Den skurken pleier å anfekte og plage oss slik under skinn av Kristi navn, for han tar på seg en lysets engels skikkelse (2 Kor 11,14).

Vi må derfor lære dette grundig – ikke bare så vi kan snakke om det, men så vi erfarer det i livet – og holde fast på at Kristus er en helt annen enn en lovgiver. Når djevelen så tar på seg Kristi maske og plager oss under hans navn, skal vi trygt kunne kjenne ham igjen og vite at det ikke er Kristus, men den lede djevelen selv. For Kristus skremmer og bedrøver ingen. Hans rette embete er å trøste en skremt, engstelig og redd samvittighet og være kjærlig og vennlig mot den.

Det vitner Paulus om, særlig på dette stedet, når han gir ham denne kjærlige og trøsterike tittelen: han «som elsket meg og ga seg selv for meg». Det er derfor sikkert at Kristus elsker dem som er i nød og angst under syndens og dødens byrde. Han elsker dem så høyt at han gir seg selv for dem og blir vår yppersteprest – det vil si: Han stiller seg som mellommann mellom Gud og oss arme syndere. Kunne noe sies bedre og kjærligere enn dette?

Er dette sant – og det må det være, ellers er hele evangeliet falskt og løgn – da kan vi slett ikke bli rettferdiggjort ved lovens rettferdighet, og langt mindre ved vår egen.

Derfor må du lese ordene «meg» og «for meg» med ettertanke og vite at de rommer mye. Du skal venne deg til å gripe ordet «meg» i en viss og fast tro og vende det til deg selv, uten å tvile på at du hører med blant dem som er ment med dette «meg». Du skal fast tro at Kristus ikke bare har elsket Peter, Paulus og de andre apostlene og profetene og gitt seg selv for dem, men at denne nåden angår oss like mye og tilhører oss like så vel som dem. Også vi er altså ment med ordet «meg».

For vi kan ikke nekte for at vi alle sammen er syndere. Vi må bekjenne at Adam med sin synd har fordervet oss alle og gjort oss til Guds fiender, skyldige under Guds vrede og dom og den evige død – det kjenner og innrømmer arme, skremte samvittigheter altfor godt. Men like lite kan vi da nekte for at Kristus er død for vår synd, for at han ved sin død skulle gjøre oss rettferdige. For han døde ikke for å gjøre dem rettferdige som allerede er rettferdige, men for å hjelpe arme syndere til å bli Guds venner og kjære barn og arvinger til alle himmelske goder.

Når jeg altså kjenner og bekjenner at jeg er en synder fordi Adam har overtrådt, hvorfor skulle jeg da ikke også si at jeg er Gud til behag og rettferdig for Kristi rettferdighets skyld – særlig når jeg hører at han har gitt seg selv for meg?

Paulus trodde dette fullt og fast, og derfor talte han så sikkert og trygt om det. Måtte han som har elsket oss og gitt seg selv for oss, gi oss nåde til i det minste i noen grad å gjøre det samme og si det om oss selv. Amen.

V. 21. Jeg forkaster ikke Guds nåde.

Dette forbereder det andre argumentet i brevet. Merk deg godt: Å ville bli rettferdig ved gjerningene er det samme som å gjøre Guds nåde til intet. Si meg: Hvilken ugudelighet eller synd kunne være mer avskyelig og forferdelig enn å forkaste Guds nåde og ikke ville bli rettferdig ved troen på Kristus?

Det er nok og mer enn nok at vi fra før, både av natur og i gjerning, er ugudelige syndere som stadig bryter Guds bud. Men den virkelige synden, den som langt overgår all annen synd, begår vi først når vi så sorgløst forkaster nåden og syndenes forlatelse som blir tilbudt oss ved Kristus, og verken vil akte på den eller ta imot den. Tro meg: Denne gudsbespottelsen er langt større og mer avskyelig enn noen kan tenke eller si.

Verken Paulus eller de andre apostlene har lagt så stor vekt på noen synd eller refset den så hardt som det å forakte Guds nåde og fornekte Kristus. Og likevel skjer det ofte svært lett. Derfor refser Paulus Antikrist så heftig: Han tier helt om Guds nåde. Han verken lærer de kristne eller prenter inn i dem hvilke velgjerninger vi har fått av Gud i Kristus, vår yppersteprest, han som har elsket oss og gitt seg selv for oss som et offer for vår synd.

Antikrist er bare opptatt av at folk skal tro hans prat, så han alene kan bli hode og herre i verden – og så får det gå med Kristi kjærlighet og velgjerninger mot oss som det vil. Men å kaste Kristus og hans ord under benken på denne måten er å spytte på ham og trå ham under føtter. Det er å sette seg selv i hans sted og si: «Jeg vil gjøre deg rettferdig og salig.» Hvordan da? Ved messer, pilegrimsreiser, avlatsbrev, munkevesen og slikt.

Antikrist har altså reist seg mot Gud og over Gud og satt seg i Kristi sted. Han har gjort nåden til intet og fornektet troen, for han har lært at troen ikke nytter noe uten gjerningene. Med dette bedraget har han helt formørket og undertrykt Kristi velgjerninger mot oss, de som har hjulpet oss til nåden. I stedet for nåden, Kristus og hans rike har han satt opp læren om gjerningene og sine avskyelige seremonier, og støttet dem med løgn og bedrag.

Slik har han revet hele verden løs fra Kristus, som alene burde regjere i samvittigheten, drevet den bort med makt og kastet den rett i gapet på djevelen. Ingen kan derfor si fullt ut hvor avskyelig det forbannede pavedømmet er.

Av dette ser vi tydelig hva det er å gjøre Guds nåde til intet: å ville bli rettferdig for Gud ved loven. Men hvem har noen gang hørt at vi gjør Guds nåde til intet ved å holde loven? Synder vi da når vi holder loven? Nei. Men vi forkaster Guds nåde når vi holder loven i den tanke at vi skal bli rettferdige for Gud ved den. Loven er i seg selv god, hellig og nyttig (Rom 7,12), men den gjør oss ikke rettferdige for Gud. Paulus gir den en annen tjeneste og oppgave.

Den som holder loven for å bli rettferdig for Gud ved den, gjør altså nåden til intet og forkaster Kristus og hans offer. Han vil ikke bli salig ved denne overmåte dyrebare skatten, men selv betale for synden med lovens rettferdighet, eller fortjene nåden med sin egen rettferdighet. Men den som gjør det, spotter Gud og forkaster hans nåde.

Det er forferdelig å høre at et menneske kan være så ondt at det vil forkaste Guds nåde og barmhjertighet. Og likevel gjør hele verden det. Den vil riktignok

ikke ha på seg at den gjør det; tvert imot roser den seg høylytt av å gi Gud den største ære. Nå følger det andre argumentet.

For er rettferdighet å få ved loven, da er altså Kristus død uten grunn.

Her må jeg igjen minne leseren om at Paulus ikke taler om loven om seremoniene eller de ytre kirkeskikkene, slik sofistene overalt påstår. De første opphavsmennene til denne villfarelsen var Origenes og Hieronymus, og på dette punktet har de gjort mer skade enn noen kan si eller beklage nok. Siden har alle de skolastiske lærerne og sofistene fulgt dem, og i vår tid har Erasmus ikke bare funnet behag i villfarelsen, men til og med forsvart den.

Men alle gudfryktige kristne bør la seg lære bedre og holde seg langt borte fra det tomme snakket til dem som så skammelig forfalsker Paulus' skrifter med sine gale forklaringer. De taler om ting de aldri har forstått, langt mindre erfart – som om loven om seremoniene ikke var like god og hellig som Guds andre lover! Innstiftelsen av prestedømmet, omskjærelsen, ofrene, gudstjenesten og hele den jødiske religionen var jo seremonier alt sammen. Paulus taler altså her og andre steder om hele loven.

Men Paulus' ord bør overveies nøye på denne måten: Er det sant at Kristus er død, eller er det ikke? Og videre: Er han da død forgjeves? Så sant vi ikke er helt fra forstanden, må vi svare: Det er sant, han er død. Da må vi også innrømme at han ikke døde forgjeves, og ikke for sin egen skyld, men for oss. Og er han ikke død forgjeves, er det også sikkert at vi ikke kan bli rettferdige ved loven.

Ta først seremoniene, og tenk deg at du har det de kaller fortjeneste av rimelighet (*meritum de congruo*): at du ved dine gode gjerninger har drevet det så langt at du har fått Den Hellige Ånd og kjærligheten. (Det ville riktignok vært det største under i verden.) Men tenk deg det likevel: Du gjør så godt du kan, og får derved nåde, blir rettferdig og til behag for Gud og har Den Hellige Ånd.

Si meg da: Hvor kommer alt dette fra? Fra din fortjeneste av rimelighet, altså det du har forberedt deg til nåden med, så Gud ble beveget til å gi deg den? Er det sant? Da trenger du ikke Kristus til noe, og da er han død forgjeves.

Ta så også selve de ti bud. De gjelder jo den høyeste gudstjenesten: å frykte Gud, elske ham og stole på ham, og dessuten å elske sin neste.

Tenk deg nå en som er blitt rettferdig ved loven i de ti bud. Er det mulig, er Kristus helt sikkert død forgjeves. For den som er blitt rettferdig og til behag for Gud ved loven, har i seg selv de kreftene han får rettferdigheten ved. Etter denne meningen kan det ikke slå feil: Har han bare et godt forsett om å gjøre det gode og sky det onde så godt han kan, fortjener han nåden og får Den Hellige Ånd, så han kan elske både Gud og sin neste.

Står denne meningen fast, følger det med nødvendighet at Kristus er død forgjeves. For hva skulle et menneske da med en Kristus som elsket ham og ga seg selv for ham, når han uten Kristus, ved sine egne gjerninger, kan fortjene så mye av rimelighet at Gud må bli ham nådig? Og når han siden, i denne fortjente nåden, kan gjøre så mye godt at Gud av full rett (*de condigno*) er forpliktet til å gi ham evig liv som lønn? Eller når han kan bli rettferdig ved å holde loven?

Men går det an, kan vi like godt sette Kristus til side med all hans fortjeneste og alle hans velgjerninger. Hva skulle vi trenge ham til? Han er jo til ingen nytte lenger!

Men si meg, kjære: Hvorfor blir Kristus da menneske? Hvorfor lar han seg korsfeste? Hvorfor dør han? Hvorfor blir han min yppersteprest, som elsker meg og gir seg selv for meg som et så rikt og dyrebart offer? Hvorfor gjør han alt dette? Det er jo helt forgjeves dersom man kan bli rettferdig for Gud slik sofistene lærer. For de sier: Uten nåden og uten Kristus kan jeg godt finne en slik rettferdighet i loven eller i meg selv at jeg kan bestå for Gud med den.

Døm nå selv, enhver som har forstand: Skal vi tåle og tie til en så stor gudsbespottelse? For her læres det – om ikke med rene ord – at det er til skam og spott for Guds høye majestet at han ikke sparte sin enbårne Sønn, men ga ham i døden for alle (Rom 8,32). Heller enn å tåle det ville jeg at ikke bare papistenes og svermernes hellighet, men også alle englenes, ble forbannet og fordømt til helvetes avgrunn sammen med djevelen selv.

Jeg vil ikke se på eller vite av noe annet enn denne Kristus. Han skal være min eneste dyrebare skatt, så jeg for hans skyld ikke bare avviser alt annet, men akter det for tap og skrap (Fil 3,8). Han skal være mitt lys og min morgenstjerne.

Når jeg i troen har grepet og omfavnet ham, vil jeg ikke vite av eller bry meg om det finnes noen lov, noen synd, noen rettferdighet eller urettferdighet i hele verden. For om alt i himmelen og på jorden ble samlet på ett sted, ville det likevel være ingenting mot Jesus Kristus, Guds Sønn, min kjære Herre, som har elsket meg slik og gitt seg selv for meg.

Det finnes derfor ingen større synd enn å gjøre Guds nåde til intet. Og enda den er den største og mest avskyelige, er den dessverre helt alminnelig. Den begås først og fremst av de største, beste og klokeste i verden, nemlig av dem som vil være hellige ved gjerningene. De vil fortjene Guds nåde av rimelighet, og de mener at lovens gjerninger, kors og lidelse skal gjøre dem rettferdige og salige av full rett. Men nettopp med dette gjør de Guds nåde til intet og fornekter Kristus med all den rikdom han har vunnet for oss.

Paven er opphavet til hele denne avskyelige villfarelsen og forførelsen. Han har formørket Kristi evangelium, ja, helt undertrykt det, og tynget hele verden med sine ugudelige, gale og fordømte lover. Det vitner blant annet hans egne bullbrev og avlatsbrev tydelig om. I dem frikjenner han ikke dem som tror på Kristus, men dem som etter hans lover har gjort bot nok, skriftet fullt ut og lagt en god skilling i avlatskisten. Med dette alene har han tydelig vist at Kristus må være død forgjeves, og at hans nåde er unødvendig og unyttig.

Ingen kan derfor tenke, langt mindre si med ord, hvor avskyelig en styggedom og gudsbespottelse det forbannede, antikristelige pavedømmet har voldt. Og likevel holder disse forblindede og forherdede skurkene fast på sine ugudelige og tåpelige innfall og villfarelser – nå når nådens og sannhetens lys er gått så klart opp for oss. De sier fremdeles at naturens krefter ikke er fordervet, og at menneskene ved egne gjerninger og fortjeneste kan forberede seg til nåden. Så langt er de fra å innrømme sin ugudelighet og villfarelse at de til og med mot sin egen samvittighet forsvarer villfarelsen og holder den oppe med makt.

Men vi, som ikke vil gjøre Guds nåde til intet, sier stadig med Paulus: Enten er Kristus død forgjeves, eller så kan loven ikke gjøre rettferdig for Gud. Men Kristus er ikke død forgjeves. Derfor kan loven heller ikke gjøre rettferdig. Og videre: Kristus, Guds Sønn, har rettferdiggjort oss av bare nåde og barmhjertighet. Altså har loven ikke kunnet gjøre det. For hadde loven kunnet det, hadde Kristus handlet tåpelig da han ga seg selv for vår synd for at vi skulle bli rettferdige ved det.

Vi slutter derfor: Vi blir ikke rettferdige ved egen fortjeneste – verken den av rimelighet, som skulle fortjene nåden, eller den av full rett, som etter sofistenes løgn skulle fortjene det evige liv. Vi blir heller ikke rettferdige ved kors og lidelse eller ved loven, men alene ved troen på Kristus.

Men koster det Kristus så mye å gjøre meg salig at han må dø for min synd, da er det helt klart at mine gjerninger og min rettferdighet, også den jeg har etter loven, er svært lite å regne mot denne store og dyrebare skatten – ja, de duger slett ikke.

For med en simpel kobberskilling kan jeg ikke kjøpe det som er vunnet for mange tusen tønner gull. Og loven med alle sine gjerninger og all sin rettferdighet – for ikke å tale om andre gjerninger, som er enda ringere – er ikke verd en skjerv eller en hvid mot Kristus. Ved hans død og oppstandelse er min død overvunnet, og evig rettferdighet og evig liv er vunnet og gitt meg.

Skulle jeg da forakte og forkaste denne overmåte store, dyrebare, kostelige og edle skatten og prøve å bli rettferdig ved loven eller ved fortjeneste av rimelighet eller av full rett? De er jo bare tap og skrap, som Paulus kaller dem, særlig sammenlignet med Kristus. Og Paulus stadfester her at Kristus har gitt meg rettferdighet og evig liv for intet, av bare nåde og barmhjertighet, og at det kostet ham så mye at han måtte gi seg selv for meg.

Likevel begår hele verden denne store, grove synden, og særlig de som vil regnes for de beste og helligste. Selv om de sier noe annet med munnen, viser de dermed tydelig at de i sitt hjerte mener at Kristus er død forgjeves. Og det er å spotte Kristus på det groveste, spytte ham i ansiktet, trå Guds Sønn under føtter og akte paktens blod for noe alminnelig (Hebr 10,29).

Men merk deg at når Paulus her handler om rettferdighet, har han med en høy og viktig sak å gjøre. Han taler ikke om den rettferdigheten som gjør et menneske rettskaffent og aktet i sitt hjem eller i det verdslige styret. Kort sagt: Han har her slett ikke med den verdslige rettferdigheten å gjøre, enda vår Herre Gud også vil at den skal holdes, og roser og lønner den. Den kan fornuften også noenlunde mestre.

Men Paulus handler, som sagt, ikke om den her, men bare om den rettferdigheten som gjelder for Gud. Ved den blir vi ikke bare løst fra loven, synden, døden og alt ondt, men får også del i nåden, rettferdigheten og det evige liv, og blir til slutt herrer over himmelen, jorden og alle skapninger. Denne rettferdigheten kan ingen lov gi, verken menneskers lov eller Guds egen.

Loven er riktignok lagt til fornuften for å opplyse og hjelpe menneskets forstand og vise det hva det skal gjøre og la være. Likevel kan mennesket ikke bli rettferdig. Det kan bruke alle sine krefter, sin fornuft og alt det har, og attpåtil

få dette guddommelige lyset, loven, som er en overmåte stor og herlig gave fra Gud – likevel, sier jeg, kan det ikke bli rettferdig ved det.

Loven er det største gode verden har, og den lyser for fornuften som solen mot et tent lys. Når den likevel ikke kan gjøre rettferdig, hva skulle fornuften da kunne gjøre uten denne loven? Hva mener du? Ikke mer eller bedre enn paven har fått til med sine universiteter og munkeklostre.

For de har med sine gale lover og lærdommer formørket, ja, nesten slukket det første budets klare og herlige lys. Derfor kan ingen av dem, om de så var aldri så mange, forstå en eneste bokstav eller tøddel av loven rett. De traver bare av sted med den blinde lykten til sin tåpelige fornuft. Og denne villfarelsen er langt verre og mer skadelig enn den andre, som kommer av læren om gjerningene etter Guds lov.

Paulus' ord har derfor stor vekt når han sier: «For er rettferdighet å få ved loven, da er altså Kristus død uten grunn.» Han sier ikke et ord om hva menneskelige krefter, fornuft og visdom kan gjøre, hvor stor den enn er. For jo større fornuften er, desto større og grovere tåper gjør den oss for Gud. Han taler bare om loven, som er langt bedre enn all menneskelig visdom og styrke, og sier: «Er rettferdighet å få ved loven, da er altså Kristus død uten grunn.»

Av dette følger at menneskelig fornuft, selv med Guds lov til hjelp, ikke makter å skaffe til veie den rettferdigheten vi kan bestå med for Gud. Den fører oss bare lenger bort fra rettferdigheten og forkaster Kristus. For kunne menneskelig fornuft skaffe til veie en slik rettferdighet, da var Kristus død forgjeves.

Sett derfor Kristi død opp mot alle lover, og gjør som Paulus: Vit ikke av, hør ikke på og se ikke etter noe annet enn Jesus Kristus, og ham korsfestet (1 Kor 2,2), og la ikke noe annet lyse for deg enn denne korsfestede Kristus. Gjør du det, skal du bli rett undervist, rettferdig og hellig, og få Den Hellige Ånd, som skal holde deg fast ved det rene ordet i en sann tro. Men mister du Kristus av syne, er alt annet forgjeves.

Her ser vi igjen hvilken «ros» lovens rettferdighet får: Slik Paulus taler om den, er den bare forakt for Guds nåde og forkastelse av den, og den gjør Kristi død helt unyttig. Paulus er riktignok ingen stor taler, men se hvor mye stoff han gir til store og vektige taler. For si meg: Hvem er så veltalende at han fullt ut kan få fram hva det er å forkaste Guds nåde, og at Kristus er død forgjeves? Denne synden er så stor at all verdens veltalenhet samlet aldri kunne uttrykke den fullt ut.

Det er en liten ting å si at en eller annen er død forgjeves. Men å si at *Kristus* er *død forgjeves*, det er altfor grovt, for det er det samme som å si at han var helt unyttig og ingenting verd. Den som vil vise hva han har lært i retorikken, har her mer enn nok å arbeide med. Han skal få nok å stri med for å vise hvor avskyelig en gudsbespottelse den læren er som sier at man blir rettferdig ved loven og gjerningene.

For hva kunne sies mer grufullt og gudsbespottelig enn at jeg gjør Kristi død forgjeves ved å holde loven for å bli rettferdig ved den? Men gjør jeg Kristi død forgjeves, må jeg også gjøre hans oppstandelse, hans herlige seier over synden

og døden, hans rike, himmelen, jorden, Gud selv og hans majestet og herlighet – med ett ord: alt – til intet.

Ville du synes det var en liten ting å si at Frankrikes makt eller det romerske keiserdømmet var opprettet til ingen nytte? Da ville hele verden holde deg for gal. Og likevel er det ingenting mot å si at Kristus er død forgjeves.

Paulus fører i sine skrifter store og kraftige tordenslag ned fra himmelen mot *den egne rettferdigheten som kommer av loven*, og som vi ellers velger oss selv. De burde med rette skremme oss bort fra den. For med ett tordenslag blir alt klostervesen, all geistlighet og all gudstjeneste slått ned, ja, fordømt til helvetes avgrunn, så sant man vil bli rettferdig for Gud ved den – enten den skjer etter loven eller etter eget forgodtbefinnende og selvvalgt andakt.

Hvem ville da ikke få avsky for sitt klosterløfte, sin kutte og sin kalott, for menneskebud, ja, til og med for Moseloven, når han hører at han ved dem forkaster Guds nåde og gjør Kristi død forgjeves?

Når verden hører dette, tror den ikke at det er sant. Den mener ikke at et menneskehjerte kan være så ondt at det skulle forkaste Guds nåde og holde Kristi død for unyttig og forgjeves. Og likevel er denne mest avskyelige synden den mest alminnelige i verden. For den som vil bli rettferdig uten troen på Kristus – enten ved gjerninger, ved å betale for synden, ved lidelse eller ved Guds egen lov – han forkaster Guds nåde og forakter Kristi død, hvor vakkert han enn taler om den.

Kapittel 3

V. 1. Uforstandige galatere!

Paulus har, slik det sømmer seg for en apostel, så stor omsorg for galaterne sine, er så nidkjær for dem og mener det så alvorlig med dem at han brenner i ånden for dem. Mens han disputerer om evangeliets lære, forsvarer dem og gjendriver de falske apostlenes forføreriske lære, kan han likevel ikke la være å formane og irettesette dem. Det gjør han etter den regelen han selv gir i 2 Tim 4,2: «Forkynn Ordet! Vær rede i tide og utide. Overbevis, irettesett og trøst.»

Den som leser det Paulus har skrevet uten å merke seg dette, blir forvirret og tenker: Paulus følger ingen ordentlig plan eller rekkefølge når han lærer. Men den som merker seg det, ser at selv om han ikke følger den ordenen talekunstnerne bruker, har han likevel en svært god orden – den som passer best for åndelige ting og for prekenembetet.

Hittil har han disputert og med to store og sterke argumenter bevist at den kristne rettferdighet ikke kommer av loven, men av troen på Kristus. Samtidig har han gjendrevet de falske apostlenes lære.

Midt i dette vender han seg nå til galaterne, irettesetter dem og sier: «Uforstandige galatere!» Det er som om han ville si: Å, Gud bedre det! Hvordan har dere stakkars folk latt dere forføre så ynkelig? Jeg lærte dere jo evangeliets sannhet så trofast og flittig, og dere tok imot den med stor iver og alvor. Hvordan kan det da ha seg at dere så fort og så skammelig har falt fra den igjen? «Hvem har forhekset dere?»

Det kan se ut som Paulus går svært hardt løs på galaterne her, for han kaller dem uforstandige, forhekset og ulydige mot sannheten. Om han gjør det av særlig iver eller heller av medlidenhet, vil jeg ikke strides mye om; kanskje er begge deler riktig. Et kjødelig verdensbarn ville heller ta en slik irettesettelse som hån enn som en nyttig og gudelig påminnelse.

Har Paulus da gitt et dårlig eksempel og hånet kirken, den kristne menigheten i Galatia, når han kaller den uforstandig og forhekset? Nei, sier jeg. For en apostel, prest eller lærer har i kraft av embetet sitt både myndighet og rett til å tale alvorlig til den menigheten som er betrodd ham, og irettesette den. Det er en faderlig tiltale og refselse som behager Gud.

Slik kaller også foreldre ofte, i faderlig og moderlig kjærlighet, sønnen sin en tosk eller en slyngel og datteren sin en skjøge – men de ville ikke finne seg i at en fremmed sa det samme. En skolemester skjenner også ofte på eleven sin,

kaller ham et dumt esel og gir ham attpå til en ordentlig omgang ris. Alt dette finner eleven seg i uten å ta det ille opp, men han ville ikke tåle det fra en av medelevene.

Også øvrigheten skjenner, straffer og tordner. Ja, intet styre, av hvilket slag det enn er, kan bestå i fred eller krig uten alvorlig straff og tukt. Alle embeter og alt styre er derfor forgjeves dersom man ikke irettesetter og tordner der det trengs – enten det er i det åndelige eller det verdslige styret, i samfunnet eller i hjemmet. Uten det kan intet embete forvaltes rett og til gagn.

Derfor kan man i alle stender her i verden like lite unnvære skjenn og irettesettelse som noen annen dyd. Men det må holdes måte. Det må ikke skje av hat eller misunnelse, men av faderlig kjærlighet og kristen iver. Det skal ikke være kjekl og krangel for å hevne seg, slik onde kvinner pleier å kjekle og skjelle. Nei, man skal skjenne og tordne bare for å rette opp dem som farer vill og gjør urett.

Det er som når en rettsinnet far straffer barnet sitt: Han gjør det ikke for å få utløp for sinnet og hevne seg når han er sint, men fordi han gjennom straff og refselse vil føre barnet til det beste. Det er en god vrede, og Den hellige skrift kaller den *nidkjærhet*. For når jeg på denne måten irettesetter en som står under meg, eller en bror, søker jeg jo ikke hans skade og undergang, men tvert imot hans beste. En slik vrede er nyttig og god, og verken i det åndelige eller det verdslige styret kan det stå vel til uten at en slik vrede og straff blir brukt.

Det kan derfor godt være at det er av en slik nidkjærhet Paulus taler så hardt til galaterne og skjenner på dem. Han vil ikke skade eller fordømme dem, men snarere føre dem inn på rett vei igjen, så de kan bli hjulpet. Men det kan også være at han refser dem slik av inderlig medlidenhet, fordi det gjør ham vondt i hjertet at de stakkars menneskene lar seg forføre så fort og så ynkelig. Det er som om han ville si: Det gjør meg inderlig vondt at dere er kommet i en slik nød og en så stor ulykke.

Slik pleier også vi av og til å skjenne på stakkars bedrøvede mennesker og si: Å, din stakkars tosk, hvordan har du kommet i en slik elendighet? Vi gjør det ikke for å håne dem for skaden eller bebreide dem ulykken og gjøre dem til skamme, men fordi vi har inderlig medlidenhet med dem og gjerne vil hjelpe dem til rette om vi kan. Dette sier jeg for at ingen skal tro at Paulus har hånet og spottet Guds hellige kirke, noe evangeliet forbyr.

På samme måte refser Kristus apostlenes vantro og hjertenes hardhet og irettesetter dem som folk med forherdet hjerte (Mark 6,52; 8,17). Til de to disiplene sier han: «Så uforstandige dere er!» (Luk 24,25). Men slike skjellsord er Den Hellige Ånds skjellsord – ja, rettere sagt en fars, en mors eller en god venns formaning, som mener det vel og ærlig. Det vitner Salomo om: «Trofaste er vennens slag. Troløse er fiendens kyss» (Ordsp 27,6).

Slik går det til at et skjellsord som kommer fra en fars munn og hjerte, ikke er til hån, men snarere en stor velgjerning. Fra en annen – en kamerat eller en fiende – ville det samme ordet være ille gjort. Derfor hender det ofte at to gjør det samme, og at det roses som vel gjort hos den ene, men lastes som ille gjort hos den andre.

Når Kristus eller Paulus skjenner, er det hos dem en stor dyd som i høy grad fortjener ros. Men om en verdsklok mann eller en annen vanlig mann gjorde det samme, ville han med rette bli klandret for det, og det ville være en stor skam. Paulus sier og gjør mye som passer godt for ham, men som ville kle en annen dårlig om han ville gjøre ham det etter.

Men etter min mening har Paulus en særlig, skjult hensikt med ordet «galatere». Han kunne jo ha kalt dem alle brødre, slik han ellers pleier, men det gjør han ikke; han kaller dem etter landet deres.

Det ser ut til at folket i dette landet av natur var svært grovt og uforstandig, slik kreterne hadde den feilen at nesten alle var tilbøyelige til å lyve. Det er som om Paulus ville si: Dere er og blir det navnet deres sier – grove og uforstandige galatere. Det viser dere altfor tydelig i det som hører evangeliet til, der dere burde være de klokeste. Men hva skal jeg si? Eplet faller ikke langt fra stammen.

Slik pleier også vi å skjelne mellom folkeslagene, for hvert folk har sine særlige feil og skrøpeligheter. Det finnes ikke det folk som ikke har en egen last og brist som er rådende og vanlig der. Tyskerne er ivrige etter å høre noe nytt, og de er hissige. Andre er storordete, skryter og gjør seg store. I denne refsende prekenen vil Paulus altså minne galaterne om den særlige skrøpeligheten de hadde av naturen.

Dette minner også oss om at de kristne beholder de feilene og skrøpelighetene de har av naturen, også når de er kommet til troen og nåden og er blitt rettferdiggjort for Gud. Nåden forvandler ikke de kristne slik at de med ett blir helt andre og fullkomne mennesker. De naturlige feilene vi har hatt, henger ved oss også siden – det kan vi se med egne øyne og lære av daglig erfaring.

Når en som av naturen er hissig og bråsint, blir kristen, gjør nåden ham riktignok noe mildere, og Den Hellige Ånd mykner hjertet hans, så han blir langt mer overbærende og saktmodig. Likevel blir denne naturfeilen ikke helt dempet eller utryddet.

Slik er det også med dem som av naturen er harde hoder. Selv når de blir kristne og omvendt til troen, beholder de noe av den medfødte hardheten sin. Derfor kan to eller flere forvalte evangeliet eller Den hellige skrift rett og godt uten å gjøre det på samme måte. Den enes lære og preken er vakrere og mildere enn den andres, og den ene er hissigere og ivrigere enn den andre.

Slik deler vår Herre Gud ut sin Ånd til mange slags ulike redskaper. Han tar ikke bort alle naturens feil med ett, men må stadig feie ut den synden som henger ved, så lenge dette livet varer – ikke bare hos galaterne, men hos alle mennesker av alle nasjoner og stender i verden.

Galaterne var nok opplyst og troende og hadde fått Den Hellige Ånd ved troen. Likevel sto de i fare for å bli forført av de falske apostlenes lære – og det skjedde da også. Derfor må ingen være så dristig og selvsikker at han tenker: Nå som jeg har fått nåden, er det ingen fare lenger; nå er jeg helt ren for alle synder og skrøpeligheter, blank som et speil.

Det er sant at vi blir renset for mange feil og synder. Framfor alt blir slangens hode knust og hogd av, det vil si: Når evangeliet blir lært rett og tatt imot, tar

vantroen slutt, og en rett kunnskap om Gud følger. Men slangens kropp og resten av synden blir likevel i oss til vi dør.

Ingen må derfor tro at han er blitt et nytt og helt fullkomment menneske fordi han har begynt å tro. Vi beholder noe av de gamle syndene så lenge vi lever, også etter at vi er blitt kristne. Vi er jo ennå ikke døde, men lever fremdeles i kjødet. Og fordi kjødet ikke er helt rent, begjærer det «imot Ånden» med sine lyster og begjær (Gal 5,17). Paulus sier også: «Jeg derimot er kjødelig, solgt til trell under synden» (Rom 7,14), og: «I lemmene mine ser jeg en annen lov» (Rom 7,23).

Derfor beholder vi de særlige naturlige skrøpelighetene vi hadde før vi kom til troen, også etter at vi har fått troen. Forskjellen er bare at de ikke lenger har det samme spillerommet som før. Nå må de tjene Ånden og være underlagt den, så Ånden hersker over dem – selv om de gjør kraftig motstand, så det koster mye strev. Kort sagt: Vår Herre Kristus alene, og ingen annen enn han, har den ros at han er helt ren. Om ham står det at han «ikke gjorde synd, og det ble ikke funnet svik i hans munn» (1 Pet 2,22).

Hvem har forhekset dere, så dere ikke lar dere overbevise av sannheten?

Her ser du igjen hvilken ros Paulus gir den rettferdigheten som ikke bare kommer av selvvalgte gjerninger, men også av loven: Han sier at den forhekser oss og gjør at vi forakter sannheten og ikke lyder den, men tvert imot motsier den.

Om trolldom, åndelig og legemlig

Når Paulus kaller galaterne «uforstandige og forhekset», sammenligner han dem med barn, for det er barn trolldom skader mest og verst. Det er som om han ville si: Det går dere, mine kjære galatere, slik det går barna, som djevelens pakk – heksene og hva de ellers heter – så lett forhekser med trolldomskunstene sine.

Senere, når han regner opp «kjødets gjerninger», tar han også med «trolldom» (Gal 5,20). Med det vitner han om at trolldom er noe virkelig, og at den godt kan skje når Gud tillater det. For ingen kan nekte for at djevelen ennå lever, ja, han hersker og regjerer i hele verden. Og trolldom er djevelens eget verk. Med den skader han ikke bare folk, når Gud tillater ham det, men tar ofte også livet av dem.

Med både liv og eiendom er vi lagt under djevelen, for vi er fremmede og utlendinger i denne verden. Han er denne verdens fyrste og gud, og derfor står alt vi lever av i dette legemlige livet, under hans makt: mat, drikke, klær, luft og alt annet.

Derfor kan han også, når Gud tillater ham det, skade de stakkars barna ved sine hekser og trollkvinner, for eksempel med hjertebeklemmelse og blindhet. Han kan til og med stjele et barn bort og legge seg selv i vuggen i stedet. Jeg har en gang hørt at det i Sachsen skal ha vært et slikt barn; fem kvinner kunne ikke gi det nok å die. Og det finnes mange flere slike eksempler.

Trolldom er altså ikke annet enn *djevelens blendverk og kunster*. Han er en slik kunstner at han, etter det som sies, godt kan gjøre et lem på et barn eller

et gammelt menneske friskt igjen etter først å ha ødelagt det med kunstene og blendverket sitt. Men som regel leger han det slik at han bare setter i stand igjen det øyet eller det lemmet han selv først har skadet.

Lemmet har altså aldri vært vridd eller skadet i virkeligheten. Men djevelen kan lage et slikt blendverk for øynene på folk at verken de forheksede eller de som ser på, kan se at det er bedragersk spøkeri; de ville gjerne sverge på at det er den rene sannhet. Når han så fjerner skaden igjen når det passer ham, ser man tydelig at det ikke har vært noen virkelig skade, bare blendverk og bedrag. For hadde skaden vært virkelig, måtte han ha latt den være uleget.

Et fint eksempel på dette finner vi i boken som kalles *Vitae Patrum* (Fedrenes liv) – for ikke å snakke om alt det tåpelige gjøglet dikterne skriver om. Et ektepar hadde en datter som ble helt borte for dem; de var sikre på at hun var blitt til en ku, for de kunne ikke se annet enn skikkelsen av en ku. De førte henne derfor til en hellig mann ved navn *Makarios*, som var eremitt og bodde i ørkenen, og ba ham be for dem, så hun kunne få menneskeskikkelse igjen.

Da han hørte det, sa han: Dere får se hva dere vil – jeg ser en pike og ikke en ku. Han hadde åndelige øyne, og derfor kunne Satan ikke narre ham med blendverk, slik han hadde narret både foreldrene og datteren. Den listige ånden hadde forhekset øynene deres slik at de gjerne ville ha sverget på at det virkelig var slik det så ut for de forheksede øynene deres.

Så ba Makarios for dem. Han ba ikke om at hun måtte bli et menneske igjen etter å ha vært en ku, for hun hadde aldri vært noen ku, men alltid et menneske. Det han ba om, var at vår Herre Gud ville ta djevelens blendverk bort fra dem. Da ble både foreldrenes og datterens øyne åpnet, og de så at alt det de hadde trodd var den rene sannhet, ikke hadde vært annet enn djevelens spøkeri og blendverk.

Satan er altså så listig og sterk at han kan bedra og narre alle menneskets sanser. Det er heller ikke noe å undres over: Selv helt naturlig ser jo en ting annerledes ut gjennom et farget glass enn den er i seg selv. Langt lettere kan da djevelen, denne verdens fyrste, få folk til å tro at de ser noe de ikke ser, eller hører torden, fløyter eller basuner de ikke hører. Slik gikk det med soldatene til *Julius Cæsar*: De mente de hørte noen blåse i en basun, men det var ingenting der.

For Sveton skriver: Først viste det seg en vakker, stor og kraftig mann som satt og blåste på en fløyte. Da ikke bare noen gjetere fra traktene omkring, men også noen soldater og trompetere fra leiren løp til for å høre på, tok han trompeten fra en av dem, løp av sted med den ned mot elven og blåste i den. Han blåste så kraftig at det lød som signalet til slag, og slik holdt han på helt til han var kommet over på den andre siden av elven.

Satan er altså en mester i å narre folk og bedra alle menneskets sanser, så de kunne sverge på at de hørte, så og kjente noe som i virkeligheten slett ikke er der.

Men djevelen narrer og bedrar ikke bare folk på denne grove måten. Han gjør det også langt finere og farligere, og der er han virkelig en mester, en kunstner tusen ganger over. Fordi djevelen slik narrer og forhekser menneskets

legemlige sanser, overfører Paulus det til den åndelige forheksingen. Ved den forhekser den gamle slangen ikke menneskenes legemlige sanser, men hjertene og samvittighetene, så de tar villfarende og ugudelige lærdommer og meninger for sann guddommelig lære.

Hvor lett han får til dette, ser vi godt i dag hos svermerne og sektene, gjendøperne og sakramentsvermerne. Han har forhekset hjertene deres så sterkt at de holder det som bare er løgn, villfarelse og mørke, for den rene og klare sannhet. De vil ikke la seg vende bort fra dette bedraget, verken ved formaning eller skriftord. De står fast på at de alene er kloke og forstår seg rett på alle guddommelige ting, mens alle andre er stokkblinde og verken kan se eller fatte noe.

De gjør som pikens foreldre i fortellingen, som var forhekset av djevelen og var sikre på at datteren var blitt til en ku. De kunne umulig tro at dette ikke var sant, men djevelens blendverk og spøkeri. For alle sansene deres sa det motsatte: Øynene så ikke annet enn skikkelsen av en ku, og ørene hørte ikke annet enn en ku som rautet. Og fordi de også hørte det, tenkte de at slik måtte det være, og våget ikke å tro noe annet.

Eksemplet med Makarios viser tydelig at vi ikke alltid kan stole på sansene når det gjelder legemlig forheksing, men iblant må dømme annerledes enn det øynene ser. Men enda mer gjelder dette den åndelige forheksingen. Der gjør djevelen innvendig, med falske lærdommer og meninger, nøyaktig det samme som han ellers gjør utvendig med alle slags falske farger og synsbedrag.

For som jeg nettopp sa, pleier han å narre og forhekse menneskenes hjerter slik at de kunne sverge dyrt og hellig, ja, gjerne dø på, at de har den rette guddommelige sannhet. Men i virkeligheten har de ikke annet enn sine egne tomme, løse og ugudelige drømmer. På denne måten har han i vår tid forhekset Thomas Müntzer, gjendøperne og mange andre, og gjennom dem har han siden forhekset mange tusen til.

Denne giftige slangen vil så gjerne gjøre skade at han leter overalt etter en mulighet. Han nøyer seg ikke med å bedra og narre de sorgløse, oppblåste og hovmodige åndene med kunstene sine. Han våger seg også på å føre vill dem som er rett undervist i Guds ord og den kristne tro, og som legger alvorlig vinn på å bli frelst. Meg selv anfekter han ofte så sterkt og angriper så heftig med tunge og bedrøvede tanker at jeg helt glemmer min kjære Herre Kristus, eller ser ham helt annerledes enn han er og bør ses.

Kort sagt: Det finnes ingen av oss som ikke ofte blir forhekset av ham med falske og villfarende innfall og meninger. Det vil si: Hver og en av oss frykter av og til der det ikke er noe å frykte, og er glad og frimodig der han ikke burde være det. Det finnes heller ingen som ikke av og til har andre tanker om vår Herre Gud, om Kristus, om troen, om sin stand og sin kristendom enn han burde ha.

Derfor må vi lære denne trollmannens bedrag og lumskhet godt å kjenne, så han ikke finner oss sovende, overrumpler oss mens vi føler oss trygge, og bedrar oss med trolldommen sin. Når det gjelder embetet vårt, er det nok sant at han ikke kan skade oss. For det ordet vi lærer, er Guds ord, og det blir stående til evig tid. Han må også la sakramentene være i fred, for de er ikke innstiftet av mennesker, men av Kristus selv.

Likevel har han sneket seg inn hos oss. Han går omkring dag og natt og søker å oppsluke hver enkelt av oss. Og finner han oss ikke edrue og rustet med åndelige våpen – Guds ord og troen – da oppsluker han oss helt sikkert (1 Pet 5,8; Ef 6,11).

Derfor tar det aldri slutt: Satan gir seg ikke, men begynner den ene kampen med oss etter den andre. Og det er bare godt og nyttig at han gjør det. For på den måten gjør han lærens ord desto vissere for oss, så troen stadig blir sterkere. Vi må ofte bøye oss, og den dag i dag kan han nok presse svetten ut av oss. Likevel kan han ikke føre oss i fortvilelse eller gjøre oss noen annen skade. For Kristus har stadig beholdt valplassen og beholder den fremdeles i oss. Derfor kan vi trygt stole på at vi også fremover skal beholde seieren over djevelen og vinne ved Kristus.

Og dette håpet gjør at vi i alle slags anfektelser holder oss til Kristus og tenker: Se, den lede djevelen har jo anfektet oss før og fristet oss med bedraget sitt, ja, lokket oss til vantro, gudsforakt og fortvilelse. Likevel har han ikke utrettet noe med det. Derfor skal han, om Gud vil, heller ikke lykkes med det heretter. For «han som er i oss, er større enn han som er i verden» (1 Joh 4,4). Og Kristus selv er den sterkere som har overvunnet den sterke og alltid skal overvinne ham.

Likevel hender det nok av og til at Satan vinner og beholder seieren i kjødet vårt. Det lar Kristus skje for at vi skal lære å kjenne den kraften han overvinner djevelens makt med, og erfare den desto vissere, så vi med Paulus kan si: «For når jeg er svak, da er jeg sterk» (2 Kor 12,10).

Ingen må derfor tro at det bare er de stakkars galaterne djevelen kan forhekse. Hver og en må tenke at han også selv har kunnet bli forhekset, og at det kan hende ham den dag i dag. Ingen av oss er så sterk at han kan stå seg mot ham, særlig ikke når vi vil gjøre det ved egne krefter. Job var en god, rettferdig og gudfryktig mann som ikke hadde sin like på jorden. Men, kjære, hva kunne han gjøre mot djevelen da vår Herre Gud trakk hånden sin tilbake fra ham? Falt ikke også denne store, hellige mannen så dypt at det er forferdelig å høre?

Derfor må ingen tro at denne trollmannen ikke skulle kunne bedra andre enn galaterne. Han pønsker alltid på hvordan han, selv om han ikke kan forføre alle mennesker til skadelige villfarelser, i det minste kan bedra og forføre mange. For han er «en løgner og løgnens far» (Joh 8,44). Og som jeg sa før: Med denne kunsten har han i vår tid gjort de gale svermerne og sektene til tosker. Han hersker mektig i dem og gjør dem så forherdet og stive at ingen ambolt noen gang kan bli hardere.

De lar seg ikke si, tar ikke imot noen undervisning og lar ikke noe skriftord gjelde. Det eneste de bryr seg om og grubler på, er hvordan de av sitt eget hode kan spinne sammen nye forklaringer. Med dem fekter de mot de skriftordene vi fører fram mot dem, og forsvarer de innbilte meningene og tankene de har lest inn i Skriften. Av dette ser vi tydelig at djevelen virkelig plager dem og holder dem fanget i trolldommen sin.

Hvem har forhekset dere?

Med disse ordene unnskylder han galaterne og legger hele skylden på de falske apostlene. Det er som om han ville si: Jeg ser godt at dere ikke er falt med

vilje eller av bevisst ondskap. Men djevelen har sendt sine trollmenn, de falske apostlene, inn blant dere, mine kjære barn. De har forhekset dere slik med lovens lære at dere nå er helt annerledes sinnet og har helt andre tanker om Kristus enn dere hadde da jeg forkynte evangeliet hos dere.

Derfor gjør jeg meg umak med å formane dere og skrive til dere, så jeg kan oppheve den trolldommen som de falske apostlene har forhekset dere med, og så de som er fanget og bundet av den, kan bli fri igjen ved meg. Slik strever også vi hardt i våre dager, og vi lar det koste oss mye, for å fri dem som gjendøperne og sakramentssvermerne har ført vill. Vi vil føre dem tilbake til den rene lære og til troen, så de kan bli holdt fast ved den for alltid.

Dette arbeidet vårt er heller ikke helt forgjeves, Gud være lovet. For mange som var forhekset av dem, har vi fått på rett vei igjen og fridd fra forheksingen. Ved egne krefter kunne de aldri ha blitt fri fra den hvis vi ikke hadde formant dem og overbevist dem med Guds ord og slik hjulpet dem til rette igjen.

Når et menneskes naturlige, legemlige sanser er forhekset, kan det umulig bli fri av seg selv. Pikens foreldre kunne jo, som før sagt, ikke se datteren sin i noen annen skikkelse enn som en ku, helt til Makarios ba for dem. Like umulig er det for dem som er åndelig forhekset, å fri seg selv fra denne forheksingen, hvis ikke andre kommer dem til hjelp – andre som ennå har hjertet fritt for forheksing.

For så sterkt er djevelens bedrag og forheksing hos dem som er fanget av den, at de frimodig tør si, ja, sverge dyrt og hellig på at de har den aller sikreste sannhet. At de skulle innrømme sin villfarelse, er det ikke tale om.

Og selv om vi gjendriver dem med det ene skriftordet etter det andre, er det forgjeves, særlig hos dem som er hovedmenn og førere for slike partier. For de har straks forklaringene sine klare og fekter med dem mot skriftordene. Slik blir de ikke bedre av vår formaning, men bare mer og mer forstokket og forherdet. Jeg hadde likevel aldri trodd at djevelen kunne smykke løgnen sin slik og gjøre den så lik sannheten, hvis jeg ikke nå hadde lært det av erfaring.

Og noe er enda mer skremmende. Når Satan for alvor vil plage de redde og urolige samvittighetene med uutholdelig angst, kan denne arge skurken ta på seg Kristi skikkelse så mesterlig og så fullkomment at et stakkars menneske med urolig samvittighet umulig kan gjennomskue Satans list i denne store anfektelsen. Derfor faller mange som ikke kjenner til dette, i fortvilelse og tar sitt eget liv. For de blir så forblindet og bedratt av djevelen at de fast mener at det ikke er djevelen, men Kristus selv som anfekter og frister dem slik.

Slik gikk det med den elendige og ulykkelige doktor Kruse i Halle i året 1527 etter vår Frelsers fødsel. Da han på samme måte ble forblindet av djevelen, sa han: «Å, jeg elendige menneske! Hva har jeg gjort? Jeg har fornektet min Herre Kristus. Derfor står han nå og anklager meg for Gud Fader i himmelen.» Disse tankene hadde han bitt seg så fast i, bedratt som han var av djevelens forheksing, at ingen formaning, ingen trøst og ingen av Guds løfter kunne få ham bort fra dem. Derfor fortvilte han også og tok jammerlig sitt eget liv.

Det var en ren løgn og forheksing fra djevelen. Med den malte djevelen en helt annen Kristus for hjertet til denne ulykkelige mannen enn den Kristus Skriften tegner for oss. For Skriften viser oss ikke Kristus som vår dommer, frister eller

anklager, men som vår forsoner, vår talsmann hos Faderen, vår trøster, frelser og nådestol.

Dette kunne den elendige og ulykkelige mannen ikke se eller fatte, så forblindet og forhekset av djevelen som han var. Derfor så han Kristus for seg helt i strid med Skriften, og var fast overbevist om at det måtte være slik og ikke kunne være annerledes: «Se, Kristus anklager deg for Gud Fader. Han er ikke med deg eller på din side, men mot deg. Da hører du djevelen til og må gå fortapt.»

Dette er ingen menneskelig anfektelse, men en djevelsk. Når Gud tillater det, presser den listige trollmannen den så hardt inn på et menneskes hjerte at det må gi tapt, slik det gikk her. Vi som ved Guds nåde er annerledes sinnet og har bedre forstand, ser straks tydelig at slike tanker om Kristus er djevelens skammelige løgn og forheksing. Men for de stakkars menneskene som er forhekset slik, ser det ut som en så sikker og fast sannhet at ingenting kan være sikrere.

Djevelen er en tusenkunstner når det gjelder å gjøre skade. Når han kan prege en så åpenbar og skammelig løgn så fast inn i et menneskes hjerte at mennesket gjerne ville sverge tusen eder på at det er den rette, rene og bare sannhet, da har vi all grunn til å vokte oss. Vi må ikke bli hovmodige eller kjephøye, men heller gå fram i frykt og ydmykhet og be vår kjære Herre Kristus at han ikke vil la oss komme i fristelse.

De selvsikre menneskene tror at når de har hørt evangeliet et par ganger, har de straks fått Den Hellige Ånd så kraftig at de aldri kan falle. Slike må til slutt gå på grunn på denne måten. For de frykter ikke Gud og takker ham heller ikke. De er sikre på at de ikke bare forstår gudsfryktens lære helt rett og godt kan forsvare den; de våger til og med å ville stå imot djevelen på egen hånd i alle slags kamper og anfektelser, hvor store og sterke de enn måtte være. Slike er som skapt for djevelen: Han kan forhekse dem og føre dem i fortvilelse.

Vokt deg derfor, og si ikke at du er fullkommen og ikke kan falle. Ydmyk deg heller og frykt Gud, så du ikke står i dag og faller i morgen. Jeg er også doktor i Den hellige skrift og har nå i noen år forkynt Kristus. Samtidig er jeg blitt satt på prøve av djevelen gjennom hans falske lærere, og jeg har gått grundig gjennom den skolen. Men jeg har også fått merke hvor tungt det har vært, og hvor mye strev det har kostet meg.

Den dag i dag kan jeg ikke vise Satan bort eller jage ham fra meg slik jeg gjerne ville. Heller ikke kan jeg gripe Kristus slik Skriften viser meg ham; djevelen er stadig på ferde og vil innbille meg en annen Kristus.

Likevel må vi takke vår gode Gud og Herre for at han hittil har holdt oss oppe i sitt hellige ord, i troen og i bønnen. Slik vet vi hvordan vi skal leve for hans ansikt i ydmykhet og frykt. Vi skal slett ikke stole på vår egen visdom, rettferdighet, kunnskap og styrke, men trøste oss ved Kristi kraft og styrke. Den er alltid sterk og mektig nok, selv om vi er svake og utmattede. Ved den vinner han alltid og beholder seieren i oss, usle og skrøpelige skapninger som vi er. Ham være ære og pris i all evighet! Amen.

En slik forheksing fra djevelen er altså ikke annet enn at han vil gjøre et menneske til narr og prege inn i hjertet hans en villfarende mening, en falsk og

gal innbilning, som strider mot Kristus. Den som er fanget i en slik villfarelse, er forhekset av djevelen. På denne måten er alle de forhekset som mener at vi blir rettferdige ved våre egne gjerninger eller ved lovens gjerninger. For denne meningen strider både mot troen og mot Kristus.

At Paulus bruker et så hardt ord som «forhekset», gjør han for å ramme og harme de falske apostlene, som påsto at ingen kunne bli frelst uten å la seg omskjære og holde Moseloven. Til det svarer Paulus: Alle som enten lærer slik eller godtar det som rett, er forhekset av djevelen. For slik djevelen, som sagt, bedrar menneskenes sanser ved legemlig forheksing, slik forvirrer og forderver han også hjertene ved åndelig forheksing, det vil si ved falsk lære.

Så dere ikke lar dere overbevise av sannheten

Galaterne hadde i begynnelsen hørt sannheten og villig adlydt den. Når han derfor sier: «Hvem har forhekset dere?», viser han at de var blitt forhekset av de falske apostlene og nå hadde falt fra den sannheten de før hadde hørt og tatt imot. Det er hardt nok å si: «Uforstandige galatere! Hvem har forhekset dere?» Men enda hardere er det at han anklager dem for ikke å tro sannheten. For med disse ordene viser han at de er forhekset, og at han ville fri dem fra denne forheksingen, men de ville ikke ta imot en slik velgjerning eller sette pris på tjenesten hans.

For det er sikkert at han ikke fikk alle de forførte galaterne tilbake til sannheten fra den villfarelsen som de falske apostlene hadde ført dem inn i; mange av dem ble værende i forheksingen. Derfor bruker han så ivrige og heftige ord: «Hvem har forhekset dere?» Det er som om han ville si: Dere har latt dere gjøre til rene dårer og latt dere fange av trolldom, så dere ikke kan bli overbevist av sannheten. Eller: Jeg frykter for at det er ute med mange av dere, for de er så sterkt forhekset at de aldri kan vende om til sannheten igjen.

Her hører du altså igjen hva slags ros Paulus gir den blinde tilliten som kommer av våre egne gjerninger og lovens gjerninger: Den forhekser folk så de ikke kan la seg overbevise av sannheten.

Apostlene og de fremste av de gamle kirkefedrene har ofte talt om dette, for eksempel i 1 Joh 5,16: «Det finnes synd som er til døden, det er ikke om den jeg sier at han skal be.» Og i Hebr 6,4–6: «For de som en gang er blitt opplyst, som har smakt den himmelske gave og har fått del i Den Hellige Ånd, og har smakt Guds gode ord og den kommende verdens krefter, og så faller fra, de kan umulig igjen fornyes til omvendelse, siden de på nytt korsfester Guds Sønn for seg og gjør ham offentlig til spott.»

Ved første øyekast kan disse ordene se ut som om kjetteren Novatian eller en av hans like hadde sagt dem. Men apostlene har vært nødt til å tale slik på grunn av de ryggesløse partiene og kjetterne. Likevel stengte de ikke dermed veien til omvendelse for dem som var falt, og de nektet ikke å ta dem inn i menigheten igjen, slik de kjetterske novatianerne gjorde.

Også i vår tid er vi nødt til å tale slik på grunn av sekterere og forførere: Slike kan aldri omvendes til sannheten igjen. Det skjer riktignok at noen lar

seg omvende og kommer tilbake, nemlig de som ikke er så hardt forhekset og bundet.

Men førerne og hovedmennene for en slik forheksing er det ikke noe å gjøre med; de blir ikke omvendt. Om dem må vi si det Paulus sier her: De kan ikke tåle sannheten eller la seg overbevise av den. De er snarere opptatt av hvordan de kan stå imot sannheten og med sine selvlagde forklaringer vri på alle de argumenter og skriftord som vi fører fram mot trolldommen deres. For de er så hardt fanget i forheksingen og så forblindet at de fast mener at de har selve sannheten og den aller reneste og riktigste forståelsen av Skriften.

Men den som tenker slik, hører ikke på noen, og enda mindre vil han gi etter for en annen og la ham få rett. Slik kan heller ikke jeg på noen måte tåle å høre det som strider mot min lære. For ved Kristi Ånd er jeg helt viss på at min lære om den kristne rettferdighet er fullt ut rett og sann.

Dere som har fått Jesus Kristus malt for øynene

Det var hardt nok at Paulus hadde sagt at galaterne var så forhekset at de ikke lot seg overbevise av sannheten. Men langt hardere er det at han legger til at Jesus Kristus var malt så tydelig for øynene deres at de så å si kunne ta og føle på ham, og likevel har de ikke villet la seg overbevise av sannheten. Dermed overbeviser han dem med det de selv hadde opplevd.

Det er som om han ville si: Ved de falske apostlenes jordiske og forføreriske overtalelse er dere blitt så fullstendig forhekset at dere ikke kan overbevises av sannheten. Og det hjelper slett ikke at jeg med så stor iver, møye og arbeid har preget Kristus inn i dere og malt ham for øynene deres, som om han hadde vært korsfestet blant dere.

Med disse ordene viser apostelen oss tilbake til de argumentene han har brukt før, der han sier at de som vil bli rettferdiggjort ved loven, gjør Kristus til en syndens tjener og forkaster Guds nåde, og at Kristus er død forgjeves for dem. Da han selv var hos dem, hadde han drevet disse argumentene langt sterkere og heftigere og utfoldet dem langt tydeligere og grundigere enn han kan i dette korte skriftet. Det var som om en maler hadde malt korsfestelsen av Kristus rett for øynene deres.

Nå som han er borte fra dem, vil han minne dem om alt dette, og sier: «Dere som har fått Jesus Kristus malt for øynene.» Det er som om han ville si: Det vet jeg helt sikkert: Ingen maler kunne male Kristus for dere så godt og så nøyaktig som jeg har framstilt ham for dere ved min forkynnelse. Likevel blir dere værende i forheksingen.

Som korsfestet blant dere

Men hva har jeg malt for dere? Kristus. Men hvordan og i hvilken skikkelse? Som om han hadde vært korsfestet blant dere. Apostelen bruker her svært harde og ivrige ord. Han har sagt før at de som vil bli rettferdiggjort ved loven, gjør Guds nåde til intet, og at Kristus er død forgjeves for dem, så hans død er spilt på dem. Men her går han enda lenger: Slike korsfester Kristus, han som før har levd og hersket hos dem.

Det er som om han ville si: Står det slik til med dere, har dere ikke bare gjort Guds nåde til intet, og Kristi død er ikke bare spilt på dere, men han blir til og med korsfestet på det aller skammeligste og mest vanærende også blant dere. Slik taler apostelen også til hebreerne i Hebr 6,6: «… siden de på nytt korsfester Guds Sønn for seg og gjør ham offentlig til spott.»

Vi kan nok med god grunn bli forskrekket bare ved å høre nevnt en munk, en kutte, en kalott, en ordensregel og slikt. Når Paulus her kan si at de som vil bli rettferdige ved loven, ikke bare blir frafalne fornektere av Kristus, men også hans mordere, som grusomt korsfester ham – kjære, hva ville han da si om dem som vil vinne det evige liv og frelsen ved menneskelig rettferdighets møkk og skarn og ved djevelens lære?

Det er skremmende bare å tenke på papistenes styggedom. Og likevel er de så forherdet og forblindet av djevelen at de ikke bare vil holde fast ved den, men til og med dyrker og priser den som den største hellighet og gudstjeneste. Heller ikke vi selv kunne se denne styggedommen for det den var, før det hellige evangeliet ble åpenbart for oss. For vi var oppdratt i slike menneskebud og forordninger, og ved dem var Kristus blitt helt formørket for oss og til ingen nytte.

Men hvem skulle vel noen gang ha trodd eller tenkt at det var en så avskyelig synd og misgjerning å bli en «geistlig», som det heter, det vil si en messeprest, en munk eller en nonne? Sannelig ingen. For før vår tid var det den beste lære i pavedømmet at munke- og nonnestanden var en så herlig og hellig ting at man burde regne den nesten på linje med den hellige dåp.

Men hva kunne vel sies mer skremmende enn at pavens rike er et rike av mennesker som med sine aller helligste og herligste gjerninger ikke gjør annet enn å spytte på og korsfeste Guds Sønn, Jesus Kristus? Den Kristus som en gang er korsfestet og oppstått igjen, ham håner de med alle slags spott og forhånelse. De korsfester og gjennomborer ham med sine falske, ugudelige, villfarende og forføreriske lærdommer og meninger, så han på nytt blir hånet, korsfestet og myrdet, både i dem selv og i kristenheten, det vil si i de troendes hjerter.

I stedet for ham reiser de så opp en svært herlig og vakker trolldom. Med den blir de stakkars sjelene så forhekset og forblindet at de ikke lenger kjenner Kristus som den som forsoner oss med Gud og gjør oss rettferdige og frelste. I stedet gjør de ham nettopp til en syndens tjener, som anklager, dømmer og fordømmer oss, og som vi da må forsone med våre egne gjerninger og fortjenester.

Av dette kom siden den aller mest avskyelige og skadelige meningen i pavedømmet. De har sagt: Vil du tjene vår Herre Gud, få syndenes forlatelse og det evige liv, og attpå hjelpe andre til frelse, så gå i kloster og avlegg løfte om lydighet, kyskhet og fattigdom. Denne falske meningen førte til at de som var i den geistlige stand, som de kalte det, brisket seg av det og mente at de var de sanne hellige og de eneste i fullkommenhetens stand.

De andre var bare vanlige kristne. De gjorde ingen gjerninger utover det de skyldte, slik munkene gjorde med kyskhet, fattigdom og lydighet. De var bare døpt, holdt de ti bud og levde et vanlig liv.

Munkene derimot var døpt og holdt de ti bud like så vel som de andre kristne, men i tillegg gjorde de slike gjerninger som kalles overskuddsgjerninger og «Kristi råd». Det skulle være gjerninger som de ikke selv trengte for å bli frelst, og som de heller ikke var forpliktet til etter noe bud. De gjorde dem bare for fullkommenhetens skyld og som et overskudd, så de kunne dele av dem med andre som manglet og trengte dem, og slik komme dem til hjelp. Derfor håpet de også at de i himmelen skulle få en særlig fortrinnsplass og regnes blant de fremste hellige, langt over alle andre vanlige kristne.

Dette var et stygt og avskyelig gjøgleri av djevelen. Med det har han forblindet nesten alle mennesker, og særlig de beste. For jo helligere vi ville regnes, desto mer ble vi bedratt av denne forheksingen, det vil si av den skadelige og ødeleggende meningen om egen rettferdighet. Derfor var det umulig å kjenne Kristus som mellommann og frelser. Vi måtte se på ham som en streng dommer som ville forsones med våre gjerninger.

Men det var i seg selv ikke annet enn å spotte Kristus grovt og gjøre Guds nåde til intet, som Paulus har sagt før, og la Kristi død være spilt, ja, ikke bare slå ham i hjel, men også på det mest vanærende korsfeste ham på nytt.

Dette må med rette kalles at «ødeleggelsens styggedom» står «på det hellige sted», som Kristus sier i Matt 24,15, med ord fra Dan 9,27. Enhver munk, eller hvem det ellers måtte være, som vil skaffe seg syndenes forlatelse og bli rettferdig ved loven eller ved sine egne gjerninger, ved kors og lidelse, er altså ikke annet enn en som korsfester Kristus på nytt.

Han kan riktignok ikke gjøre det mot Kristi egen person, for han lever og regjerer i evighet. Men han gjør det i sitt eget hjerte og i hjertene til andre som gir ham medhold i det. Og alle som går i kloster i den mening at de skal bli rettferdige ved sin orden, går inn i en morderhule der Kristus blir korsfestet.

Derfor bruker Paulus her svært harde og ivrige ord, for å skremme galaterne og slik vende dem bort fra de falske apostlenes villfarende lære og hjelpe dem til rette igjen. Det er som om han ville si: Tenk nå etter, gode galatere, hva dere har gjort og stelt i stand: Dere har korsfestet Kristus på nytt. Det beviser jeg for dere så klart og tydelig, ja, jeg maler det så nøyaktig for øynene deres, at dere godt kan ta og føle på det.

For dere mener at dere skal bli rettferdiggjort ved loven. Men er det sant at rettferdighet kommer av loven, da er det også sikkert at Kristus er en syndens tjener og må være død forgjeves. Og er det slik, følger det helt sikkert at han er korsfestet på nytt hos dere.

Ordet «blant dere» legger han ikke til uten grunn. For Kristus kan ikke lenger dø eller korsfestes i egen person, som Paulus vitner i Rom 6,9–10. Men han kan godt korsfestes i oss, nemlig når vi forkaster den rene lære om nåden, om troen og om syndenes forlatelse, som blir gitt oss av ren barmhjertighet, og vil bli rettferdiggjort ved lovens gjerninger, som vi ennå ikke har gjort noe av og heller ikke kan gjøre, eller ved selvvalgte gjerninger.

Denne villfarende, ugudelige meningen er altså, som jeg ofte har sagt før, ikke annet enn den lede djevelens spøkeri og gjøgleri. Med det narrer og forblinder han folk, så de ikke kan sette pris på Kristi nåde og velgjerninger. Så lenge

de lever, gjør de ikke annet enn å fornekte Herren som har kjøpt og gjenløst dem med sitt eget blod, og i hvis navn de er døpt, ja, de korsfester ham til og med på nytt blant seg selv.

Derfor går enhver som for alvor tar Guds sak til hjertet, ut fra dette Babylon og blir forskrekket bare ved å høre det forbannede pavedømmet nevnt. For det ugudelige vesenet og styggedommen der er så store at ingen kan uttrykke dem med ord. Det kan bare ses med åndelige øyne.

Paulus innskjerper galaterne disse to argumentene med den største iver. For det første at de var så forblindet og forhekset av djevelen at de ikke lot seg overbevise av sannheten, enda den var stilt så klart fram for øynene deres. For det andre at de også korsfestet Kristus blant seg. Det kan se ut som om disse ordene er sagt helt enkelt og rett fram, uten noen høy talekunst. Men de er sannelig så høye og store ord at de langt overgår all menneskelig talekunst.

Uten Guds Ånd kan derfor ingen fatte og forstå hvor stort og skadelig det er å ville bli rettferdig for Gud ved lovens rettferdighet eller ved sin egen. For det er, som Paulus sier her, å bli forhekset av djevelen, bli ulydig mot sannheten og korsfeste Kristus på nytt. Er ikke det en vakker ros for den rettferdigheten man tenker å få av loven eller av sine egne gjerninger?

Derfor taler apostelen med en stor og brennende nidkjærhet og med så ivrige ord mot den falske tilliten til den innbilte rettferdigheten som kommer av loven og gjerningene. Han fordømmer den fullstendig og anklager den for å korsfeste Guds Sønn på nytt. Siden det er en så farlig sak, kan den aldri lastes eller fordømmes nok. For man kommer derved i en ulykke som, i likhet med Lucifers fall, aldri kan rettes opp igjen.

Derfor bruker han så ivrige ord og skåner ikke engang Guds egen lov, men taler så hardt mot den at man nesten skulle tro han ville fordømme den helt. Men han er nødt til det. For hadde han ikke gjort det, kunne han ikke ha stått imot de falske apostlene eller forsvart troens rettferdighet mot dem.

Derfor, selv om loven er hellig, rettferdig og god, må man likevel i dette stykket se på den som om den var en hykler som ville våge seg til å bli rettferdig ved sine egne gjerninger. Nå går han videre løs på dem med et annet argument, nemlig med deres egen erfaring, som de ikke kan nekte for, og sier:

V. 2. Bare dette vil jeg få vite av dere: Var det ved lovgjerninger dere fikk Ånden, eller var det ved å høre troen forkynt?

Det ser ut til at Paulus har vært svært harm på galaterne når han sier: «Bare dette vil jeg få vite av dere» osv. Det er som om han ville si: Om jeg ikke hadde noe annet å holde fram mot dere, måtte jeg likevel minne dere om det dere selv har opplevd. Eller: Nå vel, så lær meg da! Jeg vil gjerne være elev hos dere en gang, for dere er blitt lærde så fort at dere allerede er mine mestere og lærere. Var det ved lovgjerninger dere fikk Den Hellige Ånd, eller ved forkynnelsen av evangeliet?

Med dette argumentet setter han dem så fast at de ikke har noe å si mot. Den åpenbare erfaringen talte mot dem: Den overbeviste dem om at de ikke hadde fått Ånden ved lovgjerninger, men ved forkynnelsen av evangeliet.

Her må jeg igjen minne om at Paulus ikke bare taler om seremoniene, men om hele loven. Han beviser at vi blir rettferdiggjort bare ved troen på Kristus og ikke ved noe annet, enten det er lov, gjerning eller hva det ellers kan kalles. Beviset bygger på en todeling som ikke lar noen tredje mulighet stå åpen: Hvor mye man enn leter, finner man bare to veier til rettferdighet – troen og gjerningene, eller evangeliet og loven.

Hvis Paulus bare talte om seremoniene, måtte det finnes flere veier til rettferdighet enn de to han nevner – men flere finnes ikke og kan ikke finnes. Derfor stiller han dem overfor et valg de ikke kan komme unna: Det ene må de innrømme og det andre nekte, si ja til det ene og nei til det andre.

Enten fikk dere Den Hellige Ånd ved lovgjerninger, sier han, eller ved forkynnelsen av Ordet. Ett av delene må det være, det kan ikke slå feil. Fikk dere ham ved loven, kan dere ikke ha fått ham ved læren om troen. For det som ikke er Den Hellige Ånd eller læren om troen, må uten tvil være loven.

Spørsmålet her er jo hva som gjør oss rettferdige for Gud og velbehagelige for ham. Og til det finnes det bare disse to veiene: forkynnelsen av evangeliet eller loven. Av dette ser vi tydelig at Paulus ikke tenker på bare en del av loven, seremoniene, men på hele loven, for den er noe ganske annet enn evangeliet og helt atskilt fra det. Ikke bare seremoniene, men også Guds ti bud er en helt annen lære enn evangeliet. Derfor handler Paulus her om hele loven.

Som sagt legger han altså fram de to veiene man kan søke rettferdighet på, og argumenterer ut fra dem: Kjære, sier han, nå må dere si meg: Fikk dere Den Hellige Ånd ved loven eller ved forkynnelsen av evangeliet? Svar meg på det! Dere kan ikke si at dere fikk ham ved loven, det vet jeg sikkert. For så lenge dere var under loven og holdt på med dens gjerninger, fikk dere aldri Den Hellige Ånd. Dere har nok lest og hørt Moseloven hver sabbat. Men ingen har noen gang merket at Den Hellige Ånd ble gitt til noen ved denne lovlæren, verken til lærere eller elever blant dere.

Og dere har ikke bare lært og hørt loven; dere har også strevd av all kraft for å oppfylle den i gjerning. Da burde jo nettopp dere ha fått Den Hellige Ånd, for dere var ikke bare lovens lærere og tilhørere, men også dens gjørere. Hvis Ånden kunne fås ved loven, ville dere helt sikkert ha fått ham. Men dere har aldri hørt eller sett at det skjedde, og dere vil heller aldri kunne bevise det.

Men da evangeliet kom til dere, fikk dere straks Den Hellige Ånd ved forkynnelsen av evangeliet – bare ved at dere hørte den og trodde den, før dere hadde gjort en eneste gjerning. For Lukas vitner at Den Hellige Ånd kom over dem som hørte Peters og Paulus' forkynnelse, mens apostlene ennå talte og forkynte (Apg 2,4). Ved ham fikk de mange slags gaver: De talte i nye tunger, og annet slikt.

Det er altså sikkert og klart at Den Hellige Ånd ble gitt dere før dere hadde gjort en eneste gjerning, og før evangeliet hadde båret noen frukt hos dere. Loven derimot har aldri kunnet gi dere Ånden, selv når dere holdt den og gjorde

dens gjerninger – for ikke å snakke om at den skulle ha gitt dere Ånden bare ved at dere hørte den. Derfor var det ikke bare bortkastet strev at dere hørte loven. Også all den flid dere la i dens gjerninger, all iveren og nidkjærheten for å oppfylle den, var forgjeves.

Om noen derfor gjør sitt beste, er virkelig nidkjær for Gud, vil bli salig ved stort strev og jager dag og natt uten stans etter lovens rettferdighet, er likevel alt sammen spilt og forgjeves. Han skaffer seg bare mye bry. For det blir ikke noe av, slik Paulus sier: «Da de ikke kjente Guds rettferdighet, men søkte å grunnlegge sin egen rettferdighet, ga de seg ikke inn under Guds rettferdighet» (Rom 10,3). Og: «Israel derimot, som søkte rettferdighetens lov, kom ikke fram til denne lov» (Rom 9,31).

Paulus taler altså her om hvordan Den Hellige Ånd åpenbarte seg da kristendommen begynte. Den gangen kom Ånden over de troende i synlig skikkelse. Slik viste han at han virkelig var til stede ved apostlenes forkynnelse og virket ved den. Samtidig vitnet han om at de som hørte og tok imot apostlenes forkynnelse om troen, ble regnet som rettferdige for Gud. Ellers ville han ikke ha kommet over dem.

Hva Apostlenes gjerninger handler om

Dette argumentet er altså et av de aller sterkeste, og vi bør legge godt merke til det og holde fast ved det. Det blir drøftet om og om igjen i hele den boken Lukas har skrevet om apostlenes gjerninger. Ja, boken er skrevet nettopp for at dette argumentet skulle bli bevist og stadfestet. For gjennom hele boken gjør Lukas ikke annet enn å vise at Den Hellige Ånd blir gitt, ikke ved loven, men ved forkynnelsen av evangeliet.

Da Peter forkynte, kom Den Hellige Ånd over dem som hørte Ordet. På én dag kom omkring tre tusen mennesker som hørte Peters tale, til troen og fikk Den Hellige Ånds gave (Apg 2,41). Kornelius fikk heller ikke Den Hellige Ånd mens han ga almisser. Men da Peter åpnet munnen, falt Den Hellige Ånd, mens han ennå talte, på alle dem som hørte Ordet sammen med Kornelius (Apg 10,44). Dette er sterke og kraftige bevis, hentet fra åpenbar erfaring. Det er Guds egne gjerninger, og de kan ikke slå feil eller lyve.

Lukas skriver også at da Paulus og Barnabas hadde forkynt evangeliet for hedningene og var kommet tilbake til Jerusalem, sto Paulus hardt imot fariseerne og de av apostlenes disipler som krevde at folk måtte la seg omskjære og holde loven, ellers kunne de ikke bli frelst (Apg 15,5 ff.). Men Paulus svarte dem så skarpt og stoppet munnen så grundig på dem at hele menigheten ble forundret da de hørte fra Paulus og Barnabas hvor store tegn og under vår Herre Gud hadde gjort ved dem blant hedningene.

De som var nidkjære for loven, undret seg sterkt over hvordan det kunne ha seg at hedningene ble tatt til nåde – det vil si ble rettferdiggjort for Gud og fikk Den Hellige Ånd – når de verken var omskåret eller holdt loven og gjorde dens gjerninger slik jødene gjorde.

Men Paulus og Barnabas satte ikke annet opp mot dem enn den åpenbare erfaringen, og med den fikk de dem til å tie. For alle visste at Kornelius, Sergius

Paulus og utallige andre i byene og landene apostlene hadde reist gjennom, var blitt omvendt og kommet til troen og hadde fått Den Hellige Ånd uten omskjærelse, lov og gjerninger, bare ved apostlenes forkynnelse om troen.

Summen av alt Lukas skriver i Apostlenes gjerninger, er altså denne: Både jøder og hedninger, enten de i det ytre er velbehagelige eller urettferdige, må bli rettferdiggjort for Gud uten lov og gjerninger, bare ved troen på Jesus Kristus. Det viser først apostlenes prekener – Peters, Paulus', Stefanus', Filips og andres – og dernest eksemplene både fra hedningene og fra jødene. For vår Herre Gud ga Den Hellige Ånd til hedningene, som levde uten loven, ved evangeliet. På samme måte ga han Ånden til jødene – ikke ved loven eller ved den gudstjenesten og de offrene som var påbudt, men bare ved forkynnelsen om troen.

Hvis loven kunne gjøre rettferdig, og lovens rettferdighet var nødvendig til frelse, ville Den Hellige Ånd uten tvil aldri ha blitt gitt til hedningene. For de hadde ikke Moseloven, og enda mindre kunne de holde den. Men den åpenbare erfaringen viste at Ånden ble gitt dem uten loven, og det hadde apostlene selv sett – Peter, Paulus, Barnabas og andre. Av dette følger det at det ikke er loven, men bare troen på Kristus, slik evangeliet lærer den, som gjør rettferdig og gir Den Hellige Ånd.

Dette må vi legge godt merke til for motstandernes skyld, for de forstår lite av hva Apostlenes gjerninger handler om. Selv har jeg også lest denne boken før, uten å skjønne det minste av hva den siktet til.

Når du hører eller leser ordet *hedninger*, i Apostlenes gjerninger eller andre steder i Skriften, se derfor til at du forstår det rett. Det betyr ikke, slik ordet ellers brukes, de som ikke er født av jøder. Etter Skriftens måte å tale på betyr det de folk som ikke er under loven slik jødene er, men som ikke har noe som helst med loven å gjøre. Slik taler Paulus også tidligere: «Vi er av fødsel jøder, og ikke syndere av hedensk ætt» osv. (Gal 2,15).

Når det altså sies at hedningene blir rettferdiggjort ved troen, betyr det at mennesker som slett ikke har noe med loven og dens gjerninger å gjøre – som ikke lar seg omskjære, ikke ofrer og så videre – blir rettferdiggjort og får Den Hellige Ånd. Men ved hva? Ikke ved loven eller dens gjerninger, for de har ingen lov. Ved hva da? Bare ved forkynnelsen av evangeliet, uten noe annet middel.

For Kornelius og vennene han hadde kalt sammen, gjør slett ingenting. Han ser ikke hen til almissene eller de gode gjerningene han hadde gjort før, og likevel får han og alle som var der, Den Hellige Ånd. Ingenting annet skjer enn at Peter forkynner ordet om troen, mens de sitter helt stille. De tenker ikke på noen lov, langt mindre på å holde den; de ofrer ikke og tenker ikke på å la seg omskjære, men lytter bare til Peters tale. Og straks får de Den Hellige Ånd så det kan ses, for de taler i nye tunger og priser Gud.

Men her kunne kanskje en spotter si: Ja, hvem vet egentlig om det var Den Hellige Ånd? La slike spottere bare fare, og tro sikkert at Den Hellige Ånd ikke bedrar når han gir slike tegn og vitnesbyrd. Med dem viser han at han regner hedningene som rettferdige, og at de ikke er blitt rettferdiggjort ved noe annet middel enn evangeliets ord alene, forkynnelsen om troen på Kristus.

Apostlenes gjerninger viser også straks hvor sterkt jødene undret seg over dette, som aldri før var hørt eller sett i verden. Da jødene som var kommet med Peter til Kornelius i Cæsarea, så at Den Hellige Ånds gave ble utøst også over hedningene, ble de forferdet. Og de som var i Jerusalem, gikk til og med i rette med Peter fordi han hadde gått inn til uomskårne og spist sammen med dem. Men da de hørte hvordan det var gått til med Kornelius og de andre, ble de fylt av undring, priste Gud og sa: Så har altså Gud også gitt hedningene frelse (Apg 11,18).

Men da ryktet gikk her og der at Gud også lot hedningene få frelse, var det ikke bare uutholdelig å høre for jødene. Selv de av dem som var kommet til troen, tok anstøt av det og hadde vondt for å finne seg i det.

For de hadde det fortrinnet framfor alle andre folk at de alene var Guds folk, utvalgt av ham. Det ga dem store fordeler, for dem tilhørte «barnekåret og herligheten og paktene og lovgivningen og gudstjenesten» osv. (Rom 9,4). Derfor gjorde de seg stor møye for å bli velbehagelige etter loven; de strevde dag og natt og bar «dagens byrde og hete» (Matt 20,12). Og de hadde løftet om at Gud ville være dem nådig når de holdt hans lov.

De kunne derfor ikke annet enn knurre mot hedningene og si: Se, hva skal dette være? Her kommer hedningene, som verken har båret dagens byrde eller hete, og likevel får de rettferdighet og Den Hellige Ånd – det vi ikke har kunnet få ved stort og tungt arbeid, vi som bærer dagens byrde og hete! Og selv om de har arbeidet, har det knapt vart en time, og de er blitt mer oppkvikket enn trette av det.

Hvorfor har vår Herre Gud da plaget oss så lenge og så hardt med loven, når den ikke har kunnet gjøre oss rettferdige? Nå setter han hedningene foran oss jøder, vi som så lenge har måttet bære lovens tunge åk. For vi, som er Guds folk, har slitt hele dagen. Men de som ikke er Guds folk, og som aldri i sitt liv har gjort stort godt, skal nå stilles helt likt med oss. Er det rett?

Av denne grunn ble apostlene nødt til å holde et kirkemøte i Jerusalem, for at disiplene kunne få ro i sinnet. For selv om de trodde på Kristus, bar de likevel i hemmelighet på den tanken at man uansett også måtte holde Moseloven.

Dette setter Peter seg mot. Han holder fram for dem det han selv har erfart, og sier: «Ga altså Gud dem den samme gaven som han ga oss, da de var kommet til troen på Herren Jesus Kristus, hvem var da vel jeg, at jeg skulle være i stand til å hindre Gud?» (Apg 11,17). Og videre: «Og Gud, som kjenner hjertene, ga dem vitnesbyrd, idet han ga dem Den Hellige Ånd likesom oss. Han gjorde ingen forskjell på oss og dem, for ved troen renset han også deres hjerter. Hvorfor frister dere da Gud og legger et åk på disiplenes nakke som verken våre fedre eller vi var i stand til å bære?» (Apg 15,8–10).

Med disse ordene slår Peter hele loven til jorden. Det er som om han ville si: Når det gjelder frelsen, vil vi slett ikke ha noe med loven å gjøre, for vi kan jo ikke holde den. «Men vi tror at vi blir frelst ved Herren Jesu nåde, på samme måte som de» (Apg 15,11). Det Peter her for alvor vil innskjerpe, er altså dette ene: Vår Herre Gud har gitt hedningene den samme nåden som jødene.

Han mener: Da jeg forkynte for Kornelius, lærte jeg av erfaring at Den Hellige Ånd ble gitt hedningene uten loven, bare ved forkynnelsen om troen. Derfor må vi på ingen måte legge loven som en byrde på hedningene. Dessuten vet alle at verken vi eller våre fedre har kunnet holde denne loven. Derfor må dere også oppgi denne meningen og slett ikke tro at man kan bli rettferdig og salig ved loven. Dette lærte de jødene som var kommet til troen, bedre og bedre dag for dag, og de rettet seg etter det. Men de ugudelige tok mer og mer anstøt av det, til de til sist ble helt forherdet.

I Apostlenes gjerninger finner vi altså en fin forklaring og belysning av dette argumentet fra erfaringen: apostlenes prekener og mange eksempler på at hedningene har fått troen og er blitt frelst. Det går stikk imot de hardnakkede gjerningshelgenene, som mener at mennesket kan og skal bli rettferdig ved loven.

Derfor bør vi akte denne boken desto høyere og lese den desto flittigere. For i den har vi mange faste og herlige vitnesbyrd som virkelig kan trøste oss og holde oss oppe i anfektelse mot vår tids jøder, papistene. Mot deres vederstyggelighet og djevelskap strider vi med vår lære, og vi fordømmer den, for at Kristi ære og velgjerning alene skal bli priset.

Papistene kan riktignok ikke legge fram noe som har en sann og god grunn. (Jødene kunne i det minste holde fram for apostlene at de hadde fått loven og gudstjenesten osv. av Gud selv.) Likevel holder papistene like hardt på sine ugudelige forordninger og vederstyggeligheter og forsvarer dem like hardnakket som jødene forsvarte sin lov, som Gud hadde gitt dem.

Det de pukker mest på – for annet har de ikke å vise til – er at de sitter i biskopenes sted og har makt til å styre kirken. Alt dette gjør de bare for å ta samvittigheten vår til fange, gjøre oss til treller igjen og tvinge oss til å si at vi blir rettferdige, ikke ved troen alene, men ved det de kaller «troen formet av kjærligheten», det vil si en tro som har all sin kraft fra kjærligheten.

Mot dette holder vi fram for dem beretningen i Apostlenes gjerninger og sier: Åpne øynene, les og tenk over det som står skrevet der! Så skal dere finne at dette er summen og innholdet av hele boken: Vi blir rettferdige ved troen på Kristus alene, uten noen gjerning, og Den Hellige Ånd blir gitt bare ved forkynnelsen om troen, når vi hører evangeliet – ikke når vi hører lovens lære eller gjør dens gjerninger.

Vi lærer altså slik: Om et menneske faster, gir almisse, ærer foreldrene sine, er lydig mot øvrigheten og underordnet husbond og husmor osv., blir han likevel ikke rettferdig for Gud ved dette. For selv om han adlyder budet «Hedre din far og din mor» eller et annet slikt bud i loven, kan det ikke gjøre noen rettferdig. Hva gjør så rettferdig? Å høre Brudgommens kjærlige og vennlige røst, forkynnelsen om troen – den gjør rettferdig. Og hvorfor? Fordi denne røsten fører Den Hellige Ånd med seg. Derfor er det den som kan gjøre rettferdig, og som også gjør det.

Av dette ser vi tydelig hvilken forskjell det er mellom loven og evangeliet. Den Hellige Ånd blir aldri gitt ved loven, og derfor kan loven heller ikke gi samvittigheten fred eller gjøre rettferdig for Gud. For den lærer bare hva vi skal gjøre.

Men Den Hellige Ånd blir gitt ved evangeliet, for det lærer hva vi skal ta imot av Gud. Loven og evangeliet er derfor to slags lære som står helt mot hverandre. Den som påstår at vi må bli rettferdige ved loven, gjør altså ikke annet enn å stride mot evangeliet.

For Moses med sin lov er bare en treldriver som stadig driver på oss for at vi skal holde loven og gi Gud det vi skylder ham. Kort sagt: Han krever det gode av oss. Men evangeliet krever ingenting av oss. Det gir – av nåde alene og for ingenting. Det ber oss bare åpne hendene, rekke dem fram og ta imot det Gud i Kristus vil by oss og skjenke oss.

Å kreve og å skjenke, å gi og å ta imot, er jo motsatte ting. Det som blir gitt meg, tar jeg imot. Men det jeg gir en annen, får jeg ikke selv; jeg gir det bort til ham for ingenting. Er evangeliet da en gave og byr oss en gave, slik det virkelig gjør, er det også sikkert at det ikke krever noe av oss. Loven derimot skjenker ingenting; den bare krever av oss, og til og med det som er umulig for oss å gi.

Om Kornelius (Apg 10)

Her holder motstanderne fram Kornelius som eksempel mot oss. (Både Peter Lombardus – han som skrev skolastikernes store lærebok med alle de «høye tankene» – og Erasmus i sitt skrift om den frie vilje, *Diatribe*, disputerer om ham.) Kornelius, sier de, var en god og from mann. Lukas vitner jo om at han var rettferdig og gudfryktig, ga almisser og alltid ba til Gud. Dermed fortjente han av rimelighet (*de congruo*) så mye at vår Herre Gud ble ham nådig, tilga ham synden av nåde og sendte ham Den Hellige Ånd.

Til dette svarer jeg: Kornelius var en hedning, og det kan heller ikke motstanderne nekte. Det går tydelig fram av Peters ord: «Dere vet hvor utillatelig det er for en jøde å ha samkvem med noen av et annet folk, eller å gå inn til ham» (Apg 10,28). Han var altså utvilsomt en hedning. Han var verken omskåret eller holdt loven, ja, han tenkte ikke en gang på det, for det angikk ham ikke. Og som jeg har sagt før, er dette det punktet som drøftes om og om igjen gjennom hele Apostlenes gjerninger: at loven ikke kan hjelpe noe til rettferdighet.

Eksemplet med Kornelius duger derfor slett ikke som bevis for at man kan komme til nåden ved loven eller ved gjerninger man selv har valgt. Tvert imot beviser eksemplet det motsatte: at vi blir rettferdiggjort for Gud uten loven og gjerningene, ved troen på Jesus Kristus alene. For ingen kan nekte for at Kornelius var en hedning og uomskåret, og at han ikke holdt loven. Det viser tydelig at han ikke ble rettferdig ved loven, men ved forkynnelsen om troen.

Vår Herre Gud gjør oss altså rettferdige uten loven, så loven ikke bidrar det minste til rettferdigheten. Ellers ville vår Herre Gud ha gitt Den Hellige Ånd til jødene, for bare de hadde loven og holdt den – og ikke til hedningene, som ikke hadde loven og langt mindre holdt den.

Men det gikk stikk motsatt: Den Hellige Ånd ble gitt til dem som ikke holdt loven. Den åpenbare erfaringen viser altså at Ånden ikke blir gitt dem som holder på med lovgjerninger, men dem som hører forkynnelsen om troen. Da kan rettferdigheten ikke komme av loven. Dermed er motstandernes argument

ut fra Kornelius tilbakevist. De verken vet eller forstår hvordan man blir rettferdig for Gud.

Men motstanderne lar det ikke bli med dette. De innvender videre: La gå at Kornelius var en hedning og ikke fikk Den Hellige Ånd ved loven. Men teksten sier uttrykkelig at han var «en from mann og fryktet Gud … Han ga mange almisser» osv. (Apg 10,2; jf. 10,22.31). Da må man slutte at han dermed fortjente å få Den Hellige Ånd siden.

Til dette svarer jeg: Kornelius var nok en god og hellig mann etter Det gamle testamente – det vil si på grunn av troen han hadde på Kristus som skulle komme. På samme måte var alle fedrene, profetene og de gudfryktige kongene i Det gamle testamente fromme og til behag for Gud, og de fikk Den Hellige Ånd innvortes fordi de trodde på Kristus som skulle komme. Men sofistene er så grove esler at de ikke skiller mellom troen på Kristus som skulle komme, og troen på Kristus som nå er kommet.

Hvis Kornelius derfor hadde dødd før Kristus ble åpenbart for ham, ville han likevel ikke ha blitt fordømt. For han hadde den samme troen på Kristus som skulle komme, som fedrene hadde, og bare ved den troen ble de frelst, slik Lukas stadfester (Apg 15,9). Han forble altså en hedning, uten omskjærelse og uten lov, og tjente likevel den samme Gud som fedrene, i troen på Messias som skulle komme. Men siden Messias nå var kommet, måtte apostelen Peter forkynne for ham at han ikke lenger skulle vente på ham, men vite at han allerede var kommet.

Her må jeg også vise at det er nødvendig å kjenne denne artikkelen om troen på Kristus – både troen på ham som ennå skulle åpenbares, og troen på ham som nå er åpenbart. For nå som Kristus er kommet, kan vi ikke bli frelst ved å tro på ham som en som ennå skal komme. Vi må tro at han allerede er kommet, har oppfylt alt og har avskaffet loven. Derfor måtte også Kornelius undervises på nytt i troen: Kristus, som han før hadde trodd skulle komme, var nå kommet. Slik viker den ene troen for den andre og gir den plass.

Sofistene farer derfor vill når de vil stadfeste sin tåpelige lære om fortjeneste av rimelighet med Kornelius som eksempel. De påstår at Kornelius fikk Guds nåde og Den Hellige Ånd ved de gjerningene han gjorde, enten av sine naturlige krefter etter fornuften eller etter loven. Men å være gudfryktig og til behag for Gud er ikke dyder hos et vanlig, naturlig menneske – slik hedningene og vi alle er av naturen. Det hører et åndelig menneske til, et som har troen. For hvis Kornelius ikke hadde fryktet Gud og trodd på ham, kunne han ikke vente å oppnå noe hos Gud med sin bønn.

Derfor gir Lukas først Kornelius det skussmålet at han var from og gudfryktig. Deretter sier han at han som et godt tre bar gode frukter og ga almisser. Dette tenker sofistene ikke over. De plukker bare ut det ene, at Kornelius ga mange almisser, og holder fast ved det, for de mener det kan hjelpe dem å forsvare læren om fortjeneste av rimelighet.

Men vil man gå riktig fram, må man først rose personen, altså treet, og deretter frukten og gjerningene. Kornelius er et godt tre, for han er rettferdig og

gudfryktig. Derfor bærer han også gode frukter: Han påkaller Gud, gir almisser osv. Og disse fruktene er til behag for Gud for troens skyld.

Derfor roser også engelen Kornelius for troen han hadde på Kristus som skulle komme. Og han fører ham fra troen på Kristus som skulle komme, til troen på Kristus som nå var kommet, når han sier: «Send nå noen menn til Jaffa for å hente til deg en mann ved navn Simon, som kalles med tilnavn Peter … Han skal si deg hva du skal gjøre» (Apg 10,5–6).

Kornelius hadde altså ikke noe med loven å gjøre før det ble åpenbart for ham at Kristus var kommet. Og heller ikke siden, da Peter hadde fortalt ham det, var det noen som uroet ham med loven, omskjærelsen og andre jødiske seremonier; han brydde seg like lite om dem som før. Argumentet står derfor urokkelig fast: Kornelius er blitt rettferdig uten loven. Altså gjør loven ingen rettferdig.

Hvordan Gud rettferdiggjorde Na'aman og andre hedninger uten loven, også den gang loven ennå sto ved makt

Likeså var Na'aman fra Syria uten tvil from og gudfryktig, en mann som tenkte og trodde rett om Gud. Han var en hedning og rettet seg ikke etter den jødiske loven og gudsdyrkelsen, som den gang ennå sto i sin fulle kraft. Likevel ble legemet hans renset, Israels Gud ble åpenbart for ham, og han fikk Den Hellige Ånd. For han sier: «Nå vet jeg at det ikke er noen Gud på hele jorden uten i Israel!» (2 Kong 5,15). Han gjør slett ingenting: Han verken holder loven eller lar seg omskjære. Han ber bare om å få så mye jord som et par muldyr kan bære.

Av beretningen kan man dessuten se at troen ikke var uvirksom hos ham. For han sier til profeten Elisja: «For din tjener vil ikke lenger ofre brennoffer eller slaktoffer til andre guder, men bare til Herren. Men én ting må Herren tilgi din tjener: Når min herre går inn i Rimmons hus for å tilbe der, og han støtter seg til min hånd …» (2 Kong 5,17–18). Og profeten svarer: «Dra bort i fred!» (2 Kong 5,19). Na'aman ble altså renset både på sjel og legeme.

Når en jøde hører dette, kan han vel ergre seg i hjel. For det harmer jødene dypt at hedningene, som verken er Abrahams ætt eller har loven, likevel blir tatt til nåde og blir Guds barn og arvinger. Og de som har loven og omskjærelsen, skal ikke være bedre enn dem – ja, de skal bli fordømt hvis de ikke tar imot Kristus sammen med dem.

Lenge før Kristus kom, mens Mosestyret ennå sto på sitt beste, har vår Herre Gud altså vist at han gjør mennesker rettferdige uten loven. Han rettferdiggjorde også mange konger i Egypt og i Babylon, likeså Job og mange andre folk i Østen.

Også den store og prektige byen Ninive fikk løfte fra Gud om at den skulle bli frelst og ikke gå til grunne. Men hvordan gikk det til? Ikke ved at de hørte og holdt loven, men ved at de trodde Guds ord, som Jona forkynte for dem. Slik står det i teksten: «Da trodde folket i Ninive på Gud. De ropte ut en faste og kledde seg i sekk (det vil si: de gjorde bot), både store og små» (Jona 3,5).

Men våre motstandere er raske karer, riktig lette på foten: De hopper så lett over ordene «de trodde» som om de ikke sto der – enda alt kommer an på dem.

Du finner jo ingen steder hos profeten Jona at folket i Ninive tok imot Moseloven, lot seg omskjære, ofret eller gjorde noen annen lovgjerning. Men de trodde på Gud og gjorde bot i sekk og aske osv.

Alt dette skjedde før Kristus kom, mens troen på Kristus som skulle komme, ennå gjaldt. Selv den gang loven ennå sto ved makt og jødenes ytre styre ble ført etter loven, ble altså hedningene rettferdiggjort uten loven og fikk Den Hellige Ånd innvortes. Hvorfor skulle da loven nå kreves som nødvendig for rettferdigheten, når den er helt avskaffet og opphevet etter at Kristus er kommet?

Det er derfor et overmåte sterkt argument Paulus henter fra det galaterne selv hadde erfart, når han sier: «Var det ved lovgjerninger dere fikk Ånden» osv. (Gal 3,2). De måtte jo innrømme at de aldri hadde hørt noe om Den Hellige Ånd før Paulus forkynte for dem. Men da han forkynte ordet om troen for dem, fikk de Ånden.

Det samme må også vi bekjenne i vår tid, for samvittigheten overbeviser oss om at Den Hellige Ånd ikke blir gitt ved loven, langt mindre ved noe annet, men ved forkynnelsen om troen.

Under pavedømmet var det mange gode mennesker som gjorde seg stor møye og våget seg på å holde loven, fedrenes forordninger og pavens drømmeverk og narreri. De plaget seg stadig med strenge øvelser – bønn, faste, nattevåk osv. – og ødela slik både legeme og krefter, så de ikke dugde til noe annet. Likevel oppnådde de ikke annet enn å pine og plage seg selv. Aldri nådde de så langt at de fikk en rolig og stille samvittighet i Kristus; de måtte alltid gå i tvil og uvisshet om Gud var dem nådig eller ikke.

Men nå som evangeliet lærer at det verken er munkeordener eller lov, men troen på Kristus alene som gjør rettferdig, vet man sikkert hvordan man står hos Gud. Derfor kan samvittigheten være glad og tilfreds og skjelne rett mellom alle stender og ting i dette livet.

Et troende menneske kan derfor nå slutte med full visshet at pavedømmet med alle sine ordener og vedtekter er et ugudelig og fordømt vesen – det kunne han ikke før. For så stor var blindheten i hele verden før at vi holdt fast ved at gjerninger som mennesker hadde funnet på – ikke bare uten Guds lov, men endog mot den – var langt bedre enn de gjerningene som øvrigheten, en husbond, en skolemester, et barn, en tjener eller andre gjorde etter Guds lov.

Av Guds ord burde vi nok ha lært at ordenene og sektene i pavedømmet – som de roste som de aller helligste sekter – var et fordømt og ugudelig vesen. For ingen steder i Den hellige skrift finnes det noe bud, noen befaling eller noe vitnesbyrd fra Gud om dem. Og omvendt burde vi ha skjønt at de andre stendene i verden var hellige, innstiftet og forordnet av Gud selv, siden de har Guds ord og vitnesbyrd for seg. Men dessverre lå vi da nedsunket i et så tykt og grufullt mørke at vi ikke hadde rett forstand på noen ting.

Men nå som evangeliets lys – Gud være lovet – har brutt fram, finnes det ingen stand i hele verden som vi ikke trygt kan dømme om, så vi vet hvordan det står til med den.

Ut fra Guds ord kan vi trekke den sikre slutningen at tjenestefolkenes stand, som ellers regnes for den aller ringeste og mest foraktede i hele verden, er langt

mer til behag for Gud og høyere aktet av ham enn alle munke- og nonneordener i verden. For vår Herre Gud gjør jo de stakkars tjenestefolkenes stand den ære at han stadfester den i sitt hellige ord, vier den og helliggjør den. Det gjør han ikke med munke- og nonneordenene.

Derfor må vi la det vi selv har erfart, være et sterkt argument for oss og la det veie tungt. For selv om vi i det avskyelige pavedømmet gjorde den ene store, tunge og besværlige gjerningen etter den andre, kunne likevel ingen vite sikkert hvordan det sto mellom Gud og ham.

Vi måtte stadig tvile i samvittigheten og ble aldri visse på hvordan Gud var sinnet mot oss og vi mot ham, eller om vår stand og vårt liv var til behag for Gud eller ikke. Aldri kjente vi Den Hellige Ånds vitnesbyrd i hjertet. Men nå som evangeliets sannhet er gått opp for oss, får vi full visshet om alt dette ved forkynnelsen om troen.

Det er ikke uten grunn at jeg er så utførlig her. For det virker så lite og ringe at Den Hellige Ånd skal bli gitt oss bare ved at vi hører forkynnelsen om troen, og at det ikke kreves annet av oss enn at vi slett ikke skal gjøre noe, bare høre evangeliet.

Menneskehjertet fatter ikke og tror ikke at en så dyrebar skatt som Den Hellige Ånd skal bli gitt oss bare ved forkynnelsen om troen. I stedet sier det: Sannelig, sannelig, det er en stor ting at syndene blir tilgitt, at vi blir frelst fra synden og døden og får Den Hellige Ånd, evig liv og rettferdighet. Så lett kan det ikke gå for seg. Du må også gjøre noe stort og viktig for å få disse usigelige gavene fra Gud. Disse tankene styrker djevelen i hjertet og gjør dem større og større.

Så får fornuften høre: Kjære, alt er forgjeves med deg. Du kan ikke gjøre noe for å få nåde, syndenes forlatelse og Den Hellige Ånd. Vil du få det, la være alt det du kan gjøre, og hør ordet om troen, så skal du få det alt sammen osv. Når fornuften hører dette, setter den seg straks mot det og sier: Du gjør nåden, syndenes forlatelse osv. altfor ringe og foraktelig for meg! Den er ikke så lett å få bare ved å høre på.

Slik går det til at vi blir skremt av hvor store disse usigelige gavene er, så vi ikke får del i dem. Ja, vi forakter dem endog fordi de blir tilbudt oss for ingenting.

Men la det rime med fornuften eller ikke – vi må likevel lære og vite at syndenes forlatelse, Kristus, Den Hellige Ånd osv. blir gitt oss for ingenting, av bare nåde, enda vi med våre stygge og grove synder har fortjent det stikk motsatte. Vi må ikke se på hvor overmåte stor og rik den skatten er som blir tilbudt og gitt oss, eller på hvor uverdige vi er til den. For gjør vi det, blir vi skremt og hindret både av at skatten er så dyrebar, og av at vi er så uverdige.

Nei, vi bør tenke slik: Det behager Gud å skjenke og gi oss uverdige denne usigelige skatten, oss som hadde fortjent Guds evige vrede og straff. Slik sier Kristus selv: «Frykt ikke, du lille hjord! For det har behaget deres Far å gi dere riket» (Luk 12,32). Å gi dere riket, sier han. Men hvem vil han gi det? Dere, dere uverdige, dere som er den lille hjorden.

Jeg er altså liten og ringe, mens skatten som gis meg, er stor, ja, overmåte stor. Da må jeg på den andre siden tenke at han som skjenker meg denne skatten, også er stor – ja, han alene er stor.

Og siden den barmhjertige Far vil by og gi meg denne skatten, slik Kristus sier, bekymrer jeg meg slett ikke for mine synder eller min uverdighet. Jeg ser bare på hans nådige og faderlige vilje mot meg og tar imot skatten med glede. Av hjertet er jeg glad og takknemlig for denne usigelige gaven, som er skjenket meg, en arm og uverdig synder, for ingenting og av nåde ved forkynnelsen om troen.

Men som jeg sa før, tar fornuften anstøt av dette og sier: Hør nå, min venn! Når du sier at folk ikke trenger å gjøre annet enn å høre Guds ord for å få denne overmåte store skatten, ser det ut til å føre til stor forakt for nåden. Det gjør oss late og likegyldige, så vi bare sitter med hendene i fanget og ikke tar oss til noe godt. Derfor duger det ikke å forkynne slik, og det kan heller ikke være sant og rett.

Man bør snarere tale folk til, refse og formane dem, så de griper saken an med alvor, gjør seg strev og med største flid øver seg i å gjøre godt – og så kan de vente å få denne dyrebare skatten.

Akkurat slik talte også de pelagianske kjetterne til de kristne i gammel tid. Men bry deg ikke om det. Hør heller hva Paulus sier her: Dere har fått Den Hellige Ånd, sier han, ikke ved eget arbeid, ikke ved at dere har strevd og gjort lovgjerninger, men ved forkynnelsen av ordet om troen.

Ja, hør hva Kristus svarer sin gode vertinne Marta. Hun strevde for å varte ham godt opp og ble ergerlig fordi søsteren hennes satt ved Jesu føtter og hørte hans ord, mens hun selv ble latt alene om å tjene. Han sier: «Marta, Marta! Du gjør deg strev og uro med mange ting. Men ett er nødvendig. Maria har valgt den gode del, som ikke skal bli tatt fra henne» (Luk 10,41–42). Ingen blir altså en kristen ved å gjøre gjerninger, men ved å høre Guds ord.

Den som vil streve etter å bli rettferdig, må derfor først og fremst øve seg i å høre Guds ord. Når han har hørt og grepet det, skal han takke vår Herre Gud med glede og deretter øve seg i de gode gjerningene Skriften befaler, så loven og dens gjerninger følger etter troen.

Holder han denne ordningen, kan han ferdes trygt i det lyset som er Kristus. Da kan han også kjenne rett hvilke gjerninger som virkelig er gode – gjerninger han vet sikkert er til behag for Gud og befalt av ham. Og da forakter han også alt det narreverket og gjøgleriet som enhver pleier å velge ut etter sitt eget blinde forgodtbefinnende.

Våre motstandere mener at troen er en svært lett og ringe ting. Men hvor tung og stor en sak den er, det merker jeg godt, og det gjør alle andre som søker den for alvor. Det er lett sagt at man får Den Hellige Ånd bare ved forkynnelsen om troen. Men å høre ordet om troen, gripe det, tro det og beholde det går ikke så fort og lett som det er sagt. Når du derfor hører meg si at Kristus, Guds Lam, er ofret for dine synder, se til at du hører det rett.

Paulus kaller det tydelig og uttrykkelig troens hørelse (*auditus fidei*), det vil si den forkynnelsen man hører om troen. Han kaller det ikke et ord om troen, selv om forskjellen er liten.

Han mener at du ikke bare skal høre dette ordet, men også tro det. Ordet skal ikke bare være min røst når jeg taler. Det skal også bli hørt av deg, trenge inn til hjertet ditt og bli trodd. Når det skjer, kan det med rette kalles troens hørelse, en forkynnelse om troen som blir hørt, og ved den får du Den Hellige Ånd. Og når Ånden er til stede, hviler han ikke. Han gjør sin gjerning i deg, så du gjør godt, lider ondt og døder den gamle Adam osv.

Fromme og gudfryktige kristne merker nok hvor gjerne de med en fast og stø tro ville ta imot og beholde evangeliets trøstefulle og nåderike ord, som de hører. Og de ville gjerne rykke opp av hjertet de falske og svikefulle tankene som loven vekker i dem med sine trusler og sin skrekk. Men de kjenner også godt hvor sterkt naturen i kjødet deres står Ånden imot. For fornuften og kjødet vil for enhver pris fram med sine gjerninger og ha en finger med i spillet.

Det er derfor ikke mulig helt å rykke ut av naturen dette «man må»: Man må la seg omskjære og holde loven hvis man vil bli frelst – slik noen i Jerusalem påsto (Apg 15,5). Denne meningen henger alltid igjen i hjertet, også hos de gudfryktige. Derfor har de stadig strid og står alltid i kamp mellom forkynnelsen om troen og lovens gjerninger. For samvittigheten kan ikke la være; den knurrer alltid mot det og tenker at det er en altfor enkel og likefram vei å forsikre folk om at de blir rettferdige og får Den Hellige Ånd og evig salighet bare ved forkynnelsen om troen.

Men gjør du bare slik, prøv det og grip det an for alvor, så skal du nok få se hvor lett det er å høre forkynnelsen om troen! Han som gir skatten, er sannelig stor. Og skatten selv, som blir gitt fritt, for ingenting og av bare nåde, uten bebreidelse (jf. Jak 1,5), er også stor. Troen din er altfor svak og skrøpelig til å omfavne den; den bare strides med deg, så du ikke kan ta imot gaven som blir tilbudt deg.

Men la samvittigheten bare sette seg mot det så mye den vil og si: Man må likevel holde loven! Se bare til at du holder øynene stødig festet og ikke lar dem vende seg bort før du har overvunnet dette «man må» (*oportet*). Når troen slik vokser, må tankene om loven og gjerningene med tiden minke litt etter litt – selv om det ikke skjer uten hard, stor og tung strid.

V. 3. Er dere så uforstandige? Dere begynte i Ånd, vil dere nå fullende i kjød?

V. 4. Har dere da lidd så mye forgjeves?

Paulus har nå ført beviset for at Den Hellige Ånd ikke blir gitt ved lovgjerninger, men ved forkynnelsen av troen. Nå begynner han å formane galaterne og advare dem mot to slags skade og fare. Den første er at nåden ikke hjelper dem noe hvis de blir stående i de falske apostlenes villfarelse. Da blir de uforstandige, og selv om de har begynt i Ånden, ender de likevel i kjødet. Den andre faren ligger i ordene: «Har dere da lidd så mye forgjeves?»

Her bruker Paulus talekunsten, som lærer hvordan man skal vende folk bort fra det som kan skade dem, og vinne dem for det som er nyttig og godt. Han sier: Dere har begynt i Ånden. Det vil si: Gudsfrykten deres hadde fått en svært god begynnelse og var grunnlagt hos dere på det aller beste. Det samme sier han senere: «Dere løp godt» (Gal 5,7). Men hva blir det til nå? Nå vil dere ende i kjødet, ja, dere ender allerede i kjødet.

Paulus setter her Ånden og kjødet opp mot hverandre. Med ordet «kjødet» mener han ikke den dyriske lysten og utukten som viser seg i den kjødelige naturen. For her handler han ikke om ukyskhet eller andre kjødelige lyster, men om syndenes forlatelse, om hvordan en synder skal bli fri fra loven, synden og døden. Likevel sier han nettopp her at de er falt fra Ånden og vil ende i kjødet.

Av dette ser vi tydelig at han med ordet «kjødet» ikke mener noe annet enn den rettferdigheten og visdommen som vår natur i beste fall kan frambringe, og de aller beste tankene fornuften kan gjøre seg når den strever etter å bli rettferdig ved loven. Paulus kaller altså «kjød» alt det aller beste og ypperste som finnes i et menneske, for eksempel den høyeste visdom menneskelig fornuft kan ha, og den rettferdighet som menneskelige krefter kan få i stand etter loven.

Dette skriftstedet må vi særlig legge nøye merke til for papistenes skyld. De forvrenger Skriften og bruker det mot oss. De sier at vi begynte i Ånden under pavedømmet, men nå, når vi har tatt oss hustruer, vil ende i kjødet. Som om det var et åndelig liv å leve ugift uten hustru! Og det betydde visst ingenting og hindret ikke noe i dette åndelige livet om man hadde ikke bare én hore, men gjerne ti.

Det er grove esler som ikke vet hva ånd og kjød betyr i Skriften. Ånd kalles alt det Den Hellige Ånd virker i oss, men kjød alt det vi gjør av oss selv, av naturlige krefter, uten Ånden.

Av dette følger at alle de gjerningene kristne gjør etter Guds ord, er åndelige gjerninger og sanne frukter av Ånden: å elske sin ektefelle, få barn, styre sitt hus, ære sine foreldre, være lydig mot øvrigheten og annet slikt. De grove papistiske eslene holder det riktignok for rent kjødelige og verdslige gjerninger. Men disse blinde eselhodene har ikke så mye vett at de kan skille Guds skaperverk og gjerninger fra åpenbare synder og laster.

Videre må vi legge merke til at Paulus sier: Dere har begynt i Ånden, *Spiritu coepistis*, i aktiv form. Da hadde det passet fint om han hadde fortsatt: *Carne consummatis*, dere vil fullende i kjødet. Men det gjør han ikke. Han snur ordene straks om og sier: *Carne consummamini*, i passiv form, som egentlig betyr: «Vil dere nå la dere fullende i kjødet?»

Med det vil han si at den rettferdigheten som kommer av loven, og som her kalles kjødet, ikke kan gjøre noe menneske rettferdig. Ja, han sier at den gjør ende på dem som har fått Den Hellige Ånd ved forkynnelsen av troen og siden faller tilbake til loven igjen. Av dette ser vi klart at de som lærer at man må holde loven for å bli rettferdig ved den, gjør samvittighetene den største skade nettopp når de tror de hjelper dem. Når de mener å gjøre dem velbehagelige og rettferdige, fordømmer de dem bare.

Med disse ordene sikter Paulus hele tiden til de falske apostlene. De la så hard vekt på loven og sa: Kjære venner, troen på Kristus alene kan ikke ta bort synden, og den alene gjør heller ikke rettferdig. Vil dere få disse store gavene og godene, må dere ikke bare tro på Kristus, men også holde loven: la dere omskjære, holde jødenes høytider, ofre og annet slikt. Gjør dere det, blir dere frelst fra synden, fra Guds vrede og fra alt annet ondt. Slik holdt de falske apostlene på loven.

Men Paulus snur det om og sier: Når dere lærer slik om loven, skaper dere bare urettferdighet. Dere vekker Guds vrede mot dere, gjør synden større og større, faller fra nåden og gjør den til intet. Dere slukker Ånden og blir fullendt i kjødet sammen med tilhengerne deres, og så er det ute med dere. Dette er den første faren Paulus vil bevare galaterne for. De skal ikke miste Ånden igjen nå som de vil bli rettferdige av loven. For da ville de føre det som var begynt på den beste og mest velsignede måten, til en ond og ulykkelig ende – til sin egen evige fordømmelse.

Den andre skaden eller faren ligger i det han sier: «Har dere da lidd så mye forgjeves?» Det er som om han ville si: Kjære galatere, tenk ikke bare på hvor fint og godt dere har begynt, og hvor ynkelig dere nå er falt tilbake fra denne salige begynnelsen. Tenk heller ikke bare på at dere vil falle bort fra det Den Hellige Ånd har begynt i dere og fullført til gode frukter, og gå over til den tjenesten som bare gjør dere til syndere og til elendige fanger og treller under loven.

Men ta også dette til hjertet og tenk på at dere har lidd så mye for Kristi skyld: tap av eiendom, spott og hån, fare for liv og helse.

For alt sto svært godt til hos dere. Dere hadde den rette læren, levde et hellig liv og led stadig all slags ondt og motgang for Kristi navns skyld. Men nå skal dessverre alt dette være spilt og borte: lære, liv, tro, gjerning og lidelse, Ånden sammen med de fruktene han har virket.

Av dette kan vi igjen se hvilken skade og ulykke som følger med den rettferdigheten som kommer av loven, eller som vi selv velger oss. Alle som stoler på den, mister på én gang alle de ufattelige, overstrømmende store godene og skattene vi har talt om før. Det er jo en svært jammerlig ting at vi så fort og lett skal miste den store herligheten, den kraftige trøsten og tilliten som samvittigheten har til Gud. Og så skal vi i tillegg tåle så stor skade og så mange farer for gods og eiendom, hustru og barn, liv og legeme, og likevel skal alt dette være forgjeves og til ingen nytte.

Om noen ville gi lovens eller den menneskelige rettferdigheten den ros den fortjener, og bare utlegge disse to stykkene skikkelig, punkt for punkt – først hva den Ånd er som galaterne hadde begynt i, og så hvor mye og hvor stor nød og motgang de hadde lidd for Kristi navns skyld – hvor lang en tale tror du ikke det kunne bli? Likevel kan ingen talekunst få det fram. For de tingene Paulus her handler om, er altfor høye og viktige til det.

Hvem kan tenke grundig nok over, langt mindre med ord få fram, hva Guds ære og herlighet er, hva seier over verden, kjødet og djevelen er, hva evig rettferdighet og evig liv er – og på den andre siden hva synd, fortvilelse, evig

død og helvete er? Og likevel kan vi på et øyeblikk miste disse overstrømmende store gavene og skattene og i stedet få disse grusomme og forferdelige plagene og ulykkene, som vi siden aldri kan bli fri for.

Inn i denne store og usigelige jammeren og evige elendigheten fører de falske lærerne oss når de forfører oss fra evangeliets sannhet til andre villfarende lærer. Og det er ikke bare lett for dem å gjøre det, men de gjør det attpåtil med et stort skinn av hellighet.

Om det da virkelig er forgjeves.

Med dette tillegget mildner Paulus de harde ordene han hadde refset galaterne med. Som apostel og nådens forkynner legger han det til for ikke å skremme galaterne altfor hardt. For selv om han refser dem, holder han måte og gjør det med varsomhet. Han renser ikke bare sårene deres så det svir, men heller også olje i dem og lindrer dem igjen, så han ikke driver dem helt ut i fortvilelse.

Derfor sier han: «Om det da virkelig er forgjeves.» Det er som om han ville si: Jeg har ennå ikke helt gitt dere opp, men jeg har fortsatt et godt håp for dere. Men vil dere fortsette slik dere har begynt, slippe Ånden og ende i kjødet – det vil si bli rettferdige av loven – da må dere vite at dere ikke kan vente noe annet enn dette: Den ros og tillit dere har til Gud, er aldeles ingenting, og alt dere har lidd, er forgjeves og spilt.

Men jeg må tale noe hardt til dere, male saken svart og skjenne kraftig på dere. Saken er så viktig og alvorlig at jeg er nødt til det. Dere skal ikke tro at det er ufarlig å slippe min lære og ta imot en annen etter eget forgodtbefinnende. Likevel vil jeg ennå ikke si at alt håp er ute for dere, hvis dere bare vil bedre dere og vende om. For man kaster ikke et barn fra seg fordi det er skittent, svakt og såret. Man vasker det, leger det og steller det bedre enn de barna som er friske og rene.

Paulus opptrer altså som en forstandig og erfaren lege. Han legger hele skylden på de falske apostlene, for de var den eneste egentlige årsaken til all skaden og ulykken. Men galaterne behandler han svært lempelig og varsomt, for med slik saktmodighet og mildhet kan han hjelpe dem på rett vei igjen. Etter Paulus' eksempel skal derfor også vi refse de svake og lege sykdommen deres slik at vi samtidig trøster dem. Ellers kan de miste motet helt og fortvile hvis vi går altfor hardt fram.

V. 5. Når Gud altså gir dere Ånden og gjør kraftige gjerninger blant dere, gjør han det ved lovgjerninger eller ved at dere hører troen forkynt?

Apostelen har nå refset galaterne grundig og advart dem mot den dobbelte skaden vi har nevnt. Nå legger han igjen fram det samme beviset for å overbevise dem med kraft ut fra deres egen erfaring, og han utdyper det mer enn før når han sier: «Når Gud altså gir dere Ånden …» Det vil si: Dere har ikke bare fått Ånden ved forkynnelsen av troen, men alt dere har fått, både av kunnskap og gjerninger, har dere fått ved forkynnelsen av troen.

Det er som om han ville si: Vår Herre Gud lot det ikke bli med at han én gang ga dere Ånden. Dag for dag har han også økt og styrket Åndens krefter i dere, så Ånden, når dere først hadde fått ham, kunne vokse og bli stadig kraftigere i dere.

Av disse ordene kan vi slutte at det hos galaterne hadde skjedd under, eller i det minste kraftige gjerninger, det vil si troens frukter, slik de pleier å vise seg hos alle sanne tilhengere av evangeliet. For apostelen sier: «Guds rike består ikke i ord, men i kraft» (1 Kor 4,20). Denne kraften er at vi ikke bare kan tale om Guds rike, men også i gjerning viser at Gud virker i oss ved sin Ånd. Slik sier han tidligere om seg selv: «For han som ga Peter kraft til aposteltjeneste blant de omskårne, han ga også meg kraft til det blant hedningene» (Gal 2,8).

Når en lærer forkynner slik at ordet ikke er uten frukt, men virker kraftig hos tilhørerne – når tro, håp, kjærlighet og tålmodighet følger av forkynnelsen hans – da gir Gud Ånden og virker sine gjerninger hos dem som hører evangeliet. Slik sier Paulus også her at vår Herre Gud har gitt galaterne Ånden og gjort kraftige gjerninger i dem.

Det er som om han ville si: Ved min forkynnelse har vår Herre Gud virket og utrettet så mye at dere ikke bare er blitt troende, men også har ført et hellig liv, båret mange gode troens frukter og lidd mye nød og motgang. Ved den samme Åndens kraft er dere også blitt andre mennesker enn dere var før. For før var dere avgudsdyrkere, Guds fiender, spottere, horkarer, gjerrige, sinte, utålmodige og hatefulle. Men nå er dere troende og Guds barn, vennlige, kyske, saktmodige og tålmodige, og dere elsker nesten.

Senere vitner han også om dem at de tok imot ham som en Guds engel, ja, som Kristus Jesus selv, og at de elsket ham så høyt at de gjerne ville ha revet ut øynene sine og gitt ham dem (Gal 4,14–15).

Men å kunne elske sin neste så høyt at man er villig og beredt til å ofre gods og eiendom, sine øyne, livet og alt for hans beste, og dessuten er rede til å lide all slags motgang – det er Den Hellige Ånds kraft. Og disse kreftene, sier han, fikk og hadde dere før de falske apostlene kom til dere. Dem fikk dere ikke fra loven, men fra Gud. Han har gitt dere Ånden og daglig økt ham i dere, så evangeliet har hatt herlig framgang hos dere med lære, tro, gjerning og lidelse.

Dere har altså forstått dette så godt, og deres egen samvittighet kan også overbevise dere om det. Hvordan kan det da ha seg at dere nå ikke lenger gjør de gjerningene dere gjorde før? Det vil si: at dere nå ikke lever rett, ikke tror, ikke gjør godt og ikke tålmodig lider ondt slik dere gjorde før?

Hvem har ført dere så vill og snudd dere slik at dere nå ikke lenger elsker meg så høyt som før? For nå ville dere ikke lenger ta imot Paulus som en engel sendt fra Gud, ja, som Jesus Kristus selv. Å rive ut øynene og gi meg dem, det lar dere nok være nå. Hvordan går det til at dere nå ikke lenger har en så alvorlig iver for meg som før, men er så vennlige mot de falske apostlene, som likevel forfører dere så ynkelig og skammelig?

Slik går det nå også med oss. Da vi ved Guds nåde først begynte å forkynne evangeliet, var det mange som hadde behag i denne forkynnelsen. De viste oss stor ære, og troens krefter og frukter fulgte forkynnelsen av evangeliet.

Men hva skjer? Svermerne, gjendøperne og sakramentererne dukker uventet opp. I en fart river de ned og velter over ende det vi lenge hadde bygd opp med stor møye og strev. De får det også til at de som i begynnelsen var våre beste venner og tok imot vår lære med stor takk, nå er blitt så fiendtlige mot oss at de ikke tåler å høre navnet vårt nevnt. Årsaken til denne ulykken er djevelen. Han virker i sine lemmer krefter og frukter som er det stikk motsatte av Den Hellige Ånds.

Apostelen sier altså: Kjære galatere, deres egen erfaring kunne jo lære dere at disse store kreftene ikke er kommet av lovgjerninger. For likesom dere ikke hadde dem før dere hørte evangeliets forkynnelse om troen, har dere dem heller ikke nå, når de falske apostlene rår og regjerer hos dere.

Også vi må nå si til dem som roser seg av å være evangeliske og fri fra pavens tyranni: Kjære venner, si oss nå: Har dere overvunnet pavens tyranni og fått den kristne frihet ved de svermeriske kjetternes lære, eller ved oss, som først forkynte troen på Kristus for dere? Vil de si sannheten, må de bekjenne: Vi har sannelig fått den ved forkynnelsen av troen. Og det er også sant.

For da vi først begynte å forkynne evangeliet, hadde læren om troen en god og herlig framgang. Avlat, skjærsild, klostre, løfter, messer og andre slike vederstyggeligheter falt da bort av seg selv og rev hele pavedømmet med seg i fallet.

Da kunne ingen med rette klandre oss. For læren var jo ren og rett. Den siktet ikke mot noe annet enn å trøste og reise opp de arme, elendige og fangne samvittighetene som da i utallig mengde lå fanget og undertrykt under pavedømmet. Pavedømmet er et rent fengsel og en røverhule for samvittighetene. Mange takket da vår Herre Gud inderlig for at de ved evangeliet, som vi først begynte å forkynne, kunne bli fri fra disse samvittighetens snarer og lenker.

Men så begynte partiene å dukke opp. De mente de skulle velte pavedømmet helt og ta æren fra oss. De nektet at Kristi legeme og blod er til stede i sakramentet, de forvrengte dåpen, rev ned bildene og avskaffet alle seremonier. Da måtte vår lære straks ta støyten og få et dårlig rykte. For overalt sa folk: Lærerne er ikke enige seg imellom. Mange tok anstøt av dette, så de falt fra evangeliets lære igjen.

Papistene trøstet seg også med håpet om at vår lære snart skulle gå til grunne fordi vi ikke var enige, og at de slik snart skulle få krefter igjen og komme tilbake til sin tidligere myndighet og verdighet.

De falske apostlene la i sin tid hard vekt på at galaterne, som allerede var rettferdiggjort ved troen på Kristus, i tillegg måtte la seg omskjære og holde Moseloven hvis de ville bli frelst fra syndene sine og Guds vrede og få Den Hellige Ånd. Men det var bare løgn og bedrag. For ved loven ble de mer og mer tynget av synd, fordi loven verken tar bort synden eller gir Den Hellige Ånd. Den virker bare vrede, åpenbarer synden og skremmer hjertet.

På samme måte mente nå de partiske kjetterne at de skulle velte pavedømmet fra grunnen av og ødelegge det helt, til gagn for hele kristenheten, når de avskaffet alle seremonier, rev ned bildene og gjorde sakramentene til intet. Men dermed har de ikke gagnet kristenheten, men snarere skadet den. De har ikke revet ned eller veltet pavedømmet, men tvert imot styrket det og reist det opp.

Hadde de derimot lært i enighet med oss, slik de begynte, og med flid bare innprentet denne ene artikkelen – hvordan et menneske blir rettferdig og velbehagelig for Gud, nemlig at vi ikke blir rettferdige ved lovens eller vår egen rettferdighet, men bare ved troen på Kristus – da hadde denne ene artikkelen uten tvil med tiden, fint og stille, kunnet legge hele pavedømmet ned, slik det allerede var begynt – med brorskapene, avlaten, munke- og nonnestanden, relikviene, avgudsdyrkelsen, påkallelsen av helgenene, skjærsilden, messene, vigiliene, løftene og utallige andre vederstyggeligheter.

Men de slapp forkynnelsen av troen og Kristi rettferdighet og ville komme med noe bedre enn vi, og slik hjelpe saken fram. Dessverre er dette foretaket deres blitt både evangeliet og kristenheten til stor skade og ødeleggelse. De har gjort som de som fisker der rusa er satt ut: De fiskene som sto foran rusa og skulle til å gå inn i den, har de jaget bort, enda de mente å jage hver eneste en inn, så ingen skulle slippe unna.

At pavedømmet nå for tiden svekkes og avtar, skjer altså ikke ved de partiske kjetterne, ved storming og larm. Det skjer ved den artikkelen som vi stadig innprenter med skriving, lesing og forkynnelse, og som vi, om Gud vil, skal holde fast ved til vår dødsdag: at vi blir rettferdiggjort bare ved troen på Kristus, ikke ved loven, enda mindre ved pavens løgn og bedrag.

Det er denne artikkelen som ikke bare svekker Antikrists rike og tar kreftene fra det, men som også hittil har vernet oss. Hadde vi ikke hatt dette vernet, ville det for lenge siden ha vært ute både med kjetterne og med oss. Likevel er de så slemme, forblindede og onde at de ikke verdsetter denne velgjerningen, men det er som det står i Salme 109: «Til lønn for min kjærlighet anklager de meg … De la ondt på meg til lønn for godt, og hat til lønn for min kjærlighet» (Sal 109,4–5).

Men artikkelen om den kristne rettferdighet er vårt eneste vern, ikke bare mot all menneskelig list og makt, men også mot helvetes porter. Den går, som sagt før, ut på at vi blir rettferdige og frelst ved troen på Kristus, uten at gjerningene gjør det minste til det. Er dette nå den eneste rette måten å bli rettferdig for Gud på – og den kan ikke slå feil uten at hele Skriften blir gjort til intet – følger det helt sikkert at vi ikke kan bli rettferdiggjort for Gud eller frelst for noen gjernings skyld, enten det er munkestand, løfter, messer eller hva det ellers heter.

Når denne artikkelen blir lært rett og flittig, faller pavedømmet bort av seg selv, uten at noe ytre blir revet ned, uten larm, uten menneskelig makt og uten å forvrenge sakramentene, bare ved Guds Ånd. Og denne seieren blir ikke vunnet av oss, men av Kristus alene, han som vi bekjenner og forkynner.

Det jeg sier her, er den rene sannhet. For da saken begynte, da pavedømmet ble slått i kne og begynte å falle, var de partiske kjetterne helt stille. De gjorde ingenting for saken, for de kunne heller ikke gjøre noe. Men vi lærte og innprentet ikke noe annet enn artikkelen om den kristne rettferdighet. Den alene svekket pavens makt og myndighet og la riket hans øde.

Men da partiene merket at pavedømmet vaklet og begynte å falle, og at fiskene samlet seg ved rusa, da ville de ta hele æren fra oss. De ville ødelegge

pavedømmet på én gang og straks gripe fiskene med hendene mens de sto foran rusa, før de var kommet inn i den. Men de grep feil. De fikk ikke fiskene, men jaget dem bare bort.

Like godt som de falske apostlene hjalp galaterne til rettferdighet med sin lære, like godt har disse partiene veltet pavedømmet med sin storming. Bildene og andre misbruk som fantes i kristenheten, ville nok ha falt bort av seg selv om de bare hadde innprentet hovedpunktet i den kristne lære med flid. Men ærgjerrigheten deres plaget dem så hardt at de for enhver pris måtte gjøre noe særskilt, slik at alle kunne si om dem at de var store helter som hadde stormet pavedømmet og slik tatt æren fra oss.

Men fordi de i dette ikke søkte Guds ære eller menneskenes nytte og frelse, men bare sin egen ros, lot Gud det også skje at de ikke bare måtte la pavedømmet bli stående, men at de til og med hjalp det enda mer på fote og reiste det opp igjen. Dessuten hadde de nær knust både oss og seg selv med det oppstyret og den uroen de vakte. Slik pleier det å gå når vi ikke søker Guds, men bare vår egen ære og ros.

Man gjør sannelig ikke paven eller hans far, djevelen, noen skade med slik larm og slikt fastelavnsløp. Tvert imot styrker man bare makten hans med det. Skal man gjøre ham noen skade, må man slå til med et annet sverd, nemlig Guds ord. Man må forkynne at Kristus har tatt på seg hele verdens synd og gitt seg selv for den. Denne læren legger riket hans øde. For er Kristus den eneste frelseren fra synd og død, da trenger jeg ikke pavens avlat.

Denne artikkelen verner og forsvarer oss også, som jeg har sagt før, mot alle helvetes porter. Hadde vi ikke dette ankeret å stole på, måtte vi til sist tilbe paven igjen, og det kunne ikke på noen måte eller med noe middel avverges eller hindres. For om jeg, Gud forby, ville holde meg til partiene, ville samvittigheten min likevel bli helt tvilende og usikker. Fordi de ikke søker Guds, men bare sin egen ære, legger de ingen god grunnvoll mot paven. Var jeg ikke bedre væpnet enn de, måtte jeg nok la pavedømmet være i fred. Enda mindre kunne jeg da våge å ødelegge pavedømmet helt.

Men de vil kanskje si: Ja, men kjære, paven er jo Antikrist. Det er helt riktig. Men han sier på sin side at det er hans embete å lære, og at han også har makt og myndighet til å binde og løse og til å forvalte sakramentene, og at denne makten er gått i arv til ham fra apostlene. Derfor lar han seg ikke støte ned fra sin stol av slik ytre storming og larm. Det er bare forkynnelsen av troen på Kristus som gjør ham skade.

Det er som når jeg sier: Min gode pave, jeg vil gjerne kysse foten din og godta deg som øverste biskop, men på det vilkåret at du lar Kristus, min Herre, være den han er, og innrømmer at vi får syndenes forlatelse og det evige liv ved hans død og oppstandelse, og ikke ved at vi tilber deg og holder dine bud. Vil du innrømme dette ene punktet og gi deg på det, vil jeg gjerne la deg beholde både krone og makt.

Men vil du ikke gjøre det, sier jeg stadig og bekjenner med all frimodighet at du er den rette Antikrist. Du fornekter ikke bare Gud, men håner og spotter ham i høyeste grad med all avgudsdyrkelse og alle de geistlige stendene. Og din

gudsdyrkelse er ikke annet enn et fordømt og djevelsk avguderi. For hele din lære tar Kristus helt bort og setter ditt eget søle og skarn i stedet.

Men slik gjør ikke partiene. De vil bare ta kronen og myndigheten fra ham med ytre, legemlig makt, og derfor er all deres møye forgjeves.

Skal pavedømmet lide skade, må man framfor alt avsløre pavens ugudelige vesen og dra vederstyggelighetene hans fram i lyset. Da kan alle se hvordan han under et skinn av hellighet og åndelighet har ført hele verden bort fra Kristus til sin egen løgn og slik bedratt den. Når man angriper ham på den måten, skal jeg gjerne se hva han har igjen til sist. For da tar man kjernen fra ham, og han beholder bare skallet. De partiske kjetterne tar derimot bare skallet og lar ham beholde kjernen.

Kort sagt: Like lite som det skjer kraftige gjerninger ved loven, like lite fører de ytre gjerningene som de partiske kjetterne driver så hardt på med, til noe annet i kristenheten enn oppstyr og uro. De bringer alt i uorden og hindrer Den Hellige Ånds arbeid. At dette er sant, viser den daglige erfaringen. Med billedstormingen og forvrengningen av sakramentene har de ikke styrtet paven, bare gjort ham mer hardnakket og hovmodig.

Men det som er veltet og fortsatt veltes hver dag, er skjedd ved Ånden, det vil si ved forkynnelsen av troen, som vitner om at Kristus er gitt for våre synder. Der dette blir forkynt, må all den rettferdigheten man søker ved pavens lov, til sist falle bort, og med den all frykten og skrekken han plager samvittighetene med.

Likevel har jeg mange ganger tilbudt – og tilbyr ennå i dag – å finne meg i pavens lov med god vilje, bare han lar den være frivillig og ikke forvirrer samvittighetene med den. Han må ikke legge til: Holder du mine bud, blir du velbehagelig og rettferdig; holder du dem ikke, gjør du synd og blir fordømt.

Men det gjør han ikke. For om han ikke kunne binde samvittighetene til å holde budene hans, hva ble det da igjen av makten og herredømmet hans? Derfor er han mest opptatt av å holde samvittighetene bundet og fanget under lovene sine. Han skrur lydigheten høyt opp i alle budene sine og sier: Du kan ikke bli frelst uten at du er lydig mot Romas stol. Derfor tordner han så forferdelig i bullene sine: Den som med vilje våger å handle mot dette, skal vite at han faller inn under den allmektige Guds vrede og unåde.

Her ser vi tydelig at han med disse ordene fordømmer alle som ikke er lydige mot budene hans, og nekter dem frelsen. Dem som holder budene, lover han derimot det evige liv.

Slik driver han oss bort fra den rettferdigheten som Kristus har vunnet, som er evig og blir tilegnet oss ved troen. I stedet fører han oss til en ytre, kjødelig rettferdighet som består i mat, drikke, klær og slikt. Først har han funnet den på i sitt eget hode, og så påstår han at intet menneske kan bli rettferdig eller frelst uten å øve den. Kort sagt: Om læren om troen på Kristus sier han ikke et ord; han bare plaprer i vei om sitt eget.

Ville han derimot innrømme at budene hans ikke kan gjøre noen frelst selv om de blir holdt, og ikke kan fordømme noen selv om de ikke blir holdt, da ville jeg på min side innrømme ham mye. Men gjorde han det, ville riket hans ikke

bestå lenge. For i noen hundre år har verden gått med den innbilningen at paven kan gjøre folk frelst og fordømme dem. Mister folk denne troen på ham, er det ute med ham. Da er han i de troendes hjerter ikke annet enn et avgudsbilde av tre eller stein.

Troens eller hjertets rettferdighet har ikke noe å gjøre med noen lov, verken pavens eller Moses'. For den kommer ikke av lovgjerninger, men bare av forkynnelsen av troen, og deretter følger Åndens kraftige gjerninger og frukter.

V. 6. Det er som med Abraham: Han trodde Gud, og det ble regnet ham til rettferdighet.

Hittil har Paulus overbevist galaterne om villfarelsen deres ut fra deres egen erfaring, og dette argumentet har han brukt og innprentet godt. Dere har trodd, sier han, og ved troen har dere gjort under og utrettet store og herlige gjerninger, og dere har også lidd mye ondt. Alt dette har ikke loven virket og utrettet i dere, men Den Hellige Ånd, og ham har dere fått ved læren om troen. Det måtte galaterne innrømme. De kunne ikke og våget ikke å nekte det de så for øynene, og som enhver kunne gripe med sansene. Derfor var det et kraftig og klart bevis når han overbeviste dem med deres egen erfaring.

Alt den gode Paulus er opptatt av, er å stadfeste den hovedartikkelen i den kristne tro som alt beror på. Til det har han nå lagt fram noen sterke argumenter. Først sier han helt allment i slutten av kapittel 2: «For ikke noe menneske blir rettferdiggjort av lovgjerninger» (Gal 2,16). Og: «Men dersom nå også vi, da vi søkte å bli rettferdiggjort i Kristus, selv ble funnet å være syndere, er dermed Kristus blitt en tjener for synden?» (Gal 2,17).

Videre taler han om seg selv og sier: «For dersom jeg bygger opp igjen det jeg har revet ned, da viser jeg meg selv som en lovbryter» (Gal 2,18). Og: «For jeg er ved loven død for loven for å leve for Gud. Jeg er korsfestet med Kristus. Jeg lever ikke lenger selv, men Kristus lever i meg. Det liv jeg nå lever i kjødet, det lever jeg i troen på Guds Sønn, han som elsket meg og ga seg selv for meg. Jeg forkaster ikke Guds nåde. For er rettferdighet å få ved loven, da er altså Kristus død uten grunn» (Gal 2,19–21).

Deretter overbeviser han dem kraftig ut fra deres egen erfaring (Gal 3,2): De måtte innrømme at de hadde fått Den Hellige Ånd ved forkynnelsen av troen og ikke ved lovgjerninger. Disse argumentene er vel nesten sterke nok til å stadfeste og forsvare saken. Likevel lar han det ikke bli med dem, men legger fram enda flere, så vi kan være helt visse på at vi blir rettferdige og frelst, ikke ved gjerninger, men ved troen, ikke ved fortjeneste, men ved nåde og barmhjertighet i Kristus.

Først legger han fram eksemplet med den hellige patriarken Abraham og sier med klare ord: Han ble ikke rettferdig av gjerningene, men av troen. Riktignok gjorde han langt flere, større og herligere gjerninger enn noen annen, hvem man så vil nevne. Likevel fikk han ikke den ros at han ble rettferdig for Gud ved dem. For Skriften sier: «Han trodde Gud, og det ble regnet ham til rettferdighet.» Har Abrahams mange gode gjerninger ikke hjulpet denne store og

hellige mannen det minste til å bli rettferdig for Gud, da kan de ikke hjelpe noen i verden.

Derfor slutter han helt fast: Skal noen bli rettferdig for Gud, må det skje slik det skjedde med Abraham, nemlig ved troen og ikke ved gjerningene – selv om de var like store som Abrahams, noe som likevel er umulig. Dette er et svært sterkt argument. Siden legger han fram andre bevis og bruker viktige skriftord til det. Han grunnfester saken så fast at alle helvetes porter må la den stå: De troende er Abrahams og Guds barn, og omvendt er de som holder seg til lovgjerninger, under forbannelse.

Det første skriftordet han anfører, er 1 Mos 15,6: «Abram trodde på Herren, og han regnet ham det til rettferdighet.» Dette ordet innprenter han kraftig her, og særlig i Romerbrevet: «Dersom Abraham ble rettferdiggjort på grunn av gjerninger, da har han jo noe å rose seg av. Men det har han ikke for Gud» (Rom 4,2) – bare for mennesker. For Gud har han synd og vrede. At han er rettferdig for Gud, kommer ikke av at han har gjort gjerninger, men av at han har trodd. For Skriften sier: «Abraham trodde Gud, og det ble tilregnet ham som rettferdighet» (Rom 4,3).

Dette skriftordet utlegger Paulus der svært grundig og framstiller det herlig, slik det også fortjener. Han sier: «Uten å bli svak i troen tenkte han på sitt eget legeme, som alt var utlevd – han var jo snart hundre år – og på at Saras morsliv var utdødd. Men på Guds løfte tvilte han ikke i vantro, men han ble sterk i sin tro, idet han ga Gud ære. Han var fullt viss på at det Gud hadde lovt, det var han òg mektig til å gjøre. Derfor ble det også regnet ham til rettferdighet. Men ikke bare for hans skyld er det skrevet at det ble tilregnet ham. Det er skrevet også for vår skyld» (Rom 4,19–24).

Paulus gir altså troen den ros at man ikke kan vise Gud noen mer velbehagelig dyrkelse eller noen større ærbødighet og lydighet, og ikke gi ham noe søtere offer enn å tro ham og vente seg godt av ham. Den som er en god taler og kan behandle en sak grundig etter talekunstens regler, kan prøve kunsten sin på dette skriftordet og utlegge det videre. Da skal han se at troen er en allmektig ting, og at kraften dens er umåtelig og uendelig. For troen gir Gud hans ære, og det er det største noen kan gi Gud.

Å gi Gud hans ære er nemlig ikke annet enn å tro og stole på ham og regne ham for trofast og sannferdig, vis, rettferdig, barmhjertig og allmektig – kort sagt for den som alene gir og utretter alt godt.

Dette kan fornuften umulig gjøre; bare troen gjør det. Derfor er troen så å si en skaper av guddommen – ikke slik at den skaper noe i Guds evige, guddommelige vesen, men slik at den skaper det i oss. For der troen ikke er, der mangler Gud også sin ære hos oss: Han blir ikke regnet for vis, rettferdig, trofast, sannferdig og barmhjertig. Kort sagt: Der det ikke er tro, beholder Gud ingenting av sin guddom og majestet hos oss og i oss. Derfor kommer alt an på troen.

Gud krever heller ikke noe mer av oss mennesker enn at vi gir ham den ære som tilkommer ham, og holder ham for vår Gud. Det vil si at vi ikke skal se på ham som en tom og forfengelig avgud, men som en sann Gud som tar seg av oss,

hører vår bønn, forbarmer seg over oss og frelser oss fra all nød. Når han får dette, har han sin guddom uavkortet – han har alt et troende hjerte kan gi ham.

Å kunne gi Gud slik ære av hjertet er altså en visdom over all visdom, en rettferdighet over all rettferdighet, en gudsdyrkelse over all gudsdyrkelse og et offer over alle offer. Av dette ser vi godt hvor herlig en rettferdighet troen er, og hvor velbehagelig for Gud – og omvendt hvor avskyelig en synd vantroen er.

Den som tror og setter sin lit til Guds ord, slik Abraham gjorde (1 Mos 15,6), er rettferdig for Gud. For han har en tro som gir Gud den ære han har krav på; han gir Gud det han skylder ham. Slik sier også juristene selv at den er rettferdig som gir enhver det som tilkommer ham.

For den sanne troen sier: Kjære Gud, jeg tror deg gjerne i alt du sier. Men hva sier så Gud? Får fornuften svare, sier den: Alt det Gud taler om, er umulige, løgnaktige, tåpelige, tomme og ringe, urimelige, ja, avskyelige, kjetterske og djevelske ting. For hva kunne vel være mer latterlig, tåpelig og umulig for fornuften enn at Gud sier til Abraham at han vil gi ham en sønn med hans hustru Sara, som var forbi alderen for å føde (1 Mos 18,10.13)?

Slik er alle artiklene i vår kristne tro, som Gud har åpenbart oss i sitt ord, helt umulige, urimelige og usanne for fornuften. Hva kan vel virke mer urimelig og umulig for denne selvkloke dåren enn at Kristus i nattverden skal gi oss sitt legeme og blod å ete og drikke? Eller at dåpen skal være et bad til gjenfødelse og fornyelse i Den Hellige Ånd? At de døde skal stå opp på den ytterste dag? At Kristus, Guds Sønn, skulle unnfanges og bæres i jomfru Marias morsliv, bli menneske, lide og dø en vanærende død på korset, stå opp igjen og nå sitte ved Faderens høyre hånd og ha all makt i himmelen og på jorden?

Hva var vel mer utrolig for jødene enn å høre både av profetene og av Kristus selv at Jerusalem med templet og hele landet skulle ødelegges og legges øde? Og hva kunne vel lyde mer kjettersk og djevelsk i fariseernes ører enn det Kristus sa til dem: «Tollere og horkvinner går før dere inn i Guds rike» (Matt 21,31)? Derfor kaller Paulus evangeliet om den korsfestede Jesus «ordet om korset» og «forkynnelsens dårskap», «for jøder et anstøt og for hedninger en dårskap» (1 Kor 1,18.21.23).

Fornuften kan altså umulig fatte og holde fast ved at den største og høyeste gudsdyrkelse er å høre og tro Guds ord, hvor tåpelig, urimelig, umulig og kjettersk det enn kan lyde. Men det den selv velger og gjør i god mening og andakt, det mener den at Gud må ha behag i. Hører den derimot at Gud taler annerledes enn den kan fatte og like, holder den ordet hans for rent kjetteri og djevellære. For den mener at det den ikke forstår, er galt og kjetteri. Slik dømmer kjettere og ugudelige mennesker alltid om Guds ord.

Men troen vrir halsen om på fornuften og dreper dette slemme dyret, som hele verden og alle skapninger ikke kan drepe. Hvordan da? Den holder seg til Guds ord og lar det være rett og sant, om det så lyder aldri så tåpelig og umulig.

Slik tok Abraham fornuften sin til fange og drepte den da han trodde Guds løfte om at Gud ville gi ham en ætt med hans ufruktbare hustru Sara, som var forbi alderen for å føde. Dette løftesordet fant ikke straks gehør hos Abrahams fornuft. Fornuften satte seg opp mot troen og holdt det for tåpelig, urimelig og

umulig at Sara skulle føde en sønn. Hun var ikke bare for gammel til å føde – hun var nitti år – men hadde også vært ufruktbar av naturen hele livet.

Vi kan derfor ikke tvile på at troen og fornuften har kjempet hardt mot hverandre om dette i Abrahams hjerte. Men til sist fikk troen overtaket og vant. Den drepte fornuften, denne Guds grusomste og skadeligste fiende.

Slik gjør også alle andre troende som sammen med Abraham går inn i troens mørke og hemmelighet. De dreper fornuften og sier: Hør, fornuft, du er en dåre og gal. Du forstår ikke det minste av det som hører Gud til. Så lag ikke så mye bråk med motsigelsene dine, men hold munn. Våg ikke å sette deg til doms over Guds ord, men vær stille, hør hva det sier, og tro det. Slik dreper de troende dette dyret, som hele verden ikke kan drepe. Og med det bringer de Gud det offer og den gudsdyrkelse som behager ham aller mest.

Sammenlignet med dette offeret og de troendes gudsdyrkelse er alle offer og gudsdyrkelser som hedningene noen gang har hatt, og alle munkers og gjerningshelgeners gjerninger, ingenting verdt. For ved dette offeret blir for det første fornuften drept, og den er Guds aller sterkeste og mest uovervinnelige fiende. Den forakter Gud og bryr seg verken om hans makt, majestet, vrede og dom eller om hans miskunn, barmhjertighet og sannhet.

Dernest får vår Herre Gud sin ære ved dette offeret fra de troende. For de tror at han er rettferdig, miskunnelig, trofast og sannferdig, at alt er mulig for ham, og at hans ord alltid er hellig, sikkert og sant, levende og kraftig. Det er jo den dyrkelsen som behager Gud aller best. Derfor finnes det ingen gudsdyrkelse eller ærbødighet i verden som behager Gud mer enn troen.

De som derimot legger vinn på gjerningene uten troen, gjør seg riktignok mye bry med mange slags gjerninger: faste, bønner, kors og lidelser. Men fordi de mener at de med dette skal stille Guds vrede og fortjene nåde, gir de ikke Gud hans ære. De holder ham altså ikke for barmhjertig og sannferdig, for en som holder det han har lovt. I stedet ser de på ham som en vred dommer som man må forsone og stille tilfreds med gjerninger.

Og nettopp med det forakter de Gud. De gjør ham til en løgner i alle hans løfter og fornekter Kristus med alle hans velgjerninger. Kort sagt: De støter Gud ned fra hans majestets trone og setter seg selv i hans sted. For de retter seg ikke etter Guds ord, men forlater og forakter det og finner i stedet på andre gjerninger og gudsdyrkelser slik de selv synes. Siden roser de seg av at nettopp denne gudsdyrkelsen er den eneste som behager vår Herre Gud, og de venter at andakten deres attpåtil skal bli rikelig lønnet.

Slike folk lar ikke fornuften – som sagt Guds argeste fiende – bli drept. Tvert imot styrker de den, så den kan leve desto bedre. Slik frarøver de Gud hans majestet og guddom og tillegger den sine egne gjerninger.

Troen alene gir altså Gud den ære som tilkommer ham. Det vitner Paulus om når han sier om Abraham: «Han ble sterk i sin tro, idet han ga Gud ære. Han var fullt viss på at det Gud hadde lovt, det var han òg mektig til å gjøre. Derfor ble det også regnet ham til rettferdighet» (Rom 4,20–22).

Den kristne rettferdigheten: at vi tror Gud av hjertet, og at Gud tilregner oss denne troen som rettferdighet

Av ordet «Abraham trodde Gud, og det ble regnet ham til rettferdighet» lærer vi at den kristne rettferdigheten består av to deler: Først at vi tror Gud av hjertet, dernest at Gud tilregner oss denne troen som rettferdighet. Det er sant at troen er en rettferdighet i oss. Likevel mangler det ennå mye hos oss, for synden henger ved vårt kjød og vår natur helt til vi dør.

Abraham hadde nok begynt å ofre sin fornuft ved troen – det vil si å drepe den – men dette offeret ble først fullført i hans død. Derfor må Guds tilregning komme til troen: Gud har behag i denne troen og tilregner den som rettferdighet for den som har den, slik at rettferdigheten blir fullkommen.

Troen gir ikke vår Herre Gud fullt det han har krav på, for den er ennå ikke fullkommen. Ja, det er bare en gnist av tro i oss, som begynner å gi vår Herre Gud det som tilkommer hans guddom. Vi har bare Åndens førstegrøde; her har vi så vidt begynt på det nye, åndelige livet. Derfor mangler det ennå mye på at vi er fullkomne.

Ja, mer enn det: Fornuften blir ikke helt drept i dette livet. Det ser vi av at det fortsatt er onde lyster i oss, sinne, utålmodighet og andre frukter av kjødet og vantroen. Selv de hellige som er kommet et godt stykke i troen, mangler den fullkomne gleden i Gud som de burde ha. De skifter sinn: Snart – og vel oftest – er de bedrøvet og tungsindige, snart er de glade i Gud en liten stund. Det vitner Skriften om profetene og de aller største blant Guds folk. Men fordi de hellige tror på Kristus, blir disse feilene ikke tilregnet dem. Ellers kunne ikke noe menneske bli frelst.

Av ordet «Abraham trodde Gud, og det ble regnet ham til rettferdighet» slutter vi altså dette: Rettferdigheten begynner ved troen, for ved den får vi Åndens førstegrøde. Men fordi troen ennå er svak, kan rettferdigheten ikke bli fullkommen uten at Gud tilregner oss troen som en fullkommen rettferdighet. Troen begynner altså rettferdigheten. Men det som gjør den helt fullkommen, er at Gud har behag i troen og tilregner oss den som rettferdighet – helt til Kristi dag, da den ikke lenger skal mangle noe.

Sofistene diskuterer også hvordan rettferdighet blir tilregnet oss, når de taler om gjerningene og hvordan Gud tar imot dem. Men alt de sier, ligger utenfor Skriften og strider mot den. For når Skriften sier at Gud tilregner oss troen som rettferdighet, trekker de det bare over på gjerningene.

De tenker ikke på hvilken urenhet og skjult gift som fortsatt bor i hjertet vårt: vantro, tvil om Guds miskunn, mer tillit til de forgjengelige skapningene enn til Gud, som alene kan og vil hjelpe – ja, forakt for ham og fiendskap mot ham når det går dårlig. Disse hovedsyndene er den egentlige kilden og opphavet til de andre syndene, dem mot den andre tavlen.

Sofistene ser bare på de ytre, grove lastene. Men de er bare små bekker og elver som springer ut av disse store hovedkildene. Ut fra denne uvitenheten sier de at Gud tilregner gjerningene – ikke fordi han skylder det og er forpliktet til det, men av rimelighet: Det er jo rimelig at han lar slike gjerninger behage seg og for deres skyld blir god og nådig mot den som gjør dem.

Til dette sier vi nei. For jo skarpere og mer spissfindig fornuften er uten kunnskap om Guds nåde, desto giftigere er den – et dyr med mange drakehoder – mot Gud og alt det han har innstiftet og forordnet i sitt ord. Den lar ham ikke få rett i noe og holder ingenting av det for godt. Hvordan han enn bærer seg at, vil den likevel sette ham i rette. Skulle Gud da tre fram og si: «Jeg tar imot denne gjerningen din som rettferdighet og vil lønne den med himmelen og frelse»? Det lar han nok være!

Når ikke engang Abraham kunne fortjene med sine herlige gjerninger at Gud tilregnet ham rettferdighet for dem, enda fornuften hans var opplyst av Den Hellige Ånd med høy kunnskap om Gud, da får du nok bli hjemme med din stygge, djevelske brud og ikke gjøre så mye av henne.

Tenk og si heller om henne: Fornuften frykter ikke Gud, elsker ham ikke og stoler ikke på ham. Den forakter ham skamløst og bryr seg verken om hans trusler eller hans løfter. Dessuten har den verken lyst eller kjærlighet til hans ord, men knurrer, murrer, bråker og larmer, særlig når det går dårlig. Kort sagt: Den er Guds argeste fiende (Rom 8,7). Om sofistene så slik på fornuften, ville de ikke være så raske til å rose den.

Det er derfor framfor alt nødvendig at vi ved troen dreper hjertets vantro, forakt og hat mot Gud – også knurringen mot ham når han truer med evig død og fordømmelse, og uviljen mot hans ord og gjerninger.

Men skal vi gjøre det, må vi først drepe det grusomme og giftige dyret med sine mange skremmende horn og hoder – jeg mener fornuften. Det kan bare skje ved troen. Troen stoler på Gud og gir ham den ære han skal ha, selv om han taler slik at fornuften synes det er ren dårskap, urimelig og umulig – ja, selv om Gud viser seg for oss annerledes enn fornuften kan fatte og finne seg i.

Han sier for eksempel: «Vil du bli godtatt og frelst, må du ikke tenke at du skal nå det ved dine egne gjerninger og fortjenester, hvor gode, store og tunge de enn er. Tro heller på Jesus Kristus, min enbårne Sønn: at han er født, har lidt, er korsfestet og død for dine synder. Gjør du det, vil jeg ta imot deg og erklære deg rettferdig. Og selv om det ennå er noe synd igjen hos deg, vil jeg ikke tilregne deg den.»

Troens rettferdighet kan altså ikke bestå uten at fornuften blir drept, og all overtro og gudsdyrkelse som mennesker i hele verden har funnet på for å bli rettferdige for Gud, må fordømmes.

De som vil være hellige ved gjerningene, kan ikke finne seg i dette: at fornuften er så fordervet ved arvesynden at alt den gjør og er, ikke kan behage Gud, hvor stort og herlig det enn ser ut for verden. Derfor tar de anstøt når de hører det. De blir rasende og fra seg, viser sitt fiendskap mot Gud og sier: «Så gode gjerninger skal altså ikke gjelde noe? Da har vi arbeidet forgjeves og båret dagens byrde og hete!»

Slik blir folkene, kongene og fyrstene vakt opp, så de reiser seg mot Herren og mot hans salvede (Sal 2,2). For verden kan slett ikke tåle at noen fordømmer og forkaster dens visdom, rettferdighet, religion og gudsdyrkelse. Det ser vi på paven og hans sverm: Han vil ikke høre et ord om at han skal ha fart vill, langt mindre tåle at hans ugudelige vederstyggelighet blir fordømt.

De som vil studere Den hellige skrift, må derfor lære av ordet «Abraham trodde Gud …» å forstå rett hva den kristne rettferdigheten er. Den er tillit til Guds Sønn, eller hjertets tillit til Gud ved Kristus. Dernest må de legge til at Gud tilregner oss denne tilliten som rettferdighet for Kristi skyld. For som jeg har sagt før, er det disse to delene som gjør rettferdigheten fullkommen. Den ene er troen i hjertet, som Gud gir ovenfra, og som tror på Kristus i egentlig forstand. Den andre er at Gud tar imot denne troen, selv om den er ufullkommen, og tilregner den som en fullkommen rettferdighet for Kristi skyld.

Fordi jeg tror på Kristus, vil vår Herre Gud ikke ta hensyn til eller straffe at jeg ennå tviler litt på hans nådige vilje mot meg, at jeg er noe motløs, bedrøvet og bekymret i ånden, eller de andre syndene som ennå henger ved meg. For så lenge en kristen lever i kjødet, blir det alltid synd igjen hos ham.

Men han blir bevart under skyggen av Kristi vinger, som en kylling under hønens vinger, og er skjult under den store, vide himmelen som heter syndenes forlatelse. Derfor dekker vår Herre Gud over hans andre synder og tilgir ham dem. Det betyr: For den troens skyld som han har begynt å gripe og omfavne Kristus med, tilregner Gud ham hans ufullkomne rettferdighet som en fullkommen. Han regner hans synder for ingen synd, selv om de virkelig er synder.

Vi lever altså under forhenget, som er Kristi kjød (Hebr 10,20). Han er vår skystøtte om dagen og vår ildstøtte om natten, og han gjør at vår Herre Gud ikke vil se våre synder eller tilregne oss dem. Vi ser og kjenner nok selv synden og hvordan den gnager i samvittigheten. Likevel kan den ikke skade oss når vi tar vår tilflukt til Kristus, vår mellommann og vår nådestol; i ham er vi også fullkomne. For slik han er herre over alt, har vi også alt ved ham, og han fyller ut alt som mangler hos oss.

Når vi tror dette, bærer vår Herre Gud over med de andre syndene som ennå henger ved kjødet vårt. Han lar dem være skjult og tildekket, som om det ikke fantes noen, og sier: «Fordi du tror på min Sønn, skal syndene som ennå tynger deg, være deg tilgitt, helt til du til sist ved døden blir fullstendig frelst og befridd fra dem.»

Kristne mennesker bør lære denne artikkelen om den kristne rettferdigheten godt og grundig – sofistene forstår ikke det minste av den. Men ingen må tro at han kan lære den ferdig på én gang. De må lese Paulus igjen og igjen, se nøye på både det som går foran og det som følger etter på hvert sted, ja, sammenligne alt det Paulus har skrevet. Da skal de selv erfare at den kristne rettferdigheten består av disse to delene: først troen, som gir Gud hans ære, og dernest at Gud tilregner oss denne troen som rettferdighet.

For troen er svak og ufullkommen, som sagt. Derfor må den andre delen komme til: at Gud tilregner oss denne troen som rettferdighet og ikke legger oss til last den synden som ennå er i oss. Han straffer oss ikke for den og fordømmer oss ikke, men dekker den tvert imot til og tilgir oss den, som om den slett ikke fantes. Og det gjør han ikke for vår egen skyld, for vår verdighet, våre gjerninger eller fortjenester, men for Kristi skyld, han som vi tror på.

Et kristent menneske er altså på samme tid rettferdig og synder. Han elsker og påkaller Gud, og han knurrer og murrer også mot ham.

Dette vil sofistene ikke gå med på – at begge deler kan være sant. De vet ikke hvordan en kristen har det, langt mindre har de erfart det. Derfor har de tvunget folk til å plage seg med gode gjerninger helt til de ikke lenger har noen synd igjen. Dermed har de gjort mange mennesker gale. De strevde med alle krefter, ja, over evne, for å bli helt fri fra synd og fullkomment rettferdige, og kunne likevel ikke nå det.

Utallige av dem som selv hadde funnet på denne ugudelige læren og ført den fram, falt i fortvilelse i sin siste stund. Det ville uten tvil også ha skjedd med meg om ikke min Herre Kristus hadde sett så nådig til meg og fridd meg ut av en så farlig villfarelse.

Vi derimot underviser og trøster slik dem som tror, men likevel kjenner sin synd og derfor frykter at Gud er vred på dem: Hør, kjære bror, det er umulig at du i dette livet kan bli så god og rettferdig at livet ditt er uten flekk, rent og klart som solen selv. Du har og beholder rynker og flekker så lenge du lever, og likevel er du hellig og rettferdig for Gud.

Men du sier: «Hvordan kan jeg være rettferdig når jeg ennå har synd og kjenner den i meg?» Svar: At du ennå kjenner og erkjenner synden i deg, er et godt tegn. Derfor skal du ikke fortvile, men tvert imot takke Gud for det. En syk som innrømmer at han er syk og ser hva som feiler ham, er allerede kommet et godt stykke på vei.

Men du spør videre: «Hvordan skal jeg bli fri fra synden?» Gå til Kristus, den rette lege. Han kan lege dem som har et sønderknust hjerte, som det heter om ham, og han vil også gjøre det og frelse fattige syndere. Og vokt deg vel så du ikke følger fornuftens innfall når den innbiller deg at han vil gå i rette med fattige syndere. Drep og ofre din fornuft, som gir deg slike tanker.

Påkall ham og stol på ham, så blir du hjulpet, hellig og rettferdig. Da lover og priser du Faderen i hans Sønn Kristus. Det vil si: Du gir Gud hans ære, at han er allmektig, barmhjertig og sannferdig. Kort sagt: Du bekjenner at han er en sann Gud og alt i alle ting.

Uansett hvilke synder som finnes hos deg, blir de ikke tilregnet deg, men tilgitt for Kristi skyld, han som du tror på. Han er fullkomment og i egentlig forstand rettferdig. Hans rettferdighet er din, og dine synder er hans.

Av dette ser vi, som sagt før, at hver kristen er en ypperstеprest. Først dreper og ofrer han sin fornuft og sine kjødelige sanser. Dernest gir han vår Herre Gud hans ære: at han er rettferdig, sannferdig, barmhjertig og nådig. Og dette er *det daglige offeret* som blir båret fram aften og morgen i den nye pakt: *aftenofferet* når fornuften blir drept, *morgenofferet* når Gud blir lovet. En kristen har altså alltid å gjøre med disse to slags offer og må øve seg i dem. Og ingen kan få sagt nok om hvor herlig og dyrebart et slikt kristent offer er.

Den kristne rettferdigheten er altså, som sagt, egentlig den som Gud tilregner oss for Kristi skyld. Når sofistene hører det, synes de det er underlig, og de ler og spotter. De spekulerer og drømmer om at rettferdighet er en egenskap eller dyd som først blir inngytt i et menneske og siden skal spres ut til alle lemmene og hele naturen. For de kan ikke slippe fornuftens innfall: at rettfer-

dighet er å ha et godt forsett, en god hensikt og vilje til å gjøre det man selv synes er godt.

Denne kunnskapen er derfor en usigelig gave fra Gud, som langt overgår all fornuft: at vår Herre Gud uten noen gjerninger regner som rettferdig og tar imot den som alene ved troen griper Guds Sønn – ham som han for vår skyld har sendt til verden og latt bli født, lide og korsfestes.

Vi sier altså at rettferdigheten ikke sitter i oss slik fargen sitter på en vegg, en tavle, et klesplagg eller noe annet. Den er utenfor oss og består bare i Guds nåde, og den blir tilregnet oss av ham. Det eneste av denne rettferdigheten som sitter i oss, er den svake troen som vi så vidt har begynt å gripe Kristus med, og likevel er det fortsatt synd igjen hos oss. Det er fort og lett sagt. Men når vi ser rett på det, er det ingen spøk og ingen liten ting, men en overmåte viktig og avgjørende sak.

For Kristus, som blir gitt oss og som vi omfavner ved troen, har sannelig ikke gjort noe lite for oss. Han har ikke spøkt eller lekt. Som Paulus har sagt før: «Han elsket meg og ga seg selv for meg» (Gal 2,20), og han ble «en forbannelse for oss» for å kjøpe oss fri fra lovens forbannelse (Gal 3,13). Det er jo ingen tom tanke eller spekulasjon at Kristus er gitt for mine synder og er blitt en forbannelse for meg, så jeg kan bli kjøpt fri fra den evige død.

Den som i troen omfavner Guds Sønn og trøster seg ved hans død og oppstandelse, ham tilregner Gud troen som en fullkommen rettferdighet, selv om den ennå er ufullkommen. Og å tro slik er en særlig gave fra Gud, hvor lite papistene enn vil regne det for.

Når vi taler om denne saken, er vi i en helt annen verden, der fornuften ikke forstår noen ting. For her er spørsmålet ikke hva vi skal gjøre, eller hvilke gjerninger vi skal fortjene nåde og syndenes forlatelse med. Her er vi i den hellige, himmelske og guddommelige teologien, og der hører vi dette gode budskapet: Kristus er død for oss, og hver den som tror det, blir regnet som rettferdig og tatt imot av Gud, selv om det ennå er synd igjen hos ham.

Slik forklarer også Kristus troens rettferdighet i evangeliet når han sier: «Faderen selv elsker dere» (Joh 16,27). Men hvorfor elsker han dere? Ikke fordi dere har vært fariseere og ulastelige etter lovens rettferdighet. Heller ikke fordi dere har latt dere omskjære, gjort mange gode gjerninger, fastet og liknende. Men fordi jeg har utvalgt dere av verden (Joh 15,19), og dere har ikke gjort noe annet enn at dere har elsket meg og trodd at jeg er utgått fra Faderen. Dere har tatt imot at jeg slik er sendt fra Faderen til dere i verden. Og nettopp fordi dere har tatt imot meg på denne måten, elsker Faderen dere og har sitt velbehag i dere.

Men selv om han her taler så vennlig med dem, irettesetter han dem likevel, kaller dem onde og formaner dem til å be at de ikke må komme i fristelse (Luk 22,40). Å være god og elsket av Gud og samtidig være ond og trenge å be om ikke å falle i fristelse – det strider mot hverandre og kan etter fornuftens skjønn aldri gå sammen. For Gud kan ikke være annerledes enn han er av natur: Han kan ikke være god og velvillig mot syndere. Slik må han nødvendigvis være, for ellers måtte han være urettferdig og elske synden.

Hvordan kan da disse to motstridende utsagnene begge være sanne? På den ene siden: Jeg har synd i meg og fortjener derfor at Gud skal være vred på meg og fordømme meg for evig. På den andre siden skal jeg likevel med sannhet kunne si: «Faderen elsker meg.» Her finnes det ingen annen mellommann enn Kristus alene, som sier: «Faderen selv elsker dere», ikke fordi dere er hans kjærlighet verd, men «fordi dere har elsket meg og trodd at jeg er utgått fra Gud» (Joh 16,27).

Når en kristen slik blir undervist i troen, blir han værende i sann ydmykhet. Han kjenner og erkjenner i sannhet at han har synd, og at han derfor med rette hadde fortjent Guds vrede, dom og evig død. Derfor har han all grunn til ikke å være overmodig, og han frykter også for å falle om Gud skulle slippe ham.

Men samtidig blir han også værende i et vakkert, rent og hellig hovmod. I det vender han seg til Kristus, og ved ham setter han seg fast mot Guds vrede og dom, som han kjenner på. Han tror fast at Faderen elsker ham av hjertet, ikke fordi han fortjener en slik kjærlighet og er den verd, men fordi han nyter godt av Kristus, den elskede Sønn, og blir elsket for hans skyld.

Av dette ser vi tydelig at troen rettferdiggjør uten gjerningene. Og likevel er det nødvendig at vår Herre Gud tilregner oss denne troen som rettferdighet. For siden det alltid blir synder igjen hos oss, og Gud hater dem inderlig, må han tilregne oss vår svake og lille tro som rettferdighet. Det skjer for Kristi skyld, han som er gitt oss og som vi tar imot i troen.

Så lenge vi lever her, blir vi derfor båret i fanget til Guds barmhjertighet og holdt oppe av hans langmodighet, inntil dette syndige legemet til sist faller helt bort og vi blir vakt opp igjen på den dagen. Da skal det bli «nye himler og en ny jord, der rettferdighet bor» (2 Pet 3,13). I mellomtiden bor det under denne himmelen synd og ugudelighet, og den smitter også de kristne, men mot deres vilje. Derfor klager Paulus over synden som ennå henger ved de hellige (Rom 7,15ff), og likevel sier han: «Så er det da ingen fordømmelse for dem som er i Kristus Jesus» (Rom 8,1).

Men hvem kan få disse motstridende utsagnene til å rime: At det skal være synd hos oss, og at den likevel ikke skader oss? At vi har fortjent fordømmelsen, og likevel ikke blir fordømt? At vi er støtt bort fra Guds ansikt, og likevel skal være hans kjære barn? At vi har fortjent Guds vrede og evig død, og likevel ikke blir straffet med det? Det gjør den eneste mellommannen mellom Gud og mennesker, Jesus Kristus (1 Tim 2,5), som Paulus sier: «Så er det da ingen fordømmelse for dem som er i Kristus Jesus.»

V. 7. Derfor skal dere vite at de som har tro, de er Abrahams barn.

Dette er et kjent ord, og i det ligger hovedsaken i Paulus' strid med jødene: Abrahams barn er ikke de som er født av Abrahams kjød og blod, men de som tror. Om dette taler han også svært kraftig i Romerbrevet (Rom 4,1ff; 9,7ff). For jødenes høyeste ros, som de alltid holdt fram, var dette: «Vi er Abrahams barn og etterkommere. Han var omskåret og holdt loven. Vil vi være Abrahams rette barn, må vi følge vår far i dette.»

Det var en stor ære og herlighet å være Abrahams etterkommere. Ingen kan nekte for at Gud har gjort mange og store ting med hans etterkommere; det ser vi gjennom hele Det gamle testamente. Men alt dette har ikke hjulpet de vantro jødene det minste. Derfor går Paulus her kraftig løs på dette argumentet og tar fra jødene deres høyeste ros og trøst. Det kunne han gjøre, for han var vår Herre Kristi utvalgte redskap framfor alle andre. Skulle vi ta opp denne striden med jødene på nytt uten Paulus' hjelp, ville vi nok ikke få utrettet stort.

Paulus nekter ikke for at jødene var Abrahams ætt, hans kjød og blod. Det var de jo, og det sier han også om seg selv mange steder.

Men han vil ikke la dem slippe unna med det de roste seg av og satte sin lit til: Gud hadde opprettet omskjærelsens pakt med Abraham og hans ætt og lovt å være Gud for ham og for hans ætt etter ham. Abraham gjorde som Gud sa: Han lot seg selv og sine omskjære og gjorde det Gud befalte ham (1 Mos 17,7). «Vi er Abrahams barn», sa de, «vi er omskåret som vår far var, og dessuten holder vi loven som vår Herre Gud ga våre fedre på Sinai-fjellet. Ved det blir vi rettferdige og frelst.»

Til dette sier Paulus: Nei, langt derifra! Ta for dere Første Mosebok og les den nøye. Da skal dere finne at Abraham ble rettferdig og frelst, men ikke for sine store dyder og hellige gjerninger, enda han hadde gjort mange av dem. Det var ikke fordi han forlot sitt fedreland, sin slekt og sin fars hus (1 Mos 12,4ff), ikke fordi han lot seg omskjære og holdt loven (1 Mos 17,23–24), og ikke fordi han ville ofre Gud sin sønn Isak, den sønnen som han hadde fått løfte om at mange folk skulle komme fra (1 Mos 22,10).

Han ble rettferdig og frelst bare fordi han trodde på Gud (1 Mos 15,6). Altså ble han ikke rettferdig ved noe annet enn ved troen alene.

Vil dere nå bli rettferdige ved omskjærelsen og lovens gjerninger, da måtte deres far Abraham så mye mer ha blitt rettferdig ved omskjærelsen og sine gode gjerninger. Han gjorde jo langt større og bedre gjerninger enn dere alle kan gjøre, selv om dere har Moseloven, som han ikke hadde. Men det var ikke mulig for ham å bli rettferdig eller få syndenes forlatelse eller Den Hellige Ånd på noen annen måte enn ved troen alene.

Når dette er sant, slik Skriften kraftig vitner, hvorfor strides dere da så hardt for loven og omskjærelsen og står så stivt på at dere skal bli rettferdige og frelst ved loven? Abraham selv, deres stamfar og opphav, som dere roser dere så mye av, ble jo både rettferdig og frelst uten omskjærelsen og uten noen lov – ved troen alene. Hva kan vel sies mot dette argumentet?

Av ordet «de som har tro, de er Abrahams barn» slutter Paulus altså at den kjødelige fødselen ikke gjør noen til Abrahams barn for Gud. Det er som om han ville si: Ingen blir regnet for Gud som sønn av Abraham – Guds tjener, utvalgt av Gud og rettferdiggjort ved troen – fordi han er født av ham etter kjødet.

Vil man gi Abraham barn som skal være hans barn for Gud, må det være barn som er slik deres far er; og han er de troendes far. For når han ble rettferdig for Gud og Gud hadde velbehag i ham, kom det ikke av at han kunne få naturlige barn, eller av at han holdt omskjærelsen og loven, men av at han trodde på Gud.

Derfor må også hver den som vil være den troende Abrahams barn, selv være troende. Ellers er han nok sønn av den Abraham som får naturlige barn, men ikke av den Abraham som Gud har utvalgt, tatt til nåde og rettferdiggjort ved troen. For den Abraham som bare får naturlige barn, er ikke annet enn et naturlig menneske. Han er unnfanget og født i synd og lever uten syndenes forlatelse, uten tro og uten Den Hellige Ånd, slik andre mennesker er av naturen. Derfor er han også fordømt.

Slik er også alle barna som kommer fra ham på naturlig vis, det vil si de som ikke har mer av sin far enn kjød og blod, synd og død. Derfor er også de fordømt. Det er altså tom og forgjeves ros når dere sier: «Vi er Abrahams ætt, vi er omskåret som han, derfor er vi Guds folk, rettferdige og frelst.»

Dette argumentet utdyper Paulus i Rom 9,6ff med to eksempler. Det første er Ismael og Isak. Begge var Abrahams ætt og naturlige sønner, og likevel ble Ismael drevet ut og fikk ikke arve med Isak (1 Mos 21,10). Han var Abrahams sønn like mye som Isak, ja, han var attpåtil den førstefødte. Skulle den naturlige fødselen gi noe fortrinn og gjøre noen til Abrahams barn, måtte det altså være ham. Men Skriften sier uttrykkelig: «I Isak skal det nevnes deg en ætt» (1 Mos 21,12).

Det andre eksemplet er Esau og Jakob: «Da de ennå ikke var født, og ennå ikke hadde gjort verken godt eller ondt, … da ble det sagt til henne: Den eldste skal tjene den yngste» (Rom 9,11–12). Av dette er det klart at de som har tro, er Abrahams barn.

Men her kunne kanskje noen innvende, slik jødene og de selvkloke gjør i våre dager, at ordet *tro* på hebraisk betyr det samme som *sannhet*, og at vi derfor gjør urett når vi legger så stor vekt på det.

Dernest hevder de at ordet i 1 Mos 15 taler om noe legemlig, nemlig om de etterkommerne eller arvingene som Gud hadde lovt å gi Abraham. Derfor, mener de, har Paulus med urette trukket det over på troen på Kristus, for på dette stedet tales det verken om Kristus eller om den troen som tar imot syndenes forlatelse ved Kristus. Ordet skal derfor bare forstås om Abrahams særlige tro, da han trodde at Gud ville gi ham den ætten han hadde lovt ham. Med dette mener de å vise at Paulus' skriftbevis ikke holder.

På samme måte kan de også kritisere det andre ordet som Paulus siden henter fra profeten Habakkuk. Det taler jo, sier de, ikke bare om troen på Kristus, men også om å tro hele profetens spådom, som skulle bli oppfylt i sin tid. Ja, på samme måte kan de kritisere hele Hebreerbrevet kapittel 11, som etter deres mening taler om troen generelt og om eksempler på tro, men ikke om troen på Kristus.

Slike lettsindige, æresyke ånder er bare ute etter å gjøre seg bemerket i slike saker og få ros for å være lærde og vittige – enda det er det siste de burde gjøre. For evangeliet skal forkynne den nåde og miskunn Gud har vist oss i Kristus, og ikke tjene vår egen ære eller ros. Men for de enfoldiges skyld vil jeg likevel kort svare på det unyttige snakket deres.

Til det første svarer jeg slik: Troen er ikke annet enn sannhet i hjertet. Det vil si at hjertet tenker om Gud slik man i sannhet bør tenke om ham. Fornuften kan ikke tenke rett om Gud, men det kan troen. Et menneske tenker rett om Gud når

han tror hans ord. Men vil han dømme om Gud ut fra sin egen fornuft og tro på ham uten hans ord, har han ingen sannhet om Gud, og da kan han heller ikke tenke rett om ham.

Når en munk for eksempel tenker at kappen hans, det strenge livet og klosterløftet skal behage vår Herre Gud, så Gud i nåde tar imot det og gir ham himmelen og det evige liv, da har han ingen rette eller sanne tanker om Gud, men oppdiktede, falske og ugudelige.

Sannhet er altså ikke annet enn troen. Den alene vet å dømme rett om Gud: at han ikke ser på våre gjerninger og vår rettferdighet, siden vi er urene, men vil forbarme seg over oss, ta imot oss, være oss nådig, rettferdiggjøre og frelse oss når vi tror på hans Sønn, som han har sendt til soning for hele verdens synder. Det er en rett og sann tanke om Gud, og den er ikke annet enn troen selv. Den kommer ikke av fornuften, men av forkynnelsen av evangeliet.

Til det andre svarer jeg slik: Paulus har full rett når han bruker ordet i 1 Mos 15,6 om troen på Kristus. For man kan og bør ikke ha noen tro som ikke ser til Guds barmhjertighet og holder seg til den. Men vil man stole på Guds barmhjertighet, må man ha full tillit til at Gud vil tilgi synden for Kristi skyld. Et menneskes samvittighet kan umulig vente noe godt av Gud og stole trygt på det, uten at han først er viss på at Gud vil være ham nådig for Kristi skyld.

Derfor skal vi føre alle Guds løfter tilbake til det første løftet, som Gud ga Adam da han sa: «Kvinnens ætt skal knuse slangens hode» (1 Mos 3,15). Slik har også profetene selv forstått og forklart det.

Av dette ser vi at fedrenes tro i den gamle pakt og vår tro i den nye pakt er én og samme tro, selv om den ikke har de samme ytre gjerningene å se til. Dette stadfester også Peter når han taler om et åk «som verken våre fedre eller vi var i stand til å bære. Men vi tror at vi blir frelst ved Herren Jesu nåde, på samme måte som de» (Apg 15,10–11).

Og Paulus sier: «De drakk av den åndelige klippen som fulgte dem, og klippen var Kristus» (1 Kor 10,4). Kristus selv sier om Abraham: «Abraham, deres far, frydet seg til å se min dag. Og han så den og gledet seg» (Joh 8,56).

Likevel holdt fedrenes tro seg til Kristus som den som skulle komme, slik vår tro nå holder seg til Kristus som den som er kommet. Abraham ble i sin tid rettferdiggjort ved troen på Kristus som skulle komme. Men hadde han levd i vår tid, måtte han ha blitt rettferdig ved troen på Kristus som allerede er kommet. Slik har jeg også sagt før om Kornelius: Først trodde han på Kristus som den som skulle komme. Men da Peter hadde undervist ham bedre, trodde han på ham som den som allerede var kommet.

Tidene er altså forskjellige, men troen er alltid den samme, Ånden den samme og gavene de samme. For de tankene som fedrene hadde om Kristus i tidligere tider, som deres barn ennå har i vår tid, og som våre barn og etterkommere skal ha i tiden som kommer, er og blir alltid de samme.

Også vi har altså en Kristus som skal komme, og tror på ham, slik fedrene i den gamle pakt hadde ham og trodde på ham. For vi venter jo på at han, som vi tror allerede er kommet for å frelse oss, skal komme på den ytterste dag i all sin herlighet for å dømme levende og døde. At Paulus bruker slike ord om troen på

Kristus, kan derfor ingen ta anstøt av, unntatt ubetenksomme pratmakere og dumme eselhoder.

Men i troen må vi ikke vente på Kristus som en som skal komme, på noen annen måte enn at vi venter på at han skal komme på den ytterste dag og til sist frelse oss fra alt ondt.

Ventet vi på hans komme på en annen måte, ville vi mene at Kristus ennå ikke var kommet og åpenbart, men først skulle komme og åpenbares. Da fornektet vi den rette Kristus, som er kommet, og alle de velgjerningene han har gjort mot oss. Vi fornektet Den Hellige Ånd og gjorde vår Herre Gud til en løgner. Og vi viste i gjerning, slik jødene gjorde, at han ikke har holdt det han har lovt.

Paulus har derfor full rett når han bruker ordet om Abrahams tro i 1 Mos 15,6 om troen på Kristus. For alle løftene Gud ga fedrene før Kristus kom, gjaldt den samme Kristus som skulle komme.

Abraham kunne aldri ha våget å vente at Gud skulle gjøre hans ætt «så tallrik som stjernene på himmelen» (1 Mos 22,17) «og som støvet på jorden» (1 Mos 13,16), om han ikke først hadde trodd at Gud ville være ham nådig og barmhjertig, kjøpe ham fri fra synd og død, rettferdiggjøre og frelse ham ved «ætten som skulle knuse slangens hode». Gud hadde jo på nytt lovt ham at denne ætten skulle komme fra hans eget liv (1 Mos 15,4).

Både de og vi blir altså rettferdige ved troen: de ved troen på Kristus som skulle komme, vi ved troen på Kristus som nå er kommet. For det vi nå strides om, er bare hvordan et menneske blir rettferdig, og den veien er én og den samme for fedrene og de troende i den gamle pakt som for oss. Det betyr derfor ingenting for saken at Kristus for dem ennå skulle komme, mens han for oss er kommet. Med ordet «Abraham trodde Gud …» har Paulus altså villet vise at loven ikke kan rettferdiggjøre, men bare troen – enten troen gjelder Kristus som skal komme, eller Kristus som er nærværende.

Slik er Kristus også i dag nærværende for noen og en som skal komme for andre. De troende har ham nærværende, for han er allerede kommet for dem. Men for de vantro er han ennå ikke kommet, og derfor er han heller ikke til gagn for dem. Hører de derimot hans ord og tror det, kommer han også til dem, blir nærværende og frelser dem.

Det er som om Paulus ville si: Av Abrahams eksempel og av Skriftens klare vitnesbyrd kan dere tydelig se at de som har tro, er Abrahams barn, enten de er jøder eller hedninger. Til det hjelper verken fornuft, lov, gjerninger eller slektskap med fedrene. For løftet om at han skulle arve verden, ble ikke gitt Abraham ved loven, men ved troens rettferdighet (Rom 4,13). Det løftet lød: «i din ætt skal alle jordens folk velsignes» (1 Mos 22,18), og: han skulle bli «far for en mengde folk» (1 Mos 17,5).

For at jødene ikke skulle vri ordet «folk» til å gjelde bare dem selv, har Skriften stengt for det på forhånd. Den sier ikke bare: Jeg har gjort deg til far for folket, men: «far for en mengde folk». Abraham er altså ikke bare jødenes far, men også hedningenes.

Av dette ser vi klart at Abrahams barn ikke blir født av kjødet, men av Gud. Etter kjødet kan Abraham jo ikke være far til hedningene. Det viser Paulus

tydeligere i Rom 4,17: «Til far for mange folkeslag har jeg satt deg» – i Guds øyne, «den Gud som han trodde på». Paulus taler derfor om to Abraham: den ene får barn etter kjødet, den andre tror. Abraham har altså barn og er far til mange folk.

Men hvor er han det? For Gud, fordi han tror – ikke for verden, fordi han får barn med legemet. For verden er han et Adams barn, en synder. I beste fall er han en ytre helgen som lever et ordentlig, ærbart og tuktig liv og gjør lovens gjerninger. Men det er ingenting å regne mot den troende Abraham. Dette argumentet er derfor svært sterkt, for det har to støtter: først Abrahams eksempel, dernest Skriftens vitnesbyrd.

V. 8. Og da Skriften forutså at det er ved tro Gud rettferdiggjør hedningene

Dette hører fremdeles med til det forrige argumentet. Det er som om Paulus ville si: Dere jøder gjør altfor mye av loven. Dere kjenner ingen grenser når dere roser Moses og forteller hvordan vår Herre Gud talte med ham fra tornebusken (2 Mos 3,4).

Slik gjør jødene også i våre dager. De roser seg selv i høye toner, og jeg har selv hørt noen si: «Hva har vel dere kristne å rose dere av? I høyden kan dere rose dere av apostlene og av fedrene som kom etter dem. Men vi kan rose oss av at vi er Guds folk, som han har utvalgt for seg blant alle folk på jorden. Vi er etterkommere av de hellige patriarkene og profetenes barn, og vi har hatt mange store menn som Gud har gjort store under ved.» Slikt skryt og slike vitnesbyrd fører dere jøder også fram mot oss.

Til det svarer Paulus, hedningenes apostel: Gode jøder, all denne rosen og skrytingen deres duger ingenting. For Skriften har kommet dere i forkjøpet. Lenge før loven ble gitt, så den at også hedningene skulle bli rettferdige – ikke ved loven, men ved velsignelsen som skulle følge med Abrahams ætt. Den ble lovet ham fire hundre og tretti år før loven ble gitt, slik Paulus sier senere (Gal 3,17). Loven, som kom så mange hundre år etter, har ikke kunnet svekke eller oppheve dette løftet om velsignelsen som ble gitt Abraham. Det står ved lag og skal stå i all evighet. Hva vil – eller kan – jødene si til det?

Dette må kalles et fast og sterkt argument, og Paulus regner det nøye ut etter tiden. Løftet om velsignelsen ble gitt Abraham fire hundre og tretti år før Israels barn fikk loven. For Skriften sier om Abraham: «Fordi du trodde Gud og ga ham æren, skal du bli far til mange folk» (Rom 4,17). Ved disse ordene, som er et guddommelig løfte, blir Abraham satt til far for mange folk og får verden i arv for sine etterkommere – lenge før loven ble gitt.

Hvordan kan dere galatere da tenke å få velsignelsen ved loven – det vil si syndenes forlatelse og det å bli Guds barn og arvinger – når loven først kom så lenge etter, hele fire hundre og tretti år etter løftet?

I dåpen blir frelsen lovet med disse ordene: «Den som tror og blir døpt, skal bli frelst» (Mark 16,16). Tenk om noen ville påstå, slik de gale svermerne gjør, at et spedbarn ikke kan få rettferdighet og frelse ved dåpen. Løftet kan ikke ha

noen kraft eller virke noe, sier de, før barnet er kommet til fornuft og forstand og kan gjøre godt, og så ved sine gode gjerninger få det som løftet lovte.

Eller tenk om noen ville si at dåpen ikke er noe sikkert segl på Guds nåde mot oss, bare et tegn som skiller de troende fra de vantro i verdens øyne. Hva gjorde en slik mann annet enn å ta frelsen som blir gitt i dåpen, bort fra dåpen og legge den til gjerningene?

Det samme gjorde de falske apostlene med sine disipler. Loven og dens herlighet roste de altfor høyt. Men løftet som var gitt Abraham fire hundre og tretti år før loven, tidde de om, ja, de foraktet det.

De ville ikke vite av at Abraham – som de alle kalte sin far – ikke ble rettferdiggjort på noen annen måte enn ved troen alene. Det skjedde mens han ennå var uomskåret, og loven ble først gitt så mange hundre år senere. Det stadfester Skriften helt tydelig: «Abraham trodde Gud, og det ble regnet ham til rettferdighet» (1 Mos 15,6). Først lenge etter, da han allerede var rettferdiggjort av troen, nevner Skriften omskjærelsen for første gang: «Dette er min pakt som dere skal holde, pakten mellom meg og dere» (1 Mos 17,10).

Med dette argumentet slår Paulus de falske apostlene kraftig tilbake. Han beviser klart at Abraham ble rettferdiggjort ved troen, uten omskjærelsen og før den kom, og fire hundre og tretti år før loven ble gitt. Det samme handler Rom 4,10–11 om: Abrahams tro ble regnet ham til rettferdighet før han fikk omskjærelsen, mens han ennå var uomskåret. Men var han rettferdig før omskjærelsen, da var han i hvert fall rettferdig lenge før loven.

Derfor sier Paulus: Skriften har sett forut og kommet all deres ros og skryt av lovens og gjerningenes rettferdighet i forkjøpet. Men når? Før både omskjærelsen og loven ble gitt. For loven ble først gitt 430 år etter løftet. Da var Abraham ikke bare blitt rettferdig uten loven og så lang tid før den, men han var allerede død og begravet. Likevel sto hans rettferdighet i full glans, ikke bare fram til loven ble gitt; den skal stå helt til dommens dag.

Er nå han, som er far til hele det jødiske folket, blitt rettferdiggjort uten loven, ja, før loven kom, da må hans barn og etterkommere så mye mer bli rettferdiggjort på samme måte som deres far. Rettferdigheten kommer altså av troen og ikke av loven.

Forkynte den på forhånd dette evangelium for Abraham: I deg skal alle folk velsignes.

Jødene går ikke bare uaktsomt forbi slike vakre og herlige ord som «Abraham trodde Gud» og «Til far for mange folkeslag har jeg satt deg», og andre ord der troen blir rett prist og opphøyet. De vrir dem også til en gal mening med sine falske og ugudelige forklaringer. De er så forblindet og forherdet at de ikke kan se at slike ord handler om troen på Gud og om den rettferdighet som gjelder for Gud.

Med samme vrange ondskap forvrenger de også de vakre ordene om den åndelige velsignelsen: «I deg skal alle folk velsignes.» De forklarer det slik at å velsigne skal bety å prise, å ønske lykke til, at noen må bli stor og opphøyet for verden. Dermed gjør de det til en legemlig velsignelse og sier: Så stort det er å

være jøde, født av Abrahams ætt! Så stort det også er å slutte seg til jødene, dyrke jødenes Gud og holde seg til dem!

Her ser vi godt at de ikke regner denne velsignelsen for annet enn ros og pris i verden og blant mennesker, så man kan rose seg av å stamme fra Abrahams ætt. Men det er ikke å forklare Skriften rett, det er snarere å forfalske og forvrenge den.

I ordene «Abraham trodde Gud» tegner Paulus ikke for oss en Abraham som ennå går i villfarelse og er født av Adam etter kjødet. Han stiller fram en Abraham som er troende og rettferdig, har løftet og er født av Ånden – en virkelig åndelig Abraham. Om nettopp denne Abraham, som er fornyet ved troen og født av Ånden, sier Den hellige skrift at han skal være far til mange folk, og at alle hedningene skal gis ham i arv, når den sier: «I deg skal alle jordens slekter velsignes» (1 Mos 12,3).

Paulus gjør god bruk av at Skriften sier: «Abraham trodde Gud» (1 Mos 15,6). Av det følger at Skriften kaller Abraham rettferdig bare for troens skyld, og at den taler om Abraham slik han er for Gud.

I slike ord blir det altså stilt fram en helt ny Abraham. Han er en ganske annen mann enn den Abraham som lever i ekteskap, ligger med Sara og får barn på naturlig vis. Skriften tegner ham slik han er for Gud: Han tror på Gud og blir rettferdig ved troen, og for denne troens skyld har vår Herre Gud lovet ham: «Du skal bli far for en mengde folk» og: «I deg skal alle folk velsignes.»

Det er dette Paulus mener når han sier: «Skriften forutså at det er ved tro Gud rettferdiggjør hedningene.» Det vil si: Skriften har kommet i forkjøpet, slått ned all jødenes ros og skryt av loven og gjort den til intet. For Abraham har fått hedningene i arv, ikke ved loven eller omskjærelsen, men lenge før noen av delene ble gitt – bare ved troens rettferdighet.

Jødenes ros er altså ingenting når de vil være hovmodige over å være Abrahams ætt og barn. Riktignok er det en stor fordel og ære for verden å være Abrahams barn og etterkommer (Rom 9,4–5), men ikke for Gud. De ugudelige jødene forfalsker derfor skammelig disse ordene om den åndelige velsignelsen når de forstår dem bare om legemlig velsignelse og verdslig ros. Dermed forvrenger de Skriften. For den taler uttrykkelig om den åndelige velsignelsen, og den tilhører ikke bare jødene, slik de forklarer det, men alle jordens slekter.

Men det er jo aldri født noen av Abraham som kunne føre en slik velsignelse over alle jordens slekter, unntatt Kristus alene. Det visste og forsto Abraham godt, og han tenkte: Gud vil ikke bare gjøre meg til et stort folk, velsigne meg legemlig og gjøre navnet mitt stort. Han vil også gi meg en høyere, åndelig velsignelse: Alle jordens slekter skal velsignes ved meg, slekt etter slekt. Men det skal ikke skje ved meg eller min person, for jeg skal snart sovne inn og hvile. Det skal skje ved min ætt, som skal fødes av meg.

Slik sier Skriften senere med uttrykkelige ord: «I din ætt …» (1 Mos 22,18). Når Skriften i 1 Mos 12,3 sier: «I deg skal …», taler den altså om den troende Abraham. Han trodde fast på Kristus, som skulle komme, fødes av hans ætt og velsigne alle jordens slekter.

Av dette følger at Abraham ikke har hatt noen annen velsignelse og tro, og heller ikke noen annen Kristus, enn vi har nå, og at Kristus døde like mye for Abrahams synd som for vår. Det står i Joh 8,56: «Abraham, deres far, frydet seg til å se min dag. Og han så den og gledet seg.» Det er altså det samme med Abraham og oss.

Vi må derfor aldri la jødene snappe ordet «velsignelse» fra oss, eller forfalske det og gjøre det til intet. Det ligger et dekke over øynene deres når de leser Skriften. Derfor kan de verken tenke over eller forstå hva løftene som ble gitt fedrene, handler om.

Men det er nettopp det vi først og fremst bør se på: Gud taler ikke med Abraham om loven, ikke om hva Abraham skal gjøre og la være. Han lover at han vil vise ham nåde og gjøre vel mot ham. Dette tar Abraham imot, og han tror at Gud vil holde det han har lovt.

Men hva gjør Gud med den troende Abraham? Han regner ham denne troen til rettferdighet og gir ham enda flere løfter: «Jeg er ditt skjold.» «I deg skal alle jordens slekter velsignes.» «Du skal bli far for en mengde folk.» «Slik skal din ætt bli» (1 Mos 15,1; 12,3; 17,5; 15,5). Dette er argumenter som ikke kan overvinnes, og som intet snakk kan tilbakevise – bare man vil granske Skriften nøye og alvorlig og tenke over den.

V. 9. Så blir da de som har tro, velsignet med den troende Abraham.

Hele tyngden ligger på ordene «med den troende Abraham». Med dem gjør apostelen Abrahams ene person til to og skiller dem klart fra hverandre. Det er som om han ville si: Den Abraham som tror, er en annen mann enn den Abraham som gjør gjerninger. Med ham har vi ingenting å gjøre. For er han blitt rettferdig av gjerningene, har han nok noe å rose seg av – men ikke for Gud (Rom 4,2).

La bare jødene rose seg så mye de vil av den Abraham som får barn etter kjødet, gjør gjerninger, lar seg omskjære og holder loven. Vi roser oss av en annen Abraham, den troende. Om ham sier Skriften at han ved troen har fått velsignelsen til rettferdighet – ikke bare for seg selv eller for sine kjødelige etterkommere, men også for alle som skulle tro slik han trodde.

Abraham får altså hele verden i arv (Rom 4,13) – men ikke den Abraham som gjør gjerninger, bare den som tror. Av dette følger ugjendrivelig at hele verden skal bli velsignet. Det vil si: Alle mennesker som tror Gud slik Abraham trodde, skal ved Kristus bli løst ut fra syndens uutholdelige byrde og den evige død og bli rettferdige og frelst ved ham.

Denne velsignelsen er derfor ikke annet enn evangeliets løfte. At alle folk skal velsignes, betyr ikke annet enn at alle folk skal få høre denne velsignelsen. Med andre ord: Den åndelige velsignelsen – Guds løfte – skal forkynnes ved evangeliet og spres blant alle folk. Profetene grunnet på nettopp disse ordene i Ånden og forsto dem rett, og av dem har de hentet mange vakre og herlige profetier – altfor mange til å regne opp her. Kort sagt: Alle profetiene om Kristi rike og

om at evangeliet skal forkynnes i hele verden, er kommet av ordene «I deg skal alle …» (1 Mos 12,3).

Den velsignelsen hedningene skal få, er derfor ikke annet enn at de får rettferdighet som gave: De skal regnes rettferdige for Gud og bli tatt imot av ham – ikke ved loven, men ved forkynnelsen av evangeliet. For heller ikke Abraham selv kunne bli rettferdig på noen annen måte enn ved å høre ordet som lovte ham nåde og velsignelse.

Slik Abraham fikk rettferdigheten som gave ved troen, får også alle jordens slekter den ved troen, til alle tider. Og slik skal det være til verdens ende: Den som skal være rettferdig for Gud, kan bli det bare ved troen på Abrahams ætt. For det er ett og samme ord, talt av én Gud, først til Abraham og siden til alle folk: Ingen skal bli velsignet annet enn ved Kristus.

Av dette ser vi, som sagt, at å *velsigne* ikke er annet enn å lære og forkynne evangeliets ord, bekjenne Kristus og gjøre ham stadig bedre kjent blant folk. Dette er *det rette presteskapet og det daglige offeret i den hellige kirke eller kristenheten* i den nye pakt. Kirken deler ut denne velsignelsen når den forkynner, forvalter sakramentene, gir avløsning, trøster og bruker nådens ord – det ordet Abraham hadde, og som var hans rette velsignelse. For da han trodde det, fikk han velsignelsen. Slik skal også vi bli velsignet hvis vi tror det.

Men denne velsignelsen er ikke en legemlig og kjødelig ære og herlighet i verdens øyne, slik jødene innbiller seg; den er ære for Gud. For å bli velsignet ved Kristus er ikke annet enn å få syndenes forlatelse ved troen på ham og bli tatt til nåde hos Gud. Da vil Gud være vår Far ved Kristus, og vi skal være hans barn. Han vil ikke gå i rette med oss, men av nåde løse oss ut fra synd, død og alt ondt og gi oss rettferdighet, liv og frelse ved Kristus, Abrahams ætt.

Som jeg har sagt før, finner vi her og der hos profetene mange vakre og trøsterike prekener om denne velsignelsen. For profetene leste ikke løftene Gud ga fedrene, så skjødesløst som jødene gjorde før i tiden, og som sofistene og svermerne gjør i vår tid. De leste dem med all flid, tenkte nøye over dem, la vekt på dem og utla dem så godt de kunne.

Fra denne kilden har de øst alt de har spådd og forkynt om Kristus. Ta som eksempel det profeten Hosea sier: «Av dødsrikets vold vil jeg frelse dem ut. Fra døden vil jeg forløse dem. Død, hvor er din pest?» (Hos 13,14). Denne og andre slike profetier er alle kommet av dette løftet, der Gud lovte fedrene at slangens hode skulle knuses (1 Mos 3,15) og alle folk bli velsignet.

Er nå hedningene velsignet – det vil si: blir de regnet rettferdige for Gud ved troen – følger det at de er løst ut fra synden og døden og i stedet får del i rettferdighet, evig liv og frelse. Det skjer ikke for gjerningenes skyld, enten de gjøres etter loven eller av selvvalgt andakt, men fordi de tror på Kristus. Ordene «I deg skal …» (1 Mos 12,3) handler derfor ikke om den velsignelsen som skjer med munnen, når man ønsker en annen lykke til. De handler om den åndelige velsignelsen, som gir oss rettferdighet og liv og sluker synden og døden.

Men denne velsignelsen får vi bare ved troen. For teksten sier uttrykkelig: «Abraham trodde Gud» (1 Mos 15,6). Det må derfor være en åndelig velsignelse,

som med full rett kalles velsignelse. Og selv om verden forbanner den grusomt – og det skjer dessverre altfor ofte – har den likevel kraft for Gud.

Det er derfor sterke og viktige ord Paulus setter fram her: De som har tro, skal få det løftet om velsignelse som ble gitt den troende Abraham. Dermed kommer Paulus jødenes innvending i forkjøpet. For de roser seg ikke av den troende Abraham, men av ham som får legemlige barn, gjør gjerninger og er rettferdig for mennesker.

Slik jødene roste Abraham for gjerningene hans, stiller paven Kristus fram for oss – med hans liv og gjerninger – bare som et eksempel vi skal følge. Han sier: Den som vil leve gudfryktig, må leve slik Kristus levde. Og det har jo Kristus selv formant disiplene sine til: «For jeg har gitt dere et forbilde, for at også dere skal gjøre slik som jeg har gjort mot dere» (Joh 13,15).

Vi nekter slett ikke for at vi skal følge Kristi eksempel og gjøre gode gjerninger. Men vi sier at ingen blir rettferdig for Gud ved det. Paulus har heller ikke her satt seg fore å lære hva vi skal gjøre for å handle rett. Det han lærer, er hvordan vi blir rettferdige for Gud.

Her må vi altså stille fram Kristus, ikke som et *eksempel* eller *forbilde* som vi skal etterligne, men som en *gave* som Gud Far av nåde tilbyr og gir oss: han som «ble gitt for våre overtredelser og reist opp til vår rettferdiggjørelse» (Rom 4,25). Når vi griper dette ved troen, får vi velsignelsen.

Men dette fatter ikke fornuften. Derfor går det slik: Jødene følger sin Abraham for gjerningenes skyld, ikke for troens. På samme måte ser papistene og alle gjerningshellige på Kristus. De tar ikke imot ham som den som gjør dem rettferdige og frelser dem ved sin død og oppstandelse. De ser bare på gjerningene hans; dem gjør de til eksempel og forskrift og lærer at vi skal følge ham i dem. Slik kommer de stadig lenger bort fra Kristus og fra den sanne rettferdighet og frelse.

Men jødene som ville bli frelst, måtte følge den troende Abraham. Slik må også vi, om vi vil bli frelst, gripe Kristus i troen som den eneste som kan velsigne oss – det vil si gjøre oss rettferdige og frelse oss. Denne Kristus grep også Abraham selv i troen, og slik ble han velsignet ved ham.

Riktignok var det stort og herlig at Abraham tok imot omskjærelsen på Guds befaling, at han var prydet med så mange vakre og herlige dyder, og at han var så helt lydig mot vår Herre Gud. Like stort og prisverdig er det når vi følger Kristi eksempel i gjerningene våre: når vi elsker vår neste, gjør godt mot våre fiender og ber for dem, og bærer over med den store utakknemligheten hos dem som lønner godt med ondt. Likevel hjelper alt dette ingenting til den rettferdighet som gjelder for Gud.

Abrahams herlige gjerninger ble ikke regnet ham til rettferdighet, og like lite gjør det oss rettferdige for Gud at vi følger Kristi eksempel. For skal vi bli rettferdige for Gud, kreves det en langt dyrebarere skatt enn alle menneskers og lovens rettferdighet – ja, enn Kristi eget eksempel, for ikke å snakke om de andre helgenenes. Til det må vi ha Kristus selv, han som kan velsigne oss, det vil si frelse oss fra synd og død, slik også Abraham hadde ham. Men hvordan skjer

det? Slett ikke ved gjerningene. Gud lar det forkynne for oss ved sitt ord, og den som tror det, han har det.

Den troende Abraham er altså noe helt annet enn den Abraham som gjør gjerninger. Slik er det også med Kristus: Det er én ting at han velsigner oss – det vil si løser oss ut og frelser oss – og noe helt annet at han med gjerningene sine gir oss et eksempel og en forskrift å følge.

Men her taler Paulus om Kristus som skulle velsigne hele verden, det vil si frelse den fra djevelens makt, og om den troende Abraham. Han taler ikke om Kristi eksempel, som vi skal følge – det kommer nok i sin tid – og heller ikke om Abraham som gjør gjerninger. Derfor sier han uttrykkelig: «De som har tro …» Dette må vi merke oss godt.

Vi må derfor skille like skarpt mellom den troende Abraham og den andre, som gjør gjerninger, som mellom himmel og jord. Den troende er et åndelig menneske, et Guds barn, en arving til velsignelsen, en seierherre over synden, døden og djevelen. Han kan derfor aldri prises nok.

Denne troende Abraham vil vi aldri la bli gravlagt og gjemt bort, slik han er for jødene. Vi vil rose og prise ham så høyt vi kan og fylle himmel og jord med hans herlige navn. Slik skal den troende Abraham fylle blikket vårt, så vi verken ser eller akter den andre Abraham, som jødene roser så høyt for hans vakre gjerninger, men glemmer ham helt.

For når vi taler om vår troende Abraham, er vi i himmelen. Men når vi siden følger Abrahams eksempel – det vil si lever ærbart og hellig også i det ytre, slik han gjorde – da er vi her på jorden blant menneskene. For alt vi gjør, er bare menneskelige og jordiske gjerninger, ikke guddommelige og himmelske som kan frelse fra døden – selv om det er Gud som virker dem i oss.

Av ordet «velsignet» henter Paulus så et annet bevis, ut fra motsetningen. Den som vil lese Den hellige skrift med utbytte, må legge godt merke til slike motsetninger. De forekommer ofte, og flittige og oppmerksomme lesere gir akt på dem. Den som tar vare på dem, finner lettere fram i Skriften og kan dømme rett om saken. Leser man for eksempel at «synd» er «vantro» – «om synd, fordi de ikke tror på meg» (Joh 16,9) – kan man straks slutte, om man ikke er svært tåpelig, at troen er en rettferdighet som gjelder for Gud.

Slik er det også her: Når man vet at ordet «velsignelse» betyr nåde, syndenes forlatelse, evig liv og frelse, som er gitt oss i Kristus, kan man straks slutte at det motsatte, «forbannelse», må være Guds vrede og unåde, evig død og fordømmelse, som vi er falt i på grunn av arvesynden.

Når Skriften nå sier at alle folk blir velsignet i Abrahams tro, følger det nødvendigvis at alle mennesker, både jøder og hedninger, er forbannet når de er uten denne troen. De kan aldri vente velsignelsen fra noe annet enn løftet som ble gitt Abraham, og som nå er forkynt for hele verden ved evangeliet. Derfor må alt som står utenfor dette løftet, være forbannet. Dette beviser Paulus helt klart når han sier videre:

V. 10. For alle de som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse.

Her ser du at forbannelsen er en syndflod som oversvømmer, ødelegger og drukner alt – unntatt det som er av Abrahams tro. Den holder seg til løftet om velsignelsen og blir frelst ved det. Loven ble gitt ved Moses etter Guds befaling. Er nå de som gjør lovens gjerninger, under forbannelse, hvor mye mer er da ikke de under forbannelse som holder seg til andre lover – lover som menneskelig fornuft har funnet på!

Den som vil unnslippe denne forbannelsen, må derfor se til at han får den lovede velsignelsen, det vil si Abrahams tro. Ellers blir han under forbannelsen i all evighet. Av ordet «I deg skal alle folk velsignes» (Gal 3,8) følger altså at alle folk som levde før Abraham og på hans tid, og alle som er kommet siden, har vært forbannet og måtte forbli det i evighet – hvis de ikke blir velsignet i Abrahams tro. For det var ham velsignelsen ble lovet; siden er den kommet til verden ved Kristus, hans ætt, og blitt forkynt blant alle folk ved evangeliet.

Dette er svært nyttig å vite. For det første trøster det elendige samvittigheter. For det andre lærer vi av det hvor skarpt vi må skille troens rettferdighet fra kjødets eller verdens rettferdighet. For Paulus handler her ikke om verdslige saker, men om åndelige ting som hører Gud til. Det sier jeg for at ikke en eller annen dum grobian skal komme og påstå at Paulus forbanner og fordømmer det verdslige styre og øvrigheten når han sier: «De som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse.»

Hieronymus gjør seg her stor umak og bruker mange ord, men sier ingenting som hører saken til. Sofistene, som ellers pleier å snakke i det vide og brede, er her stumme som en stabbe. Leseren må derfor minnes om at det her slett ikke er tale om lover, skikker og andre ting som hører til det verdslige styret. Dem lar Paulus beholde sitt verd; andre steder roser og stadfester han dem som gode og nyttige ordninger og som Guds skapninger (Rom 13).

Her gjelder det altså slett ikke dette legemlige livet, men det evige. Der kan man ikke vente noen velsignelse eller søke noen rettferdighet ved Moseloven, ved menneskelige ordninger eller ved noe annet i dette livet, hva det så måtte hete. Der gjelder bare den velsignelsen som er lovet Abraham.

Derfor skal verdslige lover, skikk og rett få bli stående der de hører hjemme. Men om en husfar eller en fyrste innførte de aller beste lover og ordninger som er mulig, og selv holdt dem med all flid, frelser de likevel ingen fra forbannelsen for Gud.

Kongeriket i Babylon var innstiftet av Gud og gitt kongene der. Det hadde også svært gode lover og rett, og alle folk var befalt å adlyde dem. Likevel kunne lydigheten mot disse lovene ikke frelse et eneste menneske fra forbannelsen i Guds lov. Slik er også vi i dag underordnet keiserens lover, men vi blir ikke rettferdige for Gud av den grunn. For her har vi med en helt annen sak å gjøre.

Det er ikke uten grunn at jeg så ivrig formaner dere til å lære å skille rett her. Det er svært nyttig å kjenne denne forskjellen godt, selv om få virkelig legger merke til den og forstår den. Og det er fort gjort å blande den himmelske rettferdigheten sammen med den verdslige. I den verdslige rettferdigheten skal man

se på lovene og gjerningene. Men i den åndelige, guddommelige og himmelske rettferdigheten må vi sette alle lover og gjerninger helt til side og bare se på Abrahams velsignelse og løftet til ham.

Dette løftet stiller Kristus fram for oss: Ved ham blir vi velsignet, det vil si at vi får nåde og salighet. Den som vil bli rettferdig for Gud og bli hans arving i himmelen, må derfor se bare på den nåden og velsignelsen som blir tilbudt og gitt oss i Kristus, uten noen lov og gjerninger – slik den ble lovet Abraham og trodd av ham.

Av dette ser vi hva Paulus mener når han taler så foraktelig om loven og sier: «De som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse.» Han taler ikke om lover og rett som hører til det verdslige styret. Han taler om hvordan vi kan bli rettferdige for Gud: Kan vi unngå forbannelsen og få velsignelsen ved loven? Til det svarer han: «De som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse.» Grunnen er at det eneste som kommer av loven, er erkjennelse av synden og Guds vrede.

Dette er altså et svært sterkt bevis. Er det sant at vi får velsignelsen bare ved Kristus, må det like sikkert være sant at vi ikke kan få den ved loven. Dessuten ble velsignelsen lovet den troende Abraham ikke bare i lovens tid, men lenge før – hele 430 år før loven – og det ble regnet ham til rettferdighet at han trodde Gud (1 Mos 15,6). Skal vi nå få del i velsignelsen, må vi ta imot den ved troen.

Forskjellen er bare denne: Abraham trodde på Kristus, som ennå skulle komme og bringe velsignelsen, men vi tror at han allerede er kommet. Vi blir altså rettferdige ved troen, slik Abraham ble rettferdig. Men de som holder seg til lovgjerninger og vil få velsignelsen ved dem, er under forbannelse.

Men dette kan og vil ikke paven tåle, han og hans avguder, kardinaler og biskoper. Derfor må vi ikke tie om det. Vi er skyldige å bekjenne sannheten – ellers mister vi vår salighet. Derfor sier vi at pavedømmet er forbannet med alle sine lover, og likeså at keiserens lov og rett er forbannet. For etter Paulus' mening er alt det forbannet som er utenfor Abrahams tro og løftet til ham.

Men når motstanderne våre hører det, vrir de på ordene våre og påstår at vi lærer at man ikke skal akte øvrigheten. De sier at vi med vår lære ikke gjør annet enn å stifte opprør mot keiseren, fordømme alle lover og rive ned all orden og alt styre.

Men med det gjør de oss den største urett. For vi skiller nøye og varsomt mellom legemlig og åndelig velsignelse, og vi sier at keiseren er velsignet – men med legemlig velsignelse. At man har kongeriker, herredømme, lov, rett og verdslige skikker, og likeså hustru, barn, hus og hjem, åker og eng, det er en velsignelse. Alt dette er gode ting, skapt og gitt av Gud. Men ved disse legemlige velsignelsene, som er timelige og forgår, blir vi ikke frelst fra den evige forbannelsen.

Vi fordømmer altså ikke verdslig og keiserlig rett, og vi er heller ikke opprørere mot keiseren. Tvert imot lærer vi med all flid og alvor at man skal være ham underordnet, frykte og ære ham – men bare som en verdslig herre og øvrighet i dette livet.

Men i vår åndelige sak, der vi strides om den rettferdighet som gjelder for Gud, sier vi frimodig og fullt viss med Paulus at alt som er utenfor Abrahams løfte og tro, er og blir forbannet av himmelen i all evighet. For der venter vi et annet liv og en annen velsignelse etter dette forgjengelige livet og dets velsignelse. Det når vi ikke ved noe annet middel enn troen på Kristus alene, som har kjøpt oss fri fra forbannelsen.

Kort sagt: Vi sier at alle Guds gjerninger er gode. At man har hustru, barn og levebrød, og likeså verdslig lov og rett, skikker og seremonier, det er alt sammen Guds velsignelse – så langt den rekker. Det er timelige velsignelser som hører til dette timelige livet. Men alle gjerningshelgener som noen gang har levd – jøder, papister, sekter og andre – lider av den sykdommen at de blander sammen det Gud har skilt, i full uorden.

For eksempel har Gud behag i den verdslige rettferdigheten og i den som kommer av loven, og han lønner den også. Men man må ikke gjøre den til en rettferdighet som tar bort synden eller døden. Til det er Kristus alene gitt oss som rettferdighet (1 Kor 1,30). Denne forskjellen mellom den legemlige og den åndelige rettferdigheten forstår ikke en gjerningshelgen, og enda mindre tar han hensyn til den.

Derfor sier gjerningshelgenene: «Vi har loven. Den er god, hellig og rettferdig. Da kan det ikke slå feil: Den som gjør etter den, blir rettferdig ved den.» Ja, gjør det bare – du får det nok aldri til!

Det er sant at loven i seg selv er god, hellig, rettferdig og åndelig. Men vi er kjødelige og syndens treller, og nettopp det viser loven oss. Derfor kalles den, sett fra vår side, forbannelsens, syndens, dødens og Guds vredes lov. For når den virkelig rammer oss, overbeviser den oss om at vi er under Guds vrede på grunn av synden og har fortjent den evige død. Derfor kan vi umulig få den evige velsignelsen ved den.

Her må vi altså skille: Vår Herre Gud har to slags velsignelse – en legemlig, som hører til dette livet, og en åndelig, som hører til det evige liv. At man har lov og rett i et samfunn og holder fast ved dem, så det blir fred og orden og alt går ærbart og skikkelig for seg, er en herlig, nyttig og guddommelig velsignelse for dette livet.

Det samme gjelder at man i kristenheten bruker læren om loven. Ved den blir vi minnet om hva vi skylder Gud og vår neste, og om at vi ikke holder det; slik driver den oss til å søke nåde og evig velsignelse i Kristus. Likeså er det en velsignelse at man har eiendom og midler, barn og annet slikt – men også det hører bare til dette timelige livet.

Men til det evige liv er det ikke nok at vi har legemlig velsignelse. Av den har de ugudelige mer enn nok. Her hjelper verken verdslig rettferdighet eller lovens rettferdighet til å ta bort den evige forbannelsen, det vil si Guds evige vrede, død og fordømmelse. Hvis den hadde hjulpet noe, måtte mange hedninger som har elsket dyd og tukt, ha blitt salige, og særlig jødene, som var så flittige i lovens rettferdighet.

Men vår Herre Gud strør disse gode gavene sine ut i verden av ren nåde og barmhjertighet, helt for ingenting, både til onde og gode. Slik lar han også den

vakre solen gå opp over onde og gode og lar det regne over rettferdige og urettferdige (Matt 5,45), for han er alles Herre. Det er derfor en liten ting for ham å legge alle skapninger, eller i hvert fall den største og beste delen av dem, under de ugudeliges føtter. Det vitner Paulus om når han sier: «Skapningen ble jo lagt under forgjengelighet, ikke frivillig» (Rom 8,20).

De som ikke har annet enn den legemlige velsignelsen, er derfor ikke Guds barn eller velsignet for Gud slik Abraham ble velsignet. De er og blir under forbannelsen. For Paulus taler sant når han sier: «De som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse.»

Paulus kunne gjerne ha sagt det helt allment: Alt som er uten troen, er under forbannelse. Men det gjør han ikke. I stedet nevner han det ene som er det aller beste, høyeste og herligste utenom troen, om man så gjennomsøkte all legemlig velsignelse i verden: Guds lov. Den er hellig og gitt av Gud, sier han, men likevel kan den ikke utrette mer enn å legge alle mennesker under forbannelsen og holde dem fanget der. Legger nå Guds lov menneskene under forbannelsen, hvor mye mer gjør da ikke andre lover og velsignelser, som er langt ringere enn Guds lov, det samme?

Men for at vi skal forstå rett hva Paulus mener med å «være under forbannelse», forklarer han det med et ord fra Den hellige skrift og sier:

For det er skrevet: Forbannet er hver den som ikke holder fast ved alt det som står skrevet i lovens bok, slik at han gjør det.

Med dette ordet fra 5 Mos 27,26 vil Paulus bevise at alle som er under loven eller holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse – det vil si under synden, Guds vrede, den evige død og alt ondt. Som jeg har sagt før, taler han ikke om en legemlig eller jordisk forbannelse, men om en åndelig og evig forbannelse, og den kan ikke være noe annet enn en forbannelse til evig død og fordømmelse i helvete.

Og likevel er det et underlig bevis Paulus bruker her. Han har nettopp sagt at alle som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse. Dette vil han nå bevise med et ord fra Moses, som sier at de som ikke holder loven, skal være forbannet.

Det ser ut som om Paulus ville bevise sitt ja med et nei, for Paulus' og Moses' ord står rett mot hverandre. Paulus sier: Den som gjør lovens gjerning, er forbannet. Men Moses sier tvert imot: Den som ikke gjør lovens gjerning, skal være forbannet. Hvordan skal man få to så motstridende ord til å rime med hverandre – for ikke å snakke om å bevise det ene med det andre?

Kjære, si meg: Ville det ikke vært et underlig bevis om jeg ville bevise ordet «Vil du gå inn til livet, så hold budene!» (Matt 19,17) med dette: Holder du ikke Guds bud, så skal du gå inn til livet? Da beviser jeg jo ja med nei. Det ville vært et merkelig bevis, og likevel ser Paulus' bevisførsel her ut til å ligne nettopp på det.

Derfor må enhver gi opp å forstå denne teksten hvis han ikke først kjenner godt artikkelen om hvordan man blir rettferdig for Gud, og forstår den til

bunns. Hieronymus strever og gjør seg stor umak, men han lar likevel teksten ligge slik han fant den.

Paulus har uten tvil forklart dette ordet mer utførlig for galaterne da han selv var hos dem. Ellers kunne de ikke ha forstått hva han mente nå, når han bare i forbifarten tar det fram med så få ord. Men fordi han før hadde gått grundigere gjennom det med dem, kunne de lett huske det når han nå minnet dem om det. De to ordene står altså ikke mot hverandre, slik det kan se ut; begge har samme mening.

På samme måte lærer og sier også vi: «For ikke de som hører loven, er rettferdige for Gud, men de som gjør etter loven, skal bli rettferdiggjort» (Rom 2,13), og på den andre siden: «De som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse.»

For den artikkelen som lærer hvordan man blir rettferdig for Gud, sier at alt som er uten Abrahams tro, er forbannet. Og likevel må det stå fast at lovens rettferdighet skal oppfylles i oss. For den som ikke er rett undervist i læren om troen, ser dette ut som en ren selvmotsigelse – som om jeg ville si: Holder du loven, da holder du den ikke; men holder du den ikke, da holder du den.

Derfor må man framfor alt merke seg hovedsaken Paulus handler om her, og hvordan han har forstått Moses' ord. Som vi ofte har minnet om, gjelder det her en helt åndelig sak. Han taler ikke om lov, rett eller skikk som hører til det verdslige styret, men om den høyeste og viktigste saken: hvordan man skal kunne bestå for Guds dom og unnslippe hans vrede. Til det hjelper ingen lov, hva den så heter.

Derfor ser han på Moses med helt andre øyne enn hyklerne og de falske apostlene gjorde, og han forklarer loven åndelig. Alt henger her på ordet «gjøre». For loven kan ikke oppfylles med ytre gjerninger og oppførsel; den vil gjøres og oppfylles fullkomment av hjertet.

Det finnes altså to slags mennesker som holder loven. De første er gjerningshelgenene, som holder den etter bokstaven, slik fariseeren gjorde (Luk 18,12). Mot dem taler Paulus her og andre steder. De andre er de som tror på Kristus. De første er dumdristige, stolte helgener som mener de skal bli salige ved lovens gjerninger – enda de aldri har holdt noe av dem rett. Men de andre tror og stoler på at de blir rettferdige ved Kristus av ren nåde og barmhjertighet.

Disse to passer derfor sammen som vinter og sommer, ild og vann. For de første, som sier at rettferdigheten kommer av loven, fordømmer og forbanner den rettferdigheten som kommer av troen. Og de andre, som sier at rettferdigheten kommer av troen, fordømmer og forbanner den rettferdigheten som kommer av gjerningene. De står altså rett mot hverandre.

Den som merker seg at gjerningshelgener og troende holder loven på hver sin måte, ser straks at det ikke er å holde loven å gjøre den utvortes etter bokstaven, slik hyklerne innbiller seg. Skal det virkelig kalles å holde loven, må alt som er befalt i loven, gjøres av hjertet, i fullt alvor og helt fullkomment. Men hvor finner vi en som holder loven slik? Vis oss en slik mann, så skal vi rose ham!

Motstanderne våre svarer straks: «De som gjør etter loven, skal bli rettferdiggjort» (Rom 2,13). Det er godt sagt, men la oss først se hvem disse gjørerne er. De regner den for en lovens gjører som gjør lovens gjerninger og slik får

syndenes forlatelse, rettferdighet og evig liv. Det nekter Paulus og sier: «De som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse.» For som sagt står disse to mot hverandre: å holde seg til lovgjerninger og å holde seg til troen.

Derfor er det helt sikkert at den som vil bli rettferdig av lovgjerninger, må fornekte troens rettferdighet. Det sier også apostelen: «Israel derimot, som søkte rettferdighetens lov, kom ikke fram til denne lov. Hvorfor? Fordi de ikke søkte den ved tro, men ved gjerninger» (Rom 9,31–32).

Nettopp idet gjerningshelgenene vil holde og oppfylle loven, fornekter de altså troens rettferdighet. Slik synder de mot det første, det andre og det tredje bud, ja, mot hele loven. For Gud befaler jo at man skal tjene ham med frykt, tro og tillit. Men de våger å reise en egen rettferdighet bare av gjerninger, en rettferdighet som er uten troen og står rett mot den. Dermed handler de aller mest mot loven: Nettopp i det de mener er den aller beste oppfyllelsen av den, gjør de seg skyldige i de tyngste og groveste syndene.

For de fornekter den rettferdighet som gjelder for Gud og behager ham. De fornekter hans barmhjertighet og løfte, de fornekter Kristus med alle hans velgjerninger, og de reiser i sine hjerter en egen rettferdighet. Det er ikke den rettferdigheten loven lærer – den forstår de slett ikke, og enda mindre holder eller oppfyller de den – men et avguderisk hjernespinn. Derfor kan det ikke bli annerledes: Når de mener at de holder loven aller best, holder de den ikke, men synder grovest av alt mot den. De fornekter Guds høyeste majestet og gjør ham til en løgner i alle hans løfter. Men det var ikke derfor loven ble gitt.

De forstår altså ikke noe av loven, men misbruker den bare. Som Paulus sier: «Da de ikke kjente Guds rettferdighet, men søkte å grunnlegge sin egen rettferdighet, ga de seg ikke inn under Guds rettferdighet» (Rom 10,3). Det er blinde folk som ikke skjønner noe av hvordan man skal dømme om troen eller Guds løfter. Derfor farer de løs på Skriften uten forstand, roter i den som en purke i en åker og plukker bare ut ordene om loven, som de mener de kan holde og oppfylle med sine gjerninger.

Men dette er en tom drøm, et blendverk og deres eget hjertes bedrag. Den lovrettferdigheten de mener å ha og skaffe seg, er i seg selv ikke annet enn ren avgudsdyrkelse og gudsbespottelse. Derfor kan det ikke bli annerledes enn at de blir værende under forbannelsen.

Det er altså umulig at vi skulle kunne holde loven slik de drømmer om, og enda mindre at vi skulle bli rettferdige ved den. Det viser for det første loven selv: Den gjør ikke rettferdig, men virker det stikk motsatte i oss. Den øker bare synden og gjør den større, den vekker vrede, anklager, skremmer og fordømmer. Hvordan skulle den da kunne gjøre rettferdig?

For det andre viser løftet det samme. For til Abraham er det sagt: «I din ætt skal alle jordens folk velsignes» (1 Mos 22,18). Av det ser vi tydelig at vi ikke kan få del i velsignelsen på noen annen måte enn bare ved troen på det løftet som er gitt Abraham. Står du utenfor dette løftet, er og blir du under forbannelsen. Men er du under forbannelsen, kan du jo ikke oppfylle loven. For da er du under synden, djevelen og den evige død, og alt dette følger uunngåelig med forbannelsen.

Kort sagt: Kom rettferdigheten ved loven, da hadde Gud gitt løftet forgjeves og delt ut sin velsignelse til ingen nytte. Men fordi Gud vår Herre godt visste at vi ikke kunne holde loven, kom han det i forkjøpet lenge før loven ble gitt. Han ga Abraham løftet om velsignelsen og sa: «I deg skal alle jordens slekter velsignes» (1 Mos 12,3). Dermed viste han at alle folk skulle bli velsignet, ikke ved loven, men ved det løftet som ble gitt Abraham. De som slipper løftet eller forakter det og i stedet griper til loven for å bli rettferdige ved den, er og blir under forbannelsen.

Av dette ser man at å *gjøre* er det samme som å *tro*, og å holde loven ved troen. For den som skal holde loven, må først få Den Hellige Ånd. Ved ham blir han opplyst og fornyet, slik at han siden kan begynne å holde loven, det vil si å elske Gud og sin neste; for «på disse to budene hviler hele loven og profetene» (Matt 22,40).

Men Den Hellige Ånd får man ikke ved loven, men ved læren om troen, det vil si ved løftet. For de som er under loven, er under forbannelsen, som Paulus sier. Vil vi nå bli velsignet, må vi altså bli velsignet med Abraham ved den troen han hadde på løftet.

Derfor må man først og fremst høre løftet. Det stiller Kristus fram for oss og gjør ham nærværende for dem som tror. Når de så har grepet ham ved troen, får de også Den Hellige Ånd for Kristi skyld. Da begynner de å elske både Gud og nesten, de gjør også andre gode gjerninger og bærer det hellige korset og lidelsen. Det er å holde og oppfylle loven rett. Men kommer det ikke fra denne grunnen, blir loven aldri noensinne holdt eller oppfylt.

Vil man altså si klart og tydelig hva det er *å holde loven*, er det ikke noe annet enn å tro på Jesus Kristus – og når man ved troen på Jesus Kristus har fått Den Hellige Ånd, å gjøre de gjerningene som er befalt i loven. Å holde eller oppfylle loven på noen annen måte er umulig.

For Skriften sier rett ut at det ikke er noen velsignelse å få utenom løftet, ikke engang i loven selv. Derfor er det umulig å holde loven uten løftet. Velsignelsen må være med i alt. Og denne velsignelsen er ikke noe annet enn læren om Kristus, som Abraham fikk løfte om, nemlig at verden skulle velsignes ved ham. Er den borte, får vi nok la loven forbli uoppfylt.

Derfor finner du i hele verden ikke ett menneske utenfor evangeliets løfte som man med sannhet kan gi denne tittelen: at han er en lovens gjører. Uttrykket «lovens gjører» er altså et rent oppspunnet ord for noe som ikke finnes noe sted i hele verden. Heller ikke kan noen forstå det rett hvis han ikke står utenfor og over loven i Abrahams velsignelse.

En sann lovens gjører er altså bare den som har fått Den Hellige Ånd ved troen og begynner å elske Gud og tjene sin neste med kjærlighetens gjerninger. Troen fører gjerningene med seg. Den gjør først den som skal holde loven, til et godt tre. Når treet først er gjort godt, følger fruktene etter. For naturen lærer oss at treet må være til før frukten. Eplene bærer jo ikke treet, men treet bærer eplene.

Troen skaper altså først personen, som siden gjør gjerningene. Å ville holde loven uten troen er derfor det samme som å ville lage epler uten tre og jord. Det er ikke å lage epler, men å drive med gjøgl og narrestreker. Men når man først

har plantet treet, det vil si skapt personen slik at den kan være en gjører – og det skjer bare ved troen på Kristus – da følger også gjerningene etter. Den som gjør, må altså være til før gjerningen, og ikke gjerningen før den som gjør.

I Den hellige skrift kalles derfor ingen en gjører fordi han har gjort gjerninger, men fordi han skal gjøre dem. For de kristne blir ikke rettferdige for Gud fordi de gjør det som er rett. Men når de først er blitt rettferdige av troen på Kristus, da gjør de det som er rett. Den andre måten – at man blir en gjører eller mester ved gjerningene – hører til det jordiske eller verdslige livet. Der går det slik til at man blir en god luttspiller ved å øve seg ofte og spille på lutten sin, som Aristoteles lærer.

Men i teologien, det vil si i det åndelige livet, der vi har med Gud å gjøre, gjør lovens gjerninger ingen til en gjører eller mester i loven. Der må personene som skal bli gjørere, først skapes ved troen. Det er om dem Paulus sier: «De som gjør etter loven, skal bli rettferdiggjort» (Rom 2,13).

Dessuten må sofistene selv innrømme dette, og de lærer også slik: Når en gjerning etter loven eller de ti bud skjer bare for synets skyld, og ikke av et rent hjerte og en god hensikt, da er den bare tomt skinn og hykleri. Derfra kommer ordtaket: «Den lange kjortelen skjuler mye.» For det kan godt skje at en slem, ugudelig hykler i det ytre gjør like gode gjerninger som en god og gudfryktig mann gjør av sann tro.

Judas oppførte seg jo som de andre apostlene. Men spør du: «Hva manglet da Judas?», svarer en sofist deg ut fra sin moralfilosofi: «Judas var en skurk, og det var ikke en god trevl i ham. Derfor dugde heller ingenting av det han gjorde, for et dårlig tre kan ikke bære god frukt» (Matt 7,18).

Sofistene må altså selv innrømme at de ytre gjerningene ikke kan gjøre noen rettferdig eller velbehagelig, selv ikke i dette legemlige livet, uten at det samtidig ligger et oppriktig hjerte, en god hensikt og vilje bak. Hvor mye mer må de da innrømme det i teologien, det vil si i det åndelige, som hører Gud til! Der må man framfor alt ha kunnskapen om Gud og troen, som renser hjertet.

Alle disse ytre helgenene som strever med lovens gjerninger eller med sin selvvalgte gudsdyrkelse, vet derfor slett ikke hva de taler om eller hva de sier (1 Tim 1,7). Paulus sier helt uttrykkelig at loven ikke gjør rettferdig, men bare vekker vrede, viser synden, åpenbarer Guds dom og vrede og truer med døden. Likevel leser de dette uten å legge merke til det, og enda mindre forstår de det.

De er derfor ikke engang verdt å kalles hyklere. De er rene spøkelser, helt forhekset, fordi de innbiller seg at de er rettferdige av lovens gjerninger. Kort sagt: Ordet «lovens gjørere», slik de forstår det, er ikke annet enn et rent oppspunnet navn på et uhyre som ikke finnes noe sted i verden.

Men jeg har sagt før at det finnes to slags lovens gjørere. De første er de sanne, nemlig de som søker nåde og syndenes forlatelse ved Kristus og først blir et godt tre ved troen. De bærer frukt og er gjørere før de gjør gjerningene. De andre er gjerningshelgener og hyklere. De tenker ikke på å få nåde og salighet ved Kristus og bryr seg heller ikke om å bli et godt tre ved troen før de bærer frukt. De snur alt på hodet og vil bære frukt før de er blitt et godt tre.

For de tenker slik: «Du har synden og døden på nakken, og de tynger deg. Men du skal nok finne råd til å bli kvitt dem. Hvordan? Du vil gjøre det eller det, og slik gjøre bot for synden din, stille Guds vrede og samtidig få nåde og evig liv.» De prøver å gjøre en gjører av gjerningene, og det strider mot Moses, som legger en slik gjører under forbannelsen, akkurat som Paulus. De gjør altså som en tåpelig og ufornuftig byggmester som vil legge taket på huset som grunnmur, eller som en som vil lage et tre av et eple.

Når Paulus altså bruker Moses' ord «Forbannet er hver den …» for å bevise ordet «De som holder seg til lovgjerninger …», er beviset ikke urimelig eller selvmotsigende, slik det ser ut ved første øyekast. Tvert imot beviser det saken godt og treffende. For når Moses sier: «Forbannet er hver den som ikke holder fast ved …», vil han dermed ikke si eller mene noe annet enn det Paulus sier: Den som ikke gjør alt som står skrevet i lovens bok, og holder fast ved det, er forbannet.

Men nå er det sikkert at ingen hykler eller utvortes helgen gjør det. Riktignok gjør de seg stor umak og «har båret dagens byrde og hete» (Matt 20,12). Men fordi de er uten troen, vil ha lønnen som noe de har krav på, og ikke trøster seg ved Guds rene nåde i Kristus alene, oppfyller de ikke engang den minste tøddel i loven – de synder til og med aller grovest mot den.

Da følger det helt sikkert at alle som holder seg til lovgjerninger uten å kjenne nåden, ikke holder loven, ja, at de handler mot den. Er det sant – og det er det ganske sikkert – da er de under forbannelse.

At de synder mot loven, ser man av dette: De fornekter, som sagt før, det første og fremste budet i loven, der Gud tilbyr seg å være vår Gud. Dessuten fornekter de løftet om velsignelsen som er gitt Abraham. De forkaster og fordømmer troen. De våger å velsigne seg selv, det vil si gjøre seg selv rettferdige og fri fra synden og døden, overvinne djevelen og med makt rive himmelen til seg ved sine egne gjerninger.

Det er ikke annet enn å fornekte Gud helt og sette seg selv i Guds sted. For alt dette er gjerninger som bare tilkommer Guds høye og herlige majestet, og ikke noen skapning, verken engel eller menneske.

Ut fra det første bud har Paulus derfor lett kunnet forutsi hvilken vederstyggelighet Antikrist i senere tider skulle reise i kristenheten. For alle som lærer at det trengs en annen gudsdyrkelse til salighet enn den som læres i det første bud – nemlig å frykte Gud, elske ham, tro og stole på ham – de er rene antikrister. De setter seg opp mot Gud og vil sitte i Guds sted. Og at slike skulle komme, har Kristus selv forutsagt når han sier: «For mange skal komme i mitt navn og si: Jeg er Messias!» (Matt 24,5).

Slik kan også vi i vår tid si med full visshet: Den som vil bli rettferdig ved gjerningene uten troen, han nekter at Gud er Gud, og vil gjøre seg selv til Gud. For han tenker i sitt hjerte: «Når jeg gjør den eller den gjerningen, kan jeg overvinne synden, døden, djevelen, Guds vrede og helvete, og få nåde og evig liv.» Hva er det annet enn å tilegne seg den æren som bare tilkommer Gud, og gi seg ut for å være Gud selv?

Derfor finnes det ingen mer avskyelige overtredere, og ingen er under større forbannelse enn de som på denne måten aller mest holder seg til lovgjerninger. Derfor er det lett for oss å forutsi det og trygt felle denne dommen over alle som er uten troen: De er ikke bare avgudsdyrkere, men selv avguder, som fornekter Gud og setter seg i hans sted. På denne grunnvollen har også Peter spådd når han sier: «Slik skal det også blant dere komme falske lærere … De fornekter den Herre som kjøpte dem» (2 Pet 2,1).

På samme måte er også alle profetiene i Det gamle testamente mot avgudsdyrkerne hentet fra det første bud. For alle de ugudelige kongene med sine falske profeter og det vantro og ugudelige folket gjorde akkurat det samme som paven og alle hyklere alltid gjør.

De forlot det første bud og den gudsdyrkelsen som Gud selv hadde innstiftet. De foraktet også løftet som Gud hadde gitt Abraham om hans ætt, der alle folk på jorden skulle velsignes. I stedet reiste de en ugudelig gudsdyrkelse utenfor, ja, mot Guds ord, og sa om den: «Når vi holder denne gudsdyrkelsen, lovpriser og tjener vi Gud, som førte oss ut av Egypt.»

Slik laget Jeroboam to gullkalver og sa: «Se, her er gudene deres, Israel, som førte deg opp fra landet Egypt» (1 Kong 12,28). Dette sa Jeroboam om den rette, sanne Gud, som hadde gjort denne gjerningen og ført folket ut av Egypt.

Likevel var både han og hele folket avgudsdyrkere. For de ville dyrke Gud på en annen måte enn han hadde lært i det første bud. De så bare på den nakne gjerningen og mente at når de gjorde den, var de rettferdige og velbehagelige for Gud. Men fordi de gjorde dette uten Guds befaling, ja, mot den, fornektet de den sanne Gud, enda de bekjente ham med munnen og sa at han hadde ført dem ut av Egypt.

Men en slik bekjennelse, lovprisning og opphøyelse, som skjer uten hjertet, med munnen og leppene alene, akter Gud ikke det minste. Ja, den gjør ham bare enda mer vred, som det står: «Fordi dette folket holder seg nær til meg med munnen og ærer meg med leppene, men hjertet er langt borte fra meg, og deres frykt for meg er et menneskebud som de har lært, se, derfor vil jeg fremdeles gå underlig fram mot dette folket» (Jes 29,13–14).

Det er også slike avgudsdyrkere Paulus taler om – de som mener at de er vel ansett hos Gud og står ham nærmest for sin egen andakts og hellighets skyld: «De sier at de kjenner Gud, men de fornekter ham med sine gjerninger, for de er avskyelige og ulydige og udugelige til noen som helst god gjerning» (Tit 1,16).

Derfor er det alltid slik at hyklere og avgudsdyrkere våger seg på de gjerningene som er Guds gjerninger alene, og som særlig tilkommer Kristi person og ingen annen. Selv om de ikke sier det rett ut: «Jeg er Gud, jeg er Kristus», gir de seg likevel i gjerning ut for å være Gud og mener at de godt kan gjøre og utrette det som særlig tilkommer Kristus. I gjerning sier de altså: «Jeg er Kristus, jeg er trøster og frelser, ikke bare for meg selv, men også for andre.»

Slik har munkene ikke bare ment og holdt for sant selv, men også lært og skrevet, og slik har de skamløst prøvd å innbille hele verden at de ved sine menneskebud og sin egen selvvalgte åndelighet kan gjøre ikke bare seg selv rettferdige, men også andre folk – men det ville de ikke gi noen uten betaling.

Men å rettferdiggjøre en synder er en gjerning som tilkommer Kristus alene. For at paven skulle bli kjent over hele verden som gud og herre, har han ikke lært hva Kristus og hans embete er. Med sitt skarn og sin gift har han forgiftet, pint og drept de arme samvittighetene og slik fullstendig fornektet og undertrykt Kristi guddom og embete – han som er verdens dyrebare frelser.

Det er særlig godt og nyttig å vite dette og ikke glemme det. For det hjelper oss til å dømme bedre og sikrere om hele den kristne læren og om alt menneskelig vesen. Det hjelper oss også til å trøste og undervise samvittighetene rett, til å forstå alle profetier og skriftord grundigere og mer nøyaktig, og til å ferdes klokere i alle saker.

For den som vet at den mest velbehagelige gudstjenesten og det kjæreste offeret for Gud er dette, «at dere skal tro på ham som han har sendt» (Joh 6,29), han kan med visshet dømme at paven er Antikrist. Han kan også forstå rett hva det er å fornekte Gud og å fornekte Kristus.

Han forstår hva Kristus mener når han sier: «For mange skal komme i mitt navn og si: Jeg er Messias!» (Matt 24,5). Han forstår hva det betyr at noen «står imot og opphøyer seg over alt som blir kalt gud eller helligdom», og hva det er at Antikrist «setter seg i Guds tempel og gir seg ut for å være Gud» (2 Tess 2,4). Og han forstår hva det er at «ødeleggelsens styggedom» står «på det hellige sted» (Matt 24,15).

Alle disse store og usigelige vederstyggelighetene kommer av at det forbannede hykleriet, som er medfødt hos alle mennesker, ikke vil bli rettferdiggjort ved Guds velsignelse. Det vil ikke la seg skape av Gud, som likevel alene er den rette Skaperen. Det vil ikke være leiren som lar seg forme og danne, men vil selv være mesteren. Det vil selv gjøre og utrette det som det burde la skje: Det burde være stille, overgi seg i Guds hånd og la Gud gjøre, virke og skape det i seg.

Det gjør seg selv til skaper og rettferdiggjører ved sine egne gjerninger, og slik forakter det den velsignelsen som er lovet og gitt Abraham og hans troende barn.

Av dette hykleriet kommer det at alle mennesker som ikke kjenner Kristus, vil være både leiren og pottemakeren på en gang, både verket og mesteren. Det kan ikke engang filosofien gå med på, for den lærer at en ting ikke kan lage seg selv. Leiren vil enhver hykler være, for han er en synder. Men han vil også være pottemakeren, for han bærer munkekappen eller velger seg en annen gjerning som han håper å få nåde ved – og den skal gjøre både ham selv og andre salige. Da er han både skaper og skapning.

Ingen kan derfor med ord si hvor avskyelig og forbannet det er å søke rettferdighet uten velsignelsen, bare ved loven og gjerningene. For det er den styggedommen som står på det hellige sted (Matt 24,15) og sier: Gud er ikke Gud. Den setter skapningene i stedet for Gud, deres skaper.

Av dette ser man lett at lovens gjørere ikke er hyklerne, som holder loven i det ytre, men de troende. De får Den Hellige Ånd og oppfyller deretter loven, det vil si: De elsker Gud og nesten – og i det består hele loven, som sagt før. En rett lovens gjører er altså ikke den som gjør gjerningene og blir en gjører på

grunn av dem, men den som selv først er blitt en gjører ved troen og siden gjør gjerningene.

For i teologien, det vil si i det åndelige livet for Gud, går det slik til at de som skal gjøre godt, først må være gode og rettferdige. I filosofien er det annerledes: Der kaller man dem rettferdige som først gjør det som er rett. Når vi altså er blitt rettferdige ved troen, da gjør vi gode gjerninger. Ved dem blir vårt kall og vår utvelgelse gjort fast, og den blir dag for dag vissere (2 Pet 1,10).

Men her har vi ennå bare en begynnelse på det åndelige livet og har ikke nådd fullkommenheten. Det er stadig synd igjen i oss, og derfor kan vi ikke oppfylle loven fullkomment. Likevel blir det ikke tilregnet oss, for vi tror på Jesus Kristus, han som ble lovt Abraham og har velsignet oss. For Kristi skyld blir vi båret i fanget på Guds tålmodighet og langmodighet.

Vi er det stakkars, ille medfarne mennesket som falt blant røvere (Luk 10,30ff). Samaritanen forbandt sårene hans, helte olje og vin i dem, la ham på sitt eget dyr, førte ham til et herberge og pleide ham. Da han reiste videre, overlot han ham til verten og sa: «Plei ham!» (Luk 10,35). Slik ligger vi, som på et sykehus, inntil vår gode Gud og Herre for andre gang rekker ut sin hånd og til slutt frelser oss helt ut av all vår jammer og elendighet, som profeten Jesaja sier (Jes 11,11).

Mosesordet «Forbannet er hver den som ikke holder fast ved alt det …» strider altså ikke mot Paulus når han sier at de som holder seg til lovgjerninger, er forbannet. For Moses krever en gjører som oppfyller loven fullkomment. Men hvor skal man finne ham? Ingen steder i denne verden. Moses sier selv at han ikke er en slik lovens gjører: «Intet menneske er uskyldig for Gud» (2 Mos 34,7). David sier: «Gå ikke i rette med meg, din tjener!» (Sal 143,2). Paulus sier det samme: «Det gode som jeg vil, gjør jeg ikke» (Rom 7,19).

Derfor driver både Moses og Paulus oss til Kristus. Ved ham blir vi rette gjørere og oppfyllere av loven. Men hvordan går det til? Først ved at synden blir tilgitt oss ved troen på Kristus, og rettferdigheten blir tilregnet oss. Dernest ved at Gud gir oss sin Hellige Ånd, som skaper et nytt liv, et nytt sinn og en ny vilje i oss, slik at vi også i selve gjerningen begynner å oppfylle loven. Det som ikke blir oppfylt helt slik det burde, blir tilgitt oss for Kristi skyld. Og den synden som ennå er igjen i oss, blir ikke tilregnet oss for hans skyld.

Mosesordet «Forbannet er hver den …» stemmer altså med Paulus' ord, og begge mener det samme: De som holder seg til lovgjerninger uten troen, oppfyller ikke loven fordi de vil gjøre seg selv rettferdige ved gjerningene. Sammen med Paulus slutter Moses at de er under forbannelsen. Moses krever altså sanne gjørere av loven, slike som blir det ved troen – på samme måte som Paulus fordømmer dem som ikke er sanne gjørere, det vil si dem som ikke er av troen.

Det har derfor ingenting å si at Moses taler i nektende form og Paulus i bekreftende, så det ser ut som de taler mot hverandre. Pass bare på at du forstår rett hva slags gjøren de begge taler om. Da skal du se at begge ordene, «Forbannet er hver den …» og «de som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse», sikter til det samme: at vi får velsignelsen, ikke ved lovgjerninger, men ved troen.

Svar på motstandernes argumenter mot læren om troen og troens rettferdighet

Den som leser flittig i Den hellige skrift, både i Det nye og Det gamle testamente, møter mange skriftord om gjerninger, fortjeneste og lønn. På dem pukker motstanderne hardt, og de mener at de med dem kan kullkaste evangeliets lære, den vi bekjenner og forsvarer: at vi blir rettferdige ved troen på Kristus alene.

Siden anledningen byr seg her, vil vi si litt om de argumentene de bygger på disse ordene. Vi må også være rustet til å møte dem. Vi skal ikke bare kunne undervise våre egne, men også gi et godt svar på det motstanderne fører fram mot oss, og gjendrive snakket deres.

De fordømmelige sofistene og alle andre slike paveesler forstår ikke artikkelen om rettferdiggjørelsen. De vet ikke å si noe som helst om noen annen rettferdighet enn den som gjelder for verden og kommer av loven – og om den kunne også hedningene lære en hel del.

Derfor plukker de ordene «å gjøre», «å utrette» og andre slike ut av loven og av filosofien, som lærer ytre dyder og en hederlig vandel. Så fører de dem inn i teologien og blander dem sammen med den. Med det gjør de ikke bare urett, men handler også mot Gud. For man skal ikke blande filosofi og teologi sammen, men vite å skille rett mellom dem.

Ikke bare sofistene, men alle mennesker som har sin fornuft i behold, må innrømme at en ting av naturen må være til før den kan virke. Skal et tre bære frukt, må det jo først være til. Også i filosofien innrømmer og lærer de at ingen gjerning kan regnes som god og rett hvis den ikke skjer av en god vilje. Dermed bekjenner de at fornuften først må være rett og viljen god før gjerningen skjer, det vil si at personen først må være hederlig, from og rettferdig før den handler.

Likevel er de noen grove esler. For i teologien, der de mest av alt burde lære dette og holde fast ved det, snur de det helt om: De setter gjerningen først og lar den rette fornuften og den gode viljen komme etterpå.

Det er altså stor forskjell på *å gjøre* etter naturens måte, i filosofien og i teologien. Etter naturens måte er det slik at treet må være til før frukten. I filosofien gjelder dette: Skal en gjerning være rett, må den skje med rett hensikt og god vilje. Lenger går ikke filosofien; den lar det være nok med det.

Derfor pleier teologene å si at filosofien, som lærer dyd og hederlighet, ikke ser hen til Gud og ikke har ham for øye i det den driver med. Spør du en Aristoteles, en saddukeer eller en annen verdslig god mann hva en god vilje eller en rett fornuft er, svarer han: Det er å legge vinn på det felles beste, på fred og hederlighet.

Det er målet filosofen og lovgiveren har for øye; høyere når de aldri. For ingen av dem mener å få syndenes forlatelse og det evige liv ved sin gode vilje, sin rette fornuft og forstand, slik de fordømmelige sofistene og de forrykte munkene påstår. Derfor er en hedensk filosof langt bedre enn disse hyklerne, som bare er helgener i det ytre.

Filosofen holder seg innenfor sine grenser, ser bare på det som er hederlig og nyttig for den alminnelige fred, og blir stående der. Han blander ikke verdslige

saker og Guds åndelige ting så ubesindig og uordentlig sammen som de blinde og tåpelige sofistene og papistene gjør.

Disse fantastene derimot mener at vår Herre Gud sitter i det høye og ser på deres gode hensikt og deres selvoppfunne gjerninger. Slik blander de vår Herre Guds saker og verdslige dyder sammen og besmitter med det Guds hellige navn. Slike tåpelige tanker henter de store narrene fra filosofenes bøker. Men de misbruker dem mer skammelig enn noen hedning noen gang har gjort eller kan gjøre.

I teologien må vi derfor løfte ordet «gjøre» langt høyere og legge mer i det enn juristenes og filosofenes bøker gjør, slik at det blir en helt ny gjøren. Å gjøre i naturens forstand er noe annet enn å gjøre i juristenes forstand. Men enda mer annerledes er den gjøren Den hellige skrift taler om: Den stemmer verken med gjøren etter naturen eller etter loven, men får en helt annen og ny mening.

Også her kreves det en rett forstand og en god vilje, men slik Skriften viser den, ikke fornuften: at vi ved evangeliets ord kjenner og tror at Gud har sendt sin Sønn til verden for å løse oss fra den uutholdelige byrden av synden og fra den evige død. Her blir det å gjøre noe helt nytt, som verken fornuften, filosofene, de lovkyndige eller noe naturlig menneske vet noe om. For det er en skjult visdom og en hemmelighet (1 Kor 2,7). Av dette er det helt klart at det å gjøre i teologisk mening nødvendigvis krever tro.

Motstanderne fører fram skriftord om å gjøre og om gjerninger, pukker på dem og sier: «Ser du, der taler Skriften jo uttrykkelig om å gjøre og om gjerninger og lover lønn for dem. Derfor må man også ha gjerningene om man skal bli rettferdig for Gud.» Da skal du bare svare kort: Det Skriften sier om å gjøre og om gjerninger, hører til teologien, til det åndelige livet for Gud. Derfor har det en helt annen mening enn å gjøre etter naturen eller slik de verdslig vise taler om det.

Taler man om å gjøre eller om gjerninger etter naturen – slik naturen virker etter sitt eget løp, sin skikk og måte – eller etter filosofien, som lærer hvordan man skal leve et hederlig og ordentlig liv for verden, da går det godt an å forstå ordet slik det passer for naturens løp og filosofiens bruk. Men Den hellige skrift taler ikke om å gjøre slik naturen pleier å virke. Den taler heller ikke om å øve dyd slik juristene eller filosofene lærer, men om en gjøren som verken hører til naturen eller filosofien, men bare til teologien.

Vi må altså vite at når Skriften taler om å gjøre eller om gjerninger, er det en gjøren og gjerninger som kommer av et rettskaffent hjerte, av en vilje, fornuft og forstand som er god i grunnen. Men du må ikke tro at dette rettskafne hjertet, denne viljen, fornuften eller forstanden er den viljen, fornuften og forstanden som alle mennesker har av naturen. For før vi kan gjøre noe i teologisk mening, må den fornuften og forstanden vi har av naturen, bli helt blindet, ja, drept, og en helt ny forstand og vilje må skapes i stedet.

Denne nyskapte viljen, fornuften eller forstanden er ikke noe annet enn troen. Av det følger at når Den hellige skrift taler om å gjøre, må det forstås om en gjøren som skjer i troen og kommer av troen. Det er en helt annen gjøren, som

hører til en annen verden eller et annet rike enn den gjøren og de gjerningene de lovkyndige og filosofene lærer om.

Vi teologer har altså ingen annen rett gjøren å tale om og handle med enn den som skjer i troen eller kommer av troen. For i teologien er det ingenting som kan gjøre menneskets hjerte og vilje, fornuft og forstand rett, unntatt troen alene.

Denne regelen holder Hebreerbrevet fint fast ved i kapittel 11. Der blir mange forskjellige gjerninger som de gode hellige gjorde, hentet fra Skriften og regnet opp. Det sies for eksempel om David at han drepte løven og bjørnen og slo i hjel den store kjempen Goliat (1 Sam 17,35ff). På en slik gjerning glor et grovt sofistesel som kua på en ny grind.

Men vil du forstå det rett, må du framfor alt se på hva slags person David var før han gjorde denne gjerningen. Han var en mann som i hjertet stolte på Herren, Israels Gud. Det bekrefter teksten (1 Sam 17,37): «Herren, som har fridd meg av løvens og bjørnens vold, han skal også fri meg av denne filisterens vold.»

Og videre (v. 45ff): «Du kommer mot meg med sverd og lanse og kastespyd. Men jeg kommer mot deg i Herrens, hærskarenes Guds navn, han som er Gud for Israels fylkinger – han som du har hånet. I dag skal Herren gi deg i min hånd, og jeg skal slå deg i hjel og skille hodet ditt fra kroppen … For det er ikke ved sverd og spyd Herren frelser.»

Her ser du at han ved troen var rettferdig og tatt til nåde hos Gud, og at han var sterk og standhaftig, før han gjorde denne gjerningen. Davids gjerning er altså ikke en gjerning etter naturens måte, eller slik juristene og filosofene pleier å tale om å gjøre. Det er en gjøren som kommer av troen.

Det samme brevet sier også om *Abel* at han ved tro bar fram for Gud et større og mer velbehagelig offer enn Kain (Hebr 11,4). Når sofistene kommer over 1 Mos 4,3–4 og leser at begge brødrene, Kain og Abel, bar fram offer, og at Herren så til Abel og hans offer, snapper de bare opp disse ordene: «De bar fram offer, og Herren så til Abels offer.» Straks roper de: «Der hører og ser dere at vår Herre Gud så til offeret. Så er det jo gjerningene som gjør rettferdig!»

Da mener de skitne svina at de har vunnet og bevist at rettferdighet for Gud ikke er noe annet enn en ytre gjerning, som også en tyrker kan gjøre. De ser bare på gjerningens ytre skinn og maske, ikke på hjertet til den som gjør gjerningen. Enda må de jo i filosofien se ikke bare på den nakne gjerningen, men også på den gode viljen bak den.

Men her blir de bare hengende ved ordene «de bar fram offer» og «Herren så til Abels offer». De ser ikke at teksten sier at Herren først så til *Abel* (1 Mos 4,4) – for hans person var Gud til behag på grunn av troen – og deretter til offeret hans.

Når vi i teologien kaller gjerninger, offer og gaver gode, mener vi altså slike som skjer i troen. Slik forklarer Hebreerbrevet det: «Ved tro bar Abel fram for Gud et bedre offer enn Kain. Ved tro ble Enok rykket bort. Ved tro var Abraham lydig» (Hebr 11,4.5.8). I Hebr 11 har vi altså en regel og en sikker veiledning for hvordan vi helt enkelt skal svare på alle slags argumenter motstanderne kan føre fram. Vi sier: Den gjerningen gjorde den eller den i troen. Med det løser vi opp alle argumentene deres.

Av dette er det helt klart at i teologisk mening duger ingen gjerning noe uten troen. Troen må være der først, før man begynner på gjerningen: «Men uten tro er det umulig å være til behag for Gud. For den som trer fram for Gud, må tro at han er til, og at han lønner dem som søker ham» (Hebr 11,6). Fordi Abel trodde og stolte på Gud, var gjerningen hans, offeret, til behag for Gud. Men broren Kain hadde ingen tro eller tillit til Guds nåde. Han var en hykler og en ytre helgen, som med sitt offer mente å kjøpe seg nåde hos Gud.

Motstanderne må derfor innrømme at alle de helliges eller de troendes gjerninger må forstås slik at de er gjort i troen. Bare på grunn av troen behager gjerningene vår Herre Gud.

Gjerning i teologien er altså noe helt nytt, som ikke rimer med gjerninger eller med å gjøre etter loven slik hyklerne forstår det, og enda mindre med gjerninger og gjøren slik juristene og filosofene mener.

Vi skiller også mellom to måter Skriften taler om troen på. Noen ganger taler den om troen slik den er i seg selv, helt alene, uten noen gjerninger. Andre ganger taler den om troen slik at gjerningene følger med. En mester eller gartner kan tale om trærne i hagen på forskjellige måter: noen ganger slik de er i seg selv, når de står helt nakne og bare, andre ganger slik de henger fulle av løv og frukt. På samme måte taler Den Hellige Ånd om troen i Skriften på forskjellige måter.

Noen ganger taler han om troen i sitt vesen: Den vender seg til Kristus, ser bare på ham, griper og tar imot ham, og i samvittighetsnød og angst for synden og døden trøster den seg slik: «Om djevelen er aldri så vred, om han gjør min synd aldri så avskyelig for meg og sårer hjertet mitt aldri så dypt med sine glødende piler, vil jeg likevel ikke fortvile. For Kristus er min konge og min yppersteprest, som har gitt seg selv for meg for å løse meg ut og gjøre meg salig.» Slik lærer Paulus om troen i Rom 3–4 og Gal 2–3.

Dernest taler Den Hellige Ånd i Skriften også om troen slik den er virksom i sine frukter. For når troen har sett hen til Kristus, bryter den fram og gjør alt mulig godt. Den elsker, priser og bekjenner Gud og tjener nesten med lære, formaning, hjelp og råd. Og selv om den får vondt igjen for det, gir den ikke opp.

Jeg vil nevne noen få eksempler – skulle jeg regne opp alle, ville de fylle en hel bok: «tro, virksom ved kjærlighet» (Gal 5,6). «Gjør dette, så skal du leve!» (Luk 10,28). «Vil du gå inn til livet, så hold budene!» (Matt 19,17). «Den som gjør det, skal leve ved det» (Gal 3,12). «Gi, så skal det bli gitt dere!» (Luk 6,38). Det finnes utallige slike ord i Den hellige skrift som handler om gjerninger og om å gjøre. I alle disse taler Skriften om gjerning som skjer av troen.

Når den for eksempel sier: «Gjør dette, så skal du leve», vil den si: Strev først etter å få en rett fornuft og en god vilje, det vil si den rette troen på Kristus. Når du har den, så gjør gode gjerninger, så skal du leve. (*Andre utgaver: «så skal du gjøre gode gjerninger og leve».*)

Er det da noe å undre seg over at fortjeneste og lønn blir lovt en slik tro, som bryter fram og viser seg utad i gjerningen, slik Abels og Davids tro gjorde – eller de gjerningene som kommer av troen? Hvorfor skulle ikke Skriften tale om troen på forskjellige måter, når den gjør det om Kristus? Noen ganger taler den

om hele hans person, andre ganger om hans guddommelige eller hans menneskelige natur hver for seg.

Når den taler om den ene naturen for seg, gjelder det den ene og ikke den andre. Men når den taler om begge, om at den guddommelige naturen er forent med den menneskelige i én person, da taler den om personen, hele Kristus, sann Gud og sant menneske.

De skolastiske teologene har en alminnelig regel om egenskapenes meddelelse, det vil si at Den hellige skrift ofte tillegger Kristi guddom det som bare hører den menneskelige naturen til. Det ser man mange steder i Skriften, for eksempel når den sier: Guds Sønn er korsfestet og død, eller: Gud har vunnet seg sin menighet med sitt eget blod (Apg 20,28). Og omvendt sier den om Kristi menneskelighet det som egentlig og særskilt bare hører guddommen til. I Luk 2,11 kaller engelen barnet som var født av jomfru Maria, alle menneskers *frelser* og *Herre* over både englene og menneskene, og i Luk 1,35 kalles han Guds Sønn.

Derfor sier man med full sannhet at det barnet som ligger i krybben og i morens fang, har skapt himmel og jord, og at det er Herre over englene. Jeg taler riktignok om et menneske, men ordet *menneske* har i denne talemåten fått en helt ny betydning. For som sofistene selv sier, omfatter det også guddommen. Det er det samme som å si: Han som er blitt Gud og menneske, har skapt alt.

Å skape hører riktignok guddommen alene til, for menneskeligheten kan jo ikke skape. Likevel er det rett å si: Mennesket har skapt, fordi guddommen, som alene kan skape, er blitt én person med menneskeligheten. Det som med rette bare hører guddommen til, sies altså også om menneskeligheten. Derfor kan man med full rett si: Dette mennesket som heter Jesus Kristus, er født av jomfru Maria, har ført Israel ut av Egypt, slått farao og gjort alle de under som har skjedd fra verdens begynnelse.

Når Skriften altså sier: «Vil du gå inn til livet, så hold budene!» og: «Gjør dette, så skal du leve!», må vi først se hva slags gjøren eller holden Skriften taler om. For i disse og andre slike ord taler den, som sagt, ikke om troen i sitt vesen alene, men om troen som er virksom og bærer frukt. Meningen med ordet «Gjør dette, så skal du leve» er altså: Du skal leve på grunn av denne gjøren som skjer i troen; eller: Denne gjøren skal gi deg livet, bare for troens skyld.

Slik blir det tillagt troen alene at den rettferdiggjør, likesom det hører guddommen alene til å skape alle ting. Men likesom det er rett å si: Jesus, jomfru Marias sønn, har skapt alle ting, slik er det også rett å si om den gjerningen som skjer i troen: Gjerningen gjør salig. Derfor må vi aldri innrømme at gjerningene i og for seg selv kan gjøre rettferdig, slik sofistene og hyklerne påstår, eller at fortjeneste og lønn blir lovt gjerningene i seg selv, om de i det ytre er aldri så herlige og gode. Fortjeneste og lønn er bare lovt de gjerningene som kommer av troen.

Vi må derfor unne Den Hellige Ånd at han i Skriften taler om troen slik han selv vil, enten om troen i sitt vesen alene eller om troen som virker ved sine frukter. For alt sammen tilhører likevel troen, og det som blir tillagt gjerningene, skjer bare for troens skyld. Her må vi se på de gode gjerningene, ikke slik

verden og fornuften dømmer om dem, men slik Skriften taler om dem: De må vurderes ut fra troen.

I teologien må troen derfor alltid være guddommen i gjerningene, slik at tro og gjerninger blir ett, likesom guddommen og menneskeligheten blir én person i Kristus. Den som kjenner ilden i et glødende jern, rører også ved jernet, og den som rører ved jernet, kjenner også ilden. Slik har også den som har rørt ved Kristi hånd, virkelig rørt ved Gud. Den som tillegger gjerningen salighet, tillegger altså troen den.

Det er derfor troen som gjør alt og som gjelder i gjerningene. Abraham kalles troende fordi troen har tatt hele Abraham i besittelse. Når jeg ser på Abraham som en som gjør noe, ser jeg altså ikke den kjødelige Abraham, men den troende gjøreren.

Dette tar jeg opp så grundig og så ofte for å legge fram læren om troen klart og enkelt, slik at vi kan lære å svare rett og lett på argumentene til motstanderne. For de blander filosofi og teologi sammen og vil gjøre de troendes gjerninger til verdslige eller hedenske gjerninger. En kristen gjerning er og heter den gjerningen som skjer i troen. Og en rett fornuft og vilje for Gud er ikke noe annet enn en fornuft og vilje som er fornyet og opplyst ved troen og blir styrt av den.

Troen er altså guddommen i personen og dens lemmer, som gjør gjerningene, og den eneste grunnen til at personen blir rettferdig. Denne rettferdigheten blir siden også tillagt gjerningene for troens skyld.

Slik er det også med Kristus: Mennesket Kristus blir tillagt en evig, umålelig eller uendelig og guddommelig makt og kraft, ikke på grunn av menneskeligheten, men på grunn av guddommen. For det er guddommen alene som har skapt alt, uten menneskelighetens hjelp. Det var heller ikke menneskeligheten som overvant synden og døden, men guddommen, som lå skjult i menneskeligheten som en krok i agnet. Den ville djevelen sluke, men han tok feil og maktet det ikke. I stedet ble han selv overvunnet og slukt av den.

I og for seg kunne menneskeligheten her ikke ha gjort noe. Guddommen, som var forent med menneskeligheten, gjorde det alene, og menneskeligheten gjorde det ved guddommen, for guddommens skyld. Slik er det også troen alene som rettferdiggjør og utretter alt, både det ene og det andre. Og likevel blir det tillagt gjerningene for troens skyld.

Ordene «gjerninger» og «å gjøre» kan altså forstås på tre måter: for det første om den naturlige gjøren og virken, for det andre slik juristene og filosofene taler om dem, og for det tredje slik Skriften taler om dem. Riktignok har sofistene i tillegg til disse tre funnet på enda et slag, som de kaller en nøytral gjerning – en gjerning som verken skal være god eller ond.

Når vi taler om naturen eller om de verdslig vises gjøren og gjerninger, må ordene forstås slik de vanligvis brukes. Men i teologien blir de helt nye ord og får en helt ny mening.

Den gjøren som juristenes og de verdslig vises bøker taler om, hører hjemme hos hyklerne og de ytre helgenene. De mener at de skal bli rettferdige ved loven, og de er fulle av falske og gale griller om Gud og alt det guddommelige. Det er dem Paulus her taler og argumenterer mot. For deres gjøren kommer av

fornuften og en god vilje, slik filosofien regner fornuft og vilje for gode. Derfor er gjerningene deres gjort helt etter fornuften, og de gjelder for gode bare for menneskene og denne verden. De gudfryktiges gjerninger er derimot åndelige og til behag for Gud, fordi de kommer av troen.

Når du altså leser i Skriften at patriarkene, profetene og kongene har gjort rettferdighet, vakt opp døde og inntatt kongeriker, husk at slike ord og vendinger ikke skal forstås etter juristenes eller filosofenes grammatikk, men etter den nye, teologiske – det vil si den åndelige – grammatikken. Slik forklarer Hebreerbrevet det: «Ved tro har de gjort rettferdighet, ved tro har de vakt opp døde, ved tro har de overvunnet både konger og kongeriker» (Hebr 11,32ff). Slik blir troen ett med gjerningen og virkningen.

Dette kan motstanderne ikke nekte, om de har så mye som halv forstand, og de har ingenting å sette opp mot det. De kan nok lage stor larm og snakke mye om at Skriften ofte taler om gjerninger og om å gjøre.

Men vi svarer at Skriften taler om en gjerning og gjøren som er ett med troen. For fornuften må først få øynene åpnet og bli opplyst ved troen før den kan begynne å gjøre eller virke noe. Men når vi først har en rett kunnskap om Gud, som gjør fornuften rett, da blir gjerningene ett med denne troen, kunnskapen og den rette forstanden. Alt som siden blir tillagt troen, blir da også tillagt gjerningene – for troens skyld.

Derfor er det svært nyttig for dem som vil studere Den hellige skrift, å lære å skille riktig mellom den rette og den hyklerske gjøren – mellom den gjøren de verdslig vise taler om, og den Den hellige skrift taler om. Den som kan det, finner seg lett til rette i alle de skriftordene som ser ut til å ville opprette en gjerningsrettferdighet. Kort sagt: Den rette og sanne gjøren er den som kommer av troen og blir ett med den. Det er den teologien handler om og lærer.

Men denne gjøren finnes ikke hos dem som vil bli rettferdiggjort ved gjerninger. Derfor er de alle forbannet som vil oppfylle loven med gjerninger og bli helliggjort og rettferdiggjort ved verdslige dyder og menneskelig fornuft. For de våger å gjøre seg selv velbehagelige og rettferdige med sin egen rettferdighet, og det er mot Gud. Av det følger at de bryter loven med nettopp det de mener å oppfylle den med.

Det er det Paulus kaller å holde seg til lovgjerninger: Hyklerne holder riktignok loven, og likevel holder de den ikke. For de forstår det å gjøre eller holde loven bare slik fornuften tenker om gjerninger, og den forståelsen duger ingenting etter Skriften.

De gjør riktignok mye og sliter hardt, men av egen dumdristighet – uten den rette forstand og vilje som teologien lærer om, det vil si uten kunnskap om Gud og uten tro, lik fariseeren (Luk 18,10–12). Derfor er de elendige mennesker som farer vill og blir værende under forbannelsen.

Jeg vil derfor en gang til minne om de skriftordene våre motstandere pleier å føre fram om gjerninger og lønn. Dem skal vi alltid forklare i åndelig og teologisk mening, ikke i verdslig. Når de for eksempel fører fram ordet «Løs deg fra dine misgjerninger ved barmhjertighet mot fattige» (Dan 4,27), se etter hva

det betyr – ikke etter de verdslig vises grammatikk, men etter den teologiske. Da skal du se at ingen kan løse seg fra misgjerningene uten troen.

For sofistene må selv innrømme (slik deres Aristoteles har lært dem) at ingen gjerning kan kalles god uten at den skjer frivillig, av en god og fri vilje. Da må det i langt høyere grad stå fast i teologien at forstanden må være rett og viljen god før gjerningen skjer – og det kan bare skje ved troen. Slik må alle befalinger i Skriften forstås, det vil si alle steder der Gud befaler eller krever noe av oss, og alle lovens ord. Det viser Hebreerbrevet oss uttrykkelig: «Ved tro bar Abel fram for Gud et bedre offer enn Kain» (Hebr 11,4).

Men la oss si at dette forsvaret ikke var nok, selv om det står så fast at ingen kan velte det. Selv da skal dette være det viktigste argumentet. Det må de kristne framfor alt ha for øye og holde fast ved i alle anfektelser og all motsigelse, ikke bare fra motstanderne, men også fra den lede djevelen selv: De griper ved troen Kristus som sitt rette hode og sin Herre, tar imot hans ord og holder seg til det: «Den som tror på ham, blir ikke dømt» (Joh 3,18). Så kan sofistene få disputere så lenge de vil om loven og gjerningene – som de likevel ikke gjør noe av.

La sofistene gjerne være spissfindigere enn jeg. La dem med sine argumenter om gjerningene mot troen fange og binde meg så jeg ikke greier å vikle meg løs – selv om de med Guds hjelp aldri skal komme så langt. Likevel vil jeg heller gi Kristus, min Herre, æren og tro på ham enn la meg rokke et hårsbredd – for ikke å si forføre – av alle de skriftordene de kan føre fram for den rettferdigheten de vil opprette ved gjerningene.

Vi skal svare dem helt enkelt slik: På den ene siden står Kristus, på den andre noen skriftord om loven og gjerningene. Men Kristus er jo Herre over Skriften og alle gjerninger. Ja, han er også Herre over himmelen, jorden, sabbaten, templet, rettferdigheten, livet, vreden, synden og døden – kort sagt over alle ting. Om ham sier Paulus, hans apostel og trofaste sendebud, at han er blitt synd og forbannelse for meg (2 Kor 5,21; Gal 3,13).

Da hører jeg at jeg ikke kunne bli løst ut fra synden og forbannelsen på noen annen måte enn ved hans død og blod. Og så slutter jeg helt sikkert: Når Kristus måtte overvinne min synd, død og forbannelse, kunne det ikke skje ved mine gjerninger, og heller ikke ved lovens.

Også fornuften må etter sin naturlige forstand innrømme at Kristus ikke er min gjerning, og heller ikke lovens. Hans blod og død er ingen omskjærelse og ingen seremoni etter loven, langt mindre en munkekappe eller hette, en faste eller et klosterløfte. Og den seieren han har skjenket meg, er sannelig ingen kartusianermunk.

Kristus selv er den skatten jeg er løst ut med, og han er blitt synd og forbannelse for å rettferdiggjøre og velsigne meg. Derfor bryr jeg meg ikke det minste om alle de skriftordene du vil føre fram mot meg for å opprette rettferdigheten av gjerningene og undertrykke rettferdigheten av troen, uansett hvor mange de er. For jeg har ham på min side som er Herre og Mester over Skriften. Ham holder jeg meg til, og jeg vet at han ikke skal skuffe eller forføre meg når han

sier: «Den som tror på meg, skal leve» (Joh 11,25), og: «Jeg er veien og sannheten og livet» (Joh 14,6).

Du kan rope så lenge du vil at Skriften strider mot seg selv, at den ett sted tillegger troen rettferdigheten og et annet sted gjerningene. Det er umulig at Skriften strider mot seg selv; det ser bare slik ut for de dumme og forherdede hyklerne. For de gudfryktige, som forstår den rett, vitner den med sin Herre og holder med ham. Du får selv se hvordan du får disse ordene, som du sier ikke stemmer overens, til å rime. Jeg vil holde meg til ham som er Herre og Mester over Skriften.

Kanskje er noen ikke øvet nok til å forene Skriftens ord om gjerningene med ordene om troen, eller til å forsvare dem godt nok, og likevel må han høre motstanderne pukke på slike ord om gjerningene og gjøre et stort nummer av dem. Da kan han bare svare helt enkelt: Hør, min venn, du pukker så mye på Skriften – men den står under Kristus som en tjener. Og du bruker ikke engang hele Skriften, men plukker bare ut noen ord som handler om gjerningene. Det bryr jeg meg ikke det minste om.

Du kan pukke på tjeneren så lenge du vil. Men jeg setter min lit til Kristus, som er den rette Herre og keiser over Skriften. Ved sin død og oppstandelse har han vunnet meg rettferdighet og salighet. Ham har jeg, og ved ham blir jeg. Deg lar jeg gjerne bli ved gjerningene – som du likevel aldri har gjort.

Dette forsvaret skal ingen ytre helgen kunne velte, ja, ikke engang djevelen selv. Samtidig er du trygg for Gud, for hjertet ditt blir stående og henger fast ved Kristus, ham som Faderen har all sin velbehag i, og som han har befalt deg å høre (Matt 3,17; 17,5). Han er korsfestet og forbannet, ikke for sin egen skyld, men for deg og alle mennesker, som det står: «Han ble en forbannelse for oss» (Gal 3,13).

Stå fast på dette mot alle de ordene som kan føres fram om gjerninger, og si bare frimodig: Hør, Satan, hva Kristus sier! Da må han vike, for han vet godt at Kristus er Herre over ham.

V. 11. Og at ingen blir rettferdiggjort for Gud ved loven, det er klart, for: Den rettferdige av tro, skal leve.

Dette er et nytt argument, hentet fra profeten Habakkuk (Hab 2,4). Det er et sterkt og klart ord, som Paulus setter opp mot alle de ordene som kan føres fram om loven og gjerningene. Det er som om han ville si: Hvorfor skulle vi disputere lenger? Her står jo et vitnesbyrd fra profeten Habakkuk som er helt klart, og mot det er alt unyttig snakk og alle utflukter forgjeves: «Den rettferdige skal leve ved sin tro.» Men skal han leve ved sin tro, skal han i hvert fall ikke leve ved loven. For loven er ikke av tro.

Her må vi merke oss godt at Paulus taler om troen som noe som er skilt fra gjerningene, står helt alene for seg selv og er i full motsetning til loven.

Sofistene er alltid rede til å fordreie Skriften og forklare den falskt, og derfor vil de også vri dette ordet slik de selv vil. De sier: Den rettferdige skal leve ved den troen som gjør gjerninger og har fått sin rette form av kjærligheten. Men er

troen uten kjærlighet, kan den ikke gjøre rettferdig. Denne tolkningen har de funnet på selv, og med den gjør de dette ordet til intet.

Med «troen formet av kjærligheten» mener de den troen som har sin rette art og kraft fra kjærligheten. Hvis de med det mente en sann tro, slik Skriften taler om troen – den som Paulus kaller «en oppriktig tro» (1 Tim 1,5), en tro uten hykleri, som kan bestå for Gud – kunne jeg gjerne godta tolkningen deres. For da ville de ikke skille tro og kjærlighet slik at den ene sto mot den andre. Skillet ville da gå mot den falske og oppdiktede innbilningen som hyklerne gjør seg og regner for en rett tro.

På samme måte skiller også vi mellom den oppdiktede eller selvlagde troen og den sanne troen. En selvlaget tro er det når man hører om Gud, om Kristus, om alle hemmelighetene ved at han ble menneske, og om forløsningen hans, tar det inn slik man hører det og også vet å snakke svært godt om det. Likevel er det ikke annet enn en tom innbilning, og det blir ikke noe mer av det enn at man hører det.

Hjertet sitter ikke igjen med annet enn lyden av evangeliet. Man snakker mye om det, og likevel er det ingen tro der. For en slik tro fornyer og forandrer ikke hjertet. Den gjør ikke et nytt menneske, men lar mennesket bli som det var før, i sin gamle ham, det vil si i sin gamle tankegang og sitt gamle vesen.

En slik tro er en svært skadelig og ond ting, og det hadde vært langt bedre aldri å ha hatt den. Ja, en hedensk filosof som lærer verdslige dyder etter den alminnelige fornuften, er langt bedre enn en hykler med en slik tro.

Derfor sier jeg igjen: Hvis de med sin «formede tro», den troen som kjærligheten skal gjøre fullkommen, skilte mellom den rette, sanne troen og den falske, oppdiktede troen, ville jeg slett ikke ta anstøt av dette skillet. Men de taler om troen slik at de kaller den troen som kjærligheten gjør fullkommen, en tro formet av kjærligheten – som om troen skulle få kraften til å rettferdiggjøre fra kjærligheten. Slik lager de to slags tro: den ene formet av kjærligheten, den andre det de kaller uformet tro. Det er en tro som ikke er rett fordi den er uten kjærlighet, og uten kjærligheten skal den ikke kunne gjøre rettferdig.

Denne giftige og skadelige tolkningen, som den lede djevelen uten tvil selv har funnet på, kan og vil jeg ikke tåle; jeg vil og skal fordømme den.

For slik framstiller de saken: Et menneske kan ha en inngytt tro, den som Gud selv gyter inn i mennesket og som er Den Hellige Ånds gave, og i tillegg en ervervet tro, den vi selv kan skaffe oss ved flittig og stadig øvelse i troen. Likevel er begge disse ennå ikke formet av kjærligheten, men uformet – det vil si at de ennå ikke er slik de skal være for å kunne gjøre mennesket rettferdig for Gud. Men når kjærligheten kommer til, blir det en tro formet av kjærligheten, en sann tro, som kan gjøre rettferdig.

Etter deres mening er troen altså som et maleri eller en annen vakker ting som ennå står i mørket og ikke kan ses av noen før lyset – det vil si kjærligheten – kommer til. Hos dem er det kjærligheten som gir troen dens rette form; uten den er troen en formløs og vanskapt ting. Derfor setter de kjærligheten langt høyere enn troen og sier at det ikke er troen, men kjærligheten, som gjør rettferdig.

For det som skal gi noe annet kraft til å utrette noe, må selv ha denne kraften i langt høyere grad enn det som får den. Når troen, som de påstår, ikke kan gjøre rettferdig uten kjærligheten, følger det at de regner troen for en kraftløs, død og unyttig ting.

Videre sier disse forvrengerne av Kristi evangelium at den troen de kaller inngytt tro – den man ikke får ved å høre preken, men som Den Hellige Ånd selv virker i et menneske – kan bestå sammen med dødssynder, og at selv et gjenstridig skarvemenneske kan ha den. Derfor, sier de, er den ingenting hvis den er uten kjærlighet, selv om den gjør under.

Disse helligdomstyvene stjeler all kraft og virkning fra troen og gir den til kjærligheten. Etter deres påstand duger troen ikke til noe som helst hvis ikke kjærligheten kommer til og gjør den fullkommen.

Skulle dette skadelige og giftige spindelvevet av sofistenes lære bli stående, måtte troen være en ussel og ringe dyd uten form, uten kraft og uten liv – en helt død ting, lik tre, stein eller leire, som måtte la seg forme og bearbeide av kjærligheten som sin mester.

Dette er rene djevelske og avskyelige gudsbespottelser. De vender folk bort fra den kristne læren, fra Kristus, mellommannen selv, og fra troen, som gir oss del i Kristus. For skal kjærligheten gjøre troen fullkommen, slik de falskt påstår, må man nødvendigvis slutte at kjærligheten er det største og viktigste stykket i hele kristendommen. Men gjør man det, slipper man Kristus. Man lar hans blod, hans sår og alle hans velgjerninger fare og klamrer seg bare til kjærligheten. Da faller man med sin kjærlighet over i gjerningene, som paven, juristene, filosofene, ja, tyrkere og hedninger.

Men jeg mener at Den Hellige Ånd, som gir alle mennesker munn og tunge, også selv kan tale. Hadde han villet, kunne han like godt ha sagt det slik sofistene sier det: Den rettferdige skal leve ved sin tro, som kjærligheten gjør fullkommen. Men med overlegg har han latt være å si det; han har sagt det rett ut: «Den rettferdige skal leve ved sin tro.» La derfor de fordømmelige sofistene fare til djevelen med sin ugudelige og skadelige tolkning.

Vi vil beholde den troen som Gud taler om, og høyt opphøye den. Det er den rette, sanne og faste troen, som ikke tviler på Gud, på hans løfter og på syndenes forlatelse ved Kristus. Slik kan vi stå fast og bli stående ved Kristus og alltid ha vår mellommanns blod og alle hans velgjerninger for øye. Og det finnes ikke noe annet middel til å holde denne skatten for øye enn troen alene, som griper og tar imot Kristus.

Derfor må vi la denne skadelige tolkningen fare og vite at dette ordet skal forstås om troen alene. Det viser Paulus selv når han går videre og argumenterer mot deres «formede tro», den troen som skal ha sin kraft fra kjærligheten.

V. 12. Og loven har ikke noe med troen å gjøre.

Sofistene påstår: Den rettferdige skal leve ved sin tro – når det er en tro formet av kjærligheten (*fides formata*), det vil si en tro som kjærligheten gjør fullkommen og kraftig. Men Paulus sier det stikk motsatte: Loven har ikke noe med troen å gjøre.

Men hva er så loven? Befaler den ikke at vi skal elske? Jo, den befaler ikke annet enn kjærligheten. Det står uttrykkelig: «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte … Du skal elske din neste som deg selv!» (Mark 12,30–31). Likeså: «som gjør miskunn gjennom tusen ledd mot dem som elsker meg» (2 Mos 20,6). Og: «På disse to budene hviler hele loven og profetene» (Matt 22,40).

Strider nå loven, som byr og lærer kjærlighet, mot troen, da kan heller ikke kjærligheten være av troen. Slik gjør Paulus sofistenes tilføyelse om en tro formet av kjærligheten helt til intet og taler bare om den rene, nakne troen uten lov. Men tas loven bort fra troen, da må også kjærligheten og alt som loven inneholder, settes til side. Bare troen blir tilbake – den som både gjør rettferdig og gir liv.

Med dette profetordet beviser Paulus altså helt klart at ingen kan bli rettferdig for Gud eller få livet uten å være troende. Den troende, og ingen annen, får rettferdighet og evig liv – uten lov og kjærlighet, bare ved troen. Grunnen er at loven ikke har noe med troen å gjøre. Det vil si: Loven er ikke det samme som troen, som holder seg bare til Guds nakne løfte; loven er noe helt annet.

Heller ikke er lovens gjerninger det samme som troen. Troen er altså noe annet enn loven, likesom løftet er noe annet enn loven. Rettferdigheten oppnås derfor ikke ved at man gjør gjerningene, men ved at man tror.

Filosofien lærer at hver tings naturlige vesen er noe helt annet enn de mange ulike, foranderlige og usikre egenskapene den har. Etter sitt naturlige vesen må alle ting av samme art og natur være like; ethvert menneske må etter sitt vesen ha sjel og legeme like mye som et annet.

Men denne likheten gjelder ikke egenskapene, det som kan komme i tillegg, som å være lærd, veltalende, stor, frisk, vakker og annet slikt. For selv om alle mennesker er like i sitt naturlige vesen og, som det heter, er støpt i samme form, har de likevel ikke de samme egenskapene. Vi ser jo med egne øyne at vi ikke alle er like lærde, forstandige, veltalende, rike, sterke og mektige.

Derfor sier jeg: Slik filosofien først og fremst lærer oss å skjelne mellom hver tings vesen og dens egenskaper, slik lærer også teologien oss å skjelne mellom løftet og loven og holde dem like langt fra hverandre som himmelen er fra jorden. Er loven og løftet to forskjellige ting, slik at det ene ikke har noe med det andre å gjøre, da må også troen og gjerningene være forskjellige og ikke ha noe med hverandre å gjøre.

Av dette følger at loven umulig kan være av troen. For troen holder seg bare til Guds løfte og lærer av det å kjenne Guds vilje, og derfor gjør den ikke annet enn å ta imot alt godt av Gud.

Men loven og gjerningene har den oppgaven at de alltid gir Gud noe. Når Abel ofrer, gir han Gud noe; men når han tror, tar han imot noe av Gud. Paulus slutter derfor sikkert og fast ut fra profeten Habakkuks ord: «Den rettferdige skal leve ved sin tro» – bare ved troen. For loven har ikke noe med troen å gjøre.

Slik loven og løftet er to forskjellige ting, er også troen og gjerningene forskjellige. Sofistenes tilføyelse er derfor bare oppdiktet, falsk og ugudelig løgn. De smelter loven og troen sammen og vil gjøre dem til ett – ja, troen vil de gjøre helt til intet og sette loven i dens sted.

Men vi må vite at Paulus her taler om dem som vil holde og oppfylle loven etter fornuften, og ikke åndelig, slik Gud krever. Det som sies om gode gjerninger slik Skriften taler om dem, er alt sammen sagt om troen selv.

Men der heter det: Den som gjør det, skal leve ved det.

Dette forstår jeg slik at det er sagt ironisk. Riktignok kan man også forstå det verdslig: De som i det ytre holder loven, skal ikke straffes som overtredere og forbrytere, men tvert imot nyte godt av sin oppførsel og få timelig og legemlig lønn for den.

Men jeg holder fast ved at disse ordene er sagt i samme mening som da Kristus sa til den lovkyndige i evangeliet: «Gjør dette, så skal du leve!» (Luk 10,28). Det sa Kristus med en viss spott, som om han ville si: Ja, min venn, gjør du bare det.

Men Paulus vil her helt bestemt og tydelig vise både hva lovens rettferdighet er, og hva den rettferdighet er som kommer av evangeliet. Lovens rettferdighet består i at man holder loven, slik det står skrevet: «Den som gjør det, skal leve ved det.» Men den rettferdighet som kommer av troen, består i at man tror, slik det også står skrevet: «Den rettferdige skal leve ved sin tro.»

Loven gjør altså ikke annet enn å kreve av oss det vi skal yte og gi Gud. Men troen krever ikke at vi skal gjøre noe; den krever at vi skal tro Guds løfter og ta imot alt godt av ham. Det beste og viktigste ved loven er altså gjerningene; men det beste og viktigste ved troen er at den tar imot Guds løfte og hviler i det.

Derfor holder Paulus hele tiden fast ved ordet «gjør». For å vise helt tydelig hva lovens rettferdighet og hva troens rettferdighet er, setter han loven og løftet, troen og gjerningene opp mot hverandre. Han sier at loven ikke kan gi noe annet eller bedre enn bare gjerninger. Men troen er noe helt annet og det motsatte av loven, for den holder seg bare til løftet.

Derfor må vi nøye skjelne mellom disse to: *loven* og *løftet*. For likesom loven har sin oppgave, har også løftet sin: Loven krever gjerningene, men løftet krever troen. Så stor forskjell det er mellom loven og løftet, så stor forskjell er det også mellom troen og gjerningene – selv om du tar gjerningene i den mening Skriften taler om dem.

Paulus vil altså her egentlig vise forskjellen mellom å gjøre og å tro. Han vil skille rett mellom kjærligheten, som er lovens gjerning, og troen, og vise klart at bare troen gjør rettferdig. Loven med sin kjærlighet bidrar ikke med noe til denne rettferdiggjørelsen, enten den holdes på verdslig eller åndelig måte.

Grunnen er denne: Loven krever av oss at vi skal gjøre det vi skylder Gud og nesten. Men troen tar imot Guds løfte og tviler ikke på det, selv om loven skremmer med sine trusler. Troen er derfor noe helt annet enn loven, og den må vi ha før vi tar fatt på å holde loven. Er troen der først, da blir tro og gjerninger ett og følges ad.

Det står altså fast og kan ikke være annerledes: Troen alene gjør rettferdig og gir liv. Likevel blir den ikke stående alene, det vil si uvirksom. Det betyr ikke at den forlater det som særlig og bare er dens oppgave, nemlig å gjøre rettferdig og gi liv; det er alltid dens embete, etterpå like mye som før. Men den blir ett med

gjerningene, det vil si: Den blir ikke uvirksom, uten kjærlighet eller gjerninger. Dette kan vi belyse med en sammenligning.

Kristus er etter guddommen et evig guddommelig vesen eller natur, uten begynnelse. Men den menneskelige naturen har fått sin begynnelse i tiden. Disse to naturene i Kristus er derfor slett ikke blandet sammen, og man må skjelne rett mellom det som hører hver av dem til. Det hører menneskeheten til å ha fått sin begynnelse i tiden, men guddommen til å være fra evighet og uten begynnelse.

Selv om disse to naturene er så ulike, blir de likevel forent. Den evige guddommen, som er uten begynnelse, blir ett med menneskeheten, som ikke er evig, men har fått sin begynnelse i tiden.

Jeg må altså skjelne mellom menneskeheten og guddommen og si: Menneskeheten er ikke guddommen – og likevel er dette mennesket Gud. På samme måte skjelner jeg også her og sier: Troen er ingen lov, og likevel gjør den gjerninger. Troen og gjerningene kommer altså sammen og blir ett, men slik at hver har og beholder sin egen art og natur og gjør det som hører hver av dem til.

Av dette ser vi godt hvorfor Paulus her anfører dette skriftordet: Han vil skjelne rett mellom troen og kjærligheten og skille dem fra hverandre.

Vi lar derfor de fordømte sofistene fare med sine forbannede tilføyelser. Forbannet være disse ordene deres – «formet tro», «uformet tro», «ervervet tro» – ned i helvetes avgrunn! For det er bare djevelskap som sofistene selv har funnet på og spunnet sammen for å undertrykke den kristne lære og troen, for å spotte Kristus og trå ham under føtter og for å sette gjerningsrettferdigheten i stedet.

Dette må enhver som elsker sannheten, få si fritt, slik at vi kan beholde både troen og gjerningene uten at de blandes sammen. Det er sant at gjerningene skal følge med troen. Men troen skal likevel ikke være det samme som gjerningene, og gjerningene ikke det samme som troen. Disse to, loven eller gjerningene og troen, skal ikke blandes sammen, men holdes nøye fra hverandre, hver på sin plass.

Når vi altså tror at Kristus er Guds lam, som bærer bort verdens synd (Joh 1,29), da får vi ved det livet og rettferdigheten. Holder vi loven, gjør vi nok mange gjerninger, men vi får verken livet eller rettferdigheten ved dem. Det er ikke lovens sak å gjøre rettferdig og levende, og det kan den heller ikke; den åpenbarer synden og vekker vrede.

Loven sier riktignok: «Det menneske som gjør etter dem, skal leve ved dem» (3 Mos 18,5). Men hvor finner man den som holder loven – det vil si den som elsker Gud av hele sitt hjerte og sin neste som seg selv? Ingen holder altså loven. Man kan nok gjøre seg stor umak og strebe etter å holde den, men det blir ingenting av det. Og nettopp når man mener å holde den, gjør man det stikk motsatte. Derfor blir man værende under forbannelsen, for det er gjort uten troen, slik det er sagt utførlig tidligere.

Men troen har ikke noe med loven eller gjerningene å gjøre. Den omfavner bare Kristus og tror at han rettferdiggjør fra synden. Mennesket lever altså ikke for sine gjerningers skyld.

Men den som tror, han holder også loven. Og det han ikke holder av loven, blir tilgitt ham for Kristi skyld. Og selv om det ennå er synd igjen i ham, blir den likevel ikke tilregnet ham for Kristi skyld: «Så er det da ingen fordømmelse for dem som er i Kristus Jesus» (Rom 8,1).

På dette stedet setter Paulus altså, slik som i Rom 10,5, de to slags rettferdighet – lovens og troens – opp mot hverandre når han sier: «Den som gjør det, skal leve ved det.» Det er som om han ville si: Det ville nok være godt om vi holdt loven. Men siden ingen gjør det, må vi flykte til Kristus, som er «lovens endemål, til rettferdighet for hver den som tror» (Rom 10,4). Han ble satt under loven for å kjøpe oss fri, oss som var under loven (Gal 4,4–5).

Når vi tror på ham, får vi Den Hellige Ånd og begynner å holde loven. Og det som ennå mangler, blir ikke tilregnet oss på grunn av troen på Kristus.

I det andre livet skal troen opphøre. Da skal vi ikke lenger se Gud som i et speil, i en gåte, slik som nå, men vi skal se ham ansikt til ansikt (1 Kor 13,12). Det vil si: Da skal den evige herlighets glans og klarhet være der, og i den skal vi se Gud slik han er.

Der skal det være en sann og fullkommen kunnskap om Gud, en fullkommen kjærlighet til Gud, en rett forstand og en rett, god vilje – ikke slik filosofien eller teologien nå lærer om det, men himmelsk, guddommelig og evig. Men så lenge vi er i dette livet, venter vi i Ånden ved troen på den rettferdighet som vi har håp om (Gal 5,5).

Men de som vil få syndenes forlatelse ved loven og ikke ved Kristus, de oppfyller aldri loven. De er og blir under forbannelsen – med mindre de også holder seg til Kristus.

Paulus kaller altså bare dem rettferdige som blir rettferdige ved løftet, eller ved troen på løftet, uten noen hjelp fra loven. Å «holde loven» uten troen er derfor bare oppdiktet tøv. Derfor holder heller ingen av dem loven som vil oppfylle den med gjerningene.

For Paulus slutter helt fast og sier allment, uten noe unntak og uten forskjell: Alle de som vil bli rettferdige ved lovgjerninger, er under forbannelse. Under den forbannelsen ville de ikke vært om de virkelig holdt loven.

Det er riktignok sant: «Den som gjør det, skal leve ved det.» Men hvor finner man ham? Ingen steder. Loven gjør imidlertid sitt verk på to måter. For det første holder den de onde i tømme her i verden, slik at de ikke våger å gjøre det de av naturen gjerne vil. For det andre anklager den samvittigheten for Gud.

Derfor må den som vil holde loven, forstå dette ordet om det timelige livet slik: Det menneske som gjør det, skal leve ved det. Det vil si: Det menneske som er lydig mot den verdslige øvrighet, trenger ikke frykte galge og stegl eller andre straffer. For den verdslige øvrighet har ingen rett eller makt til å gjøre ham noe, verken på liv eller eiendom, men må la ham være i fred.

Derfor må man også i det verdslige styre ha lover, og straffer etter dem, for å holde ville og vanartede mennesker i tømme og straffe dem som ikke vil la seg styre, slik at de andre kan få ha fred.

Men her taler Paulus ikke om loven i den betydningen; han handler om hvordan den skal gjøres og holdes for Gud. Derfor må vi nødvendigvis legge til dette

forbeholdet: Dersom menneskene var slik at de virkelig kunne holde loven, da ville de være salige. Men hvor er de som kan gjøre det? Ingen steder. Det finnes altså ikke et menneske i verden som kan holde loven, med mindre han først er blitt rettferdig – før loven og før han tar fatt på å holde den.

Når Paulus på dette stedet forbanner og fordømmer dem som holder seg til lovgjerninger, taler han altså ikke om dem som er blitt rettferdiggjort ved troen. Han taler om dem som vil bli rettferdige bare ved gjerningene, uten troen på Kristus.

Dette minner jeg om for at ingen skal la seg bedra av Hieronymus' mening. Han ble selv bedratt av Origenes og forsto ikke Paulus rett, men mente at han talte om loven slik en verdslig lovgiver gjør. Derfor taler han så ubesindig om saken og sier: De hellige patriarkene, profetene og kongene holdt seg til lovgjerninger; de lot seg jo omskjære og holdt loven i alle stykker. Det går da slett ikke an å si om dem at de var under forbannelsen. Altså følger det at ikke alle som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelsen.

Etter min mening er dette å lese Paulus' skrifter helt uten forstand. Han skjelner jo ikke mellom de rette lovoppfyllerne, som allerede på forhånd er blitt rettferdige ved troen, og de lovoppfyllerne som vil bli rettferdige ved loven uten troen.

Vi må derfor legge merke til at Paulus her ikke vender seg mot dem som er blitt rettferdige ved troen og derfor er rette lovoppfyllere – de gjør ikke lovens gjerninger i den tanke at de skal bli rettferdige ved dem. Han vender seg mot dem som er uten troen og derfor ikke bare lar være å holde loven, men til og med gjør det motsatte av det den befaler.

Loven befaler først og fremst at vi skal frykte Gud, elske ham, dyrke ham og påkalle ham i sann tro. Det gjør ingen som bare er helgen i det ytre. De velger seg i stedet en ny gudsdyrkelse og gjerninger som Gud ikke har befalt, og med dem blir Gud ikke forsonet, men tvert imot vakt til vrede, slik det står skrevet: «Men de dyrker meg forgjeves idet de kommer med lærdommer som er menneskebud» (Matt 15,9).

De er altså bare urettferdige helligdomsranere og avgudsdyrkere, som synder langt mer avskyelig mot den første tavle enn alle andre mennesker. Dessuten finnes det ikke verre, mer hissige, misunnelige og gjerrige folk under solen enn hyklerne, og heller ingen som er så fulle av ond lyst og urenhet. Kort sagt: Det er ikke en god bloddråpe i dem.

Det eneste de har, er at de i det ytre – i oppførsel, klær og mat – gir seg ut for å være de aller beste og helligste, og verden holder dem også for det. For fornuften vet ikke noe om troens rettferdighet; derfor dømmer den bare etter det ytre.

Vi må altså, som sagt, skjelne mellom de rette og de falske lovoppfyllerne. Alle som vil bli rettferdiggjort ved loven uten troen, når aldri fram til rettferdigheten (Rom 9,31–32). For når loven med sine stråler for alvor treffer hjertet, kan den ikke gjøre annet enn å åpenbare synden og gjøre den større og større, skremme med Guds vrede og dom og til slutt drive til fortvilelse. Derfor sier Paulus med rette: «De som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse» (v. 10).

Men patriarkene, profetene og alle de hellige i Det gamle testamente er blitt rettferdige og frelst ved Kristus, akkurat som vi i Det nye testamente (Apg 15,11). De er altså ved troen blitt rette lovoppfyllere, og Paulus taler ikke om dem når han sier: «De som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse.» De har nok kjent lovens anklage og redselen for den synden som ennå var igjen i kjødet deres. Men forbannelsen har ikke kunnet skade dem, på grunn av den troen de hadde på Kristus, han som skulle komme.

Slik er det også med de troende i Det nye testamente. Siden de ennå har kjøtt og blod som det er mye synd igjen i, er de fremdeles under loven, men likevel ikke under forbannelsen. Denne synden blir nemlig ikke tilregnet dem, for Kristi skyld, han som de tror på. Kjødet er jo fiendtlig mot Guds lov, og de onde lystene og begjærene i kjødet oppfyller ikke loven, men synder til og med mot den. Ja, de står imot og tar oss til fange (Rom 7,23).

Går det slik med de hellige at de på ingen måte kan oppfylle loven, men fremdeles synder mye og på mange måter mot den? De har jo ennå ond lyst, og det er mye synd og urenhet igjen i dem som står i veien og hindrer dem, slik at de ikke kan frykte og elske Gud så fullkomment, påkalle ham med så viss og fast tillit eller holde hans ord så høyt og i ære som de burde. Hvor mye mer gjelder ikke da dette et menneske som ennå ikke er blitt rettferdiggjort ved troen, men fremdeles er vendt bort fra Gud – et menneske som i sitt hjerte ikke bryr seg det minste om Guds ord og gjerninger, men forakter dem og avskyr dem!

Vi ser altså at Paulus taler om dem som vil oppfylle loven og bli rettferdige før de får troen, og ikke om patriarkene, profetene og de hellige, slik Hieronymus mener. For de er på forhånd blitt rettferdiggjort ved troen.

V. 13. Kristus kjøpte oss fri fra lovens forbannelse ved at han ble en forbannelse for oss. For det står skrevet: Forbannet er hver den som henger på et tre.

Hieronymus og sofistene som følger ham, gjør seg her stor umak og vrir og presser disse trøsterike ordene på en jammerlig måte. I det de selv holder for from og god iver, vil de gjerne spare Kristus for den store vanæren å bli kalt en forbannelse. Og siden de ikke kan gjøre det på annen måte, bøyer de ordene som voks og påstår at Paulus ikke har ment dem for alvor slik de lyder.

Videre sier de at Paulus ikke har anført dette ordet fra Moses riktig, særlig fordi det her lyder noe annerledes enn i 5 Mos 21,23, der det først står. Slik beskylder de apostelen for å sitere Skriften feil. Med det handler de ikke bare svikefullt mot ham, men gjør også Gud urett og synder mot ham.

Påstanden begrunner de slik: Det ordet Paulus anfører fra Moses, sier de, taler ikke om Kristus. Dessuten har Paulus lagt til ordet «hver», som ikke står hos Moses, og han har utelatt ordene «av Gud», som står hos Moses. Til sist er det helt klart at Moses taler om en morder og forbryter som med sine misgjerninger har fortjent galgen eller korset, slik det tydelig blir stadfestet i 5 Mos 21. På dette grunnlaget spør de hvordan det kan passe å bruke dette ordet om Kristus – at han skal være forbannet av Gud – siden han jo ikke var noen forbryter eller morder, men uskyldig, rettferdig og hellig.

En enfoldig kristen kunne derfor kanskje tro at sofistene ikke bare taler klokt og skarpsindig om saken, men også i from hensikt og andakt søker å forsvare Kristi ære. De vil jo de kristne vel, så de ikke skal tro at Kristus er blitt en forbannelse; å si noe så urimelig ville være å gå altfor langt og trå Kristi ære for nær. Derfor må vi legge godt merke til hva Paulus har villet og ment når han anfører dette ordet fra Moses.

Paulus har lagt fram sine ord svært klokt, varsomt og tydelig. Men her må vi gjøre et skille, og det viser Paulus' ord selv godt nok. Han sier ikke at Kristus er blitt en forbannelse for sin egen skyld, men «for oss». Hele tyngden og kraften ligger altså i ordene «for oss». For hva hans egen person angår, er Kristus helt uskyldig og trengte derfor ikke å henge på et tre eller bli en forbannelse.

Men likesom enhver morder etter loven skulle henges, slik har også Kristus etter Moseloven måttet henges. For han hadde tatt på seg en synders og forbryters person – ja, ikke bare én, men alle synderes og forbryteres sammen. Vi er jo alle syndere og forbrytere for Gud. For den som er vred på sin neste eller hater ham, er en morder (1 Joh 3,15), og derfor skyldig til evig død og fordømmelse.

Men Kristus har tatt alles synd på seg og er død på korset for den. Derfor har han måttet bli det vi er, nemlig en synder, morder og forbryter. Slik sier Jesaja: «Han ble regnet blant overtredere» (Jes 53,12).

Alle profetene har også i Ånden sett forut at Kristus skulle bli den aller største synder, en som det aldri har vært maken til på jorden. For når han er blitt et offer for hele verdens synd, da er han ikke en person som er uskyldig og uten synd; han er ikke Guds Sønn i herligheten, men en synder, forlatt av Gud en liten tid (Sal 8,6).

Han bærer synden til Paulus og har den liggende på seg – Paulus, som var gudsbespotter og forfølger og full av ondskap. Han bærer synden til Peter, som fornektet Kristus, og til David, som drev hor og begikk mord og var skyld i at Herrens navn ble spottet blant hedningene.

Kort sagt: På ham er lagt alle de synder som blir begått av alle mennesker i hele verden – de som har levd, som lever nå, og som skal komme – og han bærer dem på sitt legeme. Ikke slik at han selv har begått dem; men han har tatt dem fra oss som hadde begått dem, og lagt dem på sitt legeme for å betale for dem med sitt eget blod.

Den allmenne loven som Moses ga om alle mordere og forbrytere, gjelder derfor også ham, selv om han for sin egen person er uskyldig. For loven finner ham blant syndere og mordere. Slik holder også den jordiske øvrighet den som blir grepet blant mordere, for skyldig og straffer ham, selv om han aldri i sitt liv har gjort noe som fortjener døden.

Men nå er Kristus ikke bare funnet blant syndere; etter sin himmelske Fars gode vilje har han også selv villig gått i borgen for syndere. Derfor tok han også på seg det samme kjøtt og blod som syndere og mordere har, de som er lastet med alle slags synder. Siden loven altså har grepet ham blant mordere og forbrytere, har den også fordømt og drept ham som en forbryter.

Dette trøsterike ordet stiller Kristus mildt og kjærlig fram for oss: Han er blitt en forbannelse for oss for å kjøpe oss fri fra lovens forbannelse. Men sofistene

formørker og forfalsker det som de verste helligdomsranere. De vil ikke at Kristus skal ha med synd og arme syndere å gjøre, og stiller ham bare fram for oss som et eksempel vi skal følge.

Dermed frarøver de ham ikke bare navnet og æren som hører ham til: at han kan og vil frelse syndere fra deres synder og fra døden – det er han bestemt til fra evighet. De gjør ham også til en vred dommer og en forferdelig tyrann, som ikke gjør og ikke kan gjøre annet enn alltid å vredes over synden og fordømme syndere.

Men vi skal se Kristus som den som har tatt på seg vårt kjøtt og blod, og dermed også vår synd, forbannelse, død og alt ondt, og som ved seg selv gjør alt dette til intet, oss til gode.

Men kanskje noen vil si: Det sømmer seg ikke å kalle Guds Sønn en synder og en forbannelse; det er altfor vanærende. Til det svarer jeg: Vil du ikke innrømme at han er en synder og en forbannelse, må du heller ikke si at han har lidt, er korsfestet og død. Lar vi fornuften alene dømme, er det like vanærende å si det vi bekjenner og ber i vår tro – «Guds Sønn er korsfestet og har båret straffen for synden og døden» – som å si at han er blitt en synder og en forbannelse.

Men er det trøsterikt for de troende å høre forkynt at Kristus, Guds Sønn, av ren kjærlighet til oss er hengt på korset midt mellom røvere for å kjøpe oss fri fra synd og død, da er det like trøsterikt og herlig å høre at Skriften kaller ham en forbannelse og den største synder som noen gang har vært på jorden. For han er den som bærer hele verdens synder og betaler for dem.

Når Paulus altså sier: «Kristus ble en forbannelse for oss», og: «Ham som ikke visste av synd, har Gud gjort til synd for oss, for at vi i ham skal bli rettferdige for Gud» (2 Kor 5,21), tenk ikke som de blinde sofistene at dette trår Kristus for nær.

Lær heller av det å kjenne vår himmelske Fars hjerte, han «som ikke sparte sin egen Sønn, men ga ham» i den skammelige korsdøden «for oss alle» (Rom 8,32). Lær også å kjenne den uutsigelige kjærligheten hos Kristus, vår yppersteprest, han som gjerne og villig tålte denne angsten og vanæren bare for å hjelpe oss. Ham være lov, ære og pris i all evighet! Amen.

Men likesom Paulus kaller Kristus en forbannelse og en synder, kaller døperen Johannes ham «Guds lam, som bærer bort verdens synd» (Joh 1,29). Nå er han riktignok i seg selv det sanne, uskyldige Guds lam, uten lyte og flekk. Men siden han bærer verdens synd, blir hans uskyld undertrykt av hele verdens synd og skyld. For alle de synder som jeg, du og vi alle har gjort, er Kristi egne synder, som om han selv hadde gjort dem. Kort sagt: Enten må våre synder være Kristi egne synder, eller vi må gå fortapt i all evighet.

Denne sanne kunnskapen om Kristus, som Paulus og profetene så klart stiller fram for oss, har de fordømte sofistene formørket og gjort helt til intet. De har bedåret og forhekset verden med sin forvrengte og djevelske andakt, slik at den ikke har visst eller tenkt noe annet om Kristus enn at han var en dommer. Slik har de grovt spottet og forringet Kristus og pint de arme samvittighetene jammerlig.

Profeten Jesaja taler om Kristus på samme måte som Paulus gjør når han kaller ham en forbannelse og synd, og som døperen Johannes gjør når han kaller

ham Guds lam, som bærer bort verdens synd. For slik sier profeten: «Herren lot den skyld som lå på oss alle, ramme ham» (Jes 53,6).

Disse ordene skal vi ikke svekke eller mildne, men forstå slik de lyder, som sagt og ment i fullt alvor. For vår Herre Gud spøker ikke. Han taler alvorlig og mener det av hjertet: Kristus, Guds lam, skal bære hele verdens synd.

Men hva vil det si å bære? Til det svarer sofistene: Det er å bli straffet og plaget. Helt riktig. Men hvorfor blir Kristus pint og plaget? Skjer det ikke fordi han har vår synd på seg og bærer den? Jo, så visst! For profeten sier uttrykkelig at Gud har lagt alles synd på ham.

Slik stadfester også Den Hellige Ånd i Salmene, ikke ett, men mange steder, at Kristus har synd. For eksempel der profeten taler i Kristi person og klager: «Mine misgjerninger har grepet meg, så jeg ikke kan se. De er flere enn hårene på mitt hode, og mitt hjerte har sviktet meg» (Sal 40,13). Og: «Herre, vær meg nådig! Helbred min sjel! For jeg har syndet mot deg» (Sal 41,5). Og: «Gud, du kjenner min dårskap. Min syndeskyld er ikke skjult for deg» (Sal 69,6).

I disse og andre salmer taler Den Hellige Ånd i Kristi person og stadfester at det er synd hos ham. Likevel er disse ordene aldri sagt om Kristus i hans egen person, han som er hellig og uskyldig, men om ham som lider, og som har påtatt seg å tre inn i alle synderes sted og slik bærer skylden for hele verdens synder.

Kristus er altså ikke bare korsfestet og død; Gud Fader har også i sin kjærlighet til menneskeslekten lagt verdens synder på ham. Når synden nå er lagt på ham, kommer loven og sier: Den som er en synder, skal dø. Derfor, Kristus: Når du vil gå i borgen og bli selvskyldner, må du også bære synden og forbannelsen.

Paulus gjør derfor rett i å bruke dette allmenne ordet i Moseloven om Kristus. Han sier: Hver den som henger på et tre, er forbannet av Gud. Kristus er hengt på et tre. Altså er han forbannet av Gud.

Og dette er den aller høyeste og sterkeste trøst alle fromme Guds barn har: at de ser og kjenner Kristus som den som ikler seg mine, dine og hele verdens synder, svøper seg inn i dem, bærer dem og bøter for dem. Når vi ser og kjenner ham slik, forsvinner straks alle de villfarne og tåpelige meningene og drømmene som sofistene og hyklerne har om at gjerningene skal gjøre rettferdig.

For slik drømmer de og sier: Troen kan ikke rettferdiggjøre uten at den er smykket med kjærlighet. Det er det samme som å si: Kristus er ikke blitt en forbannelse for oss. Gud har ikke lagt våre synder på ham, men har lagt dem på oss selv, slik at vi skal bøte og betale for dem med vår kjærlighet; vi skal altså ikke se dem som lagt på Kristus, men som noe som ligger på oss selv. Men det er jo å forkaste Kristus og gjøre ham til ingen nytte for oss.

For skal det være sant at vi kan gjøre opp for synden med lovens gjerninger eller med vår kjærlighet, da trenger vi ikke Kristus til å ta den bort ved sitt offer. Men er Kristus derimot Guds lam, som fra evighet er bestemt til å bære verdens synd, og har han til og med villig latt seg vikle inn i vår synd, slik at han er blitt en forbannelse for oss, da følger det nødvendigvis at vi ikke kan bli rettferdige ved vår kjærlighet eller utslette vår synd.

Vår Herre Gud har jo ikke lagt vår synd og den straffen vi hadde fortjent, på oss selv – den ville bli altfor tung for oss å bære – men på Kristus, sin egen Sønn.

Slik sier profeten Jesaja: «Straffen lå på ham, for at vi skulle ha fred, og ved hans sår har vi fått legedom» (Jes 53,5). Blir synden tatt bort ved ham, kan vi ikke ta den bort selv.

Dette sier hele Den hellige skrift, og vi bekjenner det også i vår trosartikkel når vi sier: «Jeg tror på Jesus Kristus, Guds Sønn, som har lidt for oss, er korsfestet, død …» Men de elendige papistene er så stokkblinde at de ikke kan se det. Ja, de vil ikke engang se det, og derfor lar de det bare fare.

Av dette ser vi godt at evangeliets søteste og mest trøsterike lære slett ikke handler om de gjerningene som Guds lov eller menneskene befaler. Den lærer og forkynner bare om Guds uutsigelige barmhjertighet og kjærlighet, som han har vist mot oss uverdige og fordømte syndere.

Den gode og barmhjertige Far så hvor jammerlig vi var undertrykt av lovens forbannelse, og hvor hardt den holdt oss fanget – så hardt at vi aldri ved egne krefter kunne berge oss ut av den, kjøpe oss fri og frelse oss.

Derfor har han sendt sin enbårne Sønn til verden, lagt alle menneskers synder på ham og sagt til ham: Du er Peter, som fornektet; Paulus, som forfulgte, spottet og undertrykte; David, som drev hor; og den synderen som åt eplet i paradiset; og røveren som er hengt på korset. Kort sagt: Du skal være det alle mennesker er, som om du alene hadde begått alle menneskers synder. Se derfor til at du bøter og betaler for dem.

Straks kommer da loven, anklager ham og sier: Denne finner jeg blant syndere, ja, han er den som har tatt på seg alle menneskers synder og bærer dem. Ellers ser jeg ingen synd i verden, unntatt på ham alene. Han skal derfor bøte for den og dø på korset. Så angriper loven ham med all makt, med sin anklage og sin skrekk, og dreper ham.

Ved Kristi uskyldige død er altså hele verden renset og befridd fra synd og dermed kjøpt fri fra døden og alt ondt. Siden synden og døden er tatt bort ved denne ene mellommannen mellom Gud og menneskene, kunne hele verden godt være så ren at vår Herre Gud ikke så annet hos den enn rettferdighet og hellighet – om vi bare kunne tro det. Og om det likevel ble igjen noe synd, kunne Gud ikke se den for den klare solen, som er Kristus.

På den siden mangler det ingenting; for Kristus har båret hele verdens synder og betalt for dem. Men hos oss mangler det, for vi tror det ikke fast. Trodde vi det fullkomment, da ville vi allerede vært salige og i paradiset. Men den gamle byrden som ennå tynger oss, lar oss ikke komme til en så viss og fast tro.

Derfor er det helt nødvendig at vi stadig lærer artikkelen om den *rettferdighet vi har i Kristus*, og opphøyer og priser den framfor den rettferdighet som kommer av loven og gjerningene. Likevel kan ingen tunge eller veltalenhet fatte, langt mindre uttale, hvor høy og herlig den er.

Og det argumentet Paulus her fører, er svært slående og urokkelig mot all lovens rettferdighet – for ikke å tale om den usle rettferdigheten som bygger på menneskebud. For ett av to må ugjendrivelig være sant: Er hele verdens synd lagt på det ene mennesket Kristus Jesus, slik Den Hellige Ånd stadfester hos profeten Jesaja (Jes 53,6), da ligger den ikke på verden. Men er den ikke lagt på ham, da må den ennå ligge på verden.

Likeså: Har Kristus tatt på seg skylden for alle de synder vi noen gang har begått, da er vi frikjent, løst og fri fra alle synder. Det har ikke skjedd ved oss selv eller ved våre gjerninger og fortjeneste, men ved ham. Er han derimot uskyldig og bærer ikke vår synd, da må vi selv bære den, dø under den som under en tung og uutholdelig byrde og gå evig fortapt. «Men Gud være takk, som gir oss seier ved vår Herre Jesus Kristus!» (1 Kor 15,57). Amen.

Men la oss nå også se hvordan disse to tingene, som strider så sterkt mot hverandre, kommer sammen i den ene personen. Ikke bare min og din synd, men hele verdens synder sammen – de som er begått, de som ennå blir begått, og de som skal bli begått inntil verdens ende – trykker og presser på denne personen med all makt og vil for enhver pris fordømme ham. Og det gjør de også.

Men i denne personen, som alene er den største og groveste synder fordi han har hele verdens synd liggende på seg, er og bor samtidig den evige, uovervinnelige rettferdighet. Derfor strider disse to fiendene mot hverandre: den høyeste og største synd, som det ikke finnes noen synd utenom, og den aller høyeste og største rettferdighet, som det heller ikke finnes noen rettferdighet utenom. Den ene må nødvendigvis vike og bli slått ned av den andre, for de strider så hardt mot hverandre at begge umulig kan bestå.

Hele verdens synd går da løs på denne rettferdigheten med voldsomt raseri og vrede. Hva skjer så? Rettferdigheten er evig, udødelig og uovervinnelig. Men også synden er den aller mektigste og grusomste tyrann. Den hersker og regjerer så langt hele verden strekker seg, tar alle mennesker til fange og gjør dem til treller (Rom 7,23).

Kort sagt: Synden er den største og mektigste gud. Den anklager, skremmer og undertrykker til slutt hele menneskeslekten, alle lærde, hellige, mektige, vise og ulærde. For var det ikke for synden, hadde døden ingen brodd.

Denne tyrannen, sier jeg, går løs på Kristus med all makt og vil sluke ham, slik den pleier å gjøre med alle andre mennesker. Men den tenker ikke på at den møter en person som har en uovervinnelig rettferdighet.

Derfor kan det ikke gå annerledes enn at den grusomme tyrannen, synden, i denne kampen må bli overvunnet og drept, mens rettferdigheten må seire og bli i live. I Kristus blir altså hele verdens synd overvunnet, drept, skjult og begravet. Men rettferdigheten, som har seiret som en helt og vunnet slaget, blir hersker og keiser i evighet.

Slik er det også med døden, som er en allmektig herre over hele verden. Den slår i hjel konger, fyrster og alle mennesker uten forskjell, setter seg med all makt mot livet og vil for enhver pris overvinne og sluke det. Og den får gjort det den tar seg fore. Men fordi livet var udødelig – også i det øyeblikket det lot seg overvinne av døden – vendte det seg mot døden igjen, overvant den og drepte den. Om denne underfulle striden synger den kristne kirke med glede og frimodighet: *Mors et vita duello conflixere mirando, dux vitae mortuus regnat vivus.*

Død og liv har nå strid,\ livets høvding, som var død,\ Kristus lever nå og skal alltid regjere.

Døden er altså overvunnet ved Kristus og utslettet i hele verden. Etter Kristi seier er den ikke annet enn et bilde av døden, som har mistet sin brodd, og

derfor kan den ikke lenger skade dem som tror på Kristus. Slik sier profeten Hosea at Kristus er blitt dødens død (Hos 13,14), og Paulus etter ham: «Døden er oppslukt til seier. Død, hvor er din brodd? Død, hvor er din seier? Dødens brodd er synden, og syndens kraft er loven. Men Gud være takk, som gir oss seier ved vår Herre Jesus Kristus!» (1 Kor 15,54–57)

På samme måte går forbannelsen, som er Guds vrede over hele menneskeslekten, løs på velsignelsen, som er Guds nåde og barmhjertighet i Kristus. Forbannelsen vil fordømme velsignelsen og gjøre den helt til intet, men det slår feil. For velsignelsen er en evig, guddommelig velsignelse; derfor må forbannelsen vike for den. Kunne velsignelsen i Kristus bli overvunnet, måtte Gud selv bli overvunnet, og det er umulig.

Kristus overvinner og slår altså ned alle disse grusomme og uovervinnelige tyrannene – synden, døden og forbannelsen – uten noen ytre våpen og sverdslag, bare i sitt eget legeme og ved seg selv, han som er den guddommelige kraft, rettferdighet, velsignelse, nåde og liv. Slik pleier Paulus gjerne å tale om Kristus: «Han avvæpnet maktene og myndighetene og stilte dem åpenlyst til skue», da han triumferte over dem i seg selv (Kol 2,15). Derfor kan de ikke lenger skade dem som tror på ham.

Og fordi apostelen her med opphøyde og herlige ord framholder at denne striden, seieren og triumfen har skjedd i Kristus ved ham selv, blir saken desto mer underfull og herlig. For dermed blir det vist at disse store, mektige tingene – at forbannelsen, synden og døden blir tatt bort og gjort til intet, og at velsignelse, rettferdighet og liv blir innstiftet i deres sted – alt sammen må skje i Kristi ene person. Slik må hele skapningens vesen forandres og fornyes i ham.

Når vi altså ser rett på denne personen, ser vi at synden, døden, Guds vrede, helvete, djevelen og alt ondt er overvunnet og ødelagt ved ham. Hersker og regjerer Kristus altså ved sin nåde i de troendes hjerter, da er det ingen synd, død eller forbannelse mer. Men blir Kristus ikke kjent rett, da blir synden, døden og forbannelsen stående. Derfor må alle som ikke tror, gå glipp av denne nåden og disse velgjerningene. For «dette er den seier som har seiret over verden: vår tro» (1 Joh 5,4).

Dette er den viktigste artikkelen i den kristne lære. Sofistene har gjort den helt til intet, og svermerne og sektene formørker den på ny i vår tid.

Her må vi legge godt merke til hvor mye det kommer an på at vi tror og bekjenner denne artikkelen om Kristi guddom. For går den tapt eller blir formørket, kan vi ikke beholde noen av de andre. Det ser vi av eksemplet med kjetteren Arius: Da han fornektet Kristi guddom, kunne han ikke annet enn også fornekte artikkelen om forløsningen. Og når den er borte, kan vi tro hva vi vil – vi går likevel fortapt.

Men at Kristus er sann Gud, bevises klart av dette argumentet: Skal noen i seg selv og ved seg selv overvinne hele verdens synd, død og forbannelse, da kan det ikke skje ved noen skapnings hjelp, men bare ved guddommelig makt. Derfor må den som i, av og ved seg selv har overvunnet disse tyrannene, av natur være sann Gud. For mot syndens, dødens og forbannelsens store og uovervinnelige makt, som tvinger og undertrykker hele verden, trengs det en annen makt, som

er større og sterkere enn de. Men en slik makt og velde finnes ikke hos noen unntatt hos Gud alene.

Av dette følger det, og det er kraftig bevist: Å utslette synden, gjøre døden til intet og ta bort forbannelsen – uten noen fremmed hjelp, bare ved seg selv – og på den andre siden å skaffe rettferdighet, føre livet, som var skjult i døden, fram i lyset og gi velsignelsen, det er ikke noen skapnings verk, verken et menneskes eller en engels. Det er et verk av Guds makt og majestet alene.

Det er ikke noen hellig manns verk, uansett hvem han er, ikke engang Gabriels verk, å gjøre synden, døden og forbannelsen til intet og i stedet vinne rettferdighet, liv og velsignelse. Når Skriften da tillegger Kristus disse gjerningene, følger det helt sikkert at han er den velsignelse, rettferdighet og det liv som av natur og vesen ikke er og ikke kan være noe annet enn den sanne Gud selv. Derfor må alle som angriper og fornekter Kristi guddom, til slutt oppgi hele kristendommen og bli rene tyrkere og hedninger.

Som jeg så ofte minner om, må vi derfor med all flid lære artikkelen om at Kristus, Guds Sønn, er blitt menneske, har lidt for oss, er korsfestet og død for oss. For i den er alle de andre artiklene i vår tro innbefattet, og når den er ren og rett, står det godt til med alle de andre. Når vi altså lærer at menneskene blir rettferdige ved Kristus, og at Kristus har overvunnet synden, døden og den evige forbannelsen, da lærer vi samtidig at han av natur er sann Gud.

Av dette ser vi igjen tydelig hvor forferdelig og usigelig stor skade det forbannede pavedømmet har gjort i kristenheten. For denne helvetes drage har lært og sagt fra sitt romerske sete: Disse grusomme og mektige fiendene – synden, døden og den evige forbannelsen, som sluker og ødelegger hele menneskeslekten – kan vi overvinne, ikke bare ved den rettferdighet som kommer av Guds lov, men også ved våre egne gjerningers rettferdighet, som faste, pilegrimsreiser, Fadervår-bønner, klosterløfter og lignende.

Jeg har sagt før, og skal vise det enda grundigere, at Guds lov riktignok er rett, god og hellig, men at den likevel, når det kommer til stykket, ikke kan gjøre noe annet enn å legge oss under forbannelsen. Derfor er de elendige papistene grove esler når de tillegger sine selvvalgte, usle gjerninger en kraft som ikke engang finnes i de gjerningene Gud selv befaler i sin lov. Jeg skulle gjerne ha sett den som har overvunnet synden og døden med papistiske våpen og papistisk rustning! Paulus beskriver helt andre våpen til å overvinne disse grusomme og forferdelige fiendene med (Ef 6,14 ff.).

Disse blinde veilederne for blinde har altså lært oss å gå de mektige og uovervinnelige fiendene i møte helt forsvarsløse, uten de guddommelige våpnene og den rustningen Paulus taler om der. Dermed har de ikke bare drevet oss rett i gapet på dem, slik at de kunne sluke oss, men også gjort oss til ti ganger større og grovere syndere enn noen morder eller misdeder noen gang kan være. For å gjøre ende på synden, utslette døden og i stedet skaffe rettferdighet og gi liv – det er gjerninger som hører Guds makt alene til og ikke er mulige for noen annen.

Denne guddommelige makten har de nå tillagt våre gjerninger og sagt: «Gjør du den eller den gjerningen, kan du overvinne synden, døden og Guds evige vrede.» Ser vi rett på det, har de altså villet gjøre oss selv til guder, som skulle

være og gjøre det som hører Gud alene til. Kort sagt: De har i praksis vist at de under kristendommens navn var ti ganger verre avgudsdyrkere enn heidningene.

Derfor er det gått med dem som med svinet som velter seg i sølen igjen (2 Pet 2,22). Og det er gått som Kristus sier om den som er falt fra troen: Den urene ånd vender tilbake til huset den var drevet ut av, «tar med seg sju andre ånder, verre enn den selv, og de flytter inn og bor der. Og for det mennesket blir det siste verre enn det første» (Matt 12,44–45).

Men vi skal takke Gud av hjertet for at han har befridd oss fra en så forferdelig villfarelse. Med all takk og full, sikker tillit skal vi ta imot og holde fast ved denne salige og trøsterike læren, som sier at Kristus er blitt en forbannelse for oss, har tatt vår person på seg og lagt hele verdens synder på sine skuldrer. Slik er han blitt en borgen som selv har tatt skylden på seg, som om han alene hadde gjort syndene, og derfor er han i sannhet blitt en forbannelse etter loven – ikke for sin egen skyld, men for oss, som Paulus sier.

For hadde han ikke tatt på seg mine, dine og hele verdens synder, hadde loven ikke hatt noen makt over ham. For lovens rett til å fordømme og gjøre skyldig til forbannelsen gjelder bare syndere, og han var for sin egen person uten noen synd, helt hellig og rettferdig. Derfor kunne han ikke ha blitt en forbannelse eller dødd, for synden er den eneste egentlige årsaken til at et menneske blir skyldig til forbannelsen og døden.

Men fordi han hadde tatt vår synd på seg – ikke tvunget av noen, men frivillig og av seg selv – har han også måttet tåle og bære Guds straff og vrede. Ikke, som sagt, for sin egen skyld eller sin egen person – den var rettferdig og uskyldig og kunne for sin uskyldighets skyld godt ha sluppet straffen – men for vår person og i vårt sted.

Vår kjære Herre Jesus Kristus har altså til vårt beste villet bytte med oss. Han har tatt på seg vår syndige person, som lå fanget under synden og djevelens herredømme, og gitt oss sin uskyldige og seierrike person i stedet. Når vi er kledd i denne hans person – det vil si: når vi tror at våre synder, som han er blitt en forbannelse for, ligger på ham, og at hans uskyldighet er vår egen – da er vi frie og frelst fra lovens forbannelse.

Er ikke det en usigelig kjærlighet og mildhet av vår kjære Herre Jesus Kristus mot oss arme, fordømte syndere, at han blir en forbannelse for oss og sier: «Jeg er for min egen person velsignet, både i min menneskenatur og i min guddom, og mangler ingen ting. Likevel vil jeg tømme meg for alt dette (Fil 2,7) og ikle meg deres syndige og dødelige person og skikkelse – det vil si: Jeg vil ta på meg deres menneskenatur, leve i den, lide og dø og bli en forbannelse for dere, slik at jeg kan løse dere ut fra forbannelsen, det vil si fra synden og døden»?

Da han nå slik bar hele verdens synd i vår person og skikkelse, ble han grepet i den og måtte lide, korsfestes, dø og bli en forbannelse for oss. Men fordi han var en person av guddommelig og evig vesen, var det umulig for døden å holde på ham. Derfor sto han opp fra de døde den tredje dagen og lever nå i evighet. Siden finnes det aldri mer hos ham noen synd eller død eller noe annet som hører til vår person og skikkelse, men bare rettferdighet, liv og evig velsignelse.

Dette bildet må vi se godt på og prente inn i oss med en fast og stadig tro. Den som gjør det, eier Kristi seier og uskyldighet, om han så er den aller største synder. Med dem har Kristus overvunnet all vår skyld, angst og nød.

Men dette bildet kan ikke gripes med den kjærligheten som står i vår makt; det gripes av fornuften når den er opplyst ved troen. Av det følger at vi blir rettferdige ved troen alene. For det er troen alene som tar imot denne seieren Kristus har vunnet. Så langt vi tror dette, så langt har vi del i seieren.

Tror vi at synden, døden og forbannelsen er utslettet, da er de virkelig utslettet, for Kristus har overvunnet dem og gjort ende på dem ved seg selv. Og han krever av oss at vi tror dette: Likesom det i hans person ikke lenger finnes synd eller noe tegn på syndens straff, det vil si døden, skal det heller ikke være noe av det å se hos oss, så sant vi tror. For han har gjort alt sammen for oss og for vår skyld.

Når synden derfor gjør deg redd, eller døden skremmer deg, tenk og hold fast ved at det bare er djevelens spøkeri og blendverk – og noe annet er det heller ikke. For ser du nøye på saken, finnes det ikke lenger noen synd, ingen forbannelse, ingen død og ingen djevel; Kristus har overvunnet og gjort ende på dem alle ved sin herlige seier. Dette er visst og sant, og for hans person blir det stående i all evighet.

Men det skorter ennå på én ting: Vi kristne har bare en svak tro – for ikke å tale om den ugudelige og fordømte verden, som holder det for kjetteri og djevellære. For vår forstand er helt sløv, og det faller den tungt å tro at Kristus, Guds Sønn, Herre over himmel og jord, skulle fornedre seg så dypt og bli en forbannelse for vår synds skyld.

På den ene siden står denne vår skrøpelighet i veien. På den andre siden står djevelen og hans følge i veien, for det eneste de søker etter, er å formørke denne trøsterike læren for oss, ja, å rive den helt fra oss – djevelen med sine brennende piler, og kjetterne med sin forvrengte og ugudelige lære.

Og nettopp for denne ene artikkelens skyld, som vi så flittig lærer og holder fast ved, må vi lide all slags motgang, misunnelse, hat og forfølgelse både fra djevelen og verden. Det er ikke uten grunn, for djevelen merker godt hvor kraftig denne artikkelen er og hvilken skade den gjør på hans rike.

At det nå, etter at Kristus har begynt sitt rike, i sannhet ikke lenger er noen synd, ingen død og ingen forbannelse, bekjenner vi også hver dag i trosbekjennelsen når vi sier: «Jeg tror på en hellig, allmenn kirke.» Det er det samme som om vi sa: Vi tror at det ikke lenger er noen synd eller død i kirken. For de som tror på Kristus, er ikke syndere og heller ikke skyldige til døden; de er helt hellige og rettferdige, herrer over synden og døden, og skal leve evig.

Men dette er det bare troen som ser og kjenner, for vi sier: «Jeg tror på en hellig kirke.» Spør du derimot fornuften til råds og dømmer etter det ytre, må du tale helt annerledes om det. For selv hos fromme Guds barn finner du ennå mye som du tar anstøt av: at de ofte faller og forser seg, synder, blir svake i troen, blir sinte og er tynget av andre onde lyster.

«Så kirken er altså ikke hellig?» Nei, det følger ikke av dette. Ser jeg på meg selv eller min neste i vår egen person, er det nok sant at kirken aldri kan være

hellig. Men ser jeg på Kristus, som med sitt dyrebare blod har forsonet kirken med Gud, sin Far, og renset den fra synden, da er den helt hellig – så sant den bare holder seg til sin brudgom, tror og bekjenner hans ord og kaller på ham om hjelp og frelse fra synden og all ulykke.

Av dette følger videre at synden i virkeligheten ikke er der, selv om vi kjenner og føler den. For etter Paulus' lære er det verken synd, død eller forbannelse mer til i verden etter Kristi seier og oppstandelse. Det er alt sammen lagt på Kristus (Jes 53,3), han som er «Guds lam, som bærer bort verdens synd» (Joh 1,29). Og han bærer den slik at han er blitt en forbannelse for å kunne løse oss ut fra forbannelsen. «Han bar våre synder på sitt legeme opp på treet, for at vi skal dø bort fra syndene og leve for rettferdigheten» (1 Pet 2,24).

Den hellige Skrift lærer oss altså at når synden skremmer og trykker oss, skal vi gripe Kristus i troen og se på ham som den som har tatt all verdens synd på seg og betalt for den. Slik skal vi vise djevelen videre til Kristus, så han kan anklage ham og la oss være i fred.

Men de som er hellige i det ytre, de verdslig vise og alle som ikke har noe høyere lys enn fornuftens lys, lærer det motsatte: at synden, døden og forbannelsen ikke er noe annet sted enn i verden, i kjødet og hos syndere. Ingen sofist kan tale annerledes om synden enn en hedensk filosof pleier å gjøre: at synden henger ved verden, kjødet og samvittigheten, slik fargen henger ved en vegg. Vil man bli kvitt den, må man stryke over den med kjærligheten, slik en farge på en vegg blir strøket over og dekket av en annen.

Men den hellige Skrift lærer slik: Det er ikke lenger noen synd til i verden. For Kristus, som Faderen la all synd på (Jes 53,6), har overvunnet den, utslettet den og gjort ende på den på sitt eget legeme. «Etter at Kristus er reist opp fra de døde, dør han ikke mer … For sin død, den døde han én gang for synden» (Rom 6,9–10). Der troen på Kristus er, der er synden i sannhet også utslettet, drept og begravet.

Men der denne troen ikke er, der blir synden værende, og alt som følger med synden. Det er riktignok ennå synd igjen hos de hellige, for de er ikke fullkomne i troen. Likevel skader den dem ikke, for på grunn av troen på Kristus blir den ikke tilregnet dem.

Dette er derfor et av de viktigste og største argumentene Paulus så alvorlig fører fram her mot den rettferdighet som kommer av gjerningene: at verken loven eller gjerningene frelser fra forbannelsen, men Kristus alene. Derfor ber og formaner jeg enhver, som for Guds åsyn: Lær virkelig å kjenne Kristus og skill ham fra loven, og gi nøye akt på hva Paulus sier her, og hvordan.

For han sier: Det kan ikke være annerledes enn at alle som ikke holder loven, må være under forbannelsen. Men det finnes jo ikke noe menneske som holder loven. Altså er den første setningen sann, den som sier at «alle mennesker er under forbannelsen». Så setter han fram den andre, som lyder slik: «Kristus kjøpte oss fri fra lovens forbannelse ved at han ble en forbannelse for oss» (Gal 3,13). Har Kristus kjøpt oss fri fra lovens forbannelse, da blir vi i hvert fall ikke løst ut av den ved loven og kjærligheten; nei, loven drar og kaster oss bare dypere ned i forbannelsen.

Altså følger det at den kjærligheten de fordømmelige sofistene skravler om – at den skal kunne gjøre troen fullkommen – ikke frelser oss fra forbannelsen, men bare gjør oss langt mer skyldige til den.

Men likesom Kristus er noe helt annet enn loven, så er også min forløsning, som er skjedd ved Kristus, noe helt annet enn den fortjenesten jeg etter sofistenes påstand skal få ved lovens gjerninger eller ved kjærligheten. Hvordan kan jeg vel rose meg av min fortjeneste eller kjærlighet, når Kristus selv må bli en forbannelse for min synd for at jeg skal bli fri fra den?

Det kan ikke være annerledes: Den som ikke omfavner Kristus i troen og trøster seg ved at han er blitt en forbannelse for ham, han er og blir under forbannelsen.

Uansett hvor grove og frekke sofistene er, er de likevel ikke så tåpelige eller gale at de skulle si at Kristus er vår gjerning eller kjærlighet, eller at en almisse til de fattige eller en munks lydighet skulle være det samme som Kristus. For Kristus er sann Gud og sant menneske, unnfanget ved Den Hellige Ånd, født av den rene jomfru Maria. Og om ham sier Paulus at han er blitt en forbannelse for oss for å kjøpe oss fri fra lovens forbannelse.

Av dette følger det helt sikkert og uimotsigelig at loven, gjerningene, kjærligheten, klosterløftene og så videre ikke frelser noen fra forbannelsen. De støter bare dem som selv vil sone sin synd og stille Guds vrede, stadig dypere ned under forbannelsen, og gjør den stadig hardere og mer uutholdelig. Jo mer vi derfor strever med gjerningene for å vinne nåde ved dem, desto mindre kan vi kjenne og gripe Kristus. Men blir han ikke kjent og tatt imot i troen, er det ingen trøst eller redning å vente, om vi så pinte oss i hjel med gjerningene.

Men Kristus blir jo ikke tatt imot ved loven eller ved gjerningene, men ved forstanden når den er opplyst ved troen. Og å gripe Kristus slik ved troen, det er det rette betraktende livet, som sofistene snakker så mye om, enda de ikke vet hva de sier. Dette betraktende livet, der man griper Kristus, er altså ikke en slik tåpelig drøm og tanke som sofistene og munkene lager seg ut fra sin egen selvvalgte andakt – saken er altfor høy for dem å begripe.

Nei, det er en åndelig og guddommelig betraktning, der man i troen ser opp til den opphøyde slangen (Joh 3,14), det vil si Kristus, som henger på korset for min og hele verdens synd. Denne betraktningen skjer ved troen og er et guddommelig lys, og derfor er det helt visst og klart at troen alene gjør rettferdig.

Men når vi slik er blitt rettferdige ved troen, da kommer vi først rett til det virksomme livet. Slik kunne sofistene med rette ha skilt mellom det betraktende og det virksomme livet, hvis de hadde kalt det betraktende livet evangeliet og det virksomme loven – det vil si hvis de hadde lært at det betraktende livet bare skulle være vendt mot Guds trøsterike løfter og rette seg etter dem. Kort sagt: I dette livet skulle man ikke se på eller gi akt på noe annet enn evangeliets ord alene.

Det virksomme livet derimot skulle man rette etter loven. Det griper ikke Kristus, men har å gjøre med lovens gjerninger, øver seg i dem og viser med dem sin lydighet, kjærlighet, tålmodighet og så videre mot Gud og nesten, og vet at disse gjerningene behager Gud for troens skyld.

Her har vi altså rene og klare ord for at alle mennesker – enten de var patriarker, profeter eller apostler – måtte ha blitt værende under forbannelsen, hvis ikke Kristus hadde satt seg opp mot synden og døden, mot lovens forbannelse, Guds vrede og dom, og overvunnet dem på sitt eget legeme. For disse grusomme og uovervinnelige tyrannene kunne verken noe menneske eller noen engel ha overvunnet med egen makt; bare Kristus har kunnet gjøre det, ved sin guddommelige makt (Joh 10).

Men Kristus er, som sagt, ikke loven, heller ikke lovens gjerninger, og heller ikke noen dyd eller noe hederlig liv som kommer i stand ved menneskelig flid og kraft. Han er sann Gud, født av Faderen fra evighet, og sant menneske, født av jomfru Maria. Han har tatt på seg synden, lovens dom og forbannelse og døden sammen med dem – ikke for sin egen skyld, men for vår jammer og elendighets skyld. Hele tyngden ligger derfor i ordet «for oss».

Her merker vi altså at vi på ingen måte må se på Kristus som et menneske som er hellig og rettferdig bare for seg selv, som noen som ikke angår oss og ikke tar seg av vår nød og elendighet – slik nesten alle kirkelærerne og fedrene har gjort, og sofistene etter dem. Det er riktignok sant at Kristus er den aller helligste og reneste, men det er ikke nok å vite det – ikke nok å vite at han er sann Gud og menneske og alene hellig og rettferdig.

Nei, først da kjenner vi ham rett og får del i ham, når vi tror at denne aller helligste, reneste og mest uskyldige personen er gitt oss av Faderen for å være vår yppersteprest og frelser, ja, vår trell og tjener. Han skulle legge av sin uskyldighet og hellighet, ta på seg vår syndige person og i den bære vår synd, død og forbannelse, og slik bli et offer og en forbannelse for oss, for å kjøpe oss fri fra lovens forbannelse.

Her ser vi altså at Paulus i en sann apostolisk ånd har lagt fram det trøsterike argumentet om Kristus, som er blitt en forbannelse for oss for at vi skal arve velsignelsen ved ham. For han legger ikke bare Kristus under forbannelsen, men sier at han selv er blitt en forbannelse. På samme måte kaller han ham synd i 2 Kor 5,21: «Ham som ikke visste av synd, har Gud gjort til synd for oss.»

Disse ordene kan riktignok forklares slik: «Kristus er blitt en forbannelse», det vil si et offer for forbannelsen, eller det som løste oss ut av forbannelsen. Og på samme måte: «Han er gjort til synd», det vil si et offer for synden, eller det som sonet synden. Likevel holder jeg det for bedre å forstå ordene rett fram og la dem beholde sin vanlige, naturlige mening, for den rommer mer enn forklaringen jeg nettopp nevnte.

For når en synder lærer å kjenne seg selv rett, synes han ikke bare at han er tynget av det onde, men at han er det onde selv. Han tenker ikke bare at han er en synder og et forbannet menneske, men at han er synden og forbannelsen selv. Det er dessuten helt vanlig i latinen å si, når man virkelig vil skjelle ut noen: «Du er ikke bare en slyngel, du er selve slyngelskapen.» For det har sannelig mye å si å bære synden, Guds vrede, forbannelsen og døden.

Derfor kan det ikke slå feil: Et menneske som har denne uutholdelige byrden på seg og kjenner hvordan den trykker – slik Kristus i sannhet har måttet kjenne den for oss alle – synes selv at han ikke bare er forbannet, men forbannelsen selv.

Paulus behandler altså denne teksten på en sann apostolisk måte. Hadde ikke han gjort det, ville aldri noen ha gjort det. For hvem ville ha våget å bruke dette ordet av Moses om Kristus: «Forbannet er hver den som henger på et tre» (5 Mos 21,23)? Men når Paulus nå har brukt ordet «Forbannet er hver den …» om Kristus, kan vi ikke bare ta hele 5 Mos 27, men også samle alle de andre forbannelsene i Moseloven og legge dem på Kristus.

For likesom Kristus for sin egen person er helt uskyldig etter denne allmenne loven, «Forbannet er …», så er han også uskyldig etter alle andre lover. Men omvendt: Likesom han er uskyldig etter denne allmenne loven og likevel er blitt en forbannelse for oss og henger på korset i vårt sted som en misdeder, opprører, gudsbespotter og så videre, så er han også blitt skyldig etter alle andre lover. For alle forbannelsene i loven er lagt på ham, og han har båret dem for oss og måttet ta dem på sitt legeme. Han er altså ikke bare blitt forbannet for oss; han er blitt forbannelsen selv.

Dette kan med rette kalles å forklare Skriften på en apostolisk måte. For uten Den Hellige Ånd kan aldri noe menneske av seg selv tale slik Paulus taler her: at han så kort, i ett eneste ord – «Kristus er blitt en forbannelse for oss» – kan samle hele loven og legge den samlet over på Kristus. Og omvendt: at han kan samle alle løftene i hele Skriften i ett eneste ord – «I deg skal alle slekter velsignes» – og si at de alle sammen er oppfylt og fullbyrdet ved Kristus.

Derfor er dette et sant apostolisk og overmåte fast argument. Apostelen henter det ikke bare fra dette ene ordet i 5 Mos 27,26 og grunner det på det; ser vi rett på det, sammenfatter han det ut fra alle lovene. Derfor kan han trygt stå fast på det og trosse alt med det.

Av dette kan vi godt merke hvor flittig Paulus har lest Skriften, og hvor nøye han har veid hvert ord og hver stavelse på gullvekt i dette ordet: «I deg» – det vil si: i din ætt – «skal alle jordens slekter velsignes» (1 Mos 12,3; 22,18).

Først slutter han slik ut fra ordet «velsigne»: Skal velsignelsen komme over alle slekter, da må utvilsomt ikke bare alle hedninger være under forbannelsen, men også jødene selv, enda de har Moseloven. At dette er sant, beviser han med ordet: «Forbannet er hver den som ikke holder fast ved alt det som står skrevet i lovens bok, slik at han gjør det» (5 Mos 27,26).

Dernest tenker han også flittig gjennom ordene «alle slekter», utnytter dem godt og slutter av dem at velsignelsen ikke bare hører jødene til, men også alle hedninger, alle folk i hele verden. Men når den nå tilkommer alle hedninger, er det umulig at den skulle kunne fås ved Moseloven. For ikke noe folk har hatt den, langt mindre holdt den, unntatt jødene alene.

Og enda jødene alene har hatt loven framfor andre folk, har de ikke fått velsignelsen ved den. Nei, det er gått stikk motsatt: Jo mer de tok på seg å holde loven og strevde for det, desto mer kom de under forbannelsen (Rom 7,10). Av dette ser vi godt at det må være en helt annen rettferdighet enn lovens rettferdighet som vi skal få del i velsignelsen ved – ikke bare jøder, men alle folk, så mange som finnes i verden.

Til sist viser han også med ordet «i din ætt» at det av Abrahams ætt skulle fødes et menneske, nemlig Kristus, og ved ham skulle velsignelsen komme over

alle slekter. Men skulle Kristus velsigne både jøder og hedninger, som var under forbannelsen, måtte han ta forbannelsen bort fra dem. Det kunne han ikke gjøre ved loven, for ved loven blir forbannelsen bare større og sterkere.

Hva gjorde han så? Han ga seg til dem som var forbannet, tok på seg deres kjøtt og blod og stilte seg slik fram som mellommann mellom Gud og menneskene. Han tenkte: «Selv om jeg ikke bare er og bor blant dem som er forbannet, men har gitt meg så nær inn på dem at jeg er blitt et menneske lik dem og funnet i skikkelse som de, er jeg likevel den eneste velsignede, som de alle skal bli velsignet ved.» I denne personen er altså Gud og menneske blitt uadskillelig forent.

Fordi han nå har gitt seg inn blant oss forbannede mennesker, tatt en tjeners skikkelse på seg, er blitt lydig til døden på korset og er blitt en forbannelse for oss, har han lagt og skjult sin velsignelse i vår synd, død og forbannelse – som også slo ham i hjel.

Men fordi han også var Guds Sønn, kunne forbannelsen og døden, som han bar og smakte for oss, ikke holde ham i sin makt; han har overvunnet dem ved seg selv og holdt et herlig triumftog over dem. Alle som tror dette, er derfor ved ham frelst fra forbannelsen, det vil si fra synden og døden, og har fått del i velsignelsen, det vil si i rettferdigheten og det evige liv.

Men hvem kan si hvor gledelig og herlig en seier og forløsning det er at vår kjære Herre Jesus Kristus har løst oss ut, ikke bare fra en timelig forbannelse og ulykke, men også fra den evige? For alle forbannelsene og plagene som står i loven, ville ha falt på oss. Vi ville ha måttet bære dem og derfor lide evig angst og pine sammen med alle ugudelige i helvetes avgrunn.

Men da kommer Kristus, vår kjære Herre, i rette tid. Han trer imellom, forbarmer seg over vår jammer og nød, gjør seg selv skyldig for oss og tar det villig på seg fordi det var Gud Faders gode vilje. Alle våre synder og all den angst vi skulle ha vært plaget med i helvetes avgrunn til evig tid, falt over ham og gikk over hodet hans som vannstrømmer, ja, som en syndflod. Slik klager profeten i Kristi person og sier: «Din vrede ligger tungt på meg. Med alle dine bølger ydmyker du.» Og: «Din vredes luer går over meg, dine redsler har tilintetgjort meg» (Sal 88,8.17).

Med dette har den trofaste Frelseren løst oss ut fra den evige forbannelsen, det vil si fra helvetes evige angst og pine. Nå kan vi ved ham ha et visst håp om den evige, herlige og usigelige glede og salighet – så sant vi blir stående i troen og venter med tålmodighet på det salige håpet.

Dette er de sanne guddommelige hemmelighetene som er skjult i den hellige Skrift, og som vi med rette burde tilbe med all ærbødighet. Det er den rette kabbala: Moses har pekt dunkelt på den noen steder, og profetene og apostlene har forstått den og etterlatt den til sine etterkommere.

De gode patriarkene og de hellige i Det gamle testamente så det bare langt borte fra og trodde at det i sin tid skulle bli åpenbart og forkynt offentlig ved evangeliet over hele verden. Likevel gledet de seg langt mer over det enn vi dessverre gjør – vi som lever i en så lykkelig tid at vi ser og hører det de av hjertet ønsket å se og høre, men ikke fikk (Luk 10,24).

Men at vi er så kalde til å ta imot den rike og evige trøsten som det søte evangeliet forkynner så herlig, skyldes vår skammelige gamle Adam, som fremdeles henger ved oss. For ikke å tale om den store hopen, som for lengst er blitt lei av evangeliet og nå er ti ganger verre enn før.

Djevelen står også i veien og strever uavlatelig av all makt for at vi ikke skal komme så langt at vi fast og stadig tror at den evige, allmektige Gud har elsket oss så høyt at han har gjort sin Sønn til en forbannelse for vår synd, slik Paulus sier her.

For trodde vi det fast og stadig, kunne ingen lidelse eller pine være så grusom at den gjorde oss utålmodige. Og ingen verdslig ære, glede eller nytelse kunne være så stor og herlig at vi ikke ville spytte på den og akte den for skrap sammenlignet med det salige håpet og den herlige trøsten vi får av kunnskapen om Kristus og troen på ham.

Derfor er det svært nødvendig at vi i denne tiden, mens vi er fremmede her, flittig holder oss til lære, formaning og bønn, så vi kan vokse i denne kunnskapen og troen og bli i den til vår siste stund. Og vi må takke Gud, vår Far, og love og prise ham, her i tiden og hisset i evigheten, for hans usigelige og bunnløse nåde og kjærlighet mot oss fordømte syndere. Etter hans fastsatte råd har hans enbårne Sønn, Jesus Kristus, vår kjære Herre, måttet bli en forbannelse for oss, så vår synd og død kunne bli utslettet ved hans uskyldige lidelse og død.

Men de som ikke kjenner Kristus og ikke tror på ham, får høre at man ikke kan få syndenes forlatelse og salighet ved lovens gjerninger, men at folk får syndenes forlatelse og rettferdighet bare ved å høre og tro at Kristus, Guds Sønn, er blitt en forbannelse for oss. Da tar de ikke bare anstøt av det; de sier til og med at det er falskt og galt. For de vet ikke av noen annen rettferdighet enn den som menneskers bud eller Guds bud lærer.

Hjertet deres er derfor fylt av slike tanker: «Den som er en synder, har fortjent Guds vrede og den evige død. Skal han nå unngå djevelen og helvete, må han bøte for synden, gjøre mange gode gjerninger, føre et strengt liv og tjene Gud med faste og bønn.» Men sier man til dem at Gud ikke blir forsonet ved dette, men bare enda mer vred – for å forsone syndere med Gud er Kristi gjerning og embete alene, og den kommer bare dem til gode som tror på ham – da blir de rasende og sier: «Det er kjetteri!»

For fornuften kan og vil ikke tåle at dens visdom og hellighet skal være ingenting. De lar heller Kristus fare, med all hans kjærlighet og hans største velgjerninger. Samtidig gir de hans hellige ord – som jo er et ord om liv og salighet – skylden for at det skaper splid, opprør, villfarelse og kjetteri. Og så forfølger og dreper de – til hans ære og tjeneste! – dem som lærer og bekjenner det.

Derfor går det slike hyklere og ytre helgener som de fortjener: De velger menneskesnakk og djevellære framfor det trøsterike evangeliet. De plager seg selv dag og natt med sine mange selvvalgte og tunge gjerninger, glemmer og går forbi Kristi blod og hans hellige sakramenter, og piner legeme og sjel med unødig strev. Til sist får de denne lønnen for det: Her i tiden er de djevelens martyrer, og hisset i evigheten er de fortapelsens barn.

Men salige er de som vet og tror at de blir rettferdige og salige ved at Kristus er blitt en forbannelse for dem. De har den sanne skatten, som ikke kan tas fra dem, så sant de blir stående i troen inntil enden.

V. 14. Dette skjedde for at Abrahams velsignelse skulle komme til hedningene i Kristus Jesus.

Paulus har stadig øye på ordet: «I deg skal alle slekter velsignes.» Han vil si: Det var umulig at løftet som ble gitt Abraham, skulle komme til hedningene uten ved Kristus. For alle som er kommet til verden, har vært syndere og derfor lagt under forbannelsen. «Men han er hellig, uskyldig, ren» (Hebr 7,26). Derfor har forbannelsen ingen rett over ham.

Men skulle hedningene få del i hans velsignelse, kunne det ikke skje på noen annen måte enn at denne hellige, velsignede Abrahams ætt måtte bli menneske og en forbannelse for oss. Slik skulle velsignelsen – det vil si forløsningen fra synd og død og den usigelige herligheten å være Guds barn og arving – ved ham komme ikke bare til jødene, men også til alle hedninger.

Derfor er det umulig at noen på annen måte kan bli fri fra synden, frelst fra døden og få nåde, liv og salighet, uten at han tror at Kristus har vunnet det for ham på denne måten, som sagt. Det viser Det nye testamente klart overalt.

Men her må jeg minne leseren om én ting: Han må forstå ordet «velsignelse» rett og ikke holde det for et tomt og unyttig ord, slik jødene gjør. De påstår at denne velsignelsen ikke er noe annet enn en legemlig velsignelse, slik man med munn eller penn kan ønske en annen lykke og velsignelse. Det er ikke å få fram den rette meningen i dette herlige og trøsterike ordet, som Paulus henter fra 1 Mosebok, men bare å formørke og forfalske det.

Og enhver med forstand kan godt se at Paulus her ikke handler om noen legemlig velsignelse, uansett hvor stor og herlig den kunne være. Det var riktignok en stor og herlig velsignelse at Gud hadde utvalgt og tatt Abrahams etterkommere til sitt folk framfor alle hedninger på jorden, betrodd dem sitt ord og innstiftet et prestedømme og et kongerike blant dem. Langt mindre handler han om den velsignelsen jødene drømmer om, et lykkeønske man kan gi en annen i tale eller skrift. Nei, han taler og handler her om synd og rettferdighet, om død og liv, om fordømmelse og salighet for Gud.

Av dette kan vi trygt slutte: Når han sier «for at Abrahams velsignelse skulle komme til hedningene i Kristus Jesus», taler han om høye, ubegripelige, himmelske, guddommelige og evige ting, nemlig at vi skal bli forsonet med Gud, rettferdige og salige.

Her ser vi også hva vår fortjeneste av rimelighet (*de congruo*) og av full rett (*de condigno*) duger til når det gjelder å nå denne herlige og usigelige velsignelsen. Vi er unnfanget og født i synd, så hos oss finnes verken frykt for Gud, kjærlighet til ham eller tillit til ham. Men å forakte, hate og spotte ham, det er vi mestere i. Hva skulle vi vel fortjene hos ham med det?

Før i tiden, når paven lyste noen i bann, påsto han at alt den personen gjorde, var forbannet. Desto sikrere er det at alle tanker, ord og gjerninger hos den som er forbannet av Gud, er fordømt og forbannet. Og det er vi alle før vi får

kjennskap til sannheten og kommer til troen. Derfor kan det ikke være noen forberedelse eller fortjeneste hos oss som skulle få Gud til å bli oss nådig og gi oss velsignelsen. Kristus alene er den Faderen har velbehag i. Den som hører og tror ham, har i ham den rette fortjenesten.

Dette er altså den eneste veien bort fra forbannelsen: å tro på Kristus og si i frimodig og sikker tillit: «Min kjære Herre Kristus, du er min synd og min forbannelse.» Eller enda bedre: «Jeg er din synd, din død, din forbannelse. For min synd, død og forbannelse har ført til at du, kjære Herre, har måttet bære Guds vrede og bli en forbannelse, har måttet smake helvetes angst og lide den bitre døden.»

For det står uttrykkelig i teksten: «Kristus er blitt en forbannelse for oss.» Altså kan det ikke være annerledes: Det er vi som er årsaken til at han er blitt en forbannelse. Ja, vi selv er den forbannelsen han har tatt på seg og båret. «Men nå, kjære Herre, siden du har løst meg ut fra forbannelsen ved å bli en forbannelse for meg, er du min rettferdighet, mitt liv og min salighet.»

Kan ikke dette kraftige og overmåte trøsterike ordet være nok for de blinde og forherdede jødene, er det i alle fall nok for oss kristne, som er døpt til Kristus og ved Guds nåde har tatt imot denne læren. Av det slutter vi med full visshet at vi er blitt velsignet ved den forbannelsen, synden og døden som Kristus har tatt på seg, båret og smakt for å løse oss ut. Det vil si: Vi er rettferdiggjort og helliget for Gud ved ham og har fått del i den himmelske arven.

Så langt en kristen tror dette, vet han derfor ikke av noen synd, død eller forbannelse, men bare av rettferdighet, liv og velsignelse i Kristus Jesus. Kristus har virkelig byttet med oss: Han har tatt syndens, dødens og forbannelsens tunge og uutholdelige byrde på seg, slik døperen Johannes vitner: «Se der Guds lam, som bærer bort verdens synd!» (Joh 1,29). Og han har gitt oss sin rettferdighet og alt han har, ja, seg selv. Det er jo et godt bytte!

Men der denne kunnskapen og troen ikke er, der henger synd, død og forbannelse alltid over mennesket. Et slikt menneske kan aldri finne ro, særlig ikke i nød og angst. For loven plager ham, holder synden fram for ham og gjør den alltid større. Så følger angst og redsel for døden, som er syndens lønn og straff.

Derfor må vi i all anfektelse lære å kaste synd, død og forbannelse bort fra oss og over på Kristus, slik Skriften lærer oss – ja, all annen jammer og alt ondt som henger over oss og trykker oss. Og omvendt skal vi ta rettferdighet, liv og velsignelse fra ham til oss. For i virkeligheten er det ikke noe annet enn at han, som Guds lam, bærer all vår synd og jammer på seg. Det stadfester Jesaja med mange herlige ord (Jes 53,3 ff.).

Den kjære Herre har også tatt det på seg frivillig. For han var for sin egen person helt uskyldig og kunne godt ha latt det være. Men han har gjort det bare for å kunne gjøre Faderens vilje og gode behag, og ved den er vi helliget for evig.

Dette er Guds overstrømmende og usigelige miskunn og barmhjertighet, som Paulus gjerne ville stille tydelig fram for oss og prente inn i oss med mange dype og kraftige ord. Men Guds brennende kjærlighet til oss er et så bunnløst dyp at menneskehjertet er altfor smalt og trangt til å fatte den, langt mindre uttrykke den fullt ut med ord. Ja, Guds barmhjertighet er så overmåte rik og dyp

at vi knapt kan tro det. Vi blir nesten forferdet og tviler på om det virkelig kan være mulig at Gud er så rik på barmhjertighet, særlig mot syndige og fortapte mennesker.

For jeg hører ikke bare at den allmektige Gud, som har skapt alle ting, er barmhjertig og miskunnelig. Jeg hører også at denne aller høyeste majestet har hatt så stor omsorg for meg – en fortapt synder, et vredens barn som hørte den evige fordømmelsen til – at han ikke engang sparte sin egen Sønn (Rom 8,32). Han ga ham i den mest vanærende død for meg, så han måtte henge mellom misdedere og bli synd og forbannelse for meg, en forbannet synder. Slik skulle jeg bli velsignet, det vil si bli rettferdig, et Guds barn og en arving.

Hvem kan vel prise denne Guds miskunn nok? Ikke engang en engel kan det. Det hellige evangeliet handler altså om helt andre og høyere ting enn bøker om verdslig styre, filosofi og menneskene, ja, om Guds bud og lover. Det handler bare om Guds usigelige gaver, som langt, langt overgår all menneskelig forstand, ja, englenes forstand – med ett ord: alt som er til.

For at vi ved troen skulle få Åndens løfte

«Ånden» betyr at vi er fri fra loven, synden, døden, forbannelsen, helvete, Guds vrede og dom, så de aldri kan herske over oss eller fordømme oss. For «der Herrens Ånd er, der er frihet» (2 Kor 3,17).

Her har, som sagt, ingen fortjeneste noen plass – som om man av rimelighet kunne gjøre seg beredt til frelsen eller av full rett gjøre seg verdig til den. Nei, den blir lovt og skjenket av bare nåde ved Abrahams ætt – men slik at Kristus, som sagt, har måttet bli en forbannelse for oss, for at vi ved ham kan bli forløst fra all nød og elendighet og få del i alt godt.

Derfor kan vi ikke få denne herlige friheten og Åndens gaver på noen annen måte enn ved troen. For troen alene griper og tar imot løftet. Det vitner Paulus klart om på dette stedet når han sier: «For at vi skulle få Åndens løfte, ikke ved lovgjerninger, men ved troen.»

Med dette viser han også at alt det Gud fra først av har lovt patriarkene og deres etterkommere, nå er oppfylt og gitt oss. Det er en så edel og dyrebar skatt at også «englene trakter etter å skue inn i» den, som Peter sier (1 Pet 1,12). Og Kristus sier: «Mange profeter og konger har ønsket å se det som dere ser» (Luk 10,24).

Et skriftord som dette er uten tvil en sammenfatning av mange ord hos profetene. Lenge før Kristus kom i kjødet, så de i Ånden at alle ting skulle forandres ved dette mennesket, Kristus, ordnes på ny og styres av ham selv – men på en helt annen måte enn ved Moses og de andre profetene.

Derfor ventet også jødene i Det gamle testamente på Messias, selv om de hadde Guds lov. Det har heller ikke vært noen profet eller fyrste blant Guds folk som har gitt noen ny lov ved siden av Guds lov, som de hadde fått ved Moses. Samuel, David, Elia, Elisa og alle de andre ble alltid stående ved Mose lov. De innførte ikke andre ti bud, ikke noe annet prestedømme eller kongerike. For å forandre kongedømmet, prestedømmet, loven og gudstjenesten var forbeholdt denne ene, Kristus.

Om ham hadde Moses også sagt lenge før: «En profet av din midte, av dine brødre, likesom meg, skal Herren din Gud reise opp for deg. På ham skal dere høre» (5 Mos 18,15). Det er som om han ville si: Ham alene skal dere høre, og ingen annen.

Dette forstod fedrene meget godt: at ingen måtte forandre eller rette noe i lovens styre, som Gud hadde innstiftet ved Moses. Det var også umulig at noen kunne lære noe bedre eller høyere enn det Moses hadde lært.

For han har gitt de høyeste og herligste lover om de største og viktigste ting, nemlig de ti bud, og særlig det første budet: «Jeg er Herren din Gud … Du skal ikke ha andre guder enn meg» (5 Mos 5,6–7), og: «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte» (5 Mos 6,5). Budet som lærer at man skal elske Gud, forplikter til og med englene. Derfor er det kilden til all guddommelig visdom og kunnskap.

Likevel skulle det komme enda en lærer, nemlig Kristus, som skulle lære og utrette noe høyere og bedre enn det Moses hadde lært og innstiftet med sin lov og sitt styre, nemlig nåde og syndenes forlatelse. Han skulle «forkynne et godt budskap for de fattige, forbinde dem som har et nedbrutt hjerte, utrope frihet for de fangne» (Jes 61,1).

Denne rettferdigheten består ikke i at de er omskåret, bruker den gudsdyrkelsen Moses har innstiftet, går i templet i Jerusalem, holder loven i det ytre, kalles prester, levitter og Guds folk og kan rose seg av fedrene, og langt mindre i at de bruker særskilte klær og særskilt mat. Den består i det Paulus sier her: at de får Åndens løfte ved troen, og ved Ånden lærer å kjenne Herren Kristus, påkaller hans navn og slik blir frelst.

Profeten Joel spår også meget herlig om Kristus og om hva slags folk og rike han skal ha (Joel 3,1 ff.). Han sier at det ikke skal være et ytre eller verdslig styre, slik jødene hadde hatt til da, men et åndelig rike. Der skal den gamle gudstjenesten, som var gått tapt i loven, ikke lenger brukes. Den ene rette gudstjenesten, både blant jøder og hedninger, enten det er sønner eller døtre, unge eller gamle, treller eller trellkvinner, skal være denne: å påkalle Herrens navn. Dernest skal de bære fram sine egne legemer som offer (Rom 12,1), elske hverandre og bære hverandres byrder (Gal 6,2).

I det riket skal det altså ikke være forskjell på personer: ingen prest, levitt eller lekmann, ingen herre eller tjener, ingen jøde eller hedning, ingen mann eller kvinne. Men som Paulus pleier å si: «Dere er alle én i Kristus Jesus» (Gal 3,28). For ingen kristen, enten han er høy eller lav, har noe fortrinn framfor den andre når det gjelder frelsen og det evige liv. De har alle «ett håp», og slik har de også alle «én tro, én dåp, én Gud og alles Far», én Kristus og «én Ånd» (Ef 4,4–6).

Dette ordet av Paulus er derfor svært viktig. For med disse få, korte ordene fører han hele saken til ende: «For at vi skulle få Åndens løfte ved troen.» Det er som om han ville si: Velsignelsen, det vil si Åndens løfte med alle dets gaver og goder, blir aldri gitt ved loven. For selv om loven i seg selv er hellig og god, kan den likevel ikke gjøre annet enn å skremme, egge til vrede og slå i hjel fordi vi er syndens treller.

Skulle vi da få velsignelsen, måtte Kristus dø og bli en forbannelse for oss, og så la dette forkynne ved evangeliet over hele verden: Hver den som tror på

Kristus, får Abrahams velsignelse, det vil si syndenes forlatelse, fred med Gud, evig liv og frelse. Alt dette sammenfatter Paulus i det ene ordet «Åndens løfte». Og fordi han ikke kunne komme høyere – det finnes ikke noe høyere og viktigere å tale om – bryter han av her og lar det bli ved det.

V. 15. Brødre, jeg taler på menneskelig vis: Selv et menneskes testamente vil ingen sette ut av kraft eller legge noe til etter at det er stadfestet.

Etter at Paulus nå har ført dette argumentet, et av de viktigste, går han over til et annet. Han tar en lignelse fra et menneskes testamente og sier: Når et menneskes testamente er stadfestet, lar man det stå og forandrer ingenting i det. Desto mer bør man da la Guds testamente stå uforandret, uten å ta noe fra eller legge noe til.

Men noen vil kanskje si: Hvordan kan det gå an at Paulus vil bevise guddommelige ting med menneskelige? Det ville jo være rimeligere å bevise menneskelige ting med guddommelige. For et menneske er intet og en løgner, men Gud er alt og sannhet. Cicero sier om Homer at han heller skulle ønske at Homer hadde ført det guddommelige ned til menneskene enn det menneskelige opp til gudene.

Det er da også sant at det ikke finnes svakere argumenter enn når man vil stadfeste og grunne Guds evige ting på verdslige og forgjengelige ting. Og det er tilsynelatende det Paulus gjør her når han sier: Ingen forakter et menneskes testamente – hvor mye mindre må man da forakte Guds testamente?

Scotus liker særlig å bruke slike argumenter, for eksempel når han sier: Kan et menneske elske seg selv over alle ting, så kan det også elske Gud over alle ting. Det beviser han slik: Jo større og dyrebarere en ting er, desto mer elsker vi den. Nå er Gud det høyeste og største gode; derfor elsker vi ham over alle ting.

På dette grunnlaget slutter han at et menneske bare ved naturens krefter, uten annen hjelp, kan oppfylle det første og største budet: «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte.» For, sier han, når et menneske kan elske ikke bare seg selv, men også noe utenfor seg selv, som sin neste – ja, når det for noen få penger kan våge livet, det beste og kjæreste det har – så kan det langt mer elske Gud, som jo er det høyeste og største gode, og våge liv og blod for hans skyld. Slike argumenter duger ikke. Ja, de er til og med skadelige og ukristelige.

Jeg har ofte sagt at husstyret og den verdslige øvrighet er Guds egen ordning. For Gud har selv innstiftet og stadfestet dem, og han alene opprettholder dem også, slik han har skapt sol, måne og alle andre skapninger. Argumenter og bevis som hentes fra slike Guds gjerninger og ordninger, skal derfor slett ikke forkastes. De er tvert imot enkle, så vanlige folk lett kan fatte og forstå dem. Men man må vite å bruke dem rett.

Det lærer man ved å lese Skriften flittig, særlig profetene. Der ser man at de ofte har brukt mange lignelser fra Guds ordninger, gjerninger og alle slags skapninger. De kaller for eksempel vår Herre Kristus solen, kristenheten månen og dens lærere stjernene. Slik finnes det også utallige lignelser hos profetene om trær, torner, blomster og jordens grøde, og mange av dem står også i Det nye

testamente. Det som er Guds gjerning og ordning, som øvrighet, foreldre, lov, testamente og lignende, kan derfor meget godt brukes til å bevise guddommelige ting.

Slik bruker vår Herre Kristus selv et argument (Matt 7,9–11; Luk 11,11–13). Han sammenligner en jordisk far, som etter Guds egen ordning har et godt sinnelag mot barnet sitt, med Gud, den himmelske Far, som er nådig, barmhjertig, sannferdig og trofast. Han sier: «Hvis da dere som er onde, vet å gi barna deres gode gaver, hvor mye mer skal da den himmelske Far gi Den Hellige Ånd til dem som ber ham.»

Slik lærer også Peter og Paulus at kristne skal være lydige og underordnet øvrigheten, selv om den består av dødelige mennesker, ja, av hedninger (1 Pet 2,18; Rom 13,1 ff.). Hvor mye mer er de da forpliktet til ikke å gjøre noe som er mot Gud, men til å rette seg etter hans ord og bud! Og Gud sier hos profeten Jeremia: Rekabittene adlød sin far – hvor mye mer bør da Juda og Jerusalems innbyggere adlyde meg (Jer 35,14).

At foreldrene gjør vel mot sine barn og pleier dem, og at barna på sin side skal være lydige mot foreldrene, likeså at undersåtter skal adlyde sin øvrighet – alt dette er Guds ordninger. Derfor er også de argumentene som tas fra dem, gode og gyldige.

Men når man vil argumentere som Scotus: Mennesket kan elske et ringe gode, altså kan det langt mer og høyere elske det som er høyere og bedre – da duger det ikke; den slutningen holder ikke. For den kjærligheten jeg har til meg selv, til penger eller til andre skapninger, er ikke Guds verk eller ordning. Den er djevelsk gift, som Satan har fordervet mitt hjerte med. Riktignok burde det være slik: Når jeg elsker meg selv eller en annen skapning så høyt, skulle jeg elske Gud, Skaperen, langt mer. Men det skjer ikke. For den kjærligheten jeg har til meg selv, strider mot Gud og er syndig.

Dette sier jeg for at ingen skal tenke at det er galt når Paulus sier: «Selv et menneskes testamente vil ingen sette ut av kraft etter at det er stadfestet», og bruker denne verdslige saken til å bevise noe guddommelig: at man langt mindre må sette Guds testamente ut av kraft. For testamente, barneoppdragelse, foreldrenes omsorg for barna og lignende hører alt sammen til husstanden, og den er Guds eget verk og ordning. Derfor kan man, som sagt, godt bruke dem til å bevise og stadfeste guddommelige ting.

Jeg vil ikke strides om et slikt argument er fast og gir en sikker slutning – et strengt logisk bevis – eller om det bare er et retorisk argument, som tjener til å belyse en sak og gjøre den klar og forståelig. Jeg nøyer meg med å si at det er fast nok når man fører fram noe fra menneskelige forhold og av det slutter hva som skjer eller bør skje i vår Herre Guds saker – forutsatt at argumentet er hentet fra det som er Guds verk og ordning, slik det skjer her.

For verdslig lov og rett, som er Guds ordning, krever at man ikke forakter eller setter ut av kraft et menneskes testamente. Riktignok blir et slikt testamente ikke stadfestet så lenge testator lever, men når han dør, skal det holdes ubrytelig og forbli uforandret.

Nå blir dette ikke alltid holdt; det går ofte annerledes. Men vi taler her ikke om det som skjer mot rett og rimelighet, bare om det som med rette bør skje. For et testamente skal med full rett holdes og aldri foraktes eller settes ut av kraft; lov og rett krever at testators siste vilje blir fulgt nøye og trofast. Blant alle menneskelige ordninger er dette et av de viktigste punktene: at man etterkommer et menneskes siste vilje. Det bør med all rimelighet håndheves og vernes trofast.

Dette argumentet bruker altså Paulus. Med tanke på det som skjer med et menneskes testamente, taler han slik: Hvordan kan det ha seg at man adlyder mennesker og ikke vår Herre Gud? Det som alminnelige verdslige lover byr og fastsetter, må etterleves nøye, til punkt og prikke, og ingen våger å forandre noe i det. Og så skal bare vår Herre Guds testamente kunne forandres, så man kan ta fra og legge til!

Men hans testamente er det guddommelige løftet om den åndelige velsignelsen, der alle himmelske og evige goder er lovt. Hele verden burde ikke bare ta imot disse godene med hjertelig lyst og lengsel, men hente dem fra verdens ende og tilbe dem på kne.

Paulus tar altså et eksempel og en lignelse fra en menneskelig handling for å gjøre saken han handler om, klarere for folk. Det sier han selv: «Jeg taler på menneskelig vis», det vil si: Jeg vil gi dere en lignelse fra verdslige ting.

Det er som om han ville si: Man fullbyrder testamenter og andre menneskelige saker, slik man også bør etter lov og rett. For når et menneske setter opp et testamente, fordeler eiendelene sine til arvingene og så dør, da er testamentet stadfestet, så man etter lov og rett verken må legge til eller ta fra. Hos de lovkyndige er derfor et testamente, eller en siste viljes erklæring, like gyldig som noe annet som er fastsatt i lov og rett. Slik ser også alle fornuftige og rettsinnede folk på det.

Når altså, sier Paulus, et menneskes testamente holdes så fast og trofast at man ikke legger til eller tar fra, bør man holde enda fastere og trofastere på vår Herre Guds testamente. Dette testamentet har han gjort for Abraham og hans ætt, da han sa: «I deg skal alle jordens slekter velsignes.» Dette gjelder særlig fordi testamentet er blitt stadfestet i Kristus, som er død, og testamentsbrevet er åpnet etter hans død. Det vil si: Den velsignelsen Gud har lovt Abraham, er forkynt for alle folk, uansett hvor vidt spredt de er over hele verden.

Det er altså Guds siste vilje som testator at alle jordens slekter skal velsignes ved Kristus, Abrahams ætt, og denne Guds siste vilje er nå stadfestet ved Kristi død. Da bør ingen forandre den eller legge noe til den. Men det gjør de som lærer loven, alle ytre helgener og lærere av menneskebud. For de sier: Hvis du ikke lar deg omskjære, holder loven, gjør det eller det, kan du ikke bli frelst.

Det er jo ikke Guds siste vilje og testamente. For vår Herre Gud har ikke sagt til Abraham: Hvis du gjør det eller det, skal du få velsignelsen. Han har heller ikke sagt at de som lar seg omskjære og holder loven, skal få den, og langt mindre de som holder menneskebud. Nei, han har sagt: «I deg», eller i din ætt, «skal alle jordens slekter velsignes.»

Det er som om han ville si: Av bare nåde og barmhjertighet lover jeg deg at Kristus skal komme av din ætt og bringe velsignelsen over alle jordens slekter,

som ligger fanget under synden og døden. Det vil si: Han skal forløse alle mennesker og gjøre dem fri fra den evige forbannelsen, altså fra synden og døden. Og det skal skje når de i troen tar imot løftet: «I din ætt …»

Av dette ser man klart hva de gjør som lærer at man skal få velsignelsen ved noe annet middel, slik de falske apostlene gjorde før: De setter ikke et menneskes testamente ut av kraft – det forbyr lov og rett dem – men Guds eget testamente og siste vilje. Det gjør alle hyklere og gjerningshelgener, enten de er papister, jøder eller tyrkere. Og selv om Gud er en fortærende ild (Hebr 12,29), frykter de ham likevel ikke.

For alle hyklere er av naturen slik at de med stor iver og alvor holder fast på menneskebud, men forakter og overtrer Guds bud uten all frykt og skam. Men de som så lettsindig og trassig setter Guds testamente ut av kraft, skal i sin tid få bære sin forferdelige dom. Av dette ser man tydelig nok at argumentet som er hentet fra Guds ordning, står helt fast.

V. 16. Men løftene ble gitt til Abraham og hans ætt. Han sier ikke: Og til dine ætlinger, som om det gjaldt mange. Men som når det gjelder én: Og din ætt. Og dette er Kristus.

De guddommelige løftene som Gud ga Abraham om hans ætt, Kristus – at alle jordens slekter skulle velsignes ved ham – gir Paulus her et nytt navn: Han kaller dem et testamente. For ser man rett på saken, er dette løftet ikke noe annet enn et testamente som ennå ikke er åpnet, men ligger under segl.

Et testamente er altså ingen lov, men en gave, en skjenk som er tiltenkt noen. For arvingene som testamentet er satt opp for, venter ikke på noen lov som de skal holde eller tynges av. De venter på arven, som testamentet har tilkjent dem. Testamente og løfte er altså her ett og det samme. Senere gir han det enda et navn og kaller det en arv.

Paulus fører dette argumentet slik: Først forklarer han hva han mener med ordene «testamente», «løfte» og «arv». Dernest sammenligner han testamentet med løftet som Gud ga Abraham og hans ætt. Her legger han særlig vekt på ordet «ætt» og sier med klare ord hvem denne ætten er, nemlig Kristus.

Han sier altså: Gud har ikke gitt Abraham noen lov, men han har satt opp et testamente for ham, det vil si: Gud har gitt ham løfte om den åndelige velsignelsen. Av dette er det helt klart at Gud har skjenket ham noe. Holder man fast ved det mennesker fastsetter i sine testamenter, hvor mye mer bør man da akte på Guds testamente? For menneskenes testamenter forholder seg jo til Guds testamente som en maske til et levende menneske. Og holder man så nøye på bildet, hvorfor holder man ikke langt mer på det som bildet står for?

Disse løftene til Abraham gjaldt altså ikke alle jødene eller mange ætter, slik jødene feilaktig forklarer det, men den ene ætten alene, som er Kristus. Denne forklaringen av Paulus tar jødene ikke imot. I stedet finner de på en egen talemåte og sier at Skriften ofte taler om én ting, men mener mange. Slik skal den også her tale om én ætt og likevel ha mange i tankene.

Men vi lar jødenes snakk fare og holder oss til Paulus' mening. Det er ikke uten grunn han legger så nøye vekt på ordet «ætt». Dermed viser han at Den hellige skrift i 1 Mos 12,7 og 22,18 taler om én eneste ætt og ikke om mange. Derfor sier han rett ut at denne ætten er Kristus, og det gjør han i en sann apostolisk ånd.

Om jødene ikke liker denne forklaringen, bryr ikke vi kristne oss om det. Paulus' forklaring veier mer hos oss enn alle rabbinernes merknader. Og vi har, Gud være lovet, også mange faste og sterke argumenter som Paulus har brukt før for å bevise dette, og dem må jødene nok la stå.

Apostelen forklarer nå saken videre og utfolder dette Guds testamente mer utførlig når han sier:

V. 17. Jeg mener da dette: Et testamente som Gud tidligere har stadfestet, blir ikke gjort ugyldig av loven, som ble gitt fire hundre og tretti år senere, slik at den skulle sette løftet ut av kraft.

Her kunne jødene ha kommet med en innvending og sagt: Gud lot det ikke bli ved at han ga Abraham løftet. Fire hundre og tretti år senere ga han også jødene, Abrahams etterkommere, loven ved Moses.

Av det kunne man slutte at Gud selv hadde holdt sitt løfte for altfor ringe og svakt til at folk kunne bli rettferdige ved det og få del i velsignelsen. Derfor la han til løftene noe som var kraftigere og bedre, nemlig loven. Når denne loven kom – og den var langt bedre enn løftet – skulle folk ikke lenger sitte med hendene i fanget, men bli rettferdige ved å holde loven. Av dette måtte det da følge at loven, som kom fire hundre og tretti år etter løftet, hadde satt løftet ut av kraft. Slike utflukter leter jødene gjerne etter.

Men Paulus tar disse utfluktene fra dem. Han kommer innvendingen i forkjøpet og sier: Loven, som ble gitt fire hundre og tretti år etter at løftet «I din ætt …» var gitt Abraham, har ikke kunnet oppheve dette løftet og sette det ut av kraft. For dette løftet er Guds testamente, stadfestet av Gud selv så mange år før loven kom. Og det vår Herre Gud en gang har lovt og stadfestet, det kaller han aldri tilbake. Det må stå fast og urokkelig for ham i all evighet.

Men noen vil kanskje spørre: Hvorfor er da loven lagt til løftet? Svar: Det er sant at loven ble gitt Abrahams etterkommere så mange hundre år senere. Men det var ikke for at de skulle få velsignelsen ved den. For når loven gjør sitt rette embete, velsigner den ikke folk, men legger dem under forbannelsen. Den ble gitt dem for at de skulle være et eget folk på jorden, som hadde Guds ord og faste vitnesbyrd om Kristus, han som etter kjødet skulle komme av dem.

Dessuten ble den gitt for at folket, som slik ble innesluttet og bevart under loven, desto mer inderlig skulle lengte etter den forløsningen Gud hadde lovt Abrahams ætt ved Kristus. For denne Abrahams ætt, Kristus, er den eneste som skulle og kunne vinne denne velsignelsen, det vil si den eneste som har kunnet forløse alle jordens slekter fra synd og død. I tillegg var seremoniene i loven forbilder på Kristus.

Av dette ser vi tydelig at løftet ikke ble opphevet, verken ved loven eller ved dens seremonier. Tvert imot ble det bekreftet og stadfestet ved dem, som med et guddommelig segl – helt til gavebrevet eller testamentet ble brutt opp og åpnet og forkynt for alle mennesker gjennom evangeliet.

Men la oss stille disse to, «loven» og «løftet», opp mot hverandre og se hvem som er sterkest og beholder makten: om løftet gjør loven ugyldig, eller loven gjør løftet ugyldig. Hvis loven gjør løftet kraftløst, da er det helt sikkert at vi med våre gjerninger gjør Gud til en løgner og hans løfte ugyldig.

For hvis loven, og dermed våre egne gjerninger og menneskelige krefter som oppfyller loven, kan gjøre oss rettferdige og forløse oss fra synden og døden, da er løftene som ble gitt Abraham, helt forgjeves og unyttige, og vår Herre Gud må være en løgner. For når noen lover noe og likevel ikke holder sitt ord, men bryter det – hva er det annet enn at han gjør seg selv til en løgner og en tom ordgyter?

Men det er ikke mulig at loven skulle gjøre Gud til en løgner, og at våre gjerninger skulle gjøre Guds løfte forgjeves og sette det ut av kraft. Derfor må hans løfte bli stående og ha sin kraft – også om det hadde vært lett og mulig for oss å holde og oppfylle loven. For vår Herre Gud spøker ikke når han lover noe.

Ja, la oss si at alle mennesker i verden var så hellige og fromme som de gode englene i himmelen, så de ikke trengte løftet – noe som likevel er umulig. Også da må vi tro at dette Guds løfte står helt fast. Ellers ville Gud bli en løgner og en tom ordgyter, som enten hadde gitt løftet forgjeves og uten grunn, eller ikke kunne eller ville holde det han hadde lovt. Og som løftet er gitt før loven, slik står det også langt, langt over loven. Derfor kan loven ikke sette det ut av kraft.

Og vår Herre Gud gjorde sannelig vel i å gi løftet så lang tid før loven, for at ingen skulle si at rettferdigheten ble skjenket ved loven og ikke ved løftet. Ja, Gud har etter sitt fastsatte råd gitt løftet før han ga loven. For hadde det vært hans mening og vilje at vi skulle bli rettferdige ved loven, da hadde han gitt den like tidlig, altså 430 år før, eller sammen med løftet.

Men nå tier han først helt stille om loven og sier ikke et ord om den før så lang tid etter, nemlig 430 år, da han først gir den. Hele tiden fram til loven kom, taler han bare om sine løfter.

Av dette kan vi godt se at velsignelsen, det vil si rettferdigheten og den evige arven, er skjenket Abraham ved løftet lenge før loven. Velsignelsen går derfor langt over loven, så loven ikke setter velsignelsen ut av kraft. Men troen på løftet – den troen som de troende ble frelst ved også før Kristus kom – opphever loven nå som den er forkynt for alle folk i verden ved evangeliet. Da kan loven ikke lenger gjøre synden stor og forferdelig, eller drive de stakkars syndere som i troen tar imot løftet, til fortvilelse, slik den gjorde før de trodde på Kristus, han som ble lovt Abraham.

Paulus har også en særskilt hensikt med å nevne de 430 årene så uttrykkelig, og det ser nesten ut som han vil spotte galaterne med det. Det er som om han ville si: Hvis dere kan regne, så tell på fingrene hvor lang tid det gikk fra løftet ble gitt til loven kom. For løftet ble sannelig gitt Abraham lenge før loven ble gitt

Israels barn, nemlig 430 år før, da det ennå ikke fantes noen lov, langt mindre noe tempel eller noen gudstjeneste.

Hvordan ble da Abraham frelst – han som trodde på Gud – og alle dem Gud satte ham til far for? Ikke ved loven, som ennå ikke fantes, men ved troen på Guds løfte.

Paulus taler altså her ikke om loven generelt, men bare om den skrevne loven, slik den er satt opp i bokstaver. Det er som om han ville si: Vår Herre Gud har jo ikke kunnet akte på gudstjenesten og de gode gjerningene som loven befaler, eller erklære dem rettferdige som gjorde disse gjerningene. For loven var ennå ikke gitt – den loven som befaler denne gudstjenesten, krever disse gjerningene og lover livet til dem som holder den, etter det som står skrevet: «Den som gjør det, skal leve ved det» (Gal 3,12).

Og selv om loven lover dette, følger det likevel ikke at vi får det som er lovt. For teksten sier uttrykkelig: «Den som gjør det …» Men det er jo helt klart at det ikke finnes noen som gjør det. Dessuten sier Paulus at loven ikke kan sette løftet ut av kraft. Av det følger jo at løftet, som ble gitt Abraham 430 år før loven, må bli stående urokkelig og ha sin kraft.

Men for at saken kan bli enda tydeligere og lettere å forstå, vil jeg belyse den med en lignelse. Tenk deg at en rik mann tok til seg som sitt eget barn en fremmed som han slett ikke kjente og ikke hadde noe med å gjøre, og gjorde ham til arving av alt han eide. Det var han ikke forpliktet til, men han gjorde det av egen fri vilje. Noen år etter at han av nåde hadde innsatt ham som sin arving, la han på ham en lov eller et påbud om å gjøre et eller annet.

En slik arving kunne jo ikke si at han med sine gjerninger hadde fortjent denne velgjerningen. For alle visste at han hadde fått den av bare nåde, uten noen fortjeneste, så mange år før han noen gang ba om den. Like lite har vår Herre Gud kunnet akte på gjerningene. For velsignelsen, det er Ånden med sine gaver og goder, var allerede lovt så mange hundre år før loven kom. Dette gjør Paulus god bruk av, og samtidig spotter han galaterne. Det er et fast og sterkt nok argument som han her fører fram, hentet fra tiden.

Av dette ser vi klart at Abraham, som sagt, ikke ble rettferdiggjort ved loven, for loven var ennå ikke gitt på hans tid. Og fantes det ingen lov, fantes det enda mindre gjerninger eller fortjeneste. Hva fantes det da? Ikke noe annet enn Guds løfte alene. Abraham trodde, og det ble regnet ham til rettferdighet (1 Mos 15,6).

Slik den hellige patriarken fikk rettferdighet, slik fikk også hans barn og etterkommere den. Det har Paulus sagt før med klare ord (Gal 3,9–10): «Så blir da de som har tro, velsignet med den troende Abraham. For alle de som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse.»

Slik sier også vi i våre dager: Våre synder ble utslettet ved Kristi død for 1500 år siden, da det ennå ikke fantes noe munkevesen, ingen fyllestgjørelse som mennesker hadde funnet på, ingen tale om å fortjene nåden av rimelighet eller frelsen av full rett, eller noe annet slikt oppdiktet bedrag. Derfor er det ikke mulig at vi først nå skulle kunne utslette dem med våre egne gjerninger og fortjenester.

Paulus bruker altså svært kraftige argumenter, hentet fra lignelser, fra tiden og fra personene, og ingen rettsinnet kan ha noe å utsette på dem. Derfor bør vi væpne samvittighetene våre godt med slike argumenter. For det er særlig godt og nyttig å ha dem klart for seg i anfektelsen, når Moses kommer med sitt embete for å åpenbare synden, gjøre den større og true med døden. Er vi da væpnet med slike argumenter, kan vi med rette sette loven og dens embete til side og i troen bygge på løftet. Slik blir vi ført fra vreden til nåden, fra synd til rettferdighet og fra døden til livet.

Derfor bør vi, som jeg så ofte minner om, skjelne godt mellom disse to tingene, «lov» og «løfte». For også når det gjelder tid, sted, personer og alle omstendigheter, er de så langt fra hverandre som himmel og jord, som verdens begynnelse og ende. Det er riktignok sant at de ligger svært nær hverandre, for de møtes i ett menneske eller én sjel. Men likevel skal de holdes helt atskilt, slik at hver har sitt eget embete på det stedet der den hører hjemme: Loven har sin makt og sitt herredømme over kjødet, men løftet råder i samvittigheten med all lyst og glede.

Når du slik viser hver av dem til sitt sted, kan du trygt og uten noen fare gå midt gjennom dine fiender. Da kan du ved løftet være i himmelen og med loven her nede på jorden: med din ånd i nådens og fredens paradis, men med kjødet på jorden blant gjerninger og lidelser. Da blir heller ikke de plagsomme trengslene som kjødet må lide, for tunge for deg, for det søte og kjære løftet gleder hjertet overmåte.

Men blander du disse to sammen, loven og løftet, og setter loven over samvittigheten og frihetens løfte over kjødet, da blir alt forvirret og bakvendt, slik det også var i pavedømmet. Da kan du ikke vite hva lov eller løfte, synd eller død er.

Vil du altså dele sannhetens ord rett og gudfryktig (2 Tim 2,15), så se vel til at du skiller disse to slags lærdommer, loven og løftet, fra hverandre, så den ene ikke trenger inn i den andres herredømme, men hver holder seg til sitt.

Paulus har ikke uten grunn talt så stadig og sterkt om dette argumentet. For han så nok at den ulykken ville komme over kristenheten at man ville blande Guds ord sammen på så ille og uordentlig vis, det vil si blande løftet inn i loven og slik miste det helt. For det kan aldri slå feil: Så snart løftet blandes inn i loven, blir alt sammen bare lov.

Øv deg derfor av all makt i å skjelne loven fra løftet, også når det gjelder tiden. Når loven så kommer og vil anklage samvittigheten, kan du si: Hør, min gode lov, du kommer ikke i rette tid. Du har stått altfor tidlig opp; du kunne gjerne ha sovet ut først. Kjære, vent bare 430 år til, og når de er gått, så kom.

Men jeg sier deg på forhånd at du da kommer altfor sent. For løftet kom før deg, 430 år før. Det holder jeg meg til, og det er jeg vel fornøyd med. Jeg vil heller ikke ha noe med deg å gjøre, og jeg vil ikke engang høre på deg. For jeg lever nå allerede med den troende Abraham. Ja, jeg lever i min Herre Kristus, som er gitt meg til å være min rettferdighet, han som har tatt deg bort og opphevet deg, du lov.

Slik bør vi alltid ha Kristus i hjertet ved troen. Da har vi så å si i en kort sum alt vi trenger for å forsvare troen mot kjødets rettferdighet, mot loven, gjerningene og fortjenestene og mot djevelens brennende piler (Ef 6,16).

Nå har jeg gjennomgått nesten alle de viktigste argumentene Paulus bruker i dette brevet for å stadfeste den artikkelen som lærer hvordan et menneske blir rettferdig for Gud. Det største og viktigste av dem er nok det han her – og likeså i Rom 9 – driver på med så flittig og alvorlig: argumentet om løftet som ble gitt Abraham og de andre hellige fedrene.

Her ser han på hvert ord og veier det som på en gullvekt. Han tar også for seg tid og person, når og til hvem løftet ble gitt, og likeså ætten, som han forklarer og sier er Kristus. Ved en sammenligning mellom loven og evangeliet viser han også hva loven utretter, nemlig at den gjør oss skyldige under forbannelsen. Slik stadfester og forsvarer han artikkelen om den kristne rettferdighet på det aller kraftigste.

På den andre siden tar han de argumentene som de falske apostlene brukte for å forsvare lovrettferdigheten, og vender dem mot dem selv. De stod så hardt på at man burde og kunne bli rettferdig og få det evige liv ved loven. Han beviser det motsatte: at loven legger under forbannelsen.

Han sier: Dere står så hardt på dette, som om loven var helt nødvendig til frelse. Har dere da aldri lest: «Den som gjør det, skal leve ved det» (Gal 3,12)? Men hvor finner man dem som gjør det? Ingen steder. Når altså ingen gjør det, følger det at alle de som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse. Og som han sier: «Dødens brodd er synden, og syndens kraft er loven» (1 Kor 15,56). Nå følger så slutningen av disse argumentene.

V. 18. For dersom en får arven ved lov, da får en den ikke lenger ved løfte.

På samme måte taler Paulus i Rom 4,14: «For dersom de som holder seg til loven, er arvinger, da er troen blitt unyttig og løftet satt ut av kraft.» Det kan heller ikke være annerledes. Forskjellen er så klar at enhver ser at loven er noe ganske annet enn løftet. Den naturlige fornuften er riktignok en stakkars blind dåre, men selv den må innrømme at det er én ting å love noe og en annen å kreve noe, én ting å gi noen noe og en annen å ta noe fra ham.

Om en hest hadde forstand og kunne tale, måtte den jo si at det er noe helt annet når stallmesteren gir den fôr, enn når han setter seg på ryggen dens og driver den med sporene for at den skal løpe eller trekke. Lov og løfte ligger altså, som vi ofte har sagt, like langt fra hverandre som himmel og jord. Det ligger i lovens natur at den vil ha noe av oss og sier: Gjør det, gjør det! Men løftet gir oss noe. Det forkynner hva Gud har skjenket oss ved Kristus, nemlig den evige velsignelsen.

Av dette følger at vi får arven, det vil si velsignelsen, ikke ved loven, men ved løftet. Den som er under loven og gjør dens gjerninger, har altså ennå ikke det han skulle ha, for han har ennå ikke velsignelsen. Og fordi han ikke har velsignelsen, blir han værende under forbannelsen, om han så sliter seg i hjel. Velsignelsen får vi altså ved troen.

Dessuten: Om arven kom av loven, ville Gud bli gjort til en løgner, som vi har vist tidligere, og løftet ville bli til intet. Og om loven kunne skaffe det som er lovt, hvorfor var det da nødvendig at vår Herre Gud ga løftet og sa: «I din ætt …»? Hvorfor sa han ikke heller: Abraham, gjør det eller det, så skal du få velsignelsen? Eller: Vil du ha det evige liv, kan du godt fortjene det ved loven? Men det gjør han ikke. Han lover Kristus, han som hele verden skal velsignes ved, og sier: «I din ætt …»

Dette er altså et holdbart argument ut fra motsetningen, for loven og løftet står mot hverandre. Derfor trekker Paulus en helt sikker slutning og sier: «Dersom en får arven ved lov, da får en den ikke lenger ved løfte.» Men at arven skal kunne vinnes ved loven, er umulig. Derfor sier han videre:

Men Gud ga den i sin nåde til Abraham ved løfte.

Ingen kan nekte for at Gud, som sagt før, skjenket Abraham velsignelsen eller arven ved løftet lenge før loven ble gitt: syndenes forlatelse, rettferdighet, evig liv og frelse – kort sagt den usigelige ære og herlighet at vi skal være Guds barn og arvinger og Kristi medarvinger. For Skriften sier helt uttrykkelig: «I din ætt skal alle jordens folk velsignes» (1 Mos 22,18). Her er løftet altså gitt uten noe som helst hensyn til lov eller gjerninger. Vår Herre Gud kom i forkjøpet og skjenket arven før Moses ble født, ja, før noe menneske tenkte på loven.

Hva er det da dere roser dere av, dere galatere og lærerne deres? vil han si. Hvorfor gjør dere så mye vesen av dette, som om rettferdigheten kom av loven? Rettferdighet, liv og frelse ble jo skjenket patriarken Abraham uten loven, ja, før loven kom til verden, før det fantes noen som kunne holde loven. Den som ikke lar seg bevege av så sterke argumenter, må være helt blind og forherdet. Jeg har tidligere gått grundig gjennom dette argumentet om løftet, så godt jeg kunne; derfor rører jeg nå bare lett ved det.

Hittil har vi behandlet den viktigste og beste delen av dette brevet. Nå vil Paulus vise hva som er lovens egentlige embete og gjerning, og hva den tjener til. Det gjør han ved noen bilder: om «tuktemesteren» og om «de umyndige arvingene», og ved allegorien om «Abrahams to sønner, Isak og Ismael». Til sist gir han noen formaninger om hvordan de troende skal leve og ferdes i hellighet. I den delen som står igjen, vil Paulus mer forklare og utdype det han har lært før, enn lære noe nytt.

V. 19. Hva skulle da loven tjene til?

Når man lærer at mennesket blir rettferdig uten loven og uten gjerningene, følger straks og nødvendigvis dette spørsmålet: Er det sant at loven ikke gjør rettferdig, hvorfor er den da gitt? Og: Hvorfor plager og tynger Gud oss med loven, om den ikke gjør levende? Hva skal det være godt for at vi skal plages så hardt med den, når de som knapt har arbeidet én eneste time, skal stilles likt med oss som har båret dagens byrde og hete (Matt 20,12)? Derfor slår det aldri feil: Så snart nåden som evangeliet forkynner, begynner å lyde, kommer også denne knurringen. Og det kan ikke gå annerledes når evangeliet blir forkynt.

Jødene mente at når de holdt loven, ble de helt sikkert rettferdige ved den. Så hørte de av Paulus og de andre apostlene at Kristus var kommet til verden for å

frelse syndere – ikke dem som var omskåret, holdt loven og var rettferdige i det ytre – og at synderne skulle komme inn i himmelen framfor de andre.

Da så de skjevt til det og begynte å knurre og klage: I lang tid hadde de med stor plage, møye og slit båret lovens tunge byrde og var blitt ynkelig plaget og trykket ned av den. Så hadde de altså ingen nytte av det; ja, om den nye læren var riktig, hadde de bare hatt mer plage og skade av det.

Og dessuten skulle velsignelsen eller arven, som var lovt patriarken Abraham og hans etterkommere – og det var jo de – gis til de avgudsdyrkende hedningene helt for intet, uten strev og arbeid. For hedningene hadde verken omskjærelse eller lov, og enda mindre holdt de den.

Slik knurrer også de ytre helgenene og hyklerne i vår tid og sier: Hva nytter det oss at vi har levd i munkestanden, noen i tjue, noen i tretti år eller mer? At vi har holdt kyskhet, fattigdom og lydighet, bedt de fastsatte tidebønnene, holdt messe og tuktet kroppen med faste, bønn, selvpisking og slikt? Hva skal det være godt for, når en gift mann eller en gift kone, en fyrste, borgermester, skolemester, skolegutt, hver i sin stand, ja, en dagarbeider eller gårdsgutt med sitt arbeid og en tjenestepike med sin feiing, ikke bare skal være like med oss, men også aktes verdigere og bedre for Gud enn vi, når de tror på Kristus?

Dette er altså et hardt spørsmål: «Hva skulle da loven tjene til?» Fornuften står fast og kan ikke løse det, men tar sterkt anstøt av det. Fornuften vet nok noenlunde hva lovens rettferdighet er. Den lærer også om den og står på at man må ha den, og den mener selv at de som holder seg til lovens rettferdighet, er rettferdige. Men hva som er lovens rette og egentlige embete og gjerning, og hvorfor den er gitt, vet den ingenting om.

Når fornuften derfor hører dette ordet av Paulus, som er helt nytt og uhørt for verden, at loven skal være gitt for overtredelsenes skyld, sier den straks: Se der! Paulus gjør Guds lov til intet og forkaster den rett ut som en unyttig ting, for han sier at vi ikke blir rettferdige ved den. Ja, han taler bespottelig mot vår Herre Gud, som har gitt den rettferdige og hellige loven, for han sier at den er gitt for overtredelsenes skyld.

Står det fast, så la oss begynne å leve som hedningene, som ikke har noen lov. Ja, la oss bare synde fritt og bli i synden, så nåden kan bli desto større, og la oss frimodig gjøre det onde, så det kan komme noe godt ut av det (Rom 6,1; 3,8).

Slike spotteord har den gode apostelen Paulus selv måttet høre. Vi skal da ikke undre oss om det samme skjer med oss nå. For når menigmann hører i evangeliet at rettferdigheten blir gitt og skjenket oss av Guds rene nåde, alene ved troen, uten at loven eller gjerningene bidrar med noe, gjør han straks en like blind og tåpelig regning som jødene gjorde den gang: Er det slik at loven ikke gjør rettferdig, vil vi ikke gjøre godt, og vi trenger heller ikke gjøre det lenger. Og det viser de også tydelig nok i gjerning.

Hva skal vi så gjøre med det? Denne uforstanden og djevelske trassen gjør oss inderlig vondt, men vi kan ikke hindre den. Måtte ikke Kristus selv høre, da han forkynte, at han var en gudsbespotter og opprører som forførte folket med sin lære og fikk dem til å falle fra keiseren? Det samme hendte Paulus og alle de

andre apostlene. Er det da rart om verdens barn i vår tid beskylder oss for det samme?

La dem bare snakke vondt om oss så lenge de vil. Vi vil likevel ikke holde opp eller tie. Med all frimodighet, uforferdet og utrettelig, vil vi tale Kristi ord for de fattige og elendige samvittighetenes skyld, så de kan bli reddet og fridd fra djevelens snarer.

Vi må ikke legge vekt på at den flokken er stor som misbruker evangeliets lære så grovt. For den gode herr Allemann er nå en gang slik at han ikke lar seg si noe, enten man forkynner søtt eller surt for ham. Det klager Kristus selv over: «For Johannes kom, han verken åt eller drakk, og de sier: Han er besatt av en ond ånd! Menneskesønnen kom, han eter og drikker, og de sier: Se, for en storeter og vindrikker, tolleres og synderes venn!» (Matt 11,18–19)

Derfor må vi først og fremst se til at de stakkars elendige samvittighetene kan bli hjulpet, så de ikke går fortapt sammen med den ugudelige verden. For om vi ville tie, fantes det ingen trøst for de elendige samvittighetene som ligger fanget og bundet så hardt i menneskebud at de umulig kan komme ut uten Skriftens trøst.

Paulus måtte med smerte se at noen ble åpenbare fiender av læren hans og forfulgte den, mens andre tok imot den bare for å kunne leve ut sin kjødelige egenvilje, og ble verre og verre. Da trøstet han seg blant annet med at han visste sikkert at han var en apostel, sendt av Jesus Kristus for å forkynne troen for Guds utvalgte, og at han gjorde og led alt for de utvalgtes skyld, så også de kunne bli frelst.

Slik gjør også vi nå alt for de utvalgtes skyld. De blir, Gud være lovet, undervist på kristelig vis, trøstet og frelst ved Kristi evangelium, som vi ved Guds nåde forkynner rent og klart for dem.

Men de rasende, gale hundene og de skitne svina dels spotter og forfølger det som er hellig for oss, dels tråkker perlene våre under føttene og trår vår frihet i Kristus Jesus ned i skarnet. Dem er jeg så fiendtlig stemt mot at jeg nødig ville gi etter et eneste ord for deres skyld, så lenge jeg lever.

Kunne mitt ønske gjelde, ville jeg heller at slike skitne svin – og det er mange av dem blant oss – fortsatt måtte være under pavens tyranni sammen med de gale hundene, våre motstandere, enn at Guds navn skulle bli spottet så jammerlig for deres skyld. Men de skal nok få sin forferdelige straff i sin tid.

Både den tåpelige allmuen og de som vil være kloke, påstår derfor: Dersom loven ikke gjør rettferdig, er den ikke til nytte. Er ikke det sant? Nei, det er løgn!

Det henger like lite sammen som om jeg ville si: Penger kan ikke gjøre noen rettferdig, derfor er de ikke til nytte. Eller: Øynene gjør ingen rettferdig, hva skal vi da med dem? Hendene gjør ingen rettferdig, så kan man godt hogge dem av. Like lite duger det å si: Loven gjør ingen rettferdig, derfor er den forgjeves og til ingen nytte. Nei, man skal la hver ting få gjøre den gjerning som hører den til, så hver virker og utretter det den skal.

Vi gjør derfor ikke loven til intet eller fordømmer den når vi sier at den ikke gjør rettferdig. Men spør noen oss hva loven da skal tjene til, gir vi et annet svar enn motstanderne våre pleier å gi. Ut fra sin falske forestilling om loven sier de

at den skal tjene til at menneskene blir rettferdige ved den. Der farer de vill, og de lar ikke loven beholde det embetet og den oppgaven som hører den til.

Det vi strider mot når vi sier at loven ikke gjør noen rettferdig, er dette misbruket av loven, som de falske lærerne og hyklerne av hykleri og uvitenhet har funnet på, stikk i strid med den rette bruken. Men dermed sier vi ikke at den er unyttig eller ikke duger til noe, slik motstanderne våre gjør. De trekker straks den slutningen: Gjør ikke loven rettferdig, da er den gitt forgjeves og til ingen nytte.

Vi derimot lærer med Paulus at det ikke er lovens embete eller verk å gjøre menneskene rettferdige og salige, slik papistene og alle ytre helgener innbiller seg. Den gjør det motsatte: Den anklager menneskene, skremmer dem, driver dem til fortvilelse og fordømmer dem.

Så er da loven god dersom man bruker den på lovlig vis (1 Tim 1,8), det vil si når man lar den være lov og ikke gjør mer ut av den. For når jeg lar loven være det den er i seg selv, og ikke tillegger den mer enn den kan utrette, er den helt god. Men vil jeg gå videre med den og bruke den til det den ikke er ment for, så den skal utrette det som verken hører den til eller er mulig for den, da forvrenger jeg ikke bare loven, men hele teologien og den kristne lære.

Paulus vender seg altså her mot de slemme og skadelige hyklerne som sier: Hva skal loven til, om den ikke gjør rettferdig? Ingenting i verden tåler de dårligere enn at Paulus her sier at loven ble lagt til for overtredelsenes skyld. For de holder det for sikkert at Gud har gitt loven for at menneskene skulle bli rettferdige og salige ved den. At synden skal bli sterkere ved loven, er for dem derfor ikke bare en fremmed og ukjent tale, men en anstøtelig og kjettersk tale.

Alle ytre helgener og hyklere, ja, alle mennesker på jorden, har fra fornuften denne innbilningen at man skal bli rettferdig av lovgjerninger. Og denne innbilningen har slått så dype røtter at de på ingen måte vil gi slipp på den, for de forstår ikke hva troens rettferdighet er.

Derfor tåler heller ikke papistene å høre sannheten. De er ikke bare narrer, men ugudelige folk som djevelen har forhekset, og de plaprer bare stadig om at kirken har Guds lov, fedrenes forordninger og det de hellige konsilene har vedtatt – når den retter seg etter dette, er den hellig.

Disse dumme kubbene kan ingen overtale til å tro at de med sine gjerninger og gudstjenester egger Gud til vrede snarere enn de beveger ham til nåde. De har jo tatt seg fore å holde dem etter eget valg, uten Guds ord og befaling. Kort sagt: Alle ytre helgener mener at de med sine selvvalgte gudstjenester og sitt strenge levesett vil og kan stille og blidgjøre Guds vrede.

Og nettopp denne innbilningen, at man kan bli rettferdig ved egne gjerninger, er en blanding av alt ondt og en hovedsynd framfor alle synder i verden. Alle andre synder kan man jo kjenne igjen som synd og vende om fra, eller øvrigheten kan holde dem nede med straff. Men denne synden, selvklokskapen, at hver holder seg selv for rettferdig, nekter ikke bare å være synd, men vil til og med regnes som den største hellighet og gudstjeneste.

Derfor utøver djevelen sin største makt gjennom denne synden og gjør den største skade i verden med den. Kort sagt: Den er det rette slangehodet og den

snaren som djevelen fanger og holder alle mennesker i. For av naturen mener de alle at man må bli rettferdig av loven.

For å vise hva lovens rette, egentlige og særlige gjerning er, og ta denne misforståelsen og villfarelsen fra folk, reiser Paulus derfor dette tunge og viktige spørsmålet: Hva skulle da loven tjene til, om den ikke gjør rettferdig? Og han gir dette svaret:

Den ble lagt til

Ikke for at den skal eller kan gjøre rettferdig, men snarere

For overtredelsenes skyld.

Ikke alle ting er av samme art; de er av mange slag. Derfor kan man heller ikke bruke alle til det samme, men må bruke hver ting til det den er god for. Ellers ville alt bli bare uorden og forvirring.

Loven sier: «En kvinne skal ikke ha mannsklær på seg, og en mann skal ikke kle seg i kvinneklær» (5 Mos 22,5). Mannen skal gjøre det han bør, og kvinnen det som er hennes oppgave. Hver og en skal utføre det han har fått befaling om og er kalt til. Lærere og predikanter skal se til at de forkynner Guds ord rent og klart. Øvrigheten skal styre sine undersåtter, og undersåttene skal være lydige mot øvrigheten.

Slik skal også alle andre skapninger tjene hver til det de er satt til: Solen skal lyse om dagen, månen og stjernene om natten. Havet skal gi fisk, jorden frukt og korn, skogen vilt og tømmer.

Slik må heller ikke loven ta på seg en oppgave som er fremmed for den, nemlig å gjøre folk rettferdige. Det makter den slett ikke. Hvem hører den oppgaven da til? Nåden, løftet og troen.

Men hva er da lovens egen gjerning og embete? Den skal gjøre overtredelsen kjent, eller, som Paulus sier et annet sted: Den er kommet til for at synden skulle bli desto større (Rom 5,20). «Det henger jo pent sammen!» sier fornuften. Enten det henger sammen eller ikke: Her står Paulus og sier med klare ord at loven er kommet til for overtredelsenes skyld. Det vil si: Den er lagt til ved siden av løftet, eller etter løftet, inntil den ætten kom som løftet gjaldt.

Om lovens dobbelte bruk

Her må vi merke oss at loven brukes på to *måter*. Den første gjelder dette verdslige livet. Vår Herre Gud har innstiftet de verdslige lovene, ja, alle lover, for at synd og overtredelse skal holdes nede ved dem. Av dette ser vi godt at all lov og rett er gitt for å holde syndene nede og hindre dem.

Her kunne noen si: Holder loven synden nede, gjør den vel også rettferdig? Langt derifra! At jeg ikke slår i hjel, ikke driver hor og ikke stjeler, men holder meg fra alt ondt, gjør jeg ikke av god vilje eller fordi jeg elsker dyd og rettferdighet så høyt. Jeg lar det være fordi jeg er redd for bøddelen, som truer med sverd, galge og steile. Det er han som hindrer meg i å synde – slik lenker og bånd hindrer løven eller bjørnen i å rive i stykker alt som kommer i veien.

Her ser man jo tydelig at det ikke kan være noen rettferdighet at loven holder synden nede på denne måten. Det er snarere et tegn på synd og urettferdighet.

For slik man legger et vilt, rivende dyr i bånd eller lenker så det ikke skal drepe og rive i stykker alt det får tak i, slik binder også loven mennesket, som av naturen er tilbøyelig til alt ondt, så det ikke skal gjøre skade eller synde så fritt som det gjerne ville.

Og når man må holde folk nede med lovens bolter og lenker, viser det tydelig at de som må bære slike lenker, ikke er rettferdige, men ugudelige og urettferdige. Det gjelder alle som er utenfor Kristus: Dem må man legge i lenker, så de ikke skal synde. Av dette følger helt sikkert at loven ikke gjør rettferdig.

Dette er altså det første vi må vite om loven: Den skal brukes til å hindre de ugudelige og holde dem nede. For djevelen, denne verdens fyrste, driver folk til alle slags synder og laster. Derfor har vår Herre Gud innstiftet øvrighet, foreldre, skolemestere og tuktemestere, lov og rett, ris og all annen verdslig orden. Om de ikke kan gjøre noe mer, skal de i det minste binde hendene på djevelen, så han ikke kan herske så voldsomt som han lyster i dem som hører ham til.

Besatte mennesker, som djevelen hersker over med makt også i legemet, må man legge i bolter og lenker, så de ikke skader noen. Slik må også øvrigheten holde verden nede med sine lover som med bolter og lenker. For verden er besatt av djevelen og faller uten opphold fra én synd til en annen. Øvrigheten må binde den på hender og føtter, så den ikke legger seg selv helt øde med synder og laster. Vil den ikke la seg si på denne måten, kommer bøddelen og slår til med sverdet, så den aldri gjør det mer.

Slik verdslig straff, som Gud selv har innsatt, er høyst nødvendig. Ved den blir ikke bare freden i samfunnet bevart, men også alt annet som trengs for å opprettholde dette livet. Først og fremst trengs den likevel for at det søte evangeliet ikke skal bli hindret i sin framgang av opprør og ondskap fra den ville og rasende allmuen.

Det er ikke denne bruken av loven, den som gjelder dette livet, Paulus taler om her. Til dette er loven riktignok svært nødvendig og nyttig, men det følger ikke av det at den gjør rettferdig.

En besatt blir ikke fri fra raseriet sitt fordi man legger bolter og lenker om hendene og føttene hans; like lite blir verden god og rettferdig fordi loven hindrer den i å gjøre ytre synder og laster. Den forblir urettferdig og ugudelig. Ja, nettopp at den må bindes og holdes igjen, viser hvor fullstendig ugudelig, rasende og ond verden er, og hvordan djevelen, verdens fyrste, plager og driver den. Ellers ville man ikke trenge å binde den med lover på denne måten og hindre den i å synde.

For det andre brukes loven *åndelig*. Det skjer ved at den, som Paulus sier, gjør overtredelsen større. Det vil si: Den viser mennesket hans synd, hans blindhet og hans elendige, ugudelige vesen – at han ikke kjenner Gud, men er fiendtlig mot ham og forakter ham, og at han derfor med rette har fortjent døden, helvete, Guds dom, evig vrede og unåde. Om dette åndelige embetet taler Paulus utførlig i Rom 7,7–13. Men om dette vet hyklerne og sofistene ved universitetene ingenting, og heller ikke noen av dem som mener at de skal og må bli rettferdige ved loven og sine egne gjerninger.

Det finnes et vilt og skadelig dyr: den skammelige innbilningen at man kan bli rettferdig av loven og sine egne gjerninger. Den blåser menneskene opp og gjør dem stolte, så de stadig mener at vår Herre Gud har behag i dem. Dette dyret måtte vår Herre Gud bringe til taushet og med makt slå helt til jorden. Derfor satte han inn en egen Herkules, en kjempe som virkelig kunne gripe og fange dyret, slå det ned og temme det. Det vil si: Han måtte gi loven på Sinai berg med slik herlighet, med så forferdelige lyder og syner, at hele folket ble skrekkslagent (2 Mos 19–20).

Derfor er det svært nyttig og høyst nødvendig å vite å bruke loven nettopp på denne måten. Ta en som ikke er åpenbar morder, horkar eller tyv, men oppfører seg utad slik en hederlig mann skal, som fariseeren (Luk 18,11–12). Han kunne godt sverge en dyr ed på at han er helt god og rettferdig. For han er forblindet og besatt av djevelen, så han ikke ser eller føler sin synd, sin nød og elendighet. Derfor innbiller han seg at han er god og rettferdig, og han gjør seg stor av sine gode gjerninger og sin fortjeneste.

En slik hykler og stolt helgen kan vår Herre Gud ikke gjøre myk eller ydmyk på noen annen måte enn ved loven, så han kan kjenne sin elendighet og fordømmelse. For loven er den rette klubben eller hammeren, helvetes rette torden og Guds vredes øks, som slår ned og knuser de forherdede og forstokkede hjertene. (*Det vil si: hyklernes hjerter.*)

Lovens egentlige gjerning og embete, det Gud først og fremst har satt den til, er altså å skremme folk, slik Israels barn ble skremt av torden, lyn og basunens lyd på Sinai berg (2 Mos 19–20). Som et tordenslag fra himmelen skal loven slå ned og knuse det skadelige dyret, verdens egen innbilning om rettferdighet. Derfor sier Gud hos profeten Jeremia: «Er ikke mitt ord som en ild, sier Herren, lik en hammer som knuser berg?» (Jer 23,29)

Så lenge mennesket har denne innbilningen og holder seg selv for god og rettferdig, følger det med en grenseløs stolthet, dumdristighet og selvsikkerhet, fiendskap mot Gud og forakt for nåden og barmhjertigheten. Kort sagt: Mennesket forstår ingenting av Guds løfter og av Kristus. Forkynnelsen om nåden og syndenes forlatelse, som blir skjenket oss helt for intet, av ren nåde, for Kristi skyld, kan da aldri trenge inn i hjertet; hjertet smaker ikke den minste dråpe av den. For den fordømmelige selvgodheten og innbilningen står i veien. Den har omringet hjertet som en stor klippe og en mur av bare diamant.

Denne selvgode innbilningen om egen rettferdighet er altså et stort, grusomt, vanartet, gjenstridig, egenrådig og hardnakket dyr. Derfor må vår Herre Gud også ha en svært stor og sterk hammer til å knuse pannen på det. Denne hammeren er, som sagt, loven. Den gjør sin rette gjerning når den anklager og skremmer menneskene, enten det skjer i livet eller i døden, og sier: Se, du har overtrådt alle Guds bud; derfor har du fortjent Guds unåde og den evige død.

Da blir samvittigheten skremt, så den for alvor merker hvordan den har vakt vreden hos vår Herre Gud og fortjent den evige død. Da kjenner hjertet virkelig at loven er en utålelig byrde. Det blir så beklemt og redd at det er like ved å fortvile. I sin store angst ønsker det å dø, eller tenker kanskje til og med på å ta sitt eget liv.

Loven er altså, som Jeremia sier, «en hammer som knuser berg». Den er jordskjelvet, ilden og den store, sterke stormen som kløver fjell og knuser klipper (1 Kong 19,11) – det vil si de forherdede og dumdristige hyklerne. Denne store redselen som loven vekker, og som er betegnet ved hammeren, jordskjelvet, stormen og ilden, kunne profeten Elia ikke tåle. Derfor «dekket han ansiktet med kappen» (1 Kong 19,13). Men så snart det forferdelige uværet som profeten så, hadde lagt seg, kom «lyden av en stille susing», og i den var Herren. Men før Herren kom i den stille susingen, måtte uværet gå foran med ild, storm og jordskjelv.

Denne åndelige bruken av loven ble avbildet ved det forferdelige synet, den prakt og herlighet Gud lot komme til syne da han ga Israels barn loven på Sinai berg.

Folket som var dratt ut av Egypt, trodde ikke annet enn at det var helt rent og hellig og stod seg svært godt hos Gud. Derfor roste de seg og sa: Vi er Guds folk framfor alle folk på jorden. «Alt det Herren har sagt, vil vi gjøre» (2 Mos 19,8). Dessuten helliget Moses dem og befalte dem å vaske klærne sine, holde seg fra kvinner og gjøre seg rede til den tredje dagen. Kort sagt: I sine egne tanker var de alle sammen svært hellige.

Da den tredje dagen kom og det var morgen, førte Moses folket ut av leiren for å møte Gud og stilte dem opp nedenfor fjellet, så de kunne høre hans røst.

Hva skjedde? Israels barn så det forferdelige synet på fjellet, som røk og brant helt opp mot himmelen, de tykke, mørke skyene og de store, skremmende lynene i det tette mørket. De hørte basunens lyd, som ble sterkere og sterkere, og jorden skalv. Da ble de forferdet, vek tilbake og holdt seg langt borte. De sa til Moses: «Tal du til oss, så vil vi høre. Men la ikke Gud tale til oss, for at vi ikke skal dø» og bli fortært av denne store og forferdelige ilden (2 Mos 20,19; 5 Mos 5,25).

Si meg nå: Hva hjalp renselsen deres, de hvite klærne, at de hadde holdt seg fra kvinner og helliget seg? Ingenting! For ingen kunne bestå for den store majestet og herlighet som Gud åpenbarte seg i. De ble alle forferdet og løp tilbake som om djevelen jaget dem. Ja, de ville heller ha gått gjennom en jernmur, om de hadde kunnet, enn å høre på denne store herligheten og se dette skuet. For Gud er en fortærende ild (Hebr 12,29), og intet kjød kan bestå for ham.

Slik virker loven ennå i dag, akkurat som på Sinai berg, da den først ble gitt og Israels barn hørte den. De hadde, som de selv sa, fast bestemt seg for å gjøre alt det Gud ville si til dem, og de var vasket, renset, rettferdige og kyske.

Likevel gjorde loven slike fine helgener til så store syndere at de nær hadde fortvilt og dødd av redsel. Da hjalp verken renheten, kyskheten eller det hellige livet deres det minste. Tvert imot viste det seg at urenheten, uverdigheten og syndene deres var så store og avskyelige at de ikke bare glemte all sin hellighet, men måtte flykte for Herren og frykte ham som om han var djevelen. De kunne ikke tåle å høre hans røst fra mørket på fjellet, som brant med ild.

Derfor sa de til Moses: «Gå du nær til og hør alt det Herren vår Gud sier, så du kan tale til oss … For hvem er det på hele jorden som har hørt den levende Guds røst tale midt ut av ilden som vi, og enda er blitt i live?» (5 Mos 5,26–27) Se, nå taler de ganske annerledes enn kort før, da de sa: Vi er Guds hellige folk, som

Gud har utvalgt til sin eiendom framfor alle folk på jorden; alt det Herren har sagt, vil vi gjøre.

Slik det gikk jødene her, går det til sist også alle ytre helgener og hyklere. En tid, ja, i mange år, går de omkring i dumdristighet og stolthet, uten frykt og anfektelse, helt oppslukt av innbilningen om sin egen rettferdighet. De bilder seg inn at de sitter i Guds fang og er hans kjære barn, at han har stor glede av deres klosterløfter, faste, bønner og andre selvvalgte gjerninger, og at han derfor helt sikkert vil gi dem en særlig krone i himmelen.

Men så kommer det brått, før de aner det, et tordenbrak med lyn og røyk, og den store, tunge hammeren som knuser berg. Det vil si: Når loven kommer og åpenbarer synden for dem og viser dem Guds vrede og dom, går det dem som det gikk jødene nedenfor Sinai berg.

Her ber og formaner jeg alle som elsker gudsfrykt, og særlig dem som med tiden skal lære andre, at de med all flid lærer av Paulus' skrifter å forstå den artikkelen om hva lovens rette og egentlige gjerning er.

Jeg frykter sterkt at den etter vår tid vil bli formørket, ja, helt undertrykt. For allerede nå, mens vi ennå lever og flittig viser hva loven og evangeliet hver for seg skal brukes til, er det bare ganske få som virkelig forstår lovens embete – selv blant dem som bekjenner seg til evangeliet og gjerne roser seg av det. Hva tror dere da det blir av dette når vi er sovnet inn?

Da har jeg ennå ikke nevnt gjendøperne, de nye arianerne og svermerne som forvrenger og spotter sakramentet med vår Herre Jesu Kristi hellige legeme og blod. De forstår alle sammen like lite som papistene hva lovens gjerning er og hva den tjener til, selv om de nok sier noe annet. For de er for lengst falt tilbake fra evangeliets rene lære til lovens lære; derfor lærer de heller ikke Kristus.

Riktignok roser de seg med mange ord, ja, de tør vel sverge på at de ikke lærer noe annet, og at de med læren sin ikke søker noe annet enn Guds ære og brødrenes beste, og at Guds ord må bli utbredt og bevart rent og klart.

Men ser man grundig etter, finner man at de forfalsker Guds ord og vrir det til en falsk mening, så det skal si det de selv drømmer om. Under Kristi navn lærer de altså sine egne drømmer, og under evangeliets navn bare lov og seremonier. Slik forblir de det de har vært fra begynnelsen av: munker, ytre helgener, lærere av lov og seremonier. Den eneste forskjellen er at de gir seg nye navn og finner på nye gjerninger.

Det er derfor ingen liten ting å vite grundig og forstå rett hva loven er, hva den tjener til og hva som er dens egentlige embete og gjerning.

Når vi lærer dette så flittig, viser vi i gjerning at vi ikke forkaster loven og gjerningene, slik motstanderne våre urettferdig beskylder oss for. Tvert imot stadfester vi loven og lærer at man skal gjøre gode gjerninger. Vi sier også at loven er god og nyttig – så sant man lar den bli ved sin egen gjerning og vet å bruke den rett: for det første til å holde ytre synder nede, som sagt før, og for det andre til å gjøre de åndelige syndene kjent.

Loven er derfor også et lys. Den viser og åpenbarer – ikke Guds nåde og heller ikke den rettferdigheten som gir liv, men synden, døden, Guds vrede og dom.

Israels barn stod nedenfor Sinai berg og hørte den fryktelige tordenen, så lynene og de mørke skyene og at fjellet brant og røk, og mer slikt forferdelig. Det var ingen lek for dem. Tvert imot ble de så skremt at de nær døde av angst, og det lærte dem at de med all sin hellighet og renhet ikke kunne bestå for Gud eller tåle å høre hans røst. Og den røsten var likevel helt mild og trøsterik: «Jeg er Herren din Gud …» (2 Mos 20,2)

Slik går det også hyklerne når loven begynner sin egen gjerning hos dem: å åpenbare synden, vekke vrede, anklage samvittighetene og drive dem til fortvilelse. Det er lovens egen og rette gjerning. Der skal den bli stående og ikke gå lenger.

Men evangeliet er et helt annet lys. Det opplyser de skremte hjertene, gjør dem levende, trøster dem og reiser dem opp. For det viser at Gud er nådig mot uverdige og fordømte syndere for Kristi skyld, når de tror at de ved hans død er gjenløst fra forbannelsen, det vil si fra synden og den evige død, og at velsignelsen – nåde, syndenes forlatelse, rettferdighet og evig liv – er skjenket dem ved hans seier.

Når vi slik skiller loven og evangeliet fra hverandre, lar vi hver av dem beholde sin egen gjerning og sitt eget embete. Men i alle bøkene til munkene, kirkerettslærerne og sofistene, ja, i de gamle fedrenes skrifter, finner du ikke en tøddel om denne forskjellen mellom loven og evangeliet. Augustin har noenlunde forstått den, men Hieronymus og flere andre har visst lite å si om den.

Kort sagt: I flere hundre år er det ikke lært noe riktig om forskjellen mellom loven og evangeliet, verken i skolene eller i kirkene. Dermed er de stakkars samvittighetene kommet i stor fare og nød. For skiller vi ikke evangeliet klart fra loven, er det umulig å bevare den kristne lære uforfalsket.

Men forstår vi dette rett, vet vi også hva som er den rette måten å bli rettferdig for Gud på. Har vi dette lyset og denne kunnskapen, kan vi lett skille troen fra gjerningene, Kristus fra Moses, evangeliet fra Moseloven og fra alle andre verdslige lover, all rett og alle forordninger. Så svarer Paulus slik på spørsmålet som er reist:

Loven ble lagt til for overtredelsenes skyld

Det vil si: for at syndene skulle bli større og desto tydeligere sett og kjent. Og slik går det også i virkeligheten. For det slår aldri feil. I anfektelse eller dødsangst faller det et menneske inn: «Se, Gud krever av deg at du skal elske ham av hele ditt hjerte, sette all din lit til ham og tro at han vil være din Gud, og at du skal elske din neste som deg selv.»

Samvittigheten vitner da mot ham at han aldri i sine dager for alvor har tenkt på det, langt mindre holdt det, og sier videre: «Ve deg, du må være fordømt til evig tid!» Så snart det skjer, blir han utålmodig, knurrer mot Gud og blir fiendtlig mot både Gud og hans vilje.

Han kan jo ikke tåle Guds dom, at han skal være fordømt og dø den evige død. Likevel kan han ikke slippe unna, men må til slutt la seg gripe og ta til fange. Derfor kan det ikke gå annerledes: Han blir fiendtlig mot Gud og begynner å spotte ham.

Men før mennesket på denne måten kommer til erkjennelse av synden ved loven, går det trygt og sorgløst omkring og mener at det står godt til med det hos Gud, ja, at det er en stor helgen. Særlig gjelder det den som på egen hånd flittig har tjent Gud, lovprist ham, ligget på kne og bedt mange bønner, slik som fariseeren Lukas forteller om (Luk 18,11–12).

Men når han får øynene opp, og synden blir åpenbart ved loven, ser han at han har fortjent Guds dom og vrede, det vil si den evige fordømmelse. Da ville han helst at det verken fantes Gud eller lov. Loven gjør altså at mennesket blir helt fiendtlig mot Gud. Det er likevel ikke lovens skyld, for den er hellig, rettferdig og god. Skylden ligger hos vår onde natur.

Slik blir synden ved loven ikke bare vist og åpenbart; den øker også og blir større, sterkere og mektigere. Det er det Paulus mener når han sier: «Men synden gjorde det, for at den skulle vise seg som synd, ved at den benyttet det som er godt, til å føre død over meg. Ved budet skulle synden bli overmåte syndig» (Rom 7,13). Samme sted taler Paulus utførlig om hva loven virker i oss.

På spørsmålet «Hvis loven ikke gjør rettferdig, hva er den da til nytte?» svarer Paulus slik: Selv om loven ikke gjør rettferdig, er den ikke unyttig for det, sier han. Tvert imot er den svært nyttig og høyst nødvendig. For det første tjener den til ytre, borgerlig tukt: Den holder de grove, utemmede og uregjerlige verdens barn i tømme. Dernest åpner den øynene på mennesket, så det ser at det er en synder, skyldig til Guds vrede og den evige død.

Hva nytter det så at mennesket blir slått ned av loven og knust som med en stor og tung hammer? Det nytter til dette: Når det er blitt slik tilredt, ber det om nåde og sukker etter den av hjertet. Slik baner loven vei for nåden.

For Gud er Gud for dem som er bedrøvede, fattige, elendige, undertrykte, fortvilte og gjort helt til intet. På dem kan han gjøre den gjerningen som av natur hører ham til: å opphøye de fornedrede, mette de sultne, gi de blinde lys, trøste de fattige og elendige, gjøre syndere rettferdige, de døde levende, de fortvilte og fordømte salige, og mer slikt. For han er den allmektige Skaper, han «som gjør de døde levende og kaller på det som ikke er til, som om det var til» (Rom 4,17).

Men det onde og skadelige dyret – menneskets innbilning om at det selv er rettferdig – er slik av sinn at det ikke vil la vår Herre Gud gjøre denne sin naturlige og egentlige gjerning. Det vil for ingen pris vite av at det er en synder. Det vil ikke være urent, ikke elendig eller fordømt, men rettferdig og hellig.

Da blir vår Herre Gud nødt til å gripe til den store og tunge hammeren, loven, for å slå i stykker, knuse og tilintetgjøre dette dyret med alt det stoler på: dumdristighet, visdom, hellighet, rettferdighet, makt og annet. Slik må det av egen skade og ulykke lære at det er fortapt og fordømt.

Når samvittigheten slik er skremt av loven, får evangeliets lære om nåden rom. Den reiser samvittigheten kraftig opp, trøster den og sier: Fortvil ikke, men hold deg til Kristus! Han er kommet til verden, og om ham står det: «Det knekkede rør skal han ikke knuse, og den rykende veke skal han ikke slokke» (Jes 42,3). Han er kommet for å «forkynne et godt budskap for de fattige», «forbinde dem som har et nedbrutt hjerte» og «utrope frihet for de fangne» (Jes 61,1–2).

Det egentlige arbeidet begynner først for alvor når man er blitt slik skremt og slått ned av loven. Da gjelder det å komme til seg selv igjen, reise seg og si: «Moses har lenge nok plaget og pint meg, skremt og kvalt meg med sin lov. Nå er det tid for at jeg også gir nåden rom og hører hva min Herre Kristus sier. Han har vennlige lepper og taler derfor langt bedre enn Moses med sitt tunge mål og sin tunge tunge. Nå er det tid for meg å se, ikke til Sinai-fjellet, som ryker og brenner, men til Moria-fjellet. Der har vår Herre Gud sin herlige bolig, sitt tempel og sin nådestol, som er Kristus, rettferdighetens og fredens fyrste. Der vil jeg høre hva Herren har å si meg, for han «forkynner fred for sitt folk» (Sal 85,9).»

At et menneske i anfektelse kan vende seg slik, la Moses fare med sin lov og gripe Kristus ved nådens ord, det er overmåte tungt. For menneskehjertet er så ubesindig og tåpelig: Når samvittigheten har ført en så hard kamp og plaget og kvalt seg selv med loven, tar det ikke imot evangeliet om Kristus, der den visse tilgivelse for syndene blir tilbudt og lovet. Tvert imot ser det seg bare om etter flere lover og mener å kunne bøte på saken med dem.

Det tenker ved seg selv: «Hvis Gud lar meg leve lenger, vil jeg bedre mitt liv. Jeg vil gjøre det og det: Jeg vil gå i kloster, leve helt knapt på bare vann og brød, gå i ullklær og barbent.»

Men tar du ikke saken an på en annen måte og gjør det stikk motsatte, er det ute med din frelse. Du må vise Moses og hele hans lov bort til de selvsikre, harde og uregjerlige hodene, og i din skrekk, nød og angst gripe Herren Kristus, han som har lidt, er korsfestet og døde for dine synder. Gjør du ikke det, må du fortvile og bli fordømt.

Slik tjener loven med sitt embete og sin gjerning også til at vi kan bli rettferdige. Ikke slik at den av seg selv gjør rettferdig. Det er en fremmed gjerning den gjør når den driver oss til den lovede nåden, som vi blir rettferdige ved; med sin bitterhet gjør den at nåden blir søt og kjær for oss. Vi opphever altså ikke loven, slik vi med urette blir beskyldt for. Tvert imot lærer vi folk å forstå hva som er lovens rette embete og gjerning, og hvordan vi skal bruke den rett og til nytte: Den skal drive oss til Kristus, så vi søker nåde, hjelp og trøst hos ham.

Er det derfor kommet så langt med deg at loven har skremt deg og slått deg helt ned, så du er nær ved å fortvile, da se til at du vet å bruke loven rett. For dette er dens egentlige gjerning og embete, og til dette skal den brukes: Den skal ikke bare åpenbare synden for oss og den vrede fra Gud som vi har fortjent, men også drive oss til Kristus. Men at loven skal brukes slik og ikke annerledes, det lærer evangeliet alene. For det vitner jo om at Gud vil hjelpe og stå bi dem som har et sønderknust hjerte.

Når du da er slått i stykker av denne hammeren, se bare til at du ikke misbruker knusingen. Du misbruker den hvis du ikke vil ta din tilflukt til Kristus, men heller lesser enda flere lover på deg. Når det er kommet så langt med deg, hør hva Kristus sier til deg og til alle bedrøvede hjerter: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære, og jeg vil gi dere hvile!» (Matt 11,28).

Når loven slik skremmer og trenger deg så hardt at du fortviler om all hjelp fra deg selv og fra alle skapninger, og du søker nåde og trøst hos Kristus alene, da gjør loven sin egen gjerning og utfører sitt embete. Slik hjelper den, ved

evangeliet, til rettferdighet. Og dette er den beste og rette måten å bruke loven på.

Her tar Paulus altså så å si opp igjen spørsmålet om loven og sier hva den er. Grunnen er at han hadde sagt at loven ikke gjør rettferdig.

Når fornuften hører det, trekker den straks slutningen: «Kan den ikke gjøre rettferdig, hvorfor har Gud da gitt den og befalt at vi skal holde den?» Derfor er det nødvendig å reise dette spørsmålet og svare grundig på hva loven er og hvordan den skal forstås, så vi verken lar den gå for langt eller snevrer den mer inn enn vi bør. Paulus sier altså at Gud ikke har gitt loven for at menneskene skulle bli rettferdige ved den; den er lagt til for syndens skyld.

Derfor skal vi, hver gang det gjelder evig rettferdighet, liv og frelse, sette loven helt til side, som om den aldri hadde vært til og aldri skulle komme. Med den største flid skal vi venne oss til å se på løftet om Kristus, han som har brakt velsignelsen til hele verden, og holde oss til ham med fast og urokkelig tro. Men får loven slippe inn, er alt tapt. For den åpenbarer synden og virker bare vrede.

Derfor har jeg sagt før at vi må holde loven og løftet helt atskilt, ut fra det embetet og den virkningen hver av dem har i oss. For begge har sin bolig og sitt verksted i én og samme person, som i ett hus.

Inntil den ætten kom som løftet gjaldt

Paulus vil ikke at loven skal vare og bli stående evig. Han sier at den er gitt og lagt til løftene for overtredelsenes skyld. I det ytre skal den, så langt det bør og kan skje, holde overtredelsene nede og hindre dem ved borgerlig tukt og anstendighet. Men i det åndelige, i forholdet til Gud, skal den åpenbare og vise fram synden. Det er først og fremst derfor den er gitt.

Og dette skal loven gjøre, ikke alltid og til evig tid, men for en bestemt tid. Derfor må vi her legge godt merke til tiden: når og hvor lenge loven skal råde og regjere hos oss med sitt herredømme og tyranni. Det vil si: hvor lenge den skal vise oss synden, vise hvor fine folk vi er, og hvor stor vrede og unåde vi har fortjent hos Gud.

De hjertene som for alvor kjenner en slik virkning av loven, måtte snart dø og gå til grunne hvis de ikke ble trøstet i tide. Ble lovens tid ikke forkortet, kunne ingen bli frelst. Derfor må vi sette loven tid og grense: så langt skal den gå, og ikke lenger.

Hvor lenge skal da lovens styre og herredømme vare hos oss? Inntil den ætten kom, svarer han, den som det står skrevet om: «I din ætt skal alle jordens folk velsignes» (1 Mos 22,18). Loven trengs altså til tiden er oppfylt og den ætten kommer som alle jordens folk blir velsignet i. Ikke slik at loven kan frembringe ætten eller gi rettferdighet. Men den skal, som ofte sagt, holde de uregjerlige og utemmede folkene innenfor bestemte grenser, som i et fengsel, og temme dem.

Men for Gud og i det åndelige skal den straffe, slå ned, skremme, tvinge og presse – likevel slik at de som den har slått ned og skremt, ikke skal fortvile eller dø av sorg for det. Ved denne lovens gjerning skal de begynne å sukke og lengte etter den ætten som velsignelsen er lovet ved, og som nå er gitt.

Tiden for hvor lenge loven skal vare, må du forstå enten *etter bokstaven* eller *åndelig*. Etter bokstaven varte loven inntil nådens tid. Kristus sier selv: «For alle profetene og loven, like til Johannes, profeterte», og: «Fra døperen Johannes' dager til nå trenger de seg inn i himlenes rike med makt, og de som trenger seg inn, river det til seg» (Matt 11,13.12). Da Kristus ble døpt og begynte å forkynne, tok loven slutt etter bokstaven, sammen med hele den gudstjenesten som Moses hadde innstiftet.

Men åndelig skal loven vare og herske i samvittigheten inntil Kristus, den velsignede ætten, kommer med velsignelsen. Når loven derfor har gjort sin gjerning og utført sitt embete hos meg – når den har vist meg min synd, skremt meg og åpenbart meg Guds vrede og dom, så jeg blir blek og nær ved å fortvile – da har den nådd den tid og grense som er satt for den.

Da skal den høre opp og ikke plage meg lenger med sitt tyranni. For da har den fullført sitt verk i meg. Den har vist meg tydelig nok at jeg har vakt Guds vrede og fortjent den evige død, så jeg må frykte og skjelve.

Da er det tid for å si: «Lov, nå får det være nok! Du har lenge nok pint og plaget meg. Alle dine forbannelser er kommet over meg, og det er ingen ende på dine redsler, så jeg er nær ved å fortvile.» Og så begynner man å be: «Herre, straff meg ikke i din vrede og tukt meg ikke i din harme!» (Sal 6,2).

Når en slik skrekk og klage begynner, er den rette tid og time inne for at den velsignede ætten kommer, han som har løskjøpt oss fra loven og dens forbannelse. Da skal loven med sin forbannelse og sine redsler vike. Den er riktignok lagt til for å åpenbare synden og gjøre den stor, men den må ikke bruke sitt embete lenger enn til ætten kommer.

Når den er kommet, kan loven holde opp og la det være nok. Den skal ikke lenger åpenbare eller hisse opp synden og heller ikke skremme mer. Da skal den overgi sitt styre og sin makt til en annen, nemlig til den velsignede ætten, som er Kristus, han som har søte og livgivende lepper.

Han anklager og skremmer derfor ingen, slik Moses gjør med sitt tunge mål og sine uvennlige lepper. Han taler vennlig og trøstende om ren nåde, fred og tilgivelse for syndene, om seier over synd og død – alt det som ved hans død og oppstandelse er vunnet og skjenket dem som tror.

Med ordene «inntil den ætten kom» viser Paulus altså hvor lenge loven skal vare, både etter bokstaven og åndelig. Etter bokstaven tok den slutt for lenge siden, nemlig da den velsignede ætten tok på seg vårt kjød, kom til denne verden, ga Den Hellige Ånd og skrev en ny lov inn i hjertene.

Men åndelig er loven slik at den vil herske altfor lenge i samvittigheten og nødig lar seg drive ut. Derfor er det overmåte tungt for et menneske som kjenner lovens åndelige virkning, å sette loven den tid og grense den skal ha. For et hjerte som er så skremt og plaget av synden, tenker ikke at Gud kan være nådig og barmhjertig mot det, eller at han vil tilgi det syndene for Kristi skyld. Det er bare fylt av den tanken at Gud går i rette med syndere, anklager og fordømmer dem.

Troen må da komme til hjelp og reise samvittigheten opp. Eller det må være en venn og bror som kan trøste den som loven har slått ned, med Guds ord, slik

Kristus har befalt der han taler om at «to eller tre er samlet» (Matt 18,20). Ellers følger ganske sikkert fortvilelse og evig død.

Derfor er det svært farlig og skadelig at et menneske i anfektelse og sorg er alene. «Stakkars den som er alene!» sier Salomo. «Faller han, har han ingen til å reise seg opp» (Fork 4,10).

De som har stiftet munke- og nonneordenene, har derfor gitt utallige mennesker anledning til å fortvile. At noen trakk seg bort fra folk en dag eller to for å be, det kunne nok gå an og var uten fare. Slik leser vi at Kristus selv gjorde når han av og til gikk alene opp i fjellet og ble der natten over i bønn (Luk 6,12).

Men at man alltid skal være alene, det har ingen andre enn djevelen selv funnet på. For et menneske som er alene i anfektelsen, kan ikke hjelpe eller trøste seg selv i den minste ting.

Den ble gitt ved engler, ved en mellommanns hånd

Her gjør Paulus et lite sidesprang og går fra det han hadde tatt fatt på, over til noe annet. Det fører han likevel ikke ut, men bryter av og vender tilbake til det han egentlig holder på med, når han litt senere sier: «Er da loven imot Guds løfter?» (Gal 3,21). Grunnen til sidespranget er denne: Han var kommet inn på forskjellen mellom loven og evangeliet.

Loven, som er lagt til løftet, var en annen lære enn evangeliet, ikke bare når det gjelder tiden, men også når det gjelder den som har gitt den. Den var også noe helt annet enn evangeliet på grunn av sin egen særlige virkning og sitt embete. For loven er gitt ved engler (Hebr 2,2–3), men evangeliet ved Herren selv. Derfor står evangeliets lære over loven: Loven er tjenernes, det vil si englenes, ord, men evangeliet er Herrens egen røst.

For å gjøre lovens lære ringe sammenlignet med evangeliet og til gjengjeld prise evangeliet høyt, sier Paulus at loven er en lære som bare har vart en kort tid – til løftet ble oppfylt, det vil si inntil ætten kom med velsignelsen og oppfylte løftet. Evangeliet derimot, sier han, er en lære som skal stå til evig tid. For dette evangeliet har alle troende hatt fra verdens begynnelse, og ved det er de blitt frelst.

Loven står altså langt under evangeliet. Den ble gitt ved engler, som er tjenere, og den varte en kort tid. Men evangeliet ble gitt ved Herren selv (Hebr 1,2), og det er fra evighet, for det har vært lovet fra verdens begynnelse (Tit 1,2).

Dessuten er lovens lære ikke bare gitt ved engler, som er tjenere. Den er attpå til gått gjennom hånden til en tjener som er ringere enn englene, for han var et menneske. Det er det Paulus mener når han sier «ved en mellommanns hånd», det vil si ved Moses' hånd. Men Kristus er ingen tjener; han er Herren selv. Han er heller ikke mellommann mellom Gud og menneskene etter loven, slik Moses var. Han er mellommann for en bedre pakt (Hebr 8,6).

Loven er altså gitt ved engler, som er tjenere. At Moses og folket hørte Gud tale på Sinai-fjellet, betyr ikke annet enn at de hørte englene tale i Guds navn og i hans sted. Derfor sier også Stefanus: «dere som har mottatt loven, gitt ved engler, og ikke har holdt den!» (Apg 7,53). Likeså står det uttrykkelig i 2 Mos 3,2

at Herrens engel viste seg for Moses i en flammende ild og talte med ham ut av tornebusken.

På dette stedet er den latinske oversettelsen noe feilaktig og endret. Den sier at det ikke var en engel, men Herren som talte med Moses. Det har fått dem som ikke kunne hebraisk, til å strides om det var Herren selv eller en engel som talte med ham.

Med dette viser Paulus altså at Kristus er mellommann for en langt bedre pakt enn Moses. Han sikter til beretningen om hvordan Gud ga Israels barn loven (2 Mos 19–20). Der fortelles det at Moses førte folket ut av leiren for å møte Gud og stilte dem opp ved foten av Sinai-fjellet. Det var et dystert og forferdelig syn, for hele fjellet sto i brann.

Da folket så dette, begynte de å skjelve og beve; de trodde at de straks måtte omkomme i dette uværet. De kunne ikke tåle loven, som lød så skremmende fra Sinai-fjellet – den forferdelige røsten hadde tatt motet fra hele folket. Derfor sa de til Moses: «Gå du nær til og hør alt det Herren vår Gud sier, så du kan tale til oss alt det Herren vår Gud taler til deg» (5 Mos 5,27). Og Moses sier: «Jeg sto den gang mellom Herren og dere for å kunngjøre dere Herrens ord» (5 Mos 5,5). Av dette ser vi tydelig at Moses var en mellommann mellom folket og loven.

Med den skjulte meningen i denne beretningen vil Paulus lære oss at det er helt umulig å bli rettferdig ved loven. Det er som om han ville si: Hvordan skulle loven kunne gjøre rettferdig, når ikke bare hele Israels folk, men også Moses selv, mellommannen mellom Gud og folket, ble forferdet og skalv så snart de hørte den (Hebr 12,21)? Og det enda folket på forhånd hadde helliget og renset seg så godt det kunne. Der var det bare forferdelse, skjelving og beving.

Men hva er det for en rettferdighet og hellighet når man slett ikke holder ut loven – ja, ikke engang tåler å høre eller se den, men flykter fra den og avskyr den mer enn noe annet i verden? Slik står det også i beretningen: Så snart folket hørte loven, ble de så forferdet at de trakk seg tilbake og heller ville vært døde enn å høre den.

Slik går det også når loven kaster sine stråler inn i menneskets hjerte, så det kjenner sin synd. Da er det ingenting mennesket avskyr mer eller tåler mindre enn loven. Det vil heller dø enn å bli skremt slik av loven, om det så bare skulle vare en kort stund. Dette er et sikkert tegn på at loven ikke kan gjøre rettferdig. For kunne den det, ville folk elske den og ha lyst til den og ta imot den gjerne, ikke motvillig.

Men hvor blir den tatt imot med en slik god vilje? Ingen steder – verken av Moses eller av hele Israels folk. De ble alle forferdet og flyktet skjelvende bort. Og det man flykter fra, har man ikke noe godt til overs for. Man hater det, skyr det, er fiendtlig mot det og har ingen lyst til det.

Denne flukten viser tydelig at menneskehjertet er helt fiendtlig mot loven og dermed mot vår Herre Gud selv. Om det ikke fantes noe annet bevis for at loven ikke kan gjøre rettferdig, ville denne beretningen alene være nok. Paulus rører bare kort ved den med ordene «ved en mellommanns hånd».

Det er som om han ville si: Kjære, dere som vil bli rettferdige ved loven, tenk etter hvordan det gikk deres fedre med den! De kunne så lite tåle den at de måtte

ha Moses til mellommann. Ja, da både de og mellommannen deres flyktet fra den med stor skjelving og beving (Hebr 12,21), viste de tydelig hvilket dødelig fiendskap de bar mot den. Hadde det vært mulig, ville de ha brutt seg gjennom et fjell så hardt som stål og løpt tilbake til Egypt. Men veien var stengt, og de var så innesperret at de måtte bli.

Da de ikke kunne annet, ropte de til Moses: Kjære, tal du med oss! For skal vi høre Herrens røst, må vi dø (2 Mos 20,19). Når de ikke engang kan tåle å høre loven, hvordan skal de da kunne oppfylle den og bli rettferdige ved den?

Når folket måtte ha en mellommann på grunn av loven, følger det med sikkerhet at loven ikke kunne gjøre rettferdig. Hva gjorde den da? Det Paulus sier her: «Den ble lagt til for overtredelsenes skyld.» For Israels barn var loven et lys, en sol, som med sine stråler trengte så dypt inn i hjertene deres at de ble skremt og forferdet for Gud. De fikk avsky og vemmelse både for loven og for ham som har gitt den – og det er en overmåte stor synd.

Vil du nå si at disse menneskene, som flykter fra Gud og hans hellige lov, kan være rettferdige? Det ville henge svært dårlig sammen. For rettferdige er de som hører loven med hjertens lyst og tar imot den med god vilje.

Men beretningen om hvordan loven ble gitt, viser tydelig at alle mennesker på jorden, uansett hvor hellige de er, er fiendtlige mot loven, avskyr den og flykter fra den. Ja, de skulle gjerne ønske at den aldri hadde vært til. Det ser vi særlig av at Israels barn ikke kunne tåle å høre loven, enda de på forhånd var helliget og renset. Derfor står det fast at loven ikke kan gjøre rettferdig, men tvert imot har motsatt virkning.

Som sagt har Paulus bare tatt med disse ordene i forbifarten – «gitt ved engler, ved en mellommanns hånd» – uten å drøfte dem fullt ut. Likevel kan enhver som leser nøye, lett se at han taler om to mellommenn, Moses og Kristus, og sammenligner dem med hverandre, slik jeg straks skal vise. Hadde han villet utdype dette for alvor, ville han hatt stoff nok til et helt brev. Ja, om man bare ganske enkelt gikk gjennom beretningen om hvordan loven ble gitt (2 Mos 19–20), kunne man skrive en hel bok om den.

Riktignok kan de som ikke forstår hva lovens embete er og hvordan man skal bruke den rett, se på denne beretningen som en enkel og ubetydelig sak, særlig når de sammenligner den med andre beretninger i Skriften.

Av dette ser vi tydelig at om hele verden hadde stått sammen med Israels folk ved Sinai-fjellet da loven ble gitt, ville den ha blitt like forferdet og ha flyktet like mye som Israels barn. Hele verden er altså fiendtlig mot Guds lov og hater den inderlig. Men Guds lov er jo god og hellig og lærer helt riktig hva Guds vilje er (Rom 7,12). Hvordan kan da den være rettferdig som ikke bare flykter fra en så god og hellig lov og er fiendtlig mot den, men attpå til er fiendtlig mot Gud selv, han som har gitt loven?

Men kjødet kan ikke annet, som Paulus sier: «Kjødets attrå er jo fiendskap mot Gud, for det er ikke Guds lov lydig, kan heller ikke være det» (Rom 8,7). Derfor er det en overmåte stor dårskap å hate Gud og hans lov av hjertet og være fiendtlig mot ham, så man ikke engang orker å høre tale om ham – og likevel skryte av at man kan bli rettferdig ved loven.

Av dette ser vi at sofistene er blinde og tåpelige mennesker som ikke forstår det minste av saken. De ser bare på lovens ytre form og skinn. De mener at den blir oppfylt med ytre gjerninger, og at de som holder loven i det ytre, er rettferdige for Gud. Men de tenker ikke over hva lovens åndelige embete og gjerning er: Den gjør ikke folk rettferdige og gir ikke samvittigheten fred, men gjør bare synden større, skremmer og egger til vrede.

Fordi sofistene ikke forstår dette, slutter de slik: Mennesket har en fri vilje og en rett forstand, som godt kan rette seg etter loven og bruke den rett. Men om det er sant, kan det jødiske folket og mellommannen deres fortelle deg – de som fikk loven og selv hørte den på Sinai-fjellet.

Spør også David. Han klager så ofte i Salmene over at han er forkastet fra Guds ansikt og er i dødsriket, og at han er forferdet over sine mange synder og over Guds tunge vrede og dom. Mot dette stiller han ikke opp noe offer eller noen lovgjerning, men holder seg til Guds frie nåde og barmhjertighet alene. Dermed viser han tydelig at loven ikke kan gjøre rettferdig.

Men jeg kunne nok få lyst til loven og like den godt, dersom den talte slik jeg ville – det vil si: om den roste mitt hykleri, min egen ære, min selvgodhet og den blinde tilliten til min innbilte rettferdighet. Eller om den innrømmet at jeg kunne bli rettferdig for Gud ved lovens hjelp alene, uten Guds barmhjertighet og uten troen på Kristus, slik verden pleier å mene om loven. Eller om den sa at Gud lot seg bevege og stille til freds med gjerningene, og at han var forpliktet til å lønne dem.

Da hadde jeg ikke bruk for Gud i noe, men kunne være min egen gud, som selv kunne skaffe meg nåde med gjerningene mine og gjøre meg salig uten Frelseren Kristus.

Hvis loven, sier jeg, smigret meg slik, kunne jeg nok holde den ut. Da ville den være en søt, kjær og behagelig lære for meg; for fornuften vil for enhver pris bli smigret. Men hvor lenge kunne det vare? Ikke lenger enn til loven en gang fikk gjøre sin rette virkning. Da måtte det vise seg at fornuften ikke tålte lovens klare glans, og til slutt måtte det komme en Moses som mellommann – selv om heller ikke det kunne hjelpe, slik jeg straks skal vise.

Hit hører det Paulus sier om dekket over Moses' ansikt (2 Kor 3,7–13). Der trekker han inn beretningen i 2 Mos 34 og viser ut fra den at Israels barn ikke bare manglet forstand på lovens rette, åndelige embete, men at de ikke engang kunne tåle dette åndelige embetet.

For det første kunne de ikke tåle å «se slutten på det som svant», som Paulus sier, på grunn av dekket Moses hadde lagt over ansiktet. Det vil si: De kunne ikke rett forstå hva loven var gitt til, og hva den skulle utrette.

For det andre kunne de heller ikke tåle å se rett på Moses' «utildekte ansikt» på grunn av glansen i det. Derfor måtte Moses dekke til ansiktet hver gang han ville tale med dem; uten dekket kunne de slett ikke holde ut å tale med ham. Det betyr: De kunne ikke tåle sin egen mellommann, som de selv hadde valgt, uten enda en mellommann – dekket.

Hvordan skulle de da kunne tåle å høre Guds egen røst eller en engels røst, når de ikke engang tålte å høre Moses' røst uten at han la et dekke over ansiktet – han som bare var et menneske, og attpå til deres egen mellommann?

Derfor er det sikkert: Kommer ikke ætten i rett tid og reiser opp og trøster den som har hørt loven og kjent dens åndelige virkning, da går et slikt menneske uten tvil fortapt i fortvilelse. Han omkommer i de grufulle syndene å være fiendtlig mot loven og dessuten hate og spotte Gud, som loven kommer fra. Og jo lenger det varer, jo mer synder han mot Gud. For jo lenger loven piner og plager samvittigheten, jo mer fiendtlig blir han mot Gud, og jo mer spotter han ham.

Videre lærer denne beretningen oss *hva den frie vilje formår*, og hva den har av krefter. Israels barn står ved foten av fjellet og hører den skremmende tordenen, og de blir forferdet og skjelver. Hvor er da den frie vilje? Hvor er fornuften, som ellers pleier å følge loven så nøye? Hva utretter den frie vilje hos dem som hadde renset og helliget seg så godt? Hva skal den gjøre? Den vet ingen råd. Den gjør bare fornuften mer tåpelig og den gode viljen mer forvrengt.

Den tar ikke godt imot vår Herre Gud når han kommer på Sinai-fjellet med torden, lyn og røyk; den hilser ham ikke vennlig og gleder seg ikke over at han kommer. Den tåler ikke å høre Herrens røst, men står ham imot og sier: «La ikke Gud tale til oss, for at vi ikke skal dø!» (2 Mos 20,19).

Av Israels barn, som ikke kunne tåle å høre en tøddel eller en bokstav av loven enda de var helliget, lærer vi altså hva den frie vilje formår, og hva den har av krefter. Derfor er det bare tomt oppspinn og falskhet når man slik vil opphøye den frie vilje og kreftene dens i samvittighetssaker.

V. 20. Men en mellommann er ikke for én

Her setter Paulus de to mellommennene opp mot hverandre. Han nevner det bare i forbifarten og svært kort, men likevel slik at en oppmerksom leser har nok å holde seg til. Ser man nøye på ordene hans, merker man straks at han taler om mellommenn generelt og ikke bare om Moses.

En mellommann, sier han, er ikke mellommann for bare én part. Der det skal være en mellommann, må det nødvendigvis være to parter: én som gjør urett, og en annen som lider urett. Den som har gjort urett, trenger en som ber for ham og taler hans sak; den andre trenger ham ikke. Altså er en mellommann ikke mellommann for én part, men for to – og vel å merke for to parter som er uenige i saken.

Også Moses er en mellommann. Han forhandler mellom loven og folket, for folket tåler ikke at loven tar fatt på dem slik den er av natur, og gjør sitt åndelige verk i dem. Derfor må loven få en ny skikkelse og et annet utseende, ja, en ny tunge og et annet språk. Loven har en stor og sterk røst i kraft av sin åndelige natur, og med den viser den seg i menneskenes hjerter som en mektig og levende Guds kraft. Derfor er den uutholdelig for dem, og den må byttes ut med Moses' menneskelige røst om de skal kunne holde ut å høre den.

Når loven slik er skjult bak en maske, taler den ikke lenger med den makt og styrke, den majestet og herlighet den ellers har i seg selv. Nå taler den mildt og svakt gjennom Moses' munn. Den utfører ikke lenger sin egen gjerning og

sitt eget embete, som er å skremme samvittighetene. Derfor kan menneskene umulig forstå den; den gjør dem bare til selvsikre, late og dumdristige hyklere.

Likevel må det bli enten det ene eller det andre. Enten må loven skjules med dekket, utenfor sin rette, naturlige virkning – men da gjør den, som sagt, bare hyklere. Eller den får gjøre sin egen naturlige virkning uten Moses' dekke – men da slår den i hjel.

Menneskehjertet tåler altså ikke at loven gjør sin egen naturlige gjerning i sin majestet, uten dekket. Derfor må ett av to skje. Enten må du ha Moses med dekket over loven som mellommann – men da blir du en hykler. Eller du vil gå forbi Moses og dekket hans – og da må du i tro ta imot den ætt som har brakt velsignelsen. Det vil si: Du ser forbi loven til Kristus, som er lovens oppfyllelse og ende (jf. Rom 10,4).

Han sier til deg: «Loven har plaget deg lenge nok med angst. Slutt nå å være redd, og hør hva jeg vil si deg: Har du tungt å bære, så kom til meg, og jeg vil gi deg hvile. Vær frimodig, min sønn! Ingenting av lovens forbannelse og plage skal skade deg. For jeg er blitt en forbannelse for deg» (jf. Matt 11,28; 9,2; Gal 3,13). Om dette skal vi straks si mer.

Av dette ser vi hvorfor Paulus sier det så generelt: «En mellommann er ikke for én.» Moses kunne nemlig ikke være mellommann for vår Herre Gud alene, for Gud trenger ingen mellommann. Han er heller ikke mellommann for folket alene, men mellom Gud og folket, som ikke sto i et rett forhold til Gud. Og en mellommanns embete er å forsone den vrede og krenkede parten med den som har vakt vreden og gjort uretten.

Men Moses er, som sagt, en mellommann som ikke gjør mer enn å forandre lovens røst, så folket kan holde ut å høre den. Å gi menneskene evne og kraft til å oppfylle loven og betale det den krever, det kan han ikke. Kort sagt: Han utfører sitt mellommannsembete bare med dekket som henger over ansiktet hans. Kraft eller evne til å oppfylle loven kan han ikke gi; han bare skjuler og dekker den til. Derfor må alle hans disipler forbli hyklere så lenge han er deres mellommann med dekket over ansiktet.

Men hva tror du hadde skjedd om loven var blitt gitt uten Moses, eller før eller etter Moses' tid, slik at det ikke hadde vært noen mellommann og folket ikke hadde hatt noe sted å flykte? Da måtte folket helt sikkert ha dødd brått og omkommet av redsel. Skulle det bli i live, måtte en annen mellommann ha kommet og forhandlet slik mellom loven og folket at folket ble uskadd, mens loven like fullt sto ved makt og beholdt sin kraft. Slik kunne folket ha kommet overens med loven.

Nå kommer riktignok Moses og blir mellommann. Han gir loven en annen skikkelse og henger dekket foran den. Men redselen tar han dermed ikke bort fra samvittigheten.

For når Moses viker bort med dekket sitt, avslører loven syndene og gjør dem enda større og tyngre. Kjenner da et menneske Guds vrede og dom over syndene sine, i dødsangst eller annen samvittighetsnød, må det komme en annen mellommann om det ikke skal fortvile – en som kan si: «Du stakkars synder, selv

om loven blir stående med sin vrede, skal du også bli stående. Det vil si: Du skal ikke dø.»

Denne mellommannen er Jesus Kristus, vår Herre. Han forandrer ikke lovens røst. Han henger heller ikke noe dekke over den slik Moses gjør, og han fører oss ikke til side fra loven, så vi slipper å se den rett i øynene. Nei, han stiller seg selv fram og går lovens vrede i møte. Han finner seg i at loven anklager ham og dømmer ham til døden på korset som en forbannet for Gud, og han lar seg drepe av den.

Men fordi han var den velsignede ætt, som hele verden skulle velsignes i, og derfor ble en forbannelse, har loven forgrepet seg på ham. Det må den bøte for: Den må selv la seg korsfeste og mister sin kraft, så den ikke lenger kan drive og plage dem som tror på Kristus. Det er dette Paulus mener når han bryter ut med disse herlige og gledelige ordene: «Han utslettet skyldbrevet mot oss, som var skrevet med bud, det som gikk oss imot. Det tok han bort da han naglet det til korset» (Kol 2,14).

Når loven derfor begynner å skremme deg og true deg med Guds vrede og den evige død, lær denne kunsten: Vend øynene og hjertet til denne trøsterike mellommannen, Kristus. Tenk og tro at han har gått i ditt sted og latt det koste ham livet for å betale det loven krever, og stille den tilfreds for din skyld.

Han er altså en helt annen mellommann enn Moses, nemlig mellom Gud, den vrede dommeren, og den stakkars synderen. Her kan Moses ikke utrette noe med all sin mekling; han er borte, og embetet hans med dekket er fullført.

Her møtes de ansikt til ansikt: *mennesket*, en fordømt synder som kjemper med døden og hvert øyeblikk frykter å bli støtt ned i helvete, og *Gud*, som han har vakt til vrede og gjort urett mot. Skal synderen her ikke fortvile og dø i syndene sine, må det komme en bedre mellommann enn Moses, nemlig Herren Kristus selv. Han kan betale det loven krever, ta bort vreden dens og forsone den fordømte synderen, som er skyldig til evig død, med den Gud han har vakt til vrede.

Det er denne mellommannen Paulus taler så kort om når han sier: «En mellommann er ikke for én.» For som sagt betyr ordet «mellommann» i seg selv en som forhandler mellom to, der den ene har krenket den andre og vakt hans vrede.

Det er vi som har handlet mot Gud og hans lov og vakt hans vrede. Vi har syndet så grovt mot ham at Gud ikke kan ettergi oss den store synden eller bære over med oss, og selv kan vi verken betale den eller gjøre den opp. Derfor er det dyp strid *mellom* Gud, som i seg selv er én, og oss. Gud kan ikke kalle loven sin tilbake; han vil ubetinget at den skal holdes. Og vi som har overtrådt Guds bud, kan ikke unnfly hans vrede og dom.

Her har Kristus, vår kjære Herre, trådt inn som mellommann og talsmann mellom to parter som var så uenige og så langt fra hverandre at de uten ham aldri i evighet kunne ha blitt forlikt. Og han har forsonet dem med hverandre.

Men hva gjorde han så? Han tok vår synd på seg, ble korsfestet og døde for den, og forsonet oss slik med Gud Fader. Når vi tror på ham, kan loven derfor ikke skremme oss, synden ikke fordømme oss og døden ikke sluke oss. For han

har avvæpnet disse uovervinnelige fiendene; han «stilte dem åpenlyst til skue, da han viste seg som seierherre over dem» (Kol 2,15). Han er altså ikke mellommann for én part, men mellom to parter som står helt mot hverandre.

Dette stedet er et sterkt våpen mot lovrettferdigheten. Det lærer oss at når det gjelder å bli rettferdig for Gud, skal loven helt ut av synet. Allerede det ene ordet «mellommann» viser kraftig nok at loven ikke gjør rettferdig. For hvis den kunne gjøre rettferdig, hva skulle vi da med en mellommann? Men når menneskenaturen ikke engang tåler å høre loven, er det klart at den enda mindre kan holde den eller forlike seg med den. Altså gjør loven ikke rettferdig.

Dette er den rette måten å lære om loven på. Jeg har talt om det så ofte at man snart kunne bli lei av det, eller tenke at det ikke var nødvendig å tale så ofte og så utførlig om det.

Men jeg vet at det er overmåte viktig å bli rett undervist om loven og forstå den rett. Det er ikke uten grunn jeg dveler så lenge ved det. Jeg skulle så gjerne at hver kristen visste helt sikkert at loven har en helt annen, ja, en helt motsatt virkning enn folk tror. Av naturen har nemlig alle den skadelige innbilningen at loven gjør oss rettferdige, og at den som sier noe annet, må være en kjetter.

Jeg har altså gjort mitt og trofast vist ut fra Paulus hva lovens rette embete er, hvor lenge den skal vare, og så videre. Men så vidt jeg ser, er det bare få av Ordets tjenere som vet det. Derfor er jeg redd for at denne læren skal bli undertrykt igjen etter min tid. For før den ytterste dag må verden fylles med grufullt og forferdelig mørke og villfarelse.

Derfor: Den som kan, han ta dette inn over seg! Etter kristen teologi gjør loven ikke rettferdig når den er i sin rette bruk og sitt rette embete. Den gjør det stikk motsatte. Den åpner øynene våre og viser oss hvem vi er. Den skremmer oss, og den åpenbarer ikke bare synden og Guds vrede for oss, men gjør til og med synden større og mektigere. Før anfektelsen kom, syntes synden lett og liten, men når lovens lys faller på den, blir den stor og tung. Da begynner mennesket å bli fiendtlig mot loven og også å hate Gud, som har gitt den.

Dette er jo ikke å bli rettferdig ved loven – det må selv naturen innrømme – men å synde dobbelt mot den. For det første er mennesket ondt innstilt mot loven, så det ikke tåler å høre den og til og med handler mot den. For det andre blir det så fiendtlig og sint på den at det helst skulle ønske at det ikke fantes noen lov, og heller ingen Gud som har gitt den – enda han er den aller mildeste Herre, og hans lov er rettferdig og hellig.

Men kan man spotte Gud mer forferdelig enn dette? Kan man synde grovere mot ham enn når man hater ham, er fiendtlig mot hans lov og ikke vil høre den, enda den er god og hellig? For beretningen i 2 Mos 19–20 viser jo tydelig at Israels folk ikke kunne tåle å høre den aller beste lov og de aller helligste ordene som står i den, uten en mellommann.

Er ikke dette herlige og trøsterike ord: «Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut av landet Egypt» og så videre (2 Mos 20,2)? «Du skal ikke ha andre guder enn meg» (v. 3). Han «gjør miskunn gjennom tusen ledd» (v. 6). Og: «Hedre din far og din mor, så dine dager må bli mange i det landet Herren din Gud gir deg» (v. 12). Denne Guds største og høyeste visdom, den vakreste, beste og herligste lære,

kan de ikke tåle. I stedet sier de: «La ikke Gud tale til oss, for at vi ikke skal dø! Tal du til oss» (v. 19).

Det er jo svært underlig at du ikke skal tåle å høre det som er aller best og kjærest for deg selv, det høyeste gode: at du har en Gud, og det en Gud som er «barmhjertig og nådig» og «lar miskunn vare gjennom tusen ledd» (2 Mos 34,6–7).

Like underlig er det at du ikke kan tåle å høre at Gud selv vil verne og beskytte deg, når han sier: «Du skal ikke slå i hjel. Du skal ikke bryte ekteskapet. Du skal ikke stjele» (2 Mos 20,13–15). For hva gjør vår Herre Gud med disse budene annet enn å verne ditt liv, din ektefelle, ditt gods og dine eiendeler som med mur og voll mot alle onde menneskers makt og vold?

Loven kan altså ikke gjøre noe annet enn dette: Med sitt lys opplyser den samvittigheten, så den ser sin synd, den døden den har fortjent, Guds dom, fiendskap og vrede. For før loven kommer, er jeg sorgløs og bryr meg ikke om noen synd. Men så snart den kommer, blir synden, døden og helvete åpenbart for meg. Det er jo ikke å bli rettferdig, men tvert imot å bli mer skyldig, å bli Guds fiende og bli dømt til død og helvete.

Kort sagt: Lovens åndelige og rette gjerning, det den til sist utretter, er ikke å gjøre folk bedre eller frommere, men bare verre. Den viser dem synden, så de ved å erkjenne den kan bli ydmyket, skremt og knust og slik lengte etter den velsignede ætt. Dette er summen av det argumentet Paulus har hentet fra ordet «mellommann».

Men Gud er én.

Det er som om han ville si: Vår Herre Gud krenker ingen, og derfor trenger han heller ingen mellommann. Men vi krenker vår Herre Gud og gjør urett mot ham. Derfor trenger vi en mellommann – ikke Moses, men Kristus, som taler bedre for oss enn Moses (Hebr 12,24). Hittil har Paulus gått litt utenfor veien, som på en spasertur. Nå vender han tilbake til saken han holder på med, og sier:

V. 21. Er da loven imot Guds løfter?

Paulus har sagt før at loven ikke gjør rettferdig. Av det slutter fornuften straks: «Da er den forgjeves og til ingen nytte.» Til det sier Paulus nei. Selv om loven ikke gjør rettferdig, er den likevel til nytte for noe annet. Hva da? Den lærer folk å kjenne hvem de er, den åpenbarer synden for dem, og den gjør synden større.

Av dette reiser det seg straks et nytt spørsmål: Hvis loven bare gjør folk verre ved å vise dem synden, må den da ikke være mot Guds løfte? Ser det ikke ut som om Gud bare blir vakt til vrede ved loven, så han lar være å holde det han har lovt? Jødene mente nemlig at loven holdt dem i god ytre tukt, slik at vår Herre Gud skulle la seg bevege til å gi dem det lovede desto før. Ja, de mente at de ved denne ytre tukten skulle fortjene løftet og bli verdige til det.

Til dette svarer Paulus rett ut nei. Ja, han sier at loven heller hindrer løftet enn fremmer det. For menneskefornuften vekker vrede hos vår Herre Gud, som har gitt løftet, fordi den ikke tåler å høre hans lov eller bære den, enda loven er helt god og hellig. Den sier jo: «La ikke Gud tale til oss!» (2 Mos 20,19). Skulle da

vår Herre Gud holde sitt løfte til dem som ikke bare avviser hans lov og tukt, men av hjertet er så fiendtlige mot den at de flykter fra den?

Her reiser det seg altså, som jeg har sagt, dette spørsmålet: Hva? Er da loven mot Guds løfte? Også Paulus stiller dette spørsmålet. Han berører det bare så vidt og lar det bli med det, men han svarer likevel, om enn svært kort:

Langt derifra!

Men hvordan kan det da ha seg at loven ikke er mot Guds løfter? Slik henger det sammen:

For det første har Gud ikke gitt løftet på grunn av vår verdighet, våre fortjenester eller gjerninger, men av sin rene, overstrømmende og evige miskunn og barmhjertighet.

Han sa jo ikke til Abraham: «Fordi du har holdt loven, skal alle slekter velsignes i deg.» Nei, Abraham var ennå uomskåret og hadde ingen lov, langt mindre holdt han den – ja, han var ennå avgudsdyrker (Jos 24,2). Da sa Gud til ham: «Dra bort fra ditt land» (1 Mos 12,1). Og: «Jeg er ditt skjold. Din lønn skal være meget stor» (1 Mos 15,1). Og: «I din ætt skal alle jordens folk velsignes» (1 Mos 22,18).

Alt dette er rene løfter som Gud har gitt Abraham av bare nåde. Han har ikke sett på noen vilkår hos ham, heller ikke på noen fortjeneste eller verdighet i de gjerningene Abraham hadde gjort før eller skulle gjøre senere.

Dette går hardt mot jødene, som mener at våre synder utsetter og hindrer Guds løfter. Men Paulus sier at vår Herre Gud verken utsetter sine løfter på grunn av våre synder eller oppfyller dem desto før på grunn av vår rettferdighet og våre gode gjerninger. I denne saken ser Gud ikke på noe slikt. Selv om vi ved loven blir enda mer fiendtlige mot Gud, lar han seg ikke av den grunn bevege til å utsette løftet sitt. For løftet bygger ikke på vår fromhet og rettferdighet, men på Guds miskunn og barmhjertighet.

Det er derfor bare tomt prat og sludder når jødene påstår at Messias ikke kommer fordi våre synder holder ham tilbake og hindrer ham i å komme. Som om vår Herre Gud skulle bli urettferdig fordi vi er syndere, og selv bli en løgner fordi vi lyver! Han forblir alltid rettferdig og sannferdig, enten vi er syndere eller hellige. Den eneste og faste grunnen til at han holder sitt løfte, er altså at han er sannferdig og trofast.

For det andre: Selv om loven åpenbarer synden og gjør den større, er ikke det mot Guds løfte. Tvert imot blir løftet da desto mer nødvendig. For når loven gjør sin rette gjerning, slik den skal – så sant mennesket bruker den riktig – ydmyker den ham og gjør ham klar for nåden, så han av hjertet sukker og lengter etter den og søker den.

Når loven åpenbarer synden for mennesket og viser ham hvor stor den er, først da blir han for alvor klar over sitt ugudelige vesen og over hvor fiendtlig hjertet hans er mot loven og mot Gud selv, som har gitt den. Da merker han at han ikke bare lar være å elske Gud slik han skal, men til og med hater og spotter ham. Og det enda han med rette burde elske Gud av hele sitt hjerte, for Gud er hans Skaper, alt det gode han har, kommer fra ham, og hans lov er ikke skremmende, men søt og trøsterik.

Da må mennesket bekjenne at det ikke bor noe godt i ham. Og når han slik er ydmyket og knust ved loven, kjenner og føler han sin store elendighet, nød og fordømmelse.

Når loven altså driver mennesket så langt at han kjenner sin ondskap og elendighet og må bekjenne seg skyldig i syndene, da har den gjort den gjerningen som hører den til. Den har fullført sitt embete, og dens tid er ute. Da er det tid for at nåden skal herske, og for at ætten skal komme med sin velsignelse – han som ved evangeliet reiser opp igjen og trøster den som loven har skremt og slått ned.

På denne måten er loven ikke mot Guds løfte. For det første bygger løftet ikke på loven, men på Guds trofasthet og sannhet. For det andre ydmyker loven menneskene når den gjør sitt embete slik den skal, så de i sann ydmykhet sukker og lengter etter hånden til Kristus, mellommannen. Slik gjør loven hans nåde og barmhjertighet søt og kjær – som det står: «Din nåde er min trøst» (Sal 109,21) – og hans gave virkelig dyrebar og uutsigelig.

For den som aldri har smakt noe surt og bittert, kan ikke tale om det søte. Som ordtaket sier: Sult er den beste kokk. Og slik en hard og tørr jord tørster etter et godt regn, slik får loven de skremte hjertene til å tørste etter Kristus. Da smaker den kjære Herre Kristus dem virkelig søtt og godt; de har sin største glede og trøst i ham, ja, han er deres liv. Først da ser de for alvor hva Kristus er, og hva han er til nytte for.

Når loven altså ydmyker mennesket på denne måten og gjør folk tørste etter Kristus, har den utført det embetet den først og fremst er gitt til. Derfor ser du også overalt i evangeliet at Kristus bare har med de elendige og bedrøvede å gjøre. Dem trøster og helbreder han, mens han refser de dumdristige hyklerne. Kort sagt vil han ikke ha andre sjeler eller samvittigheter enn de trette og tørste. Dem kaller han, og dem lokker han til seg på det aller vennligste: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære, og jeg vil gi dere hvile!» (Matt 11,28).

Slikt tørt og tørst land vanner og læsker han. Det vil si: Han vil av hjertet gjerne trøste knuste og engstede samvittigheter. Han øser ikke vannet sitt på en jord som allerede er våt og fet og ikke tørster. Hans gode gaver er overstrømmende, herlige og dyrebare, og derfor deler han dem ut til alle som trenger dem.

«Evangeliet forkynnes for fattige» (Matt 11,5), og de tørste gir han å drikke: «Om noen tørster,» sier han, «han komme til meg og drikke!» (Joh 7,37). «Han helbreder dem som har et nedbrutt hjerte» (Sal 147,3), det vil si: Dem som blir pint og plaget av loven, hjelper og trøster han. Av dette følger at loven ikke er mot Guds løfte.

For bare hvis det var gitt en lov som hadde kraft til å gjøre levende, kom rettferdigheten virkelig av loven.

Med disse ordene sier Paulus rett ut at det slett ikke er gitt noen lov som kan gjøre levende. Loven er gitt for å drepe, det vil si: for å åpenbare synden, skremme og vekke vrede. Derfor gjør gjerningene mine meg ikke rettferdig for Gud, men til en synder. Det gjelder ikke bare dem jeg gjør etter pavens og andre menneskebud, men også dem jeg gjør etter Guds egen lov. De stiller ikke Guds

vrede, men egger den opp. De skaffer meg ingen rettferdighet, men ødelegger den. De gjør meg ikke levende, men dreper meg.

Vil du spørre: «Hvorfor har Gud da gitt loven og befalt så alvorlig at vi skal holde den?» Svaret er: Han vil at den skal holdes, men på den betingelsen at ingen må tro at han blir rettferdig og salig ved den. Det skjer bare ved Kristus.

Den som går forbi ham og mener å bli salig ved noe annet, kan be, faste, holde loven eller gjøre hva han vil – han vekker bare Guds vrede og forsoner ham ikke. Derfor sier Paulus: «Hvis det var gitt en lov …», og viser med klare ord at ikke engang Guds egen lov kan gjøre levende. Den virker tvert imot det motsatte, slik det er vist utførlig før.

Disse ordene av Paulus, «hvis det var gitt en lov …», er helt klare og tydelige. Likevel er de mørke og uforståelige for papistene, ja, helt skjult for dem. For hvis de forsto dem, ville de uten tvil ikke ha opphøyd den frie viljen og menneskets krefter så sterkt. De ville heller ikke ha skrytt av sine overflødige fortjenester, som de ikke trenger alle selv, men kan selge og overlate til andre. Og de ville ikke ha påstått at de i tillegg til Guds bud til og med holder det Kristus bare har gitt som råd.

Men de vil ikke at folk så åpenlyst skal se hvor ugudelige de er, og regne dem for rene hyklere som skamløst fornekter og håner den hellige apostelens ord. Derfor kommer de med sin egen oppdiktede og skadelige forklaring og vrir Paulus' ord dit de vil. De påstår at når Paulus taler om loven, mener han bare loven om de jødiske seremoniene, og at ordene bare gjelder dem – ikke loven med de ti bud, som åpenbarer synden og vekker vrede.

Men Paulus taler klart nok til at man godt kan forstå hva han mener med ordene «hvis det var gitt en lov …». Han unntar ingen lov, men taler om hele loven. Sofistenes forklaring duger derfor slett ikke. For også lovene om seremoniene var befalt av Gud og måtte holdes like strengt som de ti bud. Jødene holdt jo omskjærelsen like nøye som sabbaten. Det står derfor fast at apostelen her og andre steder taler om hele loven.

Disse ordene av Paulus blir sunget og lest i alle kirkene i pavedømmet, og likevel både lærer og lever de stikk i strid med dem. Paulus sier klart og rett ut: «Det er ikke gitt noen lov som kan gjøre levende.» De lærer det motsatte: at det er gitt utallige lover som skal og kan gjøre levende. Og selv om de ikke sier det åpent med klare ord, er det i bunn og grunn det de mener.

Det viser de mange munkeordenene tydelig nok, der den ene alltid vil være helligere og bedre enn den andre. Det viser også de utallige menneskelige forordningene om klær, mat, steder, seremonier og annet narreri, og likeså læren deres om fortjeneste av rimelighet og av full rett. Men framfor alt viser det seg i de utallige avgudsdyrkelsene de har funnet på og innstiftet: De har gjort hver eneste helgen til en nødhjelper og forbeder.

Slike gudsbespottelige og avskyelige løgner har de forkynt for kristenheten. Det hellige evangeliet og hele Skriften har de kastet under benken, ja, undertrykt fullstendig. Dessuten har de med full sikkerhet lovt nåde, syndenes forlatelse og det evige liv til alle som holdt seg til slike avgudsdyrkelser og narre-

streker. Det jeg her sier, kan de ikke nekte for. Bøkene deres finnes i mengder og vitner fullt ut mot dem.

Vi derimot sier med Paulus at ingen lov, verken menneskelig eller guddommelig, kan gjøre levende eller rettferdig. Vi skiller altså loven like langt fra rettferdigheten som døden fra livet og himmelen fra helvete. Det som får oss til å mene og lære dette, er Paulus' klare ord om at loven ikke er gitt for å gjøre levende eller salig, men for å ødelegge, drepe og fordømme, slik det er vist utførlig før. Dette har intet menneske i verden noen gang tenkt av seg selv, for alle tror av naturen at loven er gitt for at man ved den skal få rettferdighet, liv og salighet.

Når vi holder nøye fast på denne forskjellen mellom loven og evangeliet, blir hele den kristne læren ren og klar, så vi godt kan vokte oss for alt anstøt og all villfarelse. Dessuten gir den troende kristne slik forstand og dømmekraft at de kan dømme rett om alle stender i dette livet. De kan være dommere over alle menneskers lover og læresetninger og prøve alle ånder (1 Joh 4,1).

Papistene derimot kan ikke lære noe sikkert, verken om troen eller gjerningene, om stendene i dette livet eller om forskjellen på åndene. Derfor har de blandet lovens og evangeliets lære så ille og uordentlig sammen. Slik går det også nå med sektene og svermerne.

Paulus har nå disputert utførlig, bevist og stadfestet sin lære med kraft og gjendrevet motstandernes lære. Nå lærer han også grundig og svært vakkert om loven: Når vi bruker den rett, er den ikke noe annet enn en tuktemester til rettferdighet.

For når den gjør sitt rette embete, det som egentlig hører den til, anklager den folk, skremmer dem og fører dem til erkjennelse av synden. Slik overbeviser den dem om at de har fortjent Guds vrede, evig død og fordømmelse, og da ydmyker den dem og gjør dem skikket til Kristi rettferdighet. For når loven har gjort dette, faller den innbilningen bort som vi har hatt om vår egen rettferdighet og hellighet. Da begynner Kristus med sine velgjerninger å bli virkelig søt og kjær for oss.

Loven er altså ikke mot Guds løfte, men fremmer det snarere. For selv om loven ikke gir eller oppfyller løftet og heller ikke gjør rettferdig, ydmyker den oss likevel når den gjør sitt embete og sin gjerning i oss. Slik gjør den oss lengselsfulle etter nåden og Kristi velgjerninger og skikket til å ta imot dem.

Derfor sier han: «Hvis det var gitt en lov som kunne gjøre rettferdig, og ved denne rettferdigheten gjøre levende» – for ingen kan få livet uten at han først er rettferdig – «da kom rettferdigheten virkelig av loven.» Likeså: Fantes det noen orden, stand, gjerning eller gudstjeneste som man kunne få syndenes forlatelse, rettferdighet og liv ved, da ville den virkelig gjøre rettferdig og levende. Men noe slikt er ikke mulig, for

V. 22. Men Skriften har innesluttet alt under synd.

Hvor da? Først i det løftet Gud ga om Kristus: «Kvinnens ætt skal knuse slangens hode» (1 Mos 3,15), og: «I din ætt …» (1 Mos 22,18). Overalt der Skriften har løfter som Gud ga fedrene om Kristus, blir velsignelsen – det vil si rettferdigheten –

lovt. Men blir velsignelsen lovt ved Kristus, viser det samtidig at alle som skal velsignes, først er under forbannelsen, under synden og den evige død. For var de ikke det, hvorfor skulle de da trenge et løfte om velsignelse?

Dessuten, og fremfor alt, slutter Skriften menneskene inne under synden og forbannelsen ved loven. Lovens egentlige embete og gjerning er å åpenbare synden og virke vrede. Det har vi vist utførlig gjennom hele dette brevet, særlig da vi behandlet ordet: «Alle de som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse» (Gal 3,10), og ordet Paulus henter fra Moseloven: «Forbannet er hver den som ikke holder fast …» (5 Mos 27,26).

For slike ord sier klart og tydelig at ikke bare de som synder åpenbart mot loven i det ytre, er innesluttet under synden og forbannelsen. Det er også de som holder seg til loven og legger all sin flid i å oppfylle den, slik jødene gjorde. Det har jeg talt om før.

Men enda mer slutter dette ordet inne under synd alle munker, eremitter og kartusianere, med alle sine ordener, løfter og gudstjenester. Selv kaller de dette det aller helligste, enda det er funnet på uten Guds ord, ja, mot Guds ord. De er så skamløse at de tør si: Dør noen straks etter at han har avlagt klosterløftet, farer han rett til himmelen.

Men her hører du klart at Skriften har innesluttet alt under synd, uten unntak. Altså kan verken klosterløftet eller det strenge livet kartusianerne fører, gjøre rettferdig – og de skal visst være de beste av alle munkene. Nei, alt sammen er fordømt. Ved hva da? Ved Skriften. Ved hvilket skriftord? Først ved dette løftet: «Kvinnens ætt skal knuse slangens hode» og «I deg skal alle slekter …» (1 Mos 12,3) – og ved alle andre slike løfter.

Dernest ved hele loven, for dens egentlige embete og gjerning er å slutte inne under synden. Av det følger jo at ingen munk kan knuse slangens hode, enten han er kartusianer, celestiner, augustiner eller barfotmunk. Nei, de må alle være og bli under slangens hode, det vil si under djevelens vold og makt, om ikke Kristus kommer dem til hjelp. Men hvem tror det?

Kort sagt: Alt som er uten Kristus og løftet, er innesluttet under synden, enten det er menneskelig eller guddommelig lov, seremonier eller de ti bud – intet unntatt. «For Skriften,» sier Paulus, «har innesluttet alt under synd.» Den som sier «alt», unntar ingenting.

Så slutter vi med Paulus: Hele verden med sine lover og sin rett, uansett hvor gode og nødvendige de er, og likeså all gudstjeneste og menneskelig hellighet, uansett hvor stor glans den har – alt sammen er og blir innesluttet under synden, døden og den evige fordømmelse uten troen på Kristus. Slik er det, med mindre løftet, som er knyttet til troen på Kristus, kommer til. Det skal Paulus straks si oss, og vi har behandlet det utførlig før.

Derfor er dette ordet rett og sant: Troen alene gjør rettferdig – selv om motstanderne angriper det. For Paulus slår her fast at loven ikke gjør levende; den er ikke gitt til det. Men gjør loven ikke rettferdig eller levende, da gjør gjerningene det enda mindre. Det er nettopp det Paulus vil slutte: Når han sier at loven ikke gjør levende, må vi forstå at heller ikke gjerningene gjør levende.

Det sier han også uttrykkelig og med klare ord: «Ikke noe menneske blir rettferdiggjort for Gud av lovgjerninger» (Rom 3,20; Gal 2,16). For det er sterkere sagt at loven ikke gjør levende, enn om man sa at gjerningene ikke gjør levende.

Gjør altså ikke loven rettferdig, selv om den ble holdt og oppfylt – og det er intet naturlig menneske i stand til – da gjør gjerningene det enda langt mindre. Da følger det nødvendigvis at troen alene gjør rettferdig, uten gjerningene. Paulus vil og kan på ingen måte tåle det tillegget at man skal si: Troen gjør rettferdig sammen med gjerningene, slik våre motstandere hevder.

Nei, han taler helt rent og tydelig om at troen alene gjør rettferdig, slik han gjorde før: «Men da vi innså at et menneske ikke blir rettferdiggjort av lovgjerninger, men ved tro på Kristus Jesus, da trodde også vi på Kristus Jesus, for å bli rettferdiggjort ved tro på Kristus og ikke av lovgjerninger. For ikke noe menneske blir rettferdiggjort av lovgjerninger» (Gal 2,16). Og slik også her: Loven er ikke gitt for å gjøre levende.

For at det som var lovt, ved tro på Jesus Kristus skulle bli gitt til dem som tror.

Paulus har nettopp sagt: «Skriften har innesluttet alt under synd.» Men skal alt da være innesluttet under den til evig tid? Nei, bare til løftet kom. Løftet er ikke noe annet enn den arven eller velsignelsen som ble lovt Abraham: å bli løst fra loven, fra synden, døden og djevelen, og å få nåde, rettferdighet, evig liv og frelse som gave i Kristus Jesus.

Dette løftet, sier Paulus, får vi ikke ved noen fortjeneste, lov eller gjerning. Det blir gitt av bare nåde, for intet. Men til hvem? Til dem som tror. Og hvem skal de tro på? På Jesus Kristus, den velsignede ætten, som har kjøpt de troende fri fra forbannelsen så de skulle få velsignelsen.

Dette er jo ikke dunkle eller uforståelige ord, men helt rene og klare. Ingen kan forstå dem annerledes enn de lyder, med mindre han med vold vil vri og forfalske dem. Derfor bør vi legge vinn på å fatte dem rett og holde fast ved dem, og samtidig tenke godt over hvilken tyngde og kraft det er i dem.

For er alt innesluttet under synd, uten unntak, følger det sikkert at alle mennesker på jorden er forbannet og «mangler Guds herlighet» (Rom 3,23). Da er de også under Guds vrede og djevelens makt, og ingen kan bli frelst fra denne forbannelsen, fra Guds vrede og djevelens makt, annet enn ved troen på Jesus Kristus alene.

Med disse ordene går Paulus altså kraftig mot den svermeriske og skadelige innbilningen om lovens og gjerningenes rettferdighet, som sofistene og alle andre hyklere med dem drømmer om og lager seg. Det gjør han når han sier: «For at det som var lovt, ved tro på Jesus Kristus skulle bli gitt til dem som tror.»

Hvordan vi skal svare på skriftordene om gjerninger og lønn, har jeg vist godt nok før. Det hører heller ikke hit å tale om gjerningene. For på dette stedet drøfter Paulus ikke gjerningene, men hvordan et menneske blir rettferdig for Gud. Det kan ikke skje, sier han, ved loven eller gjerningene, siden alt er innesluttet under synd og forbannelse, men bare ved troen på Kristus.

Men utenfor denne saken er det helt sikkert at ingen kan opphøye og prise gode gjerninger nok. For hvem kan fullt ut si hvilken nytte og frukt som kommer av en eneste god gjerning som en kristen gjør av tro og i tro? En slik gjerning er langt kostbarere enn all verdens rikdom.

Derfor kan heller ikke hele verden lønne en slik gjerning godt nok her i tiden. Ja, verden er ikke verdig til å akte de troendes og gudfryktiges gode gjerninger høyt, langt mindre lønne dem. Den ser dem ikke, og om den ser dem, holder den dem ikke for gode gjerninger, men for de verste og groveste synder. Dem som gjør slike gjerninger, jager den i landflyktighet, som om de var de giftigste og mest skadelige dyr i verden.

Slik måtte Kristus selv, verdens Frelser, dø den mest vanærende død på korset for sine store og usigelige velgjerninger. Det samme gjaldt apostlene. Med sine prekener forkynte de nåden og det evige liv, og med sin tjeneste sto de rede til å hjelpe verden ut av Satans rike. Likevel ble de regnet «som utskudd i verden, som avskum for alle» (1 Kor 4,13). Er ikke det en fin takk og lønn for så store velgjerninger og herlige gjerninger?

Men alle gjerninger som skjer uten tro, er under synden og forbannelsen, uansett hvor stor glans de har i det ytre. De som gjør slike gjerninger, fortjener derfor ikke nåde, rettferdighet og frelse med dem – de legger tvert imot synd til synd. Slik lærer og befaler paven at man skal gjøre gjerninger uten tro. Han holder så hardt på det at han til og med stempler som kjettere og fordømmer dem som sier at troen alene gjør rettferdig. Derfor kaller Paulus ham med rette «syndens menneske, fortapelsens sønn» (2 Tess 2,3).

Kort sagt: Kjettere og de som bare er hellige i det ytre, gjør nok mange gjerninger, men fordi de skjer uten tro, er de synd (Rom 14,23). Likevel er den blinde verden så forgapt i slike hyklere og deres gjerninger og ærer dem så høyt at den ikke sparer noe for å holde dem oppe.

Men de virkelig gode gjerningene, som å forkynne evangeliet, holder verden, som sagt, ikke bare for ringe. Den laster og spotter dem også som kjetterske og djevelske, og den forfølger og dreper dem som gjør dem, som om de var de aller verste og mest skadelige folk. Slik gikk det med alle profetene og apostlene, og med deres Herre og Mester, Kristus selv.

V. 23. Men før troen kom.

Paulus går videre og viser hvor nyttig og nødvendig loven er. Før har han sagt at den «ble lagt til for overtredelsenes skyld». Det betyr ikke at vår Herre Gud først og fremst ga loven for at den bare skulle drepe og fordømme. Paulus sier jo selv: «Har da altså det som er godt, voldt meg døden? Langt derifra!» (Rom 7,13). For loven er et ord og en lære som viser til livet og oppdrar oss til det. Den er altså ikke gitt bare for å drepe.

Men dette er den viktigste oppgaven den skal tjene til: Den skal vise oss at vi har fortjent døden, så vi kan kjenne synden – hva den er, og hvor stor den er. Likevel åpenbarer loven ikke døden fordi den har lyst og glede av det, eller som om den ikke ville noe annet enn å drepe oss. Nei, den åpenbarer døden for at menneskene skal bli skremt og ydmyket og slik begynne å frykte Gud. Det viser

Moses selv tydelig når han sier: «Frykt ikke! Gud er kommet for å prøve dere, og for at frykt for ham skal være over dere, så dere ikke synder» (2 Mos 20,20).

Dette er altså lovens egen gjerning og embete: Den dreper, men slik at Gud kan gjøre levende. Loven er derfor ikke gitt bare for å drepe. Men mennesket er hovmodig og overmodig, og når det er uten anfektelse, innbiller det seg at det er vis, rettferdig og hellig.

Derfor er det helt nødvendig at det blir skremt og ydmyket ved loven, så det skadelige dyret – innbilningen om egen rettferdighet – kan bli holdt i tømme. Blir ikke dette dyret trykket ned og utryddet, kan Gud umulig gjøre sin egen gjerning, som er å rettferdiggjøre og gjøre levende.

Selv om loven dreper, bruker vår Herre Gud altså denne gjerningen sin – denne døden – til det beste, nemlig til livet. For vår Herre Gud så at det skadelige dyret, innbilningen om egen rettferdighet, gjør stor skade i verden, for det gjør menneskene til hovmodige og overmodige hyklere. Og han så at det ikke kunne kues og slås ned på noen annen måte. Derfor ville han drepe det ved loven.

Men denne døden skulle ikke være evig. Når dyret var slått ned, skulle mennesket reises opp igjen og i stedet for lovens lære få høre evangeliets trøstefulle og gledelige lære: Frykt ikke, kjære barn! Gud har ikke gitt loven og drept deg ved den for at du skulle bli i døden, men for at du skulle frykte og elske ham og lære hva du mangler.

For det hovmodet som kommer av egne gjerninger og egen rettferdighet, gjør at et menneske ikke kjenner sin synd og fordømmelse. Derfor frykter det heller ikke Gud. Men den som ikke frykter Gud, kan heller ikke lengte etter Guds nåde eller syndenes forlatelse ved Kristus.

Derfor må vår Herre Gud, som sagt før, ha en stor og sterk hammer til å slå klippene i stykker med, og en forferdelig sterk ild som brenner like opp mot himmelen (5 Mos 4,11). Med den skal han smelte og velte fjellene, det vil si slå ned og knuse det stive, harde og trassige dyret: menneskenes forbannede hykleri og overmot. Når de er knust, skal de se at de er ingenting, og ikke lenger stole på egne krefter, gjerninger og egen rettferdighet. I stedet skal de forferdes for Gud og i denne angsten sukke og be om barmhjertighet og syndenes forlatelse ved Kristus.

Holdt i varetekt under loven

Det vil si: Før den tiden kom da evangeliet gikk ut og nåden ble forkynt, var det lovens embete å holde oss innestengt og i varetekt under seg, som i et fengsel.

Dette er et svært godt bilde. Det passer helt til saken og viser hva loven utretter, og hvor gode den gjør folk. Derfor må vi tenke grundig over det. Det finnes ingen tyv, morder eller røver som er glad i stokken eller fengselet han sitter fanget i. Kunne han, ville han brenne det til aske – både fengsel og stokk, med bolter og lenker.

Så lenge han sitter i fengsel, holder han seg nok fra ugjerninger. Men det skjer ikke av god vilje eller fordi han elsker rettferdighet og dyd. Det skjer fordi stokken eller fengselet hindrer ham. Selv om han nå er fanget, har han i hjertet fortsatt lyst til tyveriet eller den andre ondskapen han drev med da han var løs

og fri. For var han løs, ville han drive håndverket som før. Ja, det ergrer ham i hjertet at han ikke uhindret kan stjele og røve. Derfor kan han ikke være glad i fengselet som hindrer ham; han hater det av hjertet.

Loven holder folk i varetekt både i det ytre og i det åndelige

Slik går det også med loven og dens rettferdighet. Den tvinger oss til å være gode i det ytre, for den truer overtrederne med så stor straff og pine. Da er vi nok lydige mot loven, men vi gjør det svært nødig, med stort besvær og stor uvilje. Hva er det for en rettferdighet når vi lar være å gjøre skurkestreker og ondskap bare av frykt for straffen?

Ser vi rett på den, er gjerningsrettferdigheten etter loven i virkeligheten ikke noe annet enn å elske synden av hjertet og hate rettferdigheten, forbanne Gud og hans lov og tilbe den største ondskap som noe hellig. For like mye som en tyv elsker stokken eller fengselet han sitter fanget i, og hater sitt tyveri, like gjerne er vi lydige mot loven, gjør det den befaler og lar være det den forbyr.

Likevel har loven denne nytten, selv om hjertene forblir ugudelige: For det første holder den i det ytre tyver, mordere og andre åpenlyst gjenstridige i sjakk. For de har likevel en tro, om enn aldri så liten, på at ugjerningene deres vil bli straffet: her i tiden med sverd, galge og steile, og etter dette livet med den evige død og helvetes ild. Hadde de ikke hatt den troen, kunne ingen øvrighet, ingen husbond eller tuktemester holde menneskenes ondskap og vrangskap tilbake, verken med lover, fengsel eller noen annen makt.

Riktignok blir noen onde mennesker så skremt i samvittigheten av lovens trusler at de ikke tør kaste seg helt frekt ut i alle slags ugjerninger. Men i hjertet skulle de gjerne ønske at det verken fantes lov eller straff, helvete eller Gud. Hadde vår Herre Gud ikke noe helvete, og straffet han ikke de onde, ville alle mennesker elske og prise ham. Men han straffer de onde, og vi er alle onde. Derfor kan det ikke slå feil: Alle som holdes i varetekt under loven, må jo være Guds fiender og spotte ham.

Dessuten holder loven menneskene innestengt, ikke bare i det ytre overfor verden, men også åndelig. Loven er nemlig også et åndelig fengsel, et sant helvete. For når den begynner å åpenbare synden og true med Guds vrede og den evige død, vet mennesket ikke hvor det skal gjøre av seg. Det blir så trengt og redd at hele verden blir for trang; det finner verken hjelp eller trøst.

Det står heller ikke i dets makt å jage bort den redselen loven vekker, eller annen uro og sorg i hjertet. Derfor klager de hellige i Salmenes bok så jammerlig: «Hvem priser vel deg i dødsriket?» (Sal 6,6). For når det er kommet så langt, er mennesket innestengt i et fengsel det ikke kan komme ut av. Det kan heller ikke se eller tenke ut hvordan det skal komme ut av dette fengselet, det vil si bli fri fra den store redselen.

Loven er altså et fangetårn eller et fengsel, både legemlig og åndelig. Legemlig holder den de ugudelige tilbake i det ytre og holder dem i varetekt, så de ikke fritt tør øve all slags ondskap og gjenstridighet. Dernest viser den oss åndelig

våre synder; den skremmer og ydmyker oss, så vi blir skremt til å kjenne vår elendighet og fordømmelse.

Dette er lovens rette embete og den gjerningen den skal utrette i oss – men det skal ikke vare evig. For denne varetekten under loven skal ikke vare lenger enn til troen kommer. Så snart den kommer, skal det åndelige fengselet ta slutt.

Her ser vi igjen hvor nær hverandre loven og evangeliet står. Etter sin art og virkning er de ellers så langt fra hverandre, ja, så motsatte som ild og vann, død og liv – og likevel står de hverandre så nær at de ikke kan komme nærmere. Det viser Paulus her når han sier: «Vi ble holdt i varetekt under loven, innestengt inntil den tro som skulle komme, ble åpenbart.»

Det er altså ikke nok at vi er innestengt under loven. For skulle denne varetekten og dette fengselet vare ved, kunne ikke noe annet følge enn at vi måtte fortvile og dø i syndene. Men Paulus sier at vi var innestengt under loven og holdt i varetekt som under en tuktemester – ikke for at det skulle vare til evig tid, men inntil Kristus, som er lovens ende (Rom 10,4).

Denne redselen, ydmykelsen og varetekten under loven skal altså ikke vare evig, men bare inntil troen kommer. Det vil si: Loven skal med sin varetekt tjene oss til det beste. Når den har skremt oss, skal nåden, syndenes forlatelse og befrielsen fra loven, synden og døden bli så mye søtere og kjærere for oss. Alt dette kan vi ikke få ved noen gjerninger, men bare ved troen.

Den som i anfektelsen kan føye disse to tingene sammen, enda de ellers står helt mot hverandre, han vet å bruke loven rett. Med andre ord: Han vet at når loven skremmer som aller verst, da er dens ende nær. Da skal den ta slutt, og nåden – den troen som skulle komme – skal begynne.

Men denne kunsten er ukjent for ytre helgener og hyklere. Kain visste ingenting om den da han var innestengt i lovens fengsel og for alvor begynte å kjenne sin synd. Til å begynne med, da han hadde slått sin bror Abel i hjel, visste han ikke av noe fengsel: Synden gjorde ham ikke det minste redd. Han tenkte at han fint kunne skjule den, og mente at selv Gud ikke ville merke noe. Da Gud spurte: «Hvor er Abel, din bror?», svarte han: «Er jeg min brors vokter?» (1 Mos 4,9).

Men da han så fikk høre: «Hva har du gjort? Røsten av din brors blod roper til meg fra jorden» (1 Mos 4,10), da begynte han for alvor å kjenne fengselet. Men hva gjorde han? Hva skulle han gjøre? Da ble han helt innestengt i fengselet. Han grep ikke i tro løftet om at Gud ville tilgi ham syndene og være ham nådig for den ættens skyld som skulle knuse slangens hode. Nei, han sa straks: «Min synd er større enn at den kan tilgis meg» (1 Mos 4,13).

Han så altså bare på fengselet og tenkte ikke på at synden var blitt åpenbart for ham nettopp for at han skulle søke nåde hos Gud. Kort sagt: Han trodde ikke at han var holdt i varetekt inntil nåden og troen, men bare under loven. Derfor fortvilte han også og fornektet Gud.

Her skal vi også tenke på at disse ordene, «å være holdt i varetekt og innestengt under loven», ikke er tomme ord eller unyttige tankespinn av det slaget sofistene pleier å drømme om. Det er alvorlige og sanne ord. For dette fengselet er den dypt alvorlige, åndelige angsten. I den ligger samvittigheten fanget,

plaget og kvalt, så hele verden blir for trang for den, og den ikke finner noe sted der den kan være trygg.

Ja, så lenge denne angsten varer, er samvittigheten så trengt og redd at om himmel og jord var aldri så vide, ville de likevel synes trangere for den enn et musehull. For når det er kommet så langt, blir mennesket så helt forlatt at all dets visdom, rettferdighet, råd og dåd blir til intet.

Samvittigheten er nemlig en svært skjør ting. Derfor finner den ingen utvei når den er innestengt i lovens fengsel på denne måten. Den synes at nøden og angsten blir større og mer uutholdelig jo lenger det varer. For den kjenner da Guds vrede, som er uendelig og umålelig, og hans hånd kan ingen unnfly: «Hvor skal jeg gå fra din Ånd, og hvor skal jeg flykte fra ditt åsyn?» (Sal 139,7).

Det er en tung plage for legemet å være fange og sitte i stokken, så man ikke kan bruke legemet slik man gjerne ville. På samme måte piner og plager det åndelige fengselet hjertet, så det ikke kan få ro eller fred så lenge det sitter fanget der. Likevel varer denne plagen og uroen ikke evig, slik samvittigheten nok mener så lenge den er innestengt, men bare til troen kommer.

Derfor skal vi trøste et menneske som ligger fanget og innestengt under loven, slik: Hør, min bror, nå er du fanget og innestengt under loven. Men du skal vite at dette fengselet ikke skal vare evig. For Paulus sier at dette fengselet og denne varetekten ikke skal vare lenger enn til troen kommer. Du holdes altså ikke i varetekt under loven til din undergang. Når du tror på Kristus, som har løst deg fra lovens forbannelse og fengsel (Gal 3,13), skal du bli trøstet og vederkveget av ham. Du skal også vite at loven dreper deg for at du ved Kristus virkelig skal bli gjort levende.

Se derfor til at du ikke fortviler som Kain, Saul, Judas og andre. Da de lå fanget i dette fengselet, glemte de løftet og troen og så bare på fengselet de var innestengt i. Derfor måtte de til slutt fortvile. Når samvittigheten din er i slik angst, må du altså stille deg annerledes til saken enn de gjorde. Du skal vite at det er skjedd til ditt beste at du på denne måten er fanget i lovens fengsel og gjort til skamme.

For vår Herre Gud vil ikke at du skal pines i dette fengselet for å bli i pinen til evig tid. Han vil ikke drepe deg ved det for at du skal bli i døden for evig. For så sier han hos profeten: «Skulle jeg ha behag i den ugudeliges død?» (Esek 18,23). Nei, han vil at du ved denne pinen og døden skal bli ydmyket og se at du trenger Guds nåde og Kristi hjelp.

Fengselet eller varetekten under loven skal altså ikke vare evig, men bare til troen kommer. Slik står det også i Salmenes bok: «Herren har behag i dem som frykter ham» (Sal 147,11) – det vil si i dem som blir innestengt i dette lovens fengsel. Derfor legger han straks til: «som venter på hans miskunn».

Hva kan være mer motsatt enn å bli skremt av Guds vrede og likevel trøste seg med hans miskunn og vente på den? Det ene er helvete, det andre himmelen, og likevel må de være føyd tett sammen i hjertet. I tankene kan man lett føye dem sammen, men når det skal settes ut i livet, koster det hardt strev. Det har jeg ofte erfart.

Ytre helgener vet ingenting om dette. Når de hører eller leser disse ordene av Paulus, «før troen kom», forstår de ingenting av dem. Derfor vet de verken råd eller hjelp når loven åpenbarer dem synden, anklager og skremmer dem. De må fortvile, slik Kain og Saul gjorde.

Siden loven altså er vår fangevokter og stokkmester, er det umulig at vi skulle være glad i den. Det motsatte står fast: Vi hater den av hjertet. Alle som sier at de holder av loven og elsker den, lyver derfor og vet ikke selv hva de sier. En tyv eller morder som holdt av sin stokk eller sitt fengsel, måtte være gal og fra forstanden.

Men fordi loven, som sagt, holder oss fanget, er det sikkert at vi er dens fiender og hater den. Kort sagt: Vi holder like mye av loven og dens rettferdighet som en morder som sitter fengslet og venter på dødsdommen, holder av fengselet sitt. Hvordan skulle det da være sant at vi blir rettferdige ved loven?

Innestengt inntil den tro som skulle komme, ble åpenbart.

Dette sier Paulus, og han tenker da på den tiden da Kristus skulle komme. Men du kan også anvende det, ikke bare på tiden, men på den virkningen som både loven og nåden pleier å ha hos hver troende. Det som skjedde én gang i historien – at Kristus kom, avskaffet loven og brakte frihet og evig liv fram i lyset – det samme skjer daglig på det åndelige plan i hvert kristent menneske.

Hos ham går det nemlig slik til at nå er det lovens tid, og nå igjen nådens tid. Det ene avløser hele tiden det andre: nå er han bedrøvet og tvilrådig, nå igjen frimodig og glad i Gud. For et kristent menneske har et legeme der synden ligger i felt og strider, som Paulus sier (Rom 7,23).

Med synd mener jeg ikke bare de ytre gjerningene og handlingene, men roten og treet sammen med fruktene, slik Skriften vanligvis taler om synden. Hos dem som tror på Kristus, henger denne synden ikke bare ved i kjødet; den raser og strider og tar dem til fange. Selv om de ikke samtykker i den – altså ikke lar synden komme til utførelse – blir de likevel hardt fristet og anfektet av den (Rom 7,15 ff.; Gal 5,17).

For selv om en kristen ikke faller i de syndene mot den andre tavlen som alle kjenner godt, slik som mord, hor og tyveri, er han likevel ikke fri for synder mot den første tavlen: utålmodighet, knurring mot Gud, fiendskap og spott mot ham. Om disse syndene vet den menneskelige fornuft ingenting. De driver ham til å bli fiendtlig mot loven, til å se på Gud og frykte ham som en vred dommer, flykte fra ham, bli hans fiende og spotte ham – stikk imot hans egen vilje.

For likesom ukyskheten er sterk i et ungt og friskt legeme, en mann i sine beste år jager etter ros, ære og rikdom og en gammel mann er gjerrig, slik har også hellige mennesker sine særlige anfektelser: De blir ofte utålmodige, knurrer mot Gud, tretter med ham, blir hans fiender og spotter ham. Eksempler på dette ser vi overalt i Salmene, i Job, i Jeremia og i hele Den hellige skrift. Når Paulus vil beskrive denne åndelige striden, bruker han derfor harde og tydelige ord: «strider», «står imot», «tar til fange», «dreper».

Både loven og nåden har altså hver sin tid hos en kristen til å gjøre sin gjerning i ham: loven til å skremme ham, nåden til å trøste ham. Loven har sin tid når den driver ham, piner og plager ham, og får ham til å kjenne sin synd, se hvor stor den er, og frykte døden og Guds dom. Da gjør loven den gjerningen som hører den til. Det får en kristen kjenne, så lenge han ennå lever i kjødet, oftere enn han kunne ønske.

Slik fikk Paulus «en torn i kjødet, en Satans engel» som slo ham med knyttede never (2 Kor 12,7). Han ville nok heller alltid ha hatt en glad samvittighet og en søt forsmak i hjertet på den evige salighet, men så langt kunne han ikke nå. Han ville inderlig gjerne ha levd her i verden uten bedrøvelse og tungsinn, og derfor ba han om at denne anfektelsen måtte bli tatt fra ham. Men det ble det ingenting av. Herren svarte ham: «Min nåde er nok for deg, for min kraft fullendes i skrøpelighet» (2 Kor 12,9).

Slik står hver kristen i kamp, den ene likevel mer enn den andre, alt etter hvor sterk han er. Den kampen Kristus utholdt, kunne Paulus ikke utholde. Den Paulus utholdt, ville vært altfor hard og tung for meg. Og mang en annen kunne heller ikke tåle det jeg kan tåle.

Når dette kjennes i hjertet, er det lovens tid, og under den står en kristen etter kjødet. «For kjødet begjærer» alltid – fordi vi ennå har den gamle byrden på nakken – «imot Ånden, og Ånden imot kjødet» (Gal 5,17). Derfor står disse to alltid mot hverandre, hos den ene sterkere enn hos den andre, som Paulus sier senere i kapittel 5.

Men troens tid er det når hjertet igjen blir reist opp ved løftet om Guds nåde og barmhjertighet, så det ved Kristus fatter tillit til Gud og sier: «Hvorfor er du nedbøyd, min sjel, og bruser i meg?» (Sal 42,6). Ser du da ikke noe annet enn bare lov, synd, redsel, bedrøvelse, fortvilelse, død, helvete og djevelen? Finnes det ikke også nåde, syndenes forlatelse, rettferdighet, trøst, glede og fred, liv, himmel, Gud og Kristus?

La meg derfor være i fred, min sjel, og bedrøv meg ikke mer. For hva er vel loven, synden og alt ondt, og hva makter de mot nåden, rettferdigheten, Gud og Kristus? Sett ditt håp til Gud, han «som ikke sparte sin egen Sønn», men ga ham i døden på korset for din synd (Rom 8,32).

Dette er altså å være «innestengt under loven», men ikke for evig – bare inntil Kristus, som skulle komme. Når loven har skremt deg slik, lær å si til den: Hør her, kjære lov, du er ikke alene, og du er ikke alt. Det finnes noe som er høyere og bedre enn deg, nemlig nåden, troen og velsignelsen. De anklager meg ikke, skremmer meg ikke og fordømmer meg ikke, men byr meg å være glad og frimodig og å tro at jeg ved Kristus skal overvinne alt ondt og bli frelst. Derfor vil jeg heller ikke miste motet eller la meg skremme til døde av deg.

Den som virkelig hadde lært denne kunsten, kunne med full rett kalles doktor i teologien. De ytre helgenene og svermerne med sine disipler innbiller seg nok at de kan den godt, og derfor roser de seg stadig av Ånden. Men jeg og mine like har knapt lært abc i den, og vi er ennå bare elever i den skolen der denne kunsten læres. Den lar seg nok lære, men så lenge kjødet og synden er der, blir vi aldri utlært.

En kristen lever altså på denne måten i to tider. Etter kjødet er han under loven, etter ånden under nåden. Men i kjødet henger det alltid ved ond lyst, gjerrighet, vrede, utukt og lignende. Dessuten henger det ved kjødet at det ikke kjenner Gud rett: Det tviler på hans miskunn og barmhjertighet, trøster seg mer ved det timelige enn ved hans nåde, forakter ham, blir utålmodig og knurrer mot ham – fordi han hindrer planene våre og det vi tar oss fore, og fordi han ikke straks straffer de ugudelige som står hans ord og hans kristenhet imot og forakter dem.

Disse syndene henger ennå ved i kjødet hos de hellige. Ser du derfor bare på kjødet, må du bli under loven så lenge du lever. Men «dersom ikke de dagene ble forkortet, da ville ikke noe kjød bli frelst» (Matt 24,22). Derfor må loven få en tid og en grense der den skal opphøre, så den ikke varer evig. Den grensen er Kristus. Men nådens tid er evig. For «etter at Kristus er reist opp fra de døde, dør han ikke mer» (Rom 6,9). Han er og blir i evighet, og derfor må også nådens tid vare i evighet.

Slike herlige og trøsterike ord i Paulus' skrifter skal vi ikke gå så lettvint forbi som de overmodige ytre helgenene og sektene gjør. For de er fulle av levende ord, og de trøster og styrker elendige samvittigheter i rikt mål. Den som virkelig har fattet disse ordene, kan lett skjønne hva som er tro og hva som er hykleri, og hva som skiller sant håp, sann kjærlighet og sann frykt fra falsk. Han kan også prøve alle ånder og skille mellom dem.

Gudsfrykt er en svært herlig og hellig ting, men den skal ikke vare evig. Den bør nok alltid finnes hos en kristen, fordi han alltid har synd, men den må ikke stå alene. Ellers blir det en frykt som den Kain, Saul og Judas hadde – en frykt som til slutt må ende i fortvilelse, og som gjerne kalles trellefrykt.

En kristen bør derfor overvinne frykten ved troen på nådens løfte. Det betyr at han skal vende øynene bort fra loven, for dens tid er nå forbi, så den ikke lenger kan holde ham innestengt og i varetekt. Troen er nemlig nå åpenbaret, og den griper Kristus og holder fast ved ham som lovens endemål. Da blir frykten søt og behagelig, som om den var blandet med himmelsk sukker, så han ikke bare begynner å frykte Gud, men også å elske ham. Ser et menneske derimot bare på loven, uten troen, kan han ikke bli fri for frykten, men må til slutt fortvile i den.

Paulus skiller altså nøye mellom lovens tid og nådens tid. Derfor bør også vi med all flid lære å skille mellom de to tidene – ikke bare med ord, men i hjertet, der de virker. Men det er svært vanskelig. For selv om lovens tid og nådens tid ligger langt fra hverandre fordi de virker så ulikt og stridende, ligger de likevel tett inntil hverandre, nemlig i ett og samme hjerte. Ja, ingenting ligger nærmere hverandre enn frykt og tro, lov og evangelium, synd og nåde. De er hverandre så nær at det ene tar bort og sluker det andre.

Med spørsmålet «Hva skulle da loven tjene til?» har Paulus begynt å tale om loven: hva den er nyttig til og ikke nyttig til, og hvordan den brukes rett og misbrukes. Slik kom han inn på det: Han hadde først sagt at de som tror, blir rettferdige ved løftet og ikke ved loven. Da måtte dette spørsmålet nødvendigvis følge: «Hva skulle da loven tjene til?» For når fornuften hører at mennesket

får rettferdighet og velsignelse av nåde ved løftet og ikke av loven, trekker den straks den slutningen at loven ikke er til noen nytte.

Derfor bør vi tenke flittig gjennom læren om loven, så vi med visshet vet hvordan vi skal dømme om den. Vi skal verken forkaste den helt, slik svermerne gjorde – de som i året 1525 laget opprør blant bøndene og påsto at den evangeliske friheten satte alle mennesker fri fra all slags lover – eller tillegge den altfor mye, nemlig kraften til å gjøre rettferdig.

For på begge sider blir loven gjort vold og urett: på høyre side de som vil bli rettferdige ved loven, på venstre side de som vil være helt fri for loven. Derfor skal vi gå middelveien, så vi verken forkaster loven helt eller tillegger den mer enn den har krav på.

Jeg har sagt mange ganger før at loven skal brukes på to måter: først til ytre tukt, for det andre åndelig. Av det ser vi tydelig at loven ikke er gitt for de rettferdige og fromme, men for de urettferdige, som Paulus sier (1 Tim 1,9). Nå finnes det to slags urettferdige. Noen er riktignok urettferdige, men vil gjerne bli rettferdige og gode. Andre bryr seg ikke om å bli rettferdige.

De som ikke bryr seg om å bli rettferdige, må holdes i tømme med loven, legemlig og i det ytre, og alltid holdes bundet med den, slik glupske ville dyr bindes med bånd og lenker. Om dem taler Paulus ikke her. Men de som gjerne vil bli rettferdige, må slite med loven og la den handle åndelig med dem – likevel ikke for alltid, men for en bestemt tid. For dette åndelige embetet skal ikke vare for alltid, slik den verdslige tukten gjør. Det gjelder bare inntil troen og Kristus, som skulle komme. Når han kommer, skal det opphøre.

Av dette går det klart fram at alle de ordene der Paulus handler om lovens åndelige bruk, ikke skal forstås om dem som allerede er rettferdige, men om dem som skal bli det. For de som allerede er rettferdige, står langt utenfor og over loven, så sant de ellers blir i Kristus. Loven skal derfor bare legges på dem som ennå ikke er rettferdige, men gjerne vil bli det. Og heller ikke for alltid, men for en tid, inntil rettferdigheten kommer ved troen.

Det er ikke slik at de skal få denne rettferdigheten av loven, for det ville ikke være å bruke loven rett, men snarere å misbruke den. Nei, når de er skremt og ydmyket av loven, skal de flykte til Kristus, for «Kristus er lovens endemål, til rettferdighet for hver den som tror» (Rom 10,4).

Loven blir altså misbrukt, for det første av alle de ytre helgenene, som innbiller seg at menneskene kan bli rettferdige ved loven. For når loven brukes til det, åpenbarer den ikke menneskene deres synder. Den skremmer dem ikke og driver dem heller ikke til troen, som skulle komme. Den gjør dem bare til oppblåste, selvsikre og stolte hyklere, som er mestere i å opphøye seg selv ved lovens rettferdighet og stole på den. Slik blir de hindret i å underordne seg den rettferdigheten som gjelder for Gud.

For det andre misbrukes loven av dem som vil gjøre de kristne helt fri fra den. Det våget sektene, og slik vakte de opprør blant bøndene. Det er også mange blant oss som gjør det samme.

Fordi de ved evangeliets lære er blitt frelst fra pavens tyranni, innbiller de seg at den kristne friheten er en frihet der enhver kan gjøre alt han vil, etter egen

lyst og egenvilje. Disse gjør den åndelige friheten til et påskudd for sin ondskap, som Peter sier (1 Pet 2,16), og de er skyld i at Guds hellige navn og Kristi søte evangelium i disse tider blir spottet overalt. Men den tid skal komme da de får sin fortjente straff for sin ugudelige ferd.

For det tredje misbrukes loven av dem som blir skremt og forferdet av den, men som ikke vet at denne angsten ikke skal vare lenger enn til Kristus. Ved et slikt misbruk av loven faller disse til slutt i fortvilelse, på samme måte som hyklerne ved sitt misbruk blir overmodige og oppblåste.

Derimot kan vi aldri nok prise og si hvor dyrebar og herlig en ting det er når vi vet å bruke loven rett. Det skjer når samvittigheten er fanget eller innestengt under loven, men likevel ikke fortviler. Den Hellige Ånd har gjort den klok, så den tenker ved seg selv: Selv om jeg ligger fanget og innestengt under loven, vet jeg likevel at dette fengselet ikke skal vare evig. Ja, dette fengselet må tjene meg til det beste. Hvorfor det? Fordi jeg, når jeg er innestengt i dette fengselet, påkaller den rette hjelperen i nøden og sukker etter hans hjelp.

På denne måten er loven som en driver som jager de sultne til Kristus, så han kan mette dem med sine gode gaver. Lovens egentlige embete og gjerning er altså å anklage, ydmyke, drepe, støte ned i helvete og ta alt fra oss, så vi ikke har noe som helst å trøste oss ved. Men loven gjør dette for at vi ved troen skal bli rettferdige og levendegjort, bli løftet opp, ført til himmelen og få det evige liv og saligheten. Dens embete er derfor ikke bare å drepe. Drepe skal den, men til liv.

V. 24. Slik er loven blitt vår tuktemester til Kristus,

Her stiller Paulus igjen loven og evangeliet sammen, slik de i samvittigheten kommer tett inn på hverandre, enda de står helt mot hverandre. Han sier: Loven er blitt vår tuktemester til Kristus. Bildet av tuktemesteren viser svært godt hva loven virker og utretter når den blir brukt rett. Derfor fortjener det å bli tenkt grundig gjennom.

En tuktemester er riktignok høyst nødvendig, og hans embete er svært nyttig når barna skal undervises og oppdras. Likevel skulle jeg gjerne ha sett den skolegutten eller det barnet som virkelig elsker tuktemesteren sin. Jødene elsket nok Moses høyt og gjorde gjerne og villig det han befalte dem! Ja visst – deres kjærlighet og lydighet mot ham var at de gjerne ville ha steinet ham når som helst, slik historien viser.

Det er altså ikke mulig at en elev eller skolegutt skal elske en tuktemester som er streng mot ham. For hvordan kan han elske den som så å si holder ham i fengsel? Tuktemesteren tvinger ham til å gjøre det han nødig vil, og hindrer ham i å gjøre det han gjerne ville. Og gjør han noe som er forbudt, pisker tuktemesteren ham straks og tvinger ham attpå til å kysse riset.

For en deilig og villig lydighet og fromhet hos en skolegutt: Han må lyde en tuktemester som behandler ham så hardt og strengt, og må kysse riset! Men, kjære deg, gjør han det med lyst og glede? Hva gjør han når tuktemesteren ikke er til stede? Tar han ikke riset og brekker det i småbiter eller kaster det på ilden? Og hadde han makt over tuktemesteren, ville han slett ikke la seg slå av ham. Han ville tvert imot la ham få juling – og ikke bare med ris, men med kjepper.

Likevel kan et barn ikke være uten tuktemester. Det må ha ham, så han kan refse det, undervise det og føre det til det beste. Var et barn uten slik tukt, ville det ikke bli noe godt av det; det ville bli en slyngel.

En tuktemester blir altså satt over et barn for at han skal undervise det, ha tilsyn med det og så å si holde det fanget i et fengsel. Skal da tuktemesterens harde tukt og fengsel og barnets tvang og trelldom vare for alltid? Nei, slett ikke. Det skal vare en viss tid, til barnet vokser opp. Denne lydigheten, dette fengselet og denne tukten skal altså tjene barnet til det beste, så det i sin tid selv kan være herre over sine midler og sin arv og bruke dem rett.

For det er slett ikke farens mening og vilje at barnet hans alltid skal være under tuktemesteren og bli pisket av ham. Han vil at det ved tuktemesterens undervisning og tukt skal bli desto bedre skikket til selv å forvalte arven sin når det er blitt voksent.

Slik sier Paulus at loven ikke er noe annet enn en tuktemester, men at tukten dens ikke skal vare lenger enn til Kristus. Det samme har han sagt før med andre ord: «Den ble lagt til for overtredelsenes skyld, inntil den ætten kom» (Gal 3,19). Likeså: «Skriften har innesluttet alt under synd, for at det som var lovt, ved tro på Jesus Kristus skulle bli gitt til dem som tror» (v. 22). Og: «Før troen kom, ble vi holdt i varetekt under loven, innestengt inntil den tro som skulle komme, ble åpenbart» (v. 23).

Loven er altså ikke bare en tuktemester, men en tuktemester til Kristus. For hva ville det være for en tuktemester som ikke gjorde eller kunne gjøre annet enn å piske og plage elevene sine, men ikke lærte dem noe? Slik var skolemestrene før i tiden, da skolene var rene fengsler og helvete, og skolemestrene tyranner og fangevoktere. De stakkars barna ble pisket uten stans og uten måte. Det ble lært med stort strev og overmåte stor flid, men med liten nytte.

Men en slik tuktemester er ikke loven. Den nøyer seg ikke med å skremme og plage elevene sine, slik de ulærde og urimelige tuktemestrene gjør, som bare pisker barna og likevel ikke lærer dem noe. Nei, den driver dem som står under dens tukt, til Kristus.

Den gjør som en lærd og trofast skolemester: Han tukter barna, underviser dem og holder dem til å studere og øve seg flittig i lesing og skriving. Alt dette gjør han for at de skal bli erfarne og kyndige i alle gode kunster, i dyd og ærbarhet, så de siden med lyst og god vilje kan gjøre det de før gjorde med ond vilje under skolemesterens tvang.

Med dette fine bildet viser Paulus altså hva som er lovens rette og nyttige bruk. Den består ikke i at loven skal gjøre hyklerne rettferdige, for de blir værende uten Kristus i sitt overmot og sin selvsikkerhet. Men når de skremte og engstelige bruker loven slik Paulus lærer, skal den ikke la dem bli liggende i død og fordømmelse, men drive dem til Kristus. De som derimot blir værende i denne angsten og mismotet og ikke griper Kristus ved troen, må til slutt fortvile. (*Annen lesemåte for «nyttige»: «naturlige».*)

I dette bildet av tuktemesteren stiller Paulus oss altså helt klart for øye hvordan loven skal brukes rett. En tuktemester refser barna, er streng mot dem og skremmer dem, men ikke for at denne tukten skal vare for alltid. Den skal ta

slutt når barna er oppdratt og godt nok undervist, så de siden, uten tuktemesterens tvang, kan bruke farsarven sin desto friere og gladere. På samme måte skal de som blir skremt og knust av loven, vite at denne angsten og knusingen ikke skal vare evig. Ved den blir de gjort skikket for Kristus, som skal komme, og for den friheten som skal følge etter.

For at vi skulle bli rettferdiggjort av tro.

Loven er ikke en tuktemester som driver oss til en annen eller ny lovgiver, som krever gode gjerninger av oss. Den driver oss til Kristus, som skal gjøre oss rettferdige og salige, så vi blir rettferdige ved troen på ham og ikke ved gjerningene. Men dette fatter og tror ikke et menneske når loven tynger ham med sin redsel. Da pleier han å si: Å, for en elendighet! Så ille jeg har levd livet mitt! Jeg har brutt alle Guds bud og dermed fortjent den evige død. Gud gi at jeg fikk leve noen år til, eller i det minste noen uker. Da ville jeg forbedre livet mitt!

Men på denne måten vrir mennesket lovens rette bruk om til misbruk. Det mister Kristus av syne og ser seg om etter en annen og ny lovgiver. For når menneskets natur kommer i slik nød og angst, er den slik skapt at den til og med forplikter seg til å gjøre det som er umulig for den.

Derfra kommer alle de mange sektene og munkeordenene, alle de gudstjenestene og gjerningene som man har ment å vinne nåde og syndenes forlatelse med. De som har funnet på falske gudsdyrkelser og bedrag, har ganske sikkert ment at lovens tukteembete ikke forberedte oss for Kristus, men for en annen og ny lov – eller i det minste at Kristus var en ny lovgiver, og ikke den som skulle gjøre ende på loven.

Men jeg bruker loven rett når jeg vet og forstår at jeg ved loven skal kjenne min synd og bli ydmyket, så jeg kan komme til Kristus og bli rettferdig ved troen. Og troen er ikke noen lov, ikke noen gjerning som jeg gjør. Den er en fast tillit som griper Kristus, han som er lovens endemål (Rom 10,4).

Men hvordan er han lovens endemål? Ikke slik at han tar bort den gamle loven og setter en ny i stedet, eller slik at han er en dommer som må stilles tilfreds og forsones med gjerninger, slik papistene har lært og skrevet. Nei, Kristus er lovens endemål på den måten at han rettferdiggjør dem som tror på ham, så loven ikke kan anklage og fordømme dem. Loven er altså svært god, hellig, nyttig og helt nødvendig – når vi bare vet å bruke den rett, slik den skal brukes.

Men loven blir altså, som sagt, misbrukt. For det første av hyklerne, som påstår at den kan gjøre folk rettferdige. For det andre av dem som fortviler og ikke vet at loven er en tuktemester til Kristus. Det vil si: Loven ydmyker oss, ikke til vår undergang, men tvert imot til vår frelse og salighet. For vår Herre Gud har ikke annet i sinne med dette enn å lege, og han dreper for å kunne gjøre levende.

Paulus taler altså, som delvis er sagt før, ikke om dem som allerede er rettferdige ved troen på Kristus, men om dem som ennå skal bli rettferdiggjort. Når du vil handle eller tale om loven, tenk derfor på at du har med folk å gjøre som hører inn under loven: syndere og ugudelige, slik alle mennesker er uten

Kristus (Rom 3,10). Slike folk gjør ikke loven rettferdige. Den stiller dem bare deres synder for øye, skremmer dem og tvinger dem til å erkjenne hva de er: fordømte syndere som er falt under Guds vrede og dom og har fortjent den evige død. Dette er lovens egentlige verk og embete.

Dernest er det også nødvendig å vite hvordan vi skal forholde oss for å gjøre god og nyttig bruk av lovens embete. En synder skal vite at loven åpenbarer ham synden hans og ydmyker ham, ikke for at han skal fortvile, men for at han ved lovens anklage og redsel skal drives til Kristus, han som alene kan hjelpe og frelse ham fra alt ondt. Når dette skjer, er han ikke lenger under tuktemesteren.

Dette verket eller embetet loven har, er så nødvendig at vi ikke kan være uten det. For siden verden er helt sunket ned i synd, må vi ha loven og dette embetet dens, som åpenbarer synden. Ellers kunne ikke noe menneske kjenne sin synd og fordømmelse, langt mindre føle den. Og skjer ikke det, kan Kristus ikke hjelpe, for da bryr ingen seg om ham. Om dette er det talt utførligere før.

Men hva virker loven hos dem som allerede er blitt rettferdige ved Kristus? Det svarer Paulus på med de ordene han straks føyer til:

V. 25. Men nå når troen er kommet, er vi ikke lenger under tuktemesteren.

Det vil si: Nå er vi fri fra loven, som var vårt fengsel og vår tuktemester. For etter at troen er åpenbart og er kommet, skremmer og plager loven oss aldri.

Paulus taler her om troen slik den til en bestemt, fastsatt tid ble åpenbart ved Kristus og siden forkynt offentlig over hele verden av apostlene ved evangeliet. For Kristus kom én gang, i rette tid, slik profetene hadde forutsagt. Han ble menneske og tok bort hele loven med all dens makt – det vil si med alle dens trusler og all dens redsel. Ved sin død har han løst hele menneskeslekten ut fra synden og den evige død. Den som tror dette, kan synden og døden ikke skade.

Når du derfor ser på Kristus og tenker på hva han har gjort og lidt for vår skyld, og trøster deg ved det, da er det slutt med loven. For da han kom til den fastsatte tiden, opphevet han Moseloven fullstendig og førte inn nådens tid, da omvendelse og syndenes forlatelse skal forkynnes i hans navn. Dette er helt visst og sant. Men er loven tatt bort, da er vi slett ikke fanget under dens tyranni. Da lever vi i all glede og trygghet under Kristus, som nå ved sin Ånd hersker og regjerer i oss, mildt og nådig. Og der Herren er, der er frihet (jf. 2 Kor 3,17).

Kunne vi bare virkelig gripe og ta imot Kristus, vår Frelser, som har tatt bort loven og ved sin død forsonet oss arme syndere med Gud, sin Far, da kunne ikke denne harde og strenge tuktemesteren krumme et hår på hodet vårt. Men loven i lemmene våre, som strider mot sinnets lov, står alltid klar og hindrer oss i å gripe og ta imot Kristus så fullkomment.

Det skorter altså ikke på Kristi side, men bare på vår, for vi har ennå ikke lagt av den skitne ormesekken, kjødet, som synden henger ved så lenge vi lever. Så langt det gjelder oss selv, er vi derfor dels fri fra loven, dels ennå fanget under den. Med Paulus kan vi altså si: «Jeg tjener … Guds lov med mitt sinn, men syndens lov med mitt kjød» (Rom 7,25).

Av dette følger at de troende er helt fri fra loven når det gjelder samvittigheten. Derfor skal tuktemesteren ikke herske der. Det vil si: Han skal ikke skremme samvittigheten, true den, stenge den inne eller ta den til fange. Og om han likevel skulle våge seg til det, skal samvittigheten ikke bry seg om det. Den skal se på Kristus på korset, som ved sin død har satt oss fri fra loven og fra all dens redsel. For han har «utslettet skyldbrevet mot oss» (Kol 2,14).

Slik en ren jomfru er urørt og ubesmittet av en mann, slik skal også et kristent menneskes samvittighet være urørt av og fri fra loven. Ja, loven bør være helt død for samvittigheten, og samvittigheten for loven. Men det kan ikke skje ved gjerningene, bare ved troen, som griper Kristus.

Likevel er det ennå synd hos de hellige. Den henger ved dem i kjødet, og den plager og anklager samvittigheten deres. Derfor ber de også, som i Sal 32,6 og i Fadervår: «Forlat oss vår skyld.» Så langt vi ennå er i kjødet, blir vi altså under tuktemesteren, det vil si under loven. Den gir ikke slipp på sin art og natur, men viser oss at vi er syndere og skyldige til døden. Av det følger angst og bedrøvelse i samvittigheten. Men Kristus reiser samvittigheten opp igjen ved at han kommer daglig, ja, hele tiden.

For slik han én gang i tidens fylde kom til verden for å løse oss ut fra tuktemesterens uutholdelige makt og byrde, slik kommer han hver dag, ja, hver time, åndelig til oss. Da kan vi vokse og gå fram i troen og i kunnskapen om ham, og samvittigheten kan dag for dag ta imot ham bedre og fastere. Og kjødets og syndens lov, frykten for døden, angsten for Guds vrede og dom og annet slikt ondt som loven pleier å føre med seg, kan svekkes og avta mer og mer.

Så lenge vi lever i kjødet, som aldri er uten synd, må vi derfor også tåle at loven kommer og gjør sitt embete og sin gjerning i oss – hos den ene mer, hos den andre mindre, alt etter som hver er sterk eller svak i troen. For når loven gjør sin gjerning i de hellige på denne måten, blir den gamle Adam med sin fornuft og visdom drept dag for dag, mens det indre mennesket «fornyes … dag for dag» (2 Kor 4,16; Ef 4,22–23; Kol 3,9–10).

Vi har riktignok begynt i Ånden, og surdeigen er blandet inn. Men hele deigen er ennå ikke gjennomsyret; den har bare begynt å heve seg. Når jeg ser på surdeigen for seg selv, ser jeg ikke annet enn surdeig. Men ser jeg på hele deigen som surdeigen er blandet inn i, er ikke alt surdeig. Det vil si: Når jeg ser på Kristus, er jeg helt hellig og ren og vet ikke av noen lov, for Kristus er min surdeig. Men ser jeg på mitt kjød, finner jeg fortsatt gjerrighet, ukyskhet, vrede, hovmod og lignende hos meg, ja, også frykt for døden, angst, utålmodighet, knurring og murring mot Gud.

Derfor er det høyst nødvendig at tuktemesteren alltid henger over oss og gjør sitt embete godt. Det vil si: Han skal pine og plage det gjenstridige eselet, kjødet, så synden kan bli mindre og veien bli banet for Kristus. For slik Kristus kom til verden én gang, for 1539 år siden, og tok bort loven, slettet ut synden og gjorde døden og helvete til intet, slik kommer han fremdeles åndelig til oss for å drepe og tilintetgjøre disse tingene i oss.

Dette sier jeg for at du skal vite å svare når noen vil innvende: Kristus er jo kommet til verden én gang og har tatt bort alle våre synder på én gang og renset

oss med sitt blod. Hva skal vi da med å høre evangeliet? Hva trenger vi da sakramentene og avløsningen til?

Det er sant: Så langt du ser på Kristus, er loven og synden virkelig slettet ut og tatt bort. Men Kristus er likevel ikke kommet til deg – eller om han er kommet, er det ennå synder igjen hos deg, og du er ennå ikke helt gjennomsyret. For der det ennå er ond lyst, frykt og angst for døden, der er det ennå synd. Og der holder loven til med sin redsel, så Kristus ikke kan bo der alene. For der han kommer, driver han frykten og bedrøvelsen ut og gir i stedet fred og trygghet i samvittigheten.

Så langt jeg tar imot Kristus ved troen, så langt har han satt meg fri fra loven. Men mitt kjød, verden og djevelen lar ikke troen min bli fullkommen. Jeg skulle så gjerne ønske at troens lille gnist i hjertet lyste og brant i hele legemet mitt og i alle lemmene, men det har knapt begynt ennå.

Derfor må vi trøste oss med at vi har fått Åndens førstegrøde, og at surdeigen er blandet inn i oss. Men helt gjennomsyret blir vi først når dette syndige legemet skal gå til grunne og vi skal stå opp med Kristus til et nytt vesen. I mellomtiden holder vi oss til hans løfte, hører hans evangelium og bruker hans sakramenter til trøst og styrke for troen vår.

Kristus er riktignok «i går og i dag den samme, ja, til evig tid» (Hebr 13,8), og Adam og alle andre gudfryktige før Kristus kom i kjødet, hadde også evangeliet. Likevel er Kristus bare kommet én gang i tidens fylde. På samme måte er også troen bare kommet én gang, da apostlene forkynte den over hele verden ved evangeliet. Dessuten kommer Kristus, som sagt, åndelig hver dag, og likeså troen ved evangeliets ord.

Men der troen er, sier Paulus, der må tuktemesteren med sitt plagsomme embete holde opp og vike. Kristus kommer da åndelig til oss og bor desto sterkere i oss jo mer vi fatter og forstår hva Gud har gitt og beredt oss ved ham: «det som intet øye har sett og intet øre hørt, og det som ikke kom opp i noe menneskes hjerte» (1 Kor 2,9). Slik vokser vi «i nåde og kjennskap til vår Herre og frelser Jesus Kristus» (2 Pet 3,18).

V. 26. Alle er dere jo Guds barn ved troen på Kristus Jesus.

Paulus er en fremragende mester og lærer når det gjelder troen. Derfor har han alltid ordet «tro» i munnen. Når han taler, glir disse ordene stadig inn: «ved troen», «i troen», «av troen på Jesus Kristus». Her sier han ikke: Dere er Guds barn fordi dere er omskåret, eller fordi dere har hørt loven og gjort dens gjerninger – slik jødene innbilte seg og de falske apostlene lærte. Nei, ved troen på Jesus Kristus er dere Guds barn.

Loven gjør altså ingen til Guds barn, og langt mindre gjør menneskebud det. Loven kan heller ikke gjøre at vi blir født på ny og blir lik Guds bilde. Men den stiller den gamle naturen og fødselen for øynene våre – den fødselen som gjorde at vi ble født inn i djevelens rike. Slik forbereder den oss til den nye fødselen, som skjer ved troen på Kristus Jesus og ikke ved loven. Det stadfester Paulus klart her: «Alle er dere jo Guds barn ved troen på Kristus Jesus.»

Det er som om han ville si: Selv om loven har plaget dere hardt, fylt dere med angst, ydmyket og drept dere, har den likevel ikke gjort dere rettferdige eller til Guds barn. Det har troen gjort. Paulus slår altså fast, så ingen kan motsi det, at troen alene på Jesus Kristus gjør rettferdig og gjør oss til Guds barn, uten noen lov og uten noen gjerninger. Det samme stadfester også Johannes: «Dem ga han rett til å bli Guds barn, de som tror på hans navn» (Joh 1,12).

Den som er mester i talekunsten, vil jeg be om å gjøre sitt beste for å utlegge dette ordet om den uutsigelige nåden og herligheten vi har i Kristus Jesus, og tale så utførlig om den som den fortjener. Det gjelder jo dette: Vi arme syndere, som av naturen er vredens barn, skal likevel komme til den æren at vi ved troen på Kristus blir Guds barn og arvinger, Jesu Kristi medarvinger, herrer over himmel og jord! Men ingen tunge, verken menneskers eller engles, kan prise denne herligheten høyt nok.

Derfor vil jeg be hver enkelt om å tenke flittig over dette. Jeg kan ikke si det med ord eller lodde det med tanker. Her må vi stave oss fram til vi kommer hjem. Da skal vi se det, ha evig glede av det og alltid love Gud for det. Gud hjelpe oss til det av nåde, ved Kristus, vår Herre. Amen.

V. 27. For dere, så mange som er døpt til Kristus, har ikledd dere Kristus.

Å ikle seg Kristus kan forstås på to måter: etter loven og etter evangeliet. Etter loven brukes det slik: «Men ikle dere Herren Jesus Kristus» (Rom 13,14). Det vil si: Følg Kristi eksempel og gjerninger, gjør og lid det han har gjort og lidt. Slik lærer også Peter: «Kristus led for dere og etterlot dere et eksempel, for at dere skal følge i hans fotspor» (1 Pet 2,21).

Hos Kristus ser vi en overmåte stor tålmodighet, saktmodighet og kjærlighet. Vi ser også hvordan han i alle ting treffer det rette, så han aldri gjør for mye eller for lite – det er til å undre seg over. Disse Kristi dydene skal også vi ikle oss, det vil si: Vi skal etterfølge ham i dem. På samme måte kan vi også etterfølge andre hellige.

Men å ikle seg Kristus etter evangeliet skjer ikke ved at man etterfølger hans gjerninger. Det skjer ved at man blir født og skapt på ny fra et helt annet sted, nemlig når vi ikler oss Kristus i *dåpen*. Da blir vi smykket med hans uskyld, rettferdighet, visdom, makt, frelse, liv og Ånd.

Av naturen er vi kledd i vår jordiske far Adams skinnkjortel. Den er en dødelig kjortel og et syndig klesplagg. Det vil si: Vi er alle solgt under synden. Derfor er det en overmåte stor og forferdelig blindhet og uvitenhet i oss. Den gjør at vi ikke kjenner Gud, ikke frykter ham og ikke elsker ham over alle ting, men forakter og hater ham. Dessuten er vi fulle av onde lyster, urenhet og gjerrighet.

Dette klesplagget, det vil si den fordervede og syndige naturen, har vi arvet fra Adam. Paulus kaller den ellers «det gamle menneske». Det skal vi avlegge med dets gjerninger (Ef 4,22; Kol 3,9), så vi blir Guds barn i stedet for Adams barn.

Men dette skjer ikke ved at man skifter klær, og heller ikke ved noen slags lov eller gjerninger. Det skjer ved gjenfødelsen og fornyelsen i dåpen. Det sier

Paulus her: «Dere, så mange som er døpt, har ikledd dere Kristus» (v. 27), og i Titusbrevet: «Etter sin miskunn frelste han oss ved badet til gjenfødelse og fornyelse ved Den Hellige Ånd» (Tit 3,5).

For de som blir døpt, blir ikke bare født på ny og fornyet ved Den Hellige Ånd til en himmelsk rettferdighet og et evig liv. Det blir også tent et nytt lys og en ny flamme i dem, så de får et annet sinn enn før. De begynner for alvor å frykte og elske Gud, stole på ham, påkalle ham og håpe på ham. De får også en ny vilje. Alt dette følger når vi har ikledd oss Kristus.

Av dette ser vi tydelig at det vi blir ikledd i dåpen, ikke er lovens rettferdighet. Nei, vi ikler oss Kristus. Han er ingen lov eller lovgiver og heller ingen gjerning, men en guddommelig, uutsigelig rikdom. Den har Faderen skjenket oss, for at Kristus skulle gjøre oss rettferdige og levende og forløse oss fra alt ondt.

Å ikle seg Kristus etter evangeliet er derfor ikke å ikle seg loven og dens rettferdighet. Det er å få del i den overstrømmende og uutsigelige rikdommen i dåpen: syndenes forlatelse, rettferdighet, fred, trøst, glede i Den Hellige Ånd, frelse, livet – ja, Kristus selv med alt han er og har.

Disse ordene av Paulus må vi legge nøye merke til, så vi kan forsvare den rette meningen og bruken av vår hellige dåp mot gjendøperne. De gjør dåpens majestet og herlighet til intet og taler bespottelig om den. Ta deg i vare for slike djevelske spottere – det er mitt oppriktige råd! Hør heller hvor herlig og trøsterikt Paulus taler om dåpen når han kaller den «badet til gjenfødelse og fornyelse ved Den Hellige Ånd» (Tit 3,5). Og her sier han at «alle som er døpt, har ikledd seg Kristus».

Det er som om han ville si: Dere har ikke tatt imot dåpen som et ytre tegn som skal vise at dere hører med blant de kristne. Slik pleier kjetterne å tale om den når de gjør dåpen til en ytre tjenerdrakt eller et tomt merke uten noen nytte. Nei, sier han, så mange av dere som er døpt, har ikledd dere Kristus. Det vil si: Dere er satt fri fra lovens fengsel og er født på ny i dåpen. Derfor er dere ikke lenger under loven, men har ikledd dere et nytt klesplagg: Kristi rettferdighet.

Paulus lærer altså her at dåpen ikke er et ytre tegn, men at vi ved den ikler oss Kristus. Derfor er dåpen noe overmåte mektig og virksomt. Om dette er det ofte skrevet utførlig andre steder, så denne gangen vil jeg ikke si mer om den hellige dåp.

Men når vi har ikledd oss Kristus – når vi er smykket med hans rettferdighet og visdom – da skal vi også følge hans eksempel.

V. 28. Her er ikke jøde eller greker, her er ikke trell eller fri, her er ikke mann og kvinne.

Her kunne man regne opp flere personer, stender og embeter som Gud har innsatt, for eksempel: Her er ikke øvrighet eller undersått, her er ikke lærer eller disippel, her er ikke frue eller tjenestepike. For i Kristus Jesus forsvinner alle stender og ordninger og gjelder ingenting – også de som er forordnet av Gud, enten det er mann, kvinne, trell, fri, jøde, hedning, øvrighet, undersått eller hva det måtte være. Alt dette er riktignok Guds gode skapninger. Men i Kristus,

det vil si når det gjelder frelsen, duger de ingenting, med all sin visdom, makt, rettferdighet og gudsdyrkelse.

Med nettopp disse ordene, «her er ikke jøde», slår Paulus igjen loven kraftig ned. For der et nytt menneske blir skapt i dåpen og ikler seg Kristus, er det verken jøde eller greker. Når apostelen sier «her er ikke jøde», taler han ikke om jøden som et naturlig menneske, slik en filosof eller lege ville gjøre. Med «jøde» mener han en som er Moses' disippel, som lever under loven, er omskåret og med all flid og nidkjærhet holder den gudsdyrkelsen som er befalt i loven.

Meningen er altså: Når man ikler seg Kristus, er det ingen jøde mer, ingen omskjærelse, ingen gudstjeneste, intet tempel. Da gjelder ikke lenger noen av de lovene jødene pleier å holde. For Kristus har tatt bort all slags lov, uansett hvilken lov det måtte være. Hans rike er et nådens og livets rike, ikke et vredens eller dødens rike.

Et troende kristent menneske burde derfor være så viss på at loven med alle sine trusler og all sin skrekk er tatt bort ved Kristus, at han ikke engang visste om det noen gang hadde vært en Moses, en lov eller en jøde. For Kristus og Moses lar seg aldri forene.

Moses kommer som en lovgiver og befaler at man skal gjøre og holde det ene og det andre. Men Kristus kommer helt uten lov. Han truer ikke og skremmer ikke, men reiser opp og trøster de elendige, mismodige samvittighetene og skjenker dem nåde og rettferdighet. Slik står det: «For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus» (Joh 1,17).

Når han videre sier «her er ikke greker», forkaster og fordømmer han også hedningenes visdom og rettferdighet. For blant hedningene har det alltid vært mange fremragende og dugelige menn, som Xenofon, Temistokles, Marcus Fabius, Atilius Regulus, Cicero, Pomponius Atticus og mange andre. De var utrustet med store og herlige dyder og var virkelig beundringsverdige mennesker. De styrte godt og både gjorde og led svært mye for det felles beste. Likevel gjelder de ingenting for Gud, med all sin visdom og makt, sine storslåtte gjerninger og høyt berømte dyder, sine lover, sin gudsdyrkelse og religion.

Vi må nemlig ikke tro at hedningene har satt all tukt, ærbarhet og religion helt til side. Nei, alle hedninger i verden har alltid hatt sine lover, sin gudsdyrkelse og sin religion. Og slik tukt og ærbarhet må det være hvis menneskeslekten skal styres og holdes i tømme. Men for Gud gjelder og hjelper ingen gjerning eller rettferdighet noe til frelse, enten den er jødisk eller hedensk, pavelig eller tyrkisk, og uansett hvor herlig den måtte være. Det eneste som gjelder, er at man ikler seg Kristus, og det skjer i dåpen.

Slik hjelper heller ikke rettferdighet i hus og hjem noe til at man kan bli rettferdig for Gud. Det gjelder selv når en tjener gjør sin tjeneste med all flid, er lydig mot sin herre og tjener ham med all troskap. Det gjelder også når en fri mann har styret og fører det godt og redelig og søker det felles beste.

Og likeså når en mann gjør det som hører til hans embete og plikt: tar seg en hustru, styrer huset sitt godt, er lydig mot øvrigheten og omgås alle ærlig og redelig. Det samme gjelder en god og from kvinne eller husmor som lever tuktig

og ærbart, er lydig mot sin husbond, tar vare på huset sitt og oppdrar barna sine. Dette er store og hellige gaver fra Gud og virkelig gode og hellige gjerninger.

Kort sagt: Ingenting av alt det som finnes i hele verden av lover, seremonier, gudsdyrkelse, rettferdighet og gjerninger, kan ta bort synden, frelse fra døden eller gjøre salig. Det gjelder også jødenes lov, enda de framfor alle andre folk hadde sitt kongedømme, prestedømme, sin religion og gudsdyrkelse med lover som Gud selv hadde forordnet.

Derfor, gode galatere: Når de falske apostlene deres lærer at loven er nødvendig til frelse, kan de ikke annet enn føre dere vill og bedra dere. Slik river de dere med makt bort fra den store æren og herligheten som ligger i den nye fødselen og barneretten dere har fått ved troen på Jesus Kristus. De fører dere tilbake til den gamle fødselen, så dere må være ulykkelige treller under loven. Dere som var Guds barn og fri fra loven, gjør de på nytt til lovens treller, fordi de etter loven vil gjøre forskjell på personer.

Det er riktignok sant at det etter loven og for verden er stor forskjell på personer, og slik må det også være. Men for Gud er det ikke slik. For ham er alle mennesker like: «Alle har syndet og mangler Guds herlighet» (Rom 3,23). Jøder, hedninger og hele verden må altså tie for Gud. Mange lover, stender og embeter i verden er riktignok Guds gjerninger og ordninger. Men de hjelper ikke det minste til at man kan vinne nåde og fortjene det evige liv.

De som blir rettferdiggjort, blir altså ikke rettferdige fordi de holder loven, enten det er menneskers eller Guds lov. De blir rettferdige ved Kristus, som har tatt bort og avskaffet alle lover. Ham alene stiller evangeliet fram for oss som vår frelser, han som har stilt Guds vrede og forsonet den med sitt eget blod. Den som ikke tror på ham, skal aldri bli frelst, om han så – hvis det var mulig – holdt alle lover.

En jødes lov, en munks orden, en hednings visdom, en husfars eller en fyrstes store flid og trofaste røkt av embetet, en tjeners eller tjenestepikes lydighet – ingenting av dette gjør dem til Guds barn eller lar dem ikle seg Kristus. Det gjør alene troen på Jesus Kristus og det å være døpt. Derfor sier Paulus: «Alle er dere jo Guds barn ved troen på Kristus Jesus. For dere, så mange som er døpt til Kristus, har ikledd dere Kristus» (v. 26–27).

For dere er alle én i Kristus Jesus.

Dette er høye og herlige ord. For verden og etter lovens styre er det stor forskjell og ulikhet mellom personer, og den må man også ta nøye hensyn til. For om kona i huset ville være mann, sønnen far, disippelen mester, tjeneren herre og undersåtten øvrighet – hva skulle det da bli av det? Det ville bli et eneste virvar, der ingen visste hvem som var kokk og hvem som var kjellermester.

Men siden Kristi rike ikke er lovens rike, men nådens rike, er det heller ingen forskjell på personer der. Derfor sier Paulus: «Her er ikke jøde eller greker … men dere er alle én. For det er ett legeme og én Ånd, ett håp som vi alle er kalt til, ett evangelium, én tro, én dåp, én Gud og alles Far, én Kristus, alles Herre» (jf. Ef 4,4–6). Den samme Kristus som Peter og Paulus og alle andre hellige har hatt, har også jeg og du og alle troende – ja, også alle døpte barn.

En troende kristen samvittighet vet derfor ikke av noen lov, men ser bare på Kristus. Ved ham får den kristne den uutsigelige herligheten å bli et Guds barn. Derfor pleier også Paulus overalt å legge til dette: «i Kristus Jesus». For mister vi ham av syne, er det ute med denne herligheten.

Også svermerne i våre dager taler om troen på Kristus slik sofistene i sin tid pleide å tale om den. De innbiller seg at troen bare er en egenskap som sitter i hjertet, mens Kristus kan være tusen mil borte fra oss. Det er en skadelig villfarelse. Når troen er oppriktig og rett, har den ingenting annet for øye og ser ingen andre steder hen enn til Kristus. Den tviler heller ikke på at Kristus er til stede hos oss.

For han sitter ikke uvirksom, innestengt der oppe i himmelen. Han er nær hos oss, slik han selv har lovet (Matt 28,20), og han virker og lever i oss. Det har Paulus sagt før: «Jeg lever ikke lenger selv, men Kristus lever i meg» (Gal 2,20), og her: «Dere har ikledd dere Kristus.»

Troen er derfor et uavbrutt blikk på Kristus, som aldri vender seg bort fra ham. Den er ikke vendt mot eller festet ved noe annet enn Kristus alene, han som har avskaffet synden og døden og vunnet evig liv og frelse. Derfor taler Paulus overalt i brevene sine så ofte om troen på Kristus og beviser kraftig ut fra Skriften at den alene gjør rettferdig og salig. Men denne troen, som griper og tar imot Kristus, kan man ikke få på annen måte enn ved forkynnelsen av evangeliet (Rom 10,17).

Dette viser kobberslangen svært fint; den var et bilde på Kristus. Da jødene ble bitt av de glødende slangene i ørkenen, befalte Moses dem ikke annet enn å se fast på kobberslangen. Alle som gjorde det, ble friske bare ved å se på den. Men de andre, som ikke adlød Moses og bare så på skaden de hadde fått og ikke på slangen, måtte dø.

Slik må også jeg gjøre om jeg skal finne noen trøst i samvittighetens anfektelse eller i dødsangst. Jeg må ikke gripe etter noe annet enn Kristus alene i troen og si: Jeg tror på Jesus Kristus, Guds Sønn, som har lidt, er korsfestet og død for meg. I hans sår og død ser jeg min synd. Men i hans oppstandelse ser jeg at han har overvunnet min synd, døden og djevelen, og dessuten vunnet meg rettferdighet og det evige liv. Jeg vil slett ikke høre eller se noe annet enn ham.

Dette er den rette troen vi skal ha på Kristus. Ved den blir vi også innlemmet i ham og blir hans lemmer, av hans kjøtt og ben. Ja, i ham er det vi lever og rører oss og er til (Apg 17,28).

Av dette ser vi tydelig at de sekteriske kjetternes tanker om troen er helt ugudelige. De innbiller seg at Kristus bare er åndelig til stede – det vil si bare i våre tanker og spekulasjoner – mens han selv i virkeligheten er der oppe i himmelen. Men Kristus og troen må være forent, ikke bare i tankene, men i virkeligheten, så vi er hos ham i himmelen, og han er, lever og virker i oss. Og han er, lever og virker i oss, ikke i våre tanker og spekulasjoner, men virkelig, nærværende og kraftig.

V. 29. Og hører dere Kristus til, da er dere Abrahams ætt og arvinger ifølge løftet.

Det vil si: Dersom dere tror på Kristus og er døpt – ja, jeg sier: dersom dere tror at Kristus er den ætten som ble lovet Abraham, og som har brakt velsignelsen til alle slekter – da er dere Abrahams rette barn. Dere er det ikke av naturen eller ved kjødelig avstamning, men fordi dere er tatt i barns sted.

For Skriften sier om Abraham at han skal ha barn, ikke bare etter kjødet, men også barn som er tatt i barns sted, barn etter løftet. Den sier også at det er disse som får arven, mens de andre skal drives ut av huset.

Med disse få ordene tar altså Paulus all herligheten fra Libanon, det vil si fra det jødiske folket, som er Abrahams barn etter kjødet, og gir den til ørkenen, det vil si til hedningene.

Derfor er disse ordene av Paulus svært trøsterike: «Hører dere Kristus til, da er dere Abrahams barn, og følgelig Guds barn og arvinger.» Dere er ikke født ved den kjødelige fødselen, men ved løftet. Av dette følger at det evige liv og den himmelske arven også tilfaller hedningene.

Det har Skriften forkynt for lenge siden når den sier: «Du skal bli far til en mengde folk» (1 Mos 17,4), og videre: «I din ætt skal alle jordens folk velsignes» (1 Mos 22,18). Vi hedninger tror altså, og i troen tar vi imot den velsignelsen som Gud lovet Abraham og nå har gitt ved Kristus. Derfor kaller Skriften også oss Abrahams barn og arvinger, ikke etter kjødet, men etter løftet. Slik gjelder løftet «i din ætt» også alle folk, og etter dette løftet hører Kristus også oss til.

Det er sant at løftet ble gitt til jødene alene og ikke til hedningene: «Han kunngjorde for Jakob sitt ord … Slik har han ikke gjort mot noe hedningefolk» (Sal 147,19–20). Likevel er den lovede arven også kommet til oss ved troen – og som sagt er det bare ved troen man får det som er lovet. Selv om løftet ikke ble gitt til oss, er vi likevel innesluttet i det. Ja, vi blir nevnt ved navn i det, for slik lyder det: «I din ætt skal alle jordens folk velsignes.»

Det viser klart at Abraham skulle være far, ikke bare for det jødiske folket, men for alle folk på jorden, og at han skulle være arving, ikke til ett eneste kongerike, men til hele verden (Rom 4,13). Ved dette ordet, «i din ætt», får vi hedninger hele herligheten i Kristi rike som gave.

Dermed er all lov tatt bort og avskaffet i en kristens hjerte og samvittighet. For er han Guds sønn og arving, har verken loven, synden eller døden noen rett over ham. Og om de banker på og vil bo der og skremme samvittigheten, forsvarer han seg frimodig og holder fast ved Paulus' ord: «Her er ikke jøde eller greker, dere er alle én i Kristus Jesus. Hører dere da Kristus til, er dere arvinger ifølge løftet.»

Kapittel 4

V. 1–2. Men jeg sier: Så lenge arvingen er barn, er det ingen forskjell mellom ham og en trell, enda han er herre over alt sammen. Han står under formyndere og forvaltere til den tiden som hans far før har fastsatt.

Her ser vi godt hvor alvorlig Paulus strever for å få galaterne inn på rett vei igjen, og hvilke tungtveiende argumenter han fører fram for å bevise denne saken. I begynnelsen av kapittel 3 overbeviser han dem med deres egen erfaring. Deretter bruker han Abrahams eksempel (Gal 3,6 ff.) og mange ord og vitnesbyrd fra Skriften. Med dem beviser han kraftig at de som har tro, enten de er jøder eller hedninger, er Abrahams barn og blir velsignet med den troende Abraham.

«Men at ingen blir rettferdiggjort for Gud ved loven», sier han, «det er klart, for: Den rettferdige av tro, skal leve» (Gal 3,11). Ja, de som holder seg til loven, «er under forbannelse» (Gal 3,10), fordi de ikke gjør alt det som står skrevet i loven. De gjør ikke engang det minste av det slik Gud krever det av dem – hvordan skulle de da gjøre alt sammen?

Skal de komme ut av forbannelsen, må de tro på Kristus, den velsignede ætten som ble lovet Abraham. Han «ble en forbannelse for oss» for å kjøpe oss fri fra lovens forbannelse. Slik skulle Abrahams velsignelse komme, ikke bare over jødene, men også «til hedningene i Kristus Jesus, for at vi … skulle få Ånden som det var gitt løfte om» – ikke ved loven, men «ved troen» (Gal 3,13–14).

Videre sier han: «Selv en menneskelig pakt vil ingen sette ut av kraft eller legge noe til etter at den er stadfestet» (Gal 3,15). Hvor mye mer må da Guds pakt stå urokket! Nå har Gud lovet Abraham at i hans ætt skal alle slekter på jorden velsignes. Og det Gud en gang har sagt, tar han aldri tilbake. Derfor kan denne pakten eller dette løftet ikke oppheves av loven, som først ble gitt fire hundre og tretti år senere.

Deretter viser han hva loven da skal tjene til, når den ikke gjør noen rettferdig. Han sier: «Den ble lagt til for overtredelsenes skyld» (Gal 3,19). Og med to vakre bilder, varetekten og tuktemesteren (Gal 3,23–24), viser han hva som er lovens egentlige gjerning og embete: Den holder oss i varetekt, stenger oss inne og hersker over oss inntil Kristus kommer og bringer velsignelsen til hele verden. De som tror på ham, er Guds barn.

Nå faller ham i tillegg inn bildet av de umyndige arvingene, som er helt klart og tydelig. Det tar han også med, så det ikke skal mangle noe som kan styrke saken hans. Alt er til beste for de stakkars forførte galaterne; han vil få dem inn på rett vei igjen. Han bruker en fin, åndelig og hellig list og går etter dem på alle måter han kan, for å få tak i dem igjen. Slik spøker han et annet sted med korinterne sine og sier: «Men listig som jeg var, fanget jeg dere med list» (2 Kor 12,16).

Han gjør altså mer enn nok, og det ikke uten grunn. For hos vanlige, enkle folk kan man langt lettere prente noe inn med slike bilder og eksempler, så de fatter det og husker det, enn med høy, spissfindig og skarp disputering. Folk ser heller på et vakkert malt bilde enn i en velskrevet bok.

For å hjelpe dem desto bedre på dette punktet har han først brukt bildene av en menneskelig pakt, av varetekten og av tuktemesteren. Nå tar han også med bildet av de umyndige arvingene, som er helt dagligdags og kjent for alle. Når man skal lære andre, hjelper det mye å ha mange bilder og mange slags eksempler. Slik har ikke bare Paulus ofte gjort, men også profetene og Kristus selv.

Han vil altså si: Dere ser hvordan det går til etter verdslig lov. En arving er riktignok herre over foreldrenes eiendom, men han må likevel være trell. Han kan ha et sikkert håp om at arven skal bli hans når tiden kommer, men likevel må han stå under formyndere og tilsynsmenn, som en elev under skolemesteren. Han må holdes innestengt og i varetekt til den tiden kommer da han selv blir myndig, slik juristene lærer.

I mellomtiden lar ikke formynderne ham råde over eiendommen som han vil. Han må stå under deres tukt, gjøre det de befaler, og la være det de forbyr. Han lever altså av sin egen eiendom, men blir holdt som en trell. Derfor er det heller ingen forskjell mellom ham og en trell så lenge han på en måte må være innestengt og holdt i varetekt under formyndere og tilsynsmenn.

Det er også til stor nytte for ham at han på denne måten må være innestengt og under tvang, for ellers ville han i sin uforstand sløse bort eiendommen sin. Dessuten varer ikke dette fangenskapet for alltid, men bare til den tiden faren har fastsatt.

V. 3. Slik var det også med oss da vi var umyndige, vi var trellbundet under verdens barnelærdom.

Slik gikk det også med oss, sier han. Da vi ennå var barn, var vi riktignok allerede arvinger. Arven skulle gis oss ved Kristus, Abrahams ætt; i ham skulle alle slekter på jorden velsignes. Men siden tiden ennå ikke var oppfylt, kom i mellomtiden vår formynder, forvalter og tuktemester, nemlig Moses. Han bandt hendene våre og holdt oss så fanget under sin tukt og myndighet at vi ikke fikk være herrer selv eller våge å forvalte arven.

En arving blir alltid trøstet med at han med tiden selv skal få råde over arven sin. Slik trøster Moses også oss: Vi skal håpe og vente på løftet, som skulle bli åpenbart i sin fastsatte tid – nemlig når Kristus kom. Han skulle gjøre ende på lovens tid, da Moses regjerte, og begynne en ny og salig nådens tid. «På ham skal dere høre» (5 Mos 18,15).

Loven tar altså slutt på to *måter*. Først ved at Kristus kom i kjødet på den tiden Faderen hadde fastsatt. Da ble Kristus menneske én gang for alle, født av jomfru Maria, «født under loven, for at han skulle kjøpe dem fri som var under loven» (Gal 4,4–5). «Med sitt eget blod gikk han inn i helligdommen én gang for alle, og fant en evig forløsning» (Hebr 9,12).

Dernest kommer den samme Kristus, som én gang kom i den fastsatte tiden, fremdeles åndelig til oss hver dag, ja, hver time. Han har riktignok én gang kjøpt oss fri og helliget oss ved sitt eget blod. Men vi er ennå ikke helt fullkomne og rene; det er fremdeles mye synd igjen i kjødet vårt, og den strider mot Ånden. Derfor kommer han åndelig til oss hver dag. Dag for dag fullender han mer og mer den tiden Faderen har fastsatt, da Moses' formynderskap skal ta slutt, og vi får bruke arven som vi selv vil. For da er vi frie og står ikke lenger under hans hånd.

På samme måte kom han også åndelig til fedrene i Den gamle pakt, før han ble åpenbart i kjødet. De hadde Kristus åndelig og trodde på ham som den som skulle komme, akkurat som vi nå har ham etter at han er åpenbart. De ble også frelst ved ham, like så vel som vi. Som det står skrevet: «Jesus Kristus er i går og i dag den samme, ja, til evig tid» (Hebr 13,8). «I går», det vil si før han kom i kjødet; «i dag», da han ble åpenbart i tiden. Slik er han nå og i evighet den samme Kristus.

Av det følger at alle troende – de som har vært, de som er nå, og de som skal komme i tiden framover – blir kjøpt fri fra loven, rettferdiggjort og frelst ved den samme Jesus Kristus alene.

Derfor sier Paulus: «Slik var det også med oss da vi var umyndige, vi var trellbundet under verdens barnelærdom.» Det vil si, som han også sa i kapittel 3: Loven hersket over oss og trykket og plaget oss med sitt harde og tunge tyranni, som om vi var fanger og treller.

For det første holdt den de grove og kjødelige menneskene i tømme og i en ytre tukt, så de ikke våget å begå alle slags synder og laster. For den truer dem som bryter den, med straff – timelig her og evig der borte – og den straffen må de frykte. Hadde de ikke den å frykte, fantes det ingen ondskap eller skurkestrek så stor at de ikke ville våge den. Men dem som loven holder i tømme på denne måten, hersker den jo over.

Dessuten anklager loven oss også åndelig. Den skremmer, dreper og fordømmer oss for Gud, og det var først og fremst her den hadde sin store makt over oss. Arvingen må stå under formynderne sine, la seg slå av dem, rette seg etter det de sier, og gjøre det han blir befalt. På samme måte blir samvittighetene trykket av lovens tvang før Kristus kommer: De blir anklaget, skremt og fordømt av loven.

Men denne tvangen og dette herredømmet skal ikke vare til evig tid, bare fram til nådens tid. Lovens oppgave er riktignok å åpenbare synden og gjøre den stor, å virke vrede og å slå i hjel. Men det skjer for at mennesket på den måten skal bli hjulpet fram til rettferdighet og evig liv. For loven er og skal være «vår tuktemester til Kristus» (Gal 3,24).

Formynderne holder den unge arvingen i tukt så lenge han er barn. De styrer og befaler over ham som over en trell, og han må være dem lydig og underord-

net. Slik gjør også loven: Den hersker over oss, anklager og ydmyker oss, ja, den gjør oss helt til treller og fanger under synden, så vi må skjelve og beve for Guds vrede og dom. Det er en overmåte hard og grusom trelldom.

Men formyndernes makt og myndighet over arvingen varer bare en tid, nemlig den tiden faren har fastsatt. Siden trenger arvingen ikke lenger formynderne og er heller ikke lydig og underordnet dem, men bruker foreldrenes eiendom som han selv vil. Slik hersker også loven over oss, så vi må være treller og fanger under dens makt – men ikke til evig tid. For vi må også se på ordene som kommer etter: «til den tiden som hans far før har fastsatt». Kristus, som var lovet, og som jager Moses og hans lov bort, er jo nå kommet og har kjøpt oss fri, vi som var i trengsel under loven.

Men at Kristus er kommet, hjelper ikke hyklerne, som lever sorgløst og uten gudsfrykt. Det hjelper heller ikke de åpenbart ugudelige forakterne, og heller ikke de fortvilte, som mener at det ikke lenger er noen trøst eller nåde å vente. Bare de har gagn og trøst av ham som loven en tid har skremt og plaget, men som likevel ikke fortviler i den store hjerteangsten loven fører med seg. De går med frimodig tillit fram for nådens trone, Kristus, som har kjøpt dem fri fra lovens forbannelse da han selv ble en forbannelse for dem. De som gjør det, får miskunn og finner nåde (Hebr 4,16).

Derfor må vi legge godt merke til ordene «vi var trellbundet», for de har noe særlig ved seg. Det er som om han ville si: Samvittigheten vår var under loven. Den holdt oss fanget slik en tyrann holder sin livegne trell, og den piner og plager oss på det hardeste. Det vil si: Den gjør oss redde og engstelige, bedrøvet, motløse og trøstesløse, og truer oss med den evige død og fordømmelse.

Dette åndelige fangenskapet og denne trelldommen er overmåte hard og tung, men likevel ikke evig. For den varer bare så lenge vi er barn, det vil si så lenge Kristus er borte. Men når Kristus kommer til oss ved forkynnelsen av troen, må lovens tvang og fangenskap opphøre og slippe taket. For der han er, der er det frihet, fred, trøst og liv.

Under de ytre skikkene

I den greske teksten lyder ordene slik: «under denne verdens elementer». Noen har forstått disse ordene om de naturlige elementene, som ild, luft, vann og jord. Men Paulus har sin egen særlige måte å tale på. Han taler derfor her ikke om de naturlige elementene, men om Guds lov. Dette navnet gir han loven for å vise hvor svak og ringe den er. For den kloke fornuften virker det rent kjettersk at han taler så nedsettende om den og kaller den denne verdens elementer.

Også ellers har Paulus for vane å gjøre loven helt ringe og skrøpelig, som når han kaller den «bokstaven» som slår i hjel, et embete som dreper og fordømmer (2 Kor 3,6 ff.), og syndens kraft (1 Kor 15,56). Slike nedsettende navn gir han loven med vilje. Slik viser han klart og presist hva loven makter, og hva den skal brukes til.

Han vil trofast advare oss mot å stole på gjerningenes eller lovens rettferdighet når vi virkelig blir forferdet over syndene våre og over Guds vrede og dom.

For selv når loven gjør sitt beste, kan den ikke gjøre annet enn å anklage de stakkars samvittighetene, øke synden og true med evig død og fordømmelse.

Av dette ser vi godt at slike ord, der Paulus taler så foraktelig om loven, bare tjener til å trøste de redde og engstelige samvittighetene. De betyr ikke at vi i det ytre livet skal forakte loven og innføre et epikureisk levesett.

Når Paulus kaller loven denne verdens elementer, mener han altså de ytre bokstavene og forskriftene som står skrevet i en bok. For selv om loven holder folk tilbake fra å gjøre det onde i det ytre og også tvinger dem til å gjøre det gode, gjør den dem ikke rettferdige av den grunn. Den frir dem heller ikke fra synden og fører dem ikke til himmelen, men lar dem bli her nede på jorden.

Jeg blir slett ikke rettferdig eller frelst fordi jeg ikke slår i hjel, ikke driver hor og ikke stjeler. Slike ytre dyder og god oppførsel er ennå ikke Kristi rike eller rettferdighet. De er kjødets og verdens rettferdighet. Den har ikke bare de ytre helgenene – som fariseerne på Kristi tid og de hellige munkene i dag – men også hedningene.

Noen øver denne verdens rettferdighet for å slippe lovens straff. Andre, som hedningene, gjør det for å bli rost av folk som redelige, standhaftige, rettferdige og tålmodige mennesker. Derfor bør den heller kalles hykleri og løgn enn rettferdighet.

Videre: Selv når loven brukes aller best, og den gjør sitt beste, kan den ikke gjøre annet enn å anklage, skremme, fordømme og drepe. Men der et menneske blir skremt og kjenner synden, døden, Guds vrede og dom, der er det ingen rettferdighet, ikke noe himmelsk og guddommelig, men bare slikt som pleier å være i verden. Og verden er ikke annet enn djevelens rike. Den er derfor et eneste virvar av synd, død, Guds vrede, helvete og alt ondt. Alt dette kjenner og merker de redde og engstelige samvittighetene godt, men de sorgløse åndene og forakterne vet ingenting om det.

Når loven gjør sitt beste og blir brukt på beste måte, kan den altså ikke utrette annet enn å hjelpe oss til å kjenne synden og bli forferdet over døden. Men synd, død og slikt hører verden til og finnes i den. Av det ser vi klart at loven ikke kan virke noe levende, salig, himmelsk eller guddommelig. Det den virker, er bare verdslige og timelige ting. Av den grunn gjør Paulus rett i å kalle loven denne verdens elementer – eller, som det er oversatt her, ytre forskrifter.

Av det som nå er sagt, kan vi godt slutte at Paulus med de ytre forskriftene mener hele loven. Likevel taler han først og fremst så nedsettende om seremoniloven. Det er som om han ville si: Dere roser dere så høyt av seremoniene deres – hva er de egentlig? Hva kan de, når det kommer til stykket, gjøre annet enn å gi forskrifter om ytre ting, som mat, drikke, klær, steder, tider, tempel, høytider, renselser, ofringer og lignende? Alt dette er timelige ting, som Gud har innstiftet bare for å tjene dette nåværende livet, og ikke for å gjøre oss rettferdige og salige for Gud.

Med dette ene ordet, «ytre forskrifter» eller verdens elementer, forkaster og fordømmer han altså hele lovens rettferdighet, som besto i de ytre seremoniene. Disse var innstiftet og befalt av Gud, men bare for en bestemt tid. Og han kaller dem med dyp forakt denne verdens elementer eller ytre forskrifter.

På samme måte er også keiserens lover ytre forskrifter, fordi de handler om verdslige ting, det vil si om slikt som hører dette nåværende livet til: gull og penger, eiendom, arv, mord, hor, ran og lignende. Også den andre tavlen i de ti bud handler om slike ting. Men pavens dekretaler og hans kirkerett, der ekteskap og mat blir forbudt, kaller Paulus et annet sted for djevlelærdom (1 Tim 4,1–3). De kunne nok også kalles denne verdens elementer eller ytre skikker, hvis de ikke lærte så skamløst og åpenlyst mot Gud, hans ord og troen når det gjelder de ytre tingene.

Av dette følger at Moseloven ikke virker eller utretter noe annet enn det som er timelig og hører verden til. Det vil si: Den viser det som er ondt i verden, både i det ytre og det åndelige. Likevel driver den med sin angst også samvittigheten til å sukke etter Guds løfter og søke Kristus.

Men i tillegg til loven må Den Hellige Ånd komme. Han sier i hjertet: Loven har nå gjort sitt verk i deg. Men Gud vil ikke at du bare skal skremmes og drepes. Du skal av loven kjenne din elendighet og fordervelse, men ikke fortvile av den grunn. Du skal tro på Kristus, som er lovens ende, og som rettferdiggjør alle som tror på ham (Rom 10,4). Da skjer det ikke noe verdslig eller timelig. Alt som hører verden til, alle lover og all rett, må da opphøre, og noe guddommelig begynner.

Så lenge vi er under de ytre forskriftene eller denne verdens elementer, er vi altså treller under loven, selv om vi har løftet om velsignelsen. For loven bare viser oss synden, gjør den stor og virker vrede, men gir verken rettferdighet eller fred til samvittigheten. Loven sier riktignok: «Du skal elske Herren din Gud.» Men den hjelper meg ikke til å gjøre det eller til å ta imot Kristus. Til det trengs troen.

Dette sier jeg ikke for at vi skal forakte loven. Det vil heller ikke Paulus. Vi skal holde den høyt og i ære. Men fordi Paulus her lærer hvordan vi blir rettferdige for Gud, er det helt nødvendig at han taler så nedsettende om loven. For spørsmålet om hvordan vi blir rettferdige for Gud, er en helt annen sak enn spørsmålet om loven.

Når det handler om rettferdighet for Gud, kan vi ikke tale nedsettende nok om loven. På dette punktet må samvittigheten ikke se eller akte på noe annet enn Kristus alene. Vil vi bli rettferdige for Gud, må vi derfor av all makt streve etter å sette loven helt til side og ikke ta imot noe annet enn løftet alene.

Dette er lett sagt. Men i anfektelsen, når samvittigheten har med Gud å gjøre, er det overmåte tungt å stå fast på det. Når loven skremmer deg, anklager deg, viser deg synden din og truer med Guds vrede og døden, skal du være til mote som om det aldri fantes noen lov eller synd, som om det fra evighet aldri hadde vært annet enn Kristus alene, bare nåde og forløsning.

Eller, når du likevel kjenner lovens angst, skal du kunne si: Min gode lov, jeg hører ikke på deg. Du taler tungt og hardt, og dessuten er din fastsatte tid nå ute. Derfor er jeg fri og vil ikke lenger vite noe av ditt herredømme.

Men når du skal si og gjøre dette i anfektelsen, merker du hvor tungt det er å skille loven fra nåden. Du merker hvor guddommelig og himmelsk en gave det er å kunne ha håp og tro der det ikke er noe å håpe. Og du merker hvor sant og

visst dette ordet av Paulus er: «Vi blir rettferdiggjort ved tro på Kristus og ikke ved lovgjerninger» (Gal 2,16).

Lær derfor av dette: Når det gjelder rettferdiggjørelsen for Gud, skal du tale helt nedsettende om loven, etter apostelens eksempel. Han kaller den denne verdens elementer, ytre forskrifter som slår i hjel, og som gjør synden mektigere og større.

For tenk om du lar loven råde og regjere i samvittigheten når Gud går i rette med deg, det vil si når du virkelig kjenner at Gud er vred på deg og vil fordømme deg for syndene dine. Da er loven ikke annet enn et virvar av fortvilelse og gudsbespottelse. Den kan jo ikke gjøre annet enn å øke synden, anklage og skremme samvittigheten og true den med evig straff. Av det følger ikke annet enn mismot, fortvilelse og gudsbespottelse.

Når det kommer så langt, må du være klok og vise Moses og hans lov helt bort fra deg. For på dette punktet har han ikke noe å si som hører saken til. Bry deg ikke om skremslene og truslene hans, men se på ham med dyp mistanke, som den verste kjetter og et fordømt menneske, verre enn paven og djevelen selv. For med sin lov kan han ikke gjøre annet enn å skremme, plage og drepe deg.

Men når det ikke handler om hvordan vi blir velbehagelige og rettferdige for Gud, skal vi opphøye loven, sette den høyt, rose og prise den på det høyeste og med Paulus kalle den hellig, rettferdig, god, åndelig og guddommelig, slik den også er i seg selv. At den skremmer og slår i hjel, skyldes vår onde natur, som er fordervet av djevelen.

Men blander du loven inn i rettferdiggjørelsen og vil lære av den hvordan du kan bestå for Gud, da har du tapt alt. For selv i den minste anfektelse kan loven ikke fri samvittigheten ut eller være den til trøst. Tvert imot: Den bare skremmer og bedrøver samvittigheten og drar den bort fra håpet om rettferdighet, liv og alt godt.

Derfor kaller Paulus den også litt senere «svake og fattige» elementer (Gal 4,9). Vi må på ingen måte finne oss i at den skal råde og regjere i samvittigheten. Det har jo kostet Herren Kristus så mye å ta lovens tyranni bort fra samvittigheten. Derfor ble han selv en forbannelse, for å kjøpe oss fri fra forbannelsen (Gal 3,13).

Enhver gudfryktig bør derfor legge godt merke til det som nå er sagt mange ganger: at loven og evangeliet er to helt motstridende ting som slett ikke kan forenes eller være sammen.

For er Kristus til stede, må loven ikke herske i samvittigheten. Den skal vike og la Kristus ha sengen alene. For «sengen er for kort til å strekke seg ut i, og teppet er for smalt til å svøpe seg i» for to (Jes 28,20). Kristus alene skal ha rett til sengen og herske i rettferdighet, trygghet, glede og liv, så samvittigheten med all glede kan sovne inn i Kristus og ikke merke noe til lov, synd eller død.

Paulus kaller loven verdens elementer eller ytre forskrifter og gjør den slik helt foraktelig. Det gjør han med vilje, for å vekke oss så vi åpner øynene og gir desto bedre akt på saken. For det kan aldri slå feil: Når vi leser Paulus' skrifter med omtanke og ser at han kaller loven et embete og en bokstav som slår i hjel

(2 Kor 3,6–7), må vi straks tenke: Hvorfor gir Paulus loven, som er en guddommelig lære gitt fra himmelen, så ringe og nedsettende navn?

Den som gjør seg umak og vil vite det, får svar av Paulus: Loven er både hellig, rettferdig og god og samtidig et embete for synd og død. Men med en forskjell: Før troen kommer, er den god, for den er vår tuktemester til Kristus. Men når Kristus er kommet, er den døden, for da driver den Kristus ut og setter Moses i hans sted.

Når Kristus derfor er kommet, skal vi slett ikke vite av loven, bortsett fra at den fremdeles har rett og makt over kjødet, til å holde det i tømme og plage det. Det er en tung og hard byrde for kjødet, som trykker det helt til vi dør.

Paulus er også den eneste av alle apostlene som taler så nedsettende om loven, i alle fall ved første øyekast. Han kaller den «svake og fattige» elementer eller forskrifter (Gal 4,9), og dessuten «syndens kraft» (1 Kor 15,56) og en «bokstav» som «slår i hjel» (2 Kor 3,6). De andre apostlene bruker ikke slike uttrykk. Derfor må enhver som vil studere den kristne teologi, legge nøye merke til denne måten Paulus taler på.

Vår Herre Kristus har selv kalt ham sitt utvalgte redskap (Apg 9,15). Derfor har han også gitt ham en utvalgt munn og en særlig måte å tale på, ulik de andre apostlenes. Det skjedde for at han som det utvalgte redskapet trofast og grundig skulle legge grunnvollen for artikkelen om hvordan et menneske blir rettferdig for Gud, og lære den helt tydelig og klart.

V. 4–5. Men da tidens fylde kom, utsendte Gud sin Sønn, født av en kvinne, født under loven, for at han skulle kjøpe dem fri som var under loven, så vi skulle få barnekår.

Det vil si: da lovens tid var forbi, og Kristus var kommet og hadde kjøpt oss fri fra loven, og løftet ble forkynt for alle hedninger ved apostlene osv.

Legg godt merke til hvordan Paulus her maler Kristus for deg. Kristus, sier han, er Guds Sønn og en kvinnes sønn, som for oss arme syndere har gitt seg inn under loven for å løse oss ut, oss som var under loven.

I disse ordene får han fram både hvem Kristus er, og hva hans embete er. Personen har to naturer, en guddommelig og en menneskelig. Det viser han klart når han sier: «Gud sendte sin Sønn», og deretter: «født av en kvinne». Kristus er altså både sann Gud og sant menneske. Hva hans embete er, viser han med disse ordene: «født under loven, for at han skulle kjøpe dem fri som var under loven».

Det kan se ut som om Paulus vanærer Guds Sønns mor, som er en ren jomfru, når han bare kaller henne en kvinne. Noen av de gamle kirkefedrene har også tatt Paulus ille opp for dette; de hadde heller sett at han her kalte henne jomfru enn kvinne.

Jeg svarer kort: I dette brevet handler Paulus om det høyeste og viktigste som finnes, nemlig evangeliet, troen og den kristne rettferdighet. Det gjelder også hvem Kristus er og hva hans embete er, hva han har gjort og lidt for vår skyld, og hvilket gode han har vunnet og skjenket oss arme syndere. I en så stor, høy

og viktig sak har han ikke kunnet tenke så mye på jomfrudommen eller legge så stor vekt på den. Det var nok for ham å opphøye og prise Guds barmhjertighet: at Gud har vist seg så nådig mot oss arme syndere og latt sin Sønn bli født av en kvinne.

Derfor nevner han her ikke det som særlig kunne vært sagt til hennes pris og ære, men sier bare at Kristus er født som et sant menneske av en kvinne. Det er som om han ville si: Han er født, ikke av mann og kvinne, men av en kvinne alene. Når han altså bare nevner kvinnen, er det like mye som om han hadde sagt: Han er født av en jomfru. Også når evangelisten Johannes skriver at Ordet, som var i begynnelsen osv., «ble kjød» (Joh 1,14), sier han ikke et ord om moren osv.

Dette ordet viser også at Kristus opphevet loven da dens fastsatte tid var ute, og slik løste ut dem som var tynget og plaget av den. Og han har ikke gitt noen ny lov i tillegg til den gamle, som en gang er gitt ved Moses.

Derfor farer både munkene og sofistene skammelig vill når de drømmer om og påstår at Kristus skal ha gitt en ny lov ved siden av Moses' lov. Med det spotter de Kristus like grusomt som tyrkerne, som skryter av at deres Muhammed kom etter Kristus og ga en ny og bedre lov. For Kristus er ikke kommet for å avskaffe den gamle loven og innstifte en ny i stedet. Han er, som Paulus sier her, sendt til verden av Faderen for å «kjøpe dem fri» som var fanget «under loven».

Disse ordene viser oss sant og rett hvem Kristus er. De sier ikke at det er hans embete å innstifte en ny lov, men at han skulle kjøpe dem fri som var under loven.

Slik sier også Kristus selv: «Jeg dømmer ingen» (Joh 8,15), og: «Jeg er ikke kommet for å dømme verden, men for å frelse verden» (Joh 12,47). Det vil si: Jeg er ikke kommet for å innstifte en ny lov og dømme folk etter den, slik Moses og andre lovgivere gjør. Nei, jeg har et langt annet og høyere embete. Loven fyller dere med angst og slår dere i hjel. Men jeg fordømmer loven og slår den i hjel i sin tur, og slik setter jeg dere fri og frelser dere fra dens tyranni.

Vi gamle er dessverre fra ungdommen av så gjennomsyret av pavens og sofistenes giftige lære at den har trengt inn til marg og bein. Riktignok taler de også om Kristus, men slik at læren deres strider helt mot det Paulus lærer her. For selv om de aldri så mye bekjente med munnen at Kristus er død for oss og har kjøpt oss fri fra loven og synden, var det de mente i hjertet – og lærte andre – likevel at han var en lovgiver, ja, en tyrann og dommer som vi måtte være reddere for enn for Moses selv.

Denne onde og skadelige forestillingen lar seg ennå i dag ikke rydde ut av sinnet vårt, enda evangeliet ved Guds nåde skinner så rent og klart. Så fast sitter det vi blir vant til i ungdommen.

Dere unge er i vår tid som nye kar og er ennå ikke besmittet av denne skadelige og giftige forestillingen. Dere kan langt lettere lære å kjenne Kristus rett. Dere har heller ikke så tungt for det som vi gamle, som nå må glemme og slå ut av sinnet de gudsbespottelige tankene om at Kristus er en lovgiver og dommer.

Men dere har ikke dermed sluppet helt unna djevelens list. For selv om dere ikke er besmittet av denne ugudelige meningen slik vi gamle er, har dere likevel

kjøtt og blod. Dere har også en formørket forstand og en fordervet vilje, som av naturen er innstilt på å holde Kristus for en lovgiver. Derfor er det helt nødvendig at dere legger vinn på å kjenne Kristus og se ham slik Paulus framstiller ham her.

Får så den naturen som alt er fordervet, i tillegg falske og forførende ånder til lærere – og av dem er det alltid nok i verden – da styrker og øker de naturens ondskap, så det onde blir dobbelt så stort. Det vil si: Den blinde fornuften holder alt av naturen Kristus for en lovgiver og dommer. Når det så blir lært galt om ham, går den stadig dypere inn i villfarelsen og preger den så sterkt inn i seg at den bare med stor møye blir kvitt den igjen.

Derfor er det svært nyttig og nødvendig alltid å ha for øye dette vakre og trøsterike ordet og andre like det, der Kristus blir framstilt så klart og tydelig.

Da kan vi gjennom hele livet, i all fare, når vi skal bekjenne troen for tyranner, og til sist i dødsangsten, si med frimodighet og dristig tillit: Hør, du lov! Du har ingen rett eller makt over meg. Derfor bryr jeg meg ikke om at du anklager og fordømmer meg. For jeg tror på Jesus Kristus, Guds Sønn, som Gud Fader har sendt til verden for å løse ut oss arme og elendige syndere, vi som var gjort til treller under lovens tvang og tyranni.

Hvordan gikk det så til? Han er født av en kvinne og født under loven, han er blitt en forbannelse for oss (Gal 3,13), og slik har han løst ut oss som var under loven. Når jeg derfor kjenner at du skremmer og truer meg, tenker jeg i mitt hjerte på min kjære Herre Kristi sår, blod og død, på hans oppstandelse og seier. Fra det lar jeg meg ikke skille, og jeg vil ikke høre om eller vite av noe annet.

Denne troen er vår seier. Ved den overvinner vi all redsel for loven, synden, døden og alt ondt, selv om det ikke går av uten hard kamp og strid. Gudfryktige mennesker som tar Ordet på fullt alvor, og som samtidig blir hjemsøkt av mange harde anfektelser, vet hvor mye strev det koster å vinne en slik seier ved troen.

Ofte tenker de i en slik kamp – ja, de kjenner og opplever det – at Kristus helt har forlatt dem, eller at han vil kreve dem til strengt regnskap for hvordan de har levd. Kort sagt: at han vil anklage og fordømme dem. Da makter de ikke å tro fast at han er sendt av Faderen for å løse ut oss som var fanget under lovens tyranni.

Dette kommer av at de hellige ennå ikke er helt fri fra kjødet, som står Ånden imot. Derfor kjenner de ofte lovens redsel så lenge de lever, og de frykter døden; ja, de møter mye ondt og mange anfektelser som gjør dem bekymret og bedrøvet. Dette hindrer troen, så den ikke så visst og fast som den burde griper nåden og det gode Kristus har gjort ved å løse oss ut fra lovens tyranni.

Men hvordan har Kristus løst oss ut? Paulus svarer: Han ble «født under loven». For da Kristus kom, fant han oss alle fanget under tuktemestere og formyndere, det vil si: holdt i forvaring og innestengt under loven. Hva gjorde han da? Hva skulle han gjøre? Han er Guds Sønn og herre over loven. Derfor har loven ingen rett eller makt over ham, og den kan heller ikke anklage ham. Men selv om han ikke var under loven, ja, var dens herre, har han likevel frivillig gitt seg inn under den.

Da han hadde gjort det, behandlet loven ham akkurat slik den pleier å behandle oss. Med oss farer den slik fram at den fyller oss med angst, anklager oss og overbeviser oss om at vi er syndere og derfor har fortjent evig død og fordømmelse. I det gjør loven også rett, for vi er alle av naturen syndere og «vredens barn» (Ef 2,3).

Men Kristus, derimot, «gjorde ikke synd, og det ble ikke funnet svik i hans munn» (1 Pet 2,22). Derfor var han heller ikke bundet av loven. Likevel gikk loven løs på ham, den uskyldige, hellige, rettferdige og velsignede, akkurat som på oss. Ja, den har fart langt grusommere fram mot ham og øvd sitt tyranni langt hardere på ham enn den pleier å gjøre mot oss mennesker, som jo er syndere, forbannet og fordømt.

For den anklaget ham som om han var den verste gudsbespotter og opprører, og gjorde ham skyldig for Gud i hele verdens synder. Den drev det så langt at han måtte svette blod. Til slutt dømte den ham til døden – ikke til en vanlig død, men til den mest vanærende og skammelige av alle, døden på korset.

Dette kan med rette kalles en forunderlig strid: Loven, som er en skapning, våger å anklage sin Skaper og går med vold og grusomhet løs på Guds Sønn for å fordømme ham som en arm synder. Til det har den ikke den minste grunn eller rett, slik den har mot oss, som er vredens barn. Når loven har fart så grusomt og hånlig fram mot sin Gud, må den selv stå til ansvar og bli anklaget.

Kristus trer da selv fram mot loven og sier: Du gode lov, du er riktignok en mektig, uovervinnelig keiserinne og tyrann over hele menneskeslekten, og det har du også rett til. Men hva har jeg gjort deg, at du så hånlig og hardt har anklaget, skremt og fordømt meg?

Loven, som før fordømte og drepte hele verden, kan nå ikke forsvare eller unnskylde seg. Derfor må den selv bøte for det og la seg fordømme og drepe. Den har ikke lenger noen rett eller makt, verken over Kristus, som den så skammelig og mot all rimelighet hadde forgrepet seg på og grusomt tatt livet av, eller over dem som tror på ham.

For Kristus sier til dem: Kom til meg, alle dere som strever under lovens åk og byrde (jf. Matt 11,28)! Hadde jeg villet, kunne jeg med full rett og rimelighet ha overvunnet loven uten å ta skade, så jeg ikke hadde trengt å lide eller dø osv. For jeg er lovens herre, og derfor har den heller ingen rett over meg.

Men for deres skyld, dere som var under loven, er jeg blitt et menneske og har gitt meg inn under loven. Det vil si: Av usigelig kjærlighet og barmhjertighet har jeg gått ned i det fengselet, det tyranniet og den trelldommen som dere satt fanget i og måtte tjene under. Jeg har latt loven herske over meg, enda jeg var dens herre. Det vil si: Den fylte meg med angst og anklaget meg som den verste synder, ja, dømte meg til døden på korset, enda den ikke hadde rett til det.

Jeg har altså overvunnet loven, slått den ned og drept den på to måter: for det første som Guds Sønn og lovens herre, for det andre i deres person og i deres sted. Det er det samme som om dere selv hadde overvunnet loven, for min seier er i sannhet deres egen.

Slik taler Paulus ofte i sine brev om denne forunderlige striden. Han framstiller loven som en mektig kjempe som har angrepet, fordømt og drept Kristus.

Men Kristus har i sin tur angrepet loven, overvunnet, fordømt og drept den, da han sto opp fra de døde: «der drepte han fiendskapet» (Ef 2,16), og: «Han for opp i det høye og bortførte fanger» (Ef 4,8; jf. Sal 68,19). Slike vendinger bruker han også i Rom 8,3, 2 Kor 5,21 og Kol 2,14, for eksempel: «Han fordømte synden ved synd» osv.

Med denne seieren har Kristus altså drevet loven ut av samvittigheten vår, så den ikke lenger kan gjøre oss til skamme for Gud, drive oss til fortvilelse eller fordømme oss. Den kan nok fremdeles avsløre synden, anklage oss og skremme oss. Men samvittigheten griper da apostelens ord: «Kristus har kjøpt oss fri fra loven.» Til det holder den seg i troen, og ved det trøster den seg.

Ja, den blir så dristig og frimodig i Den Hellige Ånd at den tør trosse loven og si: Jeg bryr meg ikke stort om at du skremmer og truer, for du har også forsett deg og syndet langt grovere enn jeg. Du har korsfestet Guds Sønn og gjort ham vold og urett. Derfor kan den synden du har gjort mot ham, aldri tilgis deg. Med det har du mistet all din rett, så du ikke lenger kan fange meg og slå meg i hjel. Nå er du overvunnet, fanget og bundet i lenker, så du verken kan skade Kristus eller meg, som tror på ham. For den seieren han har vunnet over deg, den har han skjenket oss.

Vi er altså satt fri og frelst fra loven, nå og i evighet, så sant vi blir i Kristus. «Men Gud være takk, som gir oss seier ved vår Herre Jesus Kristus!» (1 Kor 15,57). Amen.

Siden Kristus ble født under loven for å kjøpe dem fri som var under loven, ser vi helt klart at vi blir rettferdige av troen alene. For da Kristus kjempet denne kampen med loven, var våre gjerninger og vår fortjeneste langt borte – langt mindre bidro de med noe. Nei, Kristus alene var der. Han tok vår person på seg, la seg selv under loven og lot den øve all sin vold og sitt tyranni på seg, enda han var uskyldig.

Derfor har loven mistet all sin rett. Som en morder og helligbrøder som slo Guds egen Sønn i hjel, er den selv blitt skyldig til fordømmelse. Der Kristus er, eller bare blir nevnt og grepet i troen, der må loven flykte langt bort og vike for hans navn. Vi som tror, er altså satt fri fra loven ved Kristus, som har overvunnet den. Om dette taler Paulus herlig og trøsterikt: «Han utslettet skyldbrevet mot oss, som var skrevet med bud, det som gikk oss imot. Det tok han bort da han naglet det til korset» (Kol 2,14).

Men denne herlige seieren og triumfen som Kristus har vunnet for oss, oppnås ikke ved noen gjerning; den blir tatt imot og tilegnet ved troen alene. Av det følger at troen alene rettferdiggjør.

Derfor bør vi gi nøye akt på disse ordene: «Kristus ble født under loven». De rommer og sier mye. Når det sies at Guds Sønn er lagt under loven, viser det at Kristus ikke bare har gjort én eller to gjerninger etter loven – at han ble omskåret, framstilt i templet, dro opp til Jerusalem til fastsatt tid hvert år osv. – eller at han var under den bare i ytre, verdslig forstand. Det viser at han har lidt all lovens vold og tyranni.

For loven har angrepet Kristus så hardt som intet annet menneske i verden noen gang er blitt angrepet. Den har fylt ham med en angst så stor som intet

menneske noen gang har kjent. Det vitner hans blodige svette godt nok om (Luk 22,44), og likeså at engelen måtte styrke ham (Luk 22,43), at han ba så inntrengende i hagen, og til slutt at han ropte så ynkelig på korset: «Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?» (Matt 27,46).

Men alt dette har han lidt for å kjøpe dem fri som var under loven. Det vil si: dem som var bedrøvet, redde og i tvil på grunn av sine synder, slik også vi fremdeles hver dag blir skremt av våre synder. For så langt vi er kjøtt og blod, synder vi ennå daglig mot Guds bud osv. Likevel, sier Paulus, er det ingen fare. Vi skal ikke fortvile, men være frimodige. For «Gud har sendt sin Sønn, født av en kvinne, født under loven».

Kristus er altså sann Gud og menneske, født av Gud fra evighet, men i tiden av den rene jomfru Maria. Han er ikke kommet for å gi en ny lov, men for å la loven fylle ham med angst så sterkt som det er mulig, overvinne denne angsten og slik ta loven helt bort fra oss.

Han er ikke blitt en lærer i loven, som Moses, men en disippel under loven, for at han ved sin underdanighet og lydighet skulle kjøpe dem fri som var under loven. Om dette finnes det ikke en bokstav i papistenes bøker; der står tvert imot at Kristus er en lærer i loven, langt strengere enn Moses.

Men Paulus lærer her det helt motsatte, nemlig at Gud har lagt sin Sønn under loven. Det vil si: Han har latt ham bære lovens dom og forbannelse og dø for våre synder osv. For det er Moses, som med sitt embete tjener til synd, vrede og død, som har fanget og bundet Kristus, fordømt ham og slått ham i hjel. Alt dette har Kristus lidt.

Han har altså ikke hatt loven under seg; han har gitt seg inn under den. Derfor er han ingen lovgiver eller lærer i loven, og heller ingen dommer etter loven. Men ved at han har underlagt seg loven og latt seg fordømme av den, har han løst oss ut fra dens forbannelse.

At Kristus i evangeliet gir befalinger og lov, eller rettere tolker og forklarer loven, hører ikke til artikkelen om hvordan et menneske blir rettferdig for Gud, men til læren om gode gjerninger. Dessuten er Kristi egentlige embete – det han er kommet til verden for – ikke å lære loven, men å oppfylle den. At han iblant også lærer den, skjer utenfor hans embete og bare i forbifarten.

Slik har han også, ved siden av sitt egentlige embete, som var å frelse syndere osv., i forbifarten helbredet syke, vakt opp døde, trøstet elendige, gjort vel mot dem som ikke fortjente det, og mer slikt. Alt dette var herlige og guddommelige velgjerninger, men ikke det verket han først og fremst er kommet til verden for. For også profetene har lært loven og gjort under, akkurat som han.

Men Kristus, Gud og menneske, har kjempet med loven og latt den rase mot seg med sitt tyranni og sin grusomhet så hardt den kunne. Og nettopp ved at han har gitt seg inn under loven og lidt alt den ville, har han overvunnet den ved seg selv. Da han sto opp igjen fra de døde, fordømte og avskaffet han også loven, vår verste fiende, så den ikke lenger kan skade de troende eller drepe dem.

Kristi egentlige embete og gjerning er altså å kjempe mot loven, synden, døden og hele verden, og å kjempe slik at han tar dem alle på seg og bærer dem. Når han har tatt dem på seg og båret dem, overvinner han dem og gjør

dem helt til intet ved seg selv, og slik setter han de troende fri fra loven og alt ondt. At Kristus forklarer loven og gjør under, er derfor bare små velgjerninger å regne mot den rette, store velgjerningen han først og fremst er kommet for. For profetene, og særlig apostlene, har gjort enda større under enn Kristus selv (Joh 14,12).

Men når Kristus har overvunnet loven ved seg selv, følger det nødvendigvis at han av natur må være sann Gud. For ingen, verken menneske eller engel, står over loven eller er dens herre, unntatt Gud alene. Men nå står Kristus over loven, for han har overvunnet den og drept den. Derfor er han i sannhet Guds Sønn og sann Gud av natur.

Griper du altså Kristus slik Paulus framstiller ham for deg her, skal du ikke fare vill eller bli til skamme. Da skal du også lett og sikkert kunne bedømme alle religioner og gudsdyrkelser i verden. Men mister du dette bildet av Kristus av syne, eller blir det skjult og formørket for deg, blir alt vilt og forvirret. For menneskets fornuft kan ikke dømme rett om Guds lov. Her kommer både filosofenes og juristenes kunst, ja, alle menneskers, til kort. For loven hersker over menneskene; derfor er det den som dømmer mennesket, og ikke mennesket som dømmer loven.

Det er bare den kristne som kan dømme loven. Hvorfor det? Fordi han vet at loven ikke kan gjøre mennesket rettferdig. Hvorfor skal den da holdes, om den ikke gjør rettferdig? De rettferdige holder den, ikke for å bli rettferdige for Gud ved den – det skjer ved troen alene – men for den ytre fredens skyld, og fordi de vet at denne lydigheten er Gud til behag og gir andre et godt eksempel, så de blir bedre og tror evangeliet osv.

Paven har laget en så forvirret blanding av læren om seremoniene, om gjerningene etter de ti bud og om troen at de etter hans lære slett ikke kan skilles fra hverandre. Til sist er det kommet så langt at han har satt seremoniene høyere enn de ti bud, og gjerningene etter de ti bud høyere enn troen.

Så vi skulle få barnekår.

Paulus utfolder ordet i 1 Mos 22,18 rikt og herlig og på mange måter. Før har han kalt velsignelsen som Abraham fikk løfte om, «rettferdighet», «liv», «Åndens løfte», «frihet fra loven» og «pakt» osv. Her kaller han den «barnekår» og «arven til det evige liv». Alt dette rommer nemlig ordet «velsignelse»: Blir forbannelsen – synd, død osv. – tatt bort ved den velsignede ætten, må velsignelsen komme i stedet, det vil si rettferdighet, liv og alt godt som kan nevnes. Vi ser altså at Paulus også kunne utfolde en sak vidt og bredt når han ville.

Hva har vi gjort for å fortjene denne velsignelsen, det vil si dette barnekåret og arven til det evige liv? Ingen verdens ting. For hva skulle vel mennesker kunne fortjene når de var innesluttet under synden, underlagt lovens forbannelse og skyldige til den evige død? Vi har derfor fått denne store herligheten av bare nåde, helt uten egen fortjeneste og verdighet.

Likevel måtte den fortjenes. Hvem har da fortjent den? Ikke vi, men Jesus Kristus, Guds Sønn, ved at han har gitt seg inn under loven, ikke for sin

egen skyld, men for oss. Som det er sagt før, er han «blitt en forbannelse for oss» (Gal 3,13) for å kjøpe oss fri, oss som var fanget under loven.

Vi får altså dette barnekåret bare ved den forløsningen som er skjedd ved Jesus, Guds Sønn. Han er vår usigelige og evige fortjeneste. Derfor trenger vi ingen annen fortjeneste, verken en fortjeneste av rimelighet (*de congruo*) eller av full rett (*de condigno*). Sammen med barnekåret, som blir skjenket oss av bare nåde, får vi også Den Hellige Ånd, som Gud vår Herre ved sitt Ord har sendt inn i våre hjerter, og som roper: «Abba, Far!», slik det heter i neste vers.

V. 6. Og fordi dere er sønner, har Gud sendt sin Sønns Ånd inn i våre hjerter.

Den Hellige Ånd blir sendt på to måter. I kristendommens begynnelse ble han sendt i en synlig skikkelse (Apg 2,2–3). Slik kom han også synlig over Kristus i en dues skikkelse ved Jordanelven (Matt 3,16), og over apostlene og noen andre troende i skikkelse av ild.

Det var også nødvendig at Den Hellige Ånd først ble sendt slik i kirken. For kirken måtte bli stadfestet ved åpenbare tegn for de vantros skyld. Det vitner Paulus om: «Så er da tungene til et tegn, ikke for de troende, men for de vantro» (1 Kor 14,22). Men senere, da kirken var samlet og stadfestet ved slike tegn, har det ikke lenger vært nødvendig å sende Den Hellige Ånd i synlig skikkelse.

Den andre måten er at Den Hellige Ånd blir sendt inn i de troendes hjerter ved Ordet, som det står: «Gud har sendt sin Sønns Ånd inn i våre hjerter.» Dette skjer uten noen synlig skikkelse og uten tegn, nemlig når vi hører og leser Ordet. Gjennom slik muntlig forkynnelse blir hjertene våre tent og opplyst, og vi blir andre mennesker: Vi begynner å tenke annerledes og på en ny måte om alle ting, og vi får et annet sinn, andre tanker og en annen vilje enn vi hadde før.

Denne forandringen – den nye forstanden, det nye sinnet og den nye viljen – er ikke et verk av menneskelig fornuft eller kraft. Den er en gave og en gjerning av Den Hellige Ånd, som kommer med Ordet når det blir forkynt. Han renser hjertene ved troen og gjør oss åndelig sinnet etter Gud.

Derfor er det stor forskjell på oss og dem som er evangeliets fiender, eller som forvrenger det og forvirrer folk. Ved Guds nåde har vi den fordelen at vi av Guds ord kan vite helt sikkert hva Guds vilje er mot oss. Vi kan finne fram i alle lover og læresetninger og dømme om vårt eget og andre menneskers liv og stand.

Papistene og svermerne kan derimot ikke være visse på noen ting, og de kan aldri vite sikkert hva de skal mene om det. For svermerne forvrenger og forfalsker Guds ord, og papistene forfølger og spotter det. Men den som ikke har Ordet, kan ikke ha rett forstand eller sikker kunnskap om noe.

Utenpå kan man ikke se at vi er fornyet i hjertet og har fått Den Hellige Ånd med hans gaver. Likevel kan man se og kjenne det på at vi ser annerledes på alle ting, dømmer annerledes om dem og også taler og bekjenner annerledes enn før. For før kunne vi ikke skjønne eller tenke rett om noen ting, og vi talte og bekjente heller ikke slik vi, Gud være lovet, nå taler og bekjenner – etter at sannhetens herlige sol gikk opp og skinte for oss.

Vi bekjenner nemlig at alt vårt liv og vesen er syndig og fortjener fordømmelse, og at Kristus alene er vår eneste fortjeneste, både av rimelighet og av full rett, og at Gud for hans skyld blir nådig mot oss og frelser oss.

Vi sier stadig om verden at dens gjerninger er onde. Derfor skal vi ikke bry oss om at den roper oss ut som de aller farligste kjettere og opprørere, som ødelegger all religion og all alminnelig fred, besatt av djevelen, som visstnok taler gjennom oss og styrer alt hos oss.

Mot denne onde og forvrengte dommen fra verden er det nok for oss at samvittigheten vitner for oss: Vi er visse på at Gud har gitt oss ikke bare å tro på Kristus, men også å lære og bekjenne denne troen fritt og åpent for verden. For slik vi tror i hjertet, slik taler og bekjenner vi det også med munnen, som det står: «Jeg trodde, derfor talte jeg. Jeg var ille plaget» (Sal 116,10).

Dessuten strever vi av all kraft etter å leve gudfryktig og vokter oss for synd så godt vi kan. Men synder vi, skjer det slett ikke med vilje, men av skrøpelighet, og det gjør oss vondt. Det kan nok hende at vi faller, for djevelen etterstreber de kristne uten opphør (1 Pet 5,8), og det er ennå mye synd igjen i kjødet vårt og i hele vår natur. Så langt vi ser på kjødet vårt, er vi altså ennå syndere, selv om vi har fått Den Hellige Ånd.

Ser man bare på den ytre ferden, er det dessuten liten forskjell på en kristen og et annet hederlig menneske. For gjerningene til en kristen ser ikke store ut utenfra. Han gjør ganske enkelt det som hører til hans stand og embete: Han har et embete i samfunnet, styrer sitt hus, dyrker sin jord og hjelper sin neste med råd og dåd. Et kjødelig menneske regner ikke slike gjerninger for noe stort, men holder dem for enkle, vanlige og ringe – noe enhver lekmann, ja, til og med en hedning kan gjøre.

For verden fatter ingenting av Guds Ånd, og derfor har den også en vrang oppfatning av gjerningene til de gudfryktige kristne. Men de underlige og unyttige gjerningene som hyklere kan finne på og gjøre av ren overtro – som å rake hodet, gå i en særskilt drakt, ikke spise kjøtt osv. – dem holder verden ikke bare for store og herlige gjerninger; den ser dem også som en særskilt gudsdyrkelse og sparer verken strev eller kostnad for å holde dem ved like. De sanne kristnes gjerninger, derimot, akter den ikke bare lite; den spotter og fordømmer dem til og med som rene, avskyelige synder.

Det er sant at de kristnes gjerninger ser svært ringe ut utenfra. Men likevel er de de rette gode gjerningene, som Gud har velbehag i, fordi de skjer i troen, av et glad hjerte, i sann lydighet og med all takknemlighet mot Gud.

Det er altså ingenting verden har så vanskelig for å tro som at vi skulle ha Den Hellige Ånd. Likevel ser man det godt, om man bare vil se det, når det gjelder å lide, bære korset og bekjenne sin tro, som er troens fremste verk – eller når en kristen må velge mellom å forlate hustru, barn, liv og gods osv. og å fornekte Kristus. Da ser man godt, sier jeg, at ingen kan bekjenne troen, Kristus og hans ord slik uten ved Den Hellige Ånds kraft og styrke.

Vi bør derfor ikke tvile, men holde fast ved at Den Hellige Ånd bor i oss og at vi er Den Hellige Ånds tempel, som Paulus sier (1 Kor 3,16). For den som merker hos seg selv at han har lyst og kjærlighet til Guds ord, og gjerne hører, taler, tenker

og skriver om Kristus, skal vite at dette ikke kommer av menneskelig vilje eller fornuft, men er Den Hellige Ånds gave; det er nemlig umulig at slikt kan skje uten Den Hellige Ånd.

Omvendt er det et sikkert tegn på at djevelen bor der når noen forakter Guds ord og hater det. For denne verdens gud hersker og regjerer så sterkt i menneskenes hjerter at han forblinder dem og tar dem slik til fange at de ikke kan se lyset fra evangeliet om Jesu Kristi herlighet (2 Kor 4,4). Det ser vi godt nå for tiden på de aller fleste mennesker, som ikke bryr seg det minste om Ordet, men bare forakter det som om det ikke angikk dem.

Men de som har lyst, vilje og andakt til Guds gode ord, de kan se og vite sikkert at alt dette kommer fra Den Hellige Ånd, og takke Gud for det. For dette sinnelaget er ikke medfødt, og vi lærer det heller ikke av noen lov; det er den Høyestes høyre hånd som gjør denne forandringen hos oss.

Når vi derfor gjerne hører forkynnelsen om Kristus, Guds Sønn, som for vår skyld er blitt menneske og «født under loven, for at han skulle kjøpe oss fri som var under loven», da sender Gud vår Herre helt sikkert sin Hellige Ånd inn i våre hjerter sammen med og ved denne forkynnelsen av troen. Derfor er det svært godt og gagnlig at fromme og gudfryktige hjerter er visse på at de har Den Hellige Ånd.

Alt dette sier jeg for å gjendrive sofistenes og munkenes skadelige lære og gjøre den til intet. De har lært og ment at ingen kan være viss på om han er i nåde eller i unåde, om han så lever aldri så godt. I hele pavedømmet er denne meningen holdt for like sikker og fast som om den var en av de fremste trosartiklene.

Men det kan ikke sies sterkt nok hvor stor og forferdelig skade de har gjort med denne fordømmelige og ugudelige læren. For med den har de helt undertrykt læren om troen, gjort troen til intet, forvirret samvittighetene, tatt Kristus bort fra kirken, formørket og fornektet alle Den Hellige Ånds gaver og velgjerninger og avskaffet den rette, sanne gudsdyrkelsen. I stedet har de reist all slags avgudsdyrkelse, ren gudsforakt og spott i menneskenes hjerter.

For den som tviler på Guds nådige vilje og ikke fast tror at han har en nådig Gud, han kan aldri tro at syndene skal bli tilgitt ham, og at Gud vil ta ham til nåde og frelse ham.

Augustin taler vakkert og kristelig når han sier: Den som har troen, er viss på at han er i nåde. Det nekter de blankt. Gud bevare meg, sier de, fra å være så formastelig at jeg skulle si: Jeg vet helt sikkert at jeg er i nåde og er hellig, og at jeg har Den Hellige Ånd – selv om jeg førte et hellig liv og gjorde alt jeg burde gjøre.

Denne ugudelige villfarelsen, som hele pavedømmet er grunnlagt på, skal dere unge, som ennå ikke er besmittet av den, flykte fra og avsky som den aller giftigste og farligste pest som finnes. Vi gamle, som fra ungdommen av er oppfostret i denne villfarelsen, er ennå så gjennomtrukket av den at det er like tungt og vanskelig for oss å få den ut av hjertet og glemme den, som å fatte og lære den rette troen.

Derfor er det svært nødvendig at vi fast tror at vi er i nåde hos Gud, det vil si at han har velbehag i oss for Kristi skyld, og at vi har Den Hellige Ånd. For «om noen ikke har Kristi Ånd, da hører han ikke Kristus til» (Rom 8,9). Alt vi tenker, taler eller gjør i en slik tvil, kan derfor ikke være annet enn synd. For «alt som ikke er av tro, er synd» (Rom 14,23).

Er du lærer, styresmann eller i et offentlig embete, må du se til at du ikke tviler, men tror fast at Gud har et nådig velbehag i din stand og ditt embete. Men det kan du ikke uten Den Hellige Ånd.

Ja, sier du, jeg tviler ikke på at min stand og mitt embete er Gud til behag, for det er hans egen ordning og innstiftet av ham selv. Men jeg tviler på om jeg som person er i nåde hos Gud og til behag for ham osv.

Da må du søke råd i den kristne læren. Den sikter nettopp på dette og tjener til å gjøre oss visse på at Gud ikke bare har et nådig velbehag i vår stand og vårt embete, men også i vår person. For personen er jo døpt, tror på Kristus, er renset fra alle synder ved hans blod og lever i den hellige kirke, de helliges samfunn. Den har ikke bare selv lyst og kjærlighet til den rene læren i Guds ord, men gleder seg over ingenting mer enn at denne læren blir utbredt, og at de troendes tall vokser dag for dag.

Derimot har den en inderlig avsky og et hat til paven og alle svermerne med deres ugudelige og fordømte løgner, og til alle dem som forfølger og forfalsker evangeliets rene lære, som det står: «Vinglete mennesker hater jeg, men din lov elsker jeg» (Sal 119,113).

Vi må derfor fast tro at Gud vår Herre ikke bare har et nådig velbehag i vår stand og vårt embete, som han har kalt oss til, men også i vår person. Det personen gjør, taler eller tenker etter Guds ord, er Gud til behag, så sant den er troende – ikke for vår skyld, men for Kristi skyld, han som vi tror er lagt under loven for oss.

For vi kan jo ikke tvile, men må være visse på at Gud Fader har velbehag i Kristus, og at Kristus er hellig osv. Har Gud altså velbehag i Kristus, og henger vi fast ved ham i troen, da har han også velbehag i oss, og vi har fått hans nåde «i Den Elskede» (Ef 1,6).

Og selv om det ennå henger synd ved oss i kjødet, og vi ennå daglig snubler og faller, er nåden likevel rikere, mer overstrømmende og mektigere enn synden. For «hans miskunnhet er mektig over oss, og Herrens trofasthet varer til evig tid» (Sal 117,2).

Synden kan altså ikke skremme oss så vi tviler på Guds nåde, som er i oss. For Kristus, den allmektige Herre, har tatt bort loven, fordømt synden og gjort døden og alt ondt til intet. Så lenge han sitter ved Guds høyre hånd og går i forbønn for oss, trenger vi ikke tvile på Guds nåde mot oss. For det står skrevet: «Herren sverget, og han skal ikke angre det: Du er prest til evig tid» (Hebr 7,21).

Dessuten har Gud, som Paulus sier her, sendt sin Sønns Ånd inn i våre hjerter. Og Kristus er i sin Ånd fullkomment viss på at han er til behag for Gud. Derfor må også vi, som har den samme Kristi Ånd, være visse på at vi er i nåde hos Gud for Kristi skyld; han er så viss på det at det ikke kan slå feil.

Dette får være nok om det indre vitnesbyrdet, som gjør hjertet helt visst på at det er i nåde hos Gud og har Den Hellige Ånd.

Men de ytre tegnene er, som sagt før, disse: at vi gjerne hører om Kristus, lærer om ham, takker, lovpriser og bekjenner ham, om det så skal koste gods og liv. Videre at enhver i troen og med glede gjør det som særlig hører til hans kall, stand eller embete.

Likeså at vi ikke har lyst til eller glede i synden, at vi ikke blander oss inn i en annens kall og embete, men passer vårt eget, at vi hjelper dem som er i nød, trøster de bedrøvede osv. Av disse kjennetegnene, som er de gjerningene som følger av en sann tro og er Den Hellige Ånds frukt, kan vi vite sikkert at vi er i nåde.

Paven og hans tilhengere gjør også slike gjerninger, og derfor mener de at de står Gud nærmest. Men de bedrar seg selv. For som sagt er de fiender av læren om troen og lærer menneskene å tvile på Guds nåde osv. Av dette ser vi godt nok at paven med sin lære ikke kan annet enn forvirre samvittighetene og til slutt drive dem til fortvilelse. For han lærer dem ikke bare å tvile på Guds nåde, han byr og befaler dem til og med å gjøre det.

Det er altså som det står: «Hans munn er full av forbannelse, av løgn og trusler. Under hans tunge er ulykke og ondskap» (Sal 10,7).

Men vi ser og merker hvor mye feil og skrøpelighet det ennå er hos oss som tror. Kunne vi fast tro at vi var i nåde hos Gud, at syndene våre var tilgitt, at vi hadde Kristi Ånd og at vi var Guds barn, da ville vi bli fylt av glede og av hjertet være Gud takknemlige for disse usigelige gavene hans.

Men når vi ennå merker at vi er annerledes sinnet, nemlig ennå redde, tvilende og bedrøvet osv., er det et sikkert tegn på at vi ennå har en svært svak tro på at Gud vil være oss nådig. Ja, samvittigheten mener nok også at det er stor formastelighet og stolthet å ta en slik ære til seg. Denne saken forstår vi først rett når vi får erfare den; uten erfaring lærer vi den aldri.

Hver og en skal derfor strebe med all flid etter å kunne tro fast at han er i nåde hos Gud, og at både hans person og hans gjerninger er til behag for Gud vår Herre. Men merker han at hjertet ennå tviler og er ustøtt, skal han øve seg i troen, kjempe mot tvilen og stå den imot med troen, og strebe etter å komme så langt at han kan være fullkomment viss på saken og si:

Nå vet jeg i sannhet og er helt viss på at jeg er til behag for Gud og i nåde, og at jeg har Den Hellige Ånd – ikke for min verdighets skyld eller for det gode som er hos meg, men for Kristi skyld, som for vår skyld har gitt seg inn under loven og båret verdens synd. På ham tror jeg. Er jeg selv ennå en arm synder som kan feile og fare vill, er og blir han likevel rettferdig og kan verken synde eller fare vill.

Dessuten hører, leser, synger og skriver jeg gjerne om Kristus. Ingenting er så kjært for meg som at hans evangelium kunne bli kjent over hele verden, og at mange kunne bli omvendt til det osv.

Dette er sikre kjennetegn på at Den Hellige Ånd er i oss. For denne lysten og kjærligheten til Kristus og hans ord får vi ikke av menneskelige krefter, og ingen kan skaffe seg den ved flittig strev og øvelse; vi får den ved Kristus.

Først rettferdiggjør han oss ved at vi kjenner ham (Jes 53,11). Deretter skaper han et rent hjerte i oss, som blir annerledes sinnet og fast tror at vi har en nådig Gud i himmelen, som har velbehag i oss for hans skyld. Dessuten gir han oss sikker forstand, så vi trygt kan dømme om troens saker, som vi før ikke forsto noe av. Hvem hadde før våget å si at den geistlige stand var bare bedrag, og at verken gjerningene eller Moses' lov frelser, men troen alene osv.?

Vi bør derfor dag for dag strebe etter å komme ut av tvil og over i visshet, og legge vinn på å rive opp med roten den mest skadelige villfarelsen hele verden er forført av: den grillen at mennesket ikke skal vite om det er i eller utenfor nåden. For når vi tviler på Guds nåde mot oss og ikke tror at Gud har velbehag i oss for Kristi skyld, da fornekter vi at Kristus har kjøpt oss fri, ja, alle de gjerningene og velgjerningene han har gjort mot oss.

Dere unge kan ved Guds nåde lett fatte evangeliets rene lære og unngå denne giftige og skadelige villfarelsen, siden dere ennå ikke er besmittet av den.

Som roper: Abba, Far!

Paulus kunne godt ha sagt: Gud har sendt sin Sønns Ånd inn i våre hjerter, som *påkaller*: «Abba, Far!» Men han sier med vilje «som *roper*», for slik ville han vise den anfektelsen en kristen kjenner så lenge han ennå er skrøpelig og svak i troen. I Romerbrevet kaller han dette «sukk som ikke rommes i ord» og sier: «Og her kommer også Ånden oss til hjelp i vår skrøpelighet. For vi vet ikke hva vi skal be om slik vi burde. Men Ånden selv går i forbønn for oss med sukk som ikke rommes i ord» (Rom 8,26).

Derfor er det en stor og kraftig trøst at Paulus her sier: «Gud har sendt sin Sønns Ånd inn i våre hjerter, som roper: Abba, Far!» Og i Romerbrevet sier han at Ånden kommer oss til hjelp i vår skrøpelighet og går i forbønn for oss med sukk som ikke rommes i ord. Den som kunne tro dette fast, ville ikke behøve å frykte i noen anfektelse, uansett hvor stor den var.

Men mye hindrer denne troen. For det første er vi unnfanget og født i synd, fordervet og forblindet av djevelen. For det andre har vi den medfødte feilen at vi tviler på Guds nåde mot oss; vi kan ikke være så visse som vi burde på at Gud har et nådig velbehag i oss. I tillegg går vår motstander djevelen omkring og brøler forferdelig (1 Pet 5,8). Han sier: Se, du er en synder, derfor vil Gud gå i rette med deg og fordømme deg evig.

Mot djevelens store og uutholdelige brøl og skrik har vi ingenting som kan styrke og holde oss oppe, unntatt det nakne ordet. Det holder Kristus fram for oss, han som har overvunnet synden, døden og alt ondt. Men når vi er i slik redsel, angst og strid, koster det virkelig strev å holde fast ved Kristus og klamre oss til ham. For da kan ingen av våre sanser merke eller finne ham.

Vi ser ham ikke med øynene, og i anfektelsen kan heller ikke hjertet merke at han er til stede og vil hjelpe. Tvert imot ser det ut som om han gikk i rette med oss og ville forlate oss helt. Dessuten merker vi i anfektelsen hvor mektig synden er, hvor skrøpelig kjødet er, og hvor tvilende og ustø vi er i troen. Vi kjenner også djevelens brennende piler, frykten for døden og for Guds vrede og

dom. Alt dette roper så sterkt og forferdelig mot oss at det ikke synes å kunne ende annerledes enn at vi må fortvile og dø evig.

Men når vi står midt i denne lovens angst, når synden liksom tordner over oss, døden får oss til å skjelve og djevelen brøler mer skremmende mot oss enn noen gang, da begynner Den Hellige Ånd å rope i våre hjerter, slik Paulus sier her: «Abba, Far!» Og dette ropet hans er langt sterkere enn ropet fra loven, syndene, døden og djevelen, uansett hvor forferdelig det lyder. Det bryter gjennom skyene, trenger med all makt inn i himmelen, når fram til Guds ører og blir bønnhørt.

Med disse ordene vil Paulus altså vise hvor skrøpelige de gudfryktige ennå er, slik han også sier: «Ånden kommer oss til hjelp i vår skrøpelighet» (Rom 8,26). For slik er det med oss: Vi kjenner mer frykt enn håp, mer sorg enn trøst. Med andre ord synes vi at vi merker mer til at Gud vil gå i rette med oss, enn til at han er oss nådig.

Da blir Den Hellige Ånd sendt inn i våre hjerter. Han sukker ikke i det skjulte, men roper av all kraft: «Abba, Far!» og «går i forbønn for oss» etter Guds vilje «med sukk som ikke rommes i ord». Men hvordan går det til?

Når samvittigheten vår blir engstet og anfektet for alvor, hender det nok at vi griper Kristus og tror at han er vår Frelser. Men loven står straks klar med sitt embete og holder ikke opp med å engste og plage. Heller ikke djevelen blir borte med sine brennende piler; han setter inn all sin makt på å ta fra oss Kristus og alt det vi skal trøste oss ved. Da er det nær ved at vi blir overvunnet og fortviler. For når det er kommet så langt, er vi som et knekket rør og en rykende veke (Jes 42,3).

Men i denne kampen kommer Den Hellige Ånd oss til hjelp i vår skrøpelighet. Han går i forbønn for oss med sukk som ikke rommes i ord, og vitner sammen med vår ånd at vi er Guds barn (Rom 8,16). Slik blir hjertet reist opp igjen. Det sukker til sin Frelser og yppersteprest Jesus Kristus, overvinner kjødets skrøpelighet og blir trøstet, så det sier: «Abba, Far!»

Dette sukket, som vi knapt merker, kaller Paulus et «rop» og «sukk som ikke rommes i ord», og det fyller himmel og jord. Han kaller det også Åndens sukk og rop, fordi det er Den Hellige Ånd som vekker og virker et slikt rop i hjertet vårt når vi er skrøpelige og i anfektelse.

Loven, synden og djevelen roper altså forferdelig sterkt mot oss. I anfektelsen synes vi at himmel og jord fylles av skrikene deres, ja, at de helt skal overdøve hjertets sukk og gjøre det til intet.

Likevel kan de ikke skade oss. For jo lenger disse fiendene holder på med å anklage og plage oss med ropene sine, desto større blir hjertets sukk og lengsel etter Kristus, han som alene kan hjelpe og trøste. Og jo større nøden er, desto fastere holder vi oss til ham. Vi påkaller ham med munn og hjerte, henger ved ham og tror at han ble lagt under loven for oss for å frelse oss fra lovens forbannelse og gjøre synden og døden til intet. Når vi slik har grepet Kristus i troen, roper vi ved ham: «Abba, Far !» Og dette ropet vårt overgår langt djevelens rop.

Men i angsten og skrøpeligheten er vi langt fra å mene at sukket vårt er et sterkt rop for Guds ører; vi merker knapt noe sukk i oss. For troen vår, som

sukker til Kristus i anfektelsen, kjennes helt svak. Derfor kan vi ikke høre et slikt rop fra Den Hellige Ånd. Vi har bare ordet, og det holder vi oss til i denne harde striden. Så får vi litt luft, og da begynner vi så smått å kjenne hjertets rop, det Paulus taler om her: «Og fordi dere er sønner, har Gud sendt sin Sønns Ånd inn i våre hjerter, som roper: Abba, Far!»

Men han som gransker hjertene, vet selv best hva Ånden trakter etter (Rom 8,27). Dette sukket, som synes oss så svakt og ringe, tar han imot som et stort skrik og som sukk som ikke rommes i ord. Mot det er brølene fra loven, synden, døden, djevelen og helvete så aldeles ingenting at han ikke kan høre dem for dette sukket.

Det er altså ikke uten grunn at Paulus kaller et gudfryktig hjertes sukk i anfektelsen et stort skrik og rop og Åndens sukk som ikke rommes i ord. For det fyller hele himmelen og roper så sterkt at de hellige englene synes de ikke hører noe annet enn dette ropet.

Men vi kjenner alt dette helt annerledes, ja, stikk motsatt. Vi kan ikke tro at vårt svake rop er så sterkt at det trenger gjennom skyene og lyder så høyt i himmelen at Gud og englene ikke hører noe annet enn dette sukket vårt. Nei, særlig så lenge anfektelsen varer, tenker vi det motsatte: at djevelen brøler mot oss av all makt, at himmelen skjelver over oss og jorden rister som om de skulle falle sammen. Kort sagt: Det forekommer oss at alle skapninger er mot oss og vil anklage oss, og at helvetes avgrunn åpner seg for å sluke oss.

I hjertet synes vi da helt sikkert at vi hører dette forferdelige skriket og ser det grufulle synet. Dette er det Paulus mener når han sier: «Min kraft fullendes i skrøpelighet» (2 Kor 12,9). For når vi er så matte, skrøpelige og kraftløse at vi knapt kan sukke, da er Kristus virkelig allmektig i oss; da hersker han og vinner seier i oss. Likevel sier Paulus at dette svake sukket vårt er et sterkt rop for Guds ører. Det fyller både himmel og jord og lyder inderlig vakkert for ham: «Abba, Far!»

Slik kaller også Kristus et troende hjertes sukk et «rop» i lignelsen om den urettferdige dommeren, og det et rop som aldri holder opp, verken dag eller natt. Han sier: «Hør hva den urettferdige dommeren sier! Men skulle da ikke Gud hjelpe sine utvalgte til deres rett, de som roper til ham dag og natt? Er han sen når det gjelder dem? Jeg sier dere: Han skal skynde seg å hjelpe dem så de får sin rett!» (Luk 18,6–8).

Når nå paven, tyranner og kjettere står oss imot, gjør oss alt ondt og angriper oss fra både høyre og venstre, kan vi ikke gjøre annet enn å sukke til Gud. Dette sukket er våre kanoner, feltslanger og kartauer, kort sagt hele vår krigsrustning. Med den har vi nå i så mange år gjort alle våre motstanderes list og planer til intet og begynt å bryte ned Antikrists mektige rike. Disse sukkene skal også bevege Kristus til å la dagen for hans herlige gjenkomst bryte fram desto før. Da skal han gjøre ende på all makt, all myndighet og alt herredømme og legge alle sine fiender under sine føtter. Amen.

Herren Gud sier til Moses ved Rødehavet: «Hvorfor roper du til meg?» (2 Mos 14,15). Men Moses ropte jo ikke. Han var i en slik nød og angst at han var nær ved å fortvile. Han så at Israels barn var stengt inne på alle

kanter: av fjellene på begge sider, av havet foran og av fiendene bak. De kunne ikke komme seg unna noe sted, og det var han som hadde ført dem inn i denne nøden. Den gode Moses må ha vært så redd og trengt at han knapt kunne si et ord.

Hvordan kan da Skriften si at han ropte? Det har slett ikke vært noe rop i hans egne ører, enda mindre i Israels barns ører. Men Gud regner det som et rop som han har hørt i himmelen.

Derfor skal vi ikke dømme om dette sukket og ropet etter det vi føler, men etter Guds ord. Det lærer at Den Hellige Ånd blir gitt til bedrøvede hjerter som blir anfektet av angst og fortvilelse. Han skal trøste og styrke dem, så de ikke blir knust og går til grunne i slik anfektelse og all annen nød, men overvinner anfektelsen, nøden og angsten – selv om det ikke skjer uten frykt og strev.

Papistene mener at den som har Den Hellige Ånd, ikke kjenner noen angst eller sorg over synden og heller ikke frykter døden, men alltid er glad. Men de taler om saken som folk uten erfaring, ikke ut fra Skriften, men ut fra sitt eget hode – slik også svermerne gjerne gjør nå til dags. Paulus sier derimot at Kristi kraft fullendes i vår skrøpelighet, og at Den Hellige Ånd kommer oss til hjelp i vår skrøpelighet og går i forbønn for oss med sukk som ikke rommes i ord.

Av dette følger med sikkerhet at når vi er aller svakest og nær ved å fortvile, da trenger vi Den Hellige Ånds hjelp og trøst mest, og da er han oss nær og kraftig til stede hos oss. Er noen frimodig i sin anfektelse og trengsel, har Den Hellige Ånd gjort sitt verk i ham. Men han virker særlig hos dem som er helt engstet og bedrøvet og er kommet nær til dødsriket, som det står i salmen (Sal 88,4).

Slik var det med Moses, som jeg nettopp nevnte. Ved vannet så han sin egen og hele folkets død for øynene, uansett hvor han snudde seg. Derfor må han ha vært i den største angst og fortvilelse. Uten tvil har han kjent i hjertet hvor grusomt og sterkt djevelen ropte mot ham: Se, nå er hele folket i fare. I dag skal de omkomme ynkelig og bli utslettet, for de kan umulig komme seg unna. Og det er du alene og ingen annen som har ført dem inn i denne nøden og angsten. Du, du har ført dem ut av Egypt!

I tillegg kom folkets rop: «Fantes det ikke graver i Egypt siden du har ført oss hit for at vi skal dø i ørkenen? Hvorfor har du gjort dette mot oss og ført oss ut av Egypt? Var det ikke det vi sa til deg i Egypt: La oss være i fred! Vi vil tjene egypterne» (2 Mos 14,11–12).

Moses har ikke hatt Den Hellige Ånd bare i teorien, slik papistene snakker om ham – som en blind om fargene. Han har hatt ham virkelig og i sannhet, for Ånden gikk i forbønn for ham med sukk som ikke rommes i ord. Så ropte Moses i sitt hjerte: Kjære Herre, det var du som befalte meg å føre dette folket ut. Stå meg derfor også bi og frels meg! Dette sukket kaller Skriften et sterkt rop.

Jeg har behandlet dette ordet av Paulus så utførlig fordi jeg gjerne ville vise tydelig hva som er Den Hellige Ånds rette embete og gjerning, og når han særlig utfører det: Han trøster oss og kommer oss til hjelp i vår skrøpelighet når vi er i trengsel.

I anfektelsen må vi derfor slett ikke dømme om Den Hellige Ånds virke og embete etter vår egen følelse, eller etter det ropet som loven, synden og djevelen

setter i gang i samvittigheten. For går vi etter følelsen og djevelens rop, ender det med at vi rett ut må si: Den Hellige Ånd har nektet oss all hjelp og trøst, og vi er helt forstøtt og kastet bort fra Guds ansikt.

Vi skal heller tenke på det Paulus sier: at Den Hellige Ånd kommer oss til hjelp i vår skrøpelighet og roper: «Abba, kjære Far!» Det vil si: Vi skal huske at Den Hellige Ånd i det minste vekker et lite sukk – slik det synes oss i hjertet under anfektelsen. Og dette sukket regner Gud likevel som et stort og sterkt rop og som sukk som ikke rommes i ord.

Lær deg derfor å holde fast ved Kristus i alle dine anfektelser og all din skrøpelighet, og venn deg til det. Han gir deg Den Hellige Ånd, som roper: «Abba, kjære Far!» Og da svarer Gud Fader: Jeg kan ikke høre noe i hele verden for dette ene sukket. Det er et så stort og sterkt rop i mine ører at det fyller både himmel og jord og overdøver alt djevelens skrik.

Legg også merke til at Paulus sier at Ånden ikke bruker mange ord eller ber en lang bønn for oss når vi er i trengsel og anfektelse. Han går bare i forbønn for oss med sukk som ikke rommes i ord. Han roper heller ikke høyt med mye gråt: Gud, vær meg nådig! Han lar bare dette ene ordet lyde i hjertet vårt, og det med et sukk som ikke kan sies: «Å, Far!» Det er riktignok et lite og kort ord, men det rommer mer enn noen tunge på noe språk kan uttrykke.

For her taler ikke munnen, men hjertet. Slik blir mennesket minnet om å si ved seg selv: Selv om jeg er i stor nød og angst på alle kanter, så det ser ut som du, Herre, helt har forlatt meg og forstøtt meg fra ditt ansikt, er jeg likevel ditt barn, og du er min Far for Kristi skyld. Jeg er deg kjær og velbehagelig for Den Elskedes skyld.

Men å kunne si ordet «Far» virkelig og av hjertet i anfektelsens tid – det er en kunst som verken Cicero eller Demosthenes eller noen annen taler har hatt eller kunnet nå. Ja, om de så la all sin kunst sammen, kunne de likevel ikke uttrykke fullt ut hva som ligger i dette ene ordet «Far» når Den Hellige Ånd sier det i de troendes hjerter. For dette kan ikke sies med ord, om så alle veltalende menn la sin kunst sammen. Det blir uttrykt med sukk som ikke rommes i ord.

Jeg har villet vise så utførlig at Gud er nådig for Kristi skyld og gir oss sin Hellige Ånd. Det har jeg gjort for at vi ikke bare skal lære å sky, men også fordømme den skadelige giften som paven har strødd ut over hele verden. Han har nemlig lært at et menneske ikke kan være visst på om det er i nåde hos Gud eller ikke.

Så lenge et menneske går omkring med denne innbilningen, er Kristus ikke til noe gagn for ham. For den som tviler på Guds nåde, tviler også på hans guddommelige løfte og dermed på hans nådige, faderlige vilje, som han har åpenbart oss ved løftet. Og da hjelper Kristi fødsel, lidelse, død og oppstandelse ham ingenting.

Det finnes ingen større gudsbespottelse enn å gjøre Guds løfter til løgn. Da fornekter vi Gud, og Kristus blir ikke til noen nytte for oss. Derfor har det ikke bare vært en stor dårskap, men også fordømmelig og ugudelig at munkene så ivrig har lokket unge mennesker, både gutter og jenter, inn i klostrene og orde-

nene sine. De har rost disse som hellige stender der man sikkert kunne bli frelst – og likevel har de etterpå lært dem å tvile på Guds nåde.

På samme måte har paven med søte og store ord lokket hele verden til å underkaste seg den romerske kirke, som om man helt sikkert kunne bli frelst i den, og slik har han lagt verden under sine lover. Etterpå har han lært folk at de ikke kan være visse på om Gud er dem nådig eller ikke. Slik går det til i Antikrists rike: Først skryter de av hvor høye og hellige deres lover, ordener og regler er, og frimodig lover de syndenes forlatelse og evig liv til dem som holder dem.

Når så de stakkars ulykkelige menneskene lenge har pint og plaget kroppen med nattevåk, faste og annet som menneskelige lover har pålagt dem, får de ikke annen lønn enn at de må tvile på om Gud er dem nådig eller ikke. Så grusomt har den lede djevelen fått boltre seg og fått sin vilje med å drepe de stakkars sjelene. Og papistene, hans tro og kjære tjenere, har villig hjulpet ham med det. Derfor kan ingen tvile på at pavedømmet er en sann morderhule for sjeler og samvittigheter, djevelens eget rike og keiserdømme.

For å styrke denne skadelige villfarelsen har de trukket fram dette ordet av Salomo: «De rettferdige og de vise og deres gjerninger er i Guds hånd. Men ikke noe menneske vet om det er kjærlighet eller hat som venter ham» (Fork 9,1). Noen forstår dette om Guds kommende vrede eller hat mot menneskene, andre om den nåværende. Men ingen av partene forstår hva Salomo mener.

For han har slett ikke ment det de drømmer om, at mennesket skal tvile på om det nå er eller skal bli i nåde eller unåde hos Gud.

Hele Skriften sikter jo mot at vi ikke skal tvile, men være visse, håpe, tro og sette vår lit til Gud: at han er barmhjertig, nådig, langmodig, trofast og sannferdig, at han aldri kan svike eller bedra, men holder sitt løfte urokkelig. Ja, han vil ikke bare holde det han har lovt; han har allerede holdt og oppfylt det rikelig. Han har gitt sin eneste Sønn i døden på korset for våre synder, for at alle som tror på ham, ikke skal fortapes, men ha evig liv (Joh 3,16).

Den som griper og tror at Gud, himmelens og jordens skaper, har latt sin eneste Sønn dø for oss stakkars syndere, tviler ikke. Han holder det for den fasteste sannhet at Gud er forsont, at han av hjertet er blitt oss nådig, og at han har lagt bort all fiendskap og vrede mot oss.

Hele evangeliet handler om dette og holder det fram overalt. Likevel har det ikke hjulpet. Dette ene ordet av Salomo, som de ikke engang har forstått, har veid langt tyngre enn alle løfter og trøsteord i Skriften, ja, tyngre enn Kristus selv. Det gjelder særlig munkene, de som ville tilhøre den strengeste sekten og være bedre enn de andre. Slik har disse elendige menneskene misbrukt Skriften til sin egen undergang. Det har skjedd dem rett; de har fått sin fortjente lønn fordi de så fullstendig har foraktet Den hellige skrift og så skammelig kastet det herlige evangeliet under benken.

Likevel er det godt og nyttig å kjenne disse grusomme villfarelsene deres og holde dem fram. For det første fordi papistene nå pynter så på sin sak, som om de aldri hadde gjort noen urett eller grumset til vannet. Derfor må vi overbevise dem og holde fram for dem den styggedommen de selv har spredt i verden. Det ser vi tydelig av deres egne bøker, og av dem finnes det utallige.

For det andre er det godt for at vi kan være visse på at vi har evangeliets rene og rette lære. Den vissheten kan papistene aldri med sannhet rose seg av. Og selv om alt annet i pavedømmet var rett og godt – og det er det ikke – ville likevel én ting være en villfarelse så avskyelig og skadelig at det ikke kan sies sterkt nok: at de lærer folk å tvile på Guds nåde og vilje.

Kristi fiender lærer ikke annet enn uvisshet – det kan ingen nekte. For som sagt lærer de samvittighetene å tvile på Guds nåde. Likevel er de så fulle av djevelsk raseri at de uten å blunke fordømmer og slår oss i hjel som de verste kjettere, bare fordi vi vil føre folk til å tro Gud, som ikke kan lyve. Og det gjør de som om de var helt visse på at deres lære var rett og guddommelig.

Derfor bør vi i all evighet takke den gode Gud for at vi er befridd fra denne skadelige villfarelsen. Nå kan vi trygt si og tro det Paulus sier: at Den Hellige Ånd roper i våre hjerter og vekker sukk som ikke rommes i ord. Og dette er vår hovedsak: Evangeliet sier at vi ikke skal se på våre gode gjerninger og vår fullkommenhet, men på Gud selv, som har gitt løftet, og på Kristus, som har oppfylt det som var lovt.

Paven lærer derimot at vi ikke skal se på Gud, som gir løftet, og heller ikke på Kristus, vår mellommann og yppersteprest, men på våre gjerninger og vår fortjeneste. Av det kan det ikke følge annet enn at vi blir uvisse på om Gud er oss nådig, og til slutt må fortvile. For da er saken grunnet på våre gjerninger, vår fortjeneste og vår rettferdighet.

Men når alt grunnes på Guds løfte og på Kristus som den rette, urokkelige klippe, da er vi visse på vår sak, trygge og glade i Den Hellige Ånd. For da hviler saken på Gud, vår Frelser, som er trofast og ikke kan svike eller bedra. Han sier jo: Se, jeg gir min egen Sønn i døden for at han skal løse deg ut fra synden og døden med sitt blod. Da kan jeg ikke være uviss på min sak, med mindre jeg vil fornekte Gud helt.

Dette er grunnen til at vi i sannhet vet og kan bevise at vår teologi er rett og sann: Den lar oss ikke stole på eller bygge på vår egen gjerning, men fører oss bort fra den og fester oss på en annen grunnvoll, som er utenfor oss. Vi forlater oss altså ikke på vår egen styrke, samvittighet, følelse, person og gjerning, men på det som er utenfor oss: på Guds løfte og sannhet og på Kristus, som sitter ved Guds høyre hånd og er vår rettferdighet – en rettferdighet som djevelen ikke kan velte eller ta fra oss.

Dette forstår paven og tilhengerne hans ingenting av. Derfor finner de på så skammelige og ukristelige løgner og påstår at ingen, uansett hvor vis og god han er, kan vite om han står i nåde eller unåde hos Gud. Slik er det ikke! Den som er rettferdig og vis, vet sikkert og sant at Gud elsker ham. Og vet han ikke det, er han verken rettferdig eller vis i egentlig forstand.

Men ser vi nærmere på dette ordet av Salomo, ser vi at det ikke taler om den nåde eller unåde Gud har mot menneskene. Det taler om de verdslig vise, og særlig refser det menneskenes utakknemlighet. For det står så vrangt til i verden at de som har fortjent mye godt, ofte blir lønnet med ondt, ja, får lide den største urett, mens skurker kommer fram, blir opphøyd og vist den største ære.

Slik ble David drevet bort fra sitt kongerike, enda han var en hellig og from konge. Profetene, Kristus og apostlene ble ynkelig drept for alt det store og usigelig gode de gjorde. Og historien fra alle tider vitner om at mange fromme og gode menn som har vernet sitt fedreland mot fiendene og gjort det mye godt, er blitt drevet ut i elendighet av sine egne landsmenn. De har levd i stor fattigdom, og noen har til og med måttet dø en skammelig død i fengsel.

På dette stedet taler Salomo altså slett ikke om samvittigheten, som har med Gud å gjøre. Han taler heller ikke om Guds nåde eller dom, men om hvordan menneskene er sinnet mot hverandre og pleier å behandle hverandre.

Det er som om han ville si: Det finnes mangen god og vis mann som vår Herre Gud bruker til å gjøre mye godt mot menneskene og gi dem fred og ro. Men menneskene er så langt fra å erkjenne det at de ofte påfører slike menn de grusomste og mest hånlige plager som takk for deres store og nyttige velgjerninger. Selv om en mann har gjort sitt aller beste, kan han derfor ikke vite om all hans flid og troskap blir lønnet med takk eller utakk hos folk.

Det ser vi også tydelig i dag hos våre gode tyskere. Vi har nok fortjent den største takk av dem, for ved Guds nåde har vi gjennom evangeliet forkynt dem fred, livet og evig frelse. Men takken er at de av hele sitt hjerte er blitt våre fiender. I begynnelsen, da evangeliets lære kom fram i lyset igjen, likte mange den godt og tok imot den med glede. Vi regnet sikkert med at de skulle bli våre gode venner og trofaste brødre, og at de i full enighet med oss skulle plante og spre denne læren videre til andre.

Men nå viser erfaringen dessverre at de er falske brødre og våre verste fiender, som bare planter villfarelse. Og de lar det ikke bli med det, men vrir på og forfalsker det vi lærer rett og kristelig, og på den måten volder de grusomme og skadelige villfarelser i kristenheten.

Den som gjør det hans stand krever av ham, skal slett ikke gremme seg i hjel om han får en slik takk av menneskene at han blir lønnet med ondt for godt. Han skal overlate saken til Gud og si med Kristus: «De hatet meg uten grunn» (Joh 15,25), og: «Til lønn for min kjærlighet anklager de meg, men jeg er bare bønn» (Sal 109,4).

Med denne ugudelige læren, at folk skal tvile på Guds nåde, har den forbannede paven tatt Gud med alle hans løfter bort fra kristenheten. Han har undertrykt det herlige evangeliet og helt utslettet av menneskenes hjerter troen på Kristus, som ble gitt for våre synder og oppreist til vår rettferdighet (Rom 4,25). Denne store ulykken må nødvendigvis følge, for menneskene stoler ikke på Guds løfte og Kristi fortjeneste, men på sine egne gjerninger og sin egen fortjeneste.

Når det skjer, er det umulig for et menneske å ha en sikker tillit til Guds nådige vilje. Det må stadig vakle i sin tillit og til slutt fortvile. For hva Guds vilje og velbehag er, kan vi bare se og vite av hans ord. Det alene gjør oss visse på at Gud har lagt bort all vrede og fiendskap mot oss, siden han har gitt sin enbårne Sønn for våre synder osv.

Det samme blir vi også forsikret om ved de hellige sakramentene, avløsningen osv. Dem ville Gud vår Herre ikke ha gitt oss om han ikke elsket oss. Av disse vitnesbyrdene, som Gud gir oss så rikelig, kjenner vi hans nådige vilje mot oss.

Derfor skal vi forkaste den skadelige og fordømte læren om tvil og uvisshet, som paven har smittet hele kristenheten med. I stedet skal vi fast tro at vi har en nådig og barmhjertig Gud, som har et nådig velbehag i oss og for Kristi skyld har alvorlig og inderlig omsorg for oss som sine kjære barn. Og vi skal tro at vi har Den Hellige Ånd, som går i forbønn for oss med rop og sukk som ikke rommes i ord (Rom 8,26).

Dette ropet og sukket er som det skal være når du i anfektelsen påkaller Gud og kaller ham Far – ikke en tyrann, en vred dommer eller en bøddel.

Men sukket og ropet er så svakt og stille at vi, som sagt, knapt kan merke det. For når vi blir anfektet for alvor, og samvittigheten vår kommer i kamp med Guds dom, pleier vi ikke å kalle Gud vår Herre Far, men heller en urettferdig Gud, en grusom og hard tyrann og dommer. Og dette ropet, som djevelen vekker i hjertet vårt, overdøver Åndens rop; derfor er det dette vi kjenner mest. For da synes det oss som om Gud helt har forlatt oss og vil støte oss ned til djevelen i helvetes avgrunn.

Slik klager de hellige ofte i Salmene: «Jeg er støtt bort fra dine øyne!» (Sal 31,23), og: «Jeg er blitt som et knust kar» osv. (Sal 31,13). Disse ordene er slett ikke det sukket som sier: «Abba, Far!» Det er det store, forferdelige brølet som kommer av hat og fiendskap mot Gud, og som roper: Du strenge og harde dommer, du grusomme bøddel osv.

Da er det på høy tid at du vender øynene bort fra loven, fra gjerningene dine og fra det samvittigheten din kjenner, og i troen griper løftet, det vil si nådens og livets ord. Ved det blir samvittigheten din reist opp igjen, så den begynner å sukke og si: La loven anklage meg så mye den vil, la synden og døden skremme meg så mye de vil – du gode Gud lover meg likevel nåde, rettferdighet og evig liv ved Kristus. Det er altså løftet som frambringer sukket som roper: «Abba, Far!»

Noen har gitt en svært fin forklaring når de sier at Paulus her med vilje har satt ordet «Far» både på hebraisk og gresk, for slik viser han at den kristne kirke er samlet av disse to slags folk, jødene og hedningene. Jøder og hedninger påkaller Gud på hvert sitt språk når de kaller ham Far, men sukket er likevel ett og det samme hos dem begge, for begge kaller ham sin Far.

V. 7. Så er du da ikke lenger trell, men sønn.

Dette er konklusjonen. Det er som om han ville si: Vi har altså ved forkynnelsen av troen fått Den Hellige Ånd, som roper i hjertene våre: «Abba, Far!» Da er det sikkert besluttet her oppe i himmelen at det ikke lenger skal være noe trellevesen, fangenskap eller trelldom, men bare frihet og barnekår.

Men hva er det som virker dette? Dette sukket. Hvordan går det til? Slik: Faderen tilbyr meg i sitt løfte nåde og sier at han vil være min Far for Kristi skyld. Så må jeg ta imot den nåden og den faderlige viljen i Kristus som blir tilbudt meg. Det skjer når Ånden kommer min svakhet til hjelp og gjør at jeg med et barns hjerte sukker til Kristus, svarer og sier: Kjære Far.

Far og sønn kommer altså sammen, og det blir sluttet en ekteskapspakt uten noen prakt og seremoni. Det vil si: Det kreves verken lov eller gjerninger til. For hva kan et menneske gjøre som er i så stor angst, i så forferdelig mørke og anfektelse? Her er bare F*aderen*, som gir løftet og kaller meg sin sønn ved Kristus, som ble født under loven osv. Og her er *jeg*, som tar imot dette løftet og svarer ham med et slikt sukk og sier: Kjære Far.

Det kreves altså ingenting. Det eneste som skjer, er et sukk fra barnet, som fatter tillit og frimodighet i anfektelsen og sier: Du lover meg nåde og kaller meg sønn for Kristi skyld. Det tar jeg imot med takk, så jeg ikke skal gjøre deg til løgner, og jeg kaller deg min Far ved Kristus. Av dette ser vi godt at vi blir Guds barn ved troen alene, uten noen gjerninger, slik det også står i Joh 1,12. Men denne trøsterike læren hos Paulus er og blir fremmed, og uten erfaring forstår vi den ikke.

Ordet «trell» bruker Paulus her ikke på samme måte som før i kapittel 3, der han sier: «Her er ikke trell eller fri» osv. (Gal 3,28). Her kaller han den en trell som tjener under loven, er fanget og underlagt den. Det har han sagt like før: «Vi var trellbundet under verdens barnelærdom» (Gal 4,3). Å være trell betyr altså her, etter Paulus' mening, å være fanget under loven og vite seg skyldig under Guds dom og vrede og den evige død.

Da kan hjertet ikke kalle Gud Far, men kjenner ham bare som en bøddel, en fiende og en grusom tyrann. Det er virkelig å trelle i det babylonske fangenskapet og bli pint og plaget der på det aller hardeste. For loven frigjør ingen fra synden og døden. Den åpenbarer synden, gjør den stor og vekker vrede. Denne trelldommen, sier Paulus, er nå slutt, så den ikke lenger trykker og plager oss.

Paulus setter ordene slik: «Så er du da ikke lenger trell, men sønn», for å vise både trellens og barnets plikt og stilling. Dette er meningen hans: Det er ikke lenger noen som skal trelle under lovens trelldom, men alle er de i Kristus blitt frelst og befridd fra lovens harde trelldom.

Meningen blir noe lettere å forstå om vi sier det slik på norsk: I Kristus er det ikke noe trellevesen eller noen trelldom, men bare frihet og barnerett. For når troen fatter at Kristus ble født under loven for å kjøpe fri oss som var under loven (Gal 4,4–5), må straks alt trellevesen opphøre, slik han også har sagt tidligere i kapittel 3.

Men er vi barn og ikke treller ved Kristi Ånd, som roper i hjertene våre: «Abba, Far!», da følger det helt sikkert at vi er frelst og befridd, ikke bare fra pavens vederstyggeligheter og gudsbespottelige menneskebud, men også fra all den makt og rett som Guds lov har hatt over oss. Derfor må vi på ingen måte finne oss i at loven vil herske og regjere i samvittighetene våre, for Kristus har kjøpt oss fri fra den.

Enda mindre skal vi la paven med sine tomme trusler herske over samvittigheten vår, om han så brøler aldri så fryktelig, «som når en løve brøler» (Åp 10,3). Han påstår at alle som ikke adlyder lovene hans, faller i vrede og unåde hos den allmektige Gud og hans hellige apostler Peter og Paulus osv. Mot dette brølet væpner og trøster Paulus oss her når han sier: «Så er du da ikke lenger trell, men sønn.»

Venn deg derfor til å trøste deg med disse ordene i anfektelsen og si i fast tillit: Kristus døde for oss som var under loven. Derfor finnes det ingen treller lenger, bare barn. Din vold og makt, min gode lov, har altså ingen plass på den herlige kongetronen som min Herre Kristus skal sitte på, og jeg hører ikke på deg nå. Enda mindre vil jeg høre på dine uhørte og gudsbespottelige løgner, du forbannede antikrist. For jeg er fri og et barn og skal ikke være underlagt noen trelldom eller noen trelldomslov.

Moses med sin lov må derfor ikke legge seg til å sove i den rene brudesengen – langt mindre paven med sin urenhet. Det vil si: Han må ikke herske eller regjere i min samvittighet, som Kristus har frigjort og kjøpt fri nettopp for at den ikke lenger skal være underlagt noen trelldom. Tjenerne skal bli igjen nede i dalen med eselet, men Isak alene skal gå opp på fjellet med sin far Abraham (1 Mos 22,5).

Det vil si: Loven får gjerne herske og regjere over legemet og det gamle mennesket. Det skal være under loven og bære sin byrde lenge nok, la seg pine og plage, så det kan lære hva det skal gjøre og lide, og hvordan det skal leve og oppføre seg blant folk. Men brudesengen, der Kristus alene skal hvile, må få være ubesmittet. Det vil si: Loven skal la min samvittighet være i fred og ro. For den skal leve alene med Kristus, sin brudgom, i frihetens og barnekårets rike.

Fordi dere roper: «Abba, Far!», sier Paulus, da er dere ikke lenger treller, men frie og barn. Det vil si: Dere er ikke bare frie fra loven, fra synden og alt ondt, men dere er i nåde hos Gud, rettferdige, hellige og salige. Barnekåret fører med seg det evige riket og hele den himmelske arven. Ikke noe menneskehjerte kan i dette livet fatte, langt mindre uttrykke, hvor stor og herlig en gave dette er.

Foreløpig ser vi det bare i et dunkelt ord (1 Kor 13,12). Vi har det sukket som vi knapt kan merke, og den svake troen som holder seg til ordet alene – det som blir forkynt oss om Kristus gjennom evangeliet. Vil vi derfor dømme etter følelsen, synes dette overmåte store gode knapt å være mer enn midtpunktet i en uendelig stor sirkel eller skive – enda det i seg selv er den store og uendelige sirkelen eller skiven.

Et kristent menneske har altså en skatt og en rikdom som i seg selv er overmåte stor, uendelig og ubeskrivelig. Men etter synet og følelsen virker den bare liten og ringe. Det skyldes den gamle Adam; han hindrer troen og dømmer etter det han ser og føler. Derfor skal vi ikke bedømme det evige gode som er gjemt for oss, himmelen, slik den menneskelige fornuften bedømmer det etter sin følelse, men måle det med en annen sirkel, nemlig Guds løfte.

For slik Gud i sitt vesen er uendelig og ufattelig, slik er også hans løfter uendelige og langt høyere enn all menneskelig fornuft og alle sanser – selv om de er fattet i så få og korte ord at de ser ut som en liten prikk. I dette livet ser vi altså midtpunktet, men i det andre skal vi få se hele den uendelige sirkelen og omkretsen osv.

Kort sagt: Er dere barn, da kan det ikke lenger være slik at samvittigheten skal anklage, skremme og binde dere. For det finnes ikke lenger noen trelldom eller noe trellevesen, men bare barnekår. Og det fører sikkert med seg at vi ikke

bare er frie fra loven, synden og døden, men at vi også er arvinger til det evige liv.

Men er du sønn, da er du også Guds arving ved Kristus.

Den som er barn, er også arving, for den retten følger med fødselen. Ingen blir arving ved sine gjerninger eller sin fortjeneste; det er fødselen alene som gir ham arven. Arven er altså ikke tjent, men gitt. Ingen blir arving fordi han arbeider, strever og gjør det han kan. Det som gjør ham til arving, er at han blir født som barn til arven. Et barn kan jo ikke selv gjøre noe for å bli født. Det bare lar det skje med seg – og mister ofte livet sammen med moren.

Slik får også vi de evige, himmelske gavene: syndenes forlatelse, rettferdighet, den herlige oppstandelsen og det evige liv. Vi får dem ikke fordi vi selv bidrar med noe, men ved at vi lar dem bli gitt oss og tar imot dem fra Gud ved Kristus. Ingenting kan hjelpe oss her; troen alene tar imot det løftet som blir tilbudt.

I det jordiske, i hus og hjem, blir et barn arving bare ved at det blir født til arven. På samme måte er det her troen alene som gjør dem som blir født ved Ordet, til Guds barn. Ordet er vår mor: I det blir vi unnfanget og båret, født og oppfostret (Jes 46,3). Vi blir Guds barn ved denne fødselen, som Gud selv virker uten at vi gjør noe til den – og på samme måte blir vi også arvinger. Og når vi nå er blitt arvinger, er vi fri fra døden, djevelen og alt det andre, og vi har rettferdighet og evig liv.

Men det overgår all menneskelig fornuft når han sier: «Du er arving.» Arving til hvem? Ikke til en rik og mektig konge eller keiser, ikke til hele verden, men til Gud, han som er allmektig og har skapt alle ting. Denne arven er altså en uransakelig rikdom, som Paulus sier et annet sted (Ef 3,8).

Den som uten tvil kunne tro at dette er sant, og virkelig fatte hvor overmåte stort det er å være Guds barn og arving, ville regne alle verdens riker, all høyhet, ære og eiendom for rent søppel og møkk. Ja, alt som er høyt og herlig i verden, ville vekke vemmelse og avsky hos ham, og jo mer verden roste det, desto mer ville han avsky det.

Kort sagt: det verden regner som det høyeste og mest dyrebare, ville i hans øyne stinke og ikke være verd noe. For hva er vel hele verden med all sin rikdom, makt og herlighet mot Gud, når den troende er hans barn og arving?

Dessuten ville han inderlig lengte etter «å bryte opp herfra og være med Kristus», slik Paulus også ønsker (Fil 1,23). Ingenting kunne være ham kjærere enn at Gud snart tok ham bort fra denne jammerdalen.

Når det skjedde, ville han ta imot det med glede og regne det for den beste fred, slik Simeon gjorde (Luk 2,29). For han ville vite sikkert at døden skulle gjøre slutt på all hans ulykke. Den ville bli hans overgang fra djevelens rike, der det aldri er fred, til himmelen, der han i evighet skulle eie den arven Paulus her taler om. Ja, den som fullt ut kunne tro dette, ville ikke bli lenge i dette livet – han ville dø av bare glede.

Men slik er det: loven i lemmene våre, som strider mot sinnets lov, lar ikke troen bli fullkommen. Derfor må Den Hellige Ånd komme oss til hjelp med

trøst. Som sagt tidligere går han i forbønn for oss med usigelige sukk når vi er i nød og angst (Rom 8,26). Det er ennå synd i kjødet vårt. Den skremmer og uroer stadig samvittigheten og hindrer troen, så vi ikke med den lyst og glede vi burde, kan se fram til og lengte etter den evige, himmelske rikdommen som vår Herre Gud gir oss ved Kristus.

Når Paulus kjenner denne kampen mellom kjødet og Ånden, roper han: «Jeg elendige menneske! Hvem skal fri meg fra dette dødens legeme?» (Rom 7,24).

Paulus klager altså over sitt eget legeme, som han egentlig burde elske. Han skjeller det ut og setter det verste navnet han kan finne på det: Han kaller det sin død. Det er som om han ville si: Mitt eget legeme gjør meg mer skade enn døden selv. For denne gamle byrden har ofte tatt Åndens glede fra ham. Han kunne ikke alltid ha lyse og glade tanker om den himmelske arven som skal komme. Til tider var han tynget og bedrøvet i ånden, full av angst og plaget av mange slags anfektelser. Det kan vi lese overalt i brevene hans.

Av dette ser vi tydelig hvor stor og herlig en ting troen er. Den er ikke så fort og lett lært som de kjedsommelige skravlebøttene innbiller seg – de som tror at de kan sluke hele Den hellige skrift på én gang. Striden mellom Ånden og kjødet hos de hellige viser godt nok hvor svak troen deres er. For hadde de hatt en fullkommen tro, ville de også helt ha foraktet alt som hører dette jordiske livet til.

Kunne vi virkelig fatte og fast tro at Gud er vår Far, og at vi er hans barn og arvinger, da ville vi ikke bry oss stort om verden og alt det som der regnes for høyt og herlig: menneskelig rettferdighet, visdom, kongeriker, velde og makt, penger, eiendom, ære, nytelse og slikt. Da ville vi ikke bekymre oss så mye for det daglige brød. Hjertet ville ikke henge så fast ved de jordiske godene. Vi ville ikke sette så stor lit til dem når vi har dem, og heller ikke bli bedrøvet og fortvile når vi mister dem. Alt ville da skje i kjærlighet, i all ydmykhet og tålmodighet.

Kjetterne kan nok ta store ord i sin munn om dette, men ser man nøye etter, er ingen mer tyranniske, stolte og utålmodige enn de. Med oss går det dessverre stikk motsatt: kjødet er ennå sterkt i oss, troen er liten og ånden skrøpelig. Derfor sier Paulus med rette at vi her i livet har Åndens førstegrøde (Rom 8,23), men der hjemme skal vi ha den fullt ut.

Ved Kristus.

Paulus har alltid Kristus i munnen og kan aldri glemme ham. Han så nemlig klart forut at ingenting i verden ville bli så ukjent som Kristus og hans evangelium, selv blant dem som roser seg av å være kristne. Derfor minner han oss stadig om ham og stiller ham for øynene våre. Kort sagt: hver gang han taler om Guds nåde, om rettferdigheten, løftet, barnekåret og arven, legger han alltid til at disse himmelske gavene blir gitt oss i Kristus.

Samtidig sikter han dermed til loven, som om han ville si: Denne usigelige rikdommen blir ikke gitt oss ved loven eller dens gjerninger, langt mindre ved våre egne krefter eller ved gjerninger etter menneskelige lover, men alene ved Jesus Kristus.

V. 8–9. Den gang da dere ikke kjente Gud, trellet dere under dem som av natur ikke er guder. Men nå, når dere kjenner Gud, ja, det som mer er: er kjent av Gud – hvordan kan dere da igjen vende tilbake til de svake og fattige elementene? Vil dere på nytt være treller under dem?

Her avslutter Paulus den saken han har drøftet til nå. Herfra og til slutten av brevet argumenterer han ikke så mye, men lærer bare om gode gjerninger og et hellig, kristent liv. Men først refser han galaterne, for det smerter ham dypt at de så fort og lett hadde latt seg overtale til å slippe denne guddommelige og himmelske læren ut av hjertet.

Det er som om han ville si: Dere har lærere som gjerne vil føre dere tilbake i trelldom og ta dere til fange under loven. Det har jeg aldri gjort. Ved min lære har jeg ført dere ut av mørket, der dere ikke visste om Gud, og inn i det underfulle lyset som er kunnskapen om Gud (1 Pet 2,9). Jeg har hjulpet dere ut av trelldommen, så dere er kommet til Guds barns frihet. Det skjedde ikke ved at jeg forkynte lovens gjerninger og menneskelig fortjeneste for dere, men ved at jeg forkynte rettferdigheten og de evige, himmelske gavene som er gitt dere ved Kristus.

Når det er slik, hva er det da som lokker dere, så dere så lett forlater det salige lyset og vender tilbake til mørket? Hvorfor lar dere dere så lett føre tilbake fra nåden og inn under loven, fra friheten til trelldommen?

Her ser vi igjen, som sagt tidligere, hvor fort og lett vi kan snuble og falle i troen. Galaternes eksempel viser det godt nok. Vi ser det også tydelig i vår egen tid: stadig står det fram nye ånder som vil lære noe bedre. Vi driver uavlatelig på med troens lære. Vi innprenter den med forkynnelse, forelesninger og skrifter, og vi skiller nøye og klart mellom loven og evangeliet. Likevel er det alltid noe i veien. Det er den slemme djevelens verk, for ingenting tåler han mindre enn at noen virkelig kjenner Guds nåde og tror på Kristus.

For å få Kristus bort fra øynene og hjertet vårt holder han andre blendverk fram for oss. Slik kan han litt etter litt dra folk bort fra troen og kunnskapen om nåden, så de begynner å diskutere loven. Når han har nådd så langt, er Kristus allerede borte.

Det er derfor ikke uten grunn at Paulus stiller Kristus fram for oss nesten på hver linje, og heller ikke forgjeves at han lærer så grundig og rent om troen og sier at vi blir rettferdige ved den alene.

Om loven sier han derimot at vi ikke kan bli rettferdige ved den. Ja, loven strider helt mot troen og virker det motsatte: den virker vrede og gjør synden større. For han vil bare få oss til aldri å la Kristus bli revet ut av hjertet – bruden må ikke slippe brudgommen ut av armene sine – men alltid holde fast ved ham. Så lenge han er til stede, er det ingen fare. Da varer Åndens sukk ved, og likeså Farens nådige vilje, barnekåret og arven.

Men hvorfor sier Paulus at galaterne vender tilbake til de svake og fattige elementene, det vil si til loven? De hadde jo aldri hatt loven, for de var hedninger – selv om han samtidig også skriver til jødene, som jeg skal vise senere. Hvorfor

sier han ikke heller: «Den gang da dere ikke kjente Gud, trellet dere under dem som av natur ikke er guder. Men nå som dere kjenner Gud, hvorfor forlater dere da den rette, sanne Gud og vender tilbake til avgudsdyrkelse?» Regner Paulus det altså for det samme å vende seg fra løftet til loven, fra troen til gjerningene, som å trelle under dem som av natur ikke er guder?

Svar: Alle som faller fra denne artikkelen om den kristne rettferdighet – at et menneske blir rettferdig for Gud ved troen alene – kjenner ikke Gud lenger og er blitt avgudsdyrkere. Når denne grunnvollen er revet ned, spiller det ingen rolle om man vender seg til loven eller til avgudsdyrkelse, eller om man kalles munk, jøde, tyrk, gjendøper eller noe annet. For når denne artikkelen er borte, er det ikke annet å vente enn villfarelse, hykleri, ugudelighet og avgudsdyrkelse – hvor fint det enn ser ut utvendig, og hvor rett, hellig og guddommelig det enn tar seg ut.

Grunnen er denne: Gud vil ikke og kan heller ikke bli kjent på noen annen måte enn ved Kristus, slik det står: «Ingen har noensinne sett Gud. Den enbårne Sønn, som er i Faderens favn, han har forklart ham» (Joh 1,18). Kristus er den ætten av Abraham som Gud har bygd alle sine løfter på. Kristus alene er altså midlet og speilet der vi ser Gud, det vil si kjenner hans vilje.

For i Kristus ser og lærer vi at Gud ikke er en streng dommer som krever mye av oss, men en god og nådig Far. For å velsigne oss – det vil si fri oss fra loven, synden, døden og alt ondt og gi oss nåde, rettferdighet og evig liv – «sparte han ikke sin egen Sønn, men ga ham for oss alle» (Rom 8,32). Dette er den rette og sanne kunnskapen om Gud, som Kristus åpenbarer oss ved evangeliet. Den slår aldri feil, men tegner og maler Gud for oss nøyaktig slik han er sinnet mot oss. Utenom Kristus finnes det heller ingen annen Gud.

Den som mister denne kunnskapen, må til slutt falle for denne fantasien: Jeg vil innstifte den eller den gudstjenesten, gå inn i den eller den ordenen, velge den eller den gjerningen og dermed tjene Gud. Gud vil uten tvil se til min gode mening og andakt, ha velbehag i den og derfor gi meg det evige liv. Han er jo barmhjertig og nådig, han som gir alt godt selv til dem som er uverdige og ikke takker ham for det. Hvor mye mer vil han da gi meg sin nåde og det evige liv for så mange gode gjerninger og velgjerninger! Slike tanker regner fornuften for den høyeste visdom. Den tror ikke annet enn at slik menneskelig rettferdighet og selvvalgte gudstjenester behager Gud svært godt.

Slike tanker om Gud har alle mennesker av naturen, enten de er papister, jøder, muhammedanere, sekterere eller noe annet. De kommer ikke høyere enn fariseeren som Lukas forteller om (Luk 18,9–14). For de forstår og vet ingenting om den kristne rettferdighet som vi får ved troen. «Et sjelelig menneske tar ikke imot det som hører Guds Ånd til» (1 Kor 2,14). Og: «Det er ikke én rettferdig, ikke en eneste. Det er ikke én som er forstandig, det er ikke én som søker Gud» (Rom 3,10–11).

Det er altså ingen forskjell på papister, jøder, tyrker og sekterere; den ene er som den andre. Riktignok er det forskjell på dem når det gjelder personer, steder, levemåte, religion, gjerninger og gudstjenester. Men i hjertet har de alle den samme meningen, de samme tankene og den samme innbilningen. En tyrk

har nøyaktig de samme tankene som en kartusianermunk. Begge tenker slik: Gjør jeg det eller det, har jeg en nådig Gud. Hvis ikke, vekker jeg hans vrede. Det finnes derfor ingen mellomvei mellom de gjerningene menneskene finner på, og kunnskapen om Kristus. Når kunnskapen om Kristus er formørket, spiller det ingen rolle om du er munk eller hedning.

Derfor er både papister og tyrker de største dårer når de krangler med hverandre om gudstjeneste og religion. Hver av dem mener å ha den rette religionen og gudstjenesten. Heller ikke munkene kan bli enige seg imellom. Den ene vil alltid være helligere enn den andre, og det bare på grunn av noen tåpelige, barnslige seremonier og barnestreker. Likevel er de i hjertet så like hverandre at ikke én vanndråpe kan være mer lik en annen. For alle tenker de slik: Når jeg holder min ordensregel og lever kyskt, skal Gud forbarme seg over meg. Gjør jeg det ikke, blir han vred på meg.

Det kan derfor ikke være annerledes: Den som faller fra kunnskapen om Kristus, må helt sikkert falle i avgudsdyrkelse. Han kan ikke la være, for han har mistet kunnskapen om Gud i Kristus, som alene er rett og sann. Da må han finne på en Gud som ikke finnes. En kartusianer finner for eksempel på en Gud som han regner med skal være ham nådig for hans ordens skyld og lønne arbeidet hans. En tyrk trøster seg derimot med dette: Du gjør det som er foreskrevet deg i Koranen, derfor har Gud velbehag i deg.

Men en slik Gud, som skulle tilgi syndene og gjøre menneskene rettferdige på den måten, er ikke annet enn en tom tanke og drøm. Den reiser en avgud i hjertet. For vår Herre Gud har ingen steder lovet at han vil gjøre folk rettferdige og frelse dem for en religions, ordens eller gudstjenestes skyld som mennesker har funnet på. Ja, ingenting hater han så sterkt som selvlagde gjerninger og gudstjenester. Skriften vitner om at han for deres skyld har lagt hele kongeriker og keiserriker øde.

Alle som setter sin lit til egne krefter og egen rettferdighet, tjener altså en oppdiktet og innbilt Gud og ikke den som av natur er den sanne Gud. For han som av natur er den sanne Gud, sier: Jeg bryr meg ikke om noen visdom, rettferdighet eller religion unntatt den som priser Faderen i Sønnen. Den som ved troen tar imot Sønnen, og meg og mitt løfte i ham, han har meg til sin Gud og Far. Ham tar jeg til nåde, gjør rettferdig og frelser. Alle de andre blir værende under vreden, for de dyrker som Gud det som av natur ikke er Gud.

Alle som faller fra denne læren, mister helt sikkert den rette forståelsen av evangeliet. De vet verken hva Gud er, eller hva den kristne rettferdighet, visdom og gudstjeneste er. Dessuten blir de avgudsdyrkere og blir værende under loven, synden, døden og djevelens makt, og alt de gjør eller lider, er fortapt og fordømt.

Derfor er det bare blindhet og villfarelse når en gjendøper tenker at han gjør Gud til lags ved å la seg døpe på nytt, forlate kone, barn, hus og hjem, pine og plage kjødet sitt, lide mye motgang og til slutt også dø for det. Han vet ingenting om Kristus og fatter heller ikke hvorfor han er død og oppstått. Han står utenfor Kristus, fanget i sine drømmer og innbilninger om gjerninger, lidelser, å forlate sin eiendom og å døde det gamle mennesket.

I hjertet og ånden er det slett ingen forskjell på ham og en tyrk, jøde eller papist. Bare i gjerningene er de ulike for menneskers øyne, og hver gjør noe spesielt etter eget hode. Slik har også alle munker én og samme tillit til gjerningene sine, selv om de er ulike av kutte og ytre levesett.

Av samme slag er nå også en del som vil regnes som evangeliets forkynnere. De bruker riktignok også ordene «troen gjør rettferdig», men de gir kjærligheten og lydigheten, som følger hos dem som er forlikt med Gud, større vekt enn troen. Dermed gjør de Kristus unyttig og forvrenger og forfalsker læren om troen med vilje og på gudsbespottelig vis. For de hevder at et menneske som er i nåden, er rettferdig for den kjærlighets skyld som han har til Gud og sin neste. Er det sant, trenger vi ikke Kristus.

De som har slike tanker, dyrker ikke den rette Gud, men den avguden de har funnet på i sitt eget hjerte. For den sanne Gud tar oss ikke til nåde for vår kjærlighets, fromhets eller nye livs skyld, men for Kristi skyld. Kristus er begynnelsen, midten og enden i vår rettferdighet og frelse.

Her innvender de mot oss: Vår Herre Gud befaler jo at vi skal elske ham av hele vårt hjerte (5 Mos 6,5). Men å befale og å gjøre er to ting. Det er fort befalt, men det lar seg ikke gjøre. Derfor er det en gal slutning å si: Gud har befalt «Du skal elske», altså kan jeg også gjøre det.

Det er sant at hvis vi elsket Gud av hele hjertet, ville vi bli rettferdige og leve ved denne lydigheten, slik det står skrevet: «Den som gjør det, skal leve ved det» (Gal 3,12). Men evangeliet sier: Du elsker ikke Gud av hele hjertet, derfor skal du ikke leve for din kjærlighets skyld.

For budet «Du skal elske Herren din Gud» krever fullkommen lydighet mot Gud, fullkommen frykt, inderlig tillit og kjærlighet. Det gjør ikke noe menneske, og ingen kan heller gjøre det så lenge han lever i denne fordervede naturen. Budet «Du skal elske Herren din Gud» gjør derfor ingen rettferdig. Det anklager og fordømmer alle mennesker, slik Paulus sier: «Loven virker vrede» (Rom 4,15). «Men Kristus er lovens endemål, til rettferdighet for hver den som tror» (Rom 10,4).

Det samme gjelder en jøde som holder loven i den tro at han ved denne lydigheten skal komme i nåde hos Gud: Han dyrker ikke sine fedres Gud. Han er en avgudsdyrker og tilber den avguden han selv har drømt opp og funnet på i sitt hjerte, og som ellers ikke finnes noe sted. For hans fedres Gud, som han roser seg av å dyrke, har lovet Abraham en ætt som alle slekter på jorden skulle velsignes i. Det er derfor ikke mulig at Gud skal bli kjent ved loven. Gud blir kjent og velsignelsen blir gitt ved evangeliet som blir forkynt om Kristus.

Riktignok retter Paulus disse ordene – «Den gang da dere ikke kjente Gud, trellet dere …» – til galaterne, som var hedninger. Men samtidig rammer han med de samme ordene også jødene. Selv om de utvortes hadde avskaffet og forkastet avgudene, tilba de dem innvortes mer enn hedningene. Slik sier han om dem: «Du som har avsky for avgudene, raner du templene deres?» (Rom 2,22).

Hedningene var ikke Guds folk og hadde ikke Guds ord. Derfor var avgudsdyrkelsen deres grov. Men når jødene drev avgudsdyrkelse, skjulte og pyntet de den med Guds ord og navn, slik alle utvortes helgener og hyklere pleier å gjøre,

og med dette hykleriet bedro de mange mennesker. Jo helligere og mer åndelig avgudsdyrkelsen ser ut, desto større skade gjør den.

Men hvordan kan de to motsetningene Paulus her setter opp, gå sammen – at galaterne ikke kjente Gud, og likevel tjente ham? Svar: Alle mennesker har av naturen den forstand eller kunnskap at det finnes en Gud, slik det står: «For det en kan vite om Gud, ligger åpent for dem, for Gud har åpenbart det for dem» (Rom 1,19). Dessuten vitner alle gudstjenester og religioner som er innstiftet og holdt blant hedningene, om at alle mennesker har hatt en allmenn kunnskap om Gud. Men om de har hatt denne kunnskapen av naturen eller fra foreldrenes undervisning, lar jeg stå åpent her.

Men her kunne noen innvende: Hvis alle mennesker kjenner Gud, hvorfor sier da Paulus at galaterne ikke kjente ham før evangeliet ble forkynt for dem? Svar: Det finnes to slags kunnskap om Gud. Den første er allmenn, den andre er særskilt.

Den allmenne kunnskapen har alle mennesker av naturen: de vet at det finnes en Gud som har skapt himmel og jord, som er rettferdig og straffer de ugudelige. Men hvordan vår Herre Gud er sinnet mot menneskene, hva han vil gi og gjøre for oss så vi kan bli forløst fra synden og døden og bli frelst – og det er egentlig den rette kunnskapen om Gud – det vet menneskene ingenting om.

Det er som når jeg kjenner en mann av utseende, men likevel ikke kjenner ham særlig godt fordi jeg aldri har fått prøve sinnelaget hans. Jeg vet ikke hva han har fore, eller hvordan han er sinnet.

Slik vet menneskene av naturen at det finnes en Gud, men hva han vil og ikke vil, er ukjent for dem. Det står skrevet: «Det er ikke én som er forstandig, det er ikke én som søker Gud» (Rom 3,11), og et annet sted: «Ingen har noensinne sett Gud» (Joh 1,18). Det betyr: ingen vet eller kjenner hva Guds vilje er. Men hva hjelper det deg å vite at det finnes en Gud, når det er skjult for deg hva han vil med deg?

Så drømmer den ene ett og den andre noe annet. Jødene tenker at det er Guds vilje at de skal tjene ham etter innholdet i Moseloven. Tyrkerne tenker at de skal holde Koranen sin. En munk tenker at han skal holde sine regler og det andre han har avlagt løfte om. Men alle sammen tar de feil og blir «tomme i sine tanker» (Rom 1,21). For de vet ikke hva som behager eller mishager Gud. I stedet for ham som av natur er Gud, tilber de det deres eget hjerte har drømt og funnet på, og som i seg selv ikke er noe.

Dette er det Paulus vil få fram med ordene «Den gang da dere ikke kjente Gud». Det vil si: Den gang dere ennå ikke kjente Guds vilje mot dere, trellet dere under dem som av natur ikke var guder. Det betyr: Dere tjente drømmene og tankene i deres eget hjerte. Med dem fant dere på en Gud som skulle la seg forsone med gjerninger og gudstjenester dere selv hadde valgt etter egen andakt og eget forgodtbefinnende – utenom, ja, mot Guds ord.

For all avgudsdyrkelse i verden har sitt opphav nettopp i at alle mennesker av naturen har denne allmenne kunnskapen om at det finnes en Gud. Uten denne kunnskapen om Guds majestet ville avgudsdyrkelsen nok ha uteblitt. Men fordi denne kunnskapen er plantet i menneskene av naturen, har de utenom Guds

ord gjort seg løse og ugudelige tanker om Gud. Dem har de holdt for sikker guddommelig sannhet, og slik har de funnet på en annen Gud enn den som av natur og i seg selv er Gud.

En munk finner for eksempel på en Gud som tilgir syndene og gir nåde og evig liv fordi han holder sine ordensregler. Men en Gud som er sinnet slik munken tegner og maler ham, finnes ikke. Derfor tar munken feil og farer vill. Han dyrker og tilber ikke den rette Gud, men den som av natur ikke er Gud. Det vil si: han dyrker og tilber sitt hjertes forkvaklede innbilning og tomme tanker, som han selv har funnet på om Gud, og mener likevel at det er den faste, ufeilbarlige sannhet.

Men fornuften må jo selv innrømme at et menneskes tanke eller innbilning ikke er Gud. Den som vil tjene og dyrke Gud uten hans ord og befaling, dyrker og tjener altså ikke den sanne Gud, men den som av natur ikke er Gud, som Paulus sier her.

Det spiller ingen rolle om man med de ytre elementene mener Moseloven eller hedningenes lover, selv om Paulus her først og fremst taler om Moses' forordninger. For den som faller fra nåden til loven, faller like ille som den som faller fra loven til avgudsdyrkelse. Utenfor Kristus finnes det ikke annet enn avgudsdyrkelse og forvrengte, oppdiktede forestillinger om Gud. Det gjelder enten man kaller det tyrkernes Koran, pavens bud eller Moseloven, når man tenker å bli rettferdig og frelst for Gud ved det. Derfor syntes Paulus det var så underlig, og han undret seg over at galaterne igjen hadde latt seg vende bort. Det ser vi av ordene hans:

Men nå, når dere kjenner Gud.

Det er som om han ville si: Det er underlig for meg at dere, som ved troens forkynnelse har lært å kjenne Gud rett, så plutselig faller fra den sanne kunnskapen om Gud. Overtalt av de falske apostlene vender dere dere til de fattige og svake elementene og vil tjene dem på nytt. Jeg hadde trodd at dere skulle holde så fast ved kunnskapen om Gud at jeg heller ville tro at himmelen skulle falle, enn at dere skulle la dere vende bort.

Av min forkynnelse har dere jo lært at Gud vil velsigne alle slekter, ikke ved omskjærelsen eller loven, men ved Kristus, som ble lovet Abraham. De som nå tror på ham, blir velsignet sammen med den troende Abraham og er Guds barn og arvinger. På denne måten, sier jeg, har dere lært Gud å kjenne.

Ja, det som mer er: er kjent av Gud.

Ordene Paulus nettopp hadde sagt – «Men nå, når dere kjenner Gud» – mildner han, ja, snur han om, og sier: «ja, det som mer er: er kjent av Gud.» For han fryktet at galaterne helt skulle ha mistet Gud. Det er som om han ville si: Å, for en jammer! Er det nå kommet så langt at dere ikke lenger kjenner Gud rett, siden dere vender dere fra nåden til loven? Vel, om dere ikke kjenner Gud, så kjenner han likevel dere.

Og tenker vi nøye etter, er det snarere slik at vi blir kjent av Gud enn at vi kjenner ham. For når det gjelder denne kunnskapen, gjør vi ikke annet enn å

være stille og la Gud arbeide med oss. Han gir oss sitt ord, og det tar vi imot ved den troen som han virker i oss ved sin Ånd. Slik blir vi Guds barn.

Meningen med ordene «dere er kjent av Gud» er altså denne: Gud har oppsøkt dere med Ordet og gitt dere nåde til å tro. Han har gitt dere Den Hellige Ånd, og ved ham er dere fornyet.

Med ordene «dere er kjent av Gud» viser han igjen at loven ikke kan gjøre rettferdig. Han avviser at vi kan få kunnskap om Gud ved vår egen verdighet eller ved det våre gjerninger fortjener. For «heller ikke kjenner noen Faderen uten Sønnen, og den som Sønnen vil åpenbare det for» (Matt 11,27). Og: «Ved at de kjenner ham, skal den rettferdige, min tjener, rettferdiggjøre de mange, og deres misgjerninger skal han bære» (Jes 53,11). Av dette følger at det vi vet om Gud, har vi ikke fra oss selv, men fra ham.

Derfor undrer Paulus seg sterkt over at de som av evangeliet hadde lært Gud rett å kjenne, likevel så fort og så ille lot de falske apostlene føre seg tilbake til de fattige og svake elementene. På samme måte ville det være svært underlig for meg om vår kirke, som nå ved Guds nåde er så godt grunnet i den rene lære og tro, skulle la en svermer vende den bort med noen prekener, så den ikke lenger ville ha meg som sin lærer og forkynner. Likevel frykter jeg at det vil skje med tiden – om ikke i vår tid, så i alle fall når vi er borte.

De er allerede på vei og venter bare på en anledning til å tre fram. Da vil hver og en være den beste. Under sannhetens skinn vil de lære rene villfarelser, og på kort tid rive ned alt det vi i så mange år har bygd opp med stor møye og arbeid, angst og anfektelse.

For fiendene våre plager, forfølger og spotter den edle sannheten uten mål og stans. Og de som hører oss til, er utakknemlige og lei og trette av den salige læren. De vil ha noe som klør i ørene, og elsker dem som taler slik de gjerne vil høre – og dem skal de også få.

Dessuten vil det ikke gå oss bedre enn de gode apostlene selv. Mens de ennå levde, måtte de se med egne øyne at de menighetene som var grunnlagt ved deres tjeneste med mye møye og arbeid, ble ødelagt og ført på avveier, så hjertet deres nær ville briste av sorg.

Det er derfor ikke rart om også vi må se den samme jammeren i de menighetene der sektererne har makten. Men det blir ikke med det. For når vi som nå lærer og skriver, er borte, da skal de kjære vennene, de falske brødrene, komme og trekke til seg menighetene som er grunnlagt ved vår tjeneste, og forgifte og ødelegge dem. Likevel skal Kristus bli ved og herske til verdens ende, selv om det skal gå underlig for seg, slik det har gått til nå under pavedømmet.

Som jeg sa i begynnelsen av kapitlet, taler Paulus svært hånlig og foraktelig om loven når han kaller den elementer – og ikke bare elementer, men fattige og svake elementer. Men er det ikke for mye at han gir Guds lov så skammelige navn? Når loven gjør det den skal, skal den fremme løftene og tjene dem. Men gjør den ikke det, og strider i stedet mot dem, da er den ikke lenger Guds hellige lov. Da er den blitt til en skjendig lære som ikke kan gjøre annet enn å drive folk til fortvilelse. En slik lov skal vi derfor ikke tåle, men fordømme og avvise.

Når Paulus kaller loven fattige og svake elementer, taler han altså om loven slik de stolte og dumdristige hyklerne tenker om den – de som mener at de kan bli rettferdige ved den. Ellers pleier han ikke å kalle den fattige og svake elementer eller forordninger. For når den gjør sin rette tjeneste, anklager og fordømmer den menneskene (Rom 3,19–20), slik vi ofte og utførlig har talt om. Da er den ikke et fattig og svakt element, men rik og mektig. Ja, den er en uendelig og uovervinnelig makt og rikdom, og mot den er samvittigheten helt svak og fattig.

For samvittigheten er så svak og skrøpelig at den kunne bli så skremt over den minste synd at den snart måtte fortvile, om den ikke fikk hjelp. Når loven altså gjør det verket som tilkommer den, er den ikke fattig eller svak. Den har større kraft og rikdom enn himmel og jord kan romme, så én eneste bokstav eller tøddel i loven kan drepe hele menneskeslekten. Det viser beretningen om hvordan loven ble gitt (2 Mos 19–20). Dette er lovens rette, åndelige verk, og det er ikke det Paulus handler om her.

Paulus handler her altså om hyklere som er falt fra nåden, eller som ennå aldri er kommet til den. De misbruker loven, for de tenker å bli rettferdige ved den og plager seg dag og natt med lovens gjerninger. Slik sier Paulus om jødene: «For det vitnesbyrdet gir jeg dem at de har nidkjærhet for Gud, men uten den rette forstand. Da de ikke kjente Guds rettferdighet, men søkte å grunnlegge sin egen rettferdighet, ga de seg ikke inn under Guds rettferdighet» (Rom 10,2–3).

Slike hyklere stoler på at de skal bli så rike og mektige av loven at de til og med kan bestå for Gud, forsone ham og bli frelst. Det er rettferdigheten de har fra loven, de tror skal gi dem den makten og rikdommen. Når loven blir forstått og lært slik, kan du trygt si at den er et fattig og svakt element, som slett ikke kan gagne eller hjelpe.

Den som ville, kunne her utlegge disse ordene til Paulus langt grundigere, for eksempel slik: Loven er riktignok god og hellig i sitt vesen, det vil si i og for seg selv. Men ser vi på hva den virker, hva den kan gi, og hva den er for oss, er og blir den et fattig og svakt element, slik Paulus her kaller den. For den kan ikke hjelpe mennesket det minste til å bli godt og velbehagelig for Gud, og mennesket kan heller ikke av seg selv oppfylle den. Den ene har altså ingen nytte av den andre, bare skade.

Å ville bli rettferdig ved loven er derfor, slik jeg ser det, som om en syk og fattig tigger skulle søke hjelp på en måte som bare gjorde ham verre og verre, til han til slutt gikk til grunne og tok livet av seg selv – og noen likevel ville kalle denne dårskapen hans en utmerket medisin. Eller som om en som hadde fallesyke, ville drive den ut med pest. Eller som om en spedalsk ville rense en annen spedalsk, eller en tigger gjøre en annen tigger rik.

Hva er det annet enn det ordtaket sier: Den ene melker en bukk, som ikke kan gi melk, og den andre holder en sil under for å ta imot melken – enda den ikke kan bli i silen om det overhodet kom noe?

Men det er svært godt at Paulus taler så foraktelig om loven. Det gjør han for å vise at de som vil bli rettferdige ved loven, ikke har annen nytte eller gagn av den enn at de dag for dag blir stadig fattigere og svakere. For de er fattige og svake i

seg selv – av naturen er de vredens barn, skyldige til evig død og fordømmelse. Og så griper de etter noe som heller ikke er annet enn sykdom og fattigdom, og ved det vil de bli sterke og rike.

Når et menneske altså faller tilbake fra løftet til loven og fra troen til gjerningene, gjør han ikke annet enn å legge seg selv – han som fra før er syk, svak og fattig – en uutholdelig byrde på nakken, slik også Peter kaller det (Apg 15,10). Skal han bære den byrden, blir han bare svakere og mer trengende enn han var før, helt til han til slutt må fortvile – om ikke Kristus kommer i rette tid og frelser ham.

Det samme ser vi i evangeliet på kvinnen som i tolv år hadde hatt blødninger. Hun hadde lidd mye under mange leger og brukt alt hun eide på dem, men likevel ikke fått noen hjelp mot sykdommen. Jo lenger de hadde behandlet henne, desto verre var det blitt (Mark 5,25–26). Slik er det også med alle som vil bli rettferdige ved lovens gjerninger: ikke bare blir de ikke rettferdige, men de blir dobbelt så urettferdige som de var før. Det vil si, som jeg har sagt: ved loven blir de langt svakere, fattigere og mer udugelige til alle gode gjerninger.

Det har jeg erfart både på meg selv og på mange andre. Under pavedømmet så jeg mange munker som med brennende nidkjærhet gjorde mange store og tunge gjerninger for å bli rettferdige og frelst ved dem. Og likevel var de så utålmodige, skrøpelige, fattige, vantro, bløtaktige, engstelige og tvilrådige at det er utrolig. Verdslige styresmakter og øvrighetspersoner, som til daglig i sitt embete har å gjøre med tunge, innfløkte, urolige, vanskelige og plagsomme saker, kunne aldri være så utålmodige. De kunne langt bedre beherske seg og var aldri så overtroiske, motløse, bløtaktige og fryktsomme som slike utvortes helgener.

Alle som vil bli rettferdige ved loven, oppnår derfor ikke annet enn at de gjennom lang øvelse venner seg til en forvrengt forestilling. Den prenter de så sterkt inn i seg at de ikke vet eller tror annet enn at dersom Gud, som er vred og en fortærende ild, skal bli forsonet, må det skje ved våre gjerninger. Med denne tanken går de i gang med gjerningene.

Men de kan aldri gjøre så mange gjerninger at samvittigheten deres kan få ro ved dem. Den krever alltid mer og mer og vil ikke la seg nøye. Ja, det finnes ingen gjerning som blir gjort, uten at det henger feil og synd ved den.

Mennesket kan derfor aldri bli viss, men må alltid tvile og tenke: Du har ikke holdt messe. Du har ikke skriftet rett. Du har glemt noe. Du har gjort den eller den synden. Da må hjertet skjelve, for det kjenner seg tynget av mengder av synder som ikke blir færre, men stadig vokser. Slik blir han verre og verre og mer urettferdig, og til slutt må han fortvile i syndene.

Derfor har så mange av dem klaget så ynkelig på sitt ytterste: «Ve meg, fattige og elendige synder! Jeg har ikke holdt min ordensregel. Hvor skal jeg nå flykte fra Kristi ansikt, han som er en streng og vred dommer? Å, Gud gi at jeg var en fattig svinegjeter eller det ringeste menneske i verden!»

Slik er en munk på sitt ytterste langt svakere, mer trengende, mer vantro og reddere enn han var i begynnelsen, da han gikk inn i ordenen. Men hvor kom-

mer det fra? Det kommer av at han har villet gjøre seg sterk ved skrøpelighet og rik ved fattigdom og elendighet.

Loven eller menneskebud, eller reglene i ordenen hans, skulle ha gjort ham – en skrøpelig, fattig og trengende – sterk og rik. Men i stedet er han ved dem blitt langt svakere og ynkeligere enn tollere og skjøger. For de har ikke vent seg til å stole på gjerningene, til sin egen ødeleggelse. Selv om de kjenner synden sin og blir sterkt forskrekket over den, kan de likevel si med tolleren: «Gud, vær meg synder nådig!» (Luk 18,13).

Men en munk har derimot ved de svake og fattige elementene vent seg til å tenke slik: Holder du reglene dine, skal du bli frelst. I denne villfarelsen er han så innviklet at han ikke kan tenke på noen nåde, langt mindre ta imot den. Derfor blir også alle gjerningene hans for få for ham, både dem han har gjort, og dem han ennå kan gjøre. Han strever stadig etter nye gjerninger som kan stille Guds vrede og gjøre ham rettferdig, helt til han til slutt må fortvile over det.

Fordi han slipper troen og vil holde seg til loven eller ordensregelen sin, går det ham som hunden Æsop skriver om: han lar kjøttet falle ut av munnen og griper bare etter skyggen.

Det er altså ikke mulig for dem som vil bli rettferdige ved loven, å få fred i hjertet. Likevel er alle mennesker av naturen så tilbøyelige til dette at de vil klare alt sammen med loven og gjerningene. Men de oppnår ikke annet enn å lage flere og flere lover.

Det ser vi tydelig av de utallige lærebøkene for skriftemål, særlig den som kalles «Den engleaktige» – den burde heller hete «Den djevelske». I den er mange slike lover samlet og forklart. Med dem har de ynkelig plaget seg selv og andre og påført de arme samvittighetene så mye nød at mange av dem har måttet dø før deres time var kommet.

Kort sagt: den som våger å ville bli rettferdig ved loven, våger seg på noe umulig og arbeider bare forgjeves. Alt det vise og lærde menn sier om bortkastet arbeid, kan vi med rette bruke om dette, slik også fedrene, de gamle lærerne, har gjort. Noen kaller det å velte steinen, andre å øse vann med en sil eller en kurv. Med slike ordtak og bilder mener jeg at de gamle fedrene har villet vise forskjellen mellom lov og evangelium. De ville gjøre det klart at de som er falt fra nåden, alltid strever og sliter, men at alt likevel er forgjeves.

Derfor kan vi med rette si om dem at de velter steinen, det vil si at de arbeider forgjeves. Dikterne har fortalt om en som heter Sisyfos. Hans straff i underverdenen er at han med stor møye og arbeid må velte og skyve en stor, tung stein opp på et høyt fjell. Når han har fått den helt opp til toppen av fjellet, ruller den straks ned igjen i full fart, så all hans umak er forgjeves.

Det samme betyr det å øse vann med en sil eller en kurv, nemlig å arbeide forgjeves. Dikterne har derfor fortalt en annen fabel om noen jomfruer som kalles danaidene. Deres straff i underverdenen er at de må bære vann i spann fulle av hull og helle det i et kar som lekker, så det ikke kan holde vann og aldri blir fullt.

Jeg skulle også ønske at unge mennesker som studerer teologi, ville samle mange slike ordtak og bilder, så de bedre kunne fatte og holde fast på forskjellen

mellom lov og evangelium. For eksempel: Den som tenker å bli rettferdig ved loven, prøver å telle penger ut av en tom pung. Det er som om noen ville spise og drikke av tomme fat og krus, eller søke styrke og rikdom der det ikke finnes annet enn sykdom og fattigdom.

Det er å legge en byrde på nakken av en som allerede er tynget, så han må synke til jorden og ikke kommer noen vei. Eller det er som om noen ville love en annen hundre riksdaler uten å ha en eneste skilling, dra klærne av en som er naken, eller gjøre en syk og fattig enda fattigere og dødssyk.

Men hvem skulle noen gang ha trodd at galaterne, som så rett og godt hadde lært den rene, frelsende læren av en så stor apostel, så fort skulle la seg vende helt bort fra den av de falske apostlene? Ikke uten grunn sier jeg ofte at vi lett kan falle fra sannheten. For kristne som mener det oppriktig med læren, tenker ikke godt nok over hvor dyrebar og uunnværlig en skatt den sanne kunnskapen om Kristus er. Derfor strever de heller ikke så ivrig som det trengs, for å vinne denne læren og holde fast på den.

Dessuten er det svært få av dem som hører forkynnelsen om troen, som er prøvd med det hellige kors og anfektelse, eller som av og til må i kamp med synden, døden og djevelen. De fleste lever trygt og sorgløst uten noen kamp. Fordi de ikke er væpnet med Guds ord mot djevelens list og ikke blir prøvd og øvd ved anfektelse, får de heller aldri erfare hva Ordet er til nytte for, og hva dets rette kraft er.

Så lenge de har gode lærere, snakker de etter dem og er sikre på at de vet godt hvordan et menneske blir rettferdig for Gud. Men når de rette lærerne er borte og ulvene sniker seg inn i fåreklær, går det med dem som det gikk med galaterne: de blir fort og lett forført og vendt bort.

Men Paulus har en egen måte å tale på som de andre apostlene ikke har. Ikke én av dem har kalt loven det Paulus kaller den: et fattig og svakt element, det vil si noe som ikke kan gagne eller hjelpe til rettferdighet. Heller ikke jeg ville våget å kalle den det; jeg ville ha fryktet at det var en stor gudsbespottelse, hvis ikke Paulus hadde sagt det først. Når loven er fattig og svak, og når den er sterk og rik, har jeg allerede vist tidligere.

Er nå Guds lov fattig og svak, det vil si unyttig og udugelig til å gjøre mennesket rettferdig for Gud, er pavens lover langt mer unyttige og udugelige. Ikke slik å forstå at jeg vil forkaste og fordømme alle lovene hans. Mange av dem er nyttige og gagnlige til ytre tukt, så det kan gå pent og ordentlig til i kirken og ikke blir splid og stridende partier. På samme måte er keiserens lover gode å styre samfunnet etter, land og folk.

Men paven nøyer seg ikke med at hans lov bare blir brukt til dette. Han vil at vi skal tro om den at alle som holder disse lovene, blir rettferdige og frelst. Til det sier vi nei.

Og slik Paulus uten blygsel og med all frimodighet har våget å tale mot Guds lov, slik taler også vi med all frimodighet mot alle pavens dekreter, lover og rettsregler – når de blir brukt på den måten. Vi sier at de ikke bare er fattige, svake og unyttige elementer som ikke kan gjøre rettferdig, men at de er djevels-

ke, forbannet og fordømt til helvetes avgrunn. For ved dem blir Guds nåde spottet, evangeliet forvrengt, troen gjort til intet, og Kristus blir tatt helt bort.

Derfor er paven, så langt han krever av oss at vi skal holde lovene hans som nødvendige til frelse, den egentlige store antikrist og djevelens stattholder. Og alle som holder seg til ham og hjelper til å styrke en slik villfarelse og gudsbespottelse, eller som mener at de ved dette skal fortjene syndenes forlatelse, er antikrists, ja, djevelens egne tjenere.

Men det er helt klart at hele pavens synagoge nå i mange hundre år har stått hardt og stivt på at man skulle og måtte holde disse lovene som nødvendige til frelse. Det har de ment og mener fremdeles, og de tvinger alle til å mene det samme. Derfor «setter» paven, som hode for Satans flokk, seg «i Guds tempel og gir seg ut for å være Gud». Han står imot Gud og «opphøyer seg over alt som blir kalt gud eller helligdom», slik Paulus har spådd om ham i 2 Tess 2,4.

For folk har fryktet den fordømte pavens lover og forordninger mer enn Guds eget ord og ordning, og holdt dem i større ære. Derfor er han også blitt herre over himmelen, jorden og helvete, og til tegn på det bærer han en tredobbelt krone. Derfor er også skapningene hans, øgleungene – kardinalene og biskopene – blitt konger og fyrster i verden. Det er nok slik at om han ikke tynget samvittighetene med lovene sine, kunne han ikke lenge beholde denne store makten, herligheten og rikdommen, som alle har måttet bøye seg for og frykte. Den måtte forgå og bli til intet.

Disse ordene til Paulus må vi legge godt merke til og tenke over: «hvordan kan dere da igjen vende tilbake til de svake og fattige elementene?» Av dem skal vi lære at de som faller fra nåden og vender tilbake til loven, mister all kunnskap om sannheten. De ser ikke sin synd og kjenner verken Gud, seg selv eller djevelen. De vet heller ikke hva loven er til, eller hva slags kraft og virkning den har, selv om de roser seg mye av den.

For viker mennesket bort fra den veien der han blir frelst ved troen på Kristus, kan han umulig fatte at loven er et fattig og svakt element som ikke makter å gjøre menneskene rettferdige. Han danner seg den stikk motsatte meningen om loven, nemlig at den ikke bare er nødvendig til frelse, men også kan gjøre de skrøpelige sterke og de fattige rike – det vil si at de som holder loven, får rettferdighet og evig frelse ved den.

Men skal det være rett og sant, må det følge at Gud har lovet forgjeves at hele verden skal velsignes i Kristus. Da er også Kristus død forgjeves, og i stedet for sannhet og tro blir det reist bare løgn, ugudelighet og avgudsdyrkelse.

Nå har paven med sine biskoper, sine universiteter og hele sin synagoge lært slik om lovene sine: den som holder dem, blir frelst, men den som ikke holder dem, blir fordømt. Derfor fortjener han med rette tittelen «læreren i de fattige og svake elementene». Med dem har han gjort den arme kristenheten i hele verden dødssyk og ført den ut i den ytterste fattigdom. Det vil si: som en sjelemorder har han ynkelig pint og plaget den med sine ugudelige og fordømte lover, og dermed formørket Kristus og undertrykt og helt begravd hans hellige evangelium.

Vil du derfor holde pavens lover, så hold dem slik at samvittigheten din ikke tar skade, nemlig slik at du ikke tenker å bli rettferdig ved dem. For rettferdighet for Gud får du ikke ved Guds lover, langt mindre ved menneskers. Den blir gitt av bare nåde, ved Kristus alene.

Vil dere på nytt være treller under den?

Disse ordene legger Paulus til for å vise at han taler om de stolte og dumdristige hyklerne som vil bli rettferdige ved loven, slik jeg ofte har vist før. Ellers pleier han jo å si om loven at den er god, hellig og rettferdig (Rom 7,12). Og han sier: «Vi vet jo at loven er god dersom en bruker den på lovlig vis» (1 Tim 1,8) – i det ytre til å holde det onde i tømme, og åndelig til å vise hvor stor synden er.

Men den som vil bruke loven til å bli rettferdig for Gud, vet ikke hva han selv sier. Han gjør at loven, som i seg selv er god og hellig, blir ham til skade og fordømmelse.

Paulus refser altså galaterne fordi de igjen vil tjene loven, enda den ikke gjør fri fra synden, men åpenbarer den og gjør den større. Når en synder, som i seg selv er fattig og skrøpelig, vil bli rettferdig ved loven, finner han ikke annet der enn fattigdom og skrøpelighet. Da møtes to tiggere og to syke, og den ene bare tynger den andre mer; ingen av dem kan hjelpe eller trøste den andre.

Når vi er sterke og rike i Kristus, vil vi gjerne tjene loven med god vilje – men ikke for at den skal gjøre oss rettferdige, for til det er den en fattig og svak barnelærdom. Men når loven gjør det den skal – tvinger den gamle Adam under og hindrer ham i å gjøre det han helst ville – da er den ikke fattig og svak, men kraftig og rik. Likevel lar den samvittigheten være i fred. Tjener vi loven slik, er det ingen fare ved det, for da tjener vi den bare med legemet og ikke med samvittigheten.

Men paven vil at vi skal tjene lovene hans med denne tanken: Gjør du dette, blir du rettferdig ved det; gjør du det ikke, må du bli fordømt. Da kan du trygt si at alle lovene hans ikke bare er skrøpelige, men selve skrøpeligheten og fattigdommen. For så lenge samvittigheten treller under loven på denne måten, får den aldri ro; det blir bare verre og verre med den.

Hele tyngden ligger altså i ordet «tjene», det vil si å være trell under loven. Paulus handler derfor her om at samvittigheten ikke må være fanget under loven, men skal være fri og herske over den. For ved Kristus er samvittigheten død bort fra loven, og loven død bort fra samvittigheten. Om dette har vi talt mer utførlig i kap. 2.

V. 10. Dere tar vare på dager og måneder og høytider og år.

Med disse ordene viser Paulus klart hva de falske apostlene lærte: at man skulle ta vare på dager, måneder, høytider og år. Nesten alle lærere har forklart dette stedet om å velge dager etter stjernetydernes kunst, som var mye brukt hos kaldeerne. Når hedningene skulle ta fatt på noe viktig, la de nemlig særlig merke til visse timer, dager eller måneder for å se om det ville lykkes eller ikke. Dette skulle galaterne da også ha gjort etter råd fra de falske apostlene.

Også Augustin forklarte disse ordene av Paulus om denne hedenske skikken, og etterfølgerne hans har siden fulgt ham, selv om han senere også forklarte dem om de dagene og månedene jødene holdt. Pavens kirkerett, dekretene, tar også opp dette, men helt feilaktig og rotete.

Men Paulus har her bare ett siktemål: å undervise samvittighetene. Derfor taler han ikke om den hedenske skikken med å velge timer, dager eller tider – en skikk som hedningene bare misbrukte til legemlige ting. Han taler om Guds lov og om de dagene og månedene som man holdt etter Moseloven, det vil si dager og måneder som var fastsatt til gudstjeneste. Dem holdt galaterne på befaling fra de falske apostlene, som påsto at man måtte la seg omskjære og holde Moseloven (Apg 15,1).

Moses hadde nemlig strengt befalt jødene å holde sabbaten, nymånedagene, den første og den sjuende måneden, årets tre store høytider – påske, pinse og løvhyttefesten – og jubelåret. De falske apostlene tvang galaterne til å holde alle disse tidene og festene, som om de var nødvendige til rettferdighet og ingen kunne bli frelst uten dem.

Derfor sier Paulus at de har mistet nåden og den kristne friheten og vendt tilbake til den svake og fattige barnelærdommen for å trelle under den igjen. De falske apostlene hadde overtalt dem så grundig at de mente man ubetinget måtte holde disse lovene: Den som holdt dem, var rettferdig og ble frelst; den som ikke holdt dem, ble fordømt.

Men Paulus kan og vil på ingen måte tåle at samvittighetene blir bundet til Moseloven; han gjør dem helt fri fra den. Senere sier han: «Se, jeg, Paulus, sier dere: Hvis dere lar dere omskjære, så vil Kristus ikke være til noe gagn for dere» (Gal 5,2). Og: «La derfor ingen dømme dere for mat eller drikke eller med hensyn til høytider eller nymånedager eller sabbat!» (Kol 2,16). Slik sier også Kristus: «Guds rike kommer ikke på en slik måte at en kan se det med øynene» (Luk 17,20). Enda mye mindre må da samvittighetene tynges og fanges av menneskebud.

Men her kunne noen innvende: Har galaterne syndet så stort ved å holde visse dager, måneder og tider i året, hvordan kan det da ha seg at dere ikke synder, når dere gjør det samme? Svar: Vi holder søndag, jul, påske og slike høytider i full frihet, uten lov. Vi tynger ingens samvittighet med disse seremoniene. Vi lærer heller ikke at man ubetinget må holde dem for å bli rettferdig og frelst ved det, eller for å gjøre opp for synden, slik de falske apostlene og papistene lærte.

Vi holder dem for at alt skal gå pent og ordentlig for seg i kirken, og for at den ytre enheten ikke skal gå tapt – i det indre har vi en annen enhet. Den ytre enheten gikk nemlig tapt en gang før, da den romerske paven Viktor satte alle de kristne menighetene i Asia i bann, bare fordi de holdt påskefesten på en annen tid enn den romerske kirken. Ireneus refset pave Viktor for dette, og det hadde han fullt ut fortjent. For det var stor dårskap å overgi alle de kristne menighetene i hele Østen til djevelen for en så liten sak.

Allerede kort etter apostlenes tid var det altså bare ganske få, selv blant de fremste, som visste at man skulle holde dager og høytider uten lov og uten å binde samvittigheten. Hieronymus tok feil her. Og hadde ikke Augustin fått

de pelagianske kjetterne på halsen, ville heller ikke han ha lært å forstå denne saken rett.

Men den viktigste grunnen til at vi holder disse høytidene, er at prekenembetet skal holdes i bruk, og at folk skal ha faste tider å komme sammen på for å høre Guds ord og lære Gud å kjenne av det. Videre skal de kunne bruke sakramentet, be sammen for hele kristenheten i alt den trenger, og takke vår Herre Gud for alle hans velgjerninger, både legemlige og åndelige. Etter mitt skjønn var dette den eneste grunnen til at fedrene i den kristne kirkes første tid innstiftet søndagen, påske, pinse og andre høytider.

V. 11. Jeg er bekymret for dere og er redd at jeg kanskje har strevd med dere til ingen nytte.

Med disse ordene viser Paulus at galaternes frafall gikk ham til hjertet. Han ville gjerne ha refset dem noe hardere, men var redd for at han bare ville gjøre dem verre, ikke bedre, om han gikk altfor hardt på – ja, at han ville støte dem så fra seg at de vendte seg helt bort fra ham.

Derfor skriver han så mildt han kan, og taler som om dette fallet ikke skadet noen mer enn ham selv: «Jeg er redd at jeg kanskje har strevd med dere til ingen nytte.» Det vil si: Det gjør meg vondt at jeg har forkynt evangeliet så flittig og trofast hos dere, og likevel uten frukt.

Men selv om han går så varsomt fram med dem som noen far kunne gå fram med barna sine, angriper han dem likevel hardt, bare umerkelig og med tilslørte ord. For når han sier at han har strevd med dem til ingen nytte – at evangeliet ble forkynt for dem uten frukt – gir han i det stille til kjenne at de enten har vært gjenstridige og ikke villet tro, eller at de har trodd, men er falt fra troens lære igjen.

Begge veier er de altså fremdeles syndere, ugudelige, urettferdige og fordømte, enten de aldri er kommet til troen, eller de er falt fra den. Derfor gjør de seg også umak til ingen nytte når de underordner seg loven og tar vare på dager, måneder, høytider og år.

Det er altså hardt nok sagt når han sier: «Jeg er redd at jeg kanskje har strevd med dere til ingen nytte.» Ja, det er en skjult bannlysning. For med disse ordene gir han til kjenne at de er skilt og utestengt fra Kristus, hvis de ikke vender tilbake til den salige læren. Likevel feller han ikke dommen åpent, for han skjønte nok at han ikke ville utrette stort godt med skjenn og bråk. Derfor legger han om tonen og taler riktig vennlig til dem.

V. 12. Bli som jeg, for også jeg ble som dere.

I disse ordene lærer Paulus ikke noe særskilt. Han viser bare hva han synes om galaternes ferd, og hvor nær det går ham. Hittil har han undervist hele tiden og iblant vært heftig opprørt over galaterne fordi de hadde oppført seg så urimelig. Derfor har han gått løs på dem med harde ord og kalt dem uforstandige og forhekset, folk som ikke var lydige mot sannheten, og som korsfestet Kristus.

Men nå som han har gjort ferdig hovedstykket i brevet, går det først opp for ham at han i den første heten har talt for skarpt og gått for hardt på dem. Han

frykter at han med heftigheten sin har gjort mer skade enn gagn. For at ingen skal mistenke ham for å ha gjort dette av vrede eller ond vilje mot galaterne, begynner han å si at han har gjort alt dette av et farslig og apostolisk hjerte.

Derfor taler han særlig høflig til dem og gir dem så gode ord at man må undre seg. Alt sammen for at de som kanskje var blitt fornærmet over de harde refselsene hans – og det har uten tvil vært mange – kunne bli forsonet igjen ved disse vennlige ordene.

Med dette minner han samtidig biskoper og sjelesørgere om at også de skal ha et slikt farslig og morslig hjerte – ikke mot de glupske ulvene, men mot de stakkars forførte og villfarne sauene, slik han gjør her. De skal tålmodig bære over med fallet og skrøpeligheten deres, hjelpe dem til rette og fare varsomt fram med dem. På noen annen måte kan de heller ikke bringes til rette. Skjenner man og taler altfor hardt til dem, blir de heller egget til vrede og fortvilelse enn oppmuntret til bedring.

Her skal man også merke seg at den sanne og salige læren er av en slik art at den binder hjertene fast sammen når den blir lært og tatt imot rett. Men når folk slipper den og tar imot forførende villfarelser i stedet, går denne enheten mellom hjertene i stykker. Når noen brødre eller tilhengere lar seg forføre av svermere og faller fra den artikkelen som lærer at vi blir rettferdige for Gud ved troen, blir de derfor straks bitre fiender av dem som holder fast ved den rene læren – de samme som de før elsket av hjertet.

Det får vi så altfor godt erfare i disse tider med våre falske brødre, sakramentsvermerne og gjendøperne. I begynnelsen, da evangeliet på nytt kom fram i lyset, hørte de gjerne på oss og leste flittig det vi skrev. De anerkjente Den Hellige Ånds gave hos oss og æret oss som Guds tjenere. Noen av dem hadde nær omgang med oss og levde stille og ærbart blant oss. Men etter at de forlot oss og ble forvillet av svermeråndene, er det ingen som hater og avskyr vårt navn og vår lære mer enn de. Riktignok er de også fiender av papistene, men ikke på langt nær så mye som av oss.

Derfor undrer jeg meg titt og ofte over hvordan det kan ha seg at de som før elsket oss så hjertelig, nå er blitt så bitre fiender av oss. Vi har jo ikke krenket dem det minste eller gitt dem noen grunn til å hate oss slik.

De må jo selv innrømme at vi framfor alt søker og strever etter at Kristi ære og velgjerninger skal bli utbredt og kjent for mange, og at evangeliets sannhet skal bli forkynt rent og klart – den sannheten som vår gode Gud og Herre i den siste tid på nytt har åpenbart for den utakknemlige verden ved oss.

Derfor burde de heller elske oss enn hate oss, og jeg undrer meg med rette over hvor en slik forandring kommer fra. Den kommer ikke av noen annen grunn enn at de har hørt nye lærere. Av deres gift er de blitt så opptent og smittet at de i bitter hat og misunnelse gjør alt de kan mot oss.

Men så vidt jeg kan se, er dette helt vanlig. Slik pleier det å gå alle apostler og kristne lærere: Til slutt takker tilhengerne og tilhørerne dem med å bli deres hjertens fiender, når de er blitt smittet av svermernes ugudelige villfarelser og forvillet av dem. Det ser man tydelig nok i apostlenes skrifter, der de klager over dette.

Slik var det også hos galaterne: Da de falske apostlene snek seg inn, var det bare ganske få av dem som ble stående fast i Paulus' lære. De fleste ble så forført og vendt bort at de ikke lenger ville vedkjenne seg Paulus som sin lærer. Ja, ingenting motsatte de seg så sterkt som Paulus' navn og lære. Og det er grunn til å frykte at det bare var en liten flokk som ble omvendt igjen og hjulpet til rette ved dette brevet hans.

Skulle menighetene våre her bli forført av kjettere mens jeg var borte, og skrev jeg så ikke ett, men mange brev hit, ville jeg få utrettet lite eller ingenting. Da ville også våre egne – bortsett fra noen få som er noenlunde fast grunnet i læren – oppføre seg mot meg på samme måte som de som er forført av sekterne. De ville heller kysse pavens føtter enn ta imot vår formaning og bekjenne at vår lære er rett.

Ingen kan få dem til å forstå at de har mistet Kristus og nå på nytt tjener den svake og fattige barnelærdommen og dem som av natur ikke er guder. Ingenting tåler de dårligere enn å høre at lærerne som har forført dem, forvrenger evangeliet og forvirrer samvittighetene og hele kristenheten.

Da sier de: Lutheranerne er ikke de eneste som vet noe. Det er ikke bare de som forkynner Kristus, og ikke bare de som har Den Hellige Ånd og kan profetere og forklare Skriften rett. Våre lærere står slett ikke tilbake for dem; på mange punkter overgår de dem langt. For de følger Ånden og lærer bare åndelige ting. Lutheranerne derimot har ennå aldri for alvor tatt fatt på den rette teologien. De blir stående ved bokstaven og lærer ikke annet enn katekismen, troen, kjærligheten og slikt.

Jeg har sagt det mange ganger, og det er sant: Det er svært lett å snuble og falle i troen, og likevel finnes det ikke noe dypere eller farligere fall. For det går fra himmelen og ned i helvetes dype avgrunn. Det er heller ikke et menneskelig fall, som mord, hor og lignende, men et virkelig djevelsk fall.

De som faller slik, kan knapt hjelpes eller reises opp igjen, men blir som oftest forherdet i villfarelsene sine. Da blir det siste verre enn det første for dem, slik Kristus selv bekrefter: Når den urene ånden har forlatt et menneske og kommer tilbake, kommer den ikke alene, men «tar med seg sju andre ånder, verre enn den selv» (Matt 12,43–45).

Paulus hadde altså refset galaterne av oppriktig farskjærlighet og gudfryktig nidkjærhet og kalt dem uforstandige og forhekset. Ved Den Hellige Ånds tilskyndelse så han godt at sinnene deres kanskje heller ville bli forbitret enn forbedret. Derfor er han som en god far så bekymret for dem at han ikke vet hva han skal skrive til dem, eller hvordan – særlig fordi han visste at de falske apostlene nå var hos dem.

De ville vri denne farslige og velmente refselsen hans til det aller verste og si: Nå kan dere se hvordan Paulus deres, han som noen av dere skryter så mye av, røper seg selv og viser hva slags ånd han drives av. Mens han var hos dere, oppførte han seg så vennlig som om han var deres far. Men nå som han er borte, viser brevene hans tydelig nok – så hardt som han taler til dere der – at han ikke er noen far, men en riktig tyrann.

For det er svært risikabelt å føre saken sin skriftlig overfor folk når man har mistet velviljen deres, og andre dessuten har innbilt dem at saken ikke er rett. Slik gikk det her, der de falske apostlene beskyldte Paulus for å ha lært galt. Derfor sier Paulus, full av tanker og bekymring: «Jeg er rådvill med dere» (Gal 4,20), det vil si: Jeg vet ikke hva jeg skal gjøre med dere.

Disse ordene, «Bli som jeg» osv., skal man ikke forstå om læren, som om han mente: Ha samme syn på evangeliets lære som jeg. Det Paulus vil si, er dette: Mine kjære, vær slik sinnet mot meg som jeg er sinnet mot dere.

Det er som om han ville si: Jeg er redd jeg har talt for hardt til dere. Men tilgi meg at jeg var så heftig, og døm ikke hjertet mitt etter ordene, men ordene etter hjertet mitt. Ordene kan nok virke harde og bitre, men hjertet er mildt og farslig mot dere. Derfor ber jeg dere, gode galatere: Ta imot denne refselsen og forstå den slik jeg har ment den. Det var saken selv som tvang meg til å være så hard mot dere.

Også jeg pleier å være hard når jeg skjenner og refser, både i skrifter, på prekestolen og på lærestolen. Likevel vet min Gud og Herre at hjertet mitt ikke er bittert, hatefullt eller hevngjerrig mot motstanderne mine. Jeg er kommet inn i denne saken helt uten egen vilje. At jeg likevel holder så hardt og stivt fast ved den at jeg ikke vil gi slipp på det minste, og at jeg taler heftig og hardt mot dem som står imot – det kommer av at saken ikke er min, men Guds og Den Hellige Ånds.

Likevel er jeg ikke så fiendtlig mot papistene eller andre villfarne at jeg ønsker dem noe ondt eller vil at de skal gå under. Jeg ville langt heller at de alle sammen tok imot sannheten og ble frelst sammen med oss.

En tuktemester straffer elevene sine, ikke for å skade dem, men tvert imot for deres eget beste. Riset er nok skarpt og svir, men barnet kan likevel ikke være uten tukt, og tuktemesteren mener det godt av hele sitt hjerte.

Slik refser også en far sønnen sin, ikke for å slå ham i hjel, men for at han skal bli bedre. Slagene gjør nok vondt, men farens hjerte er fullt av kjærlighet og mener det godt. Hvis han ikke elsket sønnen, ville han ikke refse ham. Da ville han jage ham bort og slå hånden av ham som en fortapt sønn, og la det gå ham som det ville. Refselsen er altså et sikkert tegn på at faren har et farshjerte og vil sønnen vel, og den er både nyttig og nødvendig for ham.

Slik, sier Paulus til galaterne, skal også dere ta imot refselsen min, så blir den ikke bitter for dere, men til gagn: «All tukt synes vel, mens den står på, ikke å være til glede, men til sorg. Men siden gir den dem som ved dette er blitt oppøvd, rettferdighets salige frukt» (Hebr 12,11). Vær derfor slik sinnet mot meg som jeg er sinnet mot dere. Jeg vet sikkert at jeg har et oppriktig kjærlig hjerte til dere. Det samme ber jeg dere om: at dere har et kjærlig hjerte til meg.

Her ser vi altså hvor kjærlig Paulus er mot galaterne. Han har bedrøvet dem, ja, sikkert også forbitret dem med sin harde og heftige tale, og nå gir han dem de mildeste ord for å berolige hjertene deres igjen. Likevel tar han ikke refselsen tilbake, som om han hadde gjort urett. Han vedgår at det var nødvendig å tale hardt til dem, men han mildner det ved å si at han har gjort det i god mening og av et kjærlig hjerte.

Legen gir ofte den syke en besk og bitter drikk, ikke fordi han vil ham vondt, men for å hjelpe ham og gjøre ham frisk. Når den syke da må drikke noe bittert, skal han ikke legge skylden på legen, men på medisinen og sykdommen sin. Slik skal også dere forstå at jeg har talt noe hardt og heftig til dere: Det er skjedd til deres eget gagn og beste.

Brødre, det ber jeg dere om!

Hva er dette? Kaller Paulus det å be når han sier: «Dere uforstandige, forheksede galatere, dere som ikke lyder sannheten, dere korsfester Kristus på nytt» osv.? Skulle jeg si hva det er, ville jeg kalle det å skjenne og håne, ikke å be. Likevel kaller han det en bønn, og tenker man rett etter, er det heller ikke noe annet. Det er som om han ville si: Det er sant at jeg har talt noe hardt til dere og gått løs på dere. Men se nøyere etter, så skal dere finne at det ikke er skjenn eller hån, men en bønn.

Slik er det også når en far refser sønnen sin; det er like mye som om han sa til ham: Min sønn, jeg ber deg, vær nå snill. Det ser nok ut som refselse og skjenn, men ser du på farens hjerte, er det ikke annet enn en vennlig bønn.

Dere har ingen urett gjort meg.

Det er som om han ville si: Hvorfor skulle jeg være sint på dere eller tale til dere i vrede, når dere ikke har gjort meg noen urett? Ja, ville de kanskje si, hvorfor sier du da at vi er villedet, falt fra læren din, uforstandige og forhekset? Så harde ord viser jo tydelig at vi må ha gjort deg urett. Nei, sier han, dere har ikke gjort urett mot meg, men mot dere selv. Det er derfor ikke for min skyld, men for deres skyld at jeg er så bekymret for dere.

Dere må altså ikke tro at jeg har refset dere av et sint hjerte, av hat eller i noen annen ond mening. For Gud er mitt vitne på at dere ikke har gjort meg noe ondt, men mye godt, som det følger nedenfor.

Når han gir galaterne så gode ord, vil han altså vinne hjertene deres, så de som lydige barn tar den farslige refselsen hans i beste mening og tilgir ham. Det er å blande den bitre malurtdrikken med honning og sukker, så den blir søt og god. Slik gjør også foreldre: Når de først har refset barna ordentlig, gir de dem siden gode ord og sukker, epler, pærer, nøtter og slikt. Av det skal barna se at foreldrene mener det godt, hvor hardt de enn har refset dem.

V. 13–14. Dere vet jo at det var på grunn av skrøpelighet i mitt kjød jeg første gang kom til å forkynne evangeliet for dere. Og enda mitt kjød kunne friste til det, foraktet og avskydde dere meg ikke. Dere tok imot meg som en Guds engel, som Kristus Jesus selv.

Her forteller Paulus hva godt galaterne hadde gjort mot ham. Det første gode dere gjorde mot meg, sier han – og det regner jeg også for det viktigste – var dette: Jeg begynte å forkynne evangeliet blant dere i stor skrøpelighet etter kjødet og i anfektelser.

Likevel tok dere ikke anstøt av dette korset mitt. Dere var så gode, vennlige og kjærlige mot meg og elsket meg så inderlig at dere ikke lot dere forføre eller støte av min skrøpelighet etter kjødet, av min anfektelse, frykt og beven – enda alt dette den gang stormet inn på meg i hopetall. Ja, dere viste dere som sanne tilhengere av evangeliet og tok imot meg som en Guds engel, ja, som Jesus Kristus selv.

Det er stor ros til galaterne at de tok imot evangeliet på denne måten fra et så foraktet og ynkelig menneske som Paulus var den gang. For man må merke seg at både jøder og hedninger raste mot evangeliet da han forkynte det blant dem. Alle som ville gjelde for mektige, vise, lærde, gode og hellige, måtte da være mot Paulus, forfølge ham, trå ham under føtter, spytte på ham og håne ham.

Men av alt dette lot galaterne seg likevel ikke forføre eller støte. De så bort fra skrøpeligheten, trengslene og anfektelsene han måtte gjennomgå. De hørte ikke bare på det denne stakkars, foraktede og elendige Paulus forkynte for dem, og bekjente seg som hans disipler. De tok også imot ham med slik ære som om han hadde vært en Guds engel, ja, som Jesus Kristus selv. Dette var stor ros og pris til galaterne, og en slik ros har han aldri gitt noen annen av de menighetene han har skrevet til.

Hieronymus og noen andre av de gamle kirkefedrene sier at Paulus' skrøpelighet etter kjødet var en legemlig sykdom eller en fristelse til ukyskhet. Disse gode fedrene levde på den tiden da kirken blomstret og hadde fred og ro i det ytre. Derfor visste de ikke noe om kors og forfølgelse. For allerede da begynte biskopene å stige opp og vinne timelig gods, ære og verdighet, og noen av dem tok seg også til rette og hersket med stor makt over dem de var satt over, som kirkehistorien tydelig nok viser. Bare få studerte Skriften og passet embetet sitt.

Men når biskoper og sjelesørgere begynner å bli late og forsømmelige i embetet, ikke leser flittig i Skriften, ikke lærer Guds ord rent og klart med all troskap og ikke står djevelen imot med bønn, da kan det ikke slå feil: Med tiden mister de Skriftens rette mening og synker ned i et sorgløst og lat liv. For de har ingen anfektelse, intet kors eller forfølgelse som de kan bli prøvd ved – og det uteblir ikke når Ordet blir forkynt rent og klart. Derfor kunne heller ikke de gamle fedrene forstå Paulus rett.

Vi har ved Guds nåde den rene og sanne læren, og den lærer og bekjenner vi fritt og åpent. Derfor må vi også tåle at både djevelen og verden er våre bitre fiender og forfølger oss på det hardeste. Hvis vi ikke ble plaget og prøvd av tyranner og kjettere, med både makt og list, og dessuten av djevelens glødende piler, ville Paulus nok vært like fremmed og ukjent for oss som han i noen hundre år har vært for hele verden – og som han fremdeles er for våre motstandere, papistene og svermerne.

At vi forstår Paulus og resten av Skriften, har vi den gode Gud å takke for; han har gitt oss den gaven å profetere. I tillegg legger vi flid i lesing og studier, og de mange anfektelsene vi har, både innvortes og utvortes, betyr også mye for saken.

Når Paulus her taler om skrøpelighet etter kjødet, mener han altså ikke en sykdom eller en fristelse til ukyskhet. Han taler om den legemlige forfølgelsen

han måtte gjennomgå på den tiden. Han kaller den en skrøpelighet etter kjødet og setter den dermed opp mot Åndens kraft og styrke, som han taler om senere.

For at ingen skal tro at vi gjør vold på Paulus' ord, vil vi høre Paulus selv: «Derfor vil jeg helst rose meg av min skrøpelighet, for at Kristi kraft kan bo i meg. Derfor er jeg vel tilfreds i skrøpelighet, under mishandling, i nød, i forfølgelser og trengsler for Kristi skyld. For når jeg er skrøpelig, da er jeg sterk!» (2 Kor 12,9–10).

Og videre: «Jeg har arbeidet mer. Jeg har fått flere slag. Jeg har oftere vært i fengsel. Jeg har ofte vært i dødsfare. Av jødene har jeg fem ganger fått førti slag på ett nær. Tre ganger er jeg blitt gitt stokkeslag, én gang steinet, tre ganger har jeg lidd skipbrudd» (2 Kor 11,23–25). Se, slike legemlige trengsler og forfølgelser kaller han skrøpelighet etter kjødet. Han taler altså om legemlig nød og lidelse.

Det er som om han ville si: Den gang jeg forkynte evangeliet hos dere, galatere, var jeg nedlesset og omspent av mange slags trengsler og motgang. Jeg måtte frykte list og fare på alle kanter fra jøder, hedninger og falske brødre. Overalt var det nød og angst, strid utenfor og frykt, skjelving og beven inne i meg, fattigdom, sorg og nød. Ja, jeg var et ordtak og en skoklut for verden. Denne skrøpeligheten taler han om flere steder i brevene sine, for eksempel i 1 Kor 4,10 ff. og 2 Kor 4,8 ff.

Av dette er det klart nok at Paulus med skrøpelighet etter kjødet mener de legemlige forfølgelsene og lidelsene – det som ikke bare han, men også de andre apostlene, profetene og alle gudfryktige har måttet tåle.

Men selv om han var skrøpelig etter kjødet, var han sterk og mektig etter Ånden. For Kristi kraft bodde i ham, og ved den seiret han alltid og beholdt seieren. Det stadfester han selv: «For når jeg er skrøpelig, da er jeg sterk!» (2 Kor 12,10), og: «Derfor vil jeg helst rose meg av min skrøpelighet, for at Kristi kraft kan bo i meg» (v. 9), og: «Men Gud være takk, som alltid lar oss vinne seier i Kristus» (2 Kor 2,14).

Det er som om han ville si: Selv om djevelen og de vantro jødene og hedningene raser og farer grusomt fram mot oss, blir vi stående fast og blir ikke overvunnet. Tross all deres trass og skryt bryter vår lære igjennom, blir spredt stadig videre, seirer og triumferer, enten de vil eller ikke. Det var Den Hellige Ånds kraft og styrke hos Paulus, og mot den setter han her kjødets skrøpelighet.

Fornuften tar altså sterkt anstøt når den ser en slik skrøpelighet etter kjødet hos de hellige. Derfor roser Paulus galaterne med rette fordi de ikke hadde tatt anstøt av det skrøpelige og ynkelige de så hos ham, men tok imot ham som en Guds engel, ja, som Jesus Kristus selv. Slik styrker og trøster også Kristus selv sine egne, så de ikke skal ta anstøt av hvor ringe og foraktet han selv levde: «Og salig er den som ikke tar anstøt av meg» (Matt 11,6).

Og det er en stor ting at troende kristne skal kjenne Kristus og regne ham for Herre over alle ting og for hele verdens Frelser, enda de hører at han var «foraktet og forlatt av mennesker» (Jes 53,3), ja, «spottet av mennesker og foraktet av folk» (Sal 22,7). Kort sagt: Alle var mot ham og hatet ham, og til sist ble han dømt til døden, ja, til korsets død. Og det var hans eget folk som gjorde dette, først og

fremst yppersteprestene, de skriftlærde og de eldste i folket – de fremste blant jødene, de som ble regnet for de beste, de viseste og de helligste.

Det er, sier jeg nok en gang, noe svært stort ikke å la seg rokke eller anfekte av et så stort anstøt. Ja, ikke bare å se bort fra det, men å regne denne Kristus – som ble spyttet på, pisket og korsfestet på det mest vanærende vis – for høyere og dyrebarere enn alle rikes gods og formue, alle mektiges makt, alle lærdes visdom, alle kongers og keiseres herlighet, septer og krone, og alle helliges hellighet.

Det var altså verdt å undre seg over at galaterne ikke tok anstøt av den foraktede skrøpeligheten og den ringe stillingen de så hos Paulus, men likevel tok imot ham som en engel, ja, som Kristus selv. Derfor roser han dem med rette for at de ikke foraktet eller hånte de anfektelsene han led etter kjødet.

Paulus har heller ikke bare hatt ytre anfektelser, som jeg nå har talt om, men også indre og åndelige, slik Kristus i Getsemane. Slik var det da han fikk «en påle i kjødet, en Satans engel» som slo ham med knyttet neve. Det klager han over i 2 Kor 12,7–8. Men den som har så høye og store anfektelser, blir nok spart for fristelser til ukyskhet. Dette vil jeg – siden det nå falt meg inn – minne leseren om. For den vanlige latinske teksten har *stimulus carnis* («kjødets brodd»), og ut fra det har papistene laget den forklaringen at det skulle ha vært en fristelse til ukyskhet.

Men i den greske teksten står det *skolops*, som betyr en påle eller en spisset stav. Av det ser man godt at det har vært en åndelig anfektelse. Det har ingenting å si at han legger til ordet «kjød» og sier at han har fått en påle «i kjødet». Han har nemlig med vilje kalt det en påle i kjødet. For galaterne og andre som hadde omgang med ham, hadde mange ganger sett at han var tungsindig, forferdet og bedrøvet, at han skalv og bevet og levde i usigelig angst og bekymring.

Han har derfor ikke bare hatt legemlige, men også åndelige anfektelser. Det stadfester han selv: «Utenfor oss var det strid og inne i oss frykt!» (2 Kor 7,5), og: «Jeg var hos dere i svakhet, under stor frykt og beven» (1 Kor 2,3).

Og Lukas forteller i siste kapittel av Apostlenes gjerninger at Paulus lenge hadde vært i stor nød og angst og var så utmattet at han var helt bedrøvet og bekymret i sin ånd. Men da han så at brødrene i Rom gikk ham i møte til Forum Appii og Tres Tabernæ, fattet han mot (Apg 28,15). Slik bekjenner han også at Gud forbarmet seg over ham ved å la Epafroditus, som var dødssyk, bli frisk igjen, «så jeg ikke skulle få sorg på sorg» (Fil 2,27).

Man må derfor merke seg godt at apostlene, profetene, patriarkene og alle store menn ikke bare har hatt legemlige anfektelser, men også mange store og tunge åndelige anfektelser, som Skriften tydelig nok viser.

Men hvorfor sier Paulus at *galaterne ikke foraktet ham*? Jeg skulle da mene at de foraktet ham når de falt fra evangeliet hans. Paulus forklarer det selv: Da jeg første gang forkynte evangeliet blant dere, gjorde dere ikke som mange andre, som tok anstøt av min skrøpelighet etter kjødet og derfor foraktet meg og ikke ville ta imot meg. For fornuften tar lett anstøt og trekker seg tilbake når den ser hvor ringe, foraktet og skrøpelig de kristne lever, og hvor mye lidelse som er blandet inn i det – slik galaterne måtte se det hos Paulus.

Ja, verden har alltid regnet Guds tjenere for store dårer. De vil trøste og hjelpe andre og roser seg av så store himmelske goder og skatter: av rettferdighet, makt og styrke, av seier over synden, døden og alt ondt, av evig glede, liv og salighet. Og likevel er de selv de fattigste tiggere, skrøpelige, bedrøvede og foraktede.

Dessuten blir de behandlet svært ille og grusomt, som om de var de aller mest skadelige folk, slike som ødelegger og velter både det verdslige og det åndelige styret. Og det gjøres ikke av den gemene hop, men av de ypperste og fornemste, de som står høyest både i det verdslige og det åndelige styret. De som slår dem i hjel, mener at de gjør vår Herre Gud en stor tjeneste med det (Joh 16,2).

De lover altså andre mennesker evige goder, men selv er de i verdens øyne ikke bare fattige og bedrøvede mennesker; de blir også ynkelig henrettet som de verste og mest skadelige skurker. Da spotter man dem og sier: «Lege, leg deg selv!» (Luk 4,23). Hvor er din Gud, som du hevet så høyt? La ham nå hjelpe deg! Derfor klager de hellige så ynkelig både her og der i Salmene: «Jeg er en orm og ikke et menneske … Alle som ser meg, spotter meg» (Sal 22,7–8). «Vær ikke langt borte fra meg, for trengselen er nær, og det er ingen som hjelper» (Sal 22,12).

Derfor er det stor ros til galaterne at de ikke tok anstøt av Paulus' skrøpelighet og anfektelser, men tok imot ham som om han hadde vært en Guds engel, ja, som om han var Kristus Jesus selv.

Det er en stor og prisverdig dyd ikke å forakte en apostel, men ta imot ham og høre på ham. Men det er en langt større og herligere, ja, en virkelig kristen dyd å ta imot og høre på en så skrøpelig, elendig og foraktet apostel som Paulus her selv sier at han var hos galaterne. Og ikke bare høre på ham, men høre på ham som om han var en engel fra himmelen, og holde ham i slik ære som om han var Jesus Kristus selv – uten å la seg anfekte eller støte om han så har mange og tunge anfektelser.

Med disse ordene gir han altså galaternes dyd den største ros, som om han ville si: Dette skal jeg aldri glemme, og jeg skulle ønske at alle mennesker visste om det.

Men idet han priser deres gode ferd og dyd så høyt, viser han også i det stille hvor høyt de elsket og aktet ham før de falske apostlene kom til dem. Samtidig minner han dem om at de fortsatt skulle elske og ære ham som sin apostel, slik de hadde gjort før. Av dette ser man tydelig at de falske apostlene hadde fått langt større anseelse hos galaterne enn Paulus. Ja, nettopp slik ble de forført og bedratt: De satte de falske apostlene så høyt over Paulus – han som de før ikke bare hadde elsket, men tatt imot som en Guds engel, ja, som Kristus Jesus selv.

V. 15. Hvor dere den gang priste dere salige!

Det er som om han ville si: Den gangen talte folk om hvor salige dere var. Hvor ble dere ikke rost og priset da! Det er en lovprisende talemåte, slik Maria sier: «Fra nå av skal alle slekter prise meg salig» (Luk 1,48), det vil si: de skal prise og berømme meg. Ordene «Hvor dere den gang priste dere salige!» har også noe i seg som er verdt å tenke over. Paulus mener: Det var ingen ringe ros dere fikk den gangen; dere ble rost og priset overalt i aller høyeste grad.

Dette sier han for å gjøre den bitre drikken – den harde talen – mildere og søtere med slike gode ord. Han var redd for at galaterne skulle ta det han hadde sagt, altfor tungt og ta anstøt av det. Dessuten kunne han nok tenke seg at de falske apostlene ville tolke refsen hans på verste måte.

For slik er dette øgleyngelet: Det ligger i deres natur å rakke ondsinnet ned på hvert ord. Det som er sagt i god mening og av et godt hjerte, forfalsker de og tolker til det verste. I den kunsten er de så utlærte at de overgår alle talekunstnere. Den onde ånd driver og forblinder dem nemlig, og opptent av en sann djevelsk bitterhet mot de kristne og Guds sanne hellige kan de ikke holde et eneste ord for godt eller rett. Alt må de forfalske og forvrenge til det verste. De er som giftige edderkopper, som etter sin natur suger gift av de aller vakreste blomstene.

Med de gode ordene vil han derfor, som med søt honning, komme de falske apostlene i forkjøpet. De skulle ikke få noen anledning til å forvrenge ordene hans og tolke dem ondt, slik: Paulus går altfor grovt og hardt fram mot dere når han kaller dere uforstandige, forhekset og ulydige mot sannheten. Det er jo et sikkert tegn på at han ikke søker deres frelse, men holder dere for fordømt og helt utstøtt fra Kristus.

For jeg gir dere det vitnesbyrdet at hadde det vært mulig, så hadde dere revet ut øynene deres og gitt meg dem.

Her roser han galaterne opp i skyene og sier: Dere har ikke bare vist meg stor ære og vennskap ved å ta imot meg som en Guds engel. Hadde det vært nødvendig, ville dere også ha revet ut øynene deres og gitt meg dem. Ja, dere ville ha våget livet og ofret det for min skyld.

Og ser vi rett på det, hadde galaterne virkelig satt livet i stor fare for Paulus' skyld. Hele verden holdt ham for det mest skadelige, fordømmelige og avskyelige menneske som fantes. Da de tok imot ham og beholdt ham hos seg og dermed hjalp og forsvarte ham, dro de over seg både hedningenes og jødenes vrede og uvilje.

Nå i vår tid går det meg på samme måte. Det finnes ikke noe verre i verden i dag enn den stakkars Luthers navn. Den som roser meg og taler vel om meg, gjør større synd enn noen avgudsdyrker, gudsbespotter, edsbryter, horkar, løsaktig menneske, morder, tyv eller annen skurk. Galaterne må derfor uten tvil ha vært godt rustet og øvd i den kristne tro og lære, siden de våget så mye og tok imot Paulus og beholdt ham hos seg, enda hele verden var mot ham. Ellers ville de ikke ha dratt over seg så manges vrede, hat og uvilje.

V. 16. Så er jeg da blitt deres fiende ved å si dere sannheten?

Her viser Paulus hvorfor han gir galaterne så gode ord. Han har hele tiden i tankene at de kanskje ser på ham som sin fiende fordi han talte så hardt til dem. Kjære galatere, sier han, jeg ber dere: Skill de harde ordene jeg har talt til dere, fra min lære. Da skal dere se at jeg ikke har villet skjelle dere ut, men lære dere sannheten. Jeg innrømmer at brevet mitt er nokså skarpt og ivrig. Men jeg vil

ikke noe annet med det enn å føre dere tilbake til evangeliets sannhet, som dere er forført bort fra, og holde dere fast ved den.

Dere må derfor ikke se mine harde og heftige ord som rettet mot dere personlig. Se dem heller som en bitter drikk jeg har måttet gi dere, til deres eget beste, for at dere skulle bli friske. Tenk ikke at jeg er deres fiende, selv om jeg har talt hardt og ivrig til dere. Se på meg som deres far. For hadde jeg ikke elsket dere like høyt som mine egne barn, og visste jeg ikke at dere har elsket meg høyt, ville jeg ikke ha talt så hardt til dere.

Slik går det også til blant gode venner. Når den ene gjør urett, må den andre, til hans eget beste, tale hardt til ham og refse ham med harde ord. Og den som blir refset på den måten, tar det ikke ille opp og bærer ikke nag. Han takker heller vennen for at han ville hans beste og sa ham sannheten. I verden er det stikk motsatt: Den som sier sannheten, blir ikke godt mottatt; ja, han blir holdt for en fiende og uvenn. Men slik er det ikke blant gode venner, og langt mindre blant kristne.

Det er altså av ren kjærlighet og velvilje at jeg har talt hardt til dere, for å holde dere fast ved sannheten. Derfor skal dere ikke bli sinte på meg eller slippe sannheten fordi jeg har refset dere som en far. Dere må heller ikke tenke at jeg er deres fiende. Alle disse ordene sikter til det Paulus sa før: «Bli som jeg» og «Dere har ingen urett gjort meg» (Gal 4,12).

V. 17. De er nidkjære for dere, men ikke på en god måte.

Her gir han de falske apostlene et stikk. De trakk galaterne til seg og smisket for dem, for at galaterne skulle få hat til Paulus. Og slik gjør alle falske ånder: De opptrer vennlig og bruker mange fine ord for å få tilhengere. Paulus sier at de tjener «sin egen buk», og «ved sine fagre og smigrende ord dårer de hjertene til de godtroende» (Rom 16,18).

Så snart de har sneket seg inn, forsikrer de høyt og hellig at de ikke vil noe annet enn å fremme Guds ære og menneskenes frelse. De sier også at Ånden driver dem til å lære den rene sannhet rett, fordi de ser hvor ille det stakkars folket blir forsømt, eller at Guds ord ikke blir forkynt av andre. Ved dem, sier de, skal de utvalgte bli ført ut av villfarelsene og fram til det sanne lys og til sikker kunnskap om sannheten. Dessuten lover de dem som tar imot deres lære, at de helt sikkert skal bli frelst.

Under dette skinnet av gudsfrykt, skjult i fåreham, gjør disse glupende ulvene de kristne menighetene overmåte stor skade, hvis ikke lærerne og sjelesørgerne er årvåkne og forsiktige og gjør alvorlig motstand.

Her kunne galaterne nok ha sagt: Hvorfor taler du så hardt om lærerne våre, når de er nidkjære for oss og tar seg av oss? De gjør det jo av gudfryktig nidkjærhet og ren kjærlighet. Hvordan kan du da ta anstøt av det? Til det svarer Paulus: Det er nok sant at de er nidkjære for dere, men ikke på en god måte.

På samme måte må vi i dag høre sakramentsvermerne beskylde oss for å være altfor stivnakkede. De sier at vi ødelegger all kjærlighet og enighet i de kristne menighetene, fordi vi taler mot deres lære om nattverden og ikke vil godta den.

Det ville være langt bedre, mener de, om vi så gjennom fingrene med det og ga litt etter – det står jo ikke så mye på spill – enn at vi for denne ene artikkelens skyld skaper så stor uenighet, splid og strid i kristenheten. Den er jo ikke blant de viktigste, sier de, og i ingen annen artikkel i den kristne lære er de uenige med oss, bare i denne ene om nattverden. Til det svarer jeg: Forbannet være den kjærlighet og enighet som må kjøpes med en forvrengt forståelse av Guds ord!

Men tilbake til saken: De falske apostlene ga seg ut for å elske galaterne høyt og være nidkjære for dem med en sann gudfryktig nidkjærhet. Nidkjærhet er en vred kjærlighet, eller et vennlig og godt hat. Når jeg elsker noen og ser at han gjør noe galt, gjør det meg inderlig vondt. Jeg blir vred og harm over det og refser ham, ikke av fiendskap, men av kjærlighet. Det kalles nidkjærhet, det vil si en vred kjærlighet, et barmhjertig hat eller en barmhjertig vrede.

Slik er en ektemann nidkjær for sin hustru, en far for sin sønn, en bror for en annen. Den ene elsker den andre og mener ham vel av hele sitt hjerte, men slik at han hater de lastene som kan finnes hos ham, refser dem og prøver å rette på dem. Slik var Paulus nidkjær for galaterne. En slik nidkjærhet påsto også de falske apostlene at de hadde, men de mente det ikke alvorlig.

Med disse ordene advarer Paulus derfor galaterne. Det er som om han ville si: Lærerne deres opptrer som om de hadde en stor og inderlig kjærlighet til dere. De er også nidkjære for dere med stort alvor, som om de mente det helt oppriktig. Men det er ikke en god nidkjærhet. Og nettopp med dette skinnet bedrar de dere, når de later som om de elsket dere høyt og bar inderlig omsorg for dere.

Her formaner altså Paulus galaterne og oss alle til å skjelne mellom god og ond nidkjærhet. Den gode nidkjærheten skal vi rose høyt, men ikke den onde. Jeg er like nidkjær for dere som de er, sier Paulus. Men døm nå selv: Hvilken nidkjærhet er best, min eller deres? Hvilken er god og gudfryktig, og hvilken er ond og kjødelig? Dere må derfor ikke la dere imponere av at de roser seg av stor nidkjærhet for dere. For:

De vil skille dere fra meg, for at dere skal være nidkjære for dem.

Det er som om han ville si: Det er nok sant at de brenner av kjærlighet til dere og er svært nidkjære for dere. Men med det vil de bare at dere i gjengjeld skal være nidkjære for dem, falle fra meg og bli mine fiender. Var deres nidkjærhet gudfryktig og kjærlig, kunne de godt tåle at dere også elsket meg, og det ville ikke gjøre dem harme. Men de hater min lære. Derfor setter de inn all sin flid og alt sitt strev på å rydde den ut hos dere og i stedet få sin egen lære i gang og utbredt blant dere.

For å få dette lettere til søker de med denne nidkjærheten bare én ting: å få dere til å falle fra meg og gjøre meg forhatt hos dere. Slik skulle dere bli fiender både av meg og min lære, og i stedet vie dem all nidkjærhet og omsorg, elske bare dem, ta imot deres lære og holde den for rett.

Med disse ordene gjør han altså de falske apostlene mistenkelige for galaterne. Det er som om han ville si: Selv når de opptrer aller best og vennligst mot

dere, vil de likevel bare utnytte og bedra dere. Slik advarer også Kristus oss: «Vokt dere for de falske profetene! De kommer til dere i fåreham, men innvendig er de glupende ulver» (Matt 7,15).

Paulus hadde i sin tid den samme anfektelsen som vi har i dag. Det smertet ham dypt at det gikk så skammelig for seg. Med stort strev, med all flid og troskap hadde han plantet evangeliets lære. Men han måtte se at det i kjølvannet av hans lære fulgte mange skadelige partier og opprør, ja, at det offentlige styret kom i uorden og at det ble omveltninger i rikene. Ikke at læren hadde skylden, for den var guddommelig og frelsende; det var djevelens og den onde verdens skyld. Men av dette kom det utallige ulykker og anstøt, og alt ble lagt på dem som lærte denne læren: de fikk skylden.

Slik gikk det Paulus da jødene anklaget ham for å være «en pest og en oppvigler blant alle jødene rundt om i verden» og «en leder for nasareernes sekt» (Apg 24,5). De mente: Han er et opprørsk og gudsbespottelig menneske. Han lærer ting som velter det jødiske folkets styre, enda Gud selv har ordnet det på beste måte ved sin lov. Ja, han vil ha bort alt sammen: Han gjør de ti bud, gudstjenesten, religionen og hele prestedømmet til intet og forkynner for verden en ny lære, som han kaller et evangelium. Av den er det kommet utallige ulykker, opprør, anstøt og partier.

På samme måte omtalte hedningene i Filippi ham. De klaget over at han skapte stor uro i byen deres og forkynte skikker som de ikke hadde lov til å ta imot, siden de var romere (Apg 16,20–21).

For slik forvirring i det offentlige styret og ordningene, og for andre ulykker som dyrtid, krig, splid og partier, ga både jøder og hedninger ingen andre skylden enn Paulus, de andre apostlene og deres lære. Derfor forfulgte de dem som de mest skadelige mennesker, som ødela den alminnelige fred og religionen og stiftet all ulykke.

Men apostlene ga ikke opp sitt embete for det. De holdt trofast ut og forkynte og bekjente Kristus. For de visste godt at en skal lyde Gud mer enn mennesker (Apg 5,29), og at det betydde mindre om hele verden ble kastet i uorden, enn om Kristus ikke ble forkynt eller noen få sjeler gikk fortapt.

Det er ingen tvil om at dette store anstøtet smertet apostlene dypt, for de var også mennesker. Det må ha gått dem til hjertet at det jødiske folket med all sin herlighet skulle gå så ynkelig til grunne – det folket som Paulus selv ønsket å være forbannet for (Rom 9,3). De kunne godt se hvor stor forvirring og omveltning i alle religioner deres lære ville føre til. Dessuten måtte de se hvor utallig mange partier som oppsto mens de ennå levde. Det gjorde dem alle, og særlig Paulus, så inderlig vondt at de heller ville ha dødd. (*Eller: «alle riker».*)

Det var forferdelige nyheter for Paulus da han fikk høre at korinterne fornektet den store hovedartikkelen om de dødes oppstandelse, for ikke å tale om andre ting (1 Kor 15,12). Han hørte og så at menighetene som han med så stort strev og arbeid hadde bygd opp ved sitt embete, ble så ynkelig forstyrret. Han så også at evangeliet ble forvrengt av de falske apostlene, og at hele Asia og noen store og fremstående menn falt fra ham (2 Tim 1,15).

Likevel var det hans trøst at han visste helt sikkert at hans lære ikke var årsak til slike anstøt og partier. Derfor var han alltid ved godt mot. Han ga ikke opp sitt embete, men holdt ut. Han var fullt overbevist om at evangeliet han forkynte, var «en Guds kraft til frelse for hver den som tror» (Rom 1,16), selv om både jøder og hedninger holdt det for en dåraktig forkynnelse og en anstøtelig lære.

Han visste godt at de som ikke tok anstøt av læren om korset, var salige, enten de var lærere eller tilhørere. Det sier Kristus selv: «Salig er den som ikke tar anstøt av meg» (Matt 11,6). Men han visste også at alle som holdt denne læren for dåraktig og kjettersk, var fordømt og fortapt. Med denne vissheten trøstet han seg. Om både jøder og hedninger som tok anstøt og ble harme over læren hans, sa han frimodig med Kristus: «La dem fare! De er blinde veiledere for blinde» (Matt 15,14).

Det samme mordskriket som i gamle dager lød over Paulus og de andre apostlene, må vi også tåle å høre over oss i dag: at det er kommet mye ondt av vårt evangelium – opprør, krig, partier og anstøt uten ende. Ja, vi får skylden for alt det onde som skjer i hele verden.

Men det er helt sikkert at vi ikke lærer noen ugudelig og falsk lære. Vi forkynner evangeliet om Kristus: at han alene er vår yppersteprest og vår gjenløser. Dessuten må våre motstandere selv innrømme, hvis de vil bekjenne sannheten, at vi med vår lære aldri har gitt grunn til krig, opprør eller noen form for uro. Tvert imot har vi lært, etter Guds befaling, å holde øvrigheten i den største ære. Vi gir heller ikke noe anstøt.

At sannhetens fiender tar anstøt av vår lære, er ikke vår skyld, men deres egen. Det kan vi ikke gjøre noe med. Vi har Guds befaling om å forkynne evangeliet, hvem som enn tar anstøt av det. Men fordi vår lære fordømmer motstandernes ugudelige lærer og avgudsdyrkelse, blir de vrede og rasende og tar anstøt av seg selv. I skolene kalte man før dette «tatt anstøt»: anstøt som blir tatt uten at noen har gitt grunn til det. Slikt anstøt verken kan eller bør vi avverge.

Kristus lærte og forkynte evangeliet, enda jødene tok stort anstøt av det, og han sa: «La dem fare! De er blinde veiledere for blinde» (Matt 15,14). Jo mer yppersteprestene forbød apostlene å lære i Jesu navn, desto mer vitnet de om at denne Jesus, som de hadde korsfestet, var den sanne Herre og Kristus. Ved ham skulle alle som påkaller ham, bli frelst, for «det finnes ikke noe annet navn under himmelen, gitt blant mennesker, som vi kan bli frelst ved» (Apg 4,12).

I den samme tillit forkynner også vi Kristus i dag. Vi bryr oss ikke stort om alle ve-ropene som de ugudelige papistene og alle våre andre motstandere roper over oss. De klager over at vår lære er opprørsk og gudsbespottelig, skaper forvirring i samfunnets stender, ødelegger religionen, stifter kjetteri og, kort sagt, er årsak til alt ondt. Det samme lød blant de ugudelige jødene da Kristus og apostlene hans forkynte. Men ikke lenge etter kom romerne og ødela både land og folk, slik jødene selv hadde spådd.

Evangeliets fiender i dag får derfor se til at ikke den samme ulykken som de selv spår så mye om, en dag rammer dem også.

Det er helt sikkert at «Herren er barmhjertig og nådig, langmodig og rik på miskunnhet» (Sal 103,8). Men når folk ikke vil erkjenne ham og ære ham for det, og attpåtil håner hans ord og undertrykker det med makt, da står det også skrevet om ham: «Så taler han til dem i sin vrede, i sin store harme forferder han dem» (Sal 2,5). Og: «Herren er ved din høyre hånd, han knuser konger på sin vredes dag. Han holder dom blant hedningefolkene. Han fyller opp med lik, han knuser hoder over hele jorden» (Sal 110,5–6). Det har han vist ofte nok, om bare noen ville ta det til hjerte.

Disse anstøtene kan våre motstandere aldri gjøre nok ut av: at ordensfolk og prester tar seg hustruer, at nonner vil gifte seg, at folk spiser kjøtt om fredagen.

Men selv forfører de hver dag utallige sjeler med sin ugudelige lære, fører dem ynkelig i fortapelse og styrter dem ned i helvetes avgrunn. De gir de svake anstøt med sitt onde, epikureiske, skammelige og sodomittiske levnet. De fordømmer og spotter evangeliet om den store Guds herlighet (Tit 2,13). De forfølger og slår i hjel dem som holder seg til den salige læren. Alt dette regner de ikke for noe anstøt. Ja, disse forblindede og forherdede menneskene tror at de gjør Gud en dyrkelse som behager ham, når de bærer seg slik åt (Joh 16,2).

La dem derfor bare fare, de blinde veiledere for blinde. «La den som gjør urett, fortsatt gjøre urett, og la den urene fortsatt bli uren! Og la den rettferdige fortsatt gjøre rettferdighet, og la den hellige fortsatt bli helliggjort!» (Åp 22,11).

Fordi vi tror, vil vi også tale (2 Kor 4,13), om Gud vil, så lenge det er liv og ånde i oss. Våre motstandere får spotte og forfølge så lenge de vil, inntil Kristus, vår yppersteprest og konge, kommer fra himmelen i sin majestet og herlighet. Det håper vi skal skje snart. Da skal han som en rettferdig dommer gi dem som ikke vil være lydige mot hans evangelium, deres lønn. Måtte det skje snart! Amen. For de vil ikke ha det annerledes.

Men de gudfryktige blir ikke anfektet av slike anstøt, som de ugudelige blåser opp og gjør så store. For de kristne vet godt at djevelen er en bitter fiende av denne salige læren. Derfor vil han gjerne sette alle slags skamflekker på den, for å gjøre den forhatt hos alle og samtidig utrydde den helt.

Før, da man ikke lærte annet i kristenheten enn menneskelige påfunn, raste han slett ikke mot det, men holdt seg pent i ro. For Kristus sier: «Når den sterke med våpen vokter sin egen gård, får eiendommen hans være i fred. Men når en som er sterkere enn han, kommer over ham og overvinner ham, da tar han fra ham våpnene hans, som han hadde satt sin lit til, og byttet hans deler han ut» (Luk 11,21–22).

Djevelen er den sterke med våpen, som lenge har voktet sin gård, og eiendommen hans har fått være i fred. Men nå, når Kristus, den sterkere, blir kjent ved evangeliet, må han bøte for det, la seg binde og bli fratatt våpnene sine. Derfor begynner han også dristig å verge seg, og han raser på det aller grusomste.

Også dette er et sikkert tegn på at vår lære er en sann guddommelig lære. Ellers ville denne «Behemot» nok holde seg i ro «under lotusbusker» og «i ly av siv i sumpen» (Job 40,16). Men når han nå går omkring som en brølende løve (1 Pet 5,8) og lager så mye uro og larm, er det et sikkert tegn på at vår forkynnelse går ham nær og gjør ham skade.

Når Paulus sier: «De er nidkjære for dere, men ikke på en god måte», viser han dermed hvem det er som skaper partier og all ulykke: de nidkjære åndene, som alltid har forvrengt den rette lære og forstyrret den alminnelige fred. For med denne dåraktige og djevelske nidkjærheten sin narrer de seg selv, så de mener at de er langt helligere, fornuftigere, mer tålmodige, lærdere og visere enn andre folk, hvem det så måtte være.

Derfor drister de seg også til å mene at de kan hjelpe alle mennesker til frelse, lære høyere og nyttigere ting og innrette bedre seremonier og gudstjenester enn andre lærere. Disse lærerne regner de for ingenting sammenlignet med seg selv. De sverter deres gode navn og rykte og tolker alt det gode og rette de har lært, til det verste.

En slik dåraktig nidkjærhet fantes også hos de falske apostlene. Derfor skapte de partier, ikke bare i Galatia, men også alle andre steder der Paulus og andre apostler hadde forkynt. Det klager apostlene over i alle sine brev. Av disse partiene fulgte det siden utallige anstøt og forvirringer. For djevelen er, som Kristus sier, både en løgner og en morder (Joh 8,44). Derfor pleier han ved sine tjenere ikke bare å forvirre samvittighetene med falsk lære, men også å vekke uenighet, opprør, krig og mord.

Slike nidkjære ånder har vi mange av i Tyskland i dag. De er helt forgapt i seg selv og vil gjelde for gudfryktige, sedelige, lærde og tålmodige folk. Men i virkeligheten er de hissige og ondsinnede hyklere, onde ormer og glupende ulver. Med hykleriet sitt vil de bare én ting: å undertrykke dem som har den rene lære og bekjenner seg til den, og gjøre den forhatt hos alle. Alle skal bare se på dem, ære dem og prise og opphøye deres lære.

Men fordi de forakter andre og bare har høye tanker om seg selv, er det et sikkert tegn på at de verken søker Kristi ære eller menneskenes frelse, men vil æres og aktes av alle. Av det kan det ikke følge annet enn uenighet, tvedrakt, misunnelse, hat, vrede, partier, trette, splid og opprør.

Hva kan så vi gjøre med det? Dessverre kan vi like lite hindre det som Paulus kunne. Likevel vant han noen som ville lytte til formaningen hans, og førte dem på rett vei igjen. Slik håper også jeg at noen av dem som er blitt forført av partiene, skal bli hjulpet på rett vei igjen ved våre formaninger.

V. 18. Men det er godt å være nidkjær i det gode alltid, og ikke bare når jeg er til stede hos dere.

Det er som om han ville si: Jeg har rost dere fordi dere var nidkjære for meg og elsket meg så høyt den gang jeg forkynte evangeliet for dere i min kjødelige skrøpelighet. Slik dere elsket meg og var nidkjære for meg da jeg var hos dere, skal dere også elske meg og være nidkjære for meg nå som jeg er borte – som om jeg ennå var hos dere og aldri hadde vært skilt fra dere.

For selv om jeg er borte fra dere med legemet, har dere fremdeles min lære. Og siden dere har fått Den Hellige Ånd ved den, bør dere beholde den og ta vare på den. Tenk dere at Paulus fremdeles er hos dere, så lenge dere har hans lære. Jeg laster derfor ikke deres nidkjærhet; jeg roser den, så sant den er guddom-

melig eller åndelig og ikke kjødelig. Bare den guddommelige nidkjærheten er rett, for den er nidkjær for noe godt. Det er ikke den kjødelige.

Paulus roser altså galaternes nidkjærhet for å stille dem til freds, så de skal tilgi ham den harde og skarpe talen. Det er som om han ville si: Tilgi meg at jeg skjenner. Det kommer ikke fra et ondt og sint hjerte, men fra et bekymret hjerte som har omsorg for dere.

Her har vi igjen et eksempel på hvordan en god hyrde skal ha omsorg for sine får og bruke alle midler for å holde dem fast ved den salige lære og forsvare dem mot forførerne – enten det skjer med harde eller gode ord, med bønn eller på annen måte.

V. 19. Mine barn, som jeg igjen må føde med smerte, inntil Kristus vinner skikkelse i dere.

Hittil har han gitt dem mange gode og milde ord, og nå kaller han dem til og med sine små barn, som han lik en mor igjen føder med smerte. Alt dette skal stille galaterne til freds og bevege hjertene deres. De skal vente seg alt godt av ham og ta refsen hans i beste mening, og ikke tro de falske apostlene, som ville tolke den ille.

Ordene «som jeg igjen må føde med smerte» er billedtale. Apostlene og alle rettsindige lærere, ja, også skolemestere, er på sin måte våre foreldre. Slik vi ved den naturlige fødselen får legemets skikkelse fra foreldrene, hjelper også de til at hjertene og samvittighetene våre får den rette skikkelsen.

Den rette skikkelsen et kristent hjerte skal ha, er troen eller tilliten som griper Kristus og holder seg til ham alene og ikke til noe annet. Det hjertet som har denne troen – at vi blir regnet for rettferdige for Kristi skyld – har sin rette skikkelse etter Kristus og ligner ham.

Denne skikkelsen blir virket ved prekenembetet, slik han sier: «Jeg har avlet dere i Kristus Jesus ved evangeliet» (1 Kor 4,15) – det vil si: så dere har lært Kristus å kjenne og trodd på ham. Og: «Dere er Kristi brev, blitt til ved vår tjeneste, ikke skrevet med blekk, men med den levende Guds Ånd» (2 Kor 3,3).

For ordet går ut av apostelens munn og når tilhørernes hjerter, og Den Hellige Ånd er med og gjør at ordet fester seg i hjertet når det blir forkynt. På denne måten er hver gudfryktig lærer en far, for ved prekenembetet avler og former han den rette skikkelsen i et kristent hjerte.

Men med ordene «som jeg igjen må føde med smerte» gir han samtidig de falske apostlene et skjult stikk. Det er som om han ville si: Jeg hadde avlet dere helt rett ved evangeliet. Men så kom forstyrrerne og ga hjertene deres en ny skikkelse – ikke Kristi, men Moses'. For nå setter dere ikke lenger deres lit til Kristus, men til lovgjerninger. Det er ikke Kristi skikkelse, men en fremmed, ja, en djevelsk skikkelse.

Han sier heller ikke: Jeg føder dere igjen inntil jeg vinner skikkelse i dere, men: inntil «Kristus» vinner skikkelse i dere. Det vil si: Målet mitt er at dere igjen skal bli formet etter Kristus, og ikke etter meg, Paulus. Også disse ordene sikter til de falske apostlene. De slettet ut Kristi skikkelse i de troendes hjerter

og satte sin egen skikkelse i stedet. Det taler han om senere: «De vil at dere skal la dere omskjære, for at de skal kunne rose seg av deres kjød» (Gal 6,13).

Denne Kristi skikkelse eller bilde taler han også om når han sier: «... har ikledd dere det nye mennesket, det som blir fornyet til kunnskap etter sin Skapers bilde» (Kol 3,10). Paulus vil altså gjenopprette Guds eller Kristi bilde hos galaterne og sette i stand igjen det som de falske apostlene hadde forvirret og ødelagt.

Dette bildet består i at de mener, tenker og vil det samme som Gud. Og hans tanke og vilje er at vi skal ha syndenes forlatelse og det evige liv ved hans Sønn Jesus Kristus. Ham har han sendt til verden for at han skulle være «en soning for våre synder, og det ikke bare for våre, men også for hele verdens» (1 Joh 2,2). Ved denne Sønnen skal vi vite at Gud visselig og i sannhet er forsonet med oss og er vår nådige Far.

De som tror dette, er formet etter Gud og ligner ham. Det vil si: De tenker om Gud slik han virkelig er til sinns i sitt hjerte, og i sitt indre bærer de alltid den skikkelsen som Gud eller Kristus har. Det er det Paulus mener: «Bli fornyet i deres ånd og sinn. Og ikle dere det nye menneske, som er skapt etter Gud» (Ef 4,23–24).

Han sier altså at han igjen føder galaterne, men slik at barna ikke får skikkelse etter apostelen og blir Paulus' eller Kefas' eller noen annens barn (jf. 1 Kor 1,12). Nei, de skal få skikkelse etter en annen far, nemlig Kristus, og bli lik ham. Hans skikkelse, sier han, vil jeg sette opp i dere, så dere i alt får samme sinn som Kristus.

Kort sagt: Jeg føder dere, sier han. Det vil si: Jeg arbeider med stor smerte for å føre dere tilbake til den troen dere hadde før. Den har dere mistet ved de falske apostlenes list og bedrag, og slik er dere falt tilbake til loven og gjerningene. Derfor volder dere meg nå på ny stor møye: Jeg må føre dere bort fra loven og tilbake til troen på Kristus. Det er den fødselen han taler om her.

V. 20. Jeg skulle ønske at jeg var hos dere nå og kunne endre min røst!

Disse ordene viser hvor dypt bekymret apostelen var for galaterne. Det sies gjerne at et brev er et dødt sendebud, for man får ikke mer ut av det enn det som står der. Og ingen skriver et brev så omhyggelig at ikke noe blir glemt. Det er altfor mange omstendigheter ved tid, sted, personer, måte og gester som det er umulig å få ned på papiret.

Derfor blir leseren også grepet av skiftende følelser: snart blir han bedrøvet, snart glad og lystig, alt etter om sinnet hans er med eller mot saken. Men når man taler muntlig med en annen, kan man alltid hjelpe saken på vei: mildne det som ble sagt for hardt og overilt, og tolke det til det beste.

Derfor ønsker Paulus at han kunne være hos galaterne og tale med dem. Da kunne han rette og tilpasse talen sin etter hvordan han så at den gikk dem til hjertet, og etter hva som passet best. Så han at noen av dem var altfor bedrøvet, kunne han legge ordene slik at de ble trøstet og stilt til freds. Så han derimot

at noen var altfor stolte og trassige, kunne han tale desto hardere til dem, så de ikke ble altfor selvsikre og til sist foraktet alt.

Nå vet han ikke hvordan han skal gripe saken an. Han er ikke hos dem, men må handle med dem på avstand, gjennom brevet, og likevel få det til. Det er som om han ville si: Skriver jeg for hardt og overilt, er jeg redd jeg heller gjør noen av dere bitre enn bedre. Skriver jeg for mildt og varsomt, utretter jeg ingenting hos dem som er grove, uforstandige og hardnakkede. For de døde bokstavene kan jo ikke si mer eller lyde annerledes enn slik de står skrevet.

En levende røst er derimot en dronning. Den kan ta bort og legge til, og etter som det trengs, rette seg etter tid, sted, personer og alt annet. Kort sagt: Jeg ville gjerne vende dere fra loven til troen på Kristus ved det jeg skriver. Men jeg er redd jeg neppe kan gjøre det med døde bokstaver. Var jeg derimot hos dere, kunne jeg avpasse røsten og talen etter det anledningen og nøden krevde: tale hardt til de hardnakkede, men kjærlig og trøstende til de svake.

For jeg er rådvill med dere.

Det vil si: Jeg er så bekymret i sinnet at jeg ikke vet hva eller hvordan jeg skal skrive til dere når jeg er borte.

Her ser vi svært vakkert hvordan en apostel skal være sinnet mot dem han lærer. Han forsømmer ingenting som kan tjene til deres beste. Han refser dem, ber dem, gir dem gode ord, roser troen deres høyt og gjør sitt ytterste for å føre dem tilbake til evangeliets sannhet og vende dem bort fra bedragerne, de falske apostlene. Ingen av ordene hans er løse eller kalde; de er hete, ja, brennende. Derfor bør vi tenke desto grundigere over dem.

V. 21. Si meg, dere som vil være under loven: Hører dere ikke loven?

Her ville Paulus avslutte brevet. Han hadde ingen lyst til å skrive mer, men ville heller være hos galaterne. Men fordi han er så bekymret over saken, tar han i tillegg fram den allegorien som han nå var kommet på. For vanlige folk har særlig stor glede av slike allegorier og lignelser; derfor brukte også Kristus dem så mye. De er som et bilde som stiller saken fram for øynene på de enfoldige og ulærde, så de lettere kan fatte og huske den. Først fyller han altså galaternes ører med ord og skriftsteder, og så maler han saken levende for øynene deres i denne allegorien, som på en malt tavle.

Som vi kan se, visste Paulus godt å omgås allegorier. Han fører dem alltid til læren om troen, til nåden og Kristus, og ikke til loven og gjerningene, slik Origenes og Hieronymus pleier å gjøre. Dem må vi med rette laste. De har tatt enkle og tydelige skriftsteder, som ingen allegori passer på, og forklart dem allegorisk i en annen mening. Den forklaringen passet på Skriften som en knyttneve på et øye.

Derfor er det svært vågalt og farlig, og fører ofte til stort anstøt, når man vil forklare Skriften allegorisk annerledes enn bokstaven tilsier. For den som ikke er fast grunnfestet i den kristne lære, kan aldri utrette noe godt med allegorier.

Men her vil kanskje noen spørre: Hvorfor kaller Paulus Første Mosebok, som han henter historien om Isak og Ismael fra, en lov? Den er jo ingen lovbok, og særlig det stykket han viser til her, lærer slett ikke noe om loven. Der fortelles bare historien om Abrahams to sønner, rett fram.

Svar: Paulus retter seg etter jødenes skikk. De pleier å kalle Første Mosebok en lovbok, selv om den ikke handler om noen lov utenom omskjærelsen. Først og fremst lærer den om troen og stadfester at patriarkene var Gud til behag ved troen. Likevel har jødene kalt den en lov sammen med de andre Mosebøkene, for denne ene lovens skyld, loven om omskjærelsen. Og i det har Paulus, som selv var jøde, fulgt dem.

Slik kaller også Kristus ikke bare Mosebøkene, men også Salmene en lov: «Men dette er skjedd for at det ordet skal bli oppfylt som er skrevet i deres lov: De hatet meg uten grunn» (Joh 15,25; Sal 35,19). Det samme gjør han flere andre steder.

V. 22–23. Det står jo skrevet at Abraham hadde to sønner, én med trellkvinnen og én med den frie kvinnen. Men sønnen med trellkvinnen var født etter kjødet, sønnen med den frie kvinnen derimot i kraft av løftet.

Han vil si: Dere forlater læren om nåden og troen på Kristus og faller tilbake til loven. Dere vil være under den og hente all forstand og visdom fra den. Derfor må jeg snakke litt med dere om loven. Kjære galatere, se nøye på loven, så skal dere finne at Abraham hadde to sønner, Ismael med Hagar og Isak med Sara. Begge var Abrahams egne sønner, Ismael like mye som Isak, for begge var avlet av samme far, av samme ætt og kjød.

Hva er da forskjellen? Det gjør ingen forskjell, sier Paulus, at den enes mor var en fri kvinne og den andres en trellkvinne – selv om også det har betydning i allegorien. Forskjellen er at Ismael, trellkvinnens sønn, er født etter kjødet, uten Guds ord og løfte, mens Isak ikke bare er født av en fri kvinne, men også etter Guds ord og løfte.

Hvordan kan det ha seg? Isak er jo like mye født av Abrahams ætt som Ismael. Det innrømmer jeg: De var begge barn av samme far. Likevel er det en forskjell. Riktignok er også Isak avlet av kjødet, men Gud hadde på forhånd gitt et særskilt løfte om ham, og det gjorde han ikke om Ismael. Denne forskjellen hadde ingen lagt merke til om ikke Paulus hadde sett den og vist den først. Han henter den fra Moses' ord på denne måten.

At Hagar ble med barn og fødte Ismael, var ikke forkynt på forhånd ved noe ord eller løfte fra Gud. Det var med Saras samtykke at Abraham gikk inn til trellkvinnen Hagar, som Sara ga ham til kone fordi hun selv var ufruktbar (1 Mos 16,3). Sara hadde nemlig hørt at Abraham skulle få en arving, og hun håpet å bli mor til ham. Men etter at løftet var gitt, hadde hun ventet med smerte i mange år og sett at det ikke ble noe av. Så tenkte hun at hun hadde håpet forgjeves; kanskje ville Gud bruke en annen kvinne til det.

Likevel ble ikke denne fromme og hellige husmoren bitter eller misunnelig. Hun ga villig fra seg retten sin og overlot den til en annen, nemlig til trellkvin-

nen sin. Men hun ville ikke at mannen hennes skulle ta en kvinne utenfra huset; hun ga ham sin egen trellkvinne til kone, om hun kanskje kunne få et barn ved henne.

For slik står det i fortellingen: «Sarai, Abrams kone, fødte ham ikke barn. Men hun hadde en egyptisk trellkvinne som hette Hagar. Og Sarai sa til Abram: Se, Herren har nektet meg barn. Jeg ber deg, gå derfor inn til trellkvinnen min. Kanskje jeg kunne få et barn ved henne. Og Abram gjorde som Sarai sa» (1 Mos 16,1–2).

Det var en svært stor ydmykhet at hun kunne fornedre seg så dypt og bære en slik anfektelse i troen. Hun må ha tenkt: Gud er ingen løgner. Det han har lovet min mann, kommer han helt sikkert til å holde. Men den gode Gud vil kanskje ikke at jeg skal være mor til denne ætten. Er det ikke hans vilje, gir jeg gjerne avkall på den æren og unner den Hagar, trellkvinnen min. Henne vil jeg la min mann gå inn til; kanskje Herren gir nåde til at jeg kan få et barn ved henne.

Om Ismaels fødsel gav Gud altså verken ord eller løfte; den skjedde bare fordi Sara ønsket det. Det fantes jo intet ord fra Gud som gav Abraham et bud eller lovet ham en sønn. Alt skjedde på lykke og fromme; ingenting var sikkert, og alt kunne slå feil. Det viser Saras ord tydelig nok, for hun stiller det selv i tvil: «Kanskje jeg kunne få et barn ved henne», sier hun.

Vår Herre Gud talte altså ikke til Abraham om Ismael, slik han gjorde da Sara skulle føde Isak; det er bare Sara som taler til ham. Av dette ser vi tydelig at Ismael er Abrahams sønn bare etter kjødet, uten Guds ord og løfte. Derfor kunne ingen regne sikkert med fødselen hans; den var uviss og skjult, slik det er med andre barn. Dette er det Paulus særlig har lagt merke til og tenkt grundig over.

Det samme beviset gjør Paulus god bruk av i Rom 9,7–8, og her trekker han det inn i allegorien. Han gjentar det og slutter med full sikkerhet at de som er Abrahams barn etter kjødet, ikke dermed er Guds barn. For Abraham har *to slags barn*. Noen er nok født av hans kjød og blod, men slik at Guds ord og løfte går foran, som Isak. De andre blir født uten Guds løfte, som Ismael. Derfor sier han: «Ikke kjødets barn er Guds barn, men løftets barn regnes til ætten» (Rom 9,8).

Med dette beviset stopper han munnen på de stolte og storordede jødene som var så flinke til å rose seg av at de var Abrahams barn. Det samme gjør døperen Johannes når han sier: «Tro ikke at dere kan si ved dere selv: Vi har Abraham til far. For jeg sier dere: Gud kan reise opp barn for Abraham av disse steinene» (Matt 3,9). Og da jødene sa til Frelseren: «Vår far er Abraham!», svarte han dem: «Var dere Abrahams barn, da gjorde dere Abrahams gjerninger» (Joh 8,39).

Paulus vil altså si: Det følger ikke at jeg er et Guds barn fordi jeg er Abrahams sønn etter kjødet. Like lite følger det at Esau skal arve velsignelsen fordi han er Isaks kjødelige sønn og den førstefødte. Nei, sier han, de som vil være Abrahams barn, må ikke bare være Abrahams ætt ved den naturlige fødselen; de må også være troende og løftets barn. For bare de som har løftet og tror det, er Abrahams rette barn og dermed også Guds barn.

Men fordi Ismael ikke ble lovet Abraham, er han hans sønn bare etter kjødet og ikke etter løftet. Derfor måtte man også vente på fødselen hans i stor uvisshet, slik man heller ikke vet med andre barn når eller hvordan de skal bli født. Ingen mor kan vite om hun skal få barn eller ikke. Og selv om hun merker at hun er blitt med barn, vet hun likevel ikke om det blir en sønn eller en datter.

Men Isak ble nevnt sikkert og uttrykkelig ved navn: «Sannelig, Sara, din kone, skal føde deg en sønn, og du skal kalle ham Isak» (1 Mos 17,19). Der blir både sønnen og moren uttrykkelig nevnt ved navn. Slik gleder vår Herre Gud den hellige og fromme kvinnen Sara etter sorgen hennes. Hun hadde ydmyket seg og gitt fra seg retten sin, og hun hadde tålt at trellkvinnen Hagar ble hovmodig mot henne og foraktet henne (1 Mos 16,4–5). Nå opphøyer og ærer Gud henne så høyt at han gjør henne selv til mor for den lovede sønnen.

I dette ligger en dypere mening.

Med allegorier kan man ikke grunnfeste noe sikkert i teologien eller i de åndelige ting som hører troen til, og man kan heller ikke føre noe fast bevis med dem. Men de tjener til å pryde en sak som ellers står fast, og gjør den lettere å forstå.

Hadde Paulus ikke først bevist med andre, viktigere og sterkere argumenter at ingen kan bli rettferdig for Gud ved lovgjerninger, men at det må skje ved troen alene, da hadde han ikke utrettet noe med denne allegorien. Men han har først bygd saken godt og grunnfestet den med svært sterke argumenter: med åpenbar erfaring, med Abrahams eksempel, med mange ord og vitnesbyrd fra Den hellige skrift og med noen lignelser. Nå til slutt legger han denne allegorien til for å smykke saken og føre den desto bedre fram.

For det er vakkert og gir saken anseelse når man først har lagt grunnvollen og stadfestet saken fullt ut, og så legger en allegori til. Slik malingen pryder et hus som først er godt bygd fra grunnen av, og gir det et vakkert ytre, slik gir allegorien glans og anseelse til en sak som først er godt og fast grunnet og bevist.

V. 24–25. For disse kvinnene er to pakter. Den ene er fra berget Sinai, og den føder barn til trelldom. Dette er Hagar. Hagar er berget Sinai i Arabia.

Abraham er et bilde på vår Herre Gud. Han har to sønner, Ismael og Isak, som betegner de to slags folk. De blir født ham av Hagar og Sara, som betegner de to paktene, det gamle og det nye testamentet. Det gamle ble gitt på berget Sinai; det føder til trelldom og betegnes ved Hagar.

For det samme berget som jødene kaller Sinai (navnet ser ut til å komme av hekker og busker), kaller araberne på sitt språk Hagar. Det sier ikke bare Paulus her; det bekreftes også av Ptolemaios og de greske fortolkerne. Også andre fjell har mange slags navn, alt etter hvert folks språk. Slik kaller sidonierne det fjellet Sirjon som Moses kaller Hermon, mens amorittene kaller det Senir (5 Mos 3,9).

Det passer altså svært godt at berget Sinai hos araberne har samme navn som Abrahams trellkvinne. Jeg tror at navnelikheten har gitt Paulus anledning til å tenke videre over denne allegorien og velge den.

Trellkvinnen Hagar fødte Abraham en sønn som riktignok var hans egen, men ikke hans arving, bare en trell. Slik har også berget Sinai, som betegnes ved Hagar, født vår Herre Gud en egen sønn, det vil si et folk som likevel bare var hans folk etter kjødet. Og slik Ismael var Abrahams egen sønn, var vår Herre Gud også Israels folks rette far. Han gav dem loven, sitt ord, gudstjeneste, religion og tempel: «Han kunngjorde for Jakob sitt ord, for Israel sine bud og sine lover» (Sal 147,19).

Likevel er det denne forskjellen: Ismael ble født av trellkvinnen etter kjødet, uten løfte, og kunne derfor ikke være arving. Slik har også den Hagar det her er tale om – berget Sinai, der loven ble gitt og det gamle testamentet ble opprettet – født vår Herre Gud, den store Abraham, et folk, men uten løftet om velsignelsen. Det er et kjødelig folk og et trellefolk, som ikke er Guds arving.

For til loven er det ikke knyttet noe løfte om Kristus, han som velsigner. Han skulle frelse fra lovens forbannelse, fra synden og døden, og av bare nåde forlate syndene og gi rettferdighet og evig liv. Loven sier tvert imot: «Den som gjør det, skal leve ved det» (Gal 3,12).

Alle løfter i loven er derfor gitt med et vilkår: Livet loves ikke fritt av nåde, men til dem som holder loven. Derfor lar de alltid samvittigheten bli i tvil og gir den aldri noen sikker trøst, for det finnes ingen som holder loven eller gjør alt den krever. Det nye testamentets løfter har derimot ingen betingelse eller vilkår. De krever ikke at vi skal gjøre noe, og de bygger heller ikke på vår verdighet eller fortjeneste. De tilbyr og skjenker oss syndenes forlatelse, rettferdighet og liv av ren nåde, for Kristi skyld. Om dette har jeg talt mer utførlig andre steder.

Loven, eller det gamle testamentet, har derfor ikke annet enn slike løfter med vilkår. Overalt er dette vilkåret føyd til: «Hør på min røst! Så vil jeg være deres Gud, og dere skal være mitt folk. Dere skal vandre på alle de veier jeg befaler dere, så skal det gå dere vel» (Jer 7,23; 11,4). Det har jødene ikke tenkt på. Løftene ble aldri gitt uten et slikt vilkår, men jødene tok imot dem og forstod dem som om de var gitt fritt og ubetinget – som om vår Herre Gud aldri i evighet kunne rokke ved dem, men helt sikkert måtte holde dem.

Derfor gikk det slik: Når de hørte profetene forkynne at Jerusalem skulle ødelegges sammen med tempelet, kongedømmet og prestedømmet, forfulgte og drepte de dem som de verste vranglærere og de groveste gudsbespottere. Profetene visste godt hvilken forskjell det var mellom de legemlige løftene i loven og de åndelige løftene om Kristus og hans rike. Men jødene aktet ikke på vilkåret som var lagt til løftene, slik som: «Holder dere mine bud, så skal det gå dere vel», og andre slike ord.

Hagar er en trellkvinne og kan derfor ikke føde annet enn en trell som må tjene. Ismael kan altså ikke være arving, selv om han er Abrahams naturlige sønn; han må bli en trell. Hva mangler han da? Han mangler løftet og Ordets velsignelse. Slik føder også loven bare treller – loven som ble gitt på berget Sinai, som araberne kaller Hagar. For løftet om Kristus, som skulle velsigne hele verden, har Gud ikke lagt til loven.

Av dette kan dere godt se, mine kjære galatere: Faller dere tilbake fra løftet og troen til loven og gjerningene, må dere være og forbli treller for evig. Det

vil si: Dere blir aldri fri fra synden og døden, men blir værende under lovens forbannelse. For Hagar føder ingen barn etter løftet, ingen arvinger. Det betyr: Loven gjør ingen rettferdig, den gjør ingen til barn og arving. Tvert imot står den i veien og virker bare vrede, som vi har talt nok om før.

Og svarer til det Jerusalem som nå er, for det er i trelldom med sine barn.

Denne allegorien er underlig. Akkurat som Paulus nettopp gjorde berget Sinai til en Hagar, ville han nå gjerne gjøre Jerusalem til en Sara. Men det våger han ikke, og det lar seg heller ikke gjøre. Han må sette Jerusalem og berget Sinai sammen og la dem være ett. Han sier nemlig at Jerusalem hører til Hagar, fordi berget Hagar henger sammen med Jerusalem. Det stemmer også, for det er bare fjell hele veien fra det steinete Arabia til Kadesj-Barnea i jødenes land.

Det Jerusalem som nå er – det jordiske og forgjengelige Jerusalem – er altså ikke Sara, sier han, men hører til Hagar, for det er hun som hersker og rår der. I Jerusalem er loven, som føder til trelldom. Der er også gudstjenesten, kongedømmet og prestedømmet og alt annet som ble avlet på berget Sinai og har loven til mor. Alt dette er i full gang i Jerusalem. Derfor setter Paulus dette Jerusalem og berget Sinai sammen og gir dem ett navn: Sinai eller Hagar.

Jeg ville ikke ha våget å legge ut allegorien slik. Jeg ville ha sagt at Jerusalem var Sara, eller den nye pakt – særlig fordi det var der evangeliet først ble forkynt, der Den Hellige Ånd ble gitt, og der den nye paktens folk, den hellige kristne kirke, hadde sin begynnelse. Og da ville jeg ha ment at allegorien var svært godt truffet. Her ser vi at ikke hvem som helst er skikket til å lage allegorier. Det dukker fort opp et innfall som man liker og tror er godt truffet, enda man tar grundig feil.

Hvem av oss ville ikke ha syntes at det passet godt at berget Sinai sto for Hagar og byen Jerusalem for Sara? Paulus gjør riktignok også Sara til et Jerusalem, men ikke det jordiske – det fører han uten videre over til Hagar. Han mener et åndelig og himmelsk Jerusalem. Der hersker ingen lov, og der er ikke noe kjødelig folk, slik det var i det jordiske Jerusalem, som må være i trelldom med sine barn. Der hersker løftet alene, og folket er åndelig. Det er et virkelig fritt Jerusalem.

Loven og hele det riket som ble opprettet på berget Sinai, skulle opphøre helt. Derfor er det legemlige eller jordiske Jerusalem etter Guds råd blitt fryktelig ødelagt og lagt øde med all sin herlighet og prakt – loven, tempelet, gudstjenesten og alt det andre. Og selv om den nye pakt begynte der og gikk ut derfra til hele verden, hører byen likevel til Hagar. Den er byen som hører til loven, gudstjenesten og prestedømmet som Moses innstiftet.

Kort sagt: Byen er født av trellkvinnen Hagar, og derfor er den i trelldom med sine barn. Den holder seg til lovgjerninger og når derfor aldri fram til den åndelige friheten. Den blir alltid værende under loven, synden og en ond samvittighet, under Guds vrede og dom, skyldig til helvete og den evige død.

Da Paulus skrev dette brevet, hadde Jerusalem riktignok en kjødelig frihet, et jordisk kongedømme, øvrighet, rikdom, gods og eiendom. Men det taler han

ikke om her. Han taler om Åndens frihet: at vi er helt døde fra loven, synden og døden, lever helt fri og hersker i nåden, syndenes forlatelse, det evige liv og rettferdigheten. Til det kan det jordiske Jerusalem ikke hjelpe oss. Derfor blir det en trellkvinne sammen med Hagar og føder barn som er treller.

V. 26. Men det Jerusalem som er der oppe, er den frie kvinnen, og hun er vår alles mor.

Det jordiske Jerusalem her nede, som har sin ytre ordning etter loven, er Hagar, sier han, og må være i trelldom med sine barn: Det blir ikke satt fri fra loven, synden og døden. Men *det Jerusalem som er der oppe*, det åndelige, er *Sara*. Paulus nevner henne riktignok ikke ved navn, men kaller henne bare den frie kvinnen. Hun er den rette husfruen, som ikke tjener, men er fri. Hun er vår mor, og hun føder oss ikke til trelldom, slik Hagar føder sine barn, men til frihet.

Det himmelske Jerusalem der oppe er altså ikke annet enn kirken eller kristenheten. Den består av de troende som er spredt overalt i verden, og som har ett evangelium, én tro på Kristus, én Hellig Ånd og de samme sakramentene.

Ordet «der oppe» må vi derfor ikke forstå om de hellige utenfor dette livet, oppe i himmelen – det noen lærere kaller den seirende kirke, den som ikke lenger står i strid, men allerede har vunnet seier. Vi skal forstå det om kirken her på jorden, det de kaller den stridende kirke: den som ennå står i felten og må kjempe mot fiendene – mot synden, døden og djevelen.

Dette skal ikke undre oss, for om de troende står det at de har sitt hjemland i himmelen: «Vi har vårt hjemland i himmelen» (Fil 3,20). Det gjelder ikke rom eller sted. Men så langt en kristen tror og griper de uutsigelige himmelske og evige godene, så langt har han ved troen også sitt vesen og sitt hjemland i himmelen. Slik står det: «… han som har velsignet oss med all åndelig velsignelse i himmelen i Kristus» (Ef 1,3).

Vi må derfor kunne skjelne rett mellom den åndelige, himmelske velsignelsen og den jordiske. Den jordiske velsignelsen er å ha et godt styre, hus og hjem, barn, fred, gods og næring og det andre legemet trenger.

Den himmelske velsignelsen er derimot at vi blir frelst og satt fri fra loven, synden og døden, at vi blir rettferdige og levende, og at vi har en nådig Gud. Til den hører også et frimodig hjerte, en glad samvittighet, åndelig trøst, kjennskap til Kristus, en rett og sikker forståelse av Den hellige skrift, Den Hellige Ånds gaver, glede i Gud og annet av samme slag. Dette, sier jeg, er den himmelske velsignelsen som den hellige kirke eller kristenheten har ved Kristus.

Det Jerusalem som er der oppe, er altså ikke annet enn kristenheten her nede på jorden. Det er ikke fedrelandet vi skal ha i det kommende livet, eller tilstanden og boligen til de hellige som Gud har kalt bort fra denne verden til herlighetens rike. Det er hva de late, ulærde og uerfarne munkene og sofistene har innbilt seg, og det har de kalt den seirende kirke.

De har nemlig påstått at Skriften har *fire slags meninger*. Den første er den som ligger i bokstaven; den kaller de den bokstavelige meningen. Den andre kaller de den moralske (tropologiske) meningen: når man holder Skriften fram for menneskene som eksempel og formaner dem til å følge det. Den tredje er den

allegoriske, en hemmelig og skjult betydning. Den fjerde er den oppløftende (anagogiske): når man fører meningen helt over på himmelske ting utenfor dette livet. Etter disse fire meningene har de forklart nesten hvert ord i Den hellige skrift.

Tar vi Jerusalem som eksempel, er det etter den første meningen, etter bokstaven, den jordiske byen i jødenes land. Etter den andre, moralske meningen er det en ren samvittighet. Etter den allegoriske skal det være kirken, som står i felten og må stride i dette livet her på jorden. Etter den oppløftende meningen betyr Jerusalem det himmelske fedrelandet, eller den seirende kirke utenfor dette livet, i himmelen. Med slikt klossete, urimelig og oppspunnet kjerringprat, som har dratt Skriften ut i så mange meninger, har de voldt den elendigheten at man ikke har kunnet gi samvittighetene fast og grundig veiledning om noe som helst.

Men her sier Paulus at det gamle, jordiske Jerusalem hører til Hagar og må være i trelldom med sine barn; nå er det fullstendig ødelagt og lagt øde. Det nye og himmelske Jerusalem derimot, som er den rette hustruen og den frie kvinnen, er opprettet av Gud, ikke oppe i himmelen, men her nede på jorden. Det skal være vår mor, som vi er født av og fremdeles blir født av hver dag. Derfor må denne vår mor være her nede på jorden blant menneskene, slik også menneskene blir født på jorden. Likevel skjer denne fødselen åndelig, ved Ordet og sakramentene, og ikke kjødelig.

Alt dette sier jeg for at vi ikke skal rette tankene opp mot himmelen. For når Paulus taler om ett Jerusalem der oppe og et annet her nede på jorden, mener han ikke at de to er atskilt i rom eller sted. Han mener at det ene er åndelig og det andre jordisk, for det er stor forskjell på åndelige og legemlige eller jordiske ting. Det som er åndelig, er der oppe; det som er jordisk, er her nede. Han sier altså at det åndelige Jerusalem er der oppe, ikke fordi det skulle ligge høyere enn det jordiske her nede, men fordi det er åndelig.

For det åndelige Jerusalem, som begynte i det jordiske, har ikke noe eget sted å stå på, slik Jerusalem i jødenes land hadde. Det er spredt over hele verden. Det kan være i Babylon, i Tyrkia, i Tartaria, i Russland, i India, i Italia og Tyskland, på øyene i havet, på fjell og i daler – kort sagt overalt i verden der det finnes folk som har evangeliet og tror på Kristus.

Av dette følger at Sara, eller det Jerusalem som er vår mor og en fri kvinne, ikke er annet enn den hellige kirke eller kristenheten, vår Herre Kristi brud, som føder oss alle. Hun føder barn hele tiden, uten opphold, helt til den ytterste dag. Det gjør hun ved prekenembetet: hun lærer og utbrer evangeliet. Det er hennes måte å føde barn på.

Og evangeliet lærer at vi blir frelst og satt fri fra lovens forbannelse, fra synden, døden og alt ondt, ikke ved lovgjerninger, men ved Kristus. Derfor er det Jerusalem som er der oppe, det vil si den hellige kirke, ikke underlagt loven og gjerningene. Hun er fri, en mor uten lov, uten synd, uten død. Og slik moren er, slik er også de barna hun føder.

I denne allegorien lærer altså Paulus at kirken ikke skal gjøre annet enn å bruke evangeliet rent og klart, forkynne det flittig og slik føde barn. Slik er vi

alle far og sønn for hverandre, for den ene blir født ved den andre. Jeg er født av andre ved evangeliet, og nå føder jeg selv andre, som etter meg igjen skal føde andre. Slik fortsetter denne fødselen helt til den ytterste dag.

Her taler Paulus likevel ikke om Hagars fødsel – hun føder treller ved loven. Han taler om Sara, den frie kvinnen, og hennes fødsel: Hun føder arvinger uten lov og gjerninger og uten våre egne krefter. At Isak ble arving og ikke Ismael, enda begge var Abrahams egne kjødelige sønner, fikk han ved løftets ord, da Gud sa: «Sara, din kone, skal føde deg en sønn, og du skal kalle ham Isak» (1 Mos 17,19). Det forsto Sara godt, og derfor sa hun: «Driv ut denne trellkvinnen og sønnen hennes!» (1 Mos 21,10). Disse ordene anfører Paulus også litt senere.

Isak blir altså sin fars arving bare ved løftet og fødselen, uten noen hjelp fra loven eller gjerningene. På samme måte blir også vi født til arvinger ved evangeliet av Sara, den frie kvinnen, det vil si av den hellige kirke. For hun lærer oss og oppdrar oss, bærer oss i sitt morsfang og i sine armer og gjør oss helt lik Kristus, til vi vokser opp og når fram «til manns modenhet» (Ef 4,13).

Alt skjer altså ved prekenembetet. Det er den frie kvinnens egentlige gjerning å føde barn for sin mann, vår Herre Gud, uten opphold – slike barn som vet at de blir rettferdige for Gud, ikke ved loven, men ved troen alene.

V. 27. For det står skrevet: Gled deg, du ufruktbare, du som ikke føder! Bryt ut i jubelrop, du som ikke har fødselsveer! For den enslige kvinne har mange flere barn enn hun som har mannen.

Dette ordet henter Paulus fra profeten Jesaja (Jes 54,1), og det er en ren allegori. Det står skrevet, sier han, at den moren som har mange barn og en mann, skal svinne hen og visne, mens hun som ikke føder, skal få mange barn. Slik synger også den hellige Hanna i sin lovsang, og derfra har Jesaja hentet sin profeti: «Kjempenes bue blir brutt, og de som snubler, binder om seg med kraft. De mette lar seg leie for brød, og de hungrige hører opp å hungre. Hun som var ufruktbar, føder sju barn, mens den som er rik på sønner, visner bort» (1 Sam 2,4–5).

Er det ikke underlig, sier han: Hun som var fruktbar, blir ufruktbar, og hun som var ufruktbar, skal bli fruktbar! På samme måte skal de som var sterke, mette, levende, rettferdige, rike og herlige, bli skrøpelige, trengende, døende, syndere, fordømte, fattige og foraktede, mens de som var skrøpelige og sultne, skal bli sterke og mette.

Med denne allegorien hos profeten Jesaja viser Paulus forskjellen mellom Hagar og Sara, det vil si mellom synagogen og kristenheten, eller mellom loven og evangeliet. Meningen er: Loven, som er mannen til den fruktbare synagogen, føder svært mange barn. For alle mennesker til alle tider – ikke bare den jevne mengden, men også de aller klokeste og beste, ja, alle mennesker i verden unntatt den frie kvinnens barn – kjenner ingen annen eller bedre rettferdighet enn den som kommer av loven. Med loven mener jeg her alle slags lover, både menneskelige og guddommelige.

Derfor mener de at de er rettferdige når de følger loven og gjør dens ytre gjerninger. Alle disse er riktignok svært fruktbare; de har mange tilhengere og stor anseelse for lovens rettferdighet og for gjerninger som ser store og herlige ut. Likevel er de ikke frie, men bare treller, for de er barn av Hagar, som føder til trelldom.

Og er de treller, kan de heller ikke være arvinger. De må drives ut av huset, for «trellen blir ikke i huset til evig tid» (Joh 8,35). Ja, de er allerede drevet ut av nådens rike og bort fra friheten, for «den som ikke tror, er allerede dømt» (Joh 3,18). Derfor blir de alltid under lovens forbannelse, under syndens, dødens og djevelens makt, under Guds vrede og dom.

Men når vår Herre Guds egen lov, som ble gitt jødene ved Moses, ikke føder annet enn treller – det vil si: når den ikke kan gjøre noen rettferdig, men bare skremmer, anklager, fordømmer og driver de arme samvittighetene til fortvilelse – hvordan skulle da pavens fordømmelige lover eller andre menneskebud, som Paulus kaller «demoners lærdommer» (1 Tim 4,1), kunne gjøre noen rettferdig? Alle som mener at loven – enten Guds eller menneskers – må holdes for at man skal bli rettferdig for Gud, avler derfor ikke annet enn treller.

Likevel blir slike lærere regnet for de aller beste, og hele verden priser dem som den mest fruktbare mor, for de har utallige barn. Grunnen er denne: Fornuften forstår ikke hva troen og den sanne gudsfrykt er. Derfor lar den begge deler fare og forakter dem, og av sin natur har den lyst til overtro og hykleri, det vil si til gjerningsrettferdighet.

Denne gjerningsrettferdigheten skinner og glimrer, og derfor tar den hele verden til fange som den mektigste dronning. De som lærer menneskene å bli rettferdige av loven, avler altså mange barn. Utvendig ser de slett ikke ut som treller, men som helt frie, og livet deres ser prektig ut. Men i samvittigheten er de treller og syndens tjenere, og det kommer for dagen i anfektelsen. Derfor må de til sist drives ut av huset og bli fordømt.

For fornuften ser det derimot ut som om den frie kvinnen Sara – det vil si den hellige kristenhet – er helt ufruktbar. Evangeliet lærer nemlig troen på Kristus, og ved den blir vi Guds barn og frie; men det er en forkynnelse om korset. Den ser ikke så herlig ut som læren om loven og gjerningene, og derfor er det bare få som holder seg til evangeliet.

Dessuten blir evangeliet utskreket for å forby gode gjerninger, gjøre folk late og dovne, vekke kjetteri og opprør og være årsak til alt ondt. Verden kan ikke dømme annerledes om evangeliet enn at Gud må hate det. Derfor er det heller ingen lykke med det: Det har ingen framgang, men blir hindret, spottet og fordømt av alle. Verden ser ikke annet i det enn ufruktbarhet og noe skadelig og fordømmelig.

Av dette henter de ugudelige et sikkert håp: De er overbevist om at den arme kristenheten snart skal gå under sammen med sin lære. Jødene tvilte slett ikke på at den kirken som kom fra apostlene – noen ringe, foraktede og ulærde folk – ikke ville bestå, men snart gå til grunne, så ingen skulle vite hvor den var blitt av. De ga den også et stygt navn og kalte den en sekt. I Rom sa de til Paulus: «Vi kjenner til at denne sekten overalt møter motsigelse» (Apg 28,22).

Slik går det også i dag. Kjære, hvor ofte er ikke våre motstandere, papistene, blitt til narr med sitt tomme håp! Gang på gang har de skrytt av at vi snart på det ene, snart på det andre tidspunktet skulle bli utryddet – noen har til og med satt store veddemål på det. Kristus og apostlene hans ble også undertrykt og ynkelig slått i hjel. Men ved deres død ble evangeliets lære langt mer utbredt enn mens de levde.

Slik kan det nok også gå at disse blodhundene, våre motstandere, undertrykker og henretter oss. Den gode viljen har ikke manglet hos dem på flere år nå, og den mangler ikke i dag heller; ja, først nå tar de for alvor fatt. Men dette må de la stå: «Vår Guds ord står fast til evig tid» (Jes 40,8). Det kan de ikke viske ut; tvert imot skal de selv gå til grunne på det – det spår jeg dem. For han hvis ord de spotter og fordømmer, er altfor høy og mektig. Han sitter ved Guds høyre hånd – la dem se om de kan styrte ham ned!

Han som har sagt til ham: «Sett deg ved min høyre hånd, til jeg får lagt dine fiender til skammel for dine føtter!» og: «Hersk midt iblant dine fiender!» (Sal 110,1–2) – han skal nok hindre dem. Til dette ordet hans holder vi oss. Vi lar dem rådslå mot oss, spotte og fordømme oss så lenge de vil, til han som saken egentlig angår, griper inn. I mellomtiden vil vi frimodig og med glad samvittighet be: «Fader vår … Helliget vorde ditt navn. Komme ditt rike. Skje din vilje» osv. Og vi tviler ikke på at han hører vår bønn for Kristi skyld. Amen.

For å komme tilbake til saken: Den lille flokken, det vil si kristenheten, som tar imot evangeliets lære og holder fast ved den, ser helt ufruktbar, forlatt, skrøpelig og foraktet ut. Den lider også ytre forfølgelse og må høre at den blir beskyldt for å lære kjetterske og opprørske ting. Likevel er den alene fruktbar for Gud: Ved prekenembetet avler den utallige barn, som er arvinger til den evige rettferdighet og det evige liv.

Selv om disse barna utvortes blir forfulgt på det grusomste og fordømt som treller, ja, som kjettere og djevelens barn, er de likevel i Ånden de frie som Paulus her taler om – Saras barn. Ikke bare kan de dømme om all lære og alle gjerninger; de er også de sanne seierherrer over dødsrikets porter.

Profeten Jesaja vedgår altså at den kristne kirke er bedrøvet og sorgfull; ellers ville han ikke ha trøstet den og oppmuntret den til glede. Han innrømmer også at den er helt ufruktbar i verdens øyne – hvorfor skulle han ellers kalle den ufruktbar, en som ikke føder og er forlatt? Likevel sier han at den er fruktbar for Gud. Derfor befaler han den også å glede seg: «Rop med fryd, du ufruktbare, du som ikke fødte! Bryt ut i fryderop og juble, du som ikke var i barnsnød! For den forlatte kvinne har flere barn enn hun som har mann, sier Herren» (Jes 54,1).

Meningen er: Det er helt sant at du er enslig og ufruktbar; du har ikke loven til mann, og derfor kan du heller ikke få barn. Men vær frimodig! Du har riktignok ikke loven til mann og er forlatt og enslig, som en voksen jomfru. (Enke vil han ikke kalle henne; hun er en som nok ville hatt en brudgom hvis han ikke hadde forlatt henne eller var blitt slått i hjel for henne.) Men selv om du, sier jeg, er enslig og forlatt av loven, din mann, og ikke lever i noe ekteskap med loven, skal du likevel bli mor til utallige barn.

Kristenheten, den nye pakts folk, er altså helt uten lov når det gjelder samvittigheten. Derfor ser det for verden ut som om dette folket er forlatt og enslig. Men la bare verden si så lenge den vil at det er uten lov og gjerninger og ufruktbart – for Gud er det likevel svært fruktbart og føder utallige barn, og attpåtil frie barn. Men ved hva? Ikke ved mannen, som skulle være loven, men ved nådens ord og Kristi Ånd, som blir gitt ved evangeliet. Ved dem unnfanger, føder og avler det barn.

Med denne allegorien viser Paulus altså helt tydelig forskjellen mellom loven og evangeliet. *Først* ved at han kaller den gamle pakt «Hagar» og den nye «Sara». *Dernest* ved at han gjør den ene til en «trellkvinne» og den andre til en «fri kvinne». Og ved at han sier at hun som har mann og er fruktbar, blir skrøpelig og ufruktbar og blir drevet ut av huset med barna sine, mens den ufruktbare og enslige blir fruktbar og føder utallige barn, som er arvinger.

Dette er det rette kjennetegnet som skiller lovens folk fra troens folk. Troens folk har ikke loven til mann, viser Paulus ut fra Jesaja; det er ikke i trelldom og er heller ikke født av moren, det Jerusalem som nå er. Det har løftet, er fritt og er født av den frie kvinnen Sara.

Apostelen skiller altså den nye pakts åndelige folk fra lovens folk når han sier: «Men det Jerusalem som er der oppe, er fritt, og det er vår mor» (Gal 4,26). Det vil si: Vi er ikke barn av Hagar, som har mann, men av Sara, som er fri og ikke vet av noen lov. Slik setter han troens folk langt fra loven og over den. Men er de utenfor og over loven, kan de jo ikke bli rettferdige av loven. De må bli rettferdige ved den åndelige fødselen alene, og den er ikke annet enn troen.

Men likesom nådens folk ikke har og ikke kan ha noen lov, har lovens folk ingen nåde og kan ikke få den heller. For nåden og loven strider mot hverandre og kan umulig forenes og bestå sammen. Det må derfor bli det ene eller det andre: Enten blir vi rettferdige av troen alene og lar lovens rettferdighet fare, eller vi blir rettferdige av loven og lar nåden, troens rettferdighet, fare. Det er et skammelig og ulykksalig bytte når vi slipper nåden og holder fast ved loven. Men det er et nyttig og salig bytte når vi lar loven fare og holder fast ved nåden.

Siden Paulus har lagt all sin flid i dette, vil også vi legge all vår flid i å vise så nøye og tydelig som mulig hvilken forskjell det er mellom loven og evangeliet. Så lenge det bare gjelder ordene, er det riktignok lett og helt klart. For hvem er så tåpelig at han ikke ser at Hagar ikke er Sara, og at Sara ikke er Hagar? Eller at Ismael ikke er og har det Isak er og har? Det er ingen stor kunst å skille det ene fra det andre.

Men når vi for alvor står i angst og dødsnød og samvittigheten må kjempe mot Guds lov, da er det svært tungt å kunne si i sannhet og av hele sitt hjerte: Jeg er ikke Hagars sønn, men Saras. Det vil si: Loven har ikke noe med meg å gjøre, for Sara er min mor, og hun føder ikke treller, men bare frie barn og arvinger.

Med dette ordet fra profeten Jesaja har Paulus altså bevist at Sara, det vil si kristenheten, er den rette moren, og at alle barna hennes er frie og arvinger. Hagar, det vil si synagogen, føder riktignok mange barn, men de er bare treller og blir drevet ut av huset. Og fordi dette ordet samtidig handler om den kristne

frihet og om hvordan loven er avskaffet, er det vel verdt å tenke grundig gjennom det.

Den viktigste og fremste artikkelen i den kristne lære er at vi vet at vi blir rettferdige og salige ved Kristus alene. Slik er det også svært viktig at vi virkelig forstår hvordan loven er avskaffet og helt satt ut av embetet sitt, så den ikke kan anklage og fordømme dem som tror på Kristus. Ved dette blir vår lære om troen styrket, og dessuten gir det samvittigheten trøst, særlig når vi kommer i store anfektelser og i dødsnød.

Jeg har tidligere talt ofte og utførlig om dette, og jeg sier det nå igjen, for det kan aldri sies for mye: En kristen som i troen griper og tar imot Kristus, verdens frelser, er ikke underlagt noen lov, men er helt fri fra loven, så den ikke kan skremme eller fordømme ham. Det viser Jesaja i det ordet som Paulus her siterer: «Gled deg, du ufruktbare, du som ikke føder!» Det ordet er fullt av trøst og vel verdt å merke seg.

Framfor alle andre profeter taler Jesaja ofte herlig og tydelig om Kristus og om hvilken konge han er. Men her, i dette ordet og i hele kapittel 54, taler han om Kristi rike, som er den hellige kristenhet. Han viser at den i verdens øyne er ufruktbar, enslig og forlatt og må bære det hellige korset, og derfor trøster han den med at den skal få flere barn enn hun som har mann.

Etter loven er de ufruktbare foraktet og forbannet. Men Den Hellige Ånd snur denne dommen på hodet: Han sier at de ufruktbare skal prises og er velsignet, mens de fruktbare, som føder, er forbannet. Det sier han med ordene: «Gled deg, du ufruktbare … For den enslige kvinne har mange flere barn enn hun som har mannen.»

Sara, eller kristenheten, ser altså for fornuften ut til å være enslig og ufruktbar, fordi hun verken bygger på loven eller på gjerningene. Likevel er hun for Gud en fruktbar mor til utallige barn, og det for den troens skyld som hun lærer og bekjenner. Det vitner profeten om når han sier: «For den enslige kvinne har mange flere barn enn hun som har mannen.»

I verdens øyne ser det derimot ut som om Hagar er svært fruktbar og føder barn uten stans. For de som lærer loven, har langt flere disipler enn de som forkynner evangeliet, som er «ordet om korset» (1 Kor 1,18). Men alt dette er forgjeves, og ingen av disse barna blir værende. For trellkvinnens barn blir drevet ut sammen med moren og skal ikke arve sammen med den frie kvinnens barn, slik Paulus skal vise oss litt senere.

Er vi nå den frie kvinnens barn, da er loven, vår gamle mann, avskaffet (Rom 7,3). For så lenge den hersket over oss, kunne vi umulig avle barn i Ånden, barn som kjente nåden; vi ville alle ha blitt treller sammen med dem.

Når loven hersker over menneskene, sitter de riktignok ikke med hendene i fanget. De arbeider hardt og strever av all kraft, de bærer dagens byrde og hete (Matt 20,12), og de føder og avler mange barn. Men både foreldrene og barna er uekte, for de hører ikke den frie moren til. Derfor må de, om det så varer lenge, til sist ut av huset sammen med Ismael, støtes bort fra arven, dø og bli fordømt.

Menneskene kan derfor umulig nå fram til arven ved loven – det vil si bli rettferdige og salige –, hvor mye de enn strever med å arbeide og føde barn.

Forbannet være derfor all gjerning, lære, livsførsel og gudsdyrkelse som skal gjøre oss rettferdige for Gud! Vi vil nå gå videre og tale om hvordan loven er avskaffet.

Når *Thomas* og andre skolastiske lærere taler om at loven er avskaffet, påstår de dette: Mose lover om rettssaker og andre verdslige ting – de kaller dem rettslovene – og lovene om kirkeskikker og seremonier er dødbringende etter Kristi død og derfor avskaffet. Men De ti bud, som de kaller moralloven, skal ikke være avskaffet. De vet ikke selv hva de sier og lærer.

Men når du skal tale om at loven er avskaffet, husk at du taler om loven i egentlig forstand, den åndelige loven. Ta da med hele loven, uten å skille mellom verdslige lover, seremonilover og De ti bud. For når Paulus sier at vi ved Kristus er kjøpt fri fra lovens forbannelse (Gal 3,13), taler han uten tvil om hele loven, og særlig om De ti bud. Det er nemlig de alene som anklager samvittigheten for Gud og skremmer den; det gjør så å si ikke de andre lovene om verdslige saker og seremonier.

Vi sier derfor at selv De ti bud ikke har noen rett til å anklage eller skremme den samvittighet der Kristus regjerer med sin nåde. For Kristus tok denne retten fra loven da han ble en forbannelse for oss.

Det betyr ikke at samvittigheten ikke lenger kjenner noen angst for loven når mennesket er blitt troende. Loven banker stadig på så lenge vi lever, og vil gjerne slippes inn. Men Kristus har tatt retten fra loven, slik at denne angsten ikke kan fordømme samvittigheten eller drive den til fortvilelse. For det står: «Så er det da ingen fordømmelse for dem som er i Kristus Jesus» (Rom 8,1), og: «Får da Sønnen frigjort dere, da blir dere virkelig fri» (Joh 8,36).

En kristen blir nok skremt av loven når den viser ham syndene hans, men han fortviler ikke av den grunn. Han reiser seg igjen og får trøst ved troen på Kristus. Til ham er han døpt, og ved hans blod er han renset og har syndenes forlatelse.

Men er synden tilgitt oss ved Kristus, som er herre over loven – og det kostet ham noe, for han måtte gi seg selv for den –, da har loven, som bare er en trell, ikke lenger noen rett til å anklage og fordømme oss for syndens skyld. Synden er jo tilgitt oss, og vi er nå frie ved Sønnen, som har kjøpt oss fri. Av dette ser vi tydelig at hele loven er avskaffet for dem som tror på Kristus.

Ja, sier du, men jeg har ikke gjort noe godt, og dessuten er jeg svak og skrøpelig. Den skatten og rikdommen får du slett ikke ved din egen flid. Men hør det glade budskapet som Den Hellige Ånd forkynner deg i profetens ord: «Gled deg, du ufruktbare, du som ikke føder!» Meningen er: Hvorfor bekymrer du deg og er så bedrøvet, når du ikke har noen grunn til å bekymre deg og sørge så tungt?

Du svarer: Jeg er jo ufruktbar og enslig og føder ingen barn. Men om du ikke bygger på lovens rettferdighet eller føder barn som Hagar, har det ingenting å si. Din rettferdighet er langt høyere og bedre: Kristus. Han skal nok forsvare deg mot den angsten og fordømmelsen loven fører med seg, for han er blitt en forbannelse *for deg* for å kjøpe deg fri fra lovens forbannelse (Gal 3,13). Så mye større og bedre Kristus er enn loven, så mye større og bedre er også din rettfer-

dighet enn lovens. Dessuten er du ikke ufruktbar, men fruktbar, for du skal få flere barn enn hun som har mann.

Den andre måten loven er avskaffet på, er utvortes: Mose verdslige lover angår ikke oss. Derfor bør vi la dem fare og ikke innføre dem på nytt, verken for å dømme etter dem i verdslige saker eller for å lage forordninger etter dem. Vi må ikke tro at vi i samvittigheten er forpliktet til å rette oss etter dem, så land og folk skulle styres etter dem og ingen annen verdslig rett fikk brukes. Det har noen påstått i årene som er gått – folk som ikke hadde noen fast og rett forståelse av denne friheten.

Men selv om evangeliet ikke legger oss under de verdslige lovene Moses ga jødene, må vi ikke tro at det dermed gjør oss fri fra alle andre verdslige lover, så vi ikke behøver å lyde dem. Så lenge vi lever dette timelige livet, legger evangeliet oss tvert imot under de lovene som hvert lands øvrighet eller fyrste styrer etter. Det heter jo at enhver skal lyde og underordne seg sin rettmessige øvrighet og de lovene den styrer etter, og det «ikke bare av frykt for straffen, men også for samvittighetens skyld» (Rom 13,5; 1 Pet 2,13).

Derfor syndet heller ikke keiseren om han brukte noen av Mose verdslige lover og dømte etter dem; han kunne fritt og uten fare bruke dem når han ville. Sofistene tar altså feil når de skravler om at Mose verdslige lover skulle være dødbringende etter Kristi død.

Vi er heller ikke forpliktet til å holde Mose seremonilover, og langt mindre pavens. Men i dette timelige livet kan vi ikke klare oss helt uten seremonier og bestemte skikker. Det må jo være en skikk og en ytre orden som barn og enfoldige kan læres opp etter.

Derfor tillater evangeliet at kristenheten fastsetter visse ordninger om helligdager, tider og steder, så folk kan rette seg etter dem og vite sikkert hvilken dag, hvilken time og hvilket sted de skal komme sammen og høre Guds ord. Det tillater også faste tekstlesninger, slik man har i skolene, særlig for at barna og de enfoldige desto bedre kan bli undervist og opplært.

Men evangeliet tillater slike skikker og ordninger av én grunn alene: at alt i kirken og menigheten skal skje «sømmelig og med orden» (1 Kor 14,40). Meningen er ikke at de som holder en slik orden, skal fortjene syndenes forlatelse ved det. Slike ordninger kan dessuten godt unnlates uten synd, bare man ikke fører de svake til fall med det.

Det er derfor galt å si at seremoniene i Mose lov skal være dødbringende etter Kristi død. Da ville de kristne ha syndet ved å holde påske og pinse, som fedrene i kristendommens første tid innstiftet etter mønster av Mose lov – riktignok i en helt annen mening og av en annen grunn enn jødenes høytider ble holdt.

Men her taler Paulus først og fremst om hvordan loven i De ti bud er avskaffet, og det bør vi særlig legge merke til. For hele hans argumentasjon sikter bare mot å bevise at ingen kan bli rettferdig ved loven, men at enhver må bli rettferdig ved troen. Derfor slutter han slik: Er det nåden alene, eller troen på Kristus, som gjør rettferdig, da er det sikkert at loven må være helt avskaffet.

Dette stadfester han med ordet hos Jesaja, der profeten oppmuntrer den ufruktbare kirken og formaner den til å fryde seg og være glad, enda det ser ut

som om den ikke har noen barn og ikke noe håp om å få barn. Det vil si: Den har ingen tilhengere. Folk bryr seg ikke stort om den, for den lærer ikke annet enn om den korsfestede Kristus – og av det tar fornuftens visdom anstøt og står helt imot det.

Profeten sier altså til den gode kristenheten: Selv om du er ufruktbar, la ikke det bekymre eller anfekte deg. Fryd deg heller, hopp og vær glad! For den ufruktbare og enslige har mange flere barn enn hun som har mann. Det vil si: Hun som har mann og formerer seg sterkt med mange barn, skal visne, men du ufruktbare og enslige skal få svært mange barn.

Kanskje kaller profeten kirken ufruktbar fordi den ikke føder noen av barna sine ved loven, ved gjerninger eller ved menneskelig flid og hjelp, men ved Ordet alene, av troen i Den Hellige Ånd. De som holder på med lovgjerninger, ser derimot fruktbare ut, for de arbeider mye og strever hardt for å føde. Men hos dem er det bare gjerning og flid, møye og arbeid – ingen fødsel.

Når de strever for å bli barn og arvinger ved lovens rettferdighet og sin egen flid, er de bare treller. De kan aldri nå fram til arven, om de så arbeidet seg i hjel med gjerningene sine. For mot vår Herre Guds vilje vil de ved egne gjerninger nå det som Gud ikke vil gi på noen annen måte enn av ren nåde, til dem som tror på Kristus.

De troende gjør også gode gjerninger, men de blir ikke Guds barn og arvinger ved dem; den retten har de ved fødselen. Men fordi de er blitt barn ved Kristus, gjør de gode gjerninger for å prise Gud, sin Far, og tjene og hjelpe sin neste.

V. 28. Men vi, brødre, er løftets barn, likesom Isak.

Det vil si: Vi er ikke barn avlet etter kjødet, slik Ismael og hele Israel var. De roste seg også av å være Abrahams ætt og Guds folk, men fikk høre av Kristus: «Var dere Abrahams barn, da gjorde dere Abrahams gjerninger. Men nå søker dere å drepe meg – et menneske som har sagt dere sannheten» (Joh 8,39–40), og: «Var Gud deres far, da hadde dere elsket meg» og forstått det jeg sier (Joh 8,42). Det er som om han ville si: Brødre som er født og vokst opp i samme hus, forstår jo hverandre når de taler. Men «dere har djevelen til far» osv. (Joh 8,44).

Vi er ikke slike barn, sier Paulus, som må bli treller og drives ut av huset. Vi er løftets barn, likesom Isak – det vil si nådens og troens barn, født ved løftet alene. Om dette løftet har vi talt før, i kapittel 3, ut fra ordet: «I din ætt skal alle jordens folk velsignes» osv. Vi blir altså ikke rettferdige ved loven eller for vår egen rettferdighets skyld, men av ren nåde. Paulus holder hardt fast på løftet, som blir tatt imot ved troen alene, og han nevner det så ofte fordi han ser at det er høyst nødvendig.

Hittil har han utlagt allegorien, og i den har han tatt inn ordet fra profeten Jesaja som en merknad eller forklaring. Nå går han videre og sammenligner beretningene om Isak og Ismael med de to slags folk, jøder og kristne, og viser hvilken trøst de kristne har av dette.

V. 29. Men han som var født etter kjødet, forfulgte ham som var født etter Ånden. Og slik er det nå også.

Dette ordet gir en særlig sterk trøst. Alle som er født ved Kristus og lever i ham, og som gleder seg over at de ved denne fødselen er Guds arvinger, må ha Ismael til fiende og forfølger. Det lærer vi godt nok av erfaringen. For vi ser jo hvordan djevelen nå farer fram og nesten i hver krok vekker uro, opprør, forfølgelser, splittelser og anstøt mot oss.

Vi kunne umulig holde ut djevelens list og grusomhet om vi ikke hadde disse trøsteordene fra Paulus og andre lignende i Skriften for øye og med dem hadde væpnet og bevart hjertene våre. Og aller minst kunne vi det om vi ikke for alvor hadde grepet den artikkelen som lærer hvordan vi blir rettferdige for Gud ved troen på Kristus.

For hvem kan se våre motstanderes grusomme forfølgelse og tyranni uten stor bekymring og anfektelse? Hvem ville ikke ta det tungt at svermerne i dag vekker så mange splittelser og utallige anstøt? Gud vet hvilken glede vi har av å høre at alt var stille og rolig før det søte evangeliet gikk opp på nytt, men at nå, når det er gått opp, blir alt forstyrret og hele verden satt i harnisk, så det ser ut som om alt skal gå til grunne.

Når et ugudelig verdensmenneske hører dette, tar han straks anstøt. Han mener at undersåttenes store ulydighet mot øvrigheten, og dessuten opprør, krig, pest, dyrtid, omveltninger i styret og i hele land og kongeriker, splittelser, anstøt og utallige andre slike ulykker kommer av den nye læren, som de kaller den.

Mot dette store anstøtet skal vi trøste oss med dette herlige trøsteordet og holde oss til det. Det sier at slik må det være: De kristne skal av verden anklages som frafalne, opprørere og opphav til utallige ulykker. Derfor mener våre motstandere at de har god grunn til å hate og forfølge oss. Ja, de mener at de gjør Gud en tjeneste og bærer fram et velbehagelig offer når de dreper og utrydder oss.

Det kan altså ikke gå annerledes enn det Paulus her viser ut fra beretningen om Abrahams to sønner (1 Mos 21): Ismael forfølger Isak, mens den gode Isak lar Ismael være i fred. Den som ikke vil bli forfulgt av Ismael, må derfor også innrømme at han ikke er en kristen.

Våre motstandere forstår å blåse opp de anstøtene som djevelen nå vekker, og overalt roper de ve over oss for slike anstøt. Men kjære, la dem da si hva godt som fulgte da Kristus selv og apostlene hans forkynte! Er det ikke sant at hele det jødiske kongeriket gikk til grunne, at Romerriket gikk i oppløsning og at hele verden kom i uro?

Ikke at skylden lå hos evangeliet. Kristus og apostlene forkynte det ikke til skade og fordervelse for menneskene, men til deres frelse og salighet.

Nei, skylden lå hos hedningenes konger og folkenes fyrster osv., som det står i Salme 2. De var besatt og styrt av djevelen og ville slett ikke høre eller se ordet om nåden, freden, det evige liv og saligheten. De spottet og forbannet det som den aller skadeligste lære, en lære som ødela både religionen og det verdslige styret. At det skulle gå slik når evangeliet og Kristi rike skulle begynne,

har Den Hellige Ånd forutsagt lenge før ved David: «Hvorfor larmer hedningene?» (Sal 2,1–2).

Slik uro og forvirring ser og hører vi også i dag overalt. Motstanderne gir evangeliets lære skylden, men der lyver de som fortvilte gudsbespottere. For den fredelige læren volder ikke noe slikt. Det er hedningene, folkene, kongene og fyrstene i landet som larmer, rådslår og setter seg opp, slik det står i Salme 2 – ikke mot oss, som de nok tror, eller mot vår lære, som de fordømmer og skriker ut som kjettersk og opprørsk, men mot Herren og hans salvede.

Derfor er alle deres rådslag, intriger, list og renker forgjeves, og det skal de forbli: «Han som troner i himmelen, ler. Herren spotter dem. Så taler han til dem i sin vrede, i sin store harme forferder han dem» (Sal 2,4–5).

La dem derfor bare rope så lenge de vil, og si at all denne uroen og forvirringen kommer av oss. Vi trøster oss med denne salmen. Den gjør oss visse og sier at det er de selv som vekker og volder uroen og forvirringen.

Men det tror de ikke, og enda mindre tror de at det er de som larmer, setter seg opp og rådslår mot Herren og hans salvede. Tvert imot mener de at de står seg svært godt hos Herren, forsvarer hans ære og gjør ham en særlig stor tjeneste når de forfølger og slår oss i hjel. Men salmen lyver ikke. Det skal nok vise seg til sist.

Vi gjør jo ingenting. Vi forfølger og dreper ingen; vi bare lider, og samvittigheten vår gir oss et godt vitnesbyrd om det i Den Hellige Ånd.

Dessuten er den læren som all denne uroen og alt dette anstøtet kommer av, ikke vår egen, men Kristi. Den kan vi ikke fornekte eller la stå uforsvart. For Kristus sier: «Hver den som bekjenner meg for menneskene, ham skal også jeg kjennes ved for min Far i himmelen» (Matt 10,32), og: «Den som skammer seg over meg og mine ord i denne utro og syndige slekt, ham skal også Menneskesønnen skamme seg ved når han kommer i sin Fars herlighet med de hellige engler» (Mark 8,38).

Det kan altså ikke være annerledes: Den som vil forkynne Kristus og bekjenne at han er vår rettferdighet, må også tåle å høre at han er et ondt og skadelig menneske som vil bringe alt i uorden.

Det beskyldte jødene Paulus og Silas for da de klaget over dem og sa: «Disse som oppvigler hele verden, er også kommet hit! … Alle handler de stikk imot keiserens bud» osv. (Apg 17,6–7). Senere anklaget de Paulus slik: «Vi har funnet ut at denne mannen er en pest og en oppvigler blant alle jødene rundt om i verden. Han er en leder for nasareernes sekt» osv. (Apg 24,5). I Filippi måtte Paulus og Silas høre at de «skaper stor uro i byen vår» (Apg 16,20).

Slik roper man også nå om Luther: Han er den som ødelegger pavedømmet og er skyld i så mye opprør i det romerske riket. Om jeg nå tidde og lot Kristus og hans hellige ord fare, ville all denne larmen, oppstanden, rådslagningen, spotten og forfølgelsen snart høre opp. Det ville bli god ro, og alt ville være vel; ja, man ville tilby oss gods og ære. Men på den måten ville Kristi evangelium bli formørket og undertrykt.

Men lærer og bekjenner jeg det – og det skal jeg, om Gud vil, gjøre så lenge jeg kan røre tungen – da blir pavedømmet ødelagt og må til slutt falle. Det ene eller

det andre må altså skje: Enten må den timelige og jordiske paven gå under, eller Kristus selv, som er evig, og med ham det evige liv. Men etter det kjente ordtaket skal man av to onder velge det minste. Djevelen får gjerne ta den jordiske paven med all hans løgn og vederstyggelighet – han må jo dø likevel – bare vi får beholde Kristus, vår frelser, som er himmelsk og evig.

Kristus så selv på forhånd i Ånden hvilken omveltning og forvirring forkynnelsen hans skulle føre med seg overalt på jorden. Derfor trøstet han seg med disse ordene: «Ild er jeg kommet for å kaste på jorden, og hvor jeg skulle ønske at den alt var tent! Men en dåp har jeg å døpes med» osv. (Luk 12,49–50).

Slik ser også vi i vår tid at mye ondt vil følge med forkynnelsen av evangeliet. For motstanderne forfølger og spotter det så fiendtlig, og de fleste av våre egne er så utakknemlige at de attpåtil forakter det.

Dette gjør meg så inderlig vondt at jeg etter kjødet ofte tenker: Det hadde vært langt bedre om evangeliets salige lære aldri var kommet fram i lyset i disse siste tider. Da kunne vi hatt fred og ro, i stedet for at den alminnelige freden nå blir forstyrret, når læren er åpenbart. Men i Ånden sier jeg uforferdet med Kristus: «Ild er jeg kommet for å kaste på jorden, og hvor jeg skulle ønske at den alt var tent!» (Luk 12,49).

Men så snart denne ilden begynner å brenne, reiser det seg straks stor uro og strid. Derfor sier Kristus: «Tror dere jeg er kommet for å gi fred på jorden? Nei, sier jeg dere, men strid! For fra nå av skal fem i et hus være i strid med hverandre, tre mot to og to mot tre. Far skal stå i strid mot sønn» osv. (Luk 12,51–53).

For det er ikke en vanlig konge eller keiser som blir egget og satt i harnisk av dette, men denne verdens gud, han som er gud og fyrste over hele verden. Han blir vakt til vrede og harme. Denne mektige fienden blir angrepet av det svake ordet som forkynner den korsfestede Kristus. Da kjenner denne «Behemot» den guddommelige kraften i ordet. Han vekker alle sine lemmer, strekker ut halen, får dypet til å koke som en gryte og havet til å skumme som en salveblanders kjele (Job 40,10; 41,22). Så kommer det opprør og raseri over hele verden.

Vi må altså ikke la oss anfekte eller forføre av at våre motstandere tar så stort anstøt og sier at det ikke kommer noe godt av evangeliets forkynnelse. De er vantro, blinde og forherdet, og derfor kan de umulig se noen frukt eller nytte av evangeliet.

Men vi som tror, ser at det kommer så mye godt av evangeliet at det ikke har noen ende. Riktignok må vi en tid tåle utallig mye ondt i det ytre: Vi blir foraktet, plyndret, hånet, fordømt og slått i hjel – kort sagt, vi blir til et ordtak for verden. Og i det indre kjenner vi angst og skrekk for synden og døden, og djevelen går løs på oss med sine brennende piler osv. (Ef 6,16).

Men la det gå så skrøpelig og anstøtelig til som det vil – vi er likevel visse på at vårt liv er skjult med Kristus (Kol 3,3). I ham og ved ham er vi konger og herrer over synden, døden, kjødet, verden, helvete og alt ondt. Ved ham skal vi også til sist trå ned den dragen og basilisken som er syndens og dødens konge.

Hvordan skjer det? Ved troen. For vår skatt og rikdom er ennå ikke åpenbart; vi venter på den med tålmodighet. Likevel er det helt sikkert at vi allerede eier den ved troen.

Jeg skal her ikke tale om den andre nytten og frukten som følger med Ordet: at de som hører og lærer det, vet hvordan de skal forholde seg til Gud, til nesten og til seg selv, hver i sin stand osv.

Derfor må vi framfor alt gripe med flid den artikkelen som lærer at vi blir rettferdige for Gud ved troen på Kristus. Den alene kan reise oss opp og holde oss oppe mot alt anstøt og trøste oss i alle anfektelser og forfølgelser. For vi ser jo at det ikke kan være annerledes enn at verden tar anstøt av gudfryktighetens lære og beskylder den for at det ikke kommer noe godt av den. For «et sjelelig menneske tar ikke imot det som hører Guds Ånd til. For det er en dårskap for ham, og han kan ikke kjenne det» (1 Kor 2,14).

Et slikt menneske ser bare det onde som djevelen volder: ulydighet hos den jevne mann, strid, opprør, blodsutgytelse, splittelser og annet slikt. Det tar han anstøt av og blir så forblindet at han straks åpenlyst forakter og spotter Guds ord.

Men vi må ikke la det anfekte oss. For våre motstandere kan ikke anklage eller fordømme oss for åpenbare, grove misgjerninger og ondskap, som hor, mord, ran osv., men bare for vår lære. Hva lærer vi da? Vi lærer at Kristus, Guds Sønn, ved sin død på korset har kjøpt oss fri fra syndene våre og fra den evige død. De strider altså ikke mot vårt liv, men mot vår lære – ja, ikke mot vår, men mot Kristi lære.

Da forstår jeg at det er Kristi skyld at de larmer og strider mot oss. Ikke vi, men Kristus har syndet, siden de forfølger oss slik. Men om de kan styrte Kristus ned fra himmelen og fordømme ham som kjetter og opprører for den synd at han alene er den som gjør rettferdig og salig, det får de se til. Vi overlater denne saken til ham selv – den er jo hans – og legger den i hans hender. I mellomtiden ser vi med glede og frimodighet på hvem av partene som til sist skal beholde marken og vinne seier, Kristus eller de.

Etter kjødet gjør det oss nok svært vondt at våre ismaelitter hater og forfølger oss slik. Likevel roser vi oss og gleder oss etter Ånden i våre trengsler, fordi vi vet at vi ikke lider dem for vår egen skyld, men for Kristi skyld – han hvis ære og velgjerninger vi forkynner og sprer. Dessuten væpner Paulus oss her mot dette når han sier at slik må det være: Ismael skal spotte og forfølge Isak. Men bladet skal til sist vende seg, som han sier like etter.

Stedet Paulus her henter fra 1 Mos 21, om at Ismael spottet og forfulgte Isak, forklarer jødene slik at Ismael skal ha tvunget Isak til avgudsdyrkelse. Denne forklaringen deres vil jeg ikke forkaste. Men jeg tror ikke at det var en så grov avgudsdyrkelse som jødene innbiller seg, nemlig at Ismael skulle ha laget bilder av leire etter mønster av hedningenes avguder og tvunget Isak til å tilbe dem. Det ville Abraham aldri ha tålt.

Jeg mener heller at Ismael i det ytre har vært en svært hellig mann, slik Kain var. Kain forfulgte broren sin og slo ham til sist i hjel, ikke av noen ytre eller legemlig grunn, men fordi han merket at Gud hadde større behag i Abel og

offeret hans osv. Slik har også Ismael vært ivrig i gudsdyrkelsen med offer og andre gode gjerninger. Derfor spottet han broren sin og ville være bedre og mer enn ham, og det av to grunner.

For det første når det gjaldt religionen og det geistlige, for det andre når det gjaldt det verdslige herredømmet og arven. Og han mente at han hadde god rett til det: Som den førstefødte regnet han med at både prestedømmet og kongedømmet tilhørte ham etter Guds lov. Derfor forfulgte han Isak både i det åndelige, for religionens skyld, og i det legemlige, for arvens skyld.

Dette onde vil alltid finnes i den kristne kirke, særlig når evangeliet blir lært rent og klart: Kjødets barn spotter og forfølger løftets barn. Papistene og svermerne forfølger oss i dag av ingen annen grunn enn at vi lærer at vi blir rettferdige ved troen på Jesus Kristus alene, uten noen hjelp fra loven eller gjerningene våre.

Papistene ergrer seg over at vi ikke vil tilbe avgudene deres – det vil si at vi ikke lærer at man får nåde og syndenes forlatelse ved rettferdighet, gjerninger og gudsdyrkelse som mennesker har funnet på og innstiftet. Derfor vil de også støte oss ut av huset. Det vil si: De roser seg av å være den rette, hellige kirke, Guds barn og folk, som arven tilhører.

Oss derimot lyser de i bann som kjettere og opprørere, og så langt det står i deres makt, slår de oss i hjel i den tro at de gjør Gud en tjeneste med det osv. Om de kunne, ville de gjerne støte oss ut både av dette timelige livet og av det evige som kommer.

Svermerne er dessuten bitre fiender av oss fordi vi advarer folk mot villfarelsene og kjetteriene deres og fordømmer dem, mens de selv stadig sprer den ene etter den andre blant folk. Derfor er de mer fiendtlige mot oss enn mot papistene, som om vi var verre enn dem.

Det kan altså aldri slå feil: Så snart Guds ord kommer fram i lyset, blir djevelen vred. Da bruker han all sin makt og alle sine renker for å spotte, forfølge, ja, helt undertrykke Ordet. Derfor må det følge mange splittelser og anstøt, og dessuten mord og blodsutgytelse, for han er både løgner og morder. Løgnen sprer han i verden gjennom sine tjenere, sekterne eller kjetterne, og de forfører hjertene. Men menneskene plager og dreper han gjennom tyranner og voldsmenn.

Slik tar han både det åndelige og det verdslige riket i besittelse. Det åndelige tar han ved de ugudelige lærernes løgn – for ikke å tale om at han går løs på hver enkelt med sine brennende piler og driver dem til kjetteri og til ugudelige og urimelige meninger. Men det verdslige tar han ved tyrannenes makt. Han som er far til løgn og mord, volder altså forfølgelse fra to kanter, både åndelig og legemlig, mot den frie kvinnens barn.

Den åndelige forfølgelsen vi i disse tider må utstå fra svermerne, er altså langt hardere og tyngre å bære enn den legemlige. Det kommer av de store anstøtene som djevelen bruker til å tilsøle læren vår så skammelig og gjøre den forhatt og avskyelig. For vi må høre og tåle å få all skylden, som om sekterere og sakramentsfornektere – ja, med ett ord alt ondt – var kommet av vår lære.

Men den legemlige forfølgelsen, der tyrannene står oss etter gods og blod, er langt lettere å bære. For den skjer ikke for våre synders eller misgjerningers skyld, men fordi vi lærer og bekjenner Guds ord rent og klart.

Av det navnet Kristus gir djevelen når han kaller ham «løgnens far» og «en drapsmann fra begynnelsen» (Joh 8,44), skal vi altså lære at det ikke kan være annerledes: Når evangeliet kommer fram og Kristus hersker, må det nødvendigvis oppstå fordervelige partier som forvrenger den rene lære og forfører menneskene. Og det må også komme tyranner som forfølger og slår i hjel dem som holder seg til den.

Slik gikk det på profetenes, Kristi og apostlenes tid, og på de rettsindige biskopenes tid etter dem. Derfor sier Kristus: «Se, jeg sender dere som får blant ulver» osv. (Matt 10,16), og: «Dere skal bli hatet av alle for mitt navns skyld» (Matt 10,22), og likeså: «En tjener er ikke større enn sin herre. Har de forfulgt meg, så vil de også forfølge dere. Har de holdt fast på mitt ord, så skal de også holde deres» (Joh 15,20). Den som ikke vet dette, kan lett snuble og ta anstøt, så han faller fra den sanne Gud og fra troen tilbake til de avgudene han før tjente i overtro.

Med dette vil Paulus altså væpne de gudfryktige kristne, så de ikke skal la seg ryste for hardt av forfølgelser, splittelser og anstøt. Derfor sier han: Likesom han som var født etter kjødet, forfulgte ham som var født etter Ånden, slik er det nå også. Det er som om han ville si: Er vi løftets barn, født etter Ånden, da må vi helt sikkert vente å bli forfulgt av vår bror, som er født etter kjødet.

Det vil si: Ikke bare våre åpenbare, ugudelige fiender, som spotter og håner evangeliets lære som kjetteri, skal forfølge oss. Også de som var våre beste, utvalgte venner, de som har vært i huset hos oss og hatt omgang med oss, ja, som har fått evangeliets lære fra oss – de, sier jeg, blir til sist våre argeste fiender, som forfølger oss hardt. For de er brødre etter kjødet, og det ligger i deres art og natur å forfølge brødrene sine, de som er født etter Ånden.

Slik klager Kristus over Judas: «Også den mannen som jeg levde i fred med, som jeg stolte på, han som åt mitt brød, har løftet opp sin hæl imot meg» (Sal 41,10). Men det er vår trøst at vi ikke har gitt ismaelittene våre noen grunn til å forfølge oss så hardt.

Mot slik forfølgelse og slikt anstøt er det ikke bare Paulus som væpner oss her. Kristus selv trøster oss også kjærlig når han sier: «Var dere av verden, da ville verden elske sitt eget. Men fordi dere ikke er av verden, men jeg har utvalgt dere av verden, derfor hater verden dere» (Joh 15,19). Det er som om han ville si: Jeg er årsaken til all den forfølgelsen dere må lide. Blir dere slått i hjel, er det altså min skyld. For forkynte dere ikke mitt ord og bekjente ikke mitt navn, ville hele verden gjerne la dere være i fred.

Derfor sier han: «Dere skal bli hatet av alle for mitt navns skyld.» Men vær frimodige, det går som det skal. «Det er nok for … tjeneren å bli som sin herre. Har de kalt husherren Be'elsebul, hvor mye mer da hans husfolk!» (Matt 10,22.24–25).

Med disse ordene, «for mitt navns skyld», legger Kristus all skylden på seg selv og tar all frykt fra oss. Det er som om han ville si: Dere har ikke gitt grunn til

den forfølgelsen verden øver mot dere. Det er mitt navn, som dere bekjenner og forkynner, som er grunnen til at tyranner jager dere ut i elendighet og slår dere i hjel, og at de falske åndene spotter og forvrenger læren deres og forvirrer folk. Men vær frimodige og ved godt mot: «Jeg har overvunnet verden» (Joh 16,33).

Denne tilliten holder oss oppe. Vi tviler slett ikke på at vår kjære Herre Kristus er sterk nok, ikke bare til å tåle all tyrannenes vold og grusomhet og alle kjetteres og partiers onde renker, men også til å overvinne dem med makt og ære. Det har han tydelig vist både på jødene og romerne. Riktignok tålte han deres trass og hovmod en tid: Jødene slo ham selv i hjel, og senere apostlene hans, og hos romerne var det i lang tid ingen ende på de kristnes blodsutgytelse.

Han lot også partier og kjettere bruke list og renker mot ham og hans ord, og den ene sekten sto fram etter den andre. Men da hans time kom, slo han ned tyrannenes makt og gjorde kjetternes list til intet. Slik ble han likevel herre og seierherre og forsvarte sitt ord og sin kirke mot alle tyranner og kjettere.

La derfor papistene i dag larme og rase så mye de vil, og la sekterne forvrenge og forfalske Kristi evangelium så mye de kan – vår kjære Herre Kristus skal likevel forbli konge, og Herrens ord skal bli stående til evig tid. Men alle hans fiender, hvor mange de enn er, skal bli til skamme for ham, ja, bli til støv og aske. For Ismaels forfølgelse av Isak skal ikke vare evig, bare en kort tid – og det er en stor trøst. Når den er over, blir en annen dom felt, og den følger nå.

V. 30. Men hva sier Skriften? Driv ut trellkvinnen og hennes sønn! For trellkvinnens sønn skal ikke arve sammen med den frie kvinnens sønn.

Disse ordene fra Sara gjorde Abraham vondt. De rørte ham uten tvil og var et hardt slag for farshjertet hans, for Ismael var jo hans sønn etter kjødet, avlet av hans eget kjød. Det bekrefter også Skriften: «Dette gjorde Abraham meget ondt for sønnens skyld» (1 Mos 21,11). Likevel stadfestet vår Herre Gud Saras dom og sa til Abraham: «Frykt ikke for guttens eller din trellkvinnes skyld! Lyd Sara i alt det hun sier deg. For i Isak skal det nevnes deg en ætt» (1 Mos 21,12).

Av dette ordet, som Paulus her henter fra 1. Mosebok, kan alle ismaelitter høre hvilken dom som er felt over dem. Det er sant at de alltid, slik deres art og natur er, setter seg opp mot den frie kvinnens barn og forfølger dem, som om de ikke skulle ha noen del i arven. Men til slutt går det likevel etter denne dommen: «Driv ut trellkvinnen og hennes sønn» osv.

Denne dommen har gjort ende på jødene, grekerne, romerne og andre som har forfulgt den kristne kirke eller menighet. Den skal også heretter slå ned og gjøre ende på alle ytre helgener, hva de enn kalles, som i våre dager står imot evangeliet, spotter det og fordømmer det.

De roser seg av – ja, de tør vel også sverge på – at de er Guds folk og den rette kirke, og derfor også de rette arvingene. Oss som ser hen til Guds løfte, holder de derimot ikke bare for ufruktbare og enslige; de forfølger oss også som kjettere og utstøtte fra Guds menighet, som folk som aldri kan være Guds barn og arvinger. Men det hjelper dem ikke.

For de er trellkvinnens barn, og det viser de tydelig nok. De forfølger oss jo ikke for noe annet enn at vi lærer etter Skriften at bare de som tror løftet om Kristus, er barn og arvinger. Derfor er det fast og urokkelig bestemt at de skal drives ut av huset og ikke ha del med løftets barn. For arven tilhører bare dem som er den frie kvinnens barn.

Dette er en fast dom som ingen kan sette seg opp mot. De må finne seg i den, hvor nødig de enn vil, og de kan ikke anke den. For Skriften, som har felt denne dommen, kan ikke kalles tilbake. Det kan derfor ikke gå annerledes: Fordi våre ismaelitter ikke vil holde opp med å håne og forfølge Guds ord, skal de ikke bare miste sitt åndelige og verdslige styre og sin øvrighet, men også det evige liv.

For Skriften sier det klart: Trellkvinnens barn skal drives ut av huset, det vil si av nådens rike, for de kan ikke arve sammen med den frie kvinnens barn. Dette stadfestes dessuten tydelig nok av eksemplene med jødene, grekerne og romerne.

Her må vi også merke oss at Den Hellige Ånd i forakt kaller lovens folk, de ytre helgenene, «trellkvinnens sønn». Det er som om han ville si: Hvorfor roser dere dere så mye av lovens og gjerningenes rettferdighet og påstår at dere derfor er Guds folk og barn? Vet dere ikke hvor dere kommer fra, og hvem dere er født av? Da vil jeg si dere det: Dere er barn av en trellkvinne og derfor treller. Hva slags treller? Lovens treller, og dermed syndens, dødens og den evige fordømmelsens treller. Og en trell er ikke arving, men blir drevet ut av huset.

Av dette følger at paven med hele sitt rike, og likeså alle andre ytre helgener – hva de så kalles og hvor hellige de enn ser ut – ikke er noe annet eller bedre enn «trellkvinnens barn» når de våger å ville vinne Guds nåde og salighet ved Guds eller menneskers lover. De arver ikke sammen med den frie kvinnens barn, men blir drevet ut av huset.

Jeg taler her ikke om de ugudelige, epikureiske pavene, kardinalene, biskopene og de skurkaktige munkene, slike som de nå har vært i noen hundre år. De har tjent buken i stedet for Gud og drevet med så avskyelig avgudsdyrkelse og andre synder at jeg ikke vil ta dem i munnen. Nei, jeg taler om de beste og helligste papistene. En av dem var jeg selv, sammen med mange andre som gjorde seg særlig stor umak og førte et strengt liv for ved sitt ordensliv å forsone Guds vrede og fortjene syndenes forlatelse og det evige liv.

Det er over dem dommen her blir felt: Som trellkvinnens barn skal de drives ut av huset sammen med sin mor. De andre er verre enn tyrkere og hedninger osv.

Den som grunner nøye på slike ord som dette, blir fast og grunnfestet i læren om troen og den kristne rettferdighet. Han lar seg ikke anfekte av læren om gjerningenes rettferdighet, om den så var aldri så vakker og hadde aldri så stor glans. Verden tar imot den læren og setter den høyt fordi den ser så anselig ut, mens den forakter og fordømmer læren om troen.

Det er dette de svake kristne tar så stor anstøt av. De ser riktignok for sine øyne hvilket ugudelig liv og hvilken usigelig skam og last papistene driver med, særlig kartusianerne. Men likevel kan de ikke få seg til å tro at den store flokken som bærer navnet og tittelen kirke og roser seg så høyt av det, skulle fare vill. Og

de kan ikke tro at den flokken som har læren om troen ren og klar, skulle være så liten.

Tenk om pavedømmet ennå hadde den helligheten og strenge levemåten som det hadde på de gode gamle fedrenes tid, på Hieronymus', Ambrosius', Augustins og de andres tid.

Den gang hadde de geistlige ennå ikke fått så dårlig rykte for simoni, det vil si handel med geistlige embeter og gods. De hadde heller ikke fått ord på seg for stor utukt, vellyst, rikdom, hor og utallige andre avskyelige synder og laster. Nei, de førte et stille, måteholdent, hellig og åndelig liv, slik de skulle etter fedrenes forordninger og regler og pavens egne kanoner, den gang de ennå hadde hustruer osv. Om det ennå sto slik til i pavedømmet i dag, sier jeg, hva skulle vi da kunne stille opp mot det?

Den enslige stand, der de geistlige på fedrenes tid levde uten ekteskap og førte et strengt liv, er noe helt særlig i verdens øyne. Alle gaper av forundring over den, og etter fornuften å dømme gjør den mennesker til engler. Derfor kaller også Paulus det «engledyrkelse» (Kol 2,18). Papistene har også kalt kyskheten et engleliv; i sekvensen om jomfruene synger de nemlig: *Angelicam hæc vitam duxerat, in carne dum præter carnem vixerat*, det vil si: Den som på jorden lever i kjødet uten kjød, det vil si uten ektefelle, fører et engleliv.

Dessuten synes *det betraktende livet*, som de kaller det, å være noe særlig stort. Da trekker man seg helt bort fra alle ting i husholdningen og i det alminnelige samfunnsstyret og lar andre sørge og arbeide for det, mens man selv sitter og leker med sine egne tanker. Det var dette de fleste geistlige la seg etter den gang.

Derfor sier jeg enda en gang: Var pavedømmet ennå i sin gamle stand, slik det har vært før, da skulle vi ikke utrette mye med vår lære om troen. Vi utretter jo bare lite nå, enda alt skinn av gudsfrykt og all den strenge ytre tukten for lenge siden er forsvunnet, slukket og glemt hos dem. Nå ser og hører vi overalt i pavedømmet ikke annet enn en stinkende blanding av kjetteri, skam og last.

Men la oss si at pavedømmets gamle religion og prisverdige ytre tukt ennå sto ved makt i alle stykker, slik den har gjort før. Skulle læren om troen bestå, måtte vi likevel tale mot den innbilte rettferdigheten og det ytre, hellige pavelige riket og fordømme det. Slik gjorde Paulus mot lovens rettferdighet og de falske apostlene, enda de i det ytre var meget gode og hellige menn.

Vi måtte da si: Dere lever riktignok et kyskt og enslig liv, dere tukter legemet med stadig avhold og går fram i ydmykhet og engleaktig åndelighet. Likevel er dere ikke noe annet eller bedre enn lovens, syndens og djevelens treller, som skal drives ut av huset. For dere tenker å bli rettferdige og salige, ikke ved Kristus, men ved deres egne gjerninger og deres egen hellighet.

Vi bør derfor se mer på papistenes lære, løgn, villfarelse og hykleri, som vi også mest strider mot, enn på deres skjendige og sodomittiske skitneliv. For selv om vi angriper det, har vi ennå ikke på langt nær styrtet deres prakt og makt. Det må Herren gjøre med sin munns ånde (Jes 11,4; 2 Tess 2,8).

Vi må derfor tenke oss at pavedømmets åndelige liv, tukt og disiplin ennå sto i samme blomst som før, og at det ble holdt like strengt som det noen gang

er holdt av eremittene, av Hieronymus, Augustin, Gregor, Bernhard, Frans, Dominikus og mange andre. Likevel måtte vi si til dem: Kjære fedre, har dere ikke noe bedre å stille fram for Guds dom til å forsone hans vrede enn kyskheten og helligheten i deres strenge liv, er dere bare trellkvinnens barn, som må drives ut av himmelen og bli fordømt.

Papistene er heller ikke selv så skamløse og dumme at de forsvarer sitt skitneliv; det må jo alle blant dem som har bare halvparten av vanlig menneskeforstand, selv laste og holde for ukristelig. Men de strider for å kunne beholde og forsvare sin villfarelse, sin djevelske lære, sitt hykleri og sin gjerningsrettferdighet. Derfor viser de til konsilenes myndighet og fedrenes eksempel og gjør mye av dem; fedrene roser de for å ha stiftet og grunnlagt de hellige ordener og stender osv.

Vi strider derfor ikke mot pavedømmet slik det nå står for hele verden: som en åpenbar, gudsbespottelig og skjendig skurkebande. Nei, vi strider mot dets lære og mot de største og beste helgenene. De mener at de fører et åndelig liv, et engleliv. De innbiller seg at de ikke bare holder alle Guds bud, som alle mennesker må holde om de ikke vil miste sin salighet, men også *de råd som Kristus har gitt til fullkommenhet*, og at de gjør gjerninger som de ikke er forpliktet til. For slike gjerninger mener de at vår Herre Gud skylder dem en ekstra fortjeneste, en særlig lønn i tillegg til den alminnelige saligheten.

Om dem sier vi at de strever forgjeves hvis de ikke griper det ene som Kristus sier er nødvendig, og sammen med Maria velger den gode del, som ikke skal bli tatt fra dem (Luk 10,42).

Det gjorde Bernhard. Han var en så god, hellig og kysk mann at han etter min mening burde settes langt høyere enn alle munker. Likevel, da han en gang lå hardt syk og tenkte tilbake på sitt liv, satte han ikke sin lit til kyskheten, enda han hadde holdt den strengt, og heller ikke til sine egne gode gjerninger, enda han hadde gjort mange av dem. Nei, han la alt dette til side og holdt seg til Kristus alene i troen og sa:

«Jeg arme synder har levd mitt liv ille osv. Men du, min kjære Herre Jesus Kristus, har rett til himmelen på to måter: først fordi du er Guds Sønn, og for det andre fordi du også har fortjent den ved din død og lidelse. Den første retten beholder du med rette for deg selv, for den tilhører deg som en naturlig arving av fødsel. Men den andre vil du gi meg, ikke fordi du skylder meg det, som om jeg hadde fortjent det med mine gjerninger, men av ren nåde og barmhjertighet.»

Se, denne hellige mannen holdt ikke fram sin munkestand og sitt engleliv for Guds dom. Han grep det ene nødvendige, og ved det er han også blitt salig. På samme måte tror jeg ganske sikkert at Hieronymus, Gregor og mange andre fedre og eremitter er blitt salige.

Vi kan heller ikke tvile på at *mange av Israels konger* og andre avgudsdyrkere i Det gamle testamente er blitt frelst og salige. Ved livets slutt slapp de den tomme tilliten de hadde til sine avguder, og holdt seg i stedet til løftet om Kristus, Abrahams ætt som skulle komme, han som alle slekter på jorden skulle velsignes i.

Og skal noen blant papistene i våre dager bli salig, må de ikke bygge på sine egne gode gjerninger og sin fortjeneste, men på Guds rene nåde og barmhjer-

tighet alene, som er tilbudt og gitt oss i Kristus. Da må de si med Paulus: Jeg har «ikke min egen rettferdighet, den som er av loven, men den jeg får ved troen på Kristus» osv. (Fil 3,9).

V. 31. Altså, brødre, er vi ikke trellkvinnens barn, men den frie kvinnens.

Med dette avslutter Paulus sitt bilde av kristenheten, *kirken*, som er *ufruktbar*, og lovens folk, som er *fruktbart*. Han sier: Vi er ikke trellkvinnens barn, det vil si: Vi er ikke under loven, som føder barn til trelldom – den skremmer og anklager dem og driver dem til fortvilelse. Nei, vi er satt fri fra den ved Kristus. Derfor kan den verken skremme eller fordømme oss osv. Om dette har vi talt utførlig før.

Det kan nok skje at trellkvinnens barn forfølger oss en tid. Men det er vår trøst at de til slutt blir drevet ut i det ytterste mørke (Matt 8,12). Da får vi beholde arven, som tilhører oss som den frie kvinnens barn.

Som vi nå har hørt, har Paulus brukt ordene «trellkvinnen» og «den frie kvinnen» som anledning til å forkaste *lovens rettferdighet* og i stedet stadfeste med kraft troens rettferdighet, som ikke oppnås ved gjerninger eller lov, men bare ved troen på Kristus. Særlig har han holdt seg til ordet «den frie kvinnen». Det ordet gjør han god bruk av: han skjerper det og prenter det inn. Det får vi høre videre i begynnelsen av neste kapittel, der han tar det som anledning til å tale om den kristne frihet.

Det er også svært viktig at den kristne frihet blir lært rett i kristenheten. For det forbannede pavedømmet har helt formørket den rette forståelsen av den kristne frihet og i stedet ført den arme kristenheten inn i en ynkelig og skjendig trelldom for samvittighetene.

Denne friheten, som Kristus har vunnet for oss til så høy pris, er i vår tid et stort vern og et sterkt skjold for oss, og med det forsvarer vi oss mot pavens tyranni. Derfor bør denne artikkelen om *den kristne frihet* læres og aktes med all flid.

For det første skal den andre artikkelen, den som lærer *hvordan vi blir rettferdige for Gud*, bli stadfestet ved den. For det andre skal de arme, engstede og forvirrede samvittighetene bli hjulpet til rette ved den. Slik kan de få en fast trøst og sikker veiledning mot alt det onde og de mange anstøtene som djevelen vekker av hat til Ordet. For motstanderne gir evangeliet, eller den nye læren, som de spottende kaller det, skylden for alt sammen.

Men den kristne frihet er en åndelig ting, som et kjødelig menneske ikke forstår seg på. Den er tung å fatte selv for dem som har begynt i Ånden, og de har nok å lære før de kan akte og verdsette den rett. Fornuften mener at det er en lett sak. Derfor blir den bare lite aktet, ja, helt foraktet, om ikke Ånden gjør den virkelig stor og dyrebar.

Kapittel 5

Paulus nærmer seg nå slutten av brevet. Det viktigste for ham er derfor å forsvare læren om troen og den kristne frihet mot de falske apostlene. De gjorde alt de kunne for å forvirre denne læren, så de kunne gjøre galaterne og andre kristne menigheter til treller under loven.

Hvert ord retter han derfor mot dem, og ordene slår dem til jorden som tordenslag fra himmelen. Samtidig formaner han galaterne til å sky deres skadelige og ødeleggende lære som den farligste gift og den verste pest. De ubotferdige truer han med den straffen og skaden som skal følge, men dem som lyder, lover han alt godt. Kort sagt: Han prøver alle midler for å holde dem fast i den frihet som Kristus har frigjort dem med. Derfor sier han:

V. 1. Stå derfor fast i den frihet som Kristus har frigjort oss med.

Det vil si: Hold fast og vær standhaftige osv. Det samme sier også Peter: «Vær edrue, våk! Deres motstander, djevelen, går omkring som en brølende løve og søker noen han kan oppsluke. Stå ham imot, faste i troen!» (1 Pet 5,8–9). Vær ikke for sorgløse, sier han, men stå fast. Ligg ikke og snork, men stå.

Han mener: Det er helt nødvendig at dere er standhaftige, våkne og forsiktige hvis dere vil beholde den frihet som Kristus har frigjort dere med. De som vil leve sorgløst og sove tungt uten frykt, kan ikke beholde den. For Satan er en stor fiende av evangeliets lys, det vil si av *læren om nåden, trøsten og livet*.

Når han merker at denne læren vil bryte fram i lyset, holder han seg derfor ikke i ro. Straks setter han seg imot den av all makt og vekker storm og uvær for å slukke og formørke den. Derfor formaner Paulus galaterne og alle kristne til ikke å være late eller sorgløse. De skal være væpnet og alltid ligge i felt mot Satan, så han ikke stjeler fra dem den friheten Kristus har vunnet så dyrt, før de vet ordet av det.

Paulus har valgt ordene sine slik at hvert av dem har noe særlig å si; derfor bør vi grunne nøye på dem. «Stå derfor fast,» sier han. Det vil si: Her må dere være våkne og passe godt på at dere blir stående. I hva? «I den frihet.» Hvilken frihet? Ikke den keiseren har gitt, men den Kristus har frigjort oss med.

Keiseren har riktignok gitt paven byen Rom og andre land – ja, han har vært nødt til det. Han har også gitt privilegier og friheter til pavens snauklipte og tonsurerte flokk. Også det kalles en frihet, men den er ytre og verdslig: Den

fritar paven og hans tilhengere fra de alminnelige byrdene som keiserens andre undersåtter må bære.

Dessuten finnes det enda en frihet, nemlig kjødets, eller rettere sagt djevelens. Med den hersker djevelen dessverre med all makt i hele verden. For de som tar seg denne friheten, lyder verken Gud eller noen lov, men gjør i egen trass det de har lyst til. Denne friheten er det alle søker nå i verdens siste tid.

Også svermerne og kjetterne streber etter den, selv om de sier noe annet og ikke viser det utad. For de mener og lærer, tror og gjør det de har lyst til, enten det er rett eller galt, og tåler ikke at noen irettesetter dem. De står i den frihet som djevelen har frigjort dem med.

Om en slik frihet taler vi slett ikke, enda den dessverre er altfor utbredt og verden ikke bryr seg om noen annen. Vi taler heller ikke om den friheten den ene kan ha framfor den andre i verdslige forhold. Nei, vi taler om en åndelig frihet, som djevelen ikke kan tåle og setter seg imot av all makt.

Det er nettopp denne friheten Kristus har frigjort oss med: ikke fra en menneskelig trelldom, ikke fra fangenskapet i Babylon eller slaveriet hos tyrkerne, men fra Guds evige vrede. Hvor da? I samvittigheten. Der er vår frihet, og lenger går den ikke. For Kristus har ikke frigjort oss på verdslig eller kjødelig vis, men åndelig. Det vil si: Han har frigjort oss slik at samvittigheten vår skal være fri, glad og frimodig og ikke frykte den kommende vrede.

Dette alene er og kan kalles den sanne frihet, og den kan aldri verdsettes høyt nok. Den er så stor og herlig at den verdslige eller kjødelige friheten, som er det eneste verden søker, bare er som en liten vanndråpe mot hele det store havet når man sammenligner dem.

For hvem kan si hvor stort det er at et menneske i sitt hjerte kan tro og være viss på at Gud aldri vil gå i rette med ham, men i all evighet vil være en nådig og barmhjertig Far for ham for Kristi skyld? Det er en høy og ufattelig frihet at den guddommelige majestet er oss nådig, vil verne og hjelpe oss i all nød og fare og til slutt også frigjøre oss legemlig. Da skal vårt forgjengelige legeme, som blir begravet i vanære og skrøpelighet, stå opp igjen uforgjengelig, i kraft og herlighet (1 Kor 15,42–43).

Denne friheten, at vi i all evighet skal være fri fra Guds vrede, er derfor en usigelig frihet. Den er langt større enn himmelen og jorden og alle skapte ting.

Av den følger en annen frihet: at vi ved Kristus er frigjort fra loven, synden og døden, fra djevelens makt og fra helvete osv. Guds vrede kan ikke skremme oss, for Kristus har frigjort oss fra den. Like lite kan loven, synden osv. anklage eller fordømme oss.

Loven anklager oss riktignok, og synden skremmer oss, men de kan likevel ikke drive oss til fortvilelse eller fordømme oss. For her er troen, som seirer over verden (1 Joh 5,4). Den sier straks: Ingen av dem har makt over meg, for min Herre Kristus har løst meg ut og frigjort meg.

Slik er det også med døden. Det finnes ingen grusommere og mektigere tyrann i verden, for han slår ned alle mennesker uten unntak. Likevel må han la de troende være i fred på grunn av den frihet Kristus har frigjort oss med. Skremme dem kan han nok, men mer kan han ikke gjøre. For de holder seg til

dette ordet av Kristus, eller andre lignende: «Jeg er oppstandelsen og livet. Den som tror på meg, skal leve om han enn dør» (Joh 11,25). Det holder dem oppe, og de får trøst i all trengsel og dødsangst.

Derfor må vi tenke godt over hvor stor og viktig den kristne frihet er. Det er lett nok å si ordene: frihet fra Guds vrede, fra loven, døden osv. Men skal vi kjenne denne frihetens kraft og vekt i samvittigheten, er det tyngre enn noen kan si. Da gjelder det å stå fast på den og forsvare oss med den i dødsangst og annen åndelig strid og anfektelse – og nettopp det er frihetens rette bruk og viktigste frukt.

En kristen må derfor venne seg til dette: Når han kjenner at loven anklager ham, og synden, døden og Guds vrede skremmer ham, da må han kunne legge disse skremmende tankene til side. I stedet skal han se hen til og trøste seg med den frihet, den syndenes forlatelse, den rettferdighet, det liv og Guds evige barmhjertighet som er vunnet ved Kristus.

Det går nok ikke av uten slik anklage og angst; ingen kjenner mer til den enn de kristne, det lærer erfaringen. Men den som kjenner den, skal ikke miste motet eller fortvile. Han skal håpe at den ikke varer lenge, slik Gud har lovt ved profeten Jesaja: «Et lite øyeblikk forlot jeg deg, men med stor barmhjertighet vil jeg samle deg. Da min vrede strømmet over, skjulte jeg mitt åsyn for deg et øyeblikk, men med evig miskunnhet forbarmer jeg meg over deg» (Jes 54,7–8).

Men det er svært tungt å gjøre når angst og nød kommer over oss. Derfor er det ikke så lett å tro og gripe den frihet som Kristus har vunnet for oss, som det er å tale om den. Kunne vi gripe den i en fast og stadig tro, da ville det være lett å overvinne djevelens list, verdens hat og raseri og den angsten synden og døden vekker. For alt dette måtte da slukne og forsvinne ved denne friheten, som en liten gnist i det store, vide havet.

Den frihet Kristus har vunnet for oss, kan i sannhet med ett sluke og ta bort enhver byrde og alt som tynger og skremmer oss, enten det er loven, synden, døden eller Guds vrede. Til sist knuser den slangens hode og gir oss rettferdighet, fred og liv i stedet. Men salig er den som virkelig griper og tror dette.

La oss da lære å regne denne friheten vår som høy og dyrebar. Ingen keiser, ingen profet eller patriark, ingen engel fra himmelen har vunnet den for oss, men Kristus, Guds Sønn, som alle ting i himmelen og på jorden er skapt ved – han har vunnet den ved sin død. Han har ikke frigjort oss fra en legemlig og timelig trelldom, men løst oss ut fra det åndelige og evige slaveriet under de grusomste og mest uovervinnelige tyrannene: loven, synden, døden, djevelen osv. Slik har han forsonet oss med Gud Fader.

Og når disse fiendene våre nå er overvunnet, og vi er forsonet med Gud ved hans Sønns død, da er det sikkert at vi er rettferdige for Gud. Da har han også behag i alle de gjerninger som hver og en av oss gjør etter Guds befaling i sitt kall og embete. Det er riktignok ennå synd i oss, men den blir ikke tilregnet oss; den blir tilgitt for Kristi skyld.

Ordene «Stå derfor fast i den frihet som …» har mye i seg, og vi bør grunne på dem med all flid. Med dem vil Paulus også lære oss dette: Friheten blir gitt oss, ikke på grunn av loven eller vår egen rettferdighet, men av ren nåde for

Kristi skyld. Det stadfester Paulus ikke bare her, men gjennom hele brevet. Det samme lærer også Kristus: «Får da Sønnen frigjort dere, da blir dere virkelig fri» (Joh 8,36).

Han alene trer inn mellom oss og alt det onde som tynger og skremmer oss. Han overvinner det og tar det bort, så det ikke lenger kan undertrykke eller fordømme oss – så sant vi tror og tar imot ham for alvor. Ja, i stedet for synden og døden gir han oss rettferdighet og det evige liv. Han forvandler lovens trelldom og angst til samvittighetens frihet og evangeliets trøst, som taler slik til oss: «Vær frimodig, sønn! Dine synder er deg forlatt!» (Matt 9,2). Denne friheten blir altså ikke gitt ved loven; den som tror på Kristus, har den.

Men fornuften kan umulig forstå hva denne friheten er, og hvor stor og herlig den er. Den må ses med åndelige øyne; først da skjønner man hvor uendelig stor denne skatten og rikdommen er. For ingen kan fatte med tanken eller si med ord hvor stor en gave det er å ha syndenes forlatelse, rettferdighet og det evige liv i stedet for loven, synden, døden og Guds vrede, og å ha himmelens og jordens Skaper til Gud, han som i all evighet er nådig og barmhjertig.

Papistene og alle hyklere, som streber etter å bli rettferdige ved lovens eller sin egen rettferdighet, roser seg også av å ha syndenes forlatelse, rettferdighet og en nådig Gud. De skryter også mye av friheten og lover den til andre. Men dette skrytet er bare bedrag og uvisshet, for de er selv «forfallets treller» (2 Pet 2,19). Deres falske tillit faller bort på et øyeblikk når anfektelsen kommer, fordi de ikke bygger på Guds ord eller på Kristus, men bare på menneskelige gjerninger. Derfor kan de umulig fatte hva den sanne frihet fra synden er.

Kristus derimot er grunnvollen som vår frihet står på. Han er en evig yppersteprest, som «er ved Guds høyre hånd, som også går i forbønn for oss» (Rom 8,34). Den frihet, den syndenes forlatelse, den rettferdighet og det liv vi har ved ham, er derfor fast, varig og evig, så sant vi tar imot den i troen.

Når vi da holder fast ved Kristus og står fast i den frihet han har frigjort oss med, da har og beholder vi disse usigelige himmelske godene. Men er vi sorgløse og late, kan vi fort miste dem. Det er derfor ikke uten grunn at Paulus så inntrengende formaner oss til å stå fast og være våkne. Han vet godt at djevelen stadig prøver å ta fra oss den friheten Kristus har vunnet så dyrt for oss, og ved sine tjenere igjen legge oss under trelldommens åk. Derfor sier han videre:

Og la dere ikke igjen legge under trelldommens åk.

Paulus har talt sterkt og trøsterikt om nåden og den kristne frihet. Med herlige ord har han innstendig formant galaterne og alle kristne til å stå fast i den. De må ikke miste friheten ved likegyldighet eller sorgløshet, falle fra nåden og troen og gli over til loven og gjerningene.

Men fornuften tenker alltid sorgløst at det ikke er noen fare, og dessuten setter den lovens rettferdighet høyere enn troens. Derfor går Paulus nokså ivrig til angrep på Guds lov med harde ord og gir den et svært hånlig og foraktelig navn: Han kaller den et åk – og ikke bare et åk, men trelldommens åk. Slik kaller også Peter den: «Hvorfor frister dere da Gud og legger et åk på disiplenes nakke?» (Apg 15,10). Slik svømmer Paulus alltid mot strømmen.

For de falske apostlene gjorde løftet om Kristus til intet og opphøyet i stedet loven med dens gjerninger. De sa: Vil dere bli befridd fra synden og døden og bli rettferdige og salige, hold loven, la dere omskjære, hold nøye på dager, måneder og tider og bær fram offer. Ved slik lydighet mot loven skal dere bli rettferdige og salige.

Men Paulus lærer det stikk motsatte og sier: Den som lærer å holde loven på den måten, setter ikke samvittighetene fri. Han binder dem og tar dem til fange under et åk – og ikke bare et åk, men trelldommens åk.

Han taler altså svært hånlig og foraktelig om loven når han kaller den en snare til den hardeste trelldom og trelldommens åk. Og det gjør han ikke uten grunn. For fornuften har en dypt rotfestet innbilning om at loven gjør menneskene rettferdige. Hele menneskeslekten er så innfiltret i den at det er svært vanskelig å vikle den løs.

Paulus vil her vise til fulle at loven ikke kan gjøre rettferdig. Derfor ser det ut til at han sammenligner dem som vil bli rettferdige ved loven, med okser som må trekke i åk. De sliter og strever i åket, men tjener ikke annet enn det daglige fôret. Og når de har trellet lenge nok, slår man dem til slutt i pannen og slakter dem.

Slik går det også med dem som vil bli rettferdige ved loven. De må være fanger, plages og trelle under trelldommens åk, det vil si under loven. Og når de lenge har strevd og plaget seg med lovens gjerninger, får de til slutt den lønn at de i evighet må være ulykkelige treller. Men treller under hvem? Under synden, døden, Guds vrede og djevelen.

Av dette ser vi at ingen trelldom er hardere enn lovens, og det er ikke uten grunn at Paulus kaller den trelldommens åk. For som jeg ofte har sagt: Loven gjør ikke annet enn å avsløre synden og gjøre den stor. Den anklager, skremmer og fordømmer, den virker vrede, og til slutt driver den de arme samvittighetene til fortvilelse. Det er jo den hardeste og ynkeligste trelldom; Paulus taler mer utførlig om den i Rom 3, 4 og 7.

Derfor bruker Paulus her bare harde og glødende ord. Han ville så gjerne få galaterne til ikke å la de falske apostlene legge denne uutholdelige byrden på nakken deres eller igjen ta dem til fange under trelldommens åk. Det er som om han ville si: Dette er ingen liten sak. Det gjelder om dere skal være frie i evighet eller måtte trelle i evighet.

For å være fri fra Guds vrede og alt ondt er ikke en verdslig eller kjødelig frihet, men en evig frihet. På samme måte er trelldommen ikke legemlig, så den bare varer en tid. Den er et evig slaveri, der alle som vil bli rettferdige og salige ved loven, må tjene synden, døden og djevelen.

Det er særlig de ytre helgenene Paulus taler om her, de som mener det ærlig med loven og for alvor vil holde den. De har aldri fred eller ro i hjertet. De tviler stadig på Guds vilje og frykter døden, Guds vrede og dom. Og etter dette livet får de attpå til den evige fordømmelse som lønn for sin vantro.

De som vil oppfylle loven med gjerninger og bli rettferdige ved den, må derfor med full rett kalles djevelens martyrer. De må slite langt mer og tyngre

for å fortjene helvete enn vår Herre Jesu Kristi sanne martyrer for å komme til himmelen. For de har dobbel pine og plage.

Først sliter de så lenge de lever her i verden, og plager seg selv ynkelig med mange store og tunge gjerninger. Likevel er alt sammen forgjeves, ja, bare synd. For «alt som ikke er av tro, er synd» (Rom 14,23). Og når de dør, får de som lønn at de farer til djevelen i helvetes ild og blir evig fordømt.

De er altså de aller elendigste martyrer, både her og i det kommende liv, og må være fanger og treller i evighet. De gudfryktige har riktignok trengsel her i verden, men i Kristus har de fred, fordi de tror at han har overvunnet verden (Joh 16,33).

Derfor bør vi følge denne formaningen fra Paulus nøye. Vi skal stå fast i den friheten Kristus har vunnet for oss ved sin død, og vokte oss vel så vi ikke igjen blir bundet og fanget under trelldommens åk. Gjendøperne og de andre sektene kan i våre dager være en advarsel som gjør oss kloke. De har sluppet troen og dermed mistet den rette kunnskapen om den kristne frihet.

De roser seg av stor hellighet, men det er bare villfarelse. For de har ikke Skriftens rette mening, men vrir og vrenger på den som det passer dem. Derfor er de også hardere fanget under trelldommens åk enn de var under pavedømmet. Her har de skjærsilden, og hinsides et evig helvete.

De fleste papistene blir i våre dager rene epikureere. De bruker den kjødelige friheten så mye de kan, og synger helt ubekymret det gamle verset: *Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas*, det vil si: Et, drikk og vær glad, etter døden er det slutt. Men i virkeligheten er de djevelens treller. Han holder dem fanget, så de må tjene ham etter hans vilje. Derfor venter et evig fengsel i helvete på dem.

Hittil har Paulus med ivrige og alvorlige ord formant galaterne til ikke å la de falske lærerne ta dem til fange under trelldommens åk igjen, men å stå fast i friheten. Ordene som nå følger, er enda ivrigere og alvorligere.

V. 2. Se, jeg, Paulus, sier dere: Hvis dere lar dere omskjære, så vil Kristus ikke være til noe gagn for dere.

Paulus er så grepet i ånden at han i sin store nidkjærhet slynger ut ord mot loven og omskjærelsen som er rene tordenslag fra himmelen. Det er Den Hellige Ånd som driver ham til å tale så hardt og glødende. Han blir helt brennende mot de falske apostlene, som ville gjøre loven og omskjærelsen nødvendige til frelse.

Derfor sier han: «Se, jeg, Paulus» – jeg, jeg! Jeg som vet sikkert at jeg ikke har fått mitt evangelium fra noe menneske, men ved åpenbaring fra Jesus Kristus (Gal 1,12). Jeg som er fullt forvisset om at jeg har Guds egen befaling og fullmakt fra ham til å tale – jeg feller nå for min egen del en dom som nok kan lyde uhørt, men som er sikker og fast og aldri kan slå feil: «Hvis dere lar dere omskjære, så vil Kristus ikke være til noe gagn for dere.»

Det er en svært hard dom når Paulus sier at å la seg omskjære er det samme som å gjøre Kristus unyttig og til intet. Kristus kan ikke være unyttig i seg selv, men han blir ikke til gagn for de galaterne som lot seg bedra av de falske apostlene. De mente at man ikke bare måtte tro på Kristus, men også la seg omskjære for å bli frelst.

Dette ordet er en sann prøvestein. Med den kan man sikkert bedømme all slags lære, gjerninger, gudsdyrkelse og seremonier, hvem de enn kommer fra. Det gjelder alle, enten de er papister, jøder, tyrkere, sekterere eller hvem de så er.

Lærer de at noe annet enn troen alene på Kristus er nødvendig til frelse, eller innstifter de en særlig gjerning og gudstjeneste med ordensregler og seremonier, av hvilket slag det enn er og hva det enn kalles, for å oppnå syndenes forlatelse, rettferdighet og det evige liv ved den, da hører de alle her hvilken dom Den Hellige Ånd har felt over dem ved apostelen: Kristus er dem slett ikke til noe gagn.

Paulus tør altså felle en så skremmende dom over loven og omskjærelsen, som Gud selv har gitt – og det kan man med rette undre seg over. Hvilken dom skulle han da ikke felle over den trøsten folk søker i menneskebud, som ikke er annet enn agner?

Dette ordet er derfor et tordenslag som hele pavens rike med rette burde skremmes av. For alle prester, munker og eremitter har satt all sin lit og sitt håp, ikke til Kristus, men til sine egne gjerninger, sin rettferdighet, sine klosterløfter og sin fortjeneste. Og jeg taler om de beste som har vært og fremdeles er blant dem. Kristus har de spottet og bare gjort til en streng dommer, anklager og fordømmer. Derfor hører de her sin dom: Kristus er dem ikke til noe gagn.

For kan de selv betale for synden og fortjene nåde og det evige liv ved sin egen rettferdighet og sitt strenge liv, da har de ikke bruk for at Kristus skal bli menneske, lide og utøse sitt blod, stå opp igjen og overvinne synden, døden og djevelen. Da kan de jo hjelpe seg selv med egne krefter og overvinne alt ondt. Kristus er dem altså slett ikke til noe gagn.

Men ord kan ikke uttrykke hvor stor en spott det er å ville gjøre Kristus til intet, så han blir helt unyttig. Derfor taler Paulus disse ordene med ånden i sterk bevegelse og harme i sinnet: «Hvis dere lar dere omskjære, så vil Kristus ikke være til noe gagn for dere.» Det vil si: Alle de velgjerningene han har tjent verden med, er spilt og forgjeves for dere.

Av dette ser vi tydelig at det ikke finnes noe mer skadelig og ødeleggende under solen enn *læren om menneskelige lover og gjerninger*, når den blir tatt imot i den mening at man ved den kan oppnå syndenes forlatelse. For den tar helt bort og forvrenger evangeliets sannhet, troen, den rette gudstjeneste, ja, Kristus selv. Og ham har Faderen jo satt over alle ting, som det står: «I ham er alle visdommens og kunnskapens skatter skjult til stede» (Kol 2,3), og: «I ham bor hele guddommens fylde legemlig» (Kol 2,9).

Alle som tar imot eller lærer læren om gjerningene i en slik mening, undertrykker derfor evangeliet. De gjør Kristi død og oppstandelse unyttig, forvansker hans hellige sakramenter og tar bort den rette bruk og nytte vi skal ha av dem. Slik fornekter og spotter de Gud og alle hans løfter og velgjerninger, som hans verste fiender.

Paulus kaller Guds lov et «trelldommens åk» og sier at «Kristus er ikke til noe gagn» for dem som gjør omskjærelsen nødvendig til frelse. Den som ikke av disse ordene lar seg skremme bort fra loven og omskjærelsen – og enda mer fra

menneskebud og fra tillit til egen rettferdighet og egne gjerninger – og som ikke i stedet lengter etter friheten i Kristus, han må ha et hjerte hardere enn stein og stål.

Det er tydelig og klart nok, om man bare vil forstå det, når han sier: «Den som lar seg omskjære», det vil si: *den som stoler på sin omskjærelse*, «for ham er Kristus ikke til noe gagn», det vil si: *for ham er Kristus forgjeves født og har forgjeves lidt*.

Som jeg har sagt før, taler Paulus om loven, som i seg selv er god og hellig. Omskjærelsen i seg selv taler han ikke om, for den skader ikke så lenge man ikke gjør den i den mening at man kan bli rettferdig ved den. Han taler om det man vil bruke denne gjerningen til, nemlig å sette sin lit til den.

Vil man forstå Paulus' ord rett, må man nemlig føre dem tilbake til hovedsaken han behandler i dette brevet: Menneskene kan ikke bli rettferdige ved loven, gjerningene, omskjærelsen og slikt. Han sier ikke at gjerningene i seg selv er onde eller ikke duger. Tvert imot oppmuntrer han senere med mange vakre ord til å gjøre gode gjerninger. Men han fordømmer tilliten til gjerningene, at man vil bli rettferdig ved dem. For den gjør at Kristus ikke er til noe gagn.

Holder noen loven og lar seg omskjære, eller gjør han hva det nå skal være, i den mening at han skal bli rettferdig for Gud ved det, da er Kristus ham ikke til noe gagn.

Dette skal vi legge godt merke til når vi kommer i åndelig anfektelse. Da pleier djevelen å anklage og skremme samvittighetene for å drive dem til fortvilelse. For han er løgnens far (Joh 8,44) og en stor fiende av den kristne frihet. Han lar oss ikke få ro et øyeblikk, men plager oss med grunnløs angst. Han prøver å få det dithen at samvittigheten slipper friheten og ikke føler annet enn sin synd, blir skremt av den og mister håpet om Guds nåde.

Når så den store, fryktelige dragen kommer – «den gamle slangen, han som kalles djevelen og Satan, han som forfører hele verden», og som anklager våre brødre for Gud dag og natt (Åp 12,9–10) – og bebreider deg at du ikke bare har unnlatt å gjøre noe godt, men attpå til har overtrådt Guds bud, da skal du svare ham slik:

På venstre side gjør du meg mye uro når du minner meg om syndene jeg har gjort, og holder fram for meg at jeg ikke har gjort noe godt. På høyre side ville du gjerne få meg til å bygge på min egen fromhet og mine gode gjerninger og slippe Kristus. Men jeg vil verken det ene eller det andre. For om jeg enten satte min lit til mine gode gjerninger eller fortvilte over mine misgjerninger, da ville Kristus ikke være meg til noe gagn, verken på den ene eller den andre siden.

Derfor lar jeg meg ikke uroe, enten du holder mine synder eller mine gode gjerninger fram for meg. Jeg vil verken se på det ene eller det andre, men stole alene på den friheten som Kristus har frigjort meg til. Jeg vet at han alene kan og vil hjelpe meg. Derfor vil jeg ikke gjøre ham unyttig for meg, og det ville jeg gjøre om jeg våget å stole på mine egne gjerninger for å få det evige liv og bli frelst ved dem, eller om jeg fortvilte over mine synder.

Av disse ordene fra Paulus skal vi altså lære å skille Kristus fra alle gjerninger, både gode og onde, fra alle lover, guddommelige og menneskelige, og fra alle

bedrøvede og engstede samvittigheter. For Kristus har ikke noe med noe av dette å gjøre. Riktignok har han med de elendige samvittighetene å gjøre, men ikke slik at han vil gjøre dem enda mer bedrøvede og elendige. Nei, dem som er bedrøvet, trøster han og reiser opp igjen.

Når det derfor faller deg inn at Kristus er en dommer eller en lovlærer som vil gå i rette med deg og kreve deg til regnskap for livet du har levd, da skal du tro fullt og fast at det ikke er Kristus, men den slemme, rasende djevelen. For Skriften stiller Kristus fram for deg helt annerledes, nemlig at han er vår forsoner, mellommann og trøster (Rom 8,2–3).

Det er han, og det blir han i evighet. Hold deg til det, så blir du ikke bedratt. For det er umulig at han skulle opptre annerledes. Det kan nok se slik ut for deg når du blir anfektet, men da gjør du den fromme, gode Herren urett. For han er vår yppersteprest, som går i forbønn for oss i evighet (Sal 110,4).

Det hender derfor at djevelen kler seg ut som Kristus og begynner å disputere med deg slik: Se, etter mitt ord, som jeg har befalt deg, skulle du ha gjort det og det, men du har ikke gjort det. Og det andre skulle du ha latt være, men likevel har du gjort det. Derfor skal du vite at jeg vil straffe deg for det! Da skal du ikke la deg forføre eller gjøre motløs, men si:

Jeg vet helt sikkert at Kristus ikke taler slik til elendige og bedrøvede samvittigheter. Han gjør ikke angsten i hjertet deres større eller tyngre enn den er i seg selv. Han knuser ikke det knekkede rør og slokker ikke den rykende veke (Jes 42,3). Riktignok taler han hardt til harde og forherdede mennesker og truer dem med helvete og den evige ild. Men de bedrøvede og tyngede lokker han vennlig til seg.

Han sier: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære, og jeg vil gi dere hvile!» (Matt 11,28). Og: «Jeg er ikke kommet for å kalle rettferdige, men for å kalle syndere» (Matt 9,13). «Vær frimodig, sønn! Dine synder er deg forlatt!» (Matt 9,2). «Vær frimodige! Jeg har overvunnet verden» (Joh 16,33). «For Menneskesønnen er kommet for å søke og frelse det som var fortapt» (Luk 19,10).

Derfor må vi se oss godt for, så ikke Satan bedrar oss med sin listige behendighet og sine utallige knep og gjør Kristus, vår eneste trøster og frelser, til en anklager og en som fordømmer oss. For da ville en falsk Kristus – og det er den lede djevelen selv – få oss til å miste den rette, sanne Kristus, og vi ville gjøre ham unyttig for oss.

Dette gjelder de anfektelsene hver enkelt kan komme i, og hvordan man skal forholde seg i dem. Det sier jeg til trøst for arme, bedrøvede samvittigheter, ikke for den store, grove og utemmede hopen. Den må man true og skremme med Guds lov, vrede og dom; den har ingen del i denne trøsten.

V. 3. Igjen vitner jeg for hvert menneske som lar seg omskjære, at han skylder å holde hele loven.

Den første skaden er mer enn stor nok: Kristus er ikke til noe gagn for dem som lar seg omskjære. Den andre skaden er ikke mindre: De som lar seg omskjære,

skylder å holde hele loven. Dette sier Paulus med et slikt alvor at han til og med sverger på det: «Jeg vitner», det vil si: Jeg sverger dyrt og hellig.

Disse ordene kan forstås på to *måter*: nektende og bekreftende. Den *første meningen*, den nektende, er denne: «Igjen vitner jeg for hvert menneske som lar seg omskjære, at han ennå skylder å holde hele loven.» Det vil si: Han holder og oppfyller ingenting av loven. Selv om han lar seg omskjære, forblir han uomskåret, og selv om han oppfyller loven, oppfyller han den ikke. Ja, nettopp når han mener å oppfylle den, overtrer han den.

Dette mener jeg er den rette, enkle meningen Paulus har med disse ordene. For han forklarer seg selv senere og sier: «For de som lar seg omskjære, holder heller ikke selv loven» (Gal 6,13). Og tidligere: «For alle de som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse» (Gal 3,10).

Det er som om han ville si: Selv om dere lar dere omskjære, blir dere ikke rettferdige eller fri fra loven av den grunn. Tvert imot blir dere først da for alvor bundet til loven og blir dens treller. Nettopp når dere mener å gjøre det loven krever, og bli fri fra den, legger dere dere inn under den og går for alvor inn under dens åk. Slik får loven mer og mer rett over dere til å anklage og fordømme dere. Det er å hjelpe på saken så den går krepsegang, og å ville vaske skitt av med skitt.

Det jeg her viser ut fra Paulus' ord, har jeg selv måttet erfare i klosteret, både på meg selv og på andre. Jeg har sett mange som i beste mening og med andakt gjorde alt de kunne for å få fred i samvittigheten. De bar hårskjorter, fastet, ba, pinte og plaget kroppen med stadig avhold av mange slag – om de så hadde vært av jern, måtte de til slutt ha brutt sammen under det.

Likevel gjorde de ikke saken bedre. Jo mer de strevde, desto mer motløs og redd ble samvittigheten deres. Særlig når de skulle dø, ble de så skremte og trøstesløse at jeg har sett mange dødsdømte mordere gå langt mer frimodig i døden enn disse, som jo hadde ført et så strengt liv.

Derfor er det sikkert og sant at de som aller mest vil holde loven, holder den aller minst. For jo mer de vil oppfylle loven eller menneskebud, desto mer overtrer de dem. Og jo mer noen vil gi samvittigheten fred med egen rettferdighet og egne gjerninger, desto mer urolig gjør han den.

Da jeg var munk, la jeg all mulig flid i å leve rett etter regelen i min orden. Jeg angret ofte syndene mine alvorlig og skriftet dem alle så langt det var mulig, og den boten jeg ble pålagt, holdt jeg så strengt og nøye jeg kunne. Likevel fikk samvittigheten min aldri ro eller fred. Jeg var stadig i tvil og tenkte: Se, det og det har du gjort galt, og du har ikke angret syndene dine nok. Og i skriftemålet har du glemt et eller annet.

Jo lenger jeg strevde med å hjelpe min tvilende, skrøpelige og engstede samvittighet med menneskebud, desto mer tvilende, skrøpelig og bedrøvet ble jeg dag for dag. Og jo mer jeg slik ville holde menneskebudene, desto mer overtrådte jeg dem. Kort sagt: Jo mer jeg strevde for å bli god ved min orden, desto verre ble jeg.

For det er umulig, sier Paulus, at et menneskes samvittighet skal få fred og ro ved lovgjerninger uten løftet og evangeliet om Kristus. Enda mindre kan det skje ved menneskebud.

Alle som vil bli rettferdige og leve ved loven, står derfor langt lenger borte fra rettferdigheten enn tollere, syndere og skjøger. For disse kan ikke stole på egen rettferdighet og egne gode gjerninger. Gjerningene deres er ikke slik at de tør vente å få nåde eller syndenes forlatelse for dem.

For kan den rettferdighet og de gjerninger som er etter loven, ikke gjøre noen rettferdig, kan i alle fall ikke syndene mot loven gjøre det – de virker tvert imot det motsatte. Derfor er tollere og syndere på dette punktet bedre stilt enn de gjerningshellige, for de kan ikke sette noen lit til gjerningene sine. Og nettopp en slik tillit er et stort hinder for troen på Kristus, ja, den gjør den helt til intet.

Derimot kan det ikke slå feil: De som legger vinn på gjerningene, holder seg borte fra synder i det ytre og fører et ulastelig og hederlig liv for verden, må jo få den gode tanken i hjertet at de er fromme og rettferdige folk og mer til behag for Gud enn vanlige kristne. Derfor står de hardt på at de bør få en særlig lønn framfor andre. Da får troen ikke noe rom, og derfor er Kristus dem ikke til noe gagn.

De som legger vinn på ytre hellighet, er altså langt verre stilt enn tollere og skjøger. For disse kan ikke, slik de gjerningshellige gjør, vise fram gode gjerninger for Gud for å stille hans vrede og så få det evige liv som lønn – de har jo ingen gode gjerninger. Men de ydmyker seg, bekjenner sin synd, ber om nåde og ber om at synden må bli dem tilgitt for Kristi skyld.

Den som holder loven i den mening at han ved det vil bli rettferdig, skylder altså å holde hele loven. Det vil si: Han har ennå ikke oppfylt én eneste bokstav av loven. Loven er jo heller ikke gitt for å gjøre rettferdig, som vi ofte har sagt, men for å åpenbare synden, skremme, anklage og fordømme. Jo mer man derfor strever med å hjelpe samvittigheten med loven eller gjerningene, desto mer tvilrådig og urolig gjør man den.

Spør bare alle munker som for alvor har strevd med å gi samvittigheten fred ved sine ordensregler, om én eneste av dem med full visshet og uten tvil kan si at hans stand og liv er Gud til behag, og at Gud for dens skyld vil være ham nådig og gi ham himmelen.

Jeg vedder på at om de ikke er hyklere og vil innrømme sannheten, vil de svare: Jeg lever nok slik at ingen kan ha mye å utsette på meg, og jeg holder min orden så godt jeg kan. Men jeg kan ikke med full visshet si om denne lydigheten min er til behag for vår Herre Gud eller ikke.

I den boken de kaller *Vitas Patrum* (Fedrenes liv), leser man om Arsenius, som jeg også har nevnt før. Han levde lenge i stor hellighet og måtehold. Men til slutt, da han merket at han snart skulle dø, ble han sterkt redd og bedrøvet. Man spurte ham hvorfor han var så redd for døden, når han jo hadde levd hele sitt liv i stor hellighet og tjent Gud flittig uten stans. Da svarte han at han nok etter menneskers dom hadde levd ulastelig. Men Gud, sa han, dømmer helt annerledes enn menneskene.

Med sitt hellige og strenge liv nådde han altså ikke noe annet enn at han måtte frykte og skjelve for døden da timen kom. Er han blitt frelst og salig, er det ingen tvil om at han har måttet slippe all sin egen rettferdighet, slå sitt hellige liv ut av tankene og holde seg til Guds barmhjertighet alene og si: «Jeg tror på Jesus Kristus, Guds Sønn, vår Herre, som har lidt, er korsfestet og død for mine synder.»

Den *andre meningen*, den bekreftende, er denne: Den som lar seg omskjære, skylder å holde hele loven. For den som godtar Moses på ett punkt, må godta ham på alle de andre. Den som vil holde ett stykke av loven som nødvendig til frelse, skylder å holde alt det andre også. Det hjelper ikke å si at omskjærelsen er nødvendig, men ikke Mose andre lover. For nettopp fordi du mener at du ubetinget må holde omskjærelsen, skylder du å holde hele loven.

Men å ville holde hele loven, slik de falske apostlene drev på med (Apg 15,5), og slik vi har sett tidligere der apostelen sier: «Dere tar vare på dager og måneder og høytider og år» (Gal 4,10) – det er ikke annet enn å vise i gjerning at man mener Kristus ikke er kommet. Men er Kristus ennå ikke kommet, da må man holde alle jødiske lover og skikker om mat, steder og tider og fortsatt vente på at Kristus skal komme. Da skal han avskaffe det jødiske kongedømmet og prestedømmet og i stedet opprette et nytt rike i hele verden.

Nå vitner jo hele Skriften – og det er også helt åpenbart – at Kristus kom for 1539 år siden. Han har gjenløst hele menneskeslekten ved sin død og oppfylt alt profetene noen gang har forutsagt og forkynt om ham. Derfor er det visst at han har gitt oss nåde og sannhet i stedet for loven, som han har opphevet (Joh 1,17). Det er altså ikke loven eller gjerningene som gjør oss rettferdige, men troen på Kristus, som for lenge siden er kommet.

Også i vår tid har det vært noen som har villet binde oss til de av Mose lover som passet dem, slik de falske apostlene i sin tid gjorde med galaterne. Det må vi på ingen måte tillate. For taper vi denne skansen, så Moses begynner å herske over oss på ett punkt, må vi siden underkaste oss hans makt helt, enten vi vil eller ikke. Derfor kan vi ikke tåle at noen legger så mye som én av Mose lover på nakken vår.

Vi lar gjerne Moses bli lest for oss, og vi hører ham som den som på forhånd har forkynt og vitnet om Kristus. Vi godtar også at man henter eksempler og forbilder fra ham til gode lover, hederlige skikker og dyder. Men at han skulle herske og regjere i og over vår samvittighet, det tåler vi ikke. Der skal han være død og begravet, så ingen vet eller får vite hvor graven hans er (5 Mos 34,6).

Den første meningen synes jeg passer bedre enn den andre til den saken Paulus behandler. Likevel er begge gode, og begge forkaster lovens rettferdighet. Den første lyder slik: Loven gjør oss ikke rettferdige – mer enn det: Jo mer vi strever etter å bli rettferdige ved loven, desto mer overtrer vi den og synder mot den. Den andre lyder slik: Den som vil holde ett stykke av loven, skylder å holde alt det andre. Kort sagt trekker begge den slutningen at Kristus ikke er til noe gagn for dem som vil bli rettferdige ved loven.

Av dette følger at de som lærer loven slik at man skal bli rettferdig ved den, tar dem som er satt fri ved Kristus, til fange under trelldommens åk igjen. De

gjør at Kristus ikke er dem til noe gagn, og at de skylder å holde hele loven. Det er å fornekte Kristus fullstendig med alle hans velgjerninger og å gjøre alle Guds løfter til løgn – ja, også loven selv, som vitner om Kristus at han ikke skal være noen lovgiver, men nådens og fredens konge.

V. 4. Dere er skilt fra Kristus, dere som vil bli rettferdiggjort ved loven, dere er falt ut av nåden.

Her forklarer Paulus selv hva han mener. Han taler ikke om loven i seg selv eller om omskjærelsen som en ytre handling, men om å sette sin lit til dem og formaste seg til å ville bli rettferdig ved dem. Det er som om han ville si: Jeg forkaster eller fordømmer ikke loven og omskjærelsen som om de i seg selv var noe unyttig. Jeg kan trygt, uten fare eller skade, spise, drikke og gjøre alt annet sammen med jødene slik loven foreskriver. Jeg kan også omskjære Timoteus (Apg 16,3).

Men den meningen forkaster og fordømmer jeg at man skal bli rettferdig ved loven – som om Kristus ennå ikke var kommet, eller som om han nok er kommet og er til stede, men likevel ikke alene kan gjøre menneskene rettferdige. For det er å slippe Kristus.

Derfor sier han: «Dere er skilt fra Kristus.» Dere er blitt rette faraoer, det vil si «frie» – frie fra ham. For han har sluttet både å bo og å virke hos dere. Dere har mistet kunnskapen om ham, hans Ånd, sinn, gunst, frihet, liv og alt han virker. Kort sagt: Dere er så skilt fra ham at han ikke har noe med dere å gjøre, og dere ikke med ham.

Vi bør derfor legge oss godt på hjertet det Paulus sier her: Den som vil bli rettferdig ved loven, gjør ikke annet enn å skille seg fra Kristus og gjøre ham helt unyttig for seg. Hva kunne vel sies hardere mot loven? Hva kan vi sette opp mot et slikt tordenslag? Evangeliet og loven kan altså umulig bo og råde sammen i ett hjerte. Enten må Kristus vike for loven, eller loven må vike for Kristus.

Om noen derfor skulle mene at Kristus og tillit til loven kan bo sammen i hjertet, kan han være sikker på at det ikke er Kristus som bor i hans hjerte, men den lede djevelen selv.

Djevelen har tatt på seg Kristi maske og skikkelse, og slik anklager og skremmer han ham og krever at han skal gjøre seg selv rettferdig ved loven og sine egne gjerninger. For det er ikke Kristi måte å gå i rette med noen for syndens skyld, som jeg sa for litt siden. Han sier heller ikke at man skal stole på sine egne gode gjerninger. Nei, han sier: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære» (Matt 11,28).

Heller ikke den rette, sanne troen, som holder seg til Kristus alene, pleier å diskutere og spørre om man har gjort mange gode gjerninger å bli rettferdig ved, eller mange synder å bli fordømt for. Den slutter rett fram, enkelt og fast: Har du gjort aldri så mange gode gjerninger, er du ikke rettferdig for Gud av den grunn. Og omvendt: Har du gjort aldri så store synder, er du ikke fordømt av den grunn.

Dermed vil jeg ikke forakte eller laste gode gjerninger, og enda mindre rose synden. Men dette sier jeg: Den som vil bestå for Guds dom og være et nådens

barn, skal bare se til at han ved troen griper Kristus og beholder ham, så Kristus ikke blir unyttig for ham – og det blir han om man våger å ville bli rettferdig ved loven. For Kristus alene gjør meg rettferdig, uten hjelp fra noen av mine gode gjerninger og uten at noen av mine synder kan hindre det.

Når jeg tror og tenker slik om Kristus, har jeg grepet ham rett og beholder ham. Men tenker jeg at han krever lovens gjerninger av meg for at jeg skal bli rettferdig ved dem, da er han allerede blitt unyttig for meg, og jeg har ikke noe med ham å gjøre.

Dette er harde ord og trusler mot lovens rettferdighet, og enda mer mot den rettferdigheten vi vil hente fra selvvalgt andakt. Samtidig er det hovedord som med kraft stadfester og grunnfester artikkelen om at vi blir rettferdige for Gud ved troen på Kristus alene.

Konklusjonen blir altså: Enten må vi slippe Kristus selv, eller lovens rettferdighet. Beholder vi Kristus, er vi rettferdige for Gud. Men beholder vi loven, er Kristus til ingen nytte, og vi er tvert imot skyldige til å holde hele loven. Dommen er allerede falt: «Forbannet er hver den som ikke holder fast ved alt det som står skrevet i lovens bok, slik at han gjør det» (5 Mos 27,26).

Det samme som her er sagt om loven, gjelder også menneskebud. Paven og hans geistlige må enten slippe alt det de til nå har satt sin lit til, ellers blir Kristus til ingen nytte for dem. Av dette ser vi lett hvor farlig og ødeleggende papistenes ugudelige lære er. Den har jo ført oss helt bort fra Kristus og gjort ham til ingen nytte for oss.

Gud klager hos profeten Jeremia over de falske profetene som profeterte løgn og forkynte sitt eget hjertes bedrag, og som med det prøvde å få hans folk til å glemme hans navn (Jer 23,26–27). De falske profetene vek bort fra den rette forklaringen av loven og fra løftet som ble gitt Abraham om den ætten der alle slekter på jorden skulle velsignes. De forkynte sine egne drømmer og bedrag, for at folket skulle glemme sin Gud.

Slik har også papistene formørket og helt undertrykt Kristi evangelium, så ingen har hatt nytte av det. De har bare holdt fast ved læren om gjerningene, og med den har de ført hele verden bort fra Kristus, så han ikke har vært til nytte for den. Den som for alvor tenker over hvilken styggedom det forbannede pavedømmet har voldt i verden, må kjenne hårene reise seg på hodet.

Dere er falt ut av nåden.

Det vil si: Dere er ikke lenger i nådens rike. Den som faller over bord fra et skip, må drukne, samme hvordan det skjer. Slik går det også med den som faller ut av nåden: Han må gå fortapt og bli fordømt. Den som vil bli rettferdig ved loven, lider altså skibbrudd og setter seg i fare for den evige død. Hvilken større synd eller dårskap kan vel begås enn å ville miste Guds nåde og gunst i Kristus og i stedet beholde Moses' lov? Beholder man den, kan det ikke slå feil: Man samler Guds vrede over seg og trekker alt ondt over seg.

Men faller alle som vil bli rettferdige ved Guds lov, ut av nåden – hvor havner da, kjære, de som vil bli rettferdige ved menneskebud, ved sine klosterløfter og fortjenester? De faller ned i helvetes dype avgrunn til djevelen. Nei da, sier de,

de blir båret til himmelen av englene! For slik har de jo lært: «Over alle som lever etter den hellige Benedikts, den hellige Frans' og andres regler, være Guds fred og barmhjertighet.» Og: «Den som avlegger løfte om kyskhet, fattigdom og lydighet, skal ha evig liv.»

Men bry deg ikke om slike tomme og fordømmelige løgner. Se heller på hva Paulus sier her: «Dere er skilt fra Kristus.» Og hva Kristus selv sier: «Den som tror på Sønnen, har evig liv. Men den som ikke vil tro på Sønnen, skal ikke se livet, men Guds vrede blir over ham» (Joh 3,36). Og: «Den som ikke tror, er allerede dømt» (Joh 3,18).

Hver kristen bør derfor tenke grundig over disse ordene: «Dere er falt ut av nåden.» For de rommer mye. De betyr at den som faller ut av nåden, mister forsoningen og syndenes forlatelse, det vil si: Han mister rettferdigheten, friheten og livet – alt det Kristus har vunnet for oss ved sin død og oppstandelse. I stedet for disse himmelske godene får han Guds vrede og dom, synd og død. Han må være djevelens trell og fordømt til evig tid.

Men for dem som blir stående i den friheten Kristus har frigjort oss med, er dette ordet svært trøsterikt. Det stadfester læren om troen og artikkelen om den kristne rettferdighet. Og det trøster oss kraftig mot papistenes grusomhet når de forfølger og fordømmer oss som kjettere fordi vi lærer denne artikkelen.

Dette ordet fra Paulus, «Dere er skilt fra Kristus», burde med rette skremme alle troens og nådens fiender, det vil si alle som bare er hellige i det ytre, så de holdt opp med å forfølge læren om troen, nåden, livet og den evige frelse. Men de er så forherdet og forstokket at de ser og likevel ikke ser, hører og likevel ikke hører (Matt 13,13). Selv om de leser eller hører denne forferdelige dommen som apostelen har felt over dem, rører det dem ikke. Derfor lar vi dem fare. De er blinde veiledere for blinde (Matt 15,14).

V. 5. For i Ånden venter vi ved tro på det som rettferdigheten gir oss håp om.

Med dette avslutter Paulus og sier: Dere vil bli rettferdige ved loven, omskjærelsen og gjerningene. Men vi søker ikke å bli rettferdige på den måten. Da ville Kristus bli til ingen nytte for oss, og vi ville bli skyldige til å holde hele loven og falle ut av nåden. Nei, vi venter med Ånden på rettferdighetens håp av troen.

Her må vi nøye tenke over hvert ord, for de er svært viktige og rommer mye. Han sier ikke bare rett ut, slik han pleier: «Vi blir rettferdige av troen», men: «Vi venter på rettferdighetens håp.» Han tar med håpet og samler slik i ett alt som hører troen til, uten å utelate noe.

Her skal vi for det første merke oss at Paulus setter ordet «Ånd» opp mot ordet «kjød» når han sier: «Vi venter med Ånden.» Det er som om han ville si: Vi mener ikke å bli rettferdige i kjødet, men i Ånden – og vel å merke ikke i en svermeråndog selvklok læremester, slik sekterne roser seg av Ånden, men i den Ånd som kommer av troen. Om Ånden og troen har vi alt talt utførlig. Her sier han altså ikke bare at vi blir rettferdige i Ånden ved troen. Han legger noe nytt til og sier: «Vi venter med Ånden på rettferdighetens håp av troen.»

Ordet «håp» brukes på to måter i Skriften. For det første betyr det den store frimodigheten som holder ut i all anfektelse og alt ondt, og som venter på seieren og frelsen til sist. For det andre betyr det selve denne seieren og frelsen, som håpet og hjertets frimodighet skal vente på og få.

I den første betydningen bruker Paulus ordet når han sier: «Hvorfor skulle en håpe på det en allerede ser?» (Rom 8,24). I den andre betydningen bruker han det slik: «på grunn av det håpet som ligger ferdig for dere i himmelen» (Kol 1,5), det vil si: på grunn av den frelsen som dere venter på med utholdenhet. Likeså: «Et håp som en kan se, er ikke lenger noe håp» (Rom 8,24). Der er det tale om det håpet som er selve frelsen, den vi venter på.

Slik kan også ordet «håp» på dette stedet forstås på to måter. For det første kan det bety den frelsen som vi ikke ser eller merker, men som vi håper på, slik han også sier: «For i håpet er vi frelst» (Rom 8,24). For det andre kan det bety den frimodigheten i hjertet som med tålmodighet og stor lengsel venter på denne frelsen.

For så lenge vi lever her, henger synden alltid ved oss i kjødet vårt. Også loven i lemmene våre blir værende; den strider mot loven i vårt sinn og tar oss til fange under synden, så vi må tjene den (Rom 7,23). I tillegg blir vi anfektet med mange slags plager og mye ondt, og vi er ikke et øyeblikk trygge for døden. I denne kampen mellom Ånden og kjødet holder håpet fast. Det venter på seieren og frelsen til sist og tviler ikke på at den skal komme i sin tid.

Vi må altså vite at vi riktignok har begynt å bli rettferdige ved troen. Ved den har vi også fått Åndens førstegrøde og har begynt å døde kjødet. Likevel har vi ennå ikke rettferdigheten fullkomment, men venter på den med tålmodighet. I mellomtiden holder vi oss til nådens ord og vet at Gud er oss nådig for troens skyld, den troen vi har på Kristus. Vår rettferdighet er altså ennå ikke fullt virkeliggjort hos oss, men står fremdeles i håpet.

Dette er en stor og søt trøst. Den styrker kraftig elendige og nedslåtte hjerter som kjenner synden og er i angst, og holder dem oppe mot alle djevelens brennende piler (Ef 6,16). For når samvittigheten må kjempe i slik nød og angst, blir den redd og forskrekket. Følelsen av synden, av Guds vrede og av døden er så sterk at det ser ut som om det verken er rettferdighet eller frelse å vente.

Da er det tid for å si til den som er i en slik anfektelse: Kjære bror, du vil gjerne ha en rettferdighet du kan kjenne og ha glede og trøst av, slik du kjenner synden og får angst og motløshet av den. Men det skjer ikke.

Strev heller etter at din rettferdighet, som du har i håpet og som ennå er skjult, skal veie tyngre enn synden du kjenner. Vit at den ikke kan ses eller kjennes; du må håpe at den skal bli åpenbaret i sin tid. Du skal derfor ikke dømme ut fra følelsen av synden som plager og bedrøver deg, men ut fra troens løfte og lære, der Kristus blir lovt deg som din fullkomne rettferdighet.

Slik går det altså med håpet i begge de betydningene som er nevnt. For det første: Selv når jeg er midt i angsten, ja, dypest nede i den, og kjenner synden svært sterkt, er jeg likevel ved troen så trøstig og frimodig at jeg kan håpe og være viss på at jeg er rettferdig for Gud for Kristi skyld. For det andre: Den

rettferdigheten jeg venter på hos Gud, skal han i sin tid gjøre fullkommen, føre fram i lyset og åpenbare, selv om den ennå ikke kan ses eller kjennes.

Selv om min rettferdighet altså ennå ikke er fullkommen og ikke kan kjennes eller merkes, vil jeg likevel ikke fortvile, men ved *troen* gripe Kristus og vente på frelsen. Når jeg nå har grepet Kristus ved troen, blir djevelen riktignok ikke borte; jeg må stride mot hans brennende piler. Men ved *håpet* blir jeg trøstig og frimodig mot synden som jeg kjenner, og holder meg til Ordet, som sier at det er gjort i stand en fullkommen rettferdighet for meg i himmelen. Den må jeg vente på med tålmodighet. Dette forstår man først rett når man får erfare det i øvelse og praksis.

Forskjellen mellom tro og håp

Her melder spørsmålet seg: Hva er forskjellen mellom tro og håp? Sofistene har strevd mye med dette uten å komme fram til noe sikkert svar. Selv for oss er det vanskelig å skille presist mellom tro og håp, enda vi – uten å skryte – studerer Den hellige skrift med all flid og av Guds nåde behandler den med mer ånd og forstand enn de har gjort. For tro og håp henger så nær sammen at det ene ikke kan være uten det andre. Likevel er det en forskjell mellom dem, og den kan vi se av det som følger.

For det første er det en forskjell i hvor de har sitt sete: Troen hører hjemme i forstanden, håpet i viljen. Troen er en ny kunnskap og forstand som opplyser fornuften, mens håpet er en frimodighet og en ny vilje. Likevel følger de hverandre, så det ene aldri kan skilles fra det andre; det ene ser alltid mot det andre, slik de to kjerubene på nådestolen gjør.

For selv om troen er en kunnskap om Guds vilje mot oss, er den ikke slik den skal være uten at hjertets tillit kommer til – det vil si at vi tar imot Guds nådige vilje mot oss slik han tilbyr å vise oss den. Og selv om håpet først og fremst er en inderlig lengsel i hjertet etter noe, kan det ikke være der uten at vi først har fått forstand eller kunnskap om det. Derfor kan troen ikke skilles fra håpet, og heller ikke håpet fra troen.

For det andre er det en forskjell i oppgave: Hver av dem har sin egen virkning og tjeneste. Troen lærer, leder og underviser oss; kort sagt er troen den rette kunnskapen om Gud. Håpet derimot minner og maner på. Det beveger og oppmuntrer hjertet, så det blir sterkt, fast og frimodig i alt ondt, ikke lar seg forvirre, men holder ut og venter til det blir bedre.

For det tredje sikter de ikke mot det samme, men hver har sitt. Troen sikter mot Guds sannhet og lærer oss å holde fast og stødig ved den, så vi ikke vakler eller tviler. Den ser på Ordet, der Gud tilbyr og lover oss sine goder. Håpet sikter derimot mot den nådige viljen hos ham som har gitt løftet i Ordet. Gjennom troens ord ser det fram mot de godene og den skatten som Gud av sin nådige vilje har lovt oss i sitt ord, og som troen har sett at vi skal håpe på og visselig få.

For det fjerde er det en forskjell i rekkefølge: Det ene kommer før det andre. Troen har vi før noen trengsel kommer over oss, for den er livets begynnelse (Hebr 11). Håpet kommer etterpå og blir født av trengsel (Rom 5,4).

Til sist ser vi forskjellen på det de kjemper mot. Troen er en lærer og dommer som må stride mot all villfarelse og kjetteri; den dømmer og prøver åndene og læren. Håpet er derimot som en hærfører som må stride mot trengsel, lidelse, utålmodighet, bedrøvelse, motløshet, fortvilelse og gudsbespottelse, og som midt i det onde venter på at det skal bli bedre.

Når troen har opplært og undervist meg i Guds ord, griper jeg Kristus og tror på ham. Samtidig må viljen min være med, så jeg for alvor kan ta imot ham. Ved denne kunnskapen om Kristus er jeg rettferdig. Men så snart jeg er blitt rettferdig ved denne troen og kunnskapen, sitter djevelen ikke stille; han er straks på plass. Som løgnens far prøver han med list, villfarelse og kjetteri å gjøre troen til intet, og fordi han også er en morder, prøver han å undertrykke den med vold, mord og tyranni.

Da går håpet inn i kampen. Det holder fast ved de godene og den skatten som troen har sett i Guds løfte, blir dristig og frimodig og overvinner djevelen, som strider mot troen. Når han er overvunnet og slått ned, følger fred og glede i Den Hellige Ånd. Troen og håpet er altså så nær forent at man nesten ikke kan se noen forskjell på dem, og likevel er det ene ikke det samme som det andre. For å gjøre dette lettere å forstå, vil jeg forklare det med en sammenligning.

I det ytre, verdslige styret er klokskap og mot to forskjellige dyder. Likevel henger de så nær sammen at de knapt kan skilles fra hverandre. Mot er et frimodig sinn og et uforferdet hjerte som står fast i nød og fare, ikke fortviler, men holder ut og venter på at det skal bli bedre. Men blir et slikt sinn og hjerte ikke styrt av klokskap, blir det ikke annet enn dumdristighet og lettsinn.

I ytre og timelige ting nytter forstanden ingenting hos et forsagt og veikt hjerte. På samme måte er troen forgjeves i det åndelige når den er uten håp. For det er håpet som holder fast i nøden, holder ut og overvinner alt ondt og all motgang. Og omvendt: I det ytre blir det bare dumdristighet når man er modig og tapper uten forstand. Slik er også håpet uten troen i det åndelige ikke annet enn åndelig dumdristighet og å friste Gud. For da mangler sannheten og kunnskapen om Kristus, som troen lærer, og derfor er det en helt blind dumdristighet.

En kristen bør derfor fremfor alt ha et virkelig forstandig hjerte, som troen grundig har lært hvordan det skal forholde seg i alle slags anfektelser. Da kan han, selv om det går ham ille, likevel håpe på og vente seg det gode som troen har lært ham.

Troen er altså som logikken, som fatter alt det vi skal tro. Håpet er som talekunsten, som legger det fram, holder ved, formaner og oppmuntrer til å holde ut og ikke vike fra det troen har lært. Slik blir troen ikke undertrykt i anfektelsen, men kan holde fast ved Ordet og bli stående ved det.

Logikk og talekunst er to kunster som er så knyttet til hverandre at den ene ikke kan skilles fra den andre. Av talekunsten alene kan ingen lære noe sikkert og fast uten logikken. Og alt det logikken lærer, er liksom dødt og kan ikke røre eller bevege noen uten at talekunsten kommer til. Men den som vet å bruke begge kunstene rett, kan tale om en sak, vet hva som skal sies om den, og kan

legge det fram slik at det får form – eller, som man sier, så det har både hender og føtter.

Slik er også troen og håpet to ting i hjertet. Troen er noe annet enn håpet, og håpet noe annet enn troen, og likevel hører de så nær sammen at de ikke kan skilles fra hverandre. Slik logikk og talekunst hjelper hverandre, slik hjelper også troen og håpet hverandre.

I filosofien er forstanden og viljen to ting. I det verdslige styret er det én ting å være klok og en annen å ha mot og et mannshjerte. Logikk og talekunst er to forskjellige deler av læren om talen. Slik er også troen og håpet to forskjellige ting i teologien, det vil si i det åndelige.

Kort sagt: Troen kommer av Guds ord, når hjertet blir undervist om hva som er sannhet. Håpet kommer av formaning og oppmuntring. Det blir vakt ved formaning i nød og anfektelse, og det styrker og trøster dem som er blitt rettferdige ved troen, så de ikke viker i nødens tid, men alltid hugger seg frimodig igjennom. Men om troen ikke ledet viljen vår med sitt lys, kunne håpet ikke utrette noe som helst.

Troen må vi altså ha, for at den skal lære oss og gjøre oss vise i den himmelske visdom, så vi kan gripe Kristus og bli i hans nåde. Men når vi ved troen holder oss til Kristus og bekjenner ham, setter djevelen og verden seg straks opp mot oss og hater og forfølger oss hardt, både på legeme og sjel. Når vi som tror, er blitt rettferdige på denne måten, venter vi med Ånden på rettferdighetens håp av troen.

Vi venter på den med tålmodighet og stor lengsel. For vi ser og kjenner det stikk motsatte: Verden og dens fyrste, djevelen, anfekter og forfølger oss innvortes og utvortes med alle slags ondt og ulykke. I tillegg er det fremdeles synd hos oss som ikke lar samvittigheten være glad, og djevelen plager oss.

Likevel lar vi oss ikke skremme av alt dette og gir ikke opp. Vi reiser frimodig opp viljen vår og styrker den ved troen, som opplyser, lærer og styrer den. Slik holder vi ut og overvinner alt ondt ved ham som har elsket oss (Rom 8,37), helt til vår rettferdighet, den vi nå håper på, kommer for dagen og blir åpenbart.

Vi har altså begynt ved troen, vi holder ut og står fast i håpet, og i åpenbaringen får vi det fullkomment. I mellomtiden lærer og forkynner vi Ordet fordi vi tror, og sprer kunnskapen om Kristus mer og mer. Derfor må vi også lide forfølgelse, som det står: «Jeg trodde, derfor talte jeg. Jeg var ille plaget» (Sal 116,10). Likevel er vi sterke og frimodige ved håpet i en slik forfølgelse. Det virker Skriften, som oppmuntrer oss med kjærlige og trøsterike løfter som vi har grepet ved troen.

Slik får vi håpet, og det vokser dag for dag, som det står: «for at vi skal ha håp ved det tålmodet og den trøsten som Skriftene gir» (Rom 15,4). Det er derfor ikke uten grunn at Paulus setter tålmod, trengsel og håp sammen, i Rom 5,3–4 og 8,25 og mange andre steder. For ved tålmod og trengsel blir håpet vakt.

Men troen kommer, som jeg sa før, foran håpet. For den er *livets begynnelse* og begynner før trengsel eller forfølgelse kommer. Den lærer oss å kjenne Kristus og ta imot ham uten kors og lidelse. Men kjenner vi Kristus, følger kors og kamp straks etter. Da må hjertet formanes til tålmodighet, til å være sterkt i Ånden

ved håpet og stå fast i lidelsen. (For håpet er ikke annet enn åndelig frimodighet, slik troen er åndelig forstand og visdom.) Alt dette må skje i lidelse, som det står skrevet: «for at vi skal ha håp ved det tålmodet og den trøsten som Skriftene gir» (Rom 15,4).

Så blir de altså stående, disse tre: *troen*, *håpet og kjærligheten* (1 Kor 13,13). Troen lærer sannheten og forsvarer den mot kjetteri og villfarelse. Håpet tåler og overvinner alt ondt, legemlig og åndelig. Kjærligheten, som teksten vår taler om litt senere, gjør alt slags godt. Slik er mennesket innvortes og utvortes uten lyte og fullkomment ved Kristus i dette livet, inntil den rettferdigheten det venter på, blir åpenbart; og den skal da være helt fullkommen og evig.

Av dette ordet: «For vi venter med Ånden …», skal vi altså ta med oss en *lærdom* og en *trøst*. Lærdommen er at vi ikke blir rettferdige ved gjerninger, seremonier eller gudstjenester etter Moseloven, langt mindre ved menneskers skikker og forordninger, men ved Kristus alene. Alt det vi har uten ham, enten det er lov, gjerninger, lidelser, forstand, vilje eller annet, er kjød og ikke ånd.

Alt det verden derfor har og gjør uten troen og uten Kristus, er kjød, villfarelse og synd, enten det kalles klosterløfte, lydighet, ordensliv, omskjærelse, lov eller noe annet. Men vi, sier Paulus, lever i noe langt høyere enn alt dette, nemlig i Ånden. For vi har grepet Kristus i troen, og ved håpet venter vi i trengslene på den rettferdigheten som vi nå har.

Trøsten vi har av dette ordet, er denne: Når det kommer forferdelig store anfektelser over oss, der vi kjenner synd, bedrøvelse og fortvilelse med full kraft, og de trenger gjennom hjertet og tar det i besittelse, da se til at du ikke følger det hjertet ditt sier deg. Ellers blir du nødt til å tenke: Jeg kjenner lovens store angst. Syndens tyranni strider ikke bare kraftig mot meg, men tar meg også til fange, og jeg kjenner ingen trøst eller rettferdighet. Altså er det ingen rettferdighet hos meg, bare synd, og da følger det at jeg har fortjent den evige død og fordømmelse.

Men slike tanker skal du slå ned. Følg ikke det du kjenner i hjertet, men ta mot til deg i Kristus og si: Selv om det synes for meg som om jeg er helt sunket ned i synden, og hjertet mitt sier at Gud har vendt seg bort fra meg og er vred på meg, er det likevel ikke et sant ord i alt dette. Det er bare oppspinn og løgn, selv om sansene og sinnet mitt nå i anfektelsen ikke kan dømme annerledes.

For Guds ord lærer meg noe helt annet – og det er det alene jeg skal holde meg til i all nød og angst, ikke det jeg kjenner. Det sier: «Herren er nær hos dem som har et nedbrutt hjerte, og han frelser dem som har en knust ånd» (Sal 34,19). Og: «Et nedbrutt og knust hjerte vil du, Gud, ikke forakte» (Sal 51,19). Dessuten lærer Paulus her at de som er blitt rettferdige ved troen, «ennå venter med Ånden på rettferdighetens håp av troen». Han sier ikke at de allerede kjenner den.

Når loven derfor anklager deg og synden plager deg, så du ikke kjenner noe annet enn Guds vrede og dom over deg, skal du ikke straks fortvile. Ta heller Guds fulle rustning på deg, troens skjold, frelsens hjelm og Åndens sverd (Ef 6,13–17), så skal du se hvor frimodig og sterk en stridsmann du er. Ta imot Kristus i troen. Han er herre over loven, synden og alt som pleier å følge med

synden. Tror du på ham, er du rettferdig. (Det kan fornuften og sansene dine ikke si deg i anfektelsen, men Guds ord sier deg det.)

Se deretter til at du i en slik kamp og angst, som stadig kommer igjen og uroer deg, venter med Ånden på rettferdighetens håp av troen. Den rettferdigheten har du allerede i troen, men bare som en begynnelse og ennå ufullkommen, inntil tiden kommer da den også blir åpenbart, fullkommen og evig.

Ja, sier du, men jeg kjenner ingen rettferdighet hos meg, eller bare så vidt. Hvorfor skulle du kjenne den? Du skal tro den, ikke kjenne den. For den er åndelig og usynlig; derfor lar den seg ikke kjenne, men vil bli trodd.

Og tror du ikke at du er rettferdig, da håner og spotter du Kristus grovt. For han har renset deg ved vannbadet i Ordet (Ef 5,26). Han er dessuten død for deg på korset og har der fordømt og drept din synd og død, for at du ved ham skulle få evig rettferdighet og liv. Det kan du ikke nekte, så sant du ikke vil være en åpenbar gudsbespotter og fornekte Gud helt, alle hans løfter og Kristus med alle hans velgjerninger. Altså kan du ikke nekte at du er rettferdig.

Vi må altså ikke følge det vårt eget hjerte sier oss når vi er i angst og anfektelse – når samvittigheten ikke kjenner annet enn synd og ikke tenker annet enn at Gud er helt vred og Kristus har vendt seg bort fra oss.

Vi skal i stedet følge Guds ord og rådføre oss med det. Det sier at Gud ikke går i rette med oss, men ser nådig til «den elendige, og den som har en nedbrutt ånd og er forferdet over mitt ord» (Jes 66,2). Og det sier at Kristus ikke vender seg bort fra dem «som strever og har tungt å bære», men gir dem hvile (Matt 11,28).

Dette ordet viser altså klart at loven og gjerningene ikke kan gjøre noen rettferdig eller trøste noen. Det gjør Den Hellige Ånd alene ved troen på Kristus. Han vekker håpet i anfektelse og angst, og ved det blir alt ondt båret og overvunnet.

Det er få som vet hvor skrøpelig og svak både troen og håpet er i lidelse og anfektelse. De ser knapt ut som mer enn en rykende veke (Jes 42,3), som anfektelsens harde vind snart kan slokke.

Men de som har erfart noe av åndelig anfektelse, tror i en slik kamp med håp der det ikke er noe å håpe på (Rom 4,18). Ved troen på Kristi løfte strider de mot synden og Guds vrede, som de kjenner. Til sist får de også erfare at troen – som fornuften holder for en liten gnist, fordi den knapt kan kjenne den – blir til en mektig ild som fyller hele himmelen og fortærer all synd og angst.

Ingenting i verden kan være kjærere for virkelig gudfryktige mennesker enn denne salige læren. For de vet det som ellers er skjult og ukjent for hele verden: at alt ondt og all ulykke, både legemlig og åndelig, enten det er synd, død eller hva det ellers måtte være, tjener dem som frykter Gud, til det beste. De vet også at Gud aldri er dem nærmere enn når han synes å være lengst borte. Og de vet at han er den nådigste, barmhjertigste og mildeste frelser nettopp når det ser ut som han helst vil gå i rette med dem, straffe dem og ødelegge dem.

Likeså vet de at når angsten for synden og døden er hardest, da har de den evige rettferdigheten de venter på i håpet, som en sikker arv gjemt for dem i himmelen. Og de vet at de i sannhet er herrer over alle ting nettopp når de er i størst nød og ingenting har, som det står: «Som de som ingenting har, men

likevel eier alt» (2 Kor 6,10). Dette kaller Skriften å få trøst ved håpet. Men denne kunsten lærer man bare gjennom stadig anfektelse.

V. 6. For i Kristus Jesus betyr det ikke noe om en er omskåret eller uomskåret, her gjelder bare tro, virksom ved kjærlighet.

Også dette ordet drar sofistene etter håret for å støtte sin lære om at man blir rettferdiggjort ved kjærligheten eller gjerningene. De påstår nemlig at troen – selv om den er virket og inngytt av Gud, og de derfor kaller den inngytt tro – likevel ikke kan gjøre rettferdig uten ved kjærligheten, som gir den dens rette form. (Den troen hver enkelt kan skaffe seg selv, og som de kaller ervervet tro, skal jeg ikke snakke om nå.)

Kjærligheten kaller de nemlig den nåden som gjør oss velbehagelige for Gud (*gratia gratum faciens*), og som fører oss til nåden. Med vårt, ja med Paulus' eget språk betyr det ikke annet enn at den skal gjøre oss rettferdige for Gud.

Dernest sier de at vi kan få denne kjærligheten ved vår egen fortjeneste, en fortjeneste av rimelighet (*de congruo*). Ja, de våger til og med å si at den inngytte troen – den troen som Gud selv gir, og som er Den Hellige Ånds verk – kan ha dødssynd hos seg og bestå sammen med den. Slik tar de rettferdiggjørelsen helt bort fra troen og tilskriver den kjærligheten alene.

Denne villfarelsen vil de bevise med Paulus' ord: «tro, virksom ved kjærlighet». De tar det som om Paulus hadde sagt: Se, troen gjør ingen rettferdig, ja, den duger slett ikke til noe hvis ikke kjærligheten kommer til med sine gjerninger og gir den dens rette form.

Men alt dette er bare unyttig og skadelig snakk, funnet på av ulærde og uerfarne folk. Derfor må man motsi det og fordømme det. For hvem kan vel gå med på at troen, som er Guds gave og blir inngytt i hjertet av Den Hellige Ånd, skulle kunne bestå sammen med dødssynd og tåle den hos seg?

Hadde de enda snakket så tåpelig om den ervervede troen, det vil si den troen man får ved å kjenne historien, kunne det vel tåles. Men å tenke og lære slik om den troen som er Guds gave og Den Hellige Ånds verk, det går altfor langt. Dermed viser de tydelig at de ikke forstår hva troen er.

De ser altså på dette ordet av apostelen gjennom farget glass og vrir det med makt for å få det til å passe med sin egen oppdiktede, vrange mening. For Paulus sier jo ikke: «tro, som gjør rettferdig ved kjærlighet». Han sier heller ikke: «tro, som ved kjærligheten gjør oss behagelige for Gud». Slike ord finner de på selv og flikker dem inn i Paulus' skrifter mot hans vilje. Enda mindre sier han at kjærligheten i seg selv gjør rettferdig. Det han sier, er: «tro, virksom ved kjærlighet» – altså at gjerningene skjer av troen ved kjærligheten, ikke at mennesket blir rettferdig ved kjærligheten.

Hvem er vel så tåpelig at han ikke vet at det å bli rettferdig er noe helt annet enn å virke? Paulus' ord er jo klare og tydelige nok: «tro, virksom ved kjærlighet». Det er derfor et åpenbart, grovt og skamløst tyveri når de vil stjele den rette meningen fra Paulus' ord, forstå «virke» som «rettferdiggjøre» og så gjøre gjerningene til rettferdighet. For de må jo selv innrømme at i moralfilosofien,

som lærer om de ytre dydene, er ikke gjerningen den dyden som kalles rettferdighet; nei, gjerningene kommer av rettferdigheten.

Paulus beskriver altså ikke her noen slik vanskapt tro, som bare er en tom, unyttig og forvirret ting, ja slett ingenting. Nei, kraften til å virke tilskriver han alltid troen alene, og ikke kjærligheten. Han forestiller seg ikke troen som en uformet egenskap, en død og kraftløs tanke som ikke kan gi hjertet oppmuntring, trøst, glede, liv eller salighet. Han taler om en tro som er virksom, kraftig og sterk.

Han sier jo ikke at kjærligheten er virksom; det sier han om troen. Han sier ikke at kjærligheten virker, men at troen virker. Kjærligheten kaller han troens redskap, som troen gjør sitt verk med.

For hvem vet ikke at et redskap ikke kan gjøre noe av seg selv, hvis ikke mesteren tar det i hånden og styrer det? Ingen som er ved sine fulle fem, kan si at øksen gir tømmermannen styrke og ferdighet til å tømre, eller at skipet gir skipperen kraft og evne til å styre. Og for å bruke profeten Jesajas eksempel: Hvem kan si at sagen drar tømmermannen, eller at staven løfter hånden (Jes 10,15)?

Like klokt og fornuftig taler de som sier at kjærligheten gjør troen fullkommen og gir den kraft til å bli levende og virksom og til å kunne gjøre rettferdig. Paulus tilskriver jo ikke engang kjærligheten så mye at den kan gjøre gjerninger, langt mindre at den skulle gjøre rettferdig.

Det er derfor helt sikkert: Når man har tolket denne teksten så falskt, mot troen og til fordel for kjærligheten, har man ikke bare gjort Paulus urett, men også gjort stor urett mot både troen og kjærligheten selv.

Men slik går det gjerne med uoppmerksomme lesere og med alle som vil flikke sine egne tanker og innfall inn i Skriften og dra den dit de vil, enten det passer eller ikke. De burde heller hente den rette meningen om alle de kristne trosartiklene ut av Skriften. De burde tenke grundig over hvert enkelt ord, nøye sammenligne det som står foran og etter, og gjøre alt for å finne en fast og fullstendig mening. De skulle ikke rive ordene fra hverandre, klippe ut noen etter eget forgodtbefinnende og så legge den meningen i dem som de selv har lyst til.

Paulus taler altså ikke her om hva troen er, hva den gjør overfor Gud, eller hvordan vi blir rettferdige for Gud. Det har han allerede gjort grundig rede for. Nå sier han til slutt, som en kort sammenfatning, *hva et rett kristent liv er*: «I Kristus Jesus betyr det ikke noe om en er omskåret eller uomskåret, her gjelder bare tro, virksom ved kjærlighet.» Det vil si: en tro som ikke er oppdiktet og hyklersk, men sann og levende. En slik tro gjør gode gjerninger ved kjærligheten og blir ved med det.

Det er altså det samme som å si: Den som er en rett kristen og vil høre til i Kristi rike, må ha en rett og sann tro. Men troen er ikke rett hvis ikke kjærlighetens gjerninger følger etter.

Dermed stenger han alle hyklere ute fra Kristi rike, både på høyre og venstre side. På den *venstre* siden stenger han ute alle jøder og alle som bare er hellige i det ytre, når han sier: «I Kristus Jesus betyr det ikke noe om en er omskåret» osv. Det vil si: Der gjelder ingen gjerning, ingen gudsdyrkelse, ingen stand eller orden, men bare troen, uten noen tillit til gjerningene.

På den *høyre* siden stenger han ute alle late, sorgløse og lediggående mennesker, som sier: Hvis troen gjør rettferdig uten gjerninger, krever jo Gud ikke annet av oss enn at vi skal tro, og så kan vi gjøre hva vi vil. Til det sier Paulus: Nei, ikke slik, dere ugudelige! Det er riktignok sant at troen gjør rettferdig uten gjerninger. Men jeg taler om en rett og sann tro. Når den har rettferdiggjort mennesket, blir den ikke ørkesløs og legger seg til å sove; den er virksom ved kjærlighet.

Paulus viser altså her, som jeg har sagt, hvordan det står til med hele det kristne livet: Det er ikke annet enn tro på Gud i det indre og kjærlighet og gjerninger mot nesten i det ytre. Slik er et menneske fullt og helt en kristen: i det indre ved troen på Gud, som ikke trenger våre gjerninger, og i det ytre overfor menneskene, som ikke har noen hjelp av vår tro, men av våre gjerninger og vår kjærlighet.

Når vi hører dette og vet at et kristent liv består i tro og kjærlighet, slik jeg har sagt før, er det ennå ikke sagt hva troen er, og hva kjærligheten er. Det er et annet emne. Hva troen er – dens egentlige indre vesen, kraft, virkning og embete – har han handlet om før. Der sier han at den er vår rettferdighet for Gud, eller at den gjør oss rettferdige for Gud.

Men her knytter han den sammen med kjærligheten og gjerningene. Han taler altså om dens virkning og embete utad, om det den virker og utretter overfor menneskene. Han sier at den er årsaken til de gode gjerningene og til kjærligheten – ja, ikke bare årsaken, men også den som selv virker og gjør alle gode gjerninger.

Ingen fornuftig mann kan derfor tolke dette ordet som om det talte om hvordan vi blir rettferdige for Gud; det handler om hele de kristnes liv. Og det er en falsk slutning, ja en ekte sofistisk skurkestrek, når man tar noe som er sagt om helheten, og vil forstå det bare om en del av den. Dialektikken tillater heller ikke talefigurer som gjør at man forstår noe annet enn det bokstaven sier. Det gjør riktignok retorikken. Men dialektikken viser bare hvordan man skal tale rett om en ting: hva den er, hvor mange slag den finnes i, og hvorfor den er eller ikke er.

Hvor fint ville det ikke lyde om noen etter dialektikken sa: Mennesket består av sjel og legeme, og det som ikke har sjel og legeme, kan ikke være et menneske – og så sluttet av dette at også legemet har forstand, og ikke sjelen alene! Like godt henger det sammen etter dialektikken når man sier: Det kristne livet er tro og kjærlighet, eller tro som er virksom ved kjærlighet – og så slutter at det derfor er kjærligheten som gjør rettferdig, og ikke troen alene. Men nok om slikt tåpelig snakk.

Her ser vi hvor grufullt mørket er hos disse egypterne. I kristendommens sak forakter de ikke bare troen, men også kjærligheten. Begge deler lar de fare og plager seg i stedet med gjerninger de selv har funnet på, som kalotter og kapper, forbudt mat og utallige andre regler og narrestreker. Og for slikt vil de regnes som kristne. Men Paulus sier rett ut, med klare og tydelige ord, at troen som er virksom ved kjærlighet, er det som gjør mennesket til en kristen.

Han sier ikke at munkekappe, faste, særskilt klesdrakt eller levemåte gjør noen til en kristen, men en rett og sann tro på Gud, som også elsker og tjener nesten – enten han er tjener eller herre, konge eller biskop, mann eller kvinne, enten han har en kjortel av gullbrokade eller en fillete kjortel av vadmel på seg, enten han spiser kjøtt eller fisk. Ingenting annet, hva det enn er, kan gjøre noen til en kristen. Tro og kjærlighet alene gjør det. Alt annet er bare bedrag og avgudsdyrkelse.

Likevel er ingenting så foraktet som tro og kjærlighet, og det hos dem som vil ha ord på seg for å være de aller mest kristne og en langt helligere kirke enn Guds sanne kirke. I stedet priser og opphøyer de sitt eget forkledde, oppdiktede vesen og sine selvvalgte gjerninger. Men under dette skjuler de ikke annet enn vederstyggelig avgudsdyrkelse, ugudelighet, splid, gjerrighet, hat, mord og hele djevelens og helvetes rike. Så sterkt og mektig er hykleri og vantro alltid hos alle mennesker, fra verdens begynnelse til dens ende.

V. 7. Dere løp godt!

Dette er helt klart. Paulus vil si at det han nå lærer, er rett og det samme som han har lært før. Og galaterne løp godt den gang de var lydige mot sannheten – det vil si: de trodde og levde rett. Det gjør de ikke lenger, nå som de er blitt forført av de falske apostlene.

Her bruker Paulus også en ny måte å tale på: Han kaller *et kristent liv* et «løp». Hos hebreerne betyr det å løpe eller vandre nemlig det samme som å leve og ferdes. Slik løper både lærere og tilhørere: lærerne når de lærer rett, og tilhørerne når de tar imot ordet med glede – og Åndens frukter følger hos begge.

Så lenge Paulus var hos galaterne, gikk dette svært godt. Det har han bekreftet før, i kapittel 3 og 4, og nå også her: «Dere løp godt.» Det vil si: Dere levde svært godt og var på den rette veien til det evige livet, som dere var blitt lovet ved ordet.

Disse ordene, «Dere løp godt», er svært trøsterike. For de kristne plages stadig av den anfektelsen at livet deres synes å gå så søvnig at det mer ligner kryping enn løping. Men blir de i den salige læren, går fram i Ånden og tar vare på sitt kall og embete, skal de ikke bekymre seg, selv om det ser ut til å gå svært langsomt med livet deres, ja, mer å krype enn å gå.

Vår Herre Gud dømmer nemlig helt annerledes. Det som for oss synes å gå langsomt og knapt å krype fram, regner han for å gå fort, ja, for å løpe. Og det vi regner for bedrøvelse, lidelse og død, er for ham glede, liv og salighet. Derfor sier Kristus: «Salige er de som sørger, for de skal trøstes» (Matt 5,4). For dem som tror på Guds Sønn, må alt tjene til det beste, enten det er bedrøvelse eller død. De er derfor de rette løperne: Alt de tar fatt på, går raskt for dem, fordi Kristi Ånd fremmer verket deres, og ingenting er tungt eller besværlig for ham.

Hvem hindret dere fra å være lydige mot sannheten?

I dette løpet blir alle hindret og stanset som faller fra nåden og troen til loven og gjerningene. Slik gikk det med galaterne, som lot seg overtale og forføre av de falske apostlene. Derfor gir Paulus dem her et lite stikk, uten at det merkes: «Hvem hindret dere fra å være lydige mot sannheten?» På samme måte spør han

før: «Hvem har forhekset dere?» (Gal 3,1) – så dere ikke lar dere overbevise av sannheten.

Samtidig viser Paulus oss her hvor forblindet menneskene blir av falsk lære. De tar imot skadelig og skammelig løgn og vranglære i stedet for sannheten og Den Hellige Ånds lære. De kan gjerne sverge tusen eder på at den salige læren de før tok imot og elsket, bare var villfarelse, mens villfarelsen deres er den rette, salige læren – den er de villige til å dø for.

Slik fikk de falske apostlene de stakkars galaterne, som først løp godt, til å mene at de ikke hadde løpt rett den tiden Paulus var læreren deres og de var med i hans løp; da hadde de bare så vidt krøpet langsomt fram. Men siden, da de falske apostlene hadde forført dem og de hadde faret hundre tusen mil vill fra sannheten, lot de seg lokke og forhekse av deres falske ord. Nå var de fast overbevist om at alt gikk svært godt og fort framover for dem. Slik går det også i vår tid med dem som har latt seg forføre av svermerne.

Derfor sier jeg: Et fall i læren er ikke et menneskelig fall, men et djevelsk fall – fra den høye himmel ned i helvetes avgrunn. For de som blir i villfarelsen sin, erkjenner ikke synden sin; de forsvarer den attpå til som den største rettferdighet og hellighet. Derfor er det umulig for dem å få tilgivelse.

V. 8. Denne overtalelsen kom ikke fra ham som kalte dere.

Her gir Paulus oss kristne en dyrebar trøst og lære. Han viser hvordan vi kan trekke kroken fra en slik falsk overtalelse ut av hjertet igjen hos dem som er forført av falske apostler og lærere. De falske apostlene var store og framstående menn. I det ytre hadde de langt større anseelse enn Paulus for sin lærdom og hellighet. Av dette lot de gode, enfoldige galaterne seg bedra: Når de hørte dem, mente de at de hørte Kristus selv, og derfor trodde de at denne overtalelsen kom fra Kristus.

Mot dette viser Paulus dem – riktignok varsomt og uten at det merkes – at denne overtalelsen og læren kommer fra djevelen og ikke fra Kristus, som kalte dem til nåden. Slik har han uten tvil fått mange av galaterne fri fra den tåpelige grillen som de falske apostlene hadde satt i hodet på dem. På samme måte fører vi i vår tid mange som er forført av sektererne, tilbake fra villfarelsen, når vi viser dem at partienes lære og mening bare er sverming og ugudelighet.

Denne trøsten gjelder også alle som er i anfektelse og der gjør seg andre tanker om Kristus enn de burde. For djevelen er en tusenkunstner når det gjelder å overtale. De aller minste synder, som mer er spøk enn synd, kan han blåse opp så den anfektede blir helt sikker på at det er en forferdelig synd som fortjener den evige død og fordømmelse.

Da er det på høy tid å trøste og reise opp et slikt hjerte, slik Paulus her reiste opp galaterne. Vi skal si: Denne overtalelsen kommer ikke fra Kristus, for den strider mot evangeliets ord. Evangeliet framstiller ikke Kristus som en anklager som krever alt av oss på det strengeste. Det sier at han er saktmodig og ydmyk av hjertet (Matt 11,29), barmhjertig, en Frelser og en Trøster.

Men Satan – denne tusenkunstneren – gjør trøsten til intet. Han holder Kristi ord og eksempel fram for deg slik: Kristus er riktignok saktmodig og barmhjertig, men mot dem som er gode og hellige. Syndere truer han med den evige vrede og fordømmelse (Luk 13,27–28), og han sier at de vantro allerede er dømt (Joh 3,18). Dessuten har Kristus gjort mye godt og lidd mye ondt, og han befaler oss å følge eksemplet hans. Men ditt liv stemmer ikke med Kristi ord og eksempel. Du er en synder og vantro, og du har aldri gjort noe godt. Derfor passer bare de ordene på deg der Kristus framstilles som dommer; trøsteordene angår deg ikke. Den som blir anfektet på denne måten, må lære å trøste seg slik:

Skriften framstiller Kristus for oss på to måter. *Først* som en gave. Når jeg tar imot ham på denne måten, har jeg det jeg trenger, og da kan ingenting mangle meg. For i ham er «alle visdommens og kunnskapens skatter» skjult (Kol 2,3). Da er han min, med alt han har og formår. Han er blitt «visdom fra Gud, rettferdighet og helliggjørelse og forløsning» for meg (1 Kor 1,30). Selv om jeg har begått store synder, har han likevel gått i mitt sted og gitt seg selv for meg.

Dernest holder Skriften Kristus fram for oss som et *eksempel* vi skal følge. Men som eksempel vil jeg bare ha ham stilt fram for meg når det står godt til med meg og hjertet mitt er glad og uten anfektelse – og selv da når jeg knapt opp til en tusendel av eksemplet hans. Da vil jeg ha ham som et speil å se meg selv i, så jeg kjenner mine feil og min skrøpelighet og ikke blir selvsikker.

Men når det går ille og angst og nød kommer over meg, vil jeg ikke høre eller se noe annet om Kristus enn at han er gitt meg, at han har gitt seg selv for mine synder og skjenket meg sin rettferdighet. Han har også rikelig gjort og oppfylt alt som mangler i mitt liv. For «Kristus er lovens endemål, til rettferdighet for hver den som tror» (Rom 10,4).

Dette er godt og nyttig å vite. Enhver som blir anfektet, har da denne trøsten for hånden som en virksom medisin mot fortvilelsens gift, som Satan vil gi oss. Og vi kan stå imot sektererne i vår tid med den. For ingenting i gjendøpernes lære har større skinn enn at de legger så stor vekt på Kristi eksempel: Man skal og må lide slik Kristus har lidd. Skinnet blir desto større fordi det står så mange klare ord i evangeliet der Kristus priser korset høyt for disiplene sine.

Det er derfor svært nødvendig at vi lærer å stå imot denne djevelen som skaper seg om til en lysets engel (2 Kor 11,14). Det gjør vi ved å skjelne mellom Kristus når han holdes fram for oss som gave, og når han holdes fram som eksempel og forbilde. Hver av delene har sin tid, da den kan forkynnes med frukt og nytte. Passer vi ikke på den tiden, blir frelsens forkynnelse en forkynnelse til fortapelse og fordømmelse.

For dem som kjenner syndene sine og er virkelig forskrekket over dem, skal vi ikke forkynne Kristus som forbilde eller lovgiver, men som gave og Frelser. Men for de sorgløse, ryggesløse og harde skal vi holde fram Kristi eksempel, sammen med de harde trusselordene og de forferdelige eksemplene på Guds vrede, som syndfloden og ødeleggelsen av Sodoma og Gomorra. Slik kan de bli beveget til å omvende seg.

Enhver kristen må derfor lære å slå ut av sinnet den falske overtalelsen om Kristus som Satan vil gi ham. Han skal si: Hvordan våger du, forbannede djevel,

å diskutere så mye med meg om hva jeg skal gjøre, bare for å skremme og bedrøve meg? Jeg er jo allerede mer enn nok bedrøvet og forskrekket over mitt liv og mine synder. Når jeg nå strever og har tungt å bære (Matt 11,28), vil jeg verken se eller høre deg, du som anklager og ødelegger meg.

Men Kristus, verdens Frelser, vil jeg høre. Hans lepper er fulle av nåde. Han skremmer og truer ikke som du; han sier at han er kommet til verden for å frelse syndere (1 Tim 1,15), trøste de bedrøvede og forkynne for fanger at de skal få frihet (Luk 4,18). Slik maler Skriften ham, og slik maler han seg selv mange steder i evangeliet. Slik vil jeg ta imot ham og aldri tenke annet om ham, selv om han ikke hjelper meg straks.

Vil jeg ha et eksempel på et hellig liv, kan jeg godt finne det hos Abraham, Jesaja, døperen Johannes, Paulus og andre hellige. Men ingen av dem kan tilgi meg min synd. De kan ikke frelse meg fra din makt, du djevel, ikke fri meg fra døden og verken gi meg liv eller salighet. Det kan bare Kristus gjøre og gi, han som Gud Fader har satt sitt segl på (Joh 6,27). Derfor vil jeg ikke ha deg, Satan, til lærer, men Kristus. Om ham vitner Faderen: «Dette er min Sønn, den elskede! I ham har jeg velbehag: Hør ham!» (Matt 17,5)

Se, slik skal vi lære å stå fast i troen mot all anfektelse, djevelens overtalelse og falsk lære. Ellers slår det aldri feil: Enten forfører djevelen oss ved partiene sine, eller han driver oss til fortvilelse og dreper oss med sine brennende piler (Ef 6,16).

V. 9. En liten surdeig syrer hele deigen.

Hieronymus og de som følger ham, beskylder Paulus for å ha trukket mange skriftord bort fra deres rette mening og gitt dem en annen. De sier til og med at ordene strider mot hverandre i Paulus' brev, enda de stemmer overens der de opprinnelig står. Men her gjør de Paulus stor urett. Det er ikke galt av ham å ta et ord som gjelder mange i alminnelighet, og bruke det om én person særskilt. Slik har han før brukt det alminnelige ordet «Forbannet er hver den som henger på et tre» om Kristus alene (Gal 3,13).

Det er heller ikke galt av ham å bruke et ord som er sagt om én ting, om alt. Slik bruker han her i en alminnelig og vid mening dette ordet: «En liten surdeig», enda det bare taler om én eneste ting. Han bruker det nemlig noen ganger om læren, som her, og andre ganger om livet og en ond livsførsel, som i 1 Kor 5,6.

Hele brevet viser godt nok hvor dypt galaternes fall har smertet Paulus. Snart med harde ord, snart med bønn og tårer har han igjen og igjen minnet dem om den store, usigelige ulykken som ville komme over dem om de ikke ville bedre seg. Men denne farslige omsorgen og sant apostoliske formaningen gikk bare noen ganske få til hjertet, og da bare overflatisk. For mange av dem regnet ikke lenger Paulus som sin lærer og apostel, men aktet de falske apostlene langt høyere. De holdt fast på at det var fra dem de først hadde fått evangeliets rette lære, og ikke fra Paulus.

Dessuten har de falske apostlene ganske sikkert svertet Paulus for galaterne slik: Han er et påståelig og trettekjært menneske som forstyrrer den kristne

enheten så ille for en helt ubetydelig sak – bare fordi han alene vil bli regnet som klok. Med denne falske beskyldningen gjorde de Paulus mislikt og mistenkt hos mange.

De andre, som ikke helt hadde falt fra Paulus' lære, mente at det vel ikke betydde så mye om man ikke var helt enig med Paulus, men hadde en annen mening om den artikkelen som lærer hvordan man blir rettferdig for Gud.

Da de nå hørte Paulus gjøre så mye ut av en sak som etter deres mening ikke var så viktig, undret de seg og tenkte: Selv om vi har veket litt fra Paulus' lære og gjort ham noe urett, er forseelsen vår ikke stor. Han burde derfor med rette se gjennom fingrene med det og bære over med oss, eller i alle fall ikke gjøre så mye ut av det at enheten i menighetene skulle bli forstyrret for en så liten sak. Dem svarer Paulus med dette vakre ordet, som han bruker som et ordtak:

Denne advarselen holder Paulus for svært viktig, og vi bør med rette også ta den på alvor, særlig i vår tid. For sektene, som påstår at Kristi legeme og blod ikke er til stede i nattverden, taler ille om oss. De bebreider oss at vi er stridige, trettekjære og ukjærlige, og at vi ødelegger den kristne kjærligheten og enigheten i kirken for én eneste artikkels skyld, den om sakramentet.

De mener at vi ikke burde legge så stor vekt på denne artikkelen. Det står ikke så mye på den, sier de, og man kan ikke være helt sikker på den, for apostlene har ikke forklart den så grundig som det hadde trengtes. Derfor burde vi ikke la hele den kristne læren og den alminnelige enigheten i så mange kristne menigheter gå tapt for denne ene artikkelens skyld – særlig når de er helt enige med oss i alle de andre artiklene i læren, som er mer nødvendige og viktige.

Argumentet ser godt ut og klinger pent i vanlige folks ører. Med det får de ikke bare sine egne tilhengere til å hate oss. De overtaler også mange gode, enfoldige mennesker til å vende seg mot oss og tro at det bare er av ren egenrådighet eller annen ond vilje at vi ikke vil holde med dem. Men dette er bare djevelens listige knep. Med det vil han rive ned ikke bare denne artikkelen, men hele den kristne læren.

Derfor svarer vi dem med Paulus: «En liten surdeig syrer hele deigen.» I filosofien blir en liten feil i begynnelsen til en svært stor villfarelse til slutt. Slik går det også i teologien: En liten villfarelse ødelegger og forfalsker hele den kristne læren. Derfor må vi skille skarpt mellom lære og liv.

Læren er ikke vår, men Guds. Han har bare satt oss til å tjene og forvalte den. Derfor kan og får vi ikke gi etter en eneste tøddel eller bokstav. Men livet er vårt. Der kan sakramentsvermerne ikke kreve noe av oss som vi ikke både skal og gjerne vil gjøre, tåle og tilgi – så sant vi ikke gir etter noe i læren og troen. For om læren sier vi alltid med Paulus: «En liten surdeig syrer hele deigen.»

Her kan vi altså ikke vike en hårsbredd. For læren er så nøye avgrenset og oppmålt at man ikke kan legge noe til eller ta noe fra uten stor og merkbar skade. Men i livet kan man godt ta noe på seg eller gi noe etter, gjøre og tåle det som nøden krever.

Faller det et lite støvkorn i øyet, kan det ikke tåles. Det må tas ut, ellers skader det øyet. Derfor sier man også om øyemedisin: Det beste for øynene er ingenting. Og Kristus sier: «Øyet er legemets lys. Er ditt øye friskt, da vil hele

ditt legeme være opplyst» (Matt 6,22), og: «Hvis altså hele ditt legeme er lyst, og ikke har noen del som er mørk, da vil det være så helt opplyst …» (Luk 11,36). Med dette bildet viser Kristus at øyet, det vil si læren, må være helt ren og ublandet, klar og tydelig, uten noe mørke i seg, ikke engang en liten sky.

Jakob har også sagt det svært godt i sitt brev – uten tvil ikke ut fra sin egen ånd, men slik han hadde hørt det fra de andre apostlene: «For den som holder hele loven, men snubler i ett bud, han er blitt skyldig i dem alle» (Jak 2,10). Læren må derfor være som en hel ring av rent gull, uten den minste rift eller sprekk. For så snart ringen får en eneste sprekk, er den ikke lenger hel.

Hva hjelper det jødene at de tror at det er én Gud som har skapt alle ting, ja, at de tror alle artiklene og tar imot hele Skriften, når de fornekter Kristus? Det er altså som Jakob sier: «Den som snubler i ett bud, han er blitt skyldig i dem alle.» Dette ordet må vi legge godt merke til og holde fram mot argumentet deres når de urettmessig anklager oss for å ødelegge kjærligheten og enigheten i kristenheten, til stor skade for den hellige kirke.

Vi er helt villige til å holde fred og vise kjærlighet, så sant de lar oss beholde læren om troen ren og uforfalsket. Får vi ikke det, hjelper det ikke at de roser seg så høyt av den kristne kjærligheten. Forbannet være – ned i helvetes avgrunn – den kjærligheten som blir holdt ved like på bekostning av læren om troen! For alt må med rette vike for den læren, enten det er kjærlighet, en apostel, en engel fra himmelen eller hva det så måtte være.

Når de regner denne saken for så lett og ringe, viser de tydelig nok hva de tenker om Guds ord, majestet og høyhet. Om de virkelig trodde av hjertet at det var Guds ord, ville de ikke spøke og leke så lettsindig med det. De ville holde det i ære og tro det som står der, uten tvil og diskusjon.

Da ville de også vite at ett Guds ord er alt, og alle Guds ord er ett – og at alle artiklene i vår kristne tro er én, og én er alle. Gir man slipp på én, vil alle de andre helt sikkert falle bort med tiden. For de henger sammen og hører sammen.

La dem derfor rose den kristne kjærligheten så mye og så lenge de vil. Vi for vår del opphøyer ordets og troens majestet og høye verdighet. I kjærligheten kan man gi noe etter, så langt det kan skje uten skade og fare, men det går ikke med ordet og troen. Kjærligheten skal tåle alt (1 Kor 13,7) og vike for enhver. Troen derimot kan og skal ikke tåle noe som helst eller vike for noen.

Kjærligheten viker gjerne, tror alt, holder til gode, tilgir og tåler, og derfor blir den ofte bedratt. Likevel kan ikke noe bedrag gjøre den skade som er verdt å nevne: Den mister ikke Kristus fordi om den blir bedratt, og den blir ikke forført. Den går bare videre, tjener og gjør godt mot enhver, også mot utakknemlige og dem som ikke fortjener det.

Men når det gjelder saligheten, og svermerånder under skinn av sannhet lærer løgn og villfarelse og forfører mange mennesker, da må man ikke vise noen kjærlighet. Man må heller ikke godkjenne villfarelsen deres og si at den er rett. For da er det ikke en velgjerning mot en utakknemlig som går tapt, men ordet, troen, Kristus selv og det evige livet.

Du må derfor ikke tvile på at om du fornekter Gud i én artikkel, har du helt sikkert fornektet ham i alle. For han lar seg ikke dele opp i mange artikler, men er hel i hver enkelt og én Gud i dem alle. Hvor mye sakramentsvermerne enn anklager oss for ikke å ta hensyn til kjærligheten slik vi burde, svarer vi dem med Paulus' ord: «En liten surdeig syrer hele deigen.» Ære, tro og øye tåler ikke spøk.

Dette har jeg skrevet utførlig om for å styrke våre egne og undervise de andre. De kunne kanskje ta anstøt av vår standhaftighet og tro at vi er stive og stridige uten rimelig grunn. Vi må ikke la oss rokke når de sier at de gjerne vil holde kjærlighet og enighet mellom oss og dem, og at det gjør dem inderlig vondt at den skal brytes. For den som ikke elsker og ærer Guds ord, hjelper det ikke hva han ellers elsker.

Med dette ordet formaner Paulus altså både lærere og tilhørere til ikke å tro at *troens lære* er en så lett sak at vi kan spøke og leke med den som vi vil. Den er en solstråle som kommer ned fra himmelen og opplyser, tenner og styrer oss. Hele verden kan ikke med all sin visdom og makt bøye solstrålen som går rett ned fra himmelen til jorden. Slik kan man heller ikke legge noe til eller ta noe fra troens lære uten å fordreie den fullstendig.

V. 10. Men jeg har den tillit til dere i Herren.

Det er som om han ville si: Jeg har formant, undervist og irettesatt dere nok, om dere bare ville lyde. Likevel «har jeg den tillit til dere i Herren».

Her melder det seg et spørsmål: Gjør Paulus rett når han sier at han har tillit til galaterne og stoler på dem, når Skriften forbyr oss å sette vår lit til mennesker? Svar: Både troen og kjærligheten tror, men de tror ikke på det samme. Troen tror på Gud, og derfor kan den ikke bli bedratt. Kjærligheten tror mennesker, og derfor blir den ofte bedratt.

Men denne troen som kjærligheten har, er så nødvendig i dette livet at livet ikke kan bestå uten den. For hvis det ene mennesket ikke tror og stoler på det andre, hva blir det da av livet her i verden? Av kjærlighet er kristne raskere til å tro folk enn de slu verdensbarna. At de troende stoler på folk og venter seg godt av dem, er en god Åndens frukt av den troen de har på Kristus.

Derfor stoler Paulus også her på galaterne og venter seg godt av dem, selv om de hadde falt. Men han legger til: «i Herren». Det er som om han ville si: Jeg stoler på dere og venter meg godt av dere så sant Gud er i dere og dere i ham, det vil si så sant dere blir i sannheten. Men faller dere fra den og lar dere bedra av djevelens tjenere, da kan og vil jeg ikke lenger stole på dere. På denne måten kan kristne godt ha tillit til mennesker og vente seg godt av dem.

At dere ikke vil mene noe annet.

Dette sikter til den læren og troen som de hadde lært av ham. Meningen blir da: Jeg har den tillit til dere at dere ikke vil ta imot noen annen lære som strider mot min.

Men den som forvirrer dere, skal bære sin dom, hvem han så er.

Med disse ordene fordømmer Paulus de falske apostlene så sterkt som om han felte dommen over dem fra Kristi domstol. Han gir dem et stygt navn og kaller dem galaternes forvirrere, enda de gode galaterne holdt dem for de aller helligste mennesker, ja, for langt bedre enn Paulus selv. Med denne forferdelige dommen, som han feller så ivrig og dristig, vil han samtidig få galaterne til å vokte seg for dem som for den farligste gift.

Det er som om han ville si: Hvorfor vil dere fortsatt høre på disse fordervelige løgnerne? De lærer dere ingenting, men fører dere bare vill, og med læren sin utretter de ikke annet enn å forvirre samvittighetene. Derfor skal de bære sin dom, uansett hvor høye og fremragende de måtte være.

Av ordene «hvem han så er» kan man godt slutte at de falske apostlene i det ytre må ha vært svært fromme og hellige folk. Kanskje var det også en særlig stor og navnkjent mann blant dem, en disippel av de sanne apostlene, som hadde stor anseelse. For det er ikke uten grunn at Paulus bruker så store og harde ord. Slik taler han også tidligere: «Men selv om vi eller en engel fra himmelen skulle forkynne dere et annet evangelium enn det vi har forkynt dere, han være forbannet!» (Gal 1,8)

Det er heller ingen tvil om at mange har tatt sterkt anstøt av apostelens ivrige og bråe ord og tenkt: Hvorfor er Paulus så rask til å handle mot kjærligheten? Hvorfor er han så stridig og egenrådig i en så liten sak? Hvorfor overgir han så hastig dem som er Kristi tjenere like mye som han selv, til djevelen og evig fordømmelse?

Men alt dette bryr han seg ikke om. Han tar ikke hensyn til at de ble regnet for fromme, hellige og lærde menn og derfor ble høyt aktet. Fordi de forvirrer læren om troen, forbanner og fordømmer han dem frimodig og tviler ikke det minste på at han gjør rett i det.

Slik regner også vi i dag for forbannet og fordømt alle som sier at artikkelen om sakramentet med vår Herre Jesu Kristi legeme og blod er usikker, og alle som vil forvrenge Kristi ord i nattverden. For vi vil ha hver eneste artikkel i den kristne læren helt ren og ublandet, enten den er stor eller liten – selv om vi ikke regner noen av dem for liten eller ringe – og vi gir ikke etter en tøddel i den.

Slik må det også være. For læren er vårt eneste lys, som lyser for oss, leder oss og viser oss veien til himmelen. Svekker eller forvrenger vi den på ett punkt, blir den helt sikkert svak og kraftløs. Lider vi skade her, hjelper kjærligheten oss ingenting. Vi kan godt bli frelst uten sakramentsvermernes kjærlighet og uten enighet med dem, men ikke uten den rene lære og tro.

Derfor vil vi gjerne holde vennskap og enighet med dem som vil tro kristelig og være enige med oss i alle artiklene i den kristne læren. Ja, så langt det står til oss, vil vi også holde fred med våre fiender. Vi vil be for dem som av uforstand taler ille om læren vår og forfølger den. Men med dem som med vilje og mot sin egen samvittighet angriper den ene eller andre artikkelen i den kristne læren, kan vi ikke holde fred.

At vi er så stridige og egenrådige, har vi lært av Paulus' eget eksempel. Han våger så ivrig og frimodig å fordømme de falske apostlene og si: «Den som forvirrer dere, skal bære sin dom.» Og det gjør han for en sak som de falske apostlene og disiplene deres ikke bare regnet for helt ubetydelig; de mente også at han fordømte dem av ond vilje. For begge parter mente at de selv lærte rett og gudfryktig, og at den andre parten lærte galt og ugudelig.

Derfor må man, som jeg så ofte har sagt, skille nøye mellom lære og liv. Læren er himmelen, livet er jorden. I livet er det synd, villfarelse, urenhet og bare strev og møye. Der må kjærligheten bære over og tåle, og der skal syndenes forlatelse råde – så sant man ikke forsvarer slik synd og villfarelse.

Men med læren er det helt annerledes. Den er hellig, ren, ublandet, himmelsk og guddommelig. Den som vil forandre eller forfalske den, skal man ikke vise noen kjærlighet eller barmhjertighet. Læren trenger heller ingen syndenes forlatelse.

Lære og liv kan derfor slett ikke sammenlignes. For én bokstav, ja, én tøddel i Skriften betyr mer enn himmel og jord (Matt 5,18). Derfor må vi på ingen måte tåle at noen vil forvrenge den det minste grann. Men feil og skrøpeligheter i livet må vi holde til gode og bære over med. For vi er også elendige mennesker som snubler og synder hver dag. Ja, alle de hellige må i Fadervår oppriktig bekjenne at de er syndere, og tro på syndenes forlatelse.

Men vår lære er ved Guds nåde ren. Det finnes ingen artikkel i vår tro som vi ikke har god og fast grunn for i Den hellige skrift. Djevelen vil gjerne besmitte og fordreie den for oss. Derfor angriper han den så listig med dette argumentet og lar sektene anklage oss for at vi ikke holder fred, men er trettekjære og ødelegger enigheten og kjærligheten i kirken eller kristenheten.

V. 11–12. Men jeg, brødre – hvis jeg ennå forkynner omskjærelse, hvorfor blir jeg da ennå forfulgt? Da er jo korsets anstøt gjort til intet. Måtte de bare skjære seg fordervet, de som oppvigler dere!

Paulus lar ikke noe være uprøvd for å hjelpe galaterne til rette igjen. Derfor stiller han sitt eget eksempel fram for dem, så de kan se hvor mye det betyr å bevare troens lære ren og ublandet.

Han sier: Jeg har fått yppersteprestene, de eldste i folket og hele folket mot meg og gjort dem til mine fiender, fordi jeg lærer at omskjærelsen ikke kan gjøre noen rettferdig. Hvis jeg ikke gjorde det, ville jeg ikke bare få være i fred for jødene; de ville også rose meg, elske meg og ære meg høyt. Men fordi jeg forkynner evangeliet og den rettferdigheten som kommer av troen på Kristus, og dermed opphever både omskjærelsen og loven, må jeg lide forfølgelse.

De falske apostlene lærer derimot at man skal la seg omskjære, så de selv slipper å lide kors og forfølgelse fra jødene. Slik gjør de jødene til venner og holder seg på god fot med dem, som Paulus også sier senere: «De er det som vil tvinge dere til å la dere omskjære» (Gal 6,12).

Dessuten ville de gjerne ordne det slik at det ikke var noen uenighet mellom jøder og hedninger, men full fred og enighet. Men det kan umulig skje uten at

evangeliet blir skadet og krenket. For evangeliet er et ord om korset og fullt av anstøt: Verden tar anstøt av det, forfølger det og fordømmer det.

Når Paulus sier: «Hvis jeg ennå forkynner omskjærelse, hvorfor blir jeg da ennå forfulgt? Da er jo korsets anstøt gjort til intet», vil han altså si at det ville være helt urimelig om korsets anstøt skulle opphøre. Det samme sier han et annet sted: «For Kristus har ikke utsendt meg for å døpe, men for å forkynne evangeliet, og det ikke med vise ord, for at Kristi kors ikke skulle tape sin kraft» (1 Kor 1,17). Det er som om han ville si: Det ville gjøre meg inderlig vondt om Kristi kors og anstøt skulle opphøre.

Men her kunne noen innvende: Da er de kristne store dårer som frivillig setter seg selv i fare. For med læren og forkynnelsen sin oppnår de ikke annet enn å få hele verdens vrede over seg og vekke anstøt. Slik skaffer de seg bare unødig strev og jager etter sin egen ulykke.

Dette, sier Paulus, bekymrer oss ikke det minste, og vi tar ikke anstøt av det. Det gjør oss bare dristigere og frimodigere, så vi håper desto sikrere og fastere at kristenheten skal vokse og bre seg. For slik er kristenhetens art: Når den blir øvd og prøvd ved kors og forfølgelse, blomstrer og vokser den best. Slik må det være, for Kristus, kristenhetens hode og brudgom, skal herske midt iblant sine fiender, som det står: «Hersk midt iblant dine fiender!» (Sal 110,2)

Men når korset og tyrannenes og kjetternes grusomhet opphører og det ikke lenger finnes noe anstøt, er det et sikkert tegn på at djevelen vokter sitt palass og har alt i ro (Luk 11,21) – og at ordets rene lære er borte.

Dette har også Bernhard av Clairvaux sett. Han sier at det aldri står bedre til med kirken enn når djevelen angriper den fra alle kanter med både list og makt, og aldri verre enn når den er tryggest og roligst. Svært treffende legger han ordet fra Hiskias lovsang i kirkens munn, som om den sa det om seg selv: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima*, det vil si: Det står aldri så ille til med meg som når jeg har fred og ro (Jes 38,17). Kong Hiskia brukte riktignok dette ordet i en annen mening og med andre ord: «Se, midt i freden kom det bitterhet over meg.»

Paulus holder det derfor for et sikkert tegn på at det ikke er – og ikke kan være – det sanne evangeliet, når det blir forkynt i fred og ro uten å bli motsagt og forfulgt. Når verden derimot ser at evangeliets forkynnelse fører til uro, forvirring, anstøt og partier, holder den det for bevis på at denne læren er kjettersk og opprørsk; men løgn og villfarelse tar den imot som guddommelig sannhet. Derfor må vi passe godt på at vi ikke håner Gud i stedet for djevelen og tilber djevelen i stedet for Gud.

Korsets anstøt kan her forstås på to måter. Det kan være læren om korset, som de vantro tar anstøt av. Eller det kan gjelde de vantro selv, som har tatt anstøt av læren og for dens skyld forfølger lærerne og de troende, legger korset på dem og påfører dem all slags lidelse og motgang. For når ordet blir forkynt, uteblir ikke korset og forfølgelsen, som det står: «Jeg trodde, derfor talte jeg. Jeg var ille plaget» (Sal 116,10).

Men med de kristnes kors og lidelse er det slik at ingen har medynk med dem, enda man ellers har medynk med de groveste forbrytere som er dømt til døden.

De får skammen i tillegg til skaden, og folk tar sterkt anstøt av dem. For det første må de lide som de verste skurker og forbrytere, slik profeten Jesaja også forutsa om Kristus selv: Han ble «regnet blant overtredere» (Jes 53,12).

Mordere, tyver og andre forbrytere får jo nåde og mildere straff; ingen tar anstøt av deres skammelige død, men alle synes synd på dem og har medlidenhet med dem. Verdens barn mener derimot at det ikke finnes verre eller skadeligere folk i verden enn de kristne. Derfor synes man at de aldri kan straffes hardt nok for misgjerningene sine. Her finnes verken medynk eller barmhjertighet. Verden slår dem ynkelig i hjel, spotter dem attpå og gleder seg høylytt over deres død – slik det gikk Kristus selv da han hang på korset.

Og verden mener at den gjør dobbelt gagn med det. For det første tror den at den gjør Gud en tjeneste når den henretter dem og slår dem i hjel. For det andre tror den at den tjener den alminnelige fred og det felles beste når den rydder bort slikt skadelig og giftig utøy. De kristnes lidelse og død vekker altså stor anstøt, som Paulus sier.

Men la dere ikke forføre eller ta anstøt, sier han, selv om verden behandler dere aldri så ille, slår dere ynkelig i hjel, spotter dere og gleder seg over at dere går til grunne. La det heller styrke troen deres. For så lenge lidelse og forfølgelse varer, står det godt til med kristenheten.

På samme måte trøster også Kristus sine troende: «Salige er dere når de spotter og forfølger dere og lyver allslags ondt på dere for min skyld. Gled og fryd dere, for stor er den lønn dere har i himmelen. For slik forfulgte de profetene før dere» (Matt 5,11–12). Denne gleden lar kristenheten seg ikke ta fra seg. Derfor ville det gjøre meg vondt om paven, biskopene, tyrannene og svermerne var enige med oss. For en slik enighet ville være et sikkert tegn på at vi hadde mistet den rette læren.

Kort sagt: Det kan ikke være annerledes – kristenheten må lide forfølgelse når evangeliet blir lært rent og klart. For evangeliet forkynner Guds barmhjertighet og nåde, hans ære og pris. Samtidig avslører det djevelens list og ondskap og maler ham slik at en virkelig kan kjenne ham igjen. Det river av ham masken som han har skjult seg bak når han har gitt seg ut for å være Gud og slik bedratt hele verden.

Det vil si: Evangeliet viser at all gudsdyrkelse, religion og ordning som mennesker har funnet på, er ugudelig og fordømmelig, ja, djevelens lære. Det gjelder også alle forordninger om at prestene skal leve ugift, om mat og liknende, som folk har ment å få syndenes forlatelse og det evige liv ved (1 Tim 4,1–3). Derfor blir djevelen aldri så forbitret, grusom og rasende som når evangeliet blir forkynt. For evangeliet alene river gudsmasken av ham og viser ham fram så enhver kan se hvem han er: djevelen selv og ikke Gud.

Når evangeliet bryter fram, må det derfor følge anstøt. Skjer ikke det, er djevelen ikke truffet ordentlig, bare så vidt berørt. For blir han virkelig truffet, hviler han ikke, men begynner å bråke og skape uro så grusomt han kan.

Vil de kristne beholde ordet, må de derfor ikke la seg forvirre eller forføre når de ser at djevelen har slitt seg løs og raser i hver krok. Han egger opp hele verden, så tyranner myrder og slår i hjel og mange partier oppstår. Men de skal

vite for visst at alt dette er tegn de ikke skal forferdes over, men heller glede seg over. Slik tyder Kristus selv dem når han sier: «Gled og fryd dere» (Matt 5,12).

Gud forby altså at korsets anstøt skulle opphøre! Det ville snart skje om vi bare forkynte det som denne verdens fyrste og hans lemmer gjerne vil høre, nemlig at man blir rettferdig og frelst ved egne gjerninger. Da skulle vi nok få en nådig djevel, en mild og vennlig verden og velvillige herrer og fyrster i paven, kardinalene og biskopene. Men fordi vi ikke gjør det, men forkynner og opphøyer Kristi herlighet og velgjerninger, forfølger de oss og står oss etter gods og liv.

Måtte de bli skåret bort, de som oppvigler dere!

Er det egentlig pent gjort av Paulus at han ikke bare fordømmer de falske apostlene som forstyrrere, men attpå til ønsker at de skal utryddes helt og gå fortapt? Det er jo ikke annet enn å forbanne dem og overgi dem i djevelens vold. Tidligere har han brukt enda hardere ord: «Men selv om vi eller en engel fra himmelen skulle forkynne dere et annet evangelium enn det vi har forkynt dere, han være forbannet!» (Gal 1,8)

Jeg tror han her, uten å si det rett ut, hentyder til omskjærelsen. Det er som om han ville si: De står svært hardt på at dere må la dere omskjære. Måtte de selv bli så omskåret at det verken ble hud eller hår igjen av dem, så de ble helt utryddet!

Her melder det seg et spørsmål: Får kristne forbanne? Svar: Ja, det får de, men ikke alltid og ikke av hvilken som helst grunn. Men gjelder det at noen vil tvinge deg til å forbanne Guds ord eller spotte evangeliet og dermed Gud selv, så snu det om og si: Velsignet og høylovet være Gud og hans hellige ord, men forbannet være alt som er utenfor Gud og hans ord, om det så er en apostel eller en engel fra himmelen.

Her ser du hva Paulus mener om en liten villfarelse i læren, som virker ubetydelig og til og med ser ut som sannhet. Han regner den for så stor og farlig at han våger å forbanne de falske apostlene for dens skyld, enda de ble regnet for store menn.

Vi må derfor ikke ta lett på den falske lærens surdeig. For uansett hvor liten den er, fører den – om vi ikke tar oss i vare – til at sannheten og saligheten går tapt og Gud blir fornektet. Når ordet blir forfalsket, følger det uunngåelig at Gud blir fornektet og spottet, og da er det ingen frelse mer å vente. Om vi selv blir hånet, forbannet og slått i hjel, gjør det ingenting; for han som kan reise oss opp og frelse oss fra forbannelsen, døden og helvete, er ennå ikke slått i hjel.

Vi må derfor lære å sette ordets majestet og høye verdighet høyt. Ordet er ikke en så enkel og ringe sak som svermerne i dag innbiller seg; én tøddel av det er mer enn himmel og jord (Matt 5,18). Her tar vi derfor ikke hensyn til kristen enighet og kjærlighet; her setter vi oss i dommersetet. Det vil si: Vi fordømmer og forbanner alle som forfalsker ordet eller krenker dets høye verdighet i det aller minste. For «en liten surdeig syrer hele deigen» (Gal 5,9).

Men lar de oss beholde ordet rent og uforfalsket, er vi villige til mer enn å holde vennskap og enighet med dem: Vi tilbyr oss av hele vårt hjerte å være

deres tjenere og gjøre alt vi skylder dem. Men vil de ikke det, får heller hele verden – ja, vi med – gå under og bli støtt ned i helvetes avgrunn, bare Gud blir stående som sannferdig i sine ord. Blir han stående, blir også liv og salighet stående, og de som tror ordet, blir frelst, om de så var i helvetes avgrunn.

Paulus gjør altså rett når han forbanner disse forstyrrerne og feller den dommen over dem at de er forbannet med alt de lærer og gjør, og at de skal utryddes av dette livet og særlig av kristenheten. Det vil si at Gud ikke skal gi lykke eller velsignelse til deres lære og foretak. Og denne dommen har Den Hellige Ånd avsagt ved Paulus. På samme måte feller Ånden ved Peter dommen over trollmannen Simon: «Måtte ditt sølv følge med deg til fortapelsen» (Apg 8,20).

Slik forbannelse over dem som forvirrer samvittighetene, finnes mange steder i Den hellige skrift, særlig i Salmene: «La ødeleggelse komme over dem! La dem fare levende ned i dødsriket!» (Sal 55,16) og: «De ugudelige skal fare ned til dødsriket, alle hedninger, alle de som glemmer Gud» (Sal 9,18).

Hittil har Paulus med svært kraftige argumenter stadfestet artikkelen om hvordan man blir rettferdig for Gud. Og for at ingenting skulle mangle, har han underveis brukt harde ord, rost, formant og truet. Til slutt har han også stilt seg selv fram som eksempel og sagt at han ble forfulgt for denne lærens skyld. Med det formaner og advarer han alle oppriktige hjerter: De skal ikke ta anstøt når de ser at djevelen setter i gang mye bråk, anstøt og partier der evangeliet blir forkynt. De skal heller glede og trøste seg ved det. For jo grusommere verden raser mot evangeliet, desto større framgang har det.

Dette skal også være vår trøst i vår tid. For det er helt sikkert at verden hater og forfølger oss av ingen annen grunn enn at vi bekjenner evangeliets sannhet. Den kan ikke anklage oss for å være tyver, horkarer eller mordere. Det den laster og fordømmer hos oss, er at vi lærer Kristi ord rent og klart og ikke vil tie og la sannheten bli undertrykt.

Visste vi ikke ellers at læren vår er hellig og guddommelig, kunne vi merke det på at verden hater den så inderlig. For ingen lære er så ugudelig, dum, ulykkelig og skadelig at verden ikke gjerne tar imot den, elsker den og forsvarer den med iver. Og dem som lærer andre en slik lære, holder den i ære og anseelse; den forsvarer dem, roser dem og gjør dem alt godt.

Men den guddommelige, himmelske læren, som alene viser menneskene veien til frelse, håner og forbanner den – sammen med alle som lærer og elsker den. Det er altså et åpenbart og sikkert tegn på at verden hater oss bare for ordets skyld og ikke av noen annen grunn.

Når motstanderne derfor bebreider oss at det bare kommer krig, opprør, anstøt, partier og mye annen ulykke av denne læren, skal vi svare dem: Salige er vi som har fått oppleve den tiden da det går slik.

Ja, sier de, men slik blir jo hele verden satt i opprør. Det er riktig. Ble ikke verden satt i opprør, og raste og bråkte ikke djevelen så voldsomt, hadde vi ikke den rene læren, som pleier å føre slik larm og raseri med seg. Ikke slik at skylden ligger hos læren, som forkynner Guds nåde og frelse i Kristus. Nei, det er djevelen, lærens fiende, som setter verden i opprør og skaper slik uorden. Det dere holder for det verste, regner vi derfor for svært godt.

Herfra og til slutten av brevet formaner og lærer Paulus om hvordan vi skal leve sømmelig og føre et hellig og godt liv. Slik gjør apostelen i alle brevene sine: Når han har lært om troen og undervist samvittighetene, lærer han også om et godt og hellig liv, og han formaner de troende til å vise hverandre kjærlighet og tjene hverandre. Denne læren om gjerningene kan fornuften til en viss grad også forstå og lære. Men fordi den ikke forstår det minste av troens lære, kan den heller ikke finne seg til rette i læren om gode gjerninger. Mer om dette senere.

Troens lære er for høy og ubegripelig for fornuften. Derfor kan fornuften ikke finne seg til rette i den eller fatte at mennesket skal bli frelst uten selv å gjøre noe til det. Verden tar derfor anstøt av troens lære og regner dem som lærer den, for skadelige og opprørske mennesker. Den sier at de ødelegger både religionen og det verdslige styret, snur alle gode skikker og seder til uorden og ikke stifter annet enn gjenstridighet og ulydighet. Det har også Paulus selv måttet høre.

Men man har gjort ham stor urett. For i dette og alle de andre brevene hans ser vi jo at han flittig og alvorlig formaner de troende til et hederlig og sømmelig ytre liv, til å vise hverandre kjærlighet og vennskap og til å holde fred og enighet seg imellom.

Av dette ser vi klart hvor stor urett verden gjør apostlene og alle andre som lærer troen, når den med usannhet anklager dem for å ødelegge gode seder, sømmelighet og hederlighet eller for å forstyrre alminnelig fred og orden. For de lærer jo langt bedre og nyttigere om sømmelighet og dyd enn alle filosofer og lovgivere noen gang har gjort eller kan gjøre, fordi de også lærer troen. Men verden er blind: Det som er guddommelig, må for den være djevelsk, og det som er djevelsk, holder den for guddommelig.

V. 13. For dere ble kalt til frihet, brødre. La bare ikke friheten bli et påskudd for kjødet, men tjen hverandre i kjærlighet.

Det er som om han ville si: Dere er nå satt fri ved Kristus. I samvittigheten står dere altså høyt over alle lover. Dere er fullt ut frelst, og Kristus er livet deres. Selv om loven, synden og døden skremmer dere, kan de likevel ikke skade dere eller drive dere til fortvilelse. Det er den herlige friheten dere har. Ingen rikdom kan betale den, og den kan aldri aktes høyt nok. Men nå må dere også passe godt på at dere ikke gir kjødet rom ved denne friheten.

Det er forferdelig å høre hvordan djevelen kan dåre menneskene. Når evangeliet forkynner denne friheten for samvittigheten, er det bare ganske få som forstår den rett, og enda færre som bruker den rett. De fleste gir kjødet rom til å gjøre hva det vil, og bruker friheten «som påskudd til å gjøre ondt» (1 Pet 2,16). Det klager også Judas over i brevet sitt: «For noen mennesker har sneket seg inn … de forvender vår Guds nåde til skamløshet» (Jud 4).

For det naturlige mennesket forstår ingenting av læren om nåden. Det vil ikke innrømme at vi skal bli rettferdige ved troen alene, uten gjerninger, eller at loven ikke har noen rett eller makt over oss. Når det hører denne læren, vrir

det den derfor straks etter sin egen lyst og slutter slik: Har loven ikke noe med oss å gjøre og ingen rett over oss, kan vi leve som vi har lyst. Da vil vi ikke gjøre noe godt, ikke vise noen kjærlighet og enda mindre tåle noe ondt – det finnes jo ingen lov som kan tvinge eller binde oss.

Det er altså fare på begge sider, men den ene siden er farligere enn den andre. Lærer man ikke om nåden og troen, blir ingen frelst. For det er troen alene som gjør oss rettferdige og frelste. Men når man forkynner troen slik den bør forkynnes, forstår de fleste i verden den kjødelig og gjør den åndelige friheten til en kjødelig frihet.

Det ser vi godt i våre dager. I alle samfunnslag, høye som lave, vil alle være evangeliske og bruke den kristne friheten. Likevel går den store flokken på den brede vei: Én følger sin gjerrighet, en annen sin lyst til å leve i sus og dus, en tredje sin stolthet, hovmod, misunnelse og lignende. Ingen gjør det han skal etter sitt kall og embete, og ingen tjener den andre i kjærlighet.

Dette skammelige misbruket gjør meg ofte så harm at jeg ønsker at disse skitne svinene, som tramper perlene under føttene (Matt 7,6), fortsatt var under pavens åk. For denne uregjerlige pøbelen, dette Gomorra-folket, kan umulig styres med det fredelige evangeliet, som bare hører hjemme hos elendige og bedrøvede samvittigheter.

Også vi som skal lære Ordet, er dessuten blitt forsømmelige. Nå som vi er kalt til sannhetens lys, utfører vi ikke embetet vårt med slik flid og iver som før under pavedømmet, da vi ikke engang selv visste hva vi gjorde. For jo mer vi vet om den friheten Kristus har vunnet for oss, desto mer lunkne og late blir vi i kallet og embetet vårt, enten det gjelder å forkynne, å lære, å gjøre noe annet godt eller å lide noe ondt.

Hvis ikke djevelen stadig gikk løs på oss, ville vi snart bli altfor sorgløse og late, ja udugelige til all god gjerning. Han angriper oss innvortes med åndelige anfektelser og utvortes med legemlige forfølgelser fra motstanderne våre, ja, med stor forakt og utakknemlighet fra dem som vil være kristne, men gjør denne friheten til egenrådighet. Uten det ville vi med tiden også miste all kunnskap om Kristus og troen på ham. Vi ville la prekenembetet fare og søke oss et annet levebrød, et som var mer bekvemt for vår gamle Adam enn embetet som sjelesørger og lærer. For det embetet får verken ære eller takk av verden, bare det motsatte.

Mange av våre egne har allerede begynt med det. De lar seg rokke av at tjenesten knapt gir dem det tørre brødet, og at de attpå til blir skammelig behandlet av dem som de med stor møye har satt fri fra pavens harde og ynkelige åk og tyranni ved å forkynne evangeliet.

Så lar de den fattige Kristus fare, han som verden tar anstøt av, som om han ikke kunne lønne dem for arbeidet deres – enda han vil gi dem «ærens uvisnelige krans» (1 Pet 5,4) når de tar vare på embetet sitt. I stedet blir de viklet inn i andre verdslige gjøremål og begynner å tjene buken og ikke Kristus. Hva de vinner på det, får de selv erfare med tiden.

Vi vet altså at djevelen fremfor alle andre legger seg etter oss – jeg mener oss som har Ordet. De andre har han jo allerede fanget etter sin vilje. Vi vet også at

han alltid prøver å rive den åndelige friheten fra oss, eller i det minste få oss til å misbruke den etter egen lyst og ondskap.

Derfor ber og formaner vi etter Paulus' eksempel inntrengende dem som hører oss til: De skal ikke tro at den friheten Kristus har vunnet for dem ved sin død, er gitt dem for at de skal gi kjødet rom eller bruke den «som påskudd til å gjøre ondt», som Peter sier (1 Pet 2,16). Nei, den er gitt dem for at de skal tjene hverandre i kjærlighet, som Paulus lærer her.

For at de kristne ikke skal misbruke denne friheten, legger apostelen kjødet deres under trelldom: De skal elske hverandre, slik loven lærer. De kristne skal altså tenke slik: I samvittigheten er de fri fra lovens forbannelse, fra synden og døden for Kristi skyld, men etter legemet er de treller. For «den ene skal tjene den andre i kjærlighet», som Paulus lærer her.

Hver og en må derfor legge vinn på å gjøre sin plikt der han står, og tjene nesten med det han kan. Det er det Paulus krever av oss når han sier: «Tjen hverandre i kjærlighet.» Disse ordene tillater ikke at de hellige skal være fri etter kjødet; de gjør dem til treller.

Men at vi skal elske hverandre, kan man aldri preke nok om for kjødelige mennesker; det får ikke innpass og fester seg ikke hos dem. De kristne tar gjerne imot formaning og adlyder. Men de andre påberoper seg friheten straks de har hørt litt om den, og sier: Er jeg fri, så kan jeg gjøre hva jeg vil. Da kan jeg selge varene mine så dyrt jeg kan. Eller: Blir vi ikke frelst for våre gode gjerningers skyld, hvorfor skal jeg da gi almisser til de fattige? Og selv om de ikke sier det med disse ordene, viser de det likevel i gjerning.

Slike folk setter skamløst kjødet fri, så det ikke skal stå under noen lov eller tjene noen, og gjør den åndelige friheten til et egenrådig og kjødelig liv. Til slike sorgløse foraktere sier vi med full visshet, selv om de ikke tror oss, men bare håner oss: Bruker de liv og gods etter sitt eget onde forgodtbefinnende, er de ikke fri, hvor mye de enn roser seg av friheten. Og det er nettopp det de gjør: De hjelper ingen som er i nød, verken med råd eller dåd; de låner ikke bort og gir ingen noe, ja, de stjeler fra og bedrar hvem de kan.

De har mistet Kristus og friheten og er djevelens treller. Under frihetens skinn og navn er de sju ganger verre enn de var under pavens åk. For djevelen, som så vidt var drevet ut av dem, har fart inn i dem igjen og tatt med seg sju andre ånder, verre enn han selv. Derfor er det siste blitt verre for dem enn det første (Matt 12,45; Luk 11,26).

Vi har Guds befaling om å forkynne evangeliet, som kunngjør alle mennesker frihet fra loven, synden, døden, Guds vrede og helvete – og det alene ved troen på Jesus Kristus, uten noen fortjeneste fra deres side. Nå som denne friheten ved evangeliet er kommet fram i lyset, står det ikke i vår makt å skjule den, formørke den eller kalle den tilbake. Den er jo gitt oss av Kristus selv, som har vunnet den ved sin død.

Vi kan heller ikke tvinge de skitne svinene, som med all makt kaster seg ut i et kjødelig og egenrådig liv, til å tjene nesten sin med liv og gods. Vi gjør det vi kan og formaner dem trofast og alvorlig til å gjøre det. Hjelper det, er vi glade

for det. Hvis ikke, overlater vi saken til Gud. Den er hans, og han skal nok i sin tid ramme dem og gi dem den lønn de har fortjent.

Likevel trøster vi oss med at vår flid og vårt strev ikke er forgjeves hos de gudfryktige. Det er uten tvil ikke få som ved vår tjeneste er satt fri fra djevelens åk og trelldom og er kommet til Åndens frihet. Denne lille flokken kjenner rett hvor høy og herlig denne åndelige friheten er. Samtidig er de villige til å tjene nesten sin i kjærlighet, og de vet at de etter kjødet fortsatt er under loven og skyldige til å tjene og hjelpe brødrene. Den lille flokken gir oss langt større glede enn den store flokken som skammelig misbruker friheten, kan gi oss sorg.

Paulus taler svært tydelig og presist når han sier: «Dere ble kalt til frihet.» Og for at ingen skal tro at han taler om en kjødelig frihet, forklarer han seg og sier: «La bare ikke friheten bli et påskudd for kjødet, men tjen hverandre i kjærlighet.»

Enhver kristen må altså vite at han ved Kristus i sin samvittighet er gjort til herre over loven, synden og døden, så ingen av dem har noen rett eller makt over ham. Men han må også vite at legemet hans er pålagt denne trelldommen: å tjene nesten i kjærlighet. De som forstår den kristne friheten annerledes, misbruker evangeliets gode gaver til sin egen ødeleggelse. Under kristendommens navn er de verre avgudsdyrkere enn de var under pavedømmet. Men hva det vil si å «tjene i kjærlighet», forklarer Paulus også svært vakkert:

V. 14. For hele loven er oppfylt i ett bud, i dette: Du skal elske din neste som deg selv!

Læren om gode gjerninger

Paulus går fram slik vi har sagt før: Når han har lagt grunnen for den kristne læren, bygger han gull, sølv og kostbare steiner på den (1 Kor 3,12). Men det finnes ingen annen «grunnvoll enn … Jesus Kristus» eller Kristi rettferdighet (1 Kor 3,11). På denne grunnvollen bygger han altså gode gjerninger – og det gjerninger som er *virkelig gode*. Alle sammen fatter han dem i dette ene korte budet: «Du skal elske din neste som deg selv.»

Det er som om han ville si: Når jeg formaner dere til å tjene hverandre i kjærlighet, mener jeg ikke noe annet enn det loven et annet sted sier kort sammenfattet: Du skal elske din neste som deg selv. Det er å forklare Skriften og Guds bud rett.

Sofistenes tanke om ordet «kjærlighet» er svært lunken og innholdsløs. De sier at kjærlighet ikke er annet enn at den ene unner den andre godt, eller at den er en egenskap, en tilbøyelighet i hjertet, som gjør at mennesket til slutt kan unne nesten sin vel og tåle at det går ham godt. Men en slik kjærlighet er helt tørr, mager, naken og skrøpelig. Den har verken kjøtt eller bein, og den verken vil eller kan tjene eller gjøre noe. Paulus sier derimot at kjærligheten skal «tjene». Gjør den ikke det, er det ingen kjærlighet.

Men mens han lærer slik om kjærligheten, gir han samtidig de falske lærerne et sidehugg; det er mot dem alle pilene hans er rettet. Slik forsvarer han også sin lære om gjerningene mot dem. Det er som om han ville si: Hittil, gode galatere,

har jeg lært dere det som hører til det åndelige livet. Nå vil jeg også undervise dere om *virkelig gode gjerninger*. Det gjør jeg for at dere skal se at de barnslige og latterlige seremonigjerningene som de falske apostlene mest driver med og holder fast ved, er langt ringere enn kjærlighetens gjerninger.

For alle ugudelige lærere og svermere er så tåpelige at de ikke bare forlater den rette og eneste grunnvollen for den rene og sanne læren om troen, men heller aldri kan lære rett om gode gjerninger. Derfor blir de stående ved sitt overtroiske narrespill og bygger ikke annet på grunnvollen enn tre, høy og strå, som Paulus sier (1 Kor 3,12).

Slik gjorde også de falske apostlene. De kjempet for omskjærelsen og loven med all makt, som om de var nødvendige til frelse. Men de formante ikke de kristne til å elske hverandre, det vil si at hver og en skulle være villig til å hjelpe nesten sin i all nød, ikke bare med sitt gods, men også med liv og legeme, med munn og hånd, hjerte og alle krefter. De slo bare på den strengen at man skulle la seg omskjære og holde dager, måneder og tider.

Noe bedre kunne de heller ikke. For når grunnvollen, som er Kristus, er gjort til intet og læren om troen er formørket, er det umulig å lære, øve eller bruke gode gjerninger rett. Når treet er borte, får man ingen frukt.

Sekterne i våre dager kommer også til kort her. De kan ikke annet enn lære rene svermeriske og overtroiske gjerninger. For når de har satt Kristus til side, hugget ned treet og veltet grunnvollen, kan de ikke annet enn bygge på sand (Matt 7,26) og sette tre, høy og strå på denne grunnen.

De kan på mesterlig vis gi seg ut for å være bare kjærlighet og ydmykhet. Men ser man nærmere etter, elsker de ikke «i gjerning og sannhet», men bare «med ord eller med tunge», som Johannes sier (1 Joh 3,18). De snakker nok også om stor hellighet og fører folk bak lyset med det, så de tror gjerningene deres er riktig dyrebare og behagelige for Gud. Men holder man dem opp mot lyset, det vil si mot Skriften, ser man at det bare er oppdiktet narrespill med unyttige og unødvendige ting, som verken er befalt av Gud eller til gagn for nesten.

Derfor er det helt nødvendig at oppriktige, gode og trofaste lærere holder like flittig fast ved læren om gjerningene som ved læren om troen. For Satan er fiende av begge – både læren om troen og læren om gjerningene – og står dem sterkt imot. Men læren om troen må plantes først. Ellers kan man ikke vite fullt ut hva som er virkelig gode gjerninger, og hva som behager Gud eller ikke.

Det er lett å se at Satan også er fiende av læren om gode gjerninger. For det første: Alle mennesker vet av naturen – deres eget hjerte sier dem det – at vi skal gjøre mot nesten det vi vil at andre skal gjøre mot oss. Dette kalles den naturgivne lov (jf. Rom 1,19–20; 2,14–15), og den er den rette grunnvollen og hovedkilden som all menneskelig rett og alle gode gjerninger springer ut av.

Likevel er fornuften så fullstendig forblindet og ødelagt av djevelen at den ikke rett kan forstå denne medfødte kunnskapen, som er plantet i naturen. Og selv når den forstår den fordi Guds ord lærer og minner den om den, forakter den kunnskapen med vitende og vilje og lar den fare. Så fullstendig har djevelen forblindet naturen og tatt den i besittelse.

For det andre: De utvortes helgenene, som regnes som de beste og fromeste i verden, har djevelen dåret og forhekset – og gjennom dem alle som er uten kunnskap om Kristus og tro på ham. Derfor gjør de ikke de gjerningene Gud har befalt, men driver bare på med og holder fast ved noe særskilt som de selv har funnet på etter egen andakt og eget forgodtbefinnende. I seg selv er det ikke annet enn barneverk. Men fordi det har et godt skinn, blir fornuften, som er uten tro, bedratt av det. Den akter det høyt og mener det er den rette gudsdyrkelsen.

Det har vi godt sett i pavedømmet. Der gjorde folk med stor lyst, god vilje, flid, andakt og store kostnader utallige tåpelige og unyttige gjerninger som Gud aldri hadde befalt.

For det tredje ser vi tydelig at djevelen er fiende av denne læren, nettopp der læren om gode gjerninger blir flittig forkynt. For menneskene er latere til å gjøre godt enn noen kan få sagt. Jo mer de formanes til å elske hverandre og slippe bekymringen for buken, desto mer lunkne og late blir de til alt det de skulle vise troen sin med, og til å leve et kristent liv.

Alt dette er djevelens skyld. Her på vår side hindrer han de fleste av dem som har det rene Ord, i å fatte og lære læren om virkelig gode gjerninger rett. Og lærer de den likevel, vil de ikke følge den i gjerning. På den andre siden sørger han for at virkelig gode gjerninger blir helt foraktet og forkastet, og at man i stedet lærer andre tåpelige seremonier eller narrespill. Med slikt blir verden, som ikke vet noe om troen, lett bedratt. For den lar seg slett ikke styre av evangeliet og troen, men vil styres av loven og overtroen.

Derfor formaner apostelen de kristne alvorlig: Når de har hørt og lært den rene læren om troen, skal de deretter øve seg i virkelig gode gjerninger. For selv om vi er blitt rettferdige, har vi fremdeles synd i oss. Den passer like dårlig sammen med gode gjerninger som med troen og drar oss bort fra begge deler.

Dessuten er kjødet og fornuften slik at de av naturen elsker fariseiske og overtroiske gjerninger. Hos de helliggjorte står kjødet imot Ånden, hos de ugudelige hersker det med makt. Kjødet tenker heller om Gud etter eget forgodtbefinnende enn etter hans ord, og det gjør de gjerningene det selv har valgt, med langt større iver og andakt enn dem Gud har befalt. Derfor har oppriktige og gudfryktige predikanter like mye arbeid med å lære rett om sanne gode gjerninger som om den sanne tro.

Ingen må derfor innbille seg at han forstår budet «Du skal elske din neste som deg selv» fullt ut. Ordene er korte og lette nok, men jeg skulle gjerne se det stedet der både lærere og tilhørere virkelig lærte, forsto og levde etter det. Ordene «tjen hverandre i kjærlighet» og «Du skal elske din neste som deg selv» er derfor evige ord. Ikke noe menneske, uansett hvor god det er, kan noen gang tenke nok over dem eller leve nok etter dem.

Og det underlige er at nettopp oppriktige hjerter har denne anfektelsen: De får stor samvittighetsnød hvis de har glemt eller unnlatt en liten ting de burde ha gjort. Men når de forsømmer kjærligheten og ikke viser nesten et så rent og broderlig sinnelag som de burde – og det skjer hver dag – går det dem ikke like nær til hjertet. For kjærlighetens gjerninger akter de ikke så høyt som de burde.

De får lettere samvittighetsnag når de har vært utålmodige og lignende, enn når de ikke har tjent nesten slik dette budet sier.

Paulus taler altså helt rett ut om saken og sier: «Hele loven er oppfylt i ett bud.» Det er som om han ville si: Dere gode folk er så oppslukt av deres egne overtroiske gjerninger og seremonier – steder, tider, mat og lignende, som verken gagner dere eller andre – at dere glemmer kjærligheten, som dere med rette burde tenke mest på. For en dårskap! Også Hieronymus sier: Vi tukter legemet vårt med våking, faste, arbeid og lignende, og glemmer imens kjærligheten, som er det viktigste, ja, selve dronningen over alle gjerninger.

Det ser man tydelig hos munkene. De holder svært nøye på sine forordninger om seremonier, mat og klesdrakt. Viker noen en hårsbredd fra dem – Gud hjelpe oss, for en dødssynd det er! Men at de ikke bare glemmer kjærligheten, men også er hatske og bitre mot hverandre, det regner de ikke for noen synd mot Gud.

I dette budet lærer Paulus derfor ikke bare at man skal gjøre gode gjerninger. Han fordømmer samtidig de svermeriske og vanvittige overtroiske gjerningene. Han bygger ikke bare med gull, sølv og kostbare steiner på den grunnvollen som er lagt, men river også ned og brenner opp det som er bygd på den av tre, høy og strå (1 Kor 3,12).

Vår Herre Gud gjorde helt rett i å gi jødene mange seremonier og befale dem å holde dem. For med det ville han vise at menneskets hjerte av naturen heller mot overtro. Det bryr seg ikke om kjærligheten, men henger ved selvvalgt rettferdighet og gudsdyrkelse og har lyst til slikt. Derfor påla Gud det jødiske folket så mange lover at de ikke fikk anledning til å velge seg nye gjerninger og gudsdyrkelser.

Likevel har han med mange eksempler vist tydelig hvor stor glede han har i kjærligheten, for mange ganger har han satt den foran loven med alle dens seremonier. Da David og de som var med ham, var sultne og ikke hadde noe å spise, spiste de av de hellige brødene, som etter loven ingen andre enn prestene fikk spise (1 Sam 21,6). Disiplene brøt sabbaten da de plukket aks (Matt 12,1). Det gjorde også Kristus selv da han helbredet syke på sabbaten, og det anklaget jødene ham for.

Disse og andre lignende eksempler viser at kjærligheten skal aktes langt høyere enn alle lover og seremonier, og at det ikke er noe Gud krever så sterkt av oss som kjærlighet til nesten. Det stadfester også Kristus selv når han sier: «Men et annet er like stort» (Matt 22,39).

Du skal elske din neste som deg selv

Han vil si: Hvorfor legger dere loven som en byrde på dere selv? Hvorfor piner og plager dere dere med lovens seremonier om mat, dager og steder, om hvordan man skal spise, drikke, holde hellig og ofre? Slutt med slikt narrespill, og hør hva jeg vil si dere: Hele loven er fullt og helt sammenfattet i dette ene budet: Du skal elske din neste som deg selv. For Gud har ingen glede av lovens seremonier, og han trenger dem heller ikke.

Men dette vil han ha av dere, nå som dere er blitt kristne: Dere skal tro på Kristus, som han har sendt. Gjør dere det, er dere fullkomne i ham og har alt

dere skal ha. Vil dere likevel legge lover til troen, som er den gudsdyrkelse som behager Gud mest, så legg vinn på å holde dette lille og korte budet: «Du skal elske din neste som deg selv.» Og vit at hele loven er sammenfattet i det. Når dere oppfyller det, har dere oppfylt hele loven.

Man må innrømme at Paulus er en virkelig mester i å forklare Guds ord når han kan sammenfatte hele Moses i en så kort setning. Med det viser han at det i alle Moses' lover, som nesten er utallige, ikke befales eller læres noe annet enn dette korte ordet: «Du skal elske din neste som deg selv.»

Men fornuften tar anstøt av læren om troen og om kjærligheten. Den regner det for en lettvint og ringe sak fordi det ikke er noen lang tale, men bare noen få, enkle ord: Tro på Kristus, og elsk din neste som deg selv. Derfor forakter den både læren om troen og læren om de virkelig gode gjerningene. Men fornuften kan akte det så lite den vil: Dette foraktede, ringe ordet «tro på Kristus» er likevel en Guds kraft for dem som tror. Ved det overvinner de synden, døden og djevelen, og ved det blir de også frelst.

Slik mener fornuften også at det er en helt ringe ting – ja, at det ikke duger til noe, langt mindre er en gudsdyrkelse – at den ene tjener den andre i kjærlighet: at man retter og underviser den som farer vill, trøster den som er bedrøvet og sorgfull, reiser opp den skrøpelige, hjelper nesten sin der han kan, og bærer over med hans feil og forseelser. Eller at de som har et kirkelig eller verdslig embete, ikke lar seg anfekte av all den motgang, møye og strev de møter der fordi menneskene er så utakknemlige og blåser en lang marsj i alt som blir sagt og gjort til deres gagn og beste.

Likeså at man er lydig mot øvrigheten, ærer sine foreldre, er tålmodig i hjemmet og fornøyd med en egensindig ektefelle og med uskikkelige og gjenstridige tjenestefolk. Alt dette er å tjene hverandre i kjærlighet.

Men tro meg: Dette er ikke foraktelige og ringe gjerninger, men høye og herlige, for Gud har befalt dem, og de behager ham. Det spiller ingen rolle om verden holder dem for ringe og foraktelige. Slik er verden: Den dømmer ikke gjerne de troende kristnes gjerninger og andre gudfryktige ting etter Guds ord, men følger bare klokskapen til den ugudelige, tåpelige og blinde fornuften. Derfor må den også gå seg vill og kalle gode gjerninger onde og onde gjerninger gode.

Derfor tar de svært feil som mener at de forstår dette budet godt: «Du skal elske din neste som deg selv.» Det er sant at det er plantet i hjertet hos oss alle, og vi vet av naturen at enhver skal gjøre mot nesten sin det han vil skal skje mot ham selv. Men det følger ikke av det at vi forstår det rett. Ellers ville vi også vise det i gjerning og akte kjærligheten høyere enn alle andre gjerninger.

Men de som bare er helgener i det ytre, akter sine tåpelige gjerninger så høyt – gjerninger de selv har valgt uten, ja, mot Guds befaling: å se sure ut, henge med hodet, leve ugift, leve på vann og brød, bo i ørkenen, gå i grå kapper og lignende. Det er et sikkert tegn på at de holder kjærligheten for ingenting, enda den er en sol over alle gjerninger. Så ufattelig og overmåte stor er den menneskelige fornuftens blindhet at den ikke kan skjønne og dømme rett, verken om læren om troen eller om de gjerningene som Gud har befalt og har behag i.

Vi har derfor nok å gjøre. Vi må ikke bare holde nede vårt eget hjertes påfunn og villfarne tanker, som vi av naturen heller følger enn Guds ord, enda Guds ord viser oss den rette veien til himmelen og våre egne tanker fører oss til helvete. Vi må også rive masken av de selvvalgte gjerningene og ikke la oss forføre av deres falske skinn.

Vi må lære å se at de gjerningene som hver og en gjør i sitt kall og embete etter Guds befaling, er virkelig dyrebare, selv om de i det ytre ser ringe og foraktelige ut. Men de gjerningene som menneskene selv velger uten Guds befaling, skal vi ikke regne for noe, om de så ser aldri så hellige, store, herlige og dyrebare ut.

Jeg har grundig forklart budet «Du skal elske din neste som deg selv» andre steder. Derfor vil jeg bare berøre det kort her. Det består av få, men svært viktige og innholdsrike ord: «Du skal elske din neste som deg selv.» Man kan ikke gi noen et bedre, sikrere og nærmere forbilde for hvordan han skal elske nesten sin, enn når man sier: Han skal elske ham slik han elsker seg selv.

Man kan heller ikke ha noen høyere og edlere dyd enn kjærligheten, og denne dyden kan ikke vises mot noe bedre eller edlere enn mot nesten. Det er derfor noe overmåte høyt og herlig som læres i dette budet. Kjærligheten i seg selv er den edleste dyd; nesten, som den skal vises mot, er den ypperste skapning i verden; og man kunne ikke få noe bedre forbilde å rette kjærligheten etter enn dette: «som deg selv».

Vil du altså vite hvordan du skal elske nesten din, og ha et tydelig og sikkert forbilde for det, så tenk godt over hvor kjær du har deg selv. Da vil du finne at du elsker deg selv så høyt at du gjerne ville at man skulle hjelpe og redde deg når du var i nød og angst – ikke bare så langt mennesker kunne makte det med liv og gods, men så langt alle skapte ting kunne hjelpe.

Du trenger altså ingen bok for å lære hvordan du skal elske nesten din. Du har den aller beste boken i ditt eget hjerte. Der finner du skrevet alt det alle lover kan lære deg. Du trenger heller ingen doktor eller læremester til det. Spør bare ditt eget hjerte, så skal det nok si deg at du skal elske nesten din som deg selv.

Ekte kjærlighet er en dyd som er villig og rede til å tjene, ikke bare med munn og hånd, men også med liv og blod. Den tjener ikke fordi noen først har tjent den og gjort vel mot den. Og den lar seg heller ikke holde tilbake fordi noen først har gjort den vondt.

Man kan bruke denne lignelsen: En mor steller og ammer barnet sitt og blir aldri lei av strevet. Ja, jo mer urent og sykt barnet er, desto mer strev og omsorg legger hun ned i det. Barnet fortjener ikke slikt; det gir henne bare uro. Hvordan kan det da ha seg at hun ikke blir sint for det? Hun er mor, det vil si: Hun elsker barnet. Slik forholder også den kristne kjærligheten seg til enhver (1 Kor 10,24).

Endelig finnes det blant alt levende ikke noe edlere å vise kjærlighet mot enn nesten. Han er ingen djevel, ingen løve, bjørn eller ulv, ingen stein eller trestamme, men en skapning som i alle ting er lik deg. Det finnes ikke noe i verden som er kjærere, behageligere, nyttigere, mer til trøst og mer nødvendig enn han. For han er av art og natur skapt til å omgås andre mennesker og leve sitt liv blant dem. Gud har altså blant alle skapninger ikke kunnet stille fram for oss noe som vi med større rett burde elske, enn vår neste.

Men djevelen er en slik kunstner at han ikke bare kan formørke denne edle skapningen, som vår Herre Gud har satt fram for oss til å elske, og ta den bort fra hjertet vårt. Han kan til og med skape et stikk motsatt sinn i hjertet, så det mener at man ikke skal elske nesten, men hate ham og være fiendtlig mot ham.

Det kan djevelen gjøre ganske lett. Han trenger bare å gi oss denne tanken: Se, det mennesket har den eller den feilen; han har gjort deg urett og påført deg skade. Så er det straks gjort. Med det kan han få oss til å forakte nesten fullstendig, enda han er den ypperste og kjæreste skapning. Da holder vi ham ikke lenger for vår neste, som vi skal elske, men for vår verste fiende, som vi skal gjøre ondt.

På denne måten kan Satan raskt og lett forvrenge kjærligheten i hjertene våre og gjøre at de som har elsket hverandre, taler ille om hverandre, blir uvenner og forfølger hverandre. Av budet «Du skal elske din neste som deg selv» blir det da ikke noe annet igjen enn de nakne ordene og bokstavene.

Men her kunne kanskje noen spørre, slik han gjorde: «Og hvem er min neste?» (Luk 10,29) Svar: Vi er alle hverandres neste. Men de vi særlig skal vise budet «Du skal elske din neste som deg selv» mot, er de som trenger vår hjelp, slik Kristus selv viser (Luk 10,30 ff.). For selv om en slik person har gjort meg stor skade og urett, er han likevel – så sant han ikke spotter eller forfølger Guds sannhet – et menneske, kjøtt og blod og Guds skapning som jeg. Kort sagt: Han er min neste.

Så lenge han er og blir et naturlig menneske, er det befalt meg å elske ham som mitt eget kjøtt, ikke å forakte ham eller gjengjelde ondt med ondt, men å «overvinne det onde med det gode» (Rom 12,21). Ellers blir det aldri sant om deg at kjærligheten «utholder alt, tror alt, håper alt, tåler alt» (1 Kor 13,7). Og det er et sikkert tegn på at du ikke er noen kristen, men en dobbelt hedning under kristennavnet.

Ingen hugger gjerne av eller kaster bort et sykt og skrøpelig lem; vi steller og leger det godt. Slik lærer også Paulus at vi skal kle de lemmene vi synes er mindre ære verd, med desto større ære (1 Kor 12,23). Men naturen vår er så forblindet og fordervet av djevelens gift at når denne verdens barn ser en som har store dyder og mye annet godt, men også en liten flekk eller rynke, er de så fulle av ondskap at de bare ser på den lille feilen og ikke snakker om annet. Alt det gode og rosverdige ved ham tier de om, ja, skyver helt til side.

Man ser til og med folk som er så bitende spottere at de ikke vil nevne dem de hater, ved deres rette navn, men kaller dem etter det de har å utsette på dem. De sier ikke Hans eller Peter, men «den skjeløyde», «storkjeften», «han med den lange nesen» osv. Kort sagt: Verden er djevelens rike. Den slår helt sorgløst troen, kjærligheten og alle Guds ord og gjerninger hen i vær og vind og forakter dem.

Med dette befaler Paulus altså ikke bare galaterne, men alle kristne – for det er bare de som gjør det – at hver og en skal tjene nesten sin i kjærlighet.

Det er som om han ville si: Dere trenger ikke å bebyrde dere med omskjærelsen og Moses' seremonier. Se fremfor alt til at dere blir stående fast i den læren om troen som dere har fått av meg. Vil dere så gjøre gode gjerninger, slik dere

bør, vil jeg med få ord si dere de aller viktigste og største gjerningene dere skal gjøre for å oppfylle hele loven: «Elsk hverandre!» For dere har alltid folk omkring dere som dere kan tjene og gjøre vel mot i kjærlighet. Det finnes nok av elendige mennesker i verden som trenger hjelp.

Den virkelig fullkomne læren og kristne teologien om troen og kjærligheten er altså, tilstrekkelig og så kort som mulig, denne: «Tro på Kristus, elsk din neste som deg selv.» Ser man på ordene, er den svært kort. Men når den skal settes ut i livet, er den bredere, lengre, høyere og dypere enn himmel og jord.

V. 15. Men om dere biter og eter hverandre, da se til at dere ikke blir fortært av hverandre!

Med disse ordene viser Paulus at når de falske lærerne velter grunnvollen – troen på Kristus – kan det ikke være fred og enighet i kirken eller den kristne menighet. Da faller folk uunngåelig for alle slags innfall og meninger og finner på alle slags levemåter og gjerninger. Til sist kommer den ene striden etter den andre, både om troen og om livet.

Og er enigheten i den kristne kirke først ødelagt, er det ingen ende på dette onde. For når partiåndene blir uenige, lærer den ene at man blir salig ved gjerningene, og den andre at man blir det ved noe annet. Hver holder sitt eget innfall og sin egen klokskap for det beste og forkaster det de andre sier. Da kan det ikke slå feil: Til slutt kommer splid og partistrid, og de biter og eter hverandre – det vil si dømmer og fordømmer hverandre – inntil de er helt fortært.

Dette bekreftes ikke bare av Skriften, men også av mange eksempler fra alle tider. Da Afrika var blitt forvirret av manikeerne, kom donatistene straks etter. De ble uenige seg imellom og delte seg i tre sekter. I vår tid har først sakramentsvermerne falt fra oss og deretter gjendøperne, og begge er uenige seg imellom. Slik avler det ene partiet alltid det neste, og det ene fordømmer det andre.

I matematikken er det ingen ende på delingen når man stadig vil dele det som er ett. Slik er det heller ikke mulig å bli enig i lære og liv når Åndens enhet først er brutt. Da springer den ene villfarelsen ut av den andre, på begge sider, og det blir aldri noen ende på det.

Det har vi sett godt nok under pavedømmet. Der ble læren om troen fortiet og undertrykt, og i stedet ble det lært menneskebud. Da kunne Åndens enhet ikke bestå, og så snart den var borte, sprang det ut av læren om gjerningene utallige sekter og partier av munker, som ikke var enige seg imellom. Den ene ville alltid være helligere og bedre enn den andre fordi den hadde en strengere orden og gjorde tyngre gjerninger – enda det hele var oppspinn og overtro.

Det var ikke bare fransiskanere, dominikanere og andre med ulike ordensløfter som var uenige; også de som levde i samme orden, var det. Den ene fransiskaneren hatet den andre. Ja, så mange munker det var i et kloster, så mange innfall og egne meninger var det der. Slik hatet de hverandre, kivet og kranglet, bet og åt hverandre, inntil de ble helt fortært, slik Paulus sier her.

Men de som virkelig har fattet læren om troen og elsker hverandre slik apostelen her befaler, hakker ikke på og baktaler ikke hverandre. Den ene roser

og priser den andres stand og det han gjør i sin stand etter sitt kall. Ingen kristen sier at øvrighetens stand er bedre for Gud enn undersåttenes. For han vet at begge er innstiftet av Gud og har Guds bud for seg. Han gjør heller ingen forskjell på farens og sønnens, lærerens og elevens, herrens og tjenerens stand. Han sier tvert imot at begges stand og gjerninger er til behag for Gud så sant de skjer i tro og lydighet mot ham.

I verdens øyne er det nok en viss forskjell mellom disse standene, men den ytre ulikheten kan ikke hindre Åndens enhet. Alle har de én tro og én mening om Kristus, nemlig at vi får syndenes forlatelse og blir rettferdige ved ham alene.

Dernest dømmer den ene ikke den andre når det gjelder ytre stand og levemåte. Den ene sier ikke at den andres gjerning er ringere og hans egen bedre. Nei, den ene roser den andres levemåte framfor sin egen, selv om hans egen er bedre. Og med én munn og av én Ånd bekjenner de at de begge har én Frelser i Kristus, og han gjør ikke forskjell på person eller gjerning (Rom 2,11).

Men dette kan ikke de gjøre som slipper taket i læren om troen og kjærligheten og lesser på seg gudsdyrkelser og gjerninger som Gud ikke har befalt, men som menneskene selv har valgt seg.

En kartusianermunk ville gjerne gå i døden ti ganger for den påstanden at hans levemåte er bedre og mer til behag for Gud enn de gjerningene en lekmann gjør etter Guds bud i sitt kall og embete. En nonne vil aldri vite av annet enn at hennes levemåte er langt bedre og høyere å akte enn en hustrus. For hun mener at hun er en geistlig person, holder sin hellige orden og lever i kyskhet, og det gjør jo ikke en hustru. Derfor er det ingen likhet mellom dem.

Derfor har de fordømmelige ordensfolkene fått nesten hele verden til å tro at deres stand og levemåte er langt helligere og bedre enn lekfolkets. Og klarte de ikke fremdeles å holde denne innbilte helligheten ved ordenen og levemåten sin i hevd hos noen, ville det herlige livet og rikdommen deres ikke vare lenge.

Ingen munk eller ytre helgen, hvem han så er, vil derfor vite av at en ektemanns, en hustrus, en tjeners eller en tjenestepikes gjerninger, når de gjøres i tro og lydighet mot Gud, er bedre og mer til behag for Gud enn de overtroiske, selvvalgte og tåpelige gjerningene som de selv gjør. For når hjørnesteinen, Kristus, er forkastet, kan hyklere ikke tenke annet enn at de alene er de rette helgener fordi de gjør så store og tunge gjerninger.

På samme måte påstår gjendøperne i våre dager at de er de rette helgener fordi de finner på noe eget: De lider fattigdom, sult og kulde og går i enkle klær. Derfor mener de at de som eier noe, ikke er kristne. Kort sagt: Det er umulig at ytre helgener og partier kan være enige med dem som ikke holder med dem. De ligger alltid i strid med dem og biter dem, slik Paulus sier her. Annerledes kan det ikke være.

Mot dette lærer Paulus at vi skal sky årsakene til slik uenighet, og han viser samtidig hvordan vi skal bære oss at for å unngå dem. Det rette middelet, sier han, er at hver og en gjør det som er befalt ham og hører til i det kall og den stand Gud har kalt ham til. Den ene skal ikke opphøye seg over den andre, ikke hakke på og forakte den andres liv og ikke innbille seg at hans gjerninger er helligere

og bedre enn en annens. Nei, den ene skal tjene den andre i kjærlighet. Det er å lære rett og enkelt om gode gjerninger.

Men det kan ikke de gjøre som «har lidd skibbrudd på troen» (1 Tim 1,19) og tatt til seg de villfarende meningene som partiene pleier å lære om tro og gjerninger. Da blir de straks uenige både om læren om troen og om gjerningene. De begynner å bite og ete, det vil si å laste og fordømme hverandre, slik Paulus her sier om galaterne: «Om dere biter og eter hverandre, da se til …»

Det er som om han ville si: Kjære, last og fordøm ikke hverandre på grunn av omskjærelsen, helligdagene eller andre seremonier. Legg heller vinn på å tjene hverandre i kjærlighet. Fortsetter dere å bite og ete hverandre, så se til at dere ikke blir fortært, det vil si at dere ikke også går til grunne legemlig. Slik går det gjerne, særlig med kjettere som stifter partier. Slik gikk det med Arius og andre, og også med en del i vår tid.

For den som legger grunnvollen på sand og bygger på den med tre, høy og strå, brenner ganske sikkert opp og går fortapt. For ikke å snakke om at slik biting og eting til sist pleier å føre til at hele byer, ja, hele land og kongeriker blir forstyrret og ødelagt. Deretter forklarer Paulus hva det er å tjene nesten i kjærlighet.

Det er svært vanskelig og farlig å lære at vi blir rettferdige uten gjerningene, ved troen alene, og likevel også lære at en skal gjøre gode gjerninger. Finnes det ikke trofaste og kloke Kristi tjenere og husholdere over Guds hemmeligheter (1 Kor 4,1) som vet å dele sannhetens ord rett, blir tro og gjerninger lett blandet sammen.

Begge lærene skal trofast og flittig læres og innskjerpes i kristenheten, men slik at vi ikke går for langt i noen av dem. Lærer vi bare om gjerningene, slik det skjedde under pavedømmet, mister vi troen. Men lærer vi bare om troen, innbiller grove og kjødelige mennesker seg straks at gjerningene ikke er nødvendige.

Apostelen har allerede begynt å formane til gode gjerninger og har sagt at «hele loven er oppfylt i ett bud, i dette: Du skal elske din neste som deg selv» (Gal 5,14).

Her kunne noen tenke: Paulus har jo gjennom hele brevet lært at loven ikke kan gjøre rettferdig. Han sier jo: «Ikke noe menneske blir rettferdiggjort av lovgjerninger» (Gal 2,16), og: «Alle de som holder seg til lovgjerninger, er under forbannelse» (Gal 3,10). Men når han her sier at «hele loven er oppfylt i ett bud», ser det ut som om han har glemt hovedsaken i hele brevet og nå slår inn på en annen mening: at de som gjør kjærlighetsgjerninger og dermed oppfyller loven, er rettferdige. Denne innvendingen svarer han nå på slik:

V. 16. Men jeg sier: Vandre i Ånden!

Det er som om han ville si: Jeg har ikke glemt det jeg har sagt om troen før. Jeg tar heller ikke den læren tilbake fordi jeg formaner dere til å elske hverandre og sier at hele loven blir oppfylt ved kjærligheten. Jeg er fremdeles av samme sinn og mening som før. For at dere skal forstå meg rett, sier jeg videre: «Vandre i Ånden!»

Enda Paulus har talt presist og tydelig, har det likevel ikke hjulpet. For de fordømmelige sofistene har trukket en vrang mening ut av ordene «hele loven er oppfylt i ett bud, i dette: Du skal elske din neste …» og «kjærligheten er lovens oppfyllelse» (Rom 13,10). De har sluttet slik: Er kjærligheten lovens oppfyllelse, følger det at mennesket blir rettferdig ved den. Når vi altså elsker, da er vi rettferdige.

Men de er store tosker. De mener at fordi det står skrevet og apostelen sier: «Du skal elske din neste som deg selv», og: «Kjærligheten er lovens oppfyllelse», gjør menneskene det straks. Det er jo svært tåpelig at noen som hører eller leser ordene «kjærligheten er lovens oppfyllelse» og «du skal elske din neste som deg selv», straks vil slutte av dem: Befaler vår Herre Gud det, kan vi også gjøre det. Nei, langt derifra.

Det burde nok være slik at vi oppfylte loven og ble rettferdige ved det. Men synden som henger ved oss, hindrer det og lar det ikke komme så langt i dette livet. Det står riktignok skrevet i loven og blir alvorlig befalt at vi skal elske Gud av hele vårt hjerte og vår neste som oss selv. Men det følger ikke av dette: Det står skrevet, derfor skjer det også. Loven befaler at vi skal elske, derfor elsker vi. Langt derifra! Du kan ikke vise meg et eneste menneske i hele verden som elsker Gud av hele sitt hjerte og sin neste som seg selv, slik loven krever.

Men i det kommende livet, når vi skal være helt renset fra synden og skinne som den klare sol, da skal vi elske fullkomment. Da skal en virkelig fullkommen kjærlighet være vår rettferdighet. Men så lenge vi er i dette livet, lar kjødet oss ikke nå denne renheten. For kjødet blir ikke helt fritt for synd før det dør. Denne synden gjør at vi elsker oss selv så høyt at vi ikke kan elske Gud og vår neste slik vi burde.

Men fordi Kristus er vår talsmann og nådestol, og synden for hans skyld ikke blir tilregnet oss når vi tror på ham, er vi rettferdige også i dette livet. Og når vi kommer dit der vi skal bli helt befridd fra alle synder og onde lyster, da skal vi ikke trenge verken tro eller håp, men være helt fullkomne i kjærlighet.

Det er derfor en grov og skadelig villfarelse når man lærer at kjærligheten gjør rettferdig. Vår kjærlighet er jo ingenting verd. Og selv om den er noe, er den likevel altfor ringe til å forsone Gud og stille hans vrede. For som sagt kan ikke engang de hellige i dette livet ha en så fullkomment ren kjærlighet som de burde. Men det som ikke er helt rent eller fullkomment, kan ikke komme inn i himmelen.

Likevel trøster vi oss med at Kristus, «han som ikke gjorde synd, og det ble ikke funnet svik i hans munn» (1 Pet 2,22), overskygger og pryder oss med sin rettferdighet. Når vi er dekket av dette skjoldet, ja, av denne himmelen av syndenes forlatelse (Sal 103,3) og nådestolen, begynner vi å elske og å oppfylle loven. Men heller ikke ved denne oppfyllelsen blir vi rettferdige eller velbehagelige for Gud så lenge vi lever her.

Men når Kristus «overgir riket til Gud og Faderen, etter at han har tilintetgjort all makt og all myndighet og velde … for at Gud skal være alt i alle» (1 Kor 15,24–28), «da skal troen og håpet opphøre, og kjærligheten skal være fullkommen og evig» (1 Kor 13,8).

Dette forstår ikke sofistene. Når de hører at kjærligheten er lovens oppfyllelse, slutter de straks av det: Kjærligheten gjør rettferdig. Men leser de hos Paulus at troen gjør rettferdig, legger de til at det er troen formet av kjærligheten (*fides formata*) som gjør rettferdig, det vil si den troen som kjærligheten først har gjort til en rett tro. Men det er ikke Paulus' mening, som vi før har vist utførlig.

Var vi rene for all synd og brant av fullkommen kjærlighet både til Gud og nesten, ville vi helt sikkert bli rettferdiggjort og helliggjort ved kjærligheten, og Gud hadde ikke noe mer å kreve av oss. Men det skjer ikke i dette livet; det må vente til det kommende. Her får vi riktignok Ånden med hans gaver, slik at vi begynner å elske Gud og nesten, men bare svært tregt og langsomt.

Elsket vi Gud helt fullkomment, slik loven krever: «Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte …» (5 Mos 6,5), ville fattigdom og nød være oss like kjært som rikdom, smerte og pine like kjært som glede og nytelse, og døden like kjær som livet. Ja, den som elsket Gud helt fullkomment, kunne ikke leve lenge. Han måtte rent forgå og smelte bort i denne kjærligheten.

Men nå er den menneskelige fornuft så forblindet og nedsenket i synd at den av naturen ikke kan tenke eller forstå noe rett om Gud. Den elsker ikke Gud, men hater ham inderlig. Det er som Johannes sier: «… ikke at vi har elsket Gud, men at han har elsket oss og sendt sin Sønn til soning for våre synder» (1 Joh 4,10). Og tidligere i dette brevet: Kristus, «han som elsket meg og ga seg selv for meg» (Gal 2,20). Og: «… utsendte Gud sin Sønn, født av en kvinne, født under loven …» (Gal 4,4).

Men etter at vi nå ved denne Sønnen er forløst fra synden og rettferdiggjort, begynner vi å elske, slik Paulus sier: «For det som var umulig for loven … for at lovens krav om rettferdighet skulle bli oppfylt i oss» (Rom 8,3–4), det vil si: begynne å bli oppfylt. Det sofistene har lært om å oppfylle loven, er altså bare rent oppspinn.

Med disse ordene, «vandre i Ånden», vil Paulus vise hvordan det han sa før, skal forstås: «Tjen hverandre i kjærlighet» og «kjærligheten er lovens oppfyllelse». Han vil si: Når jeg befaler dere å elske hverandre, mener jeg at dere skal vandre i Ånden. For jeg vet godt at dere ikke kan oppfylle loven helt fullkomment, siden synden henger ved dere så lenge dere lever i verden. Legg likevel vinn på å vandre i Ånden, det vil si: Strid mot kjødet, stå det imot ved Ånden og følg det Ånden driver dere til.

Paulus har altså ikke glemt det han før har handlet om, nemlig at man blir rettferdig for Gud ved troen alene. For når han befaler dem å vandre i Ånden, gir han dermed tydelig til kjenne at gjerningene ikke kan gjøre rettferdig. Det er som om han ville si: Når jeg taler om å oppfylle loven, mener jeg ikke at dere blir rettferdige ved loven. Jeg mener at det er to høvdinger i dere som strider mot hverandre, nemlig Ånden og kjødet.

Gud har vakt opp en strid i legemet deres, slik at Ånden strider mot kjødet og kjødet mot Ånden. Jeg krever ikke noe mer av dere, og mer kan dere heller ikke gjøre, enn at dere følger den ene høvdingen, nemlig Ånden, og strider mot den andre, nemlig kjødet. Adlyd Ånden, stå kjødet imot! Dere må altså ikke tenke at jeg kaller tilbake læren om troen når jeg lærer dere loven og formaner dere til å

elske hverandre, eller at jeg sier at loven eller kjærligheten kan gjøre rettferdig. Nei, jeg mener at dere skal vandre i Ånden, så dere ikke fullfører kjødets lyst.

Paulus bruker derfor helt rene og klare ord og vil at de skal forstås nøyaktig slik som de lyder. Det er som om han ville si: Det er ennå ikke kommet så langt med oss at vi kan oppfylle loven. Derfor må vi vandre i Ånden og øve oss i å tenke, tale og gjøre det Ånden vil, og stå imot det som er kjødelig. Så sier han videre:

Så skal dere ikke fullføre kjødets lyst.

Han vil si: Kjødets lyster er ennå ikke døde hos dere. De gir seg til kjenne på ny, knurrer og står Ånden imot. Ingen helgens eller kristens kjød er så godt at det ikke gjerne vil bite fra seg når noen gjør det urett, eller i det minste forsømme noe av kjærlighetens bud.

I første opphisselse kan det umulig la være å vende seg bort fra nesten. Det vil hevne seg, hater ham og unner ham vondt som en fiende – eller elsker ham i alle fall ikke så høyt og unner ham ikke så mye godt som det etter denne loven burde. Se, slik går det med de hellige selv.

Derfor har Paulus gitt de hellige, eller de troende, denne regelen: De skal tjene hverandre i kjærlighet. Den ene skal bære den andres byrde og skrøpelighet, og den ene skal tilgi den andre hans feil og forseelser. Skjer ikke det, og tåler ikke den ene den andres skrøpelighet, kan fred og enighet umulig bestå blant kristne.

For det kan aldri slå feil: Du må se og høre mye hos andre som ergrer deg, og du gjør også selv mye som ergrer andre. Du ser noe hos meg som støter deg, og jeg ser noe hos deg som ikke faller i smak hos meg. Vil nå ikke den ene vike for den andre i kjærlighet og bære over med ham, blir det ingen ende på trette, splid, ergrelse og fiendskap.

Paulus vil altså at vi skal vandre i Ånden, så vi ikke fullfører kjødets lyst. Han mener: Selv om dere blir opptent til vrede eller hat mot en bror som krenker dere eller gjør dere urett, se likevel til at dere ved Ånden kan stå imot den onde viljen. Bær over med hans skrøpelighet og elsk ham, slik det står skrevet: «Du skal elske din neste som deg selv.»

For selv om din bror faller eller gjør deg urett, er og blir han likevel din bror. Ja, aldri er det mer nødvendig at du viser ham kjærlighet enn når han er skrøpelig og har krenket deg. Og loven som sier: «Du skal elske din neste som deg selv», krever nettopp det som blir sagt her: at du ikke skal fullføre kjødets lyst, som bare vil bite og gnage når det blir krenket. Du skal stå det imot ved Ånden og holde ut i kjærligheten til din neste, selv om det ikke finnes noe hos ham som du kunne like eller holde av.

Med kjødets lyst, som Paulus her taler om, mener sofistene ukyskhet. Riktignok blir også de hellige eller troende anfektet av ukyskhet, særlig mens de ennå er unge. Ja, naturen er så overmåte fordervet at ikke engang kristne ektefolk er fri for denne anfektelsen. La hver og en, enten det er mann eller kvinne – jeg sier det til oppriktige, troende ektefolk og ikke til hyklere – bare prøve seg selv. Da

skal han finne at han liker en annens ektefelle bedre enn sin egen – utseendet, væremåten og hele framferden.

Den hustruen gode junker Adam har rett til, forakter han og blir snart lei av. Men den han ikke har noen rett til, ville han gjerne ha. Slik går det ikke bare i ekteskapet, men også i alle andre ting. Det man har, blir man snart lei av, og det man ikke har, trakter man etter, som det heter i verset: *Nitimur in vetitum semper cupimusque negata*, det vil si: Vi streber alltid etter det som er forbudt, og det vi ikke kan få, har vi lyst til.

Jeg benekter derfor ikke at kjødets lyst også betyr ukyskhet. Men kjødets lyst omfatter samtidig alle de andre syndige lystene som de hellige blir anfektet av, den ene mer enn den andre, slik som hovmod, misunnelse, gjerrighet og utålmodighet. Ja, når Paulus senere regner opp kjødets frukter, tar han ikke bare med de grove synder og laster, men også avgudsdyrkelse, kjetteri og lignende. Det er de virkelig skjulte syndene, som ligger aller dypest gjemt i hjertet.

Det står derfor fast at Paulus taler om alle slags kjødets lyster. Han tar med alt som kan kalles synd, og som fremdeles gir seg til kjenne hos de hellige og står imot den Ånd som har begynt sitt verk i dem. Når han da minner om kjødets lyst, taler han ikke bare om ukyskhet, men fremfor alt om vantro, mistrøstighet, fortvilelse, fiendskap mot Gud, forakt for Gud, avgudsdyrkelse, kjetteri og så videre.

Han vil si: Jeg skriver riktignok til dere at dere skal elske hverandre, men dere gjør det ikke. Dere kan heller ikke gjøre det, for dere bærer på den gamle Adam, som er fordervet av begjær. Og dette begjæret fører dere ikke bare til synd, men er selv den egentlige hovedsynden. Var det ikke for dette begjæret, kunne dere ha en så fullkommen kjærlighet at ingen trengsel eller motgang var stor nok til å hindre den. For da ville den virke i legemet deres, ja, i hele naturen deres.

Da kunne ingen kvinne være eller bli så stygg og vanskelig at mannen hennes ikke elsket henne av hjertet. Han ville ikke bry seg om noen annen kvinne, om hun så var den aller vakreste. Og slik ville også kvinnen være mot mannen. Men det skjer ikke. Derfor er det umulig at dere kan bli rettferdige ved kjærligheten.

Dere må derfor ikke tro at jeg vil trekke tilbake læren om troen. For både *tro* og *håp* må bli stående, så vi kan bli rettferdige av troen og ved håpet holde ut i nød og motgang. Dessuten tjener vi hverandre i kjærlighet, for troen er ikke uvirksom. Men denne kjærligheten er svak og skrøpelig. Når jeg altså sier at dere skal vandre i Ånden, viser jeg dere dermed tydelig at dere ikke kan bli rettferdige ved kjærligheten.

Og når jeg sier: «Vandre i Ånden! Så skal dere ikke gjøre det kjødet vil», eller ikke fullføre kjødets lyst, må dere heller ikke tro at jeg mener dere skal legge helt av kjøtt og blod eller drepe legemet deres. Nei, jeg mener at dere skal holde kjødet i tømme. For vår Herre Gud vil at verden skal bestå til den ytterste dag, og det kan ikke skje uten at det blir født barn. Til det trengs menn og kvinner. De har kjøtt og blod, men kjøtt og blod er ikke uten synd.

Meningen er altså denne: Ser vi på vårt kjød, finner vi at det er fullt av onde lyster, og at det ikke bor noe godt i det (Rom 7,18). Men ser vi på Kristus, er

vi rettferdige, for han er vår rettferdighet. Vi er altså dels syndere og dels rettferdige. Men rettferdigheten er langt større enn synden. For vår Frelser Kristi hellighet og rettferdighet er langt større enn hele verdens synd. Den syndsforlatelsen vi har ved ham, er så stor, rik og overstrømmende at den lett kan sluke og ta bort all synd, så sant vi vandrer i Ånden.

Her må vi også legge merke til at Paulus ikke bare taler til munker og eremitter som lever uten ekteskap, men til alle kristne i alminnelighet.

Dette sier jeg for at vi ikke skal fare vill sammen med papistene. De har ment at Paulus skrev dette budet bare for pavens geistlige. Han skulle formane dem til å vandre i Ånden, det vil si å temme og tukte kjødet med våking, faste, arbeid og lignende, så de kunne leve kyskt og ikke fullføre kjødets lyst – altså ukyskheten. Som om alle kjødets lyster var bundet, fanget og overvunnet bare ukyskheten var dempet! Og ikke engang den lar seg tvinge, uansett hvor mye kjødet blir tuktet og plaget.

Det innrømmer Hieronymus rett ut, for ikke å snakke om andre. Og han var en særdeles stor venn av kyskheten. Jeg har ofte vært i en stor ørken, sier han, et øde sted, avsvidd og uttørket av solen, der munkene holder til. Likevel har jeg tenkt at jeg var i Roma blant stor glede og nytelse.

Og videre: Jeg selv hadde av frykt for helvetes ild frivillig gitt meg inn i et slikt fengsel, der jeg ikke hadde annet selskap enn skorpioner og ville dyr. Likevel var jeg i tankene midt blant de unge pikene på dansestedet. Ansiktet mitt var blekt og magert av faste, men hjertet brant av onde lyster, i et legeme der det ikke var noen naturlig hete igjen, og som syntes å være helt dødt.

Har nå Hieronymus, som levde på vann og brød i ørkenen, kjent en slik brann av ukyskhet, hva tror du da det må være hos den ugudelige, snauklipte flokken? De lever uten ekteskap for å fylle magen og ha gode dager, og har ikke annet å gjøre enn å fete og fø seg.

Paulus skriver derfor ikke dette budet bare for de såkalte geistlige, at de skal leve kyskt, og heller ikke bare for åpenbare syndere, at de skal slutte med ukyskheten sin. Han skriver det for hele kristenheten, det vil si for alle troende. Dem formaner han til å vandre i Ånden, så de ikke fullfører kjødets lyst. Det vil si at de ikke bare skal stå imot de grove kjødets lyster, slik som ukyskhet, vrede og utålmodighet, men også de høye åndelige synder, slik som vantro, gudsbespottelse, avgudsdyrkelse, forakt for Gud og fiendskap mot Gud.

Som sagt krever Paulus heller ikke av de kristne at de skal drepe kjødet helt, men at de skal temme det slik at det blir underlagt Ånden. I Rom 13,14 befaler han oss å ha omsorg for kjødet. For likesom vi ikke må skade andre på legemet eller lesse på dem arbeid de ikke kan bære, slik må vi heller ikke være mordere på våre egne legemer. Etter Paulus' formaning skal vi ha omsorg for kjødet, så begge deler, legemet og fornuften, kan gjøre det de skal. Men det skal skje for å dekke det nødvendige og ikke av ond lyst eller kåthet.

Når kjødet derfor begynner å bli kåt, stå det imot. Vil det ikke gi seg, så gift deg. For «det er bedre å gifte seg enn å brenne av lyst» (1 Kor 7,9). Når du gjør det, vandrer du i Ånden, det vil si at du da følger Guds ord og vilje og ikke kjødet.

Paulus har altså lagt dette budet fram for alle kristne: at de skal vandre i Ånden og «ikke fullføre» kjødets lyst, selv om de ikke blir anfektet av ukyskhet. Slik fullfører en regent ikke kjødets lyst når han røkter embetet sitt med flid, styrer undersåttene sine godt, straffer de onde og verner de gode. Da gjør kjødet og djevelen motstand mot ham. De egger ham stadig til å begynne urettferdig krig, utøse blod og følge sitt eget hode som det lyster ham, uten å spørre om det er rett eller urett.

Følger han da ikke Ånden og Guds ord, som lærer ham rett og kristelig hva han skal gjøre og la være, fullfører han kjødets lyst. På den måten skal hver og en vandre i Ånden i sitt kall og embete. Da skal han ikke bare holde seg fra all ukyskhet, men også fra kjødets andre gjerninger.

V. 17. For kjødet begjærer imot Ånden, og Ånden imot kjødet.

Når Paulus her sier at «kjødet begjærer imot Ånden, og Ånden imot kjødet», minner han samtidig om at vi helt sikkert vil kjenne kjødets lyster – ikke bare anfektelse av ukyskhet, men også hovmod, vrede, tungsinn, utålmodighet, vantro og lignende. Likevel vil han at vi skal stå imot slike lyster når vi kjenner dem, og ikke følge dem eller samtykke i dem. Det vil si: Vi skal ikke tenke, tale eller gjøre det kjødet driver oss til. Når kjødet for eksempel egger oss til vrede, skal vi være vrede uten å synde, som det står: «Bli harm, men synd ikke!» (Sal 4,5).

Han vil altså si: Jeg vet godt at det ikke kan være annerledes. Kjødet vil egge dere til vrede, misunnelse, tvil, vantro og lignende, for det må nå engang gå slik: Kjødet begjærer imot Ånden. Men stå disse anfektelsene imot ved Ånden, så synder dere ikke. Vandrer dere derimot ikke i Ånden, men følger kjødet, da fullfører dere kjødets lyst og må dø (Rom 8,13). Slik må vi forstå dette ordet: ikke om ukyskhet alene, men om alle synder.

De to står hverandre imot, for at dere ikke skal gjøre det dere vil.

Paulus vil si dette: Kjødet og Ånden *strider* mot hverandre i legemet deres, slik som når to fyrster ligger i felt mot hverandre. Derfor kan dere ikke gjøre det dere vil – dere makter ikke å gjøre det dere gjerne ville.

Disse ordene viser tydelig nok at han retter denne formaningen til den hellige kristenhet, som tror på Kristus, er døpt, rettferdiggjort og født på ny og har full tilgivelse for syndene. Likevel sier han at de ennå har et kjød som står Ånden imot. Slik sier han også om seg selv: «Jeg derimot er kjødelig, solgt til trell under synden» (Rom 7,14). Og like etter: «Men i lemmene mine ser jeg en annen lov» osv. (Rom 7,23). Og: «Jeg elendige menneske!» osv. (Rom 7,24).

Her gjør ikke bare sofistene, men også en del av kirkefedrene seg stor umak for å unnskylde Paulus. De synes det er urimelig at Kristi utvalgte redskap skulle kjenne og ha synd. Men vi tror Paulus' egne ord, der han rett ut bekjenner at han er solgt og tatt til fange under synden, at han har en lov som står ham imot, og at han med kjødet tjener synden.

Da sier de at apostelen her taler om seg selv som om han var en ugudelig. Men med de ugudelige er det slik at de ikke klager mye over at synden står dem imot, strider mot dem og tar dem til fange, for synden har dem helt under sitt herredømme. Når Paulus klager slik over synden, er det altså for sin egen del, og med ham alle de hellige.

De som har villet unnskylde Paulus og andre hellige med at de ikke kjente synd, har derfor ikke bare handlet uforstandig. De har også vist at de aldri har forstått Paulus rett, og at de aldri har visst hvordan en kristen har det. Dessuten har de tatt fra kristenheten en stor og herlig trøst, gjort artikkelen om syndenes forlatelse til intet og i stedet bildt menneskene inn at de med gjerningene sine kunne betale for synden.

Når Paulus sier: «I lemmene mine ser jeg en annen lov», gir han altså til kjenne at han hadde kjød og kjødelig synd eller skrøpelighet. Derfor kan det godt være at han av og til har kjent kjødelig lyst brenne i seg. Likevel mener jeg at de store og tunge anfektelsene han ble plaget av både til legeme og sjel – brevene hans vitner om dem – nok har tatt kåtheten fra kjødet hans.

Vi må derfor aldri tåle at noen med urimelige forklaringer forfalsker og forvrenger slike trøsterike ord, der Paulus viser at kjødet og Ånden har stått hverandre imot i hans eget legeme. Sofister, munker og andre slike folk har aldri prøvd noen virkelig åndelig anfektelse. Derfor har de – jeg taler om de beste av dem – bare strevet med å stå imot og dempe ukyskheten, og av den grunn har de villet regnes for langt helligere og bedre enn ektefolk.

Og likevel har de under en slik skinnhellighet drevet med all slags avskyelig synd og skam. For hos dem rådet uenighet, misunnelse, hovmod, forakt for nesten, tillit til egen rettferdighet, dumdristighet, forakt for og forsømmelse av gudsfrykten og Guds ord, vantro, gudsbespottelse og annet slikt. Ja, de har aldri spurt om dette var synd. De tenkte bare at når de holdt de dårlige og ugudelige løftene sine, skulle de bli rettferdige og salige, og at de syndet og ble fordømt om de ikke holdt dem.

Men vi må vite at vi ikke får rettferdighet for noen gjernings skyld, hva den så heter. Kristus er vår egentlige og fullkomne rettferdighet, og «den som tror på ham, skal ikke bli til skamme» (Rom 9,33). Men fordi kjødet står Ånden imot og hindrer denne troen, må vi be uten opphør om at den blir styrket og vokser.

Dernest skal vi også legge vinn på å være gode i det ytre. Vi skal ikke følge kjødet, som av natur bare gir oss onde innskytelser, men stå det imot ved Ånden og si: «Herre, av meg selv makter jeg ikke å la være å bli sint på nesten eller fare opp mot ham når han gjør meg urett. Gi du meg nåde til det, og hjelp meg så jeg kan klare det.» Det kaller Paulus å vandre i Ånden. Så langt vi slik står kjødet imot i Ånden, så langt er vi rettferdige i det ytre, selv om denne rettferdigheten ikke gjør oss velbehagelige for Gud.

Ingen skal da fortvile om han merker at kjødet begynner den ene striden etter den andre mot Ånden, og at han ikke straks kan tvinge kjødet til å bli Ånden lydig. Selv skulle jeg av hjertet ønske at jeg hadde et større og sterkere mot. Da kunne jeg ikke bare forakte tyrannenes trusler og trass og kjetternes villfarelse, anstøt og opprør, men også straks overvinne og glemme all slags angst og sorg

i hjertet. Og til sist ville jeg slett ikke frykte døden, men se på den som en kjærkommen gjest. Men ofte står det langt annerledes til med meg. Skal jeg så fortvile? Det forby Gud!

Men slik gjør jeg: Jeg trøster meg med disse ordene av Paulus: «Kjødet begjærer imot Ånden» osv. Og: «De to står hverandre imot, for at dere ikke skal gjøre det dere vil.» Det er som om han ville si: Dere kan umulig følge Ånden fullt ut i alle ting uten samtidig å kjenne kjødet og bli hindret av det. Ja, det vil hindre dere og holde dere tilbake, så dere ikke kan gjøre det dere gjerne ville.

Dere kan altså ikke gjøre mer enn å stå imot kjødet og følge Ånden. Kjødet lar seg fort egge opp til vrede, utålmodighet og annet slikt. Det vil hevne seg, knurrer, hater, gnager, blir fiendtlig mot Gud, vil trette med ham og faller i tvil. Men Ånden formaner dere til fred, tålmodighet, tro og håp.

Om kjødet gjør seg gjeldende hos dere, skal dere derfor ikke fortvile, men tenke: «Jeg skulle gjerne ønske at Ånden alene hersket i meg. Men så lenge jeg lever, har jeg ennå den gamle Adam, kjødet, på nakken, og synden henger ved det. Det slutter ikke å følge sin natur, men står Ånden imot og lar meg ikke gjøre eller leve slik jeg gjerne ville. Likevel vil jeg ikke fortvile. Jeg vil følge Paulus' formaning og vandre i Ånden, det vil si: Jeg vil gripe Kristus i tro og håp og trøste meg med løftet hans, og ved hans Ånds kraft og hjelp vil jeg ikke fullføre kjødets lyst.»

Dette er svært nyttig og trøsterikt for de troende å vite, særlig når de blir anfektet av kjødets lyster og ikke straks kan bli kvitt dem. Da jeg ennå var munk, trodde jeg ofte at jeg måtte være fortapt når jeg kjente en ond anfektelse, som ukyskhet, vrede, hat eller misunnelse mot en annen bror. Jeg prøvde mye forskjellig og gikk til skrifte hver dag, men det hjalp ikke, for anfektelsene kom alltid igjen.

Derfor fikk jeg ingen ro, men plaget meg stadig med slike tanker: «Se, du har gjort den eller den synden, du har vært utålmodig og misunnelig. Derfor hjelper det deg ikke at du har gått inn i den hellige orden, og alle dine gode gjerninger er forgjeves.»

Hadde jeg da forstått Paulus' ord rett: «Kjødet begjærer imot Ånden ... De to står hverandre imot», ville jeg ikke ha pint meg så mye. Da ville jeg ha tenkt slik jeg nå pleier å gjøre: «Min gode Morten, du kan ikke her på jorden leve et engleliv, det vil si være helt uten synd. Så lenge du lever i kjødet, slutter det ikke å følge sin natur, men setter seg alltid opp mot Ånden. Men fortvil likevel ikke for det. Stå det bare imot ved Ånden, så du ikke fullfører dets lyst. Da kan det ikke skade deg, for du er i Kristus Jesus» (Rom 8,39).

Dr. Staupitz pleide å si: «Mer enn tusen ganger har jeg lovt vår Herre Gud at jeg ville bli god og from, men jeg har aldri holdt det. Derfor vil jeg aldri love det mer, for jeg vet jo at jeg ikke holder det. Vil ikke Gud være meg nådig for Kristi skyld og gi meg en salig avskjed når jeg skal skilles fra denne jammerdalen, kan jeg ikke bestå med mine løfter og gode gjerninger, men må gå fortapt.»

Det er en riktig vakker, ja, en hellig og salig fortvilelse, som alle som vil bli frelst, må bekjenne med munn og hjerte. For ingen av dem stoler på sin egen rettferdighet, men sier med David: «Gå ikke i rette med meg, din tjener! For

ingen som lever, er rettferdig for ditt åsyn» (Sal 143,2). Og: «Dersom du, Herre, vil gjemme på misgjerninger, Herre, hvem kan da bli stående?» (Sal 130,3).

Derfor ser de bare hen til Kristus. Han alene bærer navnet Den rettferdige og Frelseren. Han har gitt sitt liv i døden for deres synder og dermed rettferdiggjort dem, og han skal også til sist fri dem fra alt ondt. Og selv om det ennå er synd i kjødet deres, vet de likevel at den for Kristi skyld ikke blir tilregnet dem, men tilgitt.

Likevel strider de uten opphør ved Ånden mot kjødet. Ikke slik at de slett ikke kjenner lysten; men de vil ikke fullføre den. Når de merker at kjødet raser og av og til står Ånden imot, så de til og med faller i synder, fortviler de likevel ikke for det. De blir holdt oppe ved troen, så de ber og roper: «Kjære Herre, led oss ikke inn i fristelse, men fri oss fra det onde» (Matt 6,13).

De troende har altså en stor trøst i denne læren av Paulus når han sier: «Kjødet begjærer imot Ånden.» For med det gir han til kjenne at de dels er ånd og dels kjød, men slik at Ånden skal herske og kjødet være underlagt. Rettferdigheten skal regjere, og synden skal være trell.

Den som ikke vet dette, men tenker at det slett ikke kan finnes noen feil eller mangel hos en kristen, og likevel finner mange og forskjellige feil hos seg selv, må til sist fortæres av angst og sorg i hjertet og fortvile. Men for den som forstår dette og vet å skikke seg rett i det, må denne anfektelsen fra kjødet – altså det onde – tjene til det gode.

For når kjødet vil egge ham til synd, blir han drevet til å be alvorlig, søke syndenes forlatelse ved Kristus og gripe troens rettferdighet. Den hadde han kanskje ellers aldri aktet stort på eller lengtet inderlig etter. Derfor er det ikke noe ondt, men godt og nyttig, at vi kjenner synden og av den ser hvor ond og fordervet vår natur er. Slik blir vi drevet til å be om at troen må bli styrket, og til å søke Kristi hjelp.

Av dette følger til sist den nytten at en kristen blir en forunderlig kunstner, som av sorg kan gjøre glede, av angst trøst og av synd rettferdighet. Det skjer når han holder seg fast til Kristus ved troen og ved Ånden tvinger kjødet under, så det ikke fullfører sin lyst.

De som kjenner kjødets lyster, skal derfor ikke straks tenke at de er helt ugudelige. Det skader ikke at de kjenner dem, bare de ikke samtykker i dem eller følger kjødet, men ved Ånden dreper kjødets gjerninger. Om de da blir anfektet av vrede, utålmodighet, tvil, vantro og annet slikt, er det ikke noe å undre seg over. For jo fromere og bedre man er, desto mer kjenner man denne striden. Jo helligere et menneske er, desto større anfektelse.

Derfra kommer de helliges store og jammerlige klager i Salmene og overalt i Den hellige skrift. Om dem vet munker, eremitter og alle de ytre helgenene ikke det minste.

Men her kunne noen si: «Det er farlig å lære folk at de ikke blir fordømt selv om de ikke straks kan overvinne de kjødelige anfektelsene de kjenner. For når denne læren blir forkynt for vanlige folk, blir de straks sorgløse, late og likegyldige.» Det er det jeg har sagt før: Når vi lærer om troen, holder kjødelige

mennesker gjerningene for unødvendige. Og når vi på den andre siden driver på med gjerningene, lar vi troen og all trøst for samvittigheten fare.

Her kan vi altså ikke tvinge noen eller gi noen en fast regel. Hver enkelt må nøye prøve seg selv og se hvilken kjødelig lyst han blir mest anfektet av. Når han har funnet det ut, må han passe på at han ikke blir lat og sorgløs og tenker: «Du er et nådens barn, synden kan ikke skade deg.» Nei, han må våke og i Ånden stå alvorlig imot denne anfektelsen. Selv om han ikke kan undertrykke den helt, skal han i det minste ikke fullføre den.

Gjør han ikke det, har han allerede sin dom: «Dersom dere lever etter kjødet, da skal dere dø» (Rom 8,13). Og senere sier Paulus: «De som gjør slikt, skal ikke arve Guds rike» (Gal 5,21).

Denne Åndens strid mot kjødet har alle de gode helgenene måttet kjenne, og vi kjenner den også godt. For den som spør sin egen samvittighet, vil sikkert finne og innrømme – så sant han ikke er en hykler – at han kjenner i sitt eget hjerte det Paulus her har skrevet om: at kjødet begjærer imot Ånden.

Derfor bekjenner alle de hellige og klager over at kjødet deres står Ånden imot, og at de to er slik imot hverandre i dem at Ånden ikke kan gjøre det den gjerne ville. Kjødet hindrer oss altså i å holde Guds bud, så vi ikke elsker vår neste som oss selv, langt mindre Gud av hele vårt hjerte. Derfor kan vi umulig bli rettferdige av lovgjerninger.

Riktignok finnes det en god vilje, og den skal også være der. For det er Ånden selv som står kjødet imot, og den vil gjerne gjøre det som er rett og godt, gjerne oppfylle loven og elske både Gud og nesten. Men kjødet vil ikke følge den gode viljen; det står den imot. Likevel tilregner Gud oss ikke denne synden, men er nådig mot oss som tror, for Kristi skyld.

Men av dette følger likevel ikke at du kan ta lett på noen synd fordi Gud ikke tilregner den. At han ikke tilregner den, er helt visst og sant. Men hvem er det han ikke tilregner den, og for hvis skyld? Ikke de hardnakkede, gjenstridige og sorgløse, men dem som gjør bot og ved troen tar imot Kristus som mellommann. Slik som alle synder blir tilgitt dem for hans skyld, blir heller ikke de andre syndene som ennå henger ved kjødet, tilregnet dem.

Disse holder ikke syndene sine for små og ubetydelige, men for store og tunge. For de vet at synden ikke kan utslettes ved noen bot, noen gjerning eller noen rettferdighet, men bare ved Kristi død. Likevel fortviler de ikke over hvor stor synden er, men tror at den blir tilgitt dem for Kristi skyld.

Dette sier jeg for at ingen skal tenke at han kan ta lett på synden når han har fått troen. Synd er virkelig synd, som Gud hater og vil straffe, enten du gjør den før eller etter at du har lært Kristus å kjenne. Ja, hver eneste synd er helt visst dødelig når du ser på den slik den er i seg selv. Men at synden ikke blir den troende til død, skjer for Kristi skyld, han som er forsoneren og mellommannen og ved sin død har utslettet synden.

For den som ikke tror på ham, er ikke bare alle syndene hans dødelige, men også alle hans gode gjerninger. Det står jo: «Alt som ikke er av tro, er synd» (Rom 14,23). Derfor er det en skadelig villfarelse når sofistene skiller

mellom synder bare etter hva gjerningen er i seg selv (*secundum substantiam facti*), og ikke etter om personen er troende eller vantro.

En troende har like stor synd som en vantro. Likevel blir synden tilgitt den troende og ikke tilregnet ham, mens den blir værende hos den vantro og tilregnes ham. Den samme synden er altså tilgivelig for den troende og dødelig for den vantro. Det er ikke slik at synden i seg selv er forskjellig, eller at den troendes synd skulle være mindre og ringere enn den vantros. Forskjellen ligger i personene.

For den troende er ved troen helt viss på at synden hans er tilgitt ham for Kristi skyld, fordi Kristus har gitt seg selv for den. Selv om han altså har synd, er han likevel et gudfryktig menneske. Den vantro derimot blir ugudelig. Dette er de gudfryktiges rette visdom og trøst: De vet at selv om de har synd og gjør synd, blir den likevel ikke tilregnet dem, på grunn av troen på Kristus.

Dette sier jeg til trøst for de gudfryktige. For det er bare de som virkelig kjenner at de har synd og gjør synd. Det vil si at de ikke elsker Gud og stoler på ham av hele sitt hjerte, ja, at de ofte tviler på om Gud i himmelen overhodet bryr seg om dem, at de er utålmodige i motgang og knurrer mot Gud og så videre.

Derfra kommer de store klagene som de hellige fører i Skriften, særlig i Salmene. Derfor klager Paulus over at han er «solgt til trell under synden» (Rom 7,14), og her sier han at «kjødet begjærer imot Ånden». Men de hellige «tar ved Ånden livet av legemets gjerninger» (Rom 8,13), og de «har korsfestet kjødet med dets lidenskaper og lyster», som han sier på slutten av dette kapitlet (Gal 5,24). Derfor kan slike synder ikke skade eller fordømme dem.

Men de som følger kjødet, så de fullfører dets lyster, mister både troen og Den Hellige Ånd. Vender de seg ikke bort fra synden og om til Kristus igjen, må de dø i synden. Det er han som har betrodd kirken nøklene for at den skal ta imot og reise opp igjen dem som er falt, så de kan få troen og Den Hellige Ånd tilbake.

Vi taler derfor ikke her om dem som innbiller seg at de har troen, og likevel lever i synd. De har allerede fått sin dom, nemlig at de som lever etter kjødet, skal dø (Rom 8,13). Og: «Kjødets gjerninger er åpenbare. Det er slikt som utukt … Om dette sier jeg dere på forhånd, som jeg også før har sagt dere: De som gjør slikt, skal ikke arve Guds rike» (Gal 5,19–21).

Av dette kan vi også se hvem som er de rette helgenene. De er sannelig ikke døde stabbestubber og steinbilder som ikke kjenner eller merker noen kjødelig lyst, slik de forvirrede papistene og de dårlige munkene har drømt om. Nei, det er, som Paulus sier, de som har et kjød som begjærer imot Ånden. Derfor har de synd og kan synde.

Dessuten vitner Salme 32 klart om at de hellige bekjenner sin syndige ondskap og ber om at den må bli tilgitt dem. Der står det: «Jeg sa: Jeg vil bekjenne mine misgjerninger for Herren! Og du tok bort min syndeskyld … Derfor, la hver from be til deg» osv. (Sal 32,5–6). På samme måte ber også hele kirken eller kristenheten, som helt visst er hellig, om syndenes forlatelse, og den tror også syndenes forlatelse.

Og i Sal 143,2 ber David: «Gå ikke i rette med meg, din tjener! For ingen som lever, er rettferdig for ditt åsyn.» Og i Sal 130,3–4: «Dersom du, Herre, vil

gjemme på misgjerninger, Herre, hvem kan da bli stående? Men hos deg er tilgivelsen» osv.

Slik taler og ber de aller største helgenene, David, Paulus og andre. Da er det ingen tvil om at alle andre helgener, av én og samme Ånd, taler og ber på samme måte. Men de ville ikke ha bedt slik om de ikke hadde synd.

Sofistene leser ikke Skriften. Og om de leser den, henger det likevel et dekke for øynene deres, slik som for jødene (2 Kor 3,13), så de ikke kan finne fram i den. Derfor kan de like lite tale om synd og hellighet som om andre ting Skriften handler om.

V. 18. Men hvis dere blir drevet av Ånden, da er dere ikke under loven.

Paulus kan ikke glemme sin lære om troen. Han gjentar den stadig og fletter den inn, selv om han nå taler om gode gjerninger.

Men noen kunne innvende: «Hvordan kan det ha seg at vi ikke er under loven? Du, Paulus, lærer jo selv at vi ennå har et kjød som begjærer imot Ånden, som alltid strider mot oss, plager oss og tar oss til fange. Og det er den rene sannhet at vi har synd. Vi kjenner den jo, og vi kan ikke slippe å kjenne den, uansett hvor gjerne vi ville. Det er da helt sikkert å være under loven. Hvorfor sier du da at vi ikke er under loven?»

«La ikke dette forvirre dere», svarer han. «Se bare til at dere blir styrt av Ånden, det vil si at dere holder fast ved den viljen som står kjødet imot og ikke fullfører dets lyst – for det er å bli styrt av Ånden. Da er dere ikke lenger under loven.»

På samme måte sier han om seg selv: «Jeg … tjener da Guds lov med mitt sinn» (Rom 7,25). Det vil si: Etter Ånden er jeg ikke synden underlagt, men etter kjødet tjener jeg syndens lov. Etter Ånden er de gudfryktige altså ikke under loven. Loven kan ikke anklage eller fordømme dem, selv om synden gjør dem redde. For deres rettferdighet er Kristus, som de tar imot i troen, og han er helt uten lyte; derfor har loven ingenting å anklage dem for. Så lenge de holder fast ved ham, styrer Ånden dem, og de er fri fra loven.

Apostelen glemmer altså ikke sin tidligere drøfting av troen, heller ikke nå mens han taler om gjerningene. Han viser hele tiden at det er umulig for oss å bli rettferdige ved lovgjerninger. For synden henger stadig ved kjødet, og derfor slutter det ikke å begjære imot Ånden før det er blitt til støv igjen. Likevel kan det ikke skade oss, for Kristus har satt oss fri – så sant vi holder fast ved ham i troen og vandrer i Ånden.

Med disse ordene: «Hvis dere blir drevet av Ånden, da er dere ikke under loven», kan du gi både deg selv og andre en sterk trøst i stor og tung anfektelse. Det skjer ofte at et menneske blir så hardt anfektet av vrede, hat, ukyskhet, tungsinn eller andre kjødelige lyster at det ikke blir kvitt dem, hva det enn gjør. Hva skal det da gjøre? Skal det fortvile? Nei, det skal si:

«Kjødet ditt raser mot Ånden og står den imot. La det bare rase så lenge det vil. Men se til at du ikke følger det. Vandre i Ånden og la den drive deg, så du ikke fullfører kjødets lyst.» Når du gjør det, frikjenner Paulus deg for lovens dom.

Loven kan nok anklage deg og skremme deg, men den utretter ingenting. Når kjødet slik strider mot Ånden, finnes det derfor ikke noe bedre enn å ha dette ordet av Paulus for øye og trøste seg med det.

I en slik anfektelse skal vi heller ikke la oss bedra når djevelen gjør synden så stor og tung at vi måtte gå fortapt på et øyeblikk om vi gikk etter følelsen. For da kjenner vi ikke annet enn Guds vrede og fortvilelse. Når det står slik til, må vi ikke legge vekt på det vi føler, men holde oss til dette ordet av Paulus: «Hvis dere blir drevet av Ånden.»

Det vil si: Hvis dere reiser dere opp og trøster dere ved troen på Kristus, da er dere ikke lenger under loven. Den som gjør det, skal nok holde stand og lett kunne slokke alle de brennende pilene Satan vil såre ham med (Ef 6,16). Om kjødet så raser og stormer, kan det ikke skade ham. For han vandrer i Ånden og lar seg styre av den, og derfor følger han ikke kjødet og fullfører ikke dets lyst.

Når kjødet raser, har vi altså bare ett middel: Vi må gripe «Åndens sverd, som er Guds ord» (Ef 6,17). Det lærer oss å kalle på Gud i anfektelsen, så vil han frelse oss ved Kristus. Strider vi slik imot, kan det ikke slå feil at vi til sist skal vinne og beholde seieren, selv om det kan se annerledes ut så lenge kampen varer. Men mister vi Ordet av syne, er alt tapt, og da finnes det verken hjelp eller redning.

Det jeg sier, har jeg selv erfart. Jeg har hatt mange og tunge anfektelser. Men så snart jeg grep et ord fra Skriften og holdt meg til det, ble anfektelsen straks mildere, ja, den forsvant helt. Uten Ordet kunne jeg ikke ha båret den en eneste kort stund, langt mindre overvunnet den.

Summen av denne drøftingen av striden mellom kjødet og Ånden er altså denne: De hellige, det vil si de som ved troen på Kristus er forsonet med Gud, kan ikke fullføre det Ånden vil. Ånden ville gjerne være helt ren og speilblank, men kjødet, som den bærer på, tillater det ikke. Likevel er de salige, for de har syndenes forlatelse ved Kristus.

Og fordi de også blir drevet av Ånden og vandrer i den, er de ikke under loven. Det vil si: Loven kan ikke anklage dem eller skremme dem. Og om den så prøver, kan den likevel ikke drive dem til fortvilelse.

V. 19. Kjødets gjerninger er åpenbare. Det er slikt som utukt …

Dette ordet stemmer overens med Kristi ord: «På fruktene skal dere kjenne dem. Sanker en vel druer av tornebusker, eller fiken av tistler? Slik bærer hvert godt tre god frukt, men et dårlig tre bærer dårlig frukt» osv. (Matt 7,16–17). For Paulus lærer her akkurat det samme som Kristus lærte der: Gjerningene og fruktene viser tydelig nok om trærne er gode eller dårlige, det vil si om menneskene følger kjødet eller Ånden.

Det er som om han ville si: «Ingen av dere skal kunne påstå at dere ikke forstår hva jeg her sier om striden mellom kjødet og Ånden. Derfor vil jeg først vise dere kjødets gjerninger, som også de ugudelige til dels kjenner igjen, og dernest Åndens frukt.»

Dette gjør Paulus fordi det fantes mange hyklere blant galaterne, slik det også finnes hos oss i dag. De ga seg ut for å være svært fromme og gode kristne, roste

seg mye av Ånden og kunne snakke flott og vidløftig om læren om troen. Likevel vandret de ikke i Ånden, men i kjødet, og fullførte dets lyster.

Med dette viser Paulus dem åpent at de ikke var slike folk som de ga seg ut for å være. Og for at de ikke skulle forakte denne formaningen og slå den hen, feller han en forferdelig dom over dem: De skal ikke arve Guds rike. Slik skulle de tenke seg om i tide og bedre seg.

Hvert menneske har sin egen anfektelse og skrøpelighet etter alderen. De unge blir anfektet av utukt, de som står midt i livet, av ærgjerrighet, og de gamle av pengegriskhet. Slike anfektelser har ikke bare de vantro, men også de troende. Ja, jo mer de har fått nåde til å kjenne Gud, desto hardere går djevelen løs på dem. Han driver dem ikke bare til ukyskhet, griskhet og annet slikt, men også til utålmodighet, til å knurre mot Gud og til vrede. For som sagt taler Paulus ikke til hedninger, men til kristne, når han sier: «Kjødet begjærer imot Ånden.»

Det har derfor aldri levd noen helgen som ikke har hatt et kjød som begjærte imot Ånden, det vil si som ikke har kjent mange slags anfektelser, både legemlige og åndelige. Likevel har anfektelsene ikke ført ham til fordømmelse, fordi han har stått dem imot ved Ånden.

Vi må derfor skjelne her. Det er én ting å bli anfektet av kjødet og likevel ikke følge dets lyster, men vandre i Ånden og stå det imot. Det er noe helt annet å samtykke i kjødets lyst, fullføre dets gjerninger uten å bry seg og bli i dem – og likevel rose seg mye av Ånden og oppføre seg som om man levde med Kristus. De første trøster Paulus når han sier at de ikke er under loven, fordi de blir drevet av Ånden. Men de andre truer han med evig fordømmelse når han sier: «De som gjør slikt, skal ikke arve Guds rike.»

Ja, det kan nok skje at helgener snubler og fullfører kjødets lyst. Slik fikk David et stort og forferdelig fall da han begikk hor. Han ble også skyld i at mange mistet livet, for han ga ordre om at Uria skulle settes fremst i striden for å bli drept (2 Sam 11). Dessuten ga han fiendene anledning til å håne Guds folk, tilbe avgudene sine og spotte Israels sanne Gud. Slik falt også Peter grovt da han fornektet Kristus, og det samme gjorde flere andre store helgener.

Men uansett hvor store og tunge slike synder er, skjedde de likevel ikke av ondskap eller med forsett, men av skrøpelighet. Og da de ble minnet om syndene sine, ble de ikke værende i dem, men gjorde bot og omvendte seg. Slike syndere skal vi ta imot, undervise og hjelpe til rette, befaler Paulus senere, når han sier: «Brødre! Om også et menneske skulle bli overrumplet av en eller annen synd» osv. (Gal 6,1).

De som faller og synder av skrøpelighet, blir altså ikke nektet nåden – bare de ikke blir liggende i fallet eller holder fast ved synden, men reiser seg igjen, vandrer i Ånden og fortsatt står synden imot. Men de som uten videre følger kjødet og fullfører dets lyst, må vite at de ikke hører Kristus til. De bedrar seg selv, hvor høyt de enn roser seg av at de er kristne. For «de som hører Kristus Jesus til, har korsfestet kjødet med dets lidenskaper og lyster» (Gal 5,24).

Denne læren av Paulus, at de hellige ikke er uten kjødets lyster og ikke uten synd i dette livet, tjener for det første til at vi ikke skal slå oss til ro, men alltid

stå lystene imot i Ånden. For det andre skal vi ikke gjøre som de Gerson skriver om. De ville gjerne komme så langt at de verken kjente eller hadde noen synd – det vil si bli rene stokker og steiner.

Slike tåpelige tanker hadde også munkene og sofistene før i tiden: De skulle være helt rene, fullkomne og uten noen flekk. Det vil si: De skulle ikke være mennesker, men livløse stubber og støtter som ikke kjente noe.

Men det er jo helt visst at jomfru Maria hadde overmåte stor sorg i hjertet da hun mistet barnet Jesus (Luk 2,48). Slik klager også David her og der i Salmene over at han nesten måtte gå til grunne av den store sorgen og anfektelsen han var kommet i over sine store synder.

Slik klager også Paulus over at det «utenfor oss var strid og inne i oss frykt» (2 Kor 7,5), at han «med mitt kjød» tjener «syndens lov» (Rom 7,25), at han har «omsorgen for alle menighetene» (2 Kor 11,28), og at Gud forbarmet seg over ham og lot Epafroditus, som var dødssyk, bli frisk igjen, «så jeg ikke skulle få sorg på sorg» (Fil 2,27).

Det er derfor med sofistenes helgener som med den fullkomne vise mannen stoikerne pleier å disputere om: De vil ha ham slik at hans like aldri har levd i verden. Med slike tåpelige tanker om de hellige, som kommer av at de ikke har forstått Paulus, har de vettløse sofistene drevet både seg selv og andre til fortvilelse når de lå for døden.

Da jeg var munk, ønsket jeg ofte av hjertet å få se livet til en eneste helgen. Men jeg tenkte meg at det måtte være en som hadde hytten sin i ørkenen, som verken spiste eller drakk, men levde av røtter og rennende vann. Slike tåpelige tanker om underlige helgener hadde jeg ikke bare fra sofistenes bøker, men også fra de gode kirkefedrene.

For Hieronymus skriver et sted slik om de gamle fedrene i ørkenen: «Jeg vil ikke tale om mat og drikke, for også de syke klarer seg med en slurk kaldt vann, og de holdt det for overflod å spise kokt mat» osv.

Men nå, da sannhetens herlige sol skinner for oss, ser vi at Kristus og apostlene ikke kaller dem helgener som lever ugift i ørkenen eller i klostrene, som ikke drikker vin eller gjør andre slike store gjerninger med et stort skinn utad. De kaller dem helgener som er kalt ved evangeliet, er døpt og tror at de er helliget og renset ved Kristi blod. Slik kaller Paulus alltid de kristne han skriver til: «hellige», «Guds barn og arvinger».

Alle som tror på Kristus, er altså hellige, enten de er menn eller kvinner, trelle eller frie. Det er de ikke ved sine egne gjerninger, men ved Guds gjerninger, som de tar imot i troen: evangeliet, sakramentene, Kristi lidelse, død, oppstandelse og seier, sendelsen av Den Hellige Ånd og hans gaver. Kort sagt: De er hellige, men helligheten er ikke deres eget verk; de får den av Kristus.

Alle kirkens tjenere, verdslige herrer og øvrighet, foreldre, barn, husbønder, tjenestefolk og andre stender som Gud har innsatt, er altså hellige. Det er de når de først tror at Kristus er deres «visdom fra Gud, rettferdighet og helliggjørelse og forløsning» (1 Kor 1,30), og dernest gjør hver i sin stand det Gud befaler, og holder seg borte fra kjødets lyster og synder.

Ikke alle er like sterke, og hos en del av dem ser vi ennå mange feil og skrøpeligheter og ting som vekker anstøt. Men det skader dem ikke i deres hellighet, så sant de ikke synder med ondt forsett, men av skrøpelighet. For som jeg alt har sagt flere ganger: De kristne kjenner også kjødets lyster, men de står dem imot, så de ikke fullfører dem.

Ja, om de så forser seg og faller i synd, blir det dem likevel tilgitt når de reiser seg igjen og holder seg til Kristus. Han vil at vi ikke skal jage bort den bortkomne sauen, men lete etter den (Luk 15,4; Esek 34,12).

Gud bevare oss derfor fra å holde dem som er skrøpelige i tro eller liv, for ugudelige og vanhellige, så lenge vi ser at de holder seg til Ordet og sakramentene. For vår Herre Gud har tatt imot dem og regner dem for rettferdige, fordi de har syndenes forlatelse. De står eller faller for sin egen herre (Rom 14,4). Men er de slike folk som med vilje og trass vil være og bli skrøpelige, skal de siden få høre sin dom.

Derfor takker jeg vår Herre Gud med all glede for at han så rikt og rundhåndet har gitt meg det jeg før, som munk, pleide å be ham om. Jeg har ikke bare fått se én helgen, men utallige – ikke slike helgener som jeg den gang forestilte meg, men slik Kristus og apostlene selv beskriver dem.

Og ved Guds nåde er jeg også selv en av dem. For jeg er døpt og tror at min kjære Herre Jesus Kristus ved sin død har forløst meg fra syndene mine og gitt meg en evig rettferdighet og hellighet. Og forbannet være alle som ikke gir Kristus den ære å tro at de ved hans død og oppstandelse er forløst fra synden og gjort rettferdige og salige.

La oss da nå si farvel til den tåpelige og ugudelige tanken vi før har hatt om helgenene: at ingen kunne kalles helgen uten at han var i himmelen, eller her i verden var en eremitt i ørkenen, en kartusermunk eller en annen munk som drev med underlige gjerninger. Og la oss lære av Den hellige skrift at alle som tror på Kristus, er sanne helgener.

Verden setter Benedikts, Gregors, Bernhards, Frans' og deres likes hellighet høyt, fordi det blir sagt om dem at de har gjort noen særlige gjerninger med et stort skinn av hellighet. Men det er helt visst at også Hilarius, Kyrillos, Atanasius, Ambrosius, Augustin og mange flere har vært hellige. Likevel førte de ikke et så strengt liv som de andre. De omgikkes folk og spiste og drakk med dem det som ble satt fram og var vanlig. De gikk også rent og ordentlig kledd, og i det store og hele levde de nesten som andre skikkelige, vanlige menn.

Likevel var de langt høyere å akte enn fedrene som levde i klostrene. For de lærte evangeliet og troen på Kristus rent og klart uten noe hykleri, de gjorde motstand mot kjetterne og renset kirken for utallige villfarelser. Livet deres har også vært til trøst for mange mennesker, særlig bedrøvede og redde samvittigheter. For de krøp ikke i skjul for folk i ørkener eller klostre, men utførte embetet sitt offentlig og tjente med det hele menigheten, som de underviste og trøstet ved sin forkynnelse.

De andre derimot lærte ikke bare mye som var mot troen, men innstiftet også mange slags overtroiske villfarelser og falske gudstjenester. Det strenge livet

deres har derfor ikke vært til noen nytte for dem, så sant de ikke på dødsleiet har tatt imot Kristus og trøstet seg med hans død og oppstandelse alene.

Av dette ser vi altså tydelig hvem som er de rette helgenene, og hva slags liv som med rette skal kalles et hellig liv. Det er ikke de som gjemmer seg i kløfter og kroker, svekker legemet med faste og bærer skjorter av hårduk og annet slikt, i den tro at de skal få en særlig lønn i himmelen framfor andre kristne.

Nei, det er de som er døpt og tror på Kristus. De kler ikke av seg det gamle mennesket med dets gjerninger med én gang, men har kjødelige lyster så lenge de lever. Lystene skader dem ikke, selv om de kjenner dem, bare de ikke lar dem herske og få overtaket, men tvinger dem inn under Ånden.

Denne læren er en trøst for kristne hjerter, så de ikke fortviler når de kjenner kjødets lyster, slik mange gjorde under pavedømmet. De mente nemlig at de burde komme så langt at de ikke lenger kjente noen lyst eller anfektelse. Men verken Hieronymus, Gregor, Bernhard, Benedikt eller andre har kommet så langt, enda de var de fremste blant dem som førte et strengt liv, og munkene ville etterligne dem i kyskhet og andre dyder.

Ja, de har alle måttet kjenne slik lyst, og det svært sterkt, slik noen av dem bekjenner rett ut flere steder i skriftene sine. Det har jeg tidligere vist med Hieronymus. Gud har altså ikke tilregnet dem disse kjødelige lystene, men av nåde tilgitt dem – og ikke bare lystene, men også de skadelige villfarelsene som en del av dem har ført inn i kristenheten.

Gregor innstiftet privatmessen, den største vederstyggelighet som er kommet opp i kristenheten helt siden den tok sin begynnelse med Kristus. Noen av de andre har funnet på munkelivet, falske gudstjenester og selvvalgte helgener av et særegent slag. Kyprian reiste også en strid om at de som var døpt av kjettere, skulle døpes på nytt.

Derfor bekjenner vi med rette i trosartikkelen: Vi *tror på en hellig, allmenn kirke*. For kirken er usynlig og lever i Ånden, på et sted «dit ingen kan komme» (1 Tim 6,16), og derfor kan vi ikke se helligheten dens. Gud skjuler og dekker den slik med skrøpelighet, synder og villfarelser, med mange slags lidelser og anstøt, at vi ikke kan finne den noe sted med sansene våre.

Noen vet og ser ikke at de som er døpt, har evangeliet og tror, ennå har skrøpelighet, synd og andre feil. De tar straks anstøt og mener at slike ikke hører til kirken. Siden tenker de at den rette kirken må være de geistlige alene, det vil si paven og hans flokk, fordi de i det ytre – i klesdrakt, mat, bosted og annet – lever annerledes enn vanlige folk. Det setter menneskelig fornuft høyt.

Derfor mener de at paven og hans flokk er den hellige og sanne kristne kirke. Men disse ærer vår Herre Gud bare med leppene og dyrker ham forgjeves, for de holder og lærer ikke Guds ord, men bare lærdommer som er menneskebud (Matt 15,8–9). De som tenker slik om kirken, snur trosartikkelen vår helt på hodet – *Jeg tror på en hellig, allmenn kirke* – og gjør troen til noe man ser. Men slik menneskelig rettferdighet og selvlaget hellighet er i virkeligheten ikke annet enn en åndelig forhekselse. Den gjør menneskenes øyne og hjerter blinde og fører dem bort fra å kjenne den rette og sanne hellighet.

Men vi sier etter Paulus' lære at kirken er «uten flekk eller rynke» og «hellig» (Ef 5,27), men ikke på noen annen måte enn ved troen på Kristus. Dernest er den også hellig i livet, ved at den holder seg borte fra de kjødelige lystene og daglig øver seg i åndelige gjerninger og frukter. Men den er ennå ikke helt hellig, det vil si ikke helt fri for alle onde lyster, ugudelige tanker og villfarelser. For kirken bekjenner jo alltid sin skyld og ber om tilgivelse for den. På samme måte tror den også syndenes forlatelse.

Det kan derfor godt skje at helgenene synder, faller og farer vill, men likevel ikke med vilje og trass. For de vil slett ikke fornekte Kristus, slippe evangeliet og ta dåpen sin tilbake. Derfor har de syndenes forlatelse. Og om de så farer stygt vill i læren, blir det dem likevel tilgitt. For til sist erkjenner de villfarelsen sin og stoler bare på Guds nåde og sannhet i Kristus, slik Hieronymus, Gregor, Bernhard og mange andre har gjort. De kristne skal derfor streve etter ikke å fullføre kjødets lyster. Men å holde lystene så langt borte at de ikke engang kjenner dem, det skjer ikke i dette livet.

Det er også nyttig og godt for de kristne, helgenene, at de kjenner en slik ond vilje og gjenstridighet i sitt kjød og sin natur. Da blir de ikke hovmodige og stolte over den rettferdigheten de innbiller seg at gjerningene deres gir, som om de var i nåde hos Gud for gjerningenes skyld.

Slik innbilte munkene seg at de var de aller helligste i verden for sitt hellige klosterlivs skyld. Og selv om deres eget hjerte og samvittighet sa dem at de var syndere, solgte de likevel sine overskytende fortjenester til lekfolket. Så skadelig en gift og pest er tilliten til egen rettferdighet, og det at man vil innbille seg at man er ren og hellig.

Men de troende kan ikke skryte av sin egen rettferdighet. For de vet og kjenner at «i meg, det er i mitt kjød, bor ikke noe godt» (Rom 7,18). Derfor blir de desto ydmykere og lar påfuglhalen falle, det vil si at de ikke stoler på sin rettferdighet og sine gode gjerninger. I stedet flykter de til Kristus, sin forsoner. Han har ikke et slikt fordervet og syndig kjød, men et helt rent og hellig kjød, og det har han gitt for verdens liv (Joh 6,51). Hos ham finner de en helt ny og fullkommen rettferdighet, som djevelen ikke kan sette fingeren på.

Synden i kjødet tjener dem altså til å holde dem ydmyke – ikke med en hyklersk eller påtatt, men med en sann ydmykhet. Og likevel er det slike synder at de måtte dø og gå fortapt for deres skyld, om vår Herre Gud ville dømme etter sin strenghet.

Men de hovmoder seg ikke for Gud, som om han skulle være forpliktet til å gi dem himmelen for deres hellige livs skyld, slik alle ytre helgener mener. I all ydmykhet og med et sønderknust hjerte bekjenner de sin synd og setter alt på Kristus, som er deres rettferdighet. I denne tilliten trer de fram for Gud og ber ham tilgi dem synden for Kristi skyld. Og da sprer han den store, vide nådehimmelen ut over dem og tilregner dem ikke synden, for Kristi skyld.

Alt dette sier jeg for at dere skal ta dere i vare for de skadelige villfarelsene sofistene har lært om et hellig liv. Med dem har de grepet menneskenes hjerter så sterkt at det faller dem tungt å slippe slike tanker igjen. Jeg vet godt hvor tungt det har vært for meg, ja, ennå i dag er jeg ikke fri for dem.

Gjør derfor alt dere kan for å lære å skjelne godt mellom hyklernes rettferdighet og den sanne rettferdighet. Da skal dere se på Kristi rike med andre øyne enn fornuften pleier – med åndelige øyne. Og da skal dere skjønne at den er virkelig hellig som er døpt og tror på Kristus. I den samme troen som har gjort ham rettferdig og gitt ham forlatelse for både tidligere og nåværende synder, holder han seg dernest borte fra de kjødelige lystene.

Riktignok kan han ikke bli helt kvitt dem, for kjødet begjærer imot Ånden. Men de skader ham ikke; tvert imot er de nyttige og gode for ham. For de holder ham i ydmykhet, så han ikke stoler på seg selv. Derfor må han slippe sin egen rettferdighet, så Kristi nåde og velgjerninger smaker ham desto søtere.

For jo mer han kjenner sin egen urenhet og de syndene som ennå henger ved ham, desto mer flykter han til nådestolen, Kristus, og roper til ham om hjelp. Han ber om at Kristus vil kle ham i sin rettferdighet og pryde ham med den, øke troen hans og gi ham Den Hellige Ånd til å styre ham, så han ved Ånden kan overvinne kjødets lyster. Da skal lystene ikke få overtaket og herske, men tvinges ned og bli treller. Slik må en kristen stride med synden så lenge han lever. Men han taper ikke i denne striden; han vinner og beholder seieren.

Av dette kan vi altså lære å se hvem de sanne hellige er – ikke ut fra menneskelige drømmer, men ut fra Guds ord. Vi ser da at svake og forvirrede samvittigheter ikke kan finne varig trøst noe annet sted enn i Den hellige skrift.

Dessuten ser vi at Skriften ikke sier noe om munkekapper, kalotter, rosenkranser og annen barnelek og latterlig gjøgl, men om høye, store, viktige og helt nødvendige ting: hvordan vi skal overvinne kjødet, synden, døden og djevelen. Men de utvortes hellige forstår ingenting av denne læren. Derfor kan de umulig veilede samvittigheten, selv i den minste og letteste anfektelse, eller trøste den og gi den fred når den er i angst og fortvilelse.

Hor, utukt, urenhet, skamløshet.

Paulus regner ikke opp alle kjødets gjerninger, bare noen få av dem. Først nevner han noen av ukyskhetens laster: hor, utukt, urenhet, skamløshet. Men ukyskhet er ikke den eneste av kjødets gjerninger, slik sofistene har drømt. De ville være så tuktige jomfruer at de til og med kalte ekteskapet en kjødets gjerning – enda Gud selv har innstiftet det, og enda de selv regnet det for et sakrament. Nei, Paulus regner også avgudsdyrkelse og annet blant kjødets gjerninger, slik jeg har vist før. Av dette ene stedet kan vi altså slutte klart nok hva Paulus mener med ordet «kjød».

Ellers er disse ordene så klare i seg selv at de ikke trenger noen forklaring. Men vil noen vite hva hvert enkelt ord betyr, kan han lese min første utleggelse av dette brevet, som jeg skrev i 1519. Der har jeg forklart hvert ord så nøye og tydelig jeg kunne, både om kjødets gjerninger og om Åndens frukter. Denne gangen har jeg tatt for meg Galaterbrevet først og fremst for å legge klart fram den artikkelen som lærer *hvordan et menneske blir rettferdig for Gud*.

V. 20. Avgudsdyrkelse.

Avgudsdyrkelse kaller Paulus all slags hellighet, gudsdyrkelse og fromhet, hvor stort og herlig et ytre skinn den enn har. Det gjelder også all brennende andakt i

hjertet hos dem som vil dyrke Gud uten Mellommannen Kristus, uten hans ord og særskilte befaling.

I pavedømmet regnet man det som en av de aller helligste gjerningene at munkene satt i cellene sine og grunnet på Gud og hans underfulle gjerninger. De var så brennende i andakten at de lå på kne og ba og betraktet himmelske ting med en slik lyst at de gråt av glede. Da slo de fra seg alle tanker om kvinner og alt forfengelig og tenkte bare på Gud og hans store under.

Men alt dette, som mennesket av naturen holder for englelik åndelighet, er etter Paulus' mening likevel kjødets gjerning. Når man vil dyrke Gud uten hans ord og befaling, er derfor all religion bare avgudsdyrkelse, hvor stort og herlig navn og skinn den enn har. Og jo helligere og åndeligere slike religioner synes, desto verre og skadeligere er de; for de fører menneskene bort fra troen på Kristus og får dem til å stole på sine egne krefter, gjerninger og sin egen rettferdighet.

Slik er det også med gjendøperne nå til dags. De vil være langt bedre enn andre, men viser stadig tydeligere at de styres av djevelen og er fulle av mord og opprør.

Kartusianerordenen ble holdt for den aller strengeste og helligste. Likevel er deres faste og hårskjorter, deres aller helligste gjerninger og hele deres livsførsel alt sammen kjødets gjerninger. For de innbiller seg at de er hellige og blir frelst, ikke ved Kristus, som de ser på som en streng og vred dommer, men ved sin ordensregel.

Riktignok tenker og taler de mye om Gud, om Kristus og guddommelige ting, men ikke etter Guds ord – bare ut fra sin egen fornuft. De mener at munkedrakten, maten og hele deres levesett er hellig og behagelig for Kristus, og de håper at de med sitt strenge liv ikke bare skal forsone ham, men også fortjene så mye hos ham at han skal lønne dem rikelig for alle deres gode gjerninger og all deres rettferdighet.

De tankene de mener er mest åndelige, er altså ikke bare kjødelige, men også ugudelige. For de prøver å utslette synden og vinne nåde og evig liv uten Guds ord, uten troen, uten Kristus, bare i tillit til sin egen rettferdighet. Uten Kristus er derfor all deres gudsdyrkelse og fromhet ikke annet enn avgudsdyrkelse. For Faderen har sitt velbehag i Kristus alene.

Den som hører ham og gjør det han befaler, er Faderens kjære barn i Den Elskede (Ef 1,6), og av hans fylde har vi alle fått, og det nåde over nåde (Joh 1,16). Og det han befaler, er at vi skal tro hans ord og la oss døpe – ikke velge oss en egen gudsdyrkelse og religion.

Jeg har sagt før at kjødets gjerninger er åpenbare, for enhver vet godt hva hor, utukt og annet slikt er. Men avgudsdyrkelse er en så skinnende og åndelig ting at bare de troende kjenner den igjen. Når en kartusianer lever i kyskhet, faster, ber, holder sine sju tidebønner og sin messe, tror han slett ikke at han er en avgudsdyrker som bare gjør kjødelige gjerninger. Tvert imot: Han ville våge livet på at Den Hellige Ånd styrer ham. Han mener at han ikke tenker, taler eller gjør annet enn rent åndelige og hellige gjerninger, og at han med dem gir Gud den dyrkelsen Gud har aller størst behag i.

Like lite kan noen overbevise papistene om at privatmessen er den største avgudsdyrkelse og gudsbespottelse som finnes i verden. Noe så avskyelig har ikke fantes i kristenheten siden apostlenes tid. De er forblindet og forherdet, og derfor er all deres forstand og kunnskap om Gud og guddommelige ting forvrengt. Det som er den aller største og mest avskyelige avgudsdyrkelse, holder de for den rette og største gudsdyrkelse. Og omvendt holder de den rette og beste gudsdyrkelse – å kjenne Kristus og tro på ham – for avgudsdyrkelse.

Men vi som tror på Kristus og har hans sinn, kan – Gud være lovet – dømme om alle ting, men selv kan vi ikke med rette dømmes av noen (1 Kor 2,15–16).

Av det som er sagt i kapittel 2 og 3, og av det som skal sies videre, er det lett å skjønne at Paulus kaller alt som er i mennesket, for kjød – også alt det sjelen makter av egne krefter. Disse kreftene er tre, som man vanligvis sier. For det første har sjelen vilje eller begjær etter noe; det kaller de den begjærende viljen. For det andre har den motvilje mot det som står den imot, og blir harm og vred over det; det kaller de den vrede viljen. For det tredje har den forstand eller fornuft.

Hor, utukt og lignende gjerninger kommer altså av viljen eller begjæret; misunnelse, trette, mord og slikt av den motstridende viljen. Men villfarelse, falsk åndelighet, avgudsdyrkelse, overtro, kjetteri, partier og slikt kommer av fornuften eller forstanden.

Dette er nyttig og nødvendig å vite, for i pavedømmet var ordet «kjød» så formørket at kjødets gjerninger hos dem ikke betydde annet enn ukyskhet. Derfor kunne de umulig forstå Paulus. Men her ser vi jo klart at Paulus også regner avgudsdyrkelse og kjetteri blant kjødets gjerninger. Fornuften skjønner ikke at dette er åndelige laster, som djevelen bruker til å bedra og forføre de vantro, så de dyrker ham i stedet for Gud. Ja, de vantro holder dem for de høyeste dyder, som om det under dem skjulte seg bare visdom, åndelighet og hellighet.

I Kol 2,18 kaller Paulus avgudsdyrkelsen «engledyrkelse». Men hvor åndelig den enn ser ut, er og blir den kjødets gjerning – en styggedom og avgudsdyrkelse som går mot evangeliet, troen og den sanne gudsdyrkelsen. Det kan bare kristne se, de som har åndelige øyne. De utvortes hellige mener, som sagt, det motsatte. Ingen munk lar seg overbevise om at klosterløftet hans er en kjødets gjerning. Og like lite tror en tyrker at det er kjødets gjerninger når han holder Koranen, sine renselser og andre seremonier. Det er ingen liten ting at Paulus har regnet avgudsdyrkelse blant kjødets gjerninger.

Trolldom.

Om trolldom har jeg talt tidligere, ved Gal 3,1. Det var en svært vanlig synd i vår tid, før evangeliet kom for dagen. Da jeg var barn, fantes det mange trollkvinner. De forhekset både mennesker og buskap, særlig de små barna, og de laget uvær og ødela avlingene. Men nå som evangeliet ved Guds nåde har gått opp, hører man ikke lenger så mye om slikt. For evangeliet driver ut djevelen med alt hans spøkeri, så han må vike. Til gjengjeld forhekser han folk på en annen måte, som er langt grusommere og mer skremmende; om det har jeg talt før, i kapittel 3.

Paulus regner også trolldom blant kjødets gjerninger. Nå vet jo enhver at trolldom ikke er noen ukyskhetens gjerning, men et misbruk, nesten det samme som avgudsdyrkelse. Forskjellen er at trolldom inngår en pakt med djevelen, mens overtro eller avgudsdyrkelse inngår den med Gud – ikke med den sanne Gud, men med en falsk, oppdiktet gud. Avgudsdyrkelsen er derfor en åndelig trolldom i egentlig forstand.

For slik trollkvinnene forhekser mennesker og buskap, prøver alle avgudsdyrkere og utvortes hellige å forhekse Gud, så han skal bli den avguden de selv forestiller seg. De vil ha ham til å være en Gud som gjør menneskene rettferdige, ikke av ren nåde ved troen på Kristus, men som ser på deres gudstjeneste og selvvalgte gjerninger og derfor regner dem som rettferdige og gir dem evig liv. Men kunsten slår feil for dem. Det er ikke vår Herre Gud de forhekser, men seg selv. For de blir værende i de falske forestillingene de har gjort seg om Gud, og så dør de i sin avgudsdyrkelse og farer til djevelen.

De fleste av kjødets gjerninger som Paulus regner opp her, er velkjente. Derfor trenger de ikke mange forklaringer.

Partier.

Med partier mener Paulus her ikke den uenigheten som kan oppstå i husholdet eller i landets styre om jordiske, verdslige ting, men den som oppstår i kristenheten om læren om tro og gjerninger. For det har alltid vært partier og kjetterier i kirken, slik jeg har sagt flere steder før.

Men paven er selve erkekjetteren, for han har fylt verden med utallige kjetterier som med en syndflod. Ingen munk er enig med den andre. En kartusianer vil være helligere og bedre enn en barfotmunk fordi hans orden er strengere. I pavedømmet finnes det derfor ingen enhet i ånd og hjerte, men den største uenighet. Der er ikke én felles lære, tro, religion, gudsdyrkelse eller seremoni; alt strider mot hverandre.

De kristne har derimot én lære, én tro og én gudstjeneste, én Ånd, de samme sakramentene, én Kristus, én Gud, ett hjerte, ett sinn og én vilje. Denne åndelige enheten hindrer ikke at de i det ytre har mange forskjellige stender, slik jeg også har sagt før. De som har denne Åndens enhet, kan prøve åndene sikkert og nøye, om de er av Gud eller av djevelen, og om læren deres er rett eller falsk. Denne gaven har de andre ikke.

Det merker man godt i pavedømmet. Der har ikke en eneste teolog forstått hva ord som avgudsdyrkelse og partier betyr, eller at Paulus med avgudsdyrkelse mener all falsk gudsdyrkelse og alt hyklersk vesen hos de utvortes hellige, hva de så kalles. De har ment at han bare talte om den grove avgudsdyrkelsen og partiene hos hedningene og tyrkerne, som åpenlyst spotter Guds navn.

Fråtsing og drukkenskap.

Paulus sier ikke at det er ondt å spise og drikke, men at fråtsing og drukkenskap er det. Denne lasten er nå til dags like utbredt over hele verden som noen annen. De som faller i denne svinske lysten og elsker den, skal vite sikkert at de ikke er åndelige, hvor mye de enn roser seg av Ånden; de lyder kjødet og fullbyrder dets

begjær. Her hører de sin dom, som de med rette burde skremmes av: De skal ikke arve Guds rike.

Paulus vil altså at de kristne skal sky det svinske vesenet med fråtsing og drikking og leve måteholdent og edruelig, så ikke kjødet blir altfor kåt når det blir fett. For det skjer gjerne at kjødet begynner å rase når man fyller magen for mye. Men det er ikke nok bare å holde nede den sterke brunsten som pleier å følge med fylleriet. Også når man er edru, bør man holde kjødet i tømme, så det ikke fullbyrder sitt begjær. For det skjer ofte at også de som er edruelige og lever måteholdent, likevel blir hardt anfektet av kjødet.

Slik skriver Hieronymus om seg selv: «Ansiktet mitt var helt blekt av faste, og likevel brant hjertet av begjær i legemet mitt, som ikke lenger hadde noen naturlig varme. Kjødet var allerede dødt før meg, som lever i det; likevel sydet og kokte ukyskhetens brunst i meg.»

Derfor nytter det ikke å ville slokke løsaktighetens brunst med faste alene. Ånden må være med og hjelpe til, det vil si: Vi må bruke Guds ord, tro og be. Fasten svekker nok anfektelsen, så løsaktigheten ikke blir så sterk. Men skal den dempes, må bønn og påkallelse av Kristus komme til. Faste alene gjør det ikke.

Og annet slikt.

For det er umulig å regne opp alle kjødets gjerninger ved navn.

V. 21. Om dette sier jeg dere på forhånd, som jeg også før har sagt dere: De som gjør slikt, skal ikke arve Guds rike.

Dette er en forferdelig hard dom, men den er høyst nødvendig for de falske kristnes skyld. De roser seg mye av evangeliet, troen og Ånden, men gjør likevel helt sorgløst de kjødets gjerninger som Paulus her regner opp, den ene etter den andre.

Særlig gjør hyklerne og kjetterne dette. De kroer seg som om de var langt lærdere og helligere enn andre, gir seg ut for å ha stor kunnskap og visdom og priser sannheten – og under dette skinnet sår de giften sin blant folk og stifter partier og kjetterier. Selv kaller de det sannhet og stor visdom, men Paulus kaller det kjødets gjerninger. At de setter det så høyt, kommer av at de er besatt av djevelen.

Derfor var det høyst nødvendig at apostelen felte en så streng og forferdelig dom over slike selvsikre foraktere, forherdede hyklere og partimakere: De som gjør de kjødets gjerninger han regner opp, skal ikke arve Guds rike. Kanskje kunne en så hard dom skremme noen av dem, så de begynte å stå kjødets gjerninger imot ved Ånden og hindre at de ble fullført.

V. 22. Men Åndens frukt er …

Legg merke til at Paulus ikke sier «Åndens gjerninger», slik han sier «kjødets gjerninger». Disse kristne dydene gir han et verdigere navn og kaller dem «Åndens frukt», fordi mye god frukt kommer av dem. For de som er prydet med

disse dydene, gir Gud æren, priser og bekjenner ham, og slik oppmuntrer de andre til også å ta imot Kristi lære og tro.

Kjærlighet

Det hadde vel vært nok om Paulus bare hadde nevnt kjærligheten, for den brer seg ut i alle Åndens frukter. Derfor tilskriver han kjærligheten alle Åndens frukter når han sier: «Kjærligheten er tålmodig, er velvillig …» (1 Kor 13,4 ff.).

Likevel har han her villet nevne den særskilt blant Åndens frukter, og han setter den først. Slik vil han minne de kristne om at de framfor alt skal elske hverandre, komme hverandre i forkjøpet med ærbødighet (Rom 12,10) og hver akte den andre høyere enn seg selv (Fil 2,3). Alt dette skal de gjøre for Kristi og Den Hellige Ånds skyld, han som bor i de kristne, og for Ordets, dåpens og de andre gavene de har fått av Gud.

Glede

Glede er brudgommens og brudens kjærlige samtale. Det er de glade og søte tankene et troende hjerte har om Kristus, de livgivende oppmuntringene, de glade sangene, lovsangene og takkesalmene som de kristne oppmuntrer, øver og gleder hverandre med.

Skriften vitner mange steder om at Gud ikke har behag i en bedrøvet ånd, men vil at vi skal være glade i ham. Han har heller ikke sendt sin Sønn for å gjøre oss bedrøvet og sorgfulle, men glade. Derfor formaner profetene, apostlene og Kristus selv oss – ja, de befaler oss – å være glade og glede oss: «Rop med fryd, Sions datter! Rop høyt, Jerusalems datter! Se, din konge kommer til deg» (Sak 9,9).

David sier ofte i Salmene: «Gled dere i Herren!» (f.eks. Sal 32,11). Paulus sier det samme: «Gled dere i Herren!» (Fil 3,1). Og Kristus selv sier: «Gled dere heller over at navnene deres er innskrevet i himmelen!» (Luk 10,20).

Paulus taler her om den åndelige gleden, for på verdens glede følger gråt og sorg. Der denne åndelige gleden er, gleder hjertet seg inderlig ved troen på Kristus. Det holder fast ved og tror at han er vår Frelser og yppersteprest, som trer fram for oss ved Guds høyre hånd. Denne gleden viser hjertet også utad, i ord og fakter; ja, det kan være glad midt i trengsel og død.

Kort sagt: De kristne gleder seg over at de ved Kristus har en nådig Far i himmelen. Ingenting er dem kjærere enn når evangeliet blir spredt og mange tar imot troen, så Kristi rike vokser. Denne gleden kjenner ikke verden.

Fred

Fred både med Gud og med menneskene, så de kristne er rolige og fredelige og ikke krangler eller hater hverandre, men bærer hverandres byrder med tålmodighet. For har den ene ikke tålmodighet med den andre, kan det ikke være fred mellom dem. Derfor setter Paulus langmodighet like etter fred.

Langmodighet

På gresk *makrothymia*. Det er den dyden som gjør oss utholdende tålmodige. Vi lider og tåler ikke bare motgang, ondt og urett, men bærer også lenge over med dem som gjør oss slikt ondt, og venter på om de kanskje vil bedre seg.

Djevelen har den vanen at det han ikke kan vinne med vold og makt i anfektelsen, det lurer han seg likevel til ved å holde ut lenge. For han vet godt at vi er skrøpelige leirkar, som i lengden ikke tåler stor makt og mange harde støt. Derfor overvinner han mange ved at han holder på så lenge og så uavlatelig.

Vil vi stå ham imot, må vi derfor kunne holde ut lenge og ikke miste motet. Ved denne langmodigheten kan vi da ikke bare vente på at de som gjør oss vold og urett, skal bli bedre, men også vente ut slutten på all den anfektelsen djevelen går løs på oss med.

Mildhet

På gresk *chrēstotēs*. Det er den dyden som gjør at vi oppfører oss slik at alle lett kommer til rette med oss og gjerne omgås oss. For de kristne skal ikke være vanskelige og urimelige folk, men saktmodige, vennlige og milde, så alle gjerne vil omgås dem. De skal villig overse andres skrøpeligheter og feiltrinn, gjerne vike for andre og kunne bære over med urimelige folk. Det lærer også hedningene: *Mores amici noveris, non oderis* – en venns feil og skrøpeligheter må man nok kjenne, men man skal ikke hate ham for det.

En slik mild mann var vår Herre Kristus, det kan man se mange steder i evangeliet. Man leser at Peter måtte gråte hver gang han tenkte på hvor mild Herren Kristus hadde vært i hele sitt vesen og sin ferd. Dette er en svært vakker dyd, og den er særlig god og nyttig i dette livet.

Godhet

Det vil si at man gjerne hjelper andre i nød med råd og dåd, gir og låner.

Tro

Når Paulus her også regner troen blant Åndens frukter, er det lett å forstå at han ikke mener den troen som griper Kristus. Han mener den troen et menneske viser når det handler trofast og oppriktig med et annet, uten falskhet og svik. Derfor sier han at kjærligheten «tror alt» (1 Kor 13,7).

Den som har denne troen, tenker ikke ondt om andre, men har et ærlig og enkelt hjerte mot alle. Og selv om det går annerledes enn han hadde tenkt, forblir han mild og god og bærer over med den som har ført ham bak lyset. Kort sagt: Han tror alle, men setter likevel ikke sin lit til noen annen enn Gud alene.

De som ikke har denne dyden, er mistenksomme mennesker – underlige, sære, bitske og barske. De tror ingen uten seg selv, tåler ingenting og viker ikke for noen. Derfor kritiserer og vrir de alt de ser og hører til det verste, og de skyr og hater alle som ikke gjør stas på dem. Med slike hatefulle mennesker er det umulig å holde tro og love. Der er det verken kjærlighet, vennskap, fred eller enighet. Og når disse dydene er borte, er dette livet ikke annet enn en evig biting og gnaging på hverandre.

Kjærligheten derimot tror gjerne alt. Den blir også ofte lurt, og den gjør vel i det. For det er tross alt bedre å la seg lure og lide en liten skade enn at all enighet og alt vennskap mellom folk skal gå til grunne. Paulus taler altså her om den troen der den ene tror og stoler på den andre i det som hører dette livet til. For hva slags liv ville vi få hvis den ene ikke trodde eller ville stole på den andre?

Saktmodighet

Dette er en dyd som gjør at man ikke lett eller fort lar seg egge til sinne. Det finnes utallige ting i dette livet som kan drive oss til sinne, men alle overvinnes de ved saktmodighet.

Avholdenhet

Det vil si at man lever et edruelig, måteholdent og tuktet liv og virkelig holder måte i alle ting. Denne dyden setter Paulus her opp mot alle kjødets gjerninger. Han vil at de kristne skal leve kyskt og sømmelig: De skal ikke være horkarer eller leve i løsaktighet og utukt, og kan de ikke leve avholdende, skal de gifte seg. De skal heller ikke krangle og slåss, ikke drikke seg fulle eller leve i daglig fyll, men holde seg borte fra alt slikt. For alt dette rommes i ordet måtehold eller avholdenhet.

Hieronymus forstår det om jomfrudommen alene, som om ektefolk ikke også kunne være kyske, eller som om Paulus bare hadde skrevet det til jomfruer. Det er jo helt klart at han formaner både biskopene og de unge kvinnene, som begge levde i ekteskap, til å føre et rent og kyskt liv (Tit 1,6–7; 2,4).

V. 23. Mot slike er loven ikke.

Loven er og blir en lov, men den er ikke mot dem som blir styrt av Ånden. Slik sier han også: «Loven er ikke gitt for den rettferdige» (1 Tim 1,9). For den rettferdige tror på Kristus, som er lovens endemål (Rom 10,4). Derfor er han rettferdig, og loven har ingen rett over ham.

Ved troen får han også Den Hellige Ånd, som styrer ham slik at han begynner å elske Gud og sin neste villig og med lyst, uten at loven tvinger og driver ham. Derfor kan loven verken anklage de rettferdige eller skremme samvittigheten deres. Den prøver nok på det, men når Kristus blir tatt imot i troen, jager han den bort, så den må vike med all sin truing og skremming.

En kristen oppfyller altså loven innvortes ved troen, ved at Kristi rettferdighet blir tilregnet ham, og utvortes ved gjerningene og syndenes forlatelse. Men for dem som fullfører kjødets lyster og gjerninger, er loven ikke opphevet; den anklager og fordømmer dem.

V. 24. De som hører Kristus Jesus til, har korsfestet kjødet med dets lidenskaper og lyster.

Dette ordet, der Paulus formaner de troende til kjærlighet og gode gjerninger, viser klart at de som virkelig tror, ikke er hyklere. Derfor må hver og en se godt til at han ikke bedrar seg selv.

«Alle de som hører Kristus til,» sier han, korsfester kjødet med alle dets feil og synder. For de hellige har ennå ikke kledd av seg og lagt bort det fordervede,

syndige kjødet, og derfor heller de fremdeles mot synd. De frykter og elsker ikke Gud slik de burde. Derfor blir de også ofte anfektet av sinne, hat, utålmodighet, ukyskhet og slike lyster – men de fullbyrder dem ikke. For de korsfester, som Paulus her sier, «kjødet med dets lidenskaper og lyster».

Det skjer ikke bare når de tøyler kjødets lystenhet med faste, våking og annen tvang, men også når de vandrer i Ånden, som Paulus har sagt før. Det vil si: når de blir skremt bort fra synden av Guds forferdelige trusler om at han vil straffe synden med alvor, og det evig. Og likeså når de, væpnet med Guds ord, tro og bønn, ikke gjør det kjødet lyster, men står det imot.

Når de på denne måten står kjødet imot ved Ånden, nagler de det til korset med dets lyster og begjær. Det er riktignok levende og rører seg ennå, men det kan ikke gjøre som det gjerne ville, for det er festet til korset med hender og føtter.

Så lenge de hellige lever, har de derfor nok å gjøre med å korsfeste kjødet. De kjenner nok begjæret dets, men de følger det ikke. For de har iført seg Guds rustning og væpnet seg med troen, håpet og Åndens sverd (Ef 6,11–17). Med disse åndelige våpnene kjemper de mot kjødet og fester det til korset som med nagler, så det må være Ånden underdanig, om enn mot sin vilje. Men når de dør, skal de aldri mer kjenne kjødets lyster, og etter oppstandelsen skal de ha et kjød som er helt renset for alle lyster og begjær.

V. 25–26. Dersom vi lever i Ånden, da la oss òg vandre i Ånden! La oss ikke ha lyst til tom ære.

Da Paulus tidligere regnet opp kjødets gjerninger, nevnte han uttrykkelig partier og misunnelse. Han felte også dom over alle som er misunnelige og stifter partier: De skal ikke arve Guds rike. Her taler han enda en gang så hardt mot dem som egger og misunner andre, akkurat som om han allerede hadde glemt det han nettopp sa. Hvorfor gjør han det? Kunne det ikke være nok at han én gang hadde refset disse lastene?

Paulus gjør det med vilje. For han vil virkelig ramme den skammelige og skadelige lasten som på gresk heter *kenodoxia*, på norsk tom ære. Den alene var årsaken til at alle de kristne menighetene i hele Galatia ble forvirret og ødelagt. Og den har alltid gjort kristenheten den største skade.

Derfor pålegger han også Titus ikke å gjøre noen til biskop som er egenrådig – det vil si har høye tanker om seg selv og er stolt og oppblåst av sin visdom og myndighet (Tit 1,7). For hovmod og selvklokskap er, som Augustin sier, mor til alt kjetteri – ja, kilden og opphavet til all synd og ondskap. Det kan man se av all historie, både i og utenfor Den hellige skrift.

Tom ære er altså en alminnelig last over hele verden og i alle stender. Selv de hedenske dikterne og historieskriverne har refset den sterkt. Det finnes ingen landsby så liten og ubetydelig at det ikke er én eller to bønder der som vil regnes for klokere og bedre enn de andre.

Men sykdommen som heter tom ære, rammer særlig dem som er skarpere og har raskere hoder enn andre. De vil overgå alle, og de tåler ikke at noen skal være på høyde med dem i klokskap og visdom. Ingen vil vike for den andre eller

la ham få rett, som det heter: *Qui volet ingenio cedere, nullus erit* – det finnes ikke én i hele verden som ikke vil være klokere enn andre. For det kiler så godt når alle peker og sier: Se, den mannen, han kan alt!

I gamle dager beskyldte man grekerne for å være begjærlige etter tom ære. Nå for tiden er denne lasten alminnelig, ikke bare hos vanlige folk, men også hos fyrster og herrer som styrer land og folk. Likevel gjør den aldri så stor skade som hos dem som har åndelige embeter i kirken.

Riktignok kan denne sykdommen, når den smitter regenter og særlig høytstående herrer, føre til at ikke bare vanlig styre, men også store og mektige kongeriker og keiserriker blir ødelagt og helt omveltet. Det kan man se av historien, både i og utenfor Den hellige skrift.

Men når denne skadelige sykdommen bryter ut i kirkens åndelige styre, kan ingen ord beskrive hvor stor skade den gjør. For da strides man ikke om kunnskap, forstand, skjønnhet, rikdom, kongerike eller keiserrike – da gjelder det evig liv og salighet eller evig død og fordømmelse.

Derfor advarer Paulus dem som er i forkynnerembetet, om å vokte seg vel for denne lasten, og sier: «Dersom vi lever i Ånden …» – det vil si: Er det sant at vi lever i Ånden, la oss også holde oss i den rette orden, på den rette veien.

For der Ånden er, fornyer han menneskene og gir dem et annet sinn. Han gjør ærgjerrige, bråsinte og misunnelige folk til ydmyke, saktmodige og tålmodige mennesker som ikke søker sin egen ære, men Guds. De blir ikke sinte på hverandre og misunner ikke hverandre, men den ene viker for den andre og viser ham ære (jf. Rom 12,10).

Men de som er ærgjerrige, blir sinte på hverandre og misunner hverandre. De kan nok rose seg av Ånden og påstå at de vandrer i Ånden, men fordi de følger kjødet, bedrar de seg selv og gjør det kjødet lyster. De har allerede fått sin dom, og den lyder: «De skal ikke arve Guds rike» (v. 21).

Det finnes ingen skadeligere last enn ærgjerrighet, og heller ingen som er mer alminnelig. For når vår Herre Gud sender arbeidere ut til sin høst, vekker Satan straks opp sine tjenere, som ikke vil stå tilbake i noe for dem som er rett kalt og har guddommelig befaling.

Da begynner striden med én gang. De selvlagde mesterne vil straks gjøre de andre etter, ja, de vil gjøre det bedre. Deres lære skal være den beste, og det de andre har lært før dem, duger ingenting. De får for seg at de langt overgår de andre i skarphet, forstand og ånd. De som er kalt av Gud, kan ikke tie til dette, langt mindre vike for dem eller gi dem rett – for da er det ute med den rene lære.

Det tåler ikke de selvlagde mesterne. De pynter sin sak med Skriften og Guds navn, roser seg mye av Ånden og taler om stor tålmodighet og ydmykhet. Ingenting tåler de derfor dårligere enn at noen sier om dem: De jager etter tom ære. Ja, de sverger dyrt og hellig på at de ikke søker annet enn Guds ære og sjelenes frelse.

Og likevel er de innerst inne de mest ærgjerrige folk som finnes; de gjør alt for å bli sett og rost framfor andre. Kort sagt: De mener at gudsfrykt er en vinning (jf. 1 Tim 6,5), og at forkynnerembetet bare er innsatt for at de skal komme seg

opp og bli berømte blant folk. Derfor kan det ikke gå annerledes enn at de må stifte sekter og partier.

De kristne menighetene i Galatia ble altså forstyrret og falt fra Paulus av ingen annen grunn enn de falske apostlenes ærgjerrighet. Derfor angriper og refser apostelen denne lasten særskilt og med egne ord. Ja, det var denne skammelige lasten som fikk ham til å skrive hele brevet. Hadde han ikke skrevet det, ville all den møye han hadde lagt ned blant galaterne, vært forgjeves.

For etter at han hadde reist fra Galatia, hadde de falske apostlene med makt trengt seg inn og tatt herredømmet. Nå sto de i stort anseelse og påsto at de bare søkte Kristi ære og galaternes frelse. De hadde dessuten tidligere vært sammen med de rette apostlene og fulgte i deres fotspor i læren.

Paulus derimot hadde ikke sett Kristus i kjødet, og han hadde heller ikke vært sammen med de rette apostlene. Derfor foraktet de ham og snakket nedsettende om læren hans, som om den var falsk og gal, mens deres egen skulle være rett og sann.

Med dette forvirret de galaterne, så de gikk hver sin vei og dannet mange partier, misunte hverandre og kranglet seg imellom. Det var et sikkert tegn på at verken lærerne eller disiplene vandret i Ånden, men fulgte kjødet og gjorde det kjødet lyster. Det vil si: De hadde mistet den rette lære, troen, Kristus og alle Åndens gaver, og var nå blitt langt verre enn hedninger.

Men Paulus taler her ikke bare til de falske apostlene som forvirret de kristne menighetene i hans egen tid. Han har i Ånden forutsett at det helt til verdens ende ville komme mange slike karer, plaget av den skadelige lasten ærgjerrighet. Uten noe kall ville de snike seg inn i de kristne menighetene og med mange ord skryte av at Ånden driver dem til å forkynne og spre den himmelske lære – og under det skinnet ville de forvrenge den sanne lære.

Mange slike har jeg møtt i disse tjue årene. De har rost seg av stor visdom og ville lære noe særegent ut av Skriften. De søkte ikke Kristi ære og de arme samvittighetenes gagn og frelse, men ville at folk overalt skulle snakke om dem som menn som hadde brakt fram noe nytt, noe andre ennå ikke hadde funnet. Men fordi de søkte sin egen og ikke Guds ære, er de blitt til skamme, og æren deres er blitt til vanære. Likevel lar slike ærgjerrige ånder seg ikke si noe før de får erfare det selv.

Evangeliet er ikke gitt for at vi skal søke vår egen ros og ære ved det, eller for at folk skal ære oss som dets tjenere. Det er gitt for at Kristi ære og velgjerninger skal forkynnes ved det, så Faderen kan bli lovprist for sin barmhjertighet, som han har vist oss ved sin elskede Sønn Kristus. Ham har han gitt for oss alle, og med ham har han gitt oss alt.

Evangeliet er altså en lære der vi minst av alt skal søke vår egen ære. Det holder fram for oss bare himmelske og evige goder, som ikke er våre, og som vi verken har utrettet eller fortjent. Evangeliet byr oss dem av Guds rene nåde, uten noen fortjeneste eller verdighet fra vår side. Hvorfor skulle vi da ha ros for dem?

Derfor er det helt sikkert at alle som søker sin egen ære i evangeliet, taler av seg selv. Men den som taler av seg selv, er en løgner og urettferdig. Derimot:

«Den som søker hans ære som har sendt ham, er sannferdig, og det er ikke urettferdighet i ham» (Joh 7,18).

Paulus formaner altså alle forkynnere inntrengende når han sier: «Dersom vi lever i Ånden, da la oss òg vandre i Ånden!» Det vil si: La oss holde oss i den rette orden – i den rette lære, slik den en gang er lært og forkynt, og likeså i broderlig kjærlighet og Åndens enhet.

La oss forkynne Kristus med enfoldige hjerter, prise Guds usigelige nåde, som han har vist oss ved ham, og takke ham for den med glade hjerter. Kort sagt: Ingen skal forakte den andre, og ingen skal holde seg selv for bedre eller helligere enn andre. For da går man ikke rett og ordentlig fram; da forlater man den rette orden og skaper i stedet en ny og forvrengt uorden.

Av dette kan man lett slutte at det er av særlig nåde at Gud legger det hellige kors på evangeliets lærere og lar dem prøves og fristes med alle slags lidelser og anfektelser, til beste både for dem selv og for folket. For gjorde han ikke det, kunne det skadelige dyret *ærgjerrighet* aldri temmes og holdes nede. Hvis alle aktet evangeliets lære høyt og holdt den i ære, og lærerne slapp å bli forfulgt, spottet og hånet, ville alle lærere uten tvil bli smittet og fordervet av denne skadelige sykdommen, ærgjerrigheten.

Hieronymus sier et sted at han har sett mange som kunne tåle store tap på liv og eiendom, men ingen som ikke brydde seg om ros og ære. For det er umulig at det ikke skal behage og kile oss når vi blir rost og andre har høye tanker om oss. Selv Paulus, som jo hadde Den Hellige Ånd, sier: «Og for at jeg ikke skal opphøye meg av de overmåte store åpenbaringene, har jeg fått en torn i kjødet, en Satans engel som skal slå meg» (2 Kor 12,7).

Derfor sier Augustin svært treffende: Det er svært farlig for en lærer når han blir rost. Men hvis en annen bror laster og forakter ham, er det den andre som står i fare. Den som hører at jeg lærer Guds ord, har plikt til å ære meg for Ordets skyld. Ærer han meg, gjør han vel i det. Men opphøyer jeg meg av det og blir hovmodig over det, står jeg i fare. Forakter han meg derimot, er jeg uten fare, men det er ikke han.

Derfor skal vi gjøre alt vi kan for å vise hverandre all ære, disiplene mot lærerne og lærerne mot disiplene, slik det står: «Kappes om å hedre hverandre!» (Rom 12,10). Men så snart det skjer, finner kjødet behag i denne rosen og æren og blir hovmodig av det.

For det finnes ingen, om han er aldri så god, som ikke heller vil høre seg rost enn lastet og skjelt ut – med mindre han er slik sinnet at han verken bryr seg om ros eller last. Slik sa kvinnen til David: «Min herre kongen er som en Guds engel til å høre både på godt og ondt» (2 Sam 14,17). Og Paulus skriver om seg selv: «i ære og vanære, med dårlig rykte og godt rykte» (2 Kor 6,8).

De som er slik sinnet at de verken blir hovmodige av ros eller lar seg anfekte av hån, men bare streber etter å forkynne Kristi velgjerninger og ære og søke og fremme sjelenes frelse – enten Gud vil at de skal bli rost eller lastet for det – de vandrer i Ånden.

De som blir hovmodige og opphøyer seg når de hører at folk roser og berømmer dem, søker derimot ikke Kristi ære eller sjelenes frelse, men sin egen ære

og vinning. Det samme gjør de som lar seg drive bort fra forkynnerembetet av nedsettende ord, dårlig rykte og forfølgelse. Ingen av dem vandrer i Ånden.

Derfor må enhver som er satt til å lære andre, se godt til at han ikke blir begjærlig etter tom ære og ikke forakter dem som ikke er på høyde med ham. Blir du rost, skal du vite at det ikke er du, men Gud alene som blir rost, han som all ros og ære tilhører. For at du lærer rett og lever et hellig liv, er ikke din egen gjerning, men Guds gave. Derfor er det ikke du som blir rost, men Gud i deg; det er hans nåde, vist oss i Kristus, du forkynner.

Når du erkjenner det, skal du nok holde deg på den rette veien og gå ordentlig fram. Da skal det ikke anfekte deg om du blir rost – for «hva har vel du som du ikke har fått?» (1 Kor 4,7) – men du skal i all ydmykhet gi Gud æren, han som har betrodd deg mer enn andre, og som du derfor også må avlegge et større regnskap for. Og på den andre siden skal du heller ikke la deg anfekte så hardt av hån, skjellsord eller forfølgelse at du gir opp ditt kall og embete.

Rettsindige lærere, som trofast og alvorlig søker Kristi ære og menighetens gagn, trenger man ikke å formane mye om å fly fra tom ære. Det møter dem nok av ondt til at de glemmer æren. For det er de som må bære verdens hat og misunnelse, hån, spott og forfølgelse, og som må tåle at de som har lært av dem, er utakknemlige og forakter dem. De må også tåle at sekterere på kort tid river ned det de har bygd opp gjennom lang tid med stor møye, og at deres egne disipler setter seg opp mot dem. Attpå til plager djevelen dem med sine brennende piler i hjertet.

Alt dette og slike «hyggelige» ting hindrer dem nok i å få lyst på tom ære. En slik kvernstein henger Gud av særlig nåde om halsen på sine tjenere, og den må de bære. Slik skal de bli ydmyket, så de ikke opphøyer seg av de høye åndsgavene Gud har gitt dem – på samme måte som Paulus fikk en torn i kjødet (2 Kor 12,7).

De vet også at slike åndelige gaver fra Gud ikke er deres egne, men er gitt dem av Gud for at Kristi legeme, det vil si menigheten hans, skal bygges opp ved dem (jf. Ef 4,12). Derfor opphøyer de seg ikke av dem. Og de vet at den som Gud har betrodd mye, må avlegge regnskap for mer enn den som har fått lite (jf. Luk 12,48).

Dessuten vet de godt at Gud ikke gjør forskjell på folk (Rom 2,11). Den ene er like mye verd for ham som den andre, enten han er lærer eller tilhører, herre eller tjener, for de er alle én i Kristus Jesus (Gal 3,28). Derfor blir de nok ikke angrepet av den skadelige ærgjerrighetssyken, og de vandrer i Ånden etter Paulus' lære.

Men deres ære skal nok komme i sin tid, og da skal den være høyere og herligere enn noen kan tenke seg. Kristus regner dem som sine tjenere, og når han blir åpenbart, skal han gi dem ærens uforgjengelige krone. Det venter de på med tålmodighet, og de lar seg ikke anfekte av at verden laster og håner dem.

Svermeraktige ånder derimot søker sin egen ære, verdens gunst, fred og kjødelig nytelse, ikke Kristi ære og sjelenes frelse – om de så sverger dyrt og hellig på det motsatte. Derfor kan de ikke la være å rose og skryte av sin egen lære og sitt eget arbeid og samtidig laste og vri til det verste alt andre lærer og gjør. For det eneste de bryr seg om, er å bli rost og få et stort navn som er kjent overalt.

«Dette har ingen visst eller forstått før meg», sier de, «jeg var den første som fant det og brakte det fram i lyset.» De bryr seg slett ikke om at Guds nåde skal bli kjent og menneskene føres til troen. Langt mindre setter de sin lit til Guds hjelp og trøst eller bygger på den. I stedet stoler de på at de har en stor tilhengerskare som roser og forsvarer dem. Den er de mestere til å skaffe seg, og i ord, skrifter og fakter retter de seg etter det folk vil ha.

Så lenge det menige folk holder med dem, er de langt modigere og dristigere enn Hektor eller Akilles var. Men når dårskapen deres blir avslørt og bladet vender seg, så de mister tilhengerne sine, blir de myke og motløse. For da begynner de for alvor å kjenne hva de har gjort.

Kjødet er altså et vanartet dyr. Det viker av fra veien – det vil si forfalsker og forvrenger den rette lære og ødelegger enigheten i den kristne menighet – av ingen annen grunn enn den forbannede ærgjerrigheten. Det er derfor ikke uten grunn at Paulus her og andre steder skriver så ivrig mot den.

Tidligere har han sagt: «Noen legger seg etter dere med en iver som ikke er av det gode. Men det de ønsker, er å skille dere fra oss, for at dere skal være ivrige for dem» (Gal 4,17). Det vil si: De vil gjerne trykke meg ned og svinge seg selv i været. De søker ikke Kristi ære og at dere skal bli frelst, men sin egen ære. De vil at jeg skal bli hånet og foraktet, og at dere skal bli gjort til treller.

Derfor er det et høyst nødvendig bud han her gir når han sier: «La oss ikke ha lyst til tom ære.» Det vil si: La oss ikke jage etter tom ære. Det gjør man når man ikke roser seg i Herren og i sannhet, men i løgn – det vil si når noen setter sin lit til at det menige folk gir ham medhold, setter ham høyt og berømmer ham som en som kan lære noe særegent. Denne æren har ingen god og fast grunn, bare en svikefull, og derfor kan den umulig bestå. For Paulus lyver ikke når han sier: «De setter sin ære i sin skam» (Fil 3,19).

Så vi egger hverandre eller misunner hverandre.

Her viser han hva som til slutt pleier å følge av ærgjerrighet. Den som vil bringe fram noe nytt og lære villfarelse, kan ikke annet enn egge andre. For når de ikke bare avviser hans villfarne lære, men også fordømmer den som villfarelse, blir han harm og vil forsvare den som rett. Det kan de andre ikke tåle, og så oppstår det strid.

Slik egget de falske apostlene Paulus, så han brøt ut og kalte dem «fiender av Kristi kors», som har buken til sin gud (Fil 3,18–19). Det brydde de seg ikke om: kunne Paulus skjelle, så kunne de enda bedre. De oppnådde også at Paulus for en tid ble stående med urett, mens de selv fikk rett. Men alle partiske ånders villfarelse kommer likevel for dagen til slutt.

Akkurat slik gikk det da vi ikke ville vike for de svermerne som angrep Kristi nattverd, eller gi etter for deres forførende villfarelser. Gud være lovet, vi har den fordelen at det ikke var vi som egget dem først. For vi har ikke spredt noen falsk lære i verden, men refset misbrukene i kristenheten og trofast slått fast den artikkelen som lærer hvordan man blir rettferdig for Gud. Slik er vi blitt værende på den rette veien.

Denne artikkelen har de andre gitt slipp på, og de har lært mye ugudelig tøv som strider rett mot Guds ord – om sakramentene, om arvesynden, om den muntlige forkynnelsen og så videre. Skulle evangeliets sannhet bestå og ikke gå tapt, måtte vi stå dem imot og fordømme deres skadelige villfarelser.

Da har de satt seg opp mot oss og villet forsvare villfarelsen sin som sannhet, slik kjettere alltid gjør. Uten at vi har gitt dem noen grunn, var det altså de som egget først, og de er blitt våre bitre fiender. Og ingenting annet enn ærgjerrighet har drevet dem til det. For det eneste de var ute etter, var å trykke oss helt ned og selv komme ovenpå.

Kapittel 6

V. 1. Brødre! Om også et menneske skulle bli overrumplet av et eller annet feiltrinn, da hjelp ham til rette, dere åndelige, med saktmodig ånd.

Dette er et nytt bud. Det henger sammen med det forrige og er svært nyttig og helt nødvendig i vår tid. For sakramentsvermerne griper tak i dette ordet og slutter av det at vi skal bære over med de brødrene som har feil, og ha tålmodighet med dem. Selv om de har fart noe vill i læren, skal vi la villfarelsen passere for kjærlighetens skyld, for den «tror alt, håper alt, tåler alt» (1 Kor 13,7). Og de viser særlig til at Paulus her uttrykkelig lærer at de åndelige skal hjelpe dem som blir overrumplet av et feiltrinn, til rette med en saktmodig ånd.

Videre påstår de at saken ikke er så stor at man skulle bryte den kristne enheten for denne ene artikkelens skyld – læren om sakramentet. For det finnes ikke noe i kristenheten som er vakrere og nyttigere enn denne enheten.

De har mange ord om at man gjerne skal tilgi dem som er falt, og hjelpe dem til rette igjen. Og fordi vi ikke gjør det, anklager de oss for å være sta og egenrådige: Vi vil ikke vike en hårsbredd for dem eller bære over med villfarelsen deres (som de for øvrig ikke vil innrømme), og langt mindre hjelpe dem til rette med en saktmodig ånd. Slik maler de saken i pene farger for folk og skyver hele skylden over på oss.

Men min Herre Kristus er mitt vitne på at ingenting i mange år har smertet meg så dypt som denne uenigheten i læren. Det er likevel ikke jeg som har stiftet den eller vært årsak til den. Det vet sektene selv meget godt, om de bare ville si den rene sannhet. For jeg tror og lærer ennå i dag nøyaktig det samme som jeg trodde og lærte da jeg begynte på dette.

Det jeg fra først av har lært om den kristne rettferdighet, om sakramentene og om alle de andre artiklene i vår hellige kristne tro, holder jeg fast ved ennå i dag. Den eneste forskjellen er at jeg av Guds nåde nå er vissere på dem enn i begynnelsen. Det kommer av daglig studium, øvelse og erfaring, og dessuten av de mange store og tunge anfektelsene. Og hver dag vil jeg be min kjære Herre Kristus at han i sin nåde vil holde meg oppe og styrke meg i denne tro og bekjennelse helt til den dagen han kommer i herlighet. Amen.

Dessuten vet hele Tyskland at evangeliet i begynnelsen bare ble angrepet av papistene. De som den gang tok imot evangeliets lære, var enige i alle artikler.

Denne enheten varte helt til sektene kom fram med sine nye griller og meninger, ikke bare om sakramentene, men også om andre artikler. Det er de som først har forvirret de kristne menighetene og splittet enheten deres. Siden den gang er det blitt flere og flere sekter. For når én villfarelse dukker opp, følger alltid andre etter, til man har kommet helt bort fra sannheten. Slik er hjertenes enighet om troens artikler gått tapt, og hver enkelt gjør av dem hva han selv vil.

Derfor er det den groveste urett at de gir oss skylden for å ha ødelagt den kristne enheten. Det gjør vondt når en uskyldig må bære den straffen en annen har fortjent, og ikke minst i en så stor og viktig sak.

Likevel kunne vi gjerne tåle alt dette, ta imot dem igjen og hjelpe dem til rette med en saktmodig ånd, bare de ville vende om til den rette vei og handle redelig med oss. Det vil si: om de ville lære rett og kristelig om Herrens nattverd og de andre artiklene i den kristne lære, og forkynne samstemt med oss – ikke sine egne griller og drømmer, men Kristus – så Guds Sønn kunne bli æret ved oss, og Faderen ved ham.

Men nå løfter de bare fram den kristne kjærlighet og enhet, som om den ikke for noen pris må brytes. Samtidig gjør de lite av artikkelen om sakramentet, som om det ikke var så mye om å gjøre hvordan vi holder Herrens nattverd. Det kan vi ikke tåle. Like sterkt som de krever enhet i livet, krever vi enhet i lære og tro. Lar de oss beholde den ukrenket, vil vi sette kjærlighetens enhet like høyt som de, men alltid uten skade for troens og Åndens enhet. For mister vi den, har vi mistet Kristus, og når han er borte, er kjærlighetens enhet ingenting verdt.

Har man derimot *Åndens enhet* og *Kristus*, skader det ikke om man er uenig med dem som forvrenger og forfalsker Ordet og dermed splitter Åndens enhet. Jeg vil derfor heller at ikke bare de, men hele verden faller fra meg og blir mine fiender, enn at jeg faller fra Kristus og får ham til fiende. Og det ville skje hvis jeg slapp hans klare ord og holdt meg til deres løse snakk, som de bruker til å vri Kristi ord etter sin egen mening. Kristus alene er meg langt mer verd enn enighet i kjærlighet med utallige mennesker.

Men med dem som elsker Kristus og lærer og tror hans ord rett, vil vi ikke bare holde fred og enhet. Vi vil også av hjertet gjerne bære over med all deres skrøpelighet og synd, og vi vil gjerne hjelpe dem til rette med en saktmodig ånd når de er falt. Det lærer Paulus ikke bare her; han viser det også i gjerning.

Galaterne hadde falt dypt, men han bar over med deres skrøpelighet, og likedan med flere andre menigheter som de falske apostlene hadde forført, når de for alvor og av hjertet vendte om og bedret seg. Slik tok han også imot igjen mannen som hadde gjort seg skyldig i blodskam (2 Kor 2,5 ff.). Og tjeneren Onesimus, som han hadde omvendt til troen i fengselet i Rom, forsonte han igjen med herren hans, som han hadde rømt fra (Filem 10 ff.).

Paulus har altså med sitt eget eksempel vist det han lærer her og andre steder: at man skal hjelpe dem som er falt, til rette igjen. Men det gjelder dem som lar seg rettlede, det vil si dem som av hjertet bekjenner sin synd, sin villfarelse og sitt fall og bedrer seg.

De falske apostlene derimot, som var forherdet og forsvarte læren sin som om den ikke var gal, men helt riktig, gikk han hardt i rette med: «Måtte de bare

skjære seg fordervet, de som oppvigler dere!» (Gal 5,12). «Men den som forvirrer dere, skal bære sin dom, hvem han så er» (Gal 5,10). Og: «Men selv om vi eller en engel fra himmelen … han være forbannet!» (Gal 1,8).

Det er heller ingen tvil om at mange har forsvart de falske apostlene mot Paulus. De har sagt at disse hadde Ånden like så vel som han og var Kristi tjenere som lærte evangeliet, de også. Selv om de ikke stemte overens med ham i alle lærens artikler, skulle han likevel ikke felle en så forferdelig dom over dem. Med sin stahet oppnådde han jo ikke annet enn å forvirre menighetene og ødelegge den gode enheten deres.

Men Paulus lar seg ikke rokke av disse fine ordene. Han slår fritt til, fordømmer og forbanner de falske apostlene og kaller dem rett ut menighetenes forstyrrere, som forvrengte Kristi evangelium. Sin egen lære derimot opphøyer han høyt, og alt skal vike for den, enten det er kjærlighetens enhet, apostler, engler fra himmelen eller hva det måtte være.

De som vil være oppriktige sjelesørgere, bør derfor lære av Paulus hvordan de skal handle med dem som er falt. «Brødre,» sier han, «om også et menneske skulle bli overrumplet», skal dere ikke gjøre ham enda mer forbitret eller bedrøvet, ikke forkaste eller fordømme ham, men «hjelpe ham til rette», trøste og undervise ham (for alt dette ligger i det greske ordet). Det djevelen har ødelagt hos ham ved sin list og ved kjødets skrøpelighet, skal dere føre til rette igjen med deres saktmodighet. For det riket dere er kalt til, er ikke et rike der samvittighetene skal skremmes, men der de skal trøstes og hjelpes til rette.

Når dere altså ser en bror som er forferdet over syndene han har gjort, løp straks til og rekk ham hånden, så han kan reise seg fra fallet. Trøst ham med gode og kjærlige ord og ta imot ham igjen med et morshjerte.

Men de stivnakkede og forherdede, som trygt og uten frykt fortsetter i synden, skal dere straffe og refse. De som derimot blir overrumplet av et feiltrinn og er bedrøvet over fallet sitt, skal dere som er åndelige, hjelpe til rette, reise opp og undervise – og det med en saktmodig ånd, ikke med hardhet og strenghet, slik en del skriftefedre gjorde før. Når de skulle ha lesket og styrket de bedrøvede og skrøpelige hjertene med et søtt og kjærlig trøsteord, ga de dem bare eddik og galle å drikke, slik jødene gjorde med Kristus på korset (Matt 27,34).

Av dette ser vi klart at syndenes forlatelse ikke har sin plass – stikk imot det sakramentsvermerne påstår – når man farer vill i læren eller synder mot den første tavle og så forsvarer det som rett. Men når noen forser seg, faller i synd og angrer det, må den ene ikke skjelle ut eller fordømme den andre med sinne og hardhet. Slik gjorde Israels hyrder, som etter profeten Esekiels ord hersket over Guds hjord «med vold og med hardhet» (Esek 34,4). Nei, når en bror er falt, skal hans sjelesørger eller en annen bror trøste ham med en saktmodig ånd.

Den som er falt, skal for sin del la seg si, tro det han får høre av Guds ord, og ta imot det som Guds egen trøst. For Kristus vil ikke at man skal støte bort dem som har et sønderknust hjerte, men reise dem opp: «Han helbreder dem som har et nedbrutt hjerte» (Sal 147,3). Slike har kostet ham altfor mye – hans eget liv og blod. Derfor skal også vi ta imot dem med saktmodighet, hjelpe og lege dem.

Vi nekter altså verken sakramentsvermerne eller andre ugudelige sekter tilgivelse. Vi vil av hjertet gjerne tilgi dem det onde de har sagt om Kristus, og glemme det de urettferdig har lagt oss til last. Men det er på den betingelse at de gjør bot, slutter med den ugudelige læren de har forvirret den kristne kirke med, og heretter går den rette vei. Fortsetter de derimot i villfarelsen sin, nytter det ikke at de ber oss bære over med dem og tilgi dem.

Vi lar oss derfor slett ikke innbille at dette er en liten sak. For han som saken gjelder, er en altfor stor Herre. Én gang var han ringe, da han lå i krybben. Men selv da var han så høy og herlig at englene tilba ham og forkynte ham som alle herrers Herre (jf. Luk 2,11). Derfor kan og må vi aldri tåle at hans ord blir forvrengt eller forfalsket. I troens artikler kan vi ikke regne noe for så lite at vi kunne gi etter på det.

Syndenes forlatelse er for dem som er svake og skrøpelige i tro og liv, men som likevel bekjenner syndene sine og ber om tilgivelse. Men den er ikke for dem som forvrenger læren; de bekjenner ikke synden sin, men forsvarer den av all makt, som om den ikke var synd, men ren guddommelig sannhet og rettferdighet. Og står vi dem ikke imot, mister vi syndenes forlatelse. For de forvrenger og forfalsker nettopp det ordet som forkynner og bringer syndenes forlatelse.

Mener de det altså alvorlig med enheten, må de først bli forent med oss i Kristus, det vil si bekjenne sin synd og vende seg bort fra villfarelsen. Da skal det ikke skorte på en saktmodig ånd fra vår side. Og skulle den mangle, har de grunn til å klage over oss.

Ser vi nøye på apostelens ord, ser vi klart at han ikke taler om kjetteri eller synder mot læren, men om langt mindre synder – slike som et menneske faller i, ikke av forsettlig ondskap, men av skrøpelighet. Derfor bruker han så milde, faderlige ord og kaller det ikke en villfarelse eller en synd, men et feiltrinn.

For å gjøre det enda mindre og liksom unnskylde mennesket, legger han til: «Om også et menneske skulle bli overrumplet», det vil si: om djevelen eller kjødet uventet fikk noen til å falle. Også ordet «menneske» viser hvor liten saken er, som om han ville si: Hva er vel lettere for et menneske enn å falle, bli bedratt og komme på villspor? Slik taler også Moses om «alt det et menneske kan forsynde seg med» (3 Mos 5,22). Derfor er dette et svært trøsterikt ord, og det har holdt meg oppe selv i dødsangst.

De hellige lever jo ikke bare i kjødet, men fullbyrder også iblant kjødets lyst når djevelen egger dem. Det vil si at de faller i utålmodighet, hat, sinne, tvil, mistillit og lignende. For djevelen angriper både den *rene lære*, som han gjennom sekter og uenighet gjerne vil ha ryddet av veien, og et *godt liv*, som han flekker til med daglige feil og anstøt. Derfor lærer Paulus hvordan man skal forholde seg til dem som er falt på denne måten: De som er sterke, skal undervise dem med en saktmodig ånd.

De som har læreembetet og skal ha omsorg for sjelene, bør tenke grundig over denne læren fra Paulus. For en del handler svært hardt med de skrøpelige og glemmer den saktmodigheten de skylder dem, enda apostelen her og andre steder krever slik saktmodighet av alle sjelesørgere.

Han har også selv gitt et vakkert eksempel på denne læren: «For ham det gjelder (han som var satt i bann), er det nok med den straffen han har fått av de fleste. Nå skal dere i stedet heller tilgi og trøste ham, for at han ikke skal gå til grunne i enda større sorg. Derfor ber jeg dere: Bli enige om å vise ham kjærlighet» (2 Kor 2,6–8).

Lærerne må nok straffe og tale hardt til dem som faller. Men når de ser at det gjør dem vondt og at de vil bedre seg, skal de trøste dem igjen og hjelpe dem til rette, og gjøre synden deres så liten som de kan. Det gjør de ved å vise at barmhjertigheten hos Gud – han «som ikke sparte sin egen Sønn, men ga ham for oss alle» (Rom 8,32) – er større enn alle synder, så de som er falt, ikke skal gå til grunne av altfor stor sorg.

For så urokkelig som Den Hellige Ånd er når det gjelder å holde fast ved troens lære og forsvare den, så villig og mild er han til å bære over med synden og regne den for lite – bare de som har syndet, angrer og ber om nåde.

Men slik paven og hans tilhengere har lært og handlet mot Paulus på andre punkter, har han også handlet stikk imot dette budet. Paven har stadig tynget samvittighetene med nye lover, satt folk i bann og fordømt dem for den minste ting.

Og for at samvittighetene enda mer skulle frykte truslene hans og adlyde ham, har han brukt disse ordene av pave Gregor: «Fromme sjeler skal frykte synd også der det ikke er noen synd.» Og: «Vår dom skal fryktes, selv om den er urettferdig.» Med disse setningene, som djevelen selv har ført inn i kristenheten, har han styrket sin bann og pavedømmets store myndighet og høye majestet så sterkt at hele verden har måttet frykte dem.

Det trengs slett ikke at man er så from at man frykter synd der det ikke er noen synd. Det er nok at man regner det som synd som virkelig er synd.

Men hvem har gitt deg makt og myndighet, du forbannede Satan i Rom, til å skremme og fordømme de arme samvittighetene med denne urettferdige dommen, når de fra før er mer enn nok skremt? Dem burde man jo hjelpe til rette, fri dem fra den falske, oppdiktede redselen og føre dem fra løgnen til sannheten. Men det lar du nok være. Og du, som med rette heter «syndens menneske, fortapelsens sønn» (2 Tess 2,3), legger folk synd til last der det ikke er noen synd.

Se, det er Antikrists egentlige list og lumske bedrag, og med det har han styrket sin bann og sitt tyranni på det kraftigste. For selv om dommene hans var urettferdige, våget likevel ingen å forakte dem uten at han var aldeles hensynsløs og ond. (Noen fyrster foraktet dem riktignok, men mot sin egen samvittighet.) For i det mørket som da hersket, kunne folk ikke se at pavens forbannelse i seg selv var rent ingenting.

Men ta deg i vare, så ikke du også blir fristet.

Dette er en svært alvorlig formaning, og den burde med rette få enhver til ikke å være altfor hard og brå mot dem som har falt. Augustin sier: «Det finnes ingen synd som ett menneske gjør, uten at et annet også kan gjøre den.» I dette livet går vi på en glatt og sleip vei. Blir vi overmodige og skryter for mye, kan vi lett

snuble og falle. I fortellingene om ørkenfedrene fortelles det om en som svarte svært vakkert da han fikk høre at en av brødrene hans hadde falt i hor: «Han falt i går, jeg kan falle i dag.»

Paulus føyer altså denne alvorlige formaningen til for at sjelesørgere ikke skal være altfor harde og ubarmhjertige mot dem som har falt. Langt mindre må de glede seg over fallet deres og opphøye seg over dem fordi de selv ikke er slik, som fariseeren gjorde mot tolleren (Luk 18,11). De skal tvert imot være som en far for dem og tenke: Er han falt, kan det lett skje at også du faller, og det enda farligere og skammeligere enn han.

Hvis de som er raske til å dømme andre, virkelig så på sine egne feil og synder, ville de finne at deres egne synder er store bjelker, mens synden hos dem de dømmer, knapt er små splinter (Matt 7,3).

Derfor: «Den som mener seg å stå, han se til at han ikke faller!» (1 Kor 10,12). David var en så hellig mann, full av tro og Ånd. Han hadde fått så store løfter fra Gud og utrettet så mange store ting etter Guds befaling. Likevel falt han så skammelig at han i ungdommelig lidenskap ble en horkarl – og det da han allerede var kommet til årene og var prøvd og herdet gjennom så mange og store anfektelser.

Hvordan skulle da vi kunne rose oss eller stole på oss selv, som om vi skulle holde stand mot all anfektelse, vi som ikke engang er gode nok til å bære vann for ham?

Slike eksempler stiller Gud fram for oss. Først for at vi skal kjenne vår skrøpelighet og ikke bli hovmodige, stolte og oppblåste, men frykte Gud. Dernest for at vi skal se hans dommer i dem: at det ikke er noe i verden han tåler så dårlig som at man stoler på seg selv, går med nesen i været, ikke frykter ham og forakter sin neste.

Det er altså ikke for ingenting Paulus sier: «Ta deg i vare, så ikke du også blir fristet.» De som har vært i anfektelse og har prøvd og erfart noe, vet godt hvor nødvendig denne læren er. Men de som er uprøvde og uerfarne, forstår ikke hva Paulus taler om her. Derfor går det dem ikke til hjertet, og de føler ingen smerte når noen faller. Det har man sett tydelig i pavedømmet, der ikke annet enn rent tyranni hersket over samvittighetene.

V. 2. Bær hverandres byrder, og oppfyll på den måten Kristi lov.

Det er som om han ville si: Forakt og fordøm ikke de skrøpelige blant dere som faller, men hjelp dem til rette med en saktmodig ånd. Kort sagt: «Bær hverandres byrder.»

Kristi lov er kjærlighetens lov. For etter at Kristus har gjenløst og fornyet oss og tatt oss til sitt folk, sin kirke og sin eiendom, legger han ingen annen lov på oss enn denne ene: at vi skal elske hverandre. Han sier: «Et nytt bud gir jeg dere: Dere skal elske hverandre! Som jeg har elsket dere, skal også dere elske hverandre» (Joh 13,34). Og: «Av dette skal alle kjenne …» (v. 35).

Å elske består ikke bare i at den ene unner den andre godt, slik sofistene drømmer, men i å bære byrdene sammen med hverandre. Det vil si at du tåler

det som er deg til plage, og som du har vanskelig for å finne deg i. En kristen må derfor ha sterke skuldrer og bein, så han kan bære brødrenes kjød, det vil si deres skrøpelighet. For Paulus sier at de har byrder, og byrder er tunge og plagsomme.

Slik er kjærligheten mild, god og tålmodig, ikke fordi den får tjenester og velgjerninger fra andre, men fordi den selv gir dem til andre, også til dem som ikke fortjener det. For den må høre mye, se gjennom fingrene med mye og tåle mye. I det åndelige regimentet ser rettsindige hyrder og lærere mye villfarelse og skrøpelighet som de må tåle. I det verdslige regimentet går det heller aldri så godt at undersåttene gjør og holder alt det øvrigheten pålegger dem. Den øvrigheten som ikke kan tie til mye og bære over med mye, styrer sjelden godt.

I hjemmet skjer det mye som en husfar ikke er fornøyd med. Men vi må lære dette: Siden vi så godt kan tåle våre egne feil og se gjennom fingrene med dem, enda vi gjør mange hver dag, skal vi også tåle andres synd. Det er det Paulus lærer her: «Bær hverandres byrder», og: «Du skal elske din neste …»

Det finnes ingen stand i verden uten synd og skrøpelighet, og ikke noe menneske kan leve uten synd. Derfor holder Paulus Kristi lov fram for de kristne og formaner dem med den til å bære byrdene sammen med hverandre. De som ikke gjør det, viser tydelig at de ikke forstår en tøddel av Kristi lov, som er kjærlighetens lov. Kjærligheten «tror alt, håper alt» (1 Kor 13,7), og den bærer alle slags byrder sammen med brødrene.

Men det gjelder bare så lenge det ikke er tale om synder eller villfarelser i læren og i Guds ord. For de som gjør slik synd, bryter ikke bare Kristi lov, det vil si: de handler ikke bare mot kjærligheten og nesten, men mot Kristus selv og hans rike, som han har vunnet med sitt eget blod. Og dette riket blir ikke holdt oppe ved kjærlighetens liv, men ved Ordet, troen og Den Hellige Ånd.

Dette budet gjelder derfor ikke dem som fornekter eller forvrenger én eller flere av troens artikler, og som ikke bare nekter å bekjenne synden sin, men attpåtil vil forsvare den. Det gjelder heller ikke dem som blir i synden og stadig fortsetter i den, for på en måte fornekter de Kristus. Deres byrde skal vi ikke bære; vi skal la dem fare og ikke ha noe med dem å gjøre, for ikke å få del i deres onde gjerninger.

Men det finnes de som tror og gjerne hører Guds ord, og som likevel forser seg, så de av skrøpelighet faller i synd. Når de blir påminnet, tar de ikke bare gjerne imot påminnelsen, men hater også synden de har gjort, og strever etter å bedre seg. Det er de som «blir overrumplet», og det er deres byrde Paulus sier vi skal bære.

Da må vi ikke være ubarmhjertige eller altfor strenge og harde. Slik Kristus tar imot og bærer over med slike, skal også vi ta imot og bære over med dem. Når han ikke straffer eller støter dem bort, enda han med rette kunne gjøre det, skal vi langt mindre gjøre det.

V. 3. For dersom noen synes at han er noe, men ingenting er, da bedrar han seg selv.

Her maler Paulus sektererne i deres rette farger. Han sier at de er harde og ubarmhjertige folk som forakter de skrøpelige og ikke bærer byrdene sammen med dem. Som noen urimelige husfedre og tuktemestere vil de ha alt snorrett. Hva andre enn lærer og gjør, og hvordan de enn gjør det, duger det ikke. Det de selv gjør, er det eneste som skal gjelde, og de hater alle som ikke vil regne deres sak for god og sette dem høyt.

De er noen oppblåste og dumdristige esler som tenker svært høyt om seg selv og skryter av stor forstand og hellighet. Det er det Paulus mener når han sier: «Dersom noen synes at han er noe», det vil si: de som mener at de har Ånden, forstår alle hemmeligheter i Skriften og verken kan snuble eller fare vill, og som derfor ikke trenger noen syndenes forlatelse.

Men apostelen sier at de er ingenting, og at de bedrar seg selv når de innbiller seg at de er kloke og hellige folk. De vet altså verken noe om Kristus eller om Kristi lov. For forsto de noe av det, ville de også bære byrdene sammen med de svake og skrøpelige og si: «Kjære bror, har du én feil, så har jeg en annen. Gud har ettergitt meg en gjeld på ti tusen talenter, hvorfor skulle jeg ikke ettergi deg hundre denarer?» (jf. Matt 18,23–35).

Men fordi de tenker så høyt om seg selv og vil æres slik av alle at ingen på noen måte får lov til å være uenig med dem, tar folk anstøt av dem, og med tiden ser folk at de er slik Paulus her maler dem: De innbiller seg at de er noe. Det vil si at de skryter som om de var høylærde, store og hellige menn, og likevel er det bare bedrag under.

For det er jo et åpenbart bedrag når noen innbiller seg at han er klok, lærd, god og hellig, og man likevel finner det stikk motsatte. Slike blir beskrevet med disse ordene: «Fordi du sier: Jeg er rik, jeg har overflod og har ingen nød – og du vet ikke at du er ussel og ynkelig og fattig og blind og naken …» (Åp 3,17).

V. 4. Men hver prøve sin egen gjerning, så skal han ha sin ros hos seg selv alene og ikke hos en annen.

Også dette er rettet mot de hatefulle åndene som er grepet av ærgjerrighet. For ærgjerrigheten er en så skadelig last at den, som sagt før, stifter alt ondt og all ulykke og ødelegger både det verdslige og det åndelige regimentet. Riktignok kan man også anvende dette ordet på gjerningene i dette livet og den ytre ferden, men apostelen taler likevel først og fremst om prekenembetet. Han refser de ærgjerrige som med sine svermeriske griller forvirrer samvittigheter som før var rett og godt undervist.

Det er et særlig lyte hos alle ærgjerrige ånder at de ikke bryr seg om hvorvidt gjerningen deres, det vil si embetet deres, er rent og redelig eller ikke. De ser bare etter hvordan de kan få folk flest over på sin side og vinne anseelse hos dem.

Slik gjorde også de falske apostlene hos galaterne. Da de så at Paulus hadde lært dem evangeliet rent og klart, og at de selv ikke kunne lære noe bedre, begynte de å rakke ned på det han hadde lært rett og godt. De påsto at deres lære

var langt bedre enn hans. Slik stjal de galaternes hjerter, så galaterne holdt seg til dem og skydde Paulus.

De ærgjerrige har derfor alle disse tre lastene. For det første er de *ærgjerrige*. For det andre er de noen *slemme baktalere*, som klandrer og rakker ned på alt det andre lærer og gjør som er rett og kristelig, mens de opphøyer sin egen dårskap. Slik blir de kjent og vinner folk flest over på sin side.

For det tredje: Når de på denne måten er blitt navnkundige, ikke fordi de har gjort noe godt og redelig, men fordi de har talt ille om andres lære, blir de så stolte og kjekke at de tør våge alt. De er derfor noen virkelig *plagsomme, skadelige og slette folk*, som bare søker sitt eget og ikke det som hører Kristus Jesus til (Fil 2,21).

Det er disse Paulus taler mot her. Han vil si at slike ærgjerrige ånder sikter mot dette med alt de gjør: De forkynner evangeliet bare for å skape seg et navn og vinne ære, så folk skal si om dem at de er fine og fremragende lærere, som Paulus og hans like ikke er gode nok til å bære vann for. Når de så har fått anseelse, begynner de å klandre og forkaste alt det rette og sanne lærere har lært og gjort. Deres egen dårskap og snakk skal derimot være stor forstand og enestående visdom.

Med denne lumske kunsten forhekser de hjertene til mennesker som er slik at det alltid klør dem i ørene (2 Tim 4,3), ikke bare etter ny lære og forkynnelse, men også fordi de liker godt at de første lærerne og predikantene blir trykket ned og foraktet av de nye lærerne som de nå setter så høyt. Alt dette kommer av at de er blitt lei av Ordet.

Denne jammeren har Paulus måttet erfare, og hvor mye glede han hadde av det, kan ethvert rettsindig menneske lett forstå. Jeg kunne nok klage over det samme, men hva hjelper det? Verden vil narres av narrer. Da hjelper ingen advarsel eller påminnelse før de selv får erfare det til sin egen skade.

Slik må det ikke være, sier Paulus. Enhver skal være tro i sitt læreembete og søke Kristi ære og sjelenes evige frelse. Ingen må heller pukke på at han har en stor tilhengerskare som setter ham høyt (for den gjør det av lettsindighet og selvklokskap, ikke av noen god grunn eller mening). Enhver bør se til at han gjør sitt embete rett, det vil si at han lærer evangeliet rent og klart. Når gjerningen hans da er rett og god, må han ikke tvile på at han rikelig skal bli lønnet med ære både hos Gud og hos rettsindige kristne.

Men får han ingen takk fra den onde verden, må han ikke la seg anfekte. For han vet at embetet hans ikke sikter mot at han selv skal bli prist, men Kristus. Han må derfor se til at han er væpnet «med rettferds våpen på høyre og venstre side» (2 Kor 6,7), og frimodig si: «Jeg har ikke begynt å forkynne evangeliet for å vinne ære og stor takk fra verden. Derfor vil jeg heller ikke slutte med det fordi verden håner meg og taler ille om meg.»

Den som har dette sinnelaget, lærer Ordet rett og utfører embetet sitt godt, enten det behager menneskene eller ikke. Han bryr seg ikke om ros, ære, makt og myndighet, og han pukker heller ikke på at andre roser ham. Han har sin ros hos seg selv.

Den som gjør embetet sitt trofast, bryr seg altså ikke stort om hva verden sier om ham. Det er det samme for ham om den roser eller laster ham. Han beholder likevel sin ære hos seg selv, og den er samvittighetens vitnesbyrd og ære for Gud. Han kan si med Paulus: «For dette er vår ros: Vår samvittighets vitnesbyrd om at vi har vandret i verden i Guds hellighet og renhet, ikke i kjødelig visdom, men i Guds nåde» (2 Kor 1,12).

Dette er en ren og varig ære. For den bygger ikke på folks dom, som i dag eller i morgen vender seg bort fra oss igjen, men på en god samvittighet, som gir oss det vitnesbyrd at vi har lært Guds ord rent og klart, forvaltet sakramentene rett og handlet oppriktig i alle ting. Denne æren kan ingen gjøre skår i, og langt mindre ta den helt fra oss.

Men den æren de ærgjerrige har, er helt ustø, usikker og farlig. For de har den ikke hos seg selv, men den bygger på folks løse ord og skiftende innbilning. Deres egen samvittighet kan derfor ikke vitne med dem eller si dem at de har gjort alt av et enfoldig og oppriktig hjerte for å herliggjøre Gud og søke sjelenes frelse. For det eneste de er ute etter, er å bli rost og berømt blant folk for sitt læreembete.

De har nok en ære og et vitnesbyrd som de pukker og stoler på, men ikke hos seg selv eller hos Gud, bare hos menneskene. Gud bevare enhver tro lærer fra en slik ære!

Hadde Paulus hatt sin ære hos menneskene og ikke hos seg selv, måtte han helt sikkert ha fortvilet da han så at så mange byer og land, og særlig hele Asia, falt fra ham, og at så mye anstøt og så mange partier fulgte i kjølvannet av forkynnelsen hans.

Og da Kristus sto alene – da ikke bare jødene sto ham etter livet og til sist korsfestet ham, men også disiplene hans vek fra ham – hvor skulle æren hans da ha blitt av, om den ikke hadde hatt bedre grunn enn jødenes og disiplenes munn? Selv om han ble slått i hjel av sitt eget folk og forlatt av sine egne disipler, ble æren hans likevel stående. Ja, først da begynte den for alvor.

Slik er det også med oss. Om vår tillit og ære i dag hvilte på menneskene, ville vi sannelig snart gå til grunne av hjertesorg. For vi kan ikke vente at papistene, sektererne og hele verden skal rose og berømme oss. Vi ser tvert imot at de er bitre fiender av oss og gjerne vil ha oss av dage. Og kunne de rydde ut og utslette det hellige evangeliets salige og trøsterike lære, ville de sannelig ikke spare på noen flid. Vi kan derfor ikke vente annet av dem enn hån, baktalelse og forfølgelse.

Likevel er vi glade og roser oss i Herren. Vi utfører derfor trygt og med glede det embetet Gud har satt oss til, så flittig og trofast vi kan, og vi er visse og overbevist om at det behager Gud. Når vi gjør det, bryr vi oss ikke om gjerningen vår behager djevelen eller ikke, eller om verden har oss kjær eller ikke.

For når vi vet at gjerningen vår er godt og trofast gjort, og vi har en god samvittighet for Gud om den, går vi fritt og frimodig fram med Paulus, «i ære og vanære, med dårlig rykte og godt rykte» (2 Kor 6,8). Det kaller Paulus «å ha sin ros hos seg selv».

Dette er en høyst nødvendig formaning mot denne slette og skadelige lasten. For evangeliet er en lære som av sin natur fører det hellige kors med seg, og derfor er djevelen så fiendtlig mot det. Paulus kaller det derfor et ord om korset og et ord til anstøt (1 Kor 1,18). Det har få tilhengere som holder trofast ved det og bekjenner det. I dag slutter noen seg til det; i morgen, når de ser at de setter liv og eiendom på spill for det, tar de anstøt, faller fra igjen og fornekter det.

Derfor er det visst og sant at alle som lærer evangeliet for å vinne ære og skaffe seg et stort navn, til slutt må gå fortapt, og æren deres må bli til skamme når den ustadige mengden faller fra.

Enhver lærer må derfor se godt til at æren hans ikke bygger på andre folks snakk, men ligger hos ham selv. Er det noen som roser ham – og det gjør de gudfryktige helt sikkert, for Paulus taler ikke bare om vanære og dårlig rykte, men også om ære og godt rykte – så tar han imot denne æren. Men han regner sin samvittighets vitnesbyrd for den rette æren og ser på menneskenes aktelse som en bisak, som verken kan øke eller minske den rette æren.

Den som gjør dette, prøver sin egen gjerning. Det vil si: Han bekymrer seg ikke for sin egen ære, men ser bare til at han kan utføre embetet sitt godt, altså lære evangeliet rent og klart og vise menneskene hvordan de hellige sakramentene rett skal brukes og hva de er til.

Når han prøver sin gjerning på denne måten, har han sin ros og ære hos seg selv, og den kan ingen ta fra ham. For den står fast og godt grunnet i hjertet hans, ikke på andre folks ord. Dem kan djevelen fort vende om, så de som nettopp har rost ham høyt med munn og tunge, siden skammelig baktaler ham med den samme munn og tunge.

Vil dere altså gjerne ha ære, sier Paulus, så søk den på en rett og oppriktig måte, så den kan holde stand: Den må ikke bygge på andre folks ord, men ligge i hjertet hos dere selv. Det skjer når hver enkelt utfører godt det som er særskilt betrodd ham. Gjør dere det, vil det med tiden vise seg at den æren dere har hos dere selv, også blir kjent hos andre. Men har dere æren deres hos andre, slår det aldri feil at den skammen dere nå bærer innvendig i deres eget hjerte, med tiden også blir åpenbar for andre mennesker.

Det har vi i vår tid sett på en del svermere. De prøvde ikke sin egen gjerning, det vil si: De brydde seg ikke om de hadde forkynt evangeliet rent og klart til trøst for engstelige samvittigheter. Det eneste de søkte, var å bli kjent og skaffe seg et stort navn i verden, og det er en stor synd mot det andre bud. Derfor har de også offentlig måttet bli til skamme for verden, slik de innvendig i samvittigheten alltid i det skjulte har båret på denne skammen og kjent den godt.

For Gud holder fast ved det andre bud, der han truer: «Herren vil ikke holde den uskyldig som misbruker hans navn» (2 Mos 20,7). Og: «De som foraktet meg, skal bli til skamme» (1 Sam 2,30).

Søker vi derimot Guds ære framfor alt i embetet vårt, da kommer sannelig også vår ære og blir ikke borte. For det står skrevet: «Den som ærer meg, vil jeg ære» (1 Sam 2,30). Kort sagt: Enhver skal prøve sin gjerning, det vil si se til at han trofast utfører det embetet som er betrodd ham. For denne troskapen er det viktigste som kreves av lærere (1 Kor 4,2).

Det er som om Paulus ville si: Enhver skal for alvor legge vinn på å lære Guds ord rent og trofast og ikke søke noe annet med det enn Guds ære og sjelenes frelse. Da er gjerningen hans trofast og oppriktig til bunns, og han har ros og ære hos seg selv, nemlig den at han med glad hjerte kan si: «Jeg er viss og trygg på at min lære og mitt embete behager vår Herre Gud.» Og det er sannelig en høy og stor ære.

Dette ordet kan også anvendes på de gjerningene hver enkelt gjør etter Guds befaling i sitt kall og sin stand. Enten man er øvrighet, husfar, tjener, skolemester eller elev, skal man bli i sitt kall og trofast og flittig gjøre det man har ansvar for, uten å bekymre seg for andre ting som ikke hører til ens embete.

Den som gjør det, har ros hos seg selv og kan fritt og med glede si: «Jeg tror på Kristus, min Herre og Frelser, som er død for meg og dermed har frelst meg fra syndens, dødens og djevelens makt, og for det takker jeg ham i evighet. Dessuten har han befalt meg å ta vare på mitt kall og embete. Det har jeg ved hans nåde gjort trofast og så flittig jeg kunne. Derfor er jeg viss og trygg på at denne gjerningen, som er gjort i tro og gudfryktig lydighet, behager ham.»

Denne rosen kan hver kristen ha hos seg selv, enten han er høy eller lav, når han, som sagt, gjør sitt embete. Og den kan verken djevelen eller verden ta fra ham eller gjøre til intet. Hyklere og utvortes helgener kan nok også gjøre mange store og tunge gjerninger og skryte av den store ære og fortjeneste de skal få for dem i himmelen. Men de gjør dem ikke bare uten og mot Guds ord og befaling; de vil også oppnå ved dem det som Kristus alene kan gi. Derfor er rosen deres både bortkastet og forgjeves, og samtidig fornekter de Kristus.

Ordet «hos seg selv» skal forstås slik at Gud ikke blir utelukket. For ingen kan ha ros hos seg selv uten å være viss på at han har syndenes forlatelse ved troen på Kristus. Og det han så gjør i sitt kall etter Guds befaling som et gjenfødt menneske, det vil Gud la seg behage for Kristi skyld.

V. 5. For hver skal bære sin egen bør.

Her viser Paulus hvorfor den æren og rosen som bare bygger på hva folk sier om oss, er forfengelig og tom. Han vil si: Det er stor dårskap å søke ros og ære hos andre og ikke hos seg selv. Hva kan det hjelpe deg i døden og på den ytterste dom at andre har rost deg? Ingen annen skal bære din bør. Du skal selv stilles fram for Kristi domstol og bære den alene, og da hjelper det deg ikke at du har hatt en stor tilhengerskare som roste deg. For når døden kommer og tar oss bort, blir de som roser oss, stående igjen.

På den dagen da Herren skal dømme det skjulte i hjertene, skal din samvittighet enten anklage deg eller forsvare deg (Rom 2,15–16). Den skal anklage deg hvis din ros og ære bygger på andre folks ord, men forsvare deg hvis du har din ros hos deg selv – det vil si hvis samvittigheten vitner med deg at du flittig og trofast har utført ditt embete etter ditt kall.

Er du for eksempel lærer, gir samvittigheten deg for Guds dom det vitnesbyrdet at du ikke har søkt annet i ditt embete enn Guds ære og sjelenes frelse. Eller den vitner at du på annen måte har gjort det som var befalt deg i din stand og

ditt kall. Ordene «hver skal bære sin egen bør» er derfor forferdelige ord, og de burde med rette skremme oss fra å jage etter forfengelig ære.

Men legg merke til at det her ikke er tale om hvordan et menneske blir rettferdig for Gud. Der gjelder ikke annet enn nåde og syndenes forlatelse, som tas imot ved troen alene. Der er alle gjerninger, også de beste som noen kan gjøre etter Guds kall, verken rene eller fullkomne; de trenger syndenes forlatelse, for vi gjør dem ikke slik vi burde.

Her gjelder det en annen sak. Paulus taler her ikke om syndenes forlatelse, men stiller gode og hyklerske gjerninger opp mot hverandre. Meningen hans er denne: En oppriktig og gudfryktig lærers gjerning eller embete er ennå ufullkomment og trenger syndenes forlatelse. Likevel har embetet det fortrinnet at det i seg selv er oppriktig og fullkomment når vi sammenligner det med de ærgjerrige svermernes embete og gjerning.

Vårt prekeembete er derfor rett og skal visselig bestå, selv om det må tåle mye anfektelse, for vi søker ikke annet med det enn Guds ære og sjelenes frelse. Svermernes læreembete er ikke slik; de søker bare sin egen ære.

Vår samvittighet kan ikke bygge på noen gjerning for Gud, men vi må likevel være visse på at vi har gjort vår gjerning oppriktig og trofast etter Guds kall. Et slikt vitnesbyrd bør vi ha om vårt læreembete og hele vårt liv. Så langt kan vi altså rose oss av våre gjerninger: Vi vet at de er befalt av Gud og behager ham. For på den ytterste dom skal hver bære sin egen bør, og da kan andre folks ros ikke hjelpe det minste.

Hittil har Paulus talt mot ærgjerrigheten, denne skadelige lasten. Ikke noe menneske er så godt rustet mot den at han ikke trenger å be vår Herre Gud om å bevare seg. Når selv Paulus, Kristi høyt opplyste apostel, må si at «en Satans engel» slo ham med knyttede never «for at jeg ikke skal opphøye meg av de overmåte store åpenbaringene» (2 Kor 12,7), da kan ingen rose seg av å være helt fri for denne lasten.

Ingen er så god og åndelig at han ikke liker å høre seg rost. Derfor må vi be om å bli bevart mot den; ellers går det ikke uten fare. For selv om mange taler ille om oss, er det likevel også noen som roser oss og taler godt om oss.

V. 6. Den som blir undervist i Ordet, skal dele alt godt med den som lærer ham.

Nå begynner Paulus å formane disiplene og dem som hører Ordet, til å dele alt godt med sine lærere og predikanter. Jeg husker den tiden da jeg undret meg storlig over hvorfor Paulus så alvorlig pålegger de kristne menighetene å forsørge sine lærere og predikanter.

Under pavedømmet så jeg jo at alle bar fram i massevis og ga med begge hender til å bygge kirker og klostre. Jeg så også at de geistlige var mer enn godt forsynt med renter og inntekter som stadig økte. Derfor har biskopenes og de geistliges makt, prakt og gods vokst så mye at de har lagt under seg nesten den beste delen av kristenheten, de beste byene og landene.

Jeg tenkte derfor at Paulus ikke hadde trengt å gi noe bud om dette, siden man ga de geistlige alt godt i overflod og nærmest øste over dem. Jeg mente at det

heller hadde vært nødvendig å be folk holde opp med den umåtelige givingen enn å formane dem til å gi mer, for jeg så at all denne givingen bare gjorde de geistlige enda grådigere. Men nå ser jeg hvorfor de geistlige før hadde mer enn nok, mens de stakkars prestene nå knapt får det tørre brød, og jeg undrer meg ikke det minste lenger.

Før, da man ikke prekte annet enn løgn og villfarelse, var folk så andektige og ga så mye at «Peters arv» og kirkenes gods vokste til paven ble keiser og kardinalene og biskopene ble konger og fyrster i verden. Peter sier riktignok selv: «Sølv og gull eier jeg ikke» (Apg 3,6). Hvordan har han da fått denne arven?

Men nå som evangeliets lys har skint fram igjen i vår tid, er dets trofaste og oppriktige lærere og predikanter like rike som Kristus og disiplene hans var den gang. Verden handler alltid etter sin art. De rettsindige lærerne som viser den veien til himmelen, lar den ikke bare lide sult og fattigdom; den hater dem også, misunner dem, forfølger dem og dreper dem for deres trofaste tjeneste og største velgjerning. Men dem som bedrar den og styrter den i evig fortapelse, gir den alt de begjærer.

Det var dette som fikk Paulus til å pålegge og gjenta budet så flittig og alvorlig, her og andre steder: at man skulle gi evangeliets lærere deres underhold. Men det hjalp ikke stort den gang, og heller ikke nå. Djevelen er denne verdens gud og fyrste, og han kan umulig tåle at hans undersåtter gjør godt mot dem som river ned riket hans med Kristi ord.

Jeg vet ikke om noen by som lønner sine lærere og gir dem underhold av egne midler, enda det burde skje. Overalt lever de i stedet av de midlene som før ble gitt til paven for hans styggedom og skammelige løgn – det vil si for den menneskelæren han lot forkynne i stedet for evangeliet, og for den avgudsdyrkelsen han innførte da han undertrykte den rette gudsdyrkelsen.

Men Kristus vil ingen gi noe. Da han ble født, måtte han av fattigdom ligge i en krybbe, for det var ikke rom i herberget. Siden, mens han vandret omkring her på jorden, hadde han ikke noe sted å helle hodet til. Til sist ble han kledd av og fratatt klærne, og han ble hengt naken på korset og døde der i luften mellom to røvere, som den verste skurk. Slik kan verden sørge for sin Herre og Frelser. Har Herren selv fått det slik, får tjenerne hans vel også ta til takke.

For å komme tilbake til saken: Hver gang jeg leser hvor flittig og alvorlig Paulus formaner menighetene – enten til å gi sine egne lærere underhold eller til å samle inn en gave til de fattige blant de hellige i Judea – undrer jeg meg storlig. Ja, jeg skammer meg over at en så stor apostel skulle bruke så mange ord overfor menighetene om så små velgjerninger.

I Annet korinterbrev bruker han to hele kapitler på dette (2 Kor 8–9). Wittenberg er ikke noe å regne mot Korint, men jeg ville nødig gi byen en så dårlig attest som han ga Korint – det ser man av at han må bruke så mange ord om hjelpen til de hellige i Judea da det var dyrtid.

Men slik går det gjerne med det søte evangeliet der det blir forkynt: Ingen vil gi noe til at de som skal sørge for både prekestolene og skolene, kan få sitt utkomme. Alle vil sulte dem ut.

Vi leser at det alltid var stor dyrtid da patriarkene Abraham, Isak og Jakob levde, siden på Davids, Elias og de andre profetenes tid, og likeså på apostlenes tid (Apg 11,28). Årsakene til det er nevnt andre steder. Men når djevelens lære er på banen, har folk ikke bare nok til seg selv; de bærer fram i massevis og gir villig alt de eier, til dem som forfører dem. Dette er heller ikke noe nytt. Også profetene refset jødene hardt fordi de knapt ville unne Guds rettsindige prester og levitter det tørre brød, mens de ugudelige fikk mer enn nok.

Siden vi nå av Guds nåde har den rene læren, kan vi lett slutte hva som fikk Paulus til å bruke så mange ord på å formane de kristne til å forsørge kirkens tjenere. For ingenting tåler Satan mindre enn evangeliets klare lys. Når det begynner å skinne, blir han rasende og prøver av all makt å slukke det. Det gjør han på to måter: først ved kjetteres løgn og tyranners grusomhet, dernest ved sult og fattigdom.

I disse landene har han ennå ikke klart å undertrykke evangeliet ved kjetteri eller tyranni. Derfor prøver han den andre veien: Han vekker så stort hat og så mye ond vilje mot Ordets tjenere hos de falske kristne – og av dem er det alltid flere enn av de sanne – at de knapt unner dem det tørre brød. Mange blir derfor tvunget av fattigdom og sult til å forlate embetet.

Samtidig oppnår han at ingen eller bare ganske få vil la seg bruke i embetet i framtiden, når de ser hvor ille man behandler Ordets tjenere. Følgen blir at det stakkars folket blir skilt fra Guds ord og må bli som fe og ufornuftige dyr.

Denne avskyelige tilstanden, som nå begynner for alvor, fremmer Satan kraftig gjennom de ugudelige øvrighetene og styresmennene i byene og gjennom de fine junkerne av adelen på landet. De river til seg kirkenes gods, som Ordets tjenere skulle leve av, og bruker det til annet enn det var ment for. Men det skal bekomme dem som gresset bekommer hunden.

Satan forfører også mange bort fra evangeliet på en annen måte: Med tiden blir de lei av den rene læren. Når den blir forkynt så daglig og flittig, får de lede og vemmelse ved den, og etter hvert blir de stadig mer likegyldige og late til all gudsfrykt. Derfor er det bare få som lar barna sine studere, og enda færre studerer teologi. I stedet blir de unge først og fremst lært opp til å jage etter rikdom, ære og gods.

Alt dette arbeider djevelen flittig med, for at han med tiden skal kunne undertrykke evangeliet i disse landene, selv om ingen tyrann forfølger det og ingen kjetter åpent går mot det.

Vi ser altså at det ikke er uten grunn Paulus så alvorlig formaner dem som hører Ordet, til å dele alt godt med sine lærere. Han sier: «Når vi har sådd de åndelige goder hos dere, er det da for mye om vi høster timelige goder fra dere?» (1 Kor 9,11). Tilhørerne har derfor plikt til å dele sine legemlige goder med dem de får det åndelige fra. Men hva gjør de som har fått disse åndelige godene? De har hørt at troen på Kristus alene frelser, og så mener de at det ikke er nødvendig for dem å gi prestene sine eller de fattige noe.

Før, mens paven ennå styrte med makt, var det ingen som ikke hvert år ga messeprestene og munkene noe for vigilier, sjelemesser og årlige minnemesser, og tiggermunkene en skjeppe korn. Avlatsmarkedet i Roma med de daglige of-

ringene tok også en anselig sum hvert år. Fra disse og mange andre slike former for flåing er de som hører oss til, blitt befridd ved evangeliet. Men hvilken takk viser de for det? Jo, de som før ga uten mål og uten at det trengtes, stjeler og raner nå, og de gir svært nødig en skilling, enten det er til evangeliet, til dets lærere eller til andre fattige kristne.

Det er et klart bevis på at de har mistet både Ordet og troen og er utestengt fra fellesskapet om alle åndelige goder. Rette kristne kan umulig tåle at sjelesørgerne deres skal lide nød. Men disse tåler det, ja, de ler i hjertet når det går sjelesørgerne ille. De gir dem ikke det de har krav på, og må de likevel gi det, gjør de det ikke oppriktig, men ønsker dem alt vondt. Da er det sikkert at de er verre enn tyrkere og hedninger.

Men om kort tid skal de få erfare hvilken jammer og elendighet som kommer over dem for denne store utakknemligheten. De skal miste både åndelige og legemlige goder, for det er sikkert at tunge og harde plager vil følge på en så skammelig utakknemlighet og ondskap og en slik forakt for Ordet og nåden. Jeg er overbevist om at menighetene i Galatia, Korint og andre steder ble forført av de falske apostlene av ingen annen grunn enn at de hadde behandlet sine rette lærere så foraktelig.

Vil noen ikke gi vår Herre Gud en øre, enda han har alt godt og det evige liv fra ham, skjer det ham ingen urett om han gir djevelen en hel gullmynt, selv om han ikke har annet å vente fra djevelen enn ulykke og evig død. Den som ikke vil tjene vår Herre Gud i det små, til sitt eget beste, må tjene djevelen til sin største skade, og det med langt større møye og besvær. Først nå, da evangeliet har skint fram, ser vi for alvor hva djevelen og verden er.

Men når Paulus sier «alt godt», betyr det ikke at hver og en skal gi læreren sin alt han eier. Meningen er at man skal gi lærerne alt de trenger, så de ikke mangler noe av det de behøver for å leve.

V. 7. Far ikke vill! Gud lar seg ikke spotte!

Paulus legger så stor vekt på dette budet om *lærernes underhold* at han ikke bare formaner med ettertrykk, men også legger til en hard trussel: «Gud lar seg ikke spotte!» Her sikter han særlig til dem som straks sluker all visdom og blir så lærde at de etter egen mening ikke lenger trenger lærere eller predikanter. Slik er den store mengden i våre dager, og særlig de store herrene blant adelen. Derfor forakter de ikke bare sine prester og sjelesørgere og regner dem for mindre enn hundegutten sin – de forakter også embetet deres og prekenen.

Hadde ikke vår Herre Gud gitt oss så fromme og gudfryktige herrer og fyrster, som elsker og forsvarer den evangeliske sannhet, hadde disse store herrene uten tvil for lenge siden jaget oss ut av landet, alle vi som ikke sier det de gjerne vil høre.

Når deres fattige lærere krever den lønnen de har fortjent, eller klager over fattigdom og hard nød, avviser de dem med slike ord: «Er djevelen i de grådige prestene? Ingen kan gi dem nok eller mette den umettelige grådigheten deres. Var de virkelig evangeliske, skulle de ikke ha noe for seg selv, men være fattige tiggere slik Kristus og apostlene var, og tåle all fattigdom og alt besvær.»

Slike tyranner og gudsbespottere håner og forakter sine fattige lærere til sin egen skade, og likevel vil de gjelde for å være riktig evangeliske – som om de ikke spottet vår Herre Gud, men viste ham all ære. Dem truer Paulus her med harde ord: «Far ikke vill! Gud lar seg ikke spotte!» Han mener: Gud lar seg ikke spotte i sine tjenere. For Kristus sier: «Den som forkaster dere, forkaster meg» (Luk 10,16). Og Gud sier til Samuel: «Det er ikke deg de har forkastet, men det er meg de har forkastet» (1 Sam 8,7).

Selv om Gud utsetter straffen en tid, skal den likevel ramme slike spottere når tiden er inne, fordi de har foraktet hans ord og hatet hans tjenere. De bedrar altså ikke Gud, men seg selv. De spotter ikke Gud – det er han som skal spotte dem (Sal 2,4). Det er som det kjente verset sier: *Non me doctorem, sed te deluseris ipsum* – «Det er ikke meg, læreren, du narrer, men deg selv.» Den eleven som ikke lærer det han skal, og likevel sier at han kan det, bedrar ikke læreren sin, men seg selv.

Men junkerne blant adelen, borgerne og bøndene er så grove og overmodige at denne harde trusselen ikke biter på dem. Når det kommer til døden, skal de nok få vite om det var oss de bedro og spottet – ja, ikke oss, men Gud, som Paulus sier her – eller seg selv.

Så lenge de i sitt overmot og sin selvsikkerhet forakter vår formaning, trøster vi oss med at det er bedre å lide urett enn å gjøre urett, for den som lider og tåler, er uskyldig. Dessuten lar vår Herre Gud oss aldri dø av sult i hans tjeneste og brød, men «når de rike lider nød og sulter, skal vi ikke mangle noe godt» (Sal 34,11).

Det et menneske sår, det skal han også høste.

Også disse ordene hører sammen med det foregående og går ut på at man skal gi lærerne og sjelesørgerne føde og underhold. Jeg legger ikke gjerne ut slike ord, for de taler til fordel for oss Ordets tjenere, og når man ivrig utlegger dem for folk, kan det dessuten se ut som grådighet. Likevel bør folk få vite hvilken ære og hvilket underhold de skylder sine lærere.

Kristus selv taler også om dette: «Et og drikk det de byr dere, for arbeideren er sin lønn verd» (Luk 10,7). Og Paulus sier: «Vet dere ikke at de som gjør tjeneste i templet, får sitt underhold fra templet? Og de som tjener ved alteret, får sin del fra alteret? Slik har også Herren fastsatt for dem som forkynner evangeliet, at de skal leve av evangeliet» (1 Kor 9,13–14).

Dette er også nyttig å vite for oss som er i læreembetet. Vi skal ikke ta imot med dårlig samvittighet den lønnen vi har fortjent og får av pavens gods, som om vi ikke hadde noen rett til den.

Riktignok er dette godset skrapt sammen ved rent bedrag, men vår Herre Gud tar godset fra egypterne – det vil si fra papistene – og sørger for at det blir brukt til Guds ære. Det skjer ikke når junkerne blant adelen på landet drar det til seg og misbruker det som de vil, men når man bruker det til å forsørge dem som forkynner og utbreder Guds ære og oppdrar og lærer opp ungdommen rett og kristelig.

Et menneske som ikke er godt nok forsynt, kan umulig hele tiden slite og streve med å holde hus og samtidig studere Den hellige skrift slik den bør gjøre som skal lære andre. Vi skal derfor ikke tvile, men være visse på at vi med god samvittighet kan bruke det vi får til vårt nødvendige underhold av kirkenes gods, så vi desto bedre kan ta vare på embetet vårt. Gud har selv befalt og ordnet det slik. Ingen skal derfor få dårlig samvittighet av å bruke slikt kirkegods, som om han ikke hadde lov til det.

V. 8. Den som sår i sitt kjød, skal høste fordervelse av kjødet. Men den som sår i Ånden, skal høste evig liv av Ånden.

Her forklarer Paulus saken med en lignelse, et bilde. Det allmenne ordtaket anvender han her bare på underholdet til kirkens tjenere eller sjelesørgerne, og sier: Den som sår i Ånden – det vil si den som gir underhold til dem som lærer Guds ord – gjør en åndelig gjerning og skal høste evig liv.

Nå kunne noen spørre om man da kan fortjene det evige liv med gode gjerninger, for det kan se ut som om Paulus vil si det her. I kapittel 5 har jeg allerede drøftet grundig nok de skriftordene som taler om gjerningene og lønnen, så det trenger jeg ikke gjenta her.

Jeg vil bare si dette: I kristenheten skal man ved siden av læren om troen også lære om gode gjerninger – det gjør Paulus her og andre steder – men uten å blande dem sammen. Man skal formane de kristne til å øve og vise sin tro i gode gjerninger, for følger ikke gjerningene med troen, er det et sikkert tegn på at troen ikke er som den skal være.

Apostelen sier altså: «Den som sår i kjødet» (noen leser: «i sitt kjød»). Det er den som ikke deler med lærere og sjelesørgere, men bare sørger for at hans egen buk ikke skal mangle noe, slik kjødet av naturen pleier. Han skal høste fordervelse av kjødet, ikke bare i det kommende livet, men også i dette. For de ugudeliges gods skal forsvinne og spres, og selv skal de gå til grunne i skam.

Kort sagt ville apostelen minne dem som hører Ordet, om å vise godhet mot sine lærere og predikanter og hjelpe dem. Men det er sørgelig at menneskene er så onde og utakknemlige at man må minne om slikt i kristne menigheter.

Kjetterne som ble kalt enkratitter, har misbrukt dette ordet til å støtte sin svermeriske lære og fordømme den hellige ekteskapsstanden. De la det ut slik: «Den som sår i kjødet, skal høste fordervelse av kjødet» betyr at den som tar seg en hustru, ikke kan bli frelst. Av det følger at en hustru er noe fordømmelig, og at ekteskapet også må være ondt, for i ekteskapet sår man i kjødet. De grove eslene var så dumme og tåpelige at de ikke kunne se eller begripe hva Paulus handler om her.

Dette har jeg villet minne om, så dere kan se hvor fort og lett djevelen ved sine sekter kan føre de enfoldiges hjerter bort fra sannheten. Om kort tid vil det bli nok av slike folk, ja, det er allerede mange av dem. Det kommer av at evangeliets fiender forfølger og myrder rettsindige lærere, mens våre egne forakter dem og lar dem lide. Derfor skal vi ruste oss flittig mot disse og andre slike villfarelser og lære å forstå Skriften rett.

Paulus sier altså ikke her, slik enkratittene påstår, at den som tar seg en hustru, ikke kan bli frelst – det kan ethvert fornuftig menneske selv skjønne. Tvert imot lærer han det motsatte mange steder. Jeg vil ikke engang nevne at han kaller dem som forbyr å gifte seg, forførende ånder og løgnaktige lærere, og deres lære en djevellære (1 Tim 4,1–3).

Nei, han taler her om underholdet til kirkens tjenere. Og selv om dette underholdet er en legemlig sak, kaller han det likevel å så i Ånden, for det er en Åndens frukt. Når man derimot flår og skraper sammen og bare søker sitt eget, kaller han det å så i kjødet. De første kaller han salige og velsignede, men de siste forbanner han, både i dette livet og i det kommende.

V. 9. Men la oss gjøre det gode og ikke bli trette. For vi skal høste i sin tid, så sant vi ikke går trett.

Nå er han ved enden og vil snart avslutte brevet, og derfor formaner han generelt til alle de gode gjerningene som kristne bør gjøre. Det er som om han ville si: La oss være gavmilde og gjøre godt, ikke bare mot lærerne, men mot alle andre også, og ikke bli trette eller lei av det. For det er ikke noe stort om vi tar oss sammen og gjør godt en gang iblant. Men å bli ved med å gjøre godt og ikke la seg trette eller skremme bort av den store ondskapen og utakknemligheten hos dem vi gjør godt mot – det er tungt.

Apostelen formaner derfor ikke bare til at vi skal gjøre godt mot hverandre og hjelpe hverandre, men også til at vi ikke må bli lei eller trette av å gjøre godt.

Og for at vi lettere skal la oss overtale, sier han: «Vi skal høste i sin tid, så sant vi ikke går trett.» Som om han ville si: Se fram mot den evige høsten som skal komme, og vent på den. Gjør dere det, skal verken utakknemlighet eller ondskap fra menneskene kunne skremme dere bort fra å gjøre godt. For når høsttiden kommer, skal dere høste rikelig av det dere har sådd. Med svært kjærlige og trøsterike ord formaner han altså de troende til gode gjerninger.

V. 10. La oss derfor, mens vi har tid, gjøre det gode mot alle, men mest mot troens egne folk.

Med dette avslutter han formaningen om det nødvendige underholdet til kirkens tjenere og alle fattige. Som om han ville si: La oss gjøre godt mens det ennå er dag. For når natten kommer, kan vi ikke gjøre eller utrette noe (jf. Joh 9,4). Når sannhetens lys er borte, kan folk nok ta seg mye fore og streve hardt, men alt er spilt og forgjeves. For de vandrer i mørket og vet ikke hvor de går. Derfor er alt de lever, gjør, gir, lider og dør, forgjeves og til ingen nytte.

Men med disse ordene gir han også galaterne et skjult stikk. Som om han ville si: Blir dere ikke i den salige læren dere har fått fra meg, hjelper det dere ingenting, om dere så gjør mye godt og lider mye ondt. Slik sa han også tidligere: «Har dere da lidt så mye forgjeves?» (Gal 3,4)

«Troens egne» kaller han med et nytt ord dem som står i troens fellesskap med oss. Blant dem skal først og fremst lærerne regnes, og dernest alle troende.

V. 11. Se hvilket langt brev jeg har skrevet til dere med egen hånd.

Paulus avslutter brevet med å formane sine egne og gå hardt løs på de falske apostlene. «Se,» sier han, «hvilket langt brev jeg har skrevet til dere med egen hånd.» Dette sier han for å mykne og bevege dem og vise dem sitt morshjerte. Som om han ville si: Til ingen menighet har jeg skrevet et så langt brev med egen hånd som til dere. De andre brevene forfattet han nemlig bare og dikterte for en annen, og selv skrev han bare hilsenen og underskriften med egen hånd, slik man kan se av slutten på brevene hans. Etter min mening er dette sagt om brevets lengde. Andre forstår det annerledes.

V. 12. Disse som søker å ta seg godt ut i kjødet, de er det som vil tvinge dere til å la dere omskjære, bare for at de skal slippe å bli forfulgt på grunn av Kristi kors.

Paulus har forbannet de falske apostlene før, og her gjør han det igjen. Han slår hardt løs på dem for å vende galaterne bort fra læren deres, selv om de kunne være menn med stor anseelse. Dere har lærere, sier han, som for det første verken bryr seg om Kristi ære eller om deres sjelers frelse, men bare søker sin egen ære. For det andre flykter de unna korset. For det tredje forstår de ikke selv hva de lærer, og enda mindre gjør de det.

Når man med sannhet kan beskylde noen for så store laster som dem Paulus her beskylder de falske apostlene for, burde alle mennesker med rette holde seg unna en slik lærer. Likevel har ikke alle galaterne villet lyde denne formaningen fra Paulus.

Paulus håner likevel ikke de falske apostlene her, selv om han refser dem skarpt. Med apostolisk myndighet feller han en dom over dem, slik at man kan vite hvem de er og hva man skal holde dem for. På samme måte er det når vi kaller paven Antikrist og biskopene og sektene forbannet: Vi håner dem ikke, men feller en fast dom over dem ut fra Guds ord, sammen med Paulus: «Men selv om vi eller en engel fra himmelen skulle forkynne dere et annet evangelium enn det vi har forkynt dere, han være forbannet!» (Gal 1,8)

Paulus har her brukt et svært treffende ord, *euprosōpēsai*. På norsk kan vi si å «ta seg godt ut» og vite å gjøre et godt inntrykk. Han vil si at den fremste dyden hos de falske apostlene er at de mesterlig forstår å hykle for de store herrene: fyrstene, fariseerne og yppersteprestene. For å beholde sin ære uskadd tvinger de dere til å la dere omskjære.

Jødenes ledere sto nemlig hardnakket imot Kristi evangelium og ville med makt forsvare Moses og hans lov. Derfor gjør de falske apostlene alt de kan for å være dem til lags, og i all sin ytre framferd innretter de seg slik at de kan stå seg godt med dem. For å beholde deres gunst og slippe å lide forfølgelse for det hellige korset lærer de at man nødvendigvis må la seg omskjære, ellers kan man ikke bli frelst.

Slike forræderske mennesker finnes det mange av i dag. For å behage paven og tilhengerne hans bjeffer de mot oss, og de vrir og forfalsker det vi lærer fra

Guds ord. De gjør det ikke for å forsvare sannheten, for den står de imot og spotter, bevisst og mot sin egen samvittighet. De gjør det for å ære sin avgud: paven, biskopene, kongene og fyrstene i verden, og dernest for selv å slippe å lide forfølgelse for Kristi kors.

Men kunne de få det samme ut av evangeliet som de får av sine avguder papistene, og kunne man vinne rikdom, nytelse, kjødelig fred og gode dager ved å forkynne og bekjenne evangeliet, da ville de snart vende seg til oss igjen. For buken er deres gud, og for dens skyld gjør de alt.

Paulus sier altså: Lærerne deres er lettsindige, løse folk, som overhodet ikke bryr seg om Kristi ære eller deres frelse, men søker sin egen ære. Og fordi de frykter Kristi kors, tvinger de dere til å la dere omskjære og lærer om kjødets rettferdighet, så de ikke skal pådra seg folkets hat og forfølgelse. Når dere har hørt på dem aldri så lenge, har dere bare hørt mennesker som tjener sin egen buk, søker sin egen ære og flykter fra korset.

Ordet «tvinge» har noe særskilt i seg som er verdt å tenke over. Omskjærelsen er i seg selv ikke noe ondt. Men å ville tvinge folk til omskjærelse og påstå at de som lar seg omskjære, blir rettferdige og frelst, mens de som ikke lar seg omskjære, er syndere og blir fordømt – det er en bespottelse mot Kristus. Dette har vi allerede behandlet grundig tidligere.

V. 13. For de som lar seg omskjære, holder heller ikke selv loven. Men de vil at dere skal la dere omskjære, for at de skal kunne rose seg av deres kjød.

Her er Paulus en kjetter! Han sier at de falske apostlene og det jødiske folket, som lot seg omskjære, ikke holder loven. Ja, han sier at de bryter loven nettopp ved å la seg omskjære og mene at de dermed holder loven.

Det går stikk i strid med Moses, som sier at de som lar seg omskjære, holder loven, mens de som ikke lar seg omskjære, bryter Guds pakt (1 Mos 17,10 ff.). Jødene lot seg jo ikke omskjære av noen annen grunn enn for å holde loven, som byr at hvert guttebarn skal omskjæres den åttende dagen. Dette har vi allerede behandlet tilstrekkelig, så det er unødvendig å gjenta det her.

Men alt dette sier han for at man skal se hva slags folk de falske apostlene er, og for at galaterne kunne vendes bort fra dem. Det er som om han ville si: Se, nå vil jeg vise dere riktig hva slags lærere dere har.

For det første er de ærgjerrige. At de holder så hardt på omskjærelsen, gjør de for å kunne rose seg av at dere er deres disipler og ikke Paulus'. De søker altså bare sitt eget og tjener buken. Dernest skyr de korset. Og endelig lærer de ikke noe rett og fast. Alt de sier og gjør, er bare påtatt hykleri, med det ene målet at dere skal se opp til dem og akte dem høyt.

Selv om de altså lar seg omskjære og holder loven i ytre framferd og seremonier, bryter de den likevel nettopp med dette. For loven blir bare oppfylt ved Den Hellige Ånd, og Den Hellige Ånd kan man ikke få uten Kristus. Der han ikke er, hersker den onde ånd og forfører mennesket slik at det verken bryr seg om Guds ære eller menneskers frelse, men bare søker sin egen ære. Derfor er alt det gjør, bare hykleri og dobbel synd.

Det er altså umulig for et vantro hjerte å oppfylle loven. Det later bare utvortes som om det oppfyller den, og ved en slik falsk og bedragersk innbilning blir det mer og mer styrket i sin ugudelighet.

Dette ordet bør vi tenke nøye over: «De som lar seg omskjære, holder heller ikke selv loven.» Det vil si: De som er omskåret uten Kristus, er uomskåret. Vi kan også overføre det til andre lovgjerninger, slik: Den som gjør gjerninger, ber, lider osv. uten Kristus, gjør, ber og lider alt forgjeves. For «alt som ikke er av tro, er synd» (Rom 14,23).

Det hjelper derfor ikke om noen lar seg omskjære utvortes, holder loven, faster, ber osv., og likevel forblir uren i hjertet, det vil si uten kunnskap om Kristus og tro på ham. Av det kan ikke følge noe annet enn at han skryter av og stoler på sin egen godhet og rettferdighet. Det er en grufull synd mot den første tavlen, og etter den følger så de grove syndene mot den andre tavlen: ulydighet, ukyskhet, hissighet, vrede, hat og lignende.

Derfor sier han med rette at de som lar seg omskjære, ikke holder loven, men bare later utvortes som om de holdt den. Og et slikt falskt skinn er dobbel synd for Gud.

Paulus vil altså si: Hva er det egentlig de falske apostlene sikter mot når de står så hardt på omskjærelsen? De vil at dere skal la dere omskjære, ikke for at dere skal bli rettferdige, selv om de påstår det, men for at de skal kunne rose seg av deres kjød. Hvem ville ikke av hele sitt hjerte avsky og forbanne denne skadelige lasten, ærgjerrigheten, når man jager etter den til så stor skade og fare for de stakkars sjelene? De er altså løse og lettsindige folk som bare tjener buken.

Og det verste av alt er at de også tvinger dere til å la dere omskjære etter loven, så de på den måten kan misbruke deres kjød til å vinne sin egen ære, selv om det skal koste deres sjeler evig fortapelse. For dere har ikke noe annet utbytte av det for Gud enn at dere blir fortapt. Men for verden har de dette utbyttet at de kan rose seg av dere, at de er lærerne deres og dere disiplene deres – enda de lærer dere det som de selv ikke gjør eller holder. Slik går han hardt nok løs på de falske apostlene.

Disse ordene, «for at de skal kunne rose seg av deres kjød», må vi også veie nøye, for det ligger noe særskilt i dem. Det er som om han ville si: De forkynner ikke troen, men er lovpredikanter. Derfor er det umulig at dere skulle få Den Hellige Ånd ved deres forkynnelse. De prøver i stedet å gjøre dere til ytre helgener, som holder høytider, bestemte tider og ofringer etter loven, utvortes og uten Ånden. Alt dette er kjødelige ting, og dere har ikke noe annet igjen for det enn at dere har strevd forgjeves og til slutt får den evige fordømmelse.

De selv derimot har det igjen for det at de kan rose seg av å være galaternes lærere, som de har ført bort fra Paulus' kjetterske lære og tilbake til den hellige mor, synagogen. Slik roser pavens smiskere seg i dag av at de fører folk tilbake til kirkens fang, de samme som de fører vill med løgnene sine. Men vi roser oss ikke av deres kjød, men av deres ånd. For dere har fått Ånden ved vår forkynnelse, som det er sagt tidligere (Gal 3,2).

V. 14. Men det skal være langt fra meg å rose meg, uten av vår Herre Jesu Kristi kors!

Apostelen går så langt i talen sin at han blir riktig heftig, og han sier disse ordene som i et opprørt sinn: «Men det skal være langt fra meg» osv. Det er som om han ville si: De falske apostlenes kjødelige ros er så skadelig og ond en ting at jeg skulle ønske den lå begravet i helvetes avgrunn, for den gjør usigelig stor skade. Men vil noen ikke gi slipp på den, får han rose seg av kjødet så lenge han vil og så fare til djevelen med sin forbannede ros. Gud la meg bare beholde den ene ros at jeg kan rose meg av Kristi kors.

Slik sier han også: «Vi roser oss også av trengslene» (Rom 5,3), og: «Derfor vil jeg helst rose meg av min skrøpelighet, for at Kristi kraft kan bo i meg. Derfor er jeg vel tilfreds i skrøpelighet, under mishandling, i nød, i forfølgelser og trengsler for Kristi skyld. For når jeg er skrøpelig, da er jeg sterk!» (2 Kor 12,9–10) Her viser Paulus hva som er de kristnes rette ros: at de kan rose seg, være glade og frimodige i trengsler, vanære og skrøpelighet osv. for Kristi skyld.

Verden nøyer seg ikke med å forakte de kristne. Den hater, forfølger, fordømmer og dreper dem også som de aller mest skadelige mennesker, som ødelegger både det verdslige og det åndelige styre. For det heter at de forfører folk og stifter opprør. Også Kristus selv ble anklaget for begge deler: at han «fører folket vårt vill» og «forbyr å gi keiseren skatt» (Luk 23,2). Derfor måtte han dø som en kjetter og opprører osv.

Men de kristne lider slik spott og hån, ikke fordi de er mordere, horkarer, tyver osv., men bare for Kristi skyld, fordi de forkynner hans ære og velgjerninger. Derfor roser de seg av denne lidelsen og av Kristi kors, og sammen med apostlene gleder de seg over at de er aktet verdige til å bli vanæret for Kristi navns skyld (Apg 5,41). Slik skal også vi i dag rose oss og være glade når paven og tilhengerne hans forfølger, fordømmer og ynkelig dreper oss. For vi lider ikke for våre misgjerningers skyld, som tyver og mordere, men for vår Frelser Kristi skyld, han hvis evangelium vi lærer rent og klart.

Det er altså to ting som styrker og øker vår ros. Først at vi er visse på at vi har den rene, guddommelige lære. Dernest at vårt kors og vår lidelse er Kristi egen lidelse. Vi har derfor ingen grunn til å jamre og klage når verden forfølger oss aldri så ynkelig, men snarere grunn til å glede oss og juble.

Verden mener riktignok at vi er ulykkelige og forbannet, for den dømmer etter det ytre. Men Kristus, som vi lider for, og som er langt høyere enn verden, sier at vi er salige og skal glede oss: «Ja, salige er dere når de spotter og forfølger dere og lyver allslags ondt på dere for min skyld. Gled og fryd dere» osv. (Matt 5,11–12). Vår ros er altså noe helt annet enn verdens. Verden kan ikke rose seg av anfektelse, vanære, forfølgelse, død osv., men bare av høyhet, rikdom, fred, ære, visdom, rettferdighet osv. Den rosen får imidlertid ingen god ende; den blir bare til skam og hjertesorg.

Med «Kristi kors» menes ikke korset av tre som Kristus bar på skuldrene sine og siden ble naglet til. Med det menes generelt *alle slags lidelser som de troende har*, for deres lidelser er Kristi egne lidelser. Slik står det: «For likesom Kristi lidelser kommer over oss i rikt mål» osv. (2 Kor 1,5), og: «Nå gleder jeg meg over

mine lidelser for dere. Det som ennå mangler i Kristus-lidelser, det utfyller jeg på mitt eget kjød, for hans legeme, som er menigheten» (Kol 1,24).

Med Kristi kors menes altså generelt alle slags lidelser i hele kristenheten, som de lider for Kristi skyld. Det stadfester Kristus selv når han sier: «Saul, Saul, hvorfor forfølger du meg?» (Apg 9,4). Saulus gjorde jo ikke Kristus selv noe ondt, men menigheten hans. For den som rører ved den, rører ved Kristi øyesten.

Hodet kjenner smerten før de andre lemmene; det ser vi av daglig erfaring. Tråkker man noen på den minste tåen eller skader det minste lemmet hans, ser man det straks i ansiktet: nesen rynkes, øynene vrir seg osv. Slik tar også Kristus, vårt hode, våre lidelser på seg som om de var hans egne, for vi er hans lemmer. Når noen gjør oss noe ondt, går det ham like nær som om det skjedde ham selv.

Dette er godt å vite, så vi ikke blir altfor nedslåtte og helt fortviler når vi ser at motstanderne våre forfølger, myrder og dreper oss så hardt, og at sekter og kjettere hater oss så sterkt. Da må vi tenke på at vi skal rose oss og glede oss i dette Kristi kors, siden vi ikke bærer det for vår egen skyld, men for Kristi skyld. Ser vi derimot på motgangen bare slik den trykker oss, er den ikke bare en byrde, men uutholdelig.

Men når ordet «din» legges til, blir lidelsen tatt fra oss og lagt på en annen. Da kan vi si: Kjære Herre Kristus, det er *dine*, *dine* lidelser vi har. Eller med Sal 44,23: «For din skyld drepes vi hele dagen.» Da blir all lidelse ikke bare lett og utholdelig, men også søt og full av trøst, slik Frelseren sier: «Mitt åk er gagnlig, og min byrde er lett» (Matt 11,30).

Som sagt er det jo helt klart at motstanderne våre i dag ikke forfølger og står oss etter livet av noen annen grunn enn at vi forkynner Kristus rent og klart. Hvis vi fornektet ham og ga vår tilslutning til deres skadelige villfarelser og ukristelige avgudsdyrkelse, ville de ikke bare holde opp med å hate og forfølge oss, men også by oss ære og gods.

Når vi altså lider slik forfølgelse og hån bare for Kristi skyld, kan vi med Paulus gledelig og i sannhet rose oss av vår Herre Jesu Kristi kors. Det vil si: ikke av menneskelig makt, gunst, rikdom osv., men av lidelse, skrøpelighet, sorg, ytre strid, indre frykt, forfølgelse og alt slags ondt.

Vi håper også at den tiden skal komme da Kristus skal si til oss det David sa til presten Abjatar: «Jeg bærer skylden for alle de liv som er forspilt» (1 Sam 22,22), og: «Den som rører ved dere, rører ved min øyesten» (Sak 2,12). Det er som om han ville si: Den som gjør dere ondt, gjør meg selv ondt. For hvis dere ikke forkynte mitt ord og bekjente meg, behøvde dere ikke lide dette.

Slik sier han også: «Var dere av verden, da ville verden elske sitt eget. Men fordi dere ikke er av verden, men jeg har utvalgt dere av verden, derfor hater verden dere» (Joh 15,19). Dette er også behandlet tidligere.

For ved det er verden blitt korsfestet for meg og jeg for verden.

Dette er sagt helt på Paulus' måte: «Verden er blitt korsfestet for meg.» Det vil si: Jeg ser på verden som fordømt, og verden ser på meg som fordømt. Vi korsfester

og fordømmer altså hverandre. Jeg forbanner all verdens menneskelige rettferdighet, lære og gjerninger som djevelens gift. Verden på sin side forbanner min lære og mine gjerninger og holder meg for et farlig menneske, en kjetter og en opprører.

Slik er verden også i dag korsfestet for oss, og vi for verden. Vi fordømmer og forbanner pavens lære om privatmessen, klosterløftene, den falske gudsdyrkelsen, gjerningene, levemåten og utallige andre slike vederstyggeligheter som djevelens egen urenhet. De på sin side forfølger og dreper oss fordi de mener vi ødelegger religionen og forstyrrer den alminnelige fred og ro.

Disse ordene, «ved det er verden blitt korsfestet for meg og jeg for verden», har munkene forklart slik at verden ble korsfestet for dem når de gikk i kloster og avla løfter.

Men på den måten blir verden ikke korsfestet for dem, og heller ikke de for verden. For verden fordømmer dem ikke som kjettere, men akter dem høyt og kaller dem åndelige fedre. Det gjør den ikke fordi de kjenner og bekjenner Kristus, men på grunn av ordenen deres og deres strenge levemåte. Slik blir den falske innbilningen og tilliten til egen rettferdighet ikke fordømt, men tvert imot styrket – det var jo nettopp med den innbilningen de gikk i kloster.

Munkene har altså forvrengt dette ordet ved å tvinge det over på klosterlivet. Paulus taler nemlig om en langt høyere og viktigere sak enn de har drømt om. Det verden pleier å fordømme og holde for den største dårskap, synd og skrøpelighet, det holder han – og hver den som er helliggjort, det vil si hver kristen – for den høyeste visdom, rettferdighet og kraft. Og omvendt: Det verden holder for den største religion og gudstjeneste, holder de kristne for den største gudsbespottelse.

De kristne dømmer altså verden slik: Alle dens gjerninger, all dens gudsdyrkelse og hellige levemåte er fordømt, så langt de ikke kommer av troen. Verden på sin side dømmer de kristne og sier at de lyver i dette som de verste kjettere. Hvem dømmer nå rett? Det svarer Paulus på: «Den åndelige derimot kan dømme om alle ting, men om ham selv kan ingen dømme» (1 Kor 2,15). Når verden derfor vil avgjøre hvordan et menneske blir rettferdig for Gud og skal tjene ham, stemmer dens dom overens med de kristnes dom like godt som Gud og djevelen stemmer overens.

Gud er korsfestet for djevelen, og djevelen for Gud. Det vil si: Gud fordømmer djevelens lære og gjerninger, for Johannes sier: «Til dette ble Guds Sønn åpenbart, for at han skulle gjøre ende på djevelens gjerninger» (1 Joh 3,8). Og djevelen på sin side forvrenger Guds lære og sannhet, for «han var en drapsmann fra begynnelsen» og er «løgnens far» (Joh 8,44).

På samme måte fordømmer verden de kristnes lære og liv og holder dem for de verste kjettere og for folk som ødelegger den alminnelige ro. De kristne derimot kaller verden djevelens lydige barn, som trofast går i sin fars fotspor – en like stor morder og løgner som han.

Dette er det Paulus mener når han sier: «Ved det er verden blitt korsfestet for meg og jeg for verden.» Med ordet «verden» menes i Den hellige skrift ikke bare

de åpenbart ugudelige, men også de som synes å være de aller frommeste, beste, helligste og viseste.

Samtidig gir han her også de falske apostlene et stikk, når han sier: Verden med all sin ære og rikdom er korsfestet for meg, og jeg for verden. Det er som om han ville si: Jeg hater og fordømmer all den ære og herlighet som finnes utenfor Kristi kors, som en fordømmelig ting. Jeg holder den ikke bare for død, men for død i vanære – slik den som må dø på et kors, dør i skam. Forbannet være da alle som ikke roser seg av Kristi kors, men av galaternes kjød.

Med disse ordene vitner Paulus altså om at han i Den Hellige Ånd er verdens virkelige fiende, og at verden ved den onde ånd er hans fiende. Det er som om han ville si: Det er umulig at det kan bli fred og enighet mellom meg og verden. Hva skal jeg da gjøre? Skal jeg vike og lære det verden vil høre? Langt ifra! Med uforferdet mot vil jeg sette meg opp mot den og forakte og korsfeste den like mye som den forakter og korsfester meg. Jeg gjør det med sannheten, den med løgn – om den så dreper meg for det.

Samtidig lærer Paulus oss her hvordan vi skal stride mot Satan. Djevelen fører stadig den ene ytre ulykken etter den andre over oss, og samtidig sårer han hjertet vårt innvendig med sine glødende og dødelige piler. Kan han ikke velte troen vår på annen måte, vil han gjøre det ved å angripe uavlatelig, og slik vende oss bort fra sannheten og fra Kristus.

Men slik vi ser at Paulus har foraktet verden, skal også vi lære å forakte verdens fyrste, djevelen, med all hans makt, list og helvetes tyranni. Ved Kristi hjelp skal vi frimodig by ham trass og si: Jo mer du, Satan, piner og plager meg, desto mer drives jeg midt i din grusomhet og ondskap til å be og til å stole – ikke på min egen styrke, men på min Herre Jesu Kristi kraft, som fullendes i min skrøpelighet. «For når jeg er skrøpelig, da er jeg sterk!» (2 Kor 12,9–10).

Ser Satan derimot at vi frykter truslene hans og angsten han jager inn, har han allerede vunnet spillet. Da holder han på til han har drevet mennesket til fortvilelse.

V. 15. For i Kristus Jesus gjelder verken omskjærelse eller forhud noe, men en ny skapning.

Paulus uttrykker seg underlig her når han sier: «I Kristus Jesus gjelder verken omskjærelse eller forhud noe.» Man skulle heller vente at han sa: Enten gjelder omskjærelsen noe, eller så gjelder forhuden noe – de to er jo motsetninger. Men han sier at ingen av dem gjelder. Det er som om han ville si: Vi må gå langt høyere. For omskjærelse og forhud er altfor ringe til å hjelpe noe til rettferdighet for Gud.

Det er sant at det ene står mot det andre. Men det har ingenting med den kristne rettferdighet å gjøre, for den er ikke en jordisk, men en himmelsk rikdom. Derfor bygger den ikke på legemlige ting som omskjærelse og forhud. Det er altså likegyldig om man blir omskåret eller ikke, for i Kristus gjelder ingen av delene noe.

Jødene ble dypt krenket og tok anstøt da de hørte at omskjærelsen ikke gjaldt noe. At forhuden ikke gjaldt noe, kunne de godt gå med på. Men at omskjærel-

sen ikke skulle gjelde noe, var mer enn de kunne tåle. De ville heller miste både hud og hår enn se loven og omskjærelsen gjort til intet. Papistene kjemper også hardt for sine forordninger og menneskelærdommer og lyser oss i bann fordi vi sier at de ingenting gjelder i Kristus Jesus.

Noen av våre egne er like uheldige som papistene. De mener at frihet fra pavens lover er så nødvendig at den som ikke straks legger dem bort og gjør det motsatte i alt, synder grovt.

Men Paulus sier: Vi har noe langt bedre til å hjelpe oss til rettferdighet enn loven og omskjærelsen, og enn å holde eller ikke holde pavens lover. For han sier: «I Kristus Jesus gjelder verken omskjærelse eller forhud noe», verken kyskhet eller ekteskap, verken mat eller faste osv. «Mat gjør ikke til eller fra for Gud» (1 Kor 8,8). Alle disse tingene, ja, hele verden med alle sine lover og all sin rettferdighet, er altfor ringe til å gjøre oss rettferdige for Gud.

Men fornuften og den kjødelige visdommen forstår ikke slikt, for den fatter ikke det som hører Guds Ånd til (1 Kor 2,14). Derfor vil den alltid at rettferdigheten skal bestå i ytre ting. Men vi har lært så mye av Guds ord at vi vet sikkert: Det finnes ingenting under solen som kan gjøre oss rettferdige for Gud, unntatt Kristus alene – eller, som Paulus sier her, at vi ved ham blir en ny skapning.

Verdslige lover, menneskebud, kirkeseremonier og Moseloven ligger alle utenfor Kristus. Derfor hjelper de ikke til å bli rettferdig for Gud. Man kan nok bruke dem som nyttige og nødvendige ting, men bare når og der de hører hjemme. Vil man derimot bruke dem for å bli rettferdig for Gud, duger de ikke, men gjør bare skade. For «i Kristus Jesus gjelder verken omskjærelse eller forhud noe, men en ny skapning».

Når Paulus her sier om omskjærelsen og forhuden at de ikke gjelder noe i Kristus, vil han dermed også si at ingenting i verden utenom Kristus, hva det så er, kan gjøre oss rettferdige eller frelst. Han nevner nemlig en del og mener det hele – det som kalles *synekdoke*. Med forhuden mener han altså alle hedninger, og med omskjærelsen alle jøder, med alt det de makter og kan rose seg av.

Det er som om han ville si: Alt det hedningene makter med all sin visdom, rettferdighet, lover, makt, kongeriker og keiserdømmer, gjelder ingenting i Kristus Jesus. Heller ikke alt det jødene er, har og makter – med hele Moseloven, omskjærelsen, gudstjenesten, templet, kongeriket, prestedømmet osv. – gjelder noe. I Kristus Jesus – det vil si når spørsmålet er hvordan et menneske blir rettferdig for Gud – må vi derfor slett ikke diskutere om hedningenes eller jødenes lover, om seremoniloven eller loven i De ti bud gjør rettferdig. Vi må holde oss fast til dette ordet: «I Kristus Jesus gjelder verken omskjærelse eller forhud noe.»

Skal jeg da forstå det slik at loven er ond? Slett ikke! Lover er svært gode og gagnlige, så sant man vet å bruke dem til rett tid og på rett sted, det vil si i legemlige og verdslige saker, som man ikke kan styre eller ordne uten lov. Dessuten holder man også noen seremonier og regler i kirken, ikke for å bli rettferdig for Gud ved dem, men for at det skal gå pent og ordentlig for seg, for å gi et godt eksempel og for den alminnelige fred og enighets skyld, slik det står i 1 Kor 14,40: «Men la alt skje sømmelig og med orden!»

Men bruker man loven slik at man påstår at den som holder den, blir rettferdig ved det, og at den som ikke holder den, blir fordømt, da må man avskaffe den helt. For brukes loven slik, blir Kristus fratatt sitt embete og den ære som er hans alene: at han skal rettferdiggjøre og gi Den Hellige Ånd.

Med disse ordene viser Paulus tydelig at verken omskjærelse eller forhud gjelder noe, men en ny skapning osv. Gjelder verken jødenes eller hedningenes lov noe for Gud i Kristus Jesus, da har paven handlet mot Gud som en virkelig Antikrist, når han har tvunget oss til å bygge vår tro og tillit på sine skjendige lover.

Av dette ser vi at den nye skapningen, som gjør oss lik Guds bilde, ikke blir skapt i oss ved de ytre gjerningenes hykleri, «for i Kristus Jesus gjelder verken omskjærelse eller forhud». Den blir skapt ved Kristus, etter Gud, «i den rettferdighet og hellighet som er av sannheten» (Ef 4,24). Gjerningene gir nok et nytt ytre skinn og en vakker fasade, som verden glor og gaper på og blir helt målløs over. Men de makter ikke å skape en ny skapning, for hjertet forblir like ugudelig som før, fullt av forakt for Gud, vantro og lignende.

Den nye skapningen er derfor Den Hellige Ånds eget verk. Han renser hjertene ved troen og gir oss en ny forstand og vilje, så vi frykter Gud, elsker ham, stoler på ham osv. Og han gir oss kraft til å døde kjødet og vokte oss for verdens rettferdighet og visdom. Her er det altså verken hykleri eller bare et nytt ytre skinn. Her blir det skapt et virkelig nytt vesen, og av det følger et nytt sinn og en åndelig forstand som avskyr det vi før satte høyt.

Før var munkestanden så innprentet i hjertene våre at vi mente det ikke fantes noen annen vei til frelse enn munkevesenet. Men nå har vi, Gud være lovet, andre tanker om det. Det vi dyrket som noe høyhellig før vi ble en ny skapning, skammer vi oss nå over når vi tenker på det (Rom 6,21).

Å kle seg annerledes og leve et annet ytre liv enn før kan altså ikke kalles en ny skapning, slik munkene har innbilt seg. Den nye skapningen er sinnets fornyelse, som skjer ved Den Hellige Ånd. Av den følger så også en forandring i den ytre framferden, slik at man bruker legemet, lemmene, sansene osv. på en annen og bedre måte enn før. For når hjertet ved evangeliet får et nytt lys, en ny forstand og et nytt sinn, slår det aldri feil: Også de ytre sansene blir forandret.

Ørene har da ikke lenger lyst til å høre menneskelige drømmer og tåpelig snakk, men vil bare høre Guds ord. Munnen og tungen priser ikke lenger sine egne gjerninger, sin egen rettferdighet og sin klosterregel, men priser og opphøyer med glede Guds barmhjertighet, som de har fått del i ved Kristus.

Dette er en forandring som ikke består i ord, men i gjerning og kraft. Ved den får man et nytt hjerte, en ny vilje, et nytt sinn – og en ny virksomhet også i kjødet. Ikke bare ser, hører og taler øynene, ørene, munnen og tungen annerledes enn før; også hjertet har behag i andre ting og streber etter andre ting.

I pavedømmets mørke, da sannhetens lys var tatt fra menneskene, mente de at vår Herre Gud var en kremmer som solgte sin nåde for gjerninger eller fortjeneste. Men nå som evangeliets lys har gått opp for dem, tror de fullt og fast at de blir regnet rettferdige ved troen på Kristus alene.

Så lar de munkevesenet og den selvvalgte helligheten fare og øver seg i kjærlighet til Gud og nesten. De gjør de gjerningene som Gud har befalt hver enkelt i hans kall. De lover og priser Gud, og de roser seg og gleder seg bare over den tillit de har til Guds barmhjertighet i Kristus. Må de lide noe ondt, tåler de det villig og med glede, selv om kjødet knurrer mot det. Dette kaller Paulus en ny skapning.

V. 16. Og så mange som går fram etter denne regel – fred og miskunn være over dem.

Den nye skapning er den eneste rette regel vi skal gå fram etter. Som forherdede helligdomsrøvere har barfotmunkene lagt dette ordet ut om sin egen ordensregel. Derfor har disse forbannede gudsbespotterne skrytt av at deres orden var langt helligere enn andre munkers, for den var jo stadfestet med den hellige apostels og Skriftens vitnesbyrd.

Men det er da helt klart at Paulus her ikke taler om bare føtter, kapper, kalotter, reip, tresko, skrål i kirkene og andre slike lettsindige narrestreker som barfotmunkene setter opp i sin ordensregel. Han taler om en ny skapning. Den er verken omskjærelse eller forhud, langt mindre bare føtter, kapper eller kalotter. Den er et nytt menneske, skapt etter Guds bilde i sannhetens rettferdighet og hellighet (Ef 4,24) – innvortes rettferdig i ånden, utvortes hellig og rent i kjødet.

Det er sant at barfotmunkene og andre munker også har hellighet og rettferdighet. Men den er hyklersk og ugudelig, for de håper å bli rettferdige ved å holde sin ordensregel og ikke ved troen på Kristus alene. Og selv om de utvortes gir seg ut for å være gode og hellige – slår øynene ned, henger med hodet, gjemmer hendene i ermene, sier «Jesus, Maria!» og mer slikt – har de likevel et stinkende hjerte. Det er fullt av ond lyst, hat, vrede, ukyskhet, avgudsdyrkelse, forakt for Gud, fiendskap mot Gud og spott mot Kristus. For av alle munker er de sannhetens verste fiender.

Forbannet være da ordenene til Frans, Dominikus og alle andre munker! For det *første* fordunkler og undertrykker de Kristi velgjerninger og gjør evangeliet om nåde og frelse til intet. For det *andre* har de fylt verden med utallige slags avgudsdyrkelse, falsk gudsdyrkelse, ugudelige ordensvesener, selvvalgte gjerninger og annet slikt.

Men velsignet i all evighet være den regelen alene som Paulus taler om her! Etter den lever vi i en rett kristen tro og blir en ny skapning – det vil si at vi i sannhet blir rettferdige og hellige ved Den Hellige Ånd, ikke ved utvortes gjerninger og hykleri.

De som går fram «etter denne regel», har «fred»: en nådig Gud, syndenes forlatelse og fred i samvittigheten. Og de har «miskunn»: Gud hjelper dem og står dem bi i anfektelsen, og han tilgir dem de syndene de ennå har i kjødet. Ja, selv om en synd overrumpler dem, eller de faller, kommer Guds miskunn dem likevel til hjelp. For Kristi skyld blir deres synder og fall ikke tilregnet dem, for de er nådens og fredens barn.

Og over Guds Israel.

Her sikter Paulus til de falske apostlene og jødene. De roste seg av at de var barn av de hellige fedrene og Guds utvalgte folk, og av at de hadde loven (Rom 9,4–5). Det er som om han ville si: Det rette *Guds Israel* er ikke de som etter kjødet er født av Abraham, Isak og Israel. Det er de som sammen med den troende Abraham setter sin lit til Guds løfte, som er oppfylt i Kristus – og da spiller det ingen rolle om de er jøder eller hedninger. Dette er drøftet grundig tidligere, i kapittel 3.

V. 17. La så ingen heretter volde meg besvær!

Mot slutten av brevet blir Paulus noe harm. Han vil si: Jeg har trofast lært dere evangeliet slik jeg har fått det fra Kristus ved åpenbaring. Den som ikke vil bli ved det, får gå og følge hvem han vil – bare han heretter lar meg være i fred og ikke volder meg besvær. Kort sagt er min mening denne: Kristus, som jeg har forkynt, er den eneste yppersteprest og verdens Frelser. Derfor må hele verden enten gå fram etter den regelen jeg har talt om her og i hele brevet, eller gå fortapt og bli fordømt i evighet.

For jeg bærer Jesu merketegn på mitt legeme.

Barfotmunkene tar det foregående ordet, «så mange som går fram etter denne regel», som om det gjaldt deres ordensregel. På samme måte påstår de at dette ordet gjelder merketegnene til deres Frans. Alt de har sagt om dette fantasteriet, holder jeg for rent oppspinn og løgn. For la gå at Frans hadde slike merker på kroppen, slik malerne fremstiller ham. Han har likevel ikke fått dem for Kristi skyld. Kanskje har han laget dem selv, av tåpelig munkeandakt eller ren ærgjerrighet, for å kunne fryde seg over dem – som om Kristus hadde elsket ham så høyt at han til og med hadde tegnet sine sår på kroppen hans.

Men dette er Paulus' rette mening her: De merketegnene jeg bærer på mitt legeme, viser godt nok hvem jeg er tjener for. Hvis jeg bare ville gjøre menneskene til lags – stå hardt på at omskjærelsen og loven var nødvendig til frelse, og rose meg av deres kjød, slik de falske apostlene gjør – da hadde jeg ikke trengt å bære disse merkene, arrene og striemene på kroppen.

Men fordi jeg er Jesu Kristi tjener og går fram etter den rette regel – det vil si: fordi jeg åpent lærer og bekjenner at intet menneske kan få nåde, bli rettferdig og frelst uten Kristus – derfor må jeg også bære min Herre Jesu Kristi tjenerdrakt. Den består ikke av arr eller tegn som jeg har laget selv, eller i egen klokskap har latt andre lage. Det er verden og Satan som påfører meg dem mot min vilje, for Jesu skyld – fordi jeg vitner om at han er Kristus.

Merketegnene er altså ikke annet enn slag, sår og striemer som Paulus har fått på kroppen for Kristi skyld, og dessuten djevelens brennende piler, det vil si angst og sorg i hjertet. Dette nevner han ofte i sine brev, og Lukas forteller om det i Apostlenes gjerninger.

Paulus skriver: «For meg ser det ut som om Gud har stilt oss apostler aller nederst. Vi er som dødsdømte. Et skuespill er vi blitt for verden, både for engler og for mennesker … Helt til denne stund er vi både sultne og tørste og nakne og mishandlet og hjemløse. Vi sliter og arbeider med våre egne hender. Vi blir

utskjelt, og vi velsigner. Vi blir forfulgt, og vi tåler det. Vi blir hånet, og vi formaner. Vi er blitt som utskudd i verden, som avskum for alle, helt til denne stund» (1 Kor 4,9–13).

Og videre: «i stor tålmodighet, i trengsler, i nød, i angst, under slag, i fengsler, under opptøyer, i hardt arbeid, under nattevåk, i sult» (2 Kor 6,4–5). Og: «Jeg har fått flere slag. Jeg har oftere vært i fengsel. Jeg har ofte vært i dødsfare. Av jødene har jeg fem ganger fått førti slag på ett nær. Tre ganger er jeg blitt gitt stokkeslag, én gang steinet, tre ganger har jeg lidd skipbrudd, et døgn har jeg vært i dypet. Ofte har jeg vært på reiser – i fare på elver, i fare blant røvere, i fare blant landsmenn, i fare blant hedninger, i fare i by, i fare i ørken, i fare på hav, i fare blant falske brødre» (2 Kor 11,23–26; jf. 12,10).

Dette er de rette merketegnene som apostelen taler om her. Ved Guds nåde bærer også vi i våre dager noe av dem på vårt legeme for Kristi skyld. For verden forfølger og dreper oss, de falske brødrene er våre bitre fiender, og Satan plager oss innvortes med sine brennende piler – av ingen annen grunn enn at vi lærer at Kristus er vårt liv og vår rettferdighet.

Disse merketegnene har vi ikke valgt selv av en særlig andakt, slik de utvortes helgenene velger seg et kors. Vi tåler dem heller ikke gjerne. Men når verden og djevelen påfører oss dem mot vår vilje for Kristi skyld, må vi la det skje og rose oss av dem sammen med Paulus – i ånden, for den er villig, selv om det gjør vondt i kjødet. For slike merketegn er det rette segl og det sikre kjennetegnet på at læren og troen er rett. Dette har Paulus sagt fordi han, som nevnt, var blitt noe ivrig og harm.

V. 18. Vår Herre Jesu Kristi nåde være med deres ånd, brødre! Amen.

Dette er den siste avskjedshilsenen. Med den overgir han dem til Gud, og han slutter brevet med de samme ordene som han begynte det med. Det er som om han ville si: Jeg har forkynt Kristus for dere rent og klart. Jeg har bedt og refset, og jeg har ikke latt noe være ugjort som jeg mente kunne være til nytte og gagn for dere. Nå kan jeg ikke gjøre annet enn av hjertet å ønske og be om at vår kjære Herre Jesus Kristus vil legge sin velsignelse til mitt arbeid, bevare dere i sin nåde og styre dere med sin Ånd i evighet. Amen.

Dette får være nok for denne gang. Vår kjære Herre Jesus Kristus har gjort oss rettferdige og frelst, og han har gitt meg kraft og styrke til å forklare dette brevet og dere til å høre det. Nå ønsker jeg av hjertet at han vil bevare og styrke både meg og dere i denne læren. Måtte han gi oss nåde til å vokse mer og mer i kunnskapen om hans nåde og i en oppriktig tro, og til å vokte oss for sekter og falsk lære, så vi kan bli funnet ulastelige på vår salige forløsningsdag. Ham være lov og takk sammen med Faderen og Den Hellige Ånd i all evighet. Amen.

Tillegg: Femti fine lovord og herlige dyder

Femti fine lovord og herlige dyder som man vinner ved gjerninger av egen rettferdighet, samlet fra den hellige apostel Paulus' brev til galaterne.

Den som vil bli rettferdig for Gud ved loven og egne gjerninger, han

1. Vender seg bort fra Kristi nåde, som han er kalt til. Kap. 1.
2. Slipper det sanne evangeliet og tar imot et annet.
3. Forvirrer de troendes hjerter.
4. Forvrenger Kristi evangelium.
5. Blir forbannet.
6. Forkynner for å behage mennesker.
7. Søker å behage mennesker og ikke Gud.
8. Er ikke Kristi tjener.
9. Forkynner menneskelige påfunn, ikke det som er kommet ved Jesu Kristi åpenbaring.
10. Har ingen nytte av lovens høyeste og største rettferdighet.
11. Ødelegger Guds menighet.
12. Tenker å bli rettferdig ved noe umulig, nemlig ved loven. Kap. 2.
13. Gjør dem som er rettferdiggjort i Kristus, til syndere igjen.
14. Gjør Kristus til en tjener for synden.
15. Bygger opp igjen synden, som før var revet ned.
16. Gjør seg selv til lovbryter.
17. Forkaster Guds nåde og gjør den til intet.
18. Mener at Kristus er død forgjeves.
19. Blir en uforstandig galater. Kap. 3.
20. Blir forhekset.
21. Adlyder ikke sannheten.
22. Korsfester Kristus.
23. Mener at man får Den Hellige Ånd ved gjerninger.
24. Går bort fra Ånden og ender i kjødet.
25. Er under forbannelse.
26. Legger til Guds testamente og gjør Guds ordning til intet.
27. Gjør bare synden større.
28. Blir fanget under synden.

29. Tjener de skrøpelige grunnkreftene.
30. Evangeliet blir forkynt forgjeves for ham. Kap. 4.
31. Har gjort og lidt alt forgjeves.
32. Blir en trell og tjenestekvinnens sønn.
33. Blir utestengt fra arven sammen med tjenestekvinnen og hennes sønn.
34. Gjør at Kristus ikke er til noen nytte for ham.
35. Er skyldig til å holde hele loven. Kap. 5.
36. Har mistet Kristus.
37. Er falt ut av nåden.
38. Lar seg hindre i å adlyde sannheten.
39. Lar seg overtale til det som ikke er fra Gud.
40. Lar seg syre av fordervelig surdeig.
41. Blir fordømt hvis han lærer slikt.
42. Biter og eter andre og blir fortært sammen med dem.
43. Hans ferd er bare kjødets gjerninger.
44. Tenker høyt om seg selv, enda han ikke duger til noe. Kap. 6.
45. Roser seg uten Gud.
46. Gjør seg behagelig i kjødet for dem som er kjødelige.
47. Skyr Kristi kors og forfølgelse.
48. Holder slett ikke loven.
49. Roser seg bare av kjødelig lære.
50. Alt er forgjeves for ham. Det duger ikke og gjelder ingenting, det han er, har, vet og kan osv.

Om Martin Luther

1483–1546

Martin Luther (1483–1546) ble født i Eisleben i Tyskland. Han studerte jus, men gikk i 1505 i kloster hos augustinereremittene i Erfurt, ble prest og senere doktor og professor i bibelteologi ved universitetet i Wittenberg. Her foreleste han over Salmene, Romerbrevet og Galaterbrevet.

Gjennom arbeidet med Skriften kom han til den innsikten som ble reformasjonens kjerne: at mennesket blir rettferdig for Gud av nåde, ved troen på Kristus, og ikke ved egne gjerninger. Da han i 1517 offentliggjorde sine 95 teser mot avlatshandelen, satte han i gang en bevegelse som forandret kirken i store deler av Europa. Han oversatte Bibelen til tysk, skrev salmer, katekismer og et stort antall prekener og bibelutleggelser.

Utleggelsen av Galaterbrevet bygger på forelesninger han holdt i Wittenberg i 1531 og ble utgitt i 1535. Luther kalte selv Galaterbrevet «min Katharina von Bora», etter sin hustru, fordi han satte det så høyt. Kommentaren regnes som en av de klareste framstillingene av læren om rettferdiggjørelsen ved tro.

Ordforklaringer

Ambrosius – Kirkefar og biskop i Milano (ca. 340–397), som døpte Augustin.
Anfektelse – Luthers ord for åndelig angrep og indre kamp: tvil, frykt for Guds vrede og djevelens anklager mot samvittigheten, slik at troen blir angrepet.
Aristides – Athensk statsmann (ca. 530–468 f.Kr.) med tilnavnet «den rettferdige».
Aristoteles – Gresk filosof (384–322 f.Kr.). Middelalderens teologer bygde mye på hans logikk og etikk, og Luther mente at han hadde fått altfor stor plass i teologien.
Arius og arianerne – Arius (ca. 256–336) lærte at Kristus ikke er Gud av samme vesen som Faderen. Læren ble avvist på kirkemøtet i Nikea i 325. Tilhengerne kalles arianere.
Atanasius – Biskop i Alexandria (ca. 295–373) og den fremste forsvareren av at Sønnen er sann Gud, mot Arius.
Atticus – Titus Pomponius Atticus (110–32 f.Kr.), romersk ridder og Ciceros venn, kjent for sin redelighet.
Augustin – Kirkefar og biskop i Hippo i Nord-Afrika (354–430). Den av kirkefedrene Luther satte høyest, særlig for læren om nåden.
Avlat – Ettergivelse av straff for synd, som kirken ga mot betaling eller fromme gjerninger. Striden om avlaten satte i gang reformasjonen i 1517.
Barfotmunker – Fransiskanermunker, som gikk barfot eller i sandaler som tegn på fattigdom.
Behemot – Et kjempedyr i Job 40 (trolig flodhesten). Fra gammelt av ble det tolket som et bilde på djevelen og hans makt.
Benedikt – Benedikt av Nursia (ca. 480–547), som grunnla klosteret Monte Cassino. Regelen hans ble grunnlaget for munkelivet i Vesten.
Bernhard – Bernhard av Clairvaux (1090–1153), abbed og forkynner. Luther satte ham høyt fordi han til sist holdt seg til Kristus alene.
Cicero – Romersk taler, statsmann og filosof (106–43 f.Kr.), for Luther et eksempel på en edel og klok hedning.
Demosthenes – Gresk statsmann (384–322 f.Kr.), oldtidens mest berømte taler.
Dominikus – Dominikus (ca. 1170–1221), spansk prest som grunnla dominikanerordenen, en tiggerorden av predikanter.

Donatister – En kirkelig bevegelse i Nord-Afrika fra ca. 310. De mente at prester som hadde falt fra under forfølgelsen, ikke kunne forvalte gyldige sakramenter, og skilte seg ut fra resten av kirken.
Enkratitter – En sekt i oldkirken som forbød ekteskap, vin og kjøtt fordi de mente at avholdenhet gjorde mennesket hellig.
Epikureere – Egentlig tilhengere av den greske filosofen Epikur (300-tallet f.Kr.). Ordet ble brukt om folk som bare lever for å nyte livet og ikke bryr seg om Gud.
Erasmus – Erasmus av Rotterdam (ca. 1466–1536), den store humanisten. Han ga ut Det nye testamente på gresk, men skrev mot Luther om den frie vilje i 1524.
Eremitt – En eneboer som trakk seg bort fra verden for å leve et strengt og gudfryktig liv, ofte i ørkenen.
Fabius – Quintus Fabius Maximus (død 203 f.Kr.), romersk hærfører som reddet Roma mot Hannibal ved tålmodig å unngå åpent slag.
Frans – Frans av Assisi (1181/82–1226), som grunnla fransiskanerordenen, de fattige tiggermunkene (barfotmunkene).
Gerson – Jean Gerson (1363–1429), en ledende teolog ved universitetet i Paris, kjent som sjelesørger og for å ville føre teologien tilbake til Skriften.
Gjendøpere – En radikal bevegelse fra 1520-årene som forkastet barnedåpen og døpte voksne på nytt. Noen grupper ble også opprørske, som i Münster i 1534–35.
Gregor – Pave Gregor den store (ca. 540–604), regnet som en av kirkefedrene. Han skrev mye om sjelesorg og prestetjeneste.
Hieronymus – Kirkefar (ca. 347–420) som oversatte Bibelen til latin (Vulgata). Luther strides ofte med hans utleggelse av Galaterbrevet.
Hilarius – Hilarius av Poitiers (ca. 315–367), kirkefar i Gallia som forsvarte læren om Kristi guddom mot arianerne.
Jan Hus – Tsjekkisk reformator (ca. 1370–1415) som kritiserte kirkens makt og rikdom. Han ble lovet fritt leide til kirkemøtet i Konstanz, men ble dømt og brent som kjetter.
Julian – Romersk keiser 361–363, kalt «den frafalne» fordi han forlot kristendommen og prøvde å gjenreise hedenskapen. Han skrev mot de kristne.
Kanonister – Lærde i kirkeretten (den kanoniske retten), det vil si pavekirkens lover og forordninger.
Kartusere – En svært streng munkeorden (stiftet 1084), der munkene lever i taushet og ensomhet.
Kirkefedrene – De store kristne lærerne og forfatterne i de første århundrene, for eksempel Augustin, Hieronymus og Ambrosius. Skriftene deres fikk stor vekt for kirkens lære.
Konsil – Kirkemøte der biskoper samles for å avgjøre spørsmål om lære og kirkeordning, for eksempel konsilet i Nikea i 325.
Kyrillos – Kyrillos av Alexandria (død 444), kirkefar og biskop, som kjempet for læren om at Kristus er både sann Gud og sant menneske i én person.

Lucifer – «Lysbæreren», et navn på djevelen, hentet fra Jes 14,12, der en stolt konge faller fra himmelen.
Manikeere – Tilhengere av persiske Mani (200-tallet), som lærte at verden er en kamp mellom et godt lysrike og et ondt mørkerike. Augustin var manikeer i ungdommen.
Moralloven – Den delen av Moseloven som sier hva som er rett og galt mot Gud og nesten, sammenfattet i De ti bud.
Müntzer – Thomas Müntzer (ca. 1489–1525), radikal prest og svermer som ledet bønder i opprør og ble henrettet i 1525.
Novatian – Prest i Roma på 200-tallet som mente at de som hadde falt fra under forfølgelse, aldri kunne tas inn i kirken igjen.
Occam – Vilhelm av Ockham (ca. 1287–1347), engelsk fransiskaner og skolastiker. Luther lærte hans teologi som student.
Ordensregel – De reglene en munke- eller nonneorden lever etter, for eksempel Benedikts eller Frans' regel.
Origenes – Kirkefar i Alexandria (ca. 185–254), kjent for å tolke Skriften billedlig (allegorisk).
Papister – Luthers navn på dem som holdt fast ved pavens lære og myndighet – den romersk-katolske kirkens ledere og forsvarere på hans tid.
Pelagianere – Etter munken Pelagius (død ca. 418), som lærte at mennesket har fri vilje og kan gjøre det gode uten Guds nåde. Han benektet arvesynden. Augustin skrev mot ham, og læren ble fordømt.
Peter Lombardus – Peter Lombardus (ca. 1100–1160), som skrev «Sentensene», den store læreboken skolastikerne skrev kommentarer til.
Peters arv – De store landområdene i Italia som paven eide og styrte (Kirkestaten). Navnet skulle vise at de var arven etter apostelen Peter.
Porfyrios – Gresk filosof (ca. 234–305) som skrev et stort verk mot de kristne. Blant annet brukte han striden mellom Paulus og Peter i Antiokia mot dem.
Ptolemaios – Klaudios Ptolemaios (ca. 100–170), gresk geograf og astronom i Alexandria. Middelalderen bygde mye av sin kunnskap om jorden og himmelen på ham.
Regulus – Marcus Atilius Regulus, romersk hærfører på 200-tallet f.Kr. som ble tatt til fange av kartagerne. Han holdt ord og vendte tilbake til fangenskapet, der han ble drept.
Sakramentsvermere – Luthers navn på dem som lærte at brødet og vinen i nattverden bare er tegn, og at Kristi legeme og blod ikke er virkelig til stede – for eksempel Zwingli og hans tilhengere.
Scotus – Johannes Duns Scotus (ca. 1266–1308), skotsk fransiskaner og en av de mest innflytelsesrike skolastikerne.
Sekterere – Luthers navn på grupper som brøt ut av reformasjonen med egne meninger om dåp, nattverd og prestetjeneste.
Seremoniloven – De bestemmelsene i Moseloven som gjelder gudstjenesten: offer, høytider, omskjærelse og reglene om rent og urent. Luther skiller den fra moralloven (De ti bud).

Skjærsilden – Etter katolsk lære et renselsessted der de døde må sone straffen for syndene sine før de kommer til himmelen.
Skolastikere – Middelalderens universitetsteologer (fra 1100-tallet), som bygde teologien på Aristoteles' filosofi og logikk. Kjente navn er Thomas Aquinas, Duns Scotus og Occam.
Sofister – Luthers spottenavn på de skolastiske teologene ved universitetene. Sofistene var greske filosofer kjent for spissfindige argumenter, og Luther mente at teologene gjorde troen til ordkløveri på samme måte.
Staupitz – Johann von Staupitz (ca. 1460–1524), Luthers overordnede i augustinerordenen og hans sjelesørger, som pekte ham til Kristus i anfektelsene.
Svermere – Luthers navn på radikale reformatorer som mente at Ånden talte direkte til dem, utenom Skriften og sakramentene – for eksempel Thomas Müntzer og gjendøperne.
Temistokles – Athensk statsmann og flåtefører som slo perserne ved Salamis i 480 f.Kr.
Tonsur – Den barberte flekken på hodet som munker og prester fikk som tegn på at de var viet til kirken.
Tyrkerne – Det osmanske riket, som på Luthers tid rykket fram i Europa og beleiret Wien i 1529. For Luther står «tyrken» også for islam, og han bruker den som eksempel på en religion som vil bli frelst ved gjerninger.
Xenofon – Gresk hærfører og forfatter (ca. 430–355 f.Kr.), elev av Sokrates.